

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hale Nur TUNÇAY

ERKEKLERİN ANLATILARINDA KADINLIK İMGESİ, ŞİDDET VE ERKEKLİK
TANIMLAMALARI

Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hale Nur TUNÇAY

ERKEKLERİN ANLATILARINDA KADINLIK İMGESİ, ŞİDDET VE ERKEKLİK
TANIMLAMALARI

Danışman

Prof. Dr. Gönül DEMEZ

Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2025

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Hale Nur TUNÇAY' ın bu çalışması, jürimiz tarafından Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Nurşen ADAK (İmza)

Üye (Danışman) : Prof. Dr. Gönül DEMEZ (İmza)

Üye : Prof. Dr. Kamile KABUKCUOĞLU (İmza)

Üye : Prof. Dr. Mim. Sertaç TÜMTAŞ (İmza)

Üye : Doç. Dr. Meral TİMURTURKAN (İmza)

Tez Başlığı: Erkeklerin Anlatılarında Kadınlık İmgesi, Şiddet ve Erkeklik Tanımlamaları

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 23/05/2025

Mezuniyet Tarihi : 19/06/2025

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Erkeklerin Anlatılarında Kadınlık İmgesi, Şiddet ve Erkeklik Tanımlamaları” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değere uygun bir biçimde tarafımcı yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Hale Nur TUNÇAY

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

17 /0 6 / 2025

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Hale Nur TUNÇAY
Öğrenci Numarası	20195275002
Anabilim Dalı	Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet
Programı	Doktora
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Gönül DEMEZ
Doktora Tez Başlığı	Erkeklerin Anlatılarında Kadınlık İmgesi, Şiddet ve Erkeklik Tanımlamaları
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2700560106
Rapor Tarihi	16.06.2025
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %5 Alıntılar dâhil: %14
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 286 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. Gönül DEMEZ İmza	

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iii
TABLOLAR LİSTESİ.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vi
SUMMARY.....	vii
ÖNSÖZ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM ERKEKLİK VE ŞİDDET

1.1. TARİHSEL VE KÜLTÜREL BAĞLAMDA ERKEKLİK.....	7
1.2. HEGEMONİK ERKEKLİK.....	15
1.3. ERİL KRİZ, ŞİDDET VE TOPLUMSAL CİNSİYET.....	25
1.4. FEMİNİZM VE ERKEKLİK ÇALIŞMALARI.....	31
1.5. ELEŞTİREL ERKEKLER VE ERKEKLİKLER İNCELEMELERİ.....	40

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. ŞİDDETE İLİŞKİN TANIMLAMALAR.....	44
2.1.1. Şiddet Türleri.....	46
2.1.1.1. Fiziksel Şiddet.....	46
2.1.1.2. Cinsel Şiddet.....	47
2.1.1.3. Ekonomik Şiddet.....	49
2.1.1.4. Psikolojik/Duygusal ve Sözel Şiddet.....	50
2.1.1.5. Dijital Şiddet.....	53
2.1.1.6. Israrlı Takip.....	53
2.1.2. Şiddetin Sınıflandırılması.....	54
2.1.3. Şiddetin Nedenleri.....	56
2.1.4. Şiddetin Sonuçları.....	66
2.1.5. Aile İçi Şiddet ve Kadına Yönelik Şiddet.....	69
2.1.6. Kadına Yönelik Şiddet ile Mücadele Mekanizmaları.....	74
2.1.7. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğü.....	82
2.2. ŞİDDET UYGULAYAN ERKEKLER İLE ÇALIŞMA.....	87

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ VE BULGULAR

3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI.....	95
3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	97
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI VE KATILIMCILARIN BELİRLENMESİ.....	102
3.4. VERİLERİN ANALİZİ.....	107
3.5. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİLİĞİ, GÜVENİRLİLİĞİ VE ETİK BOYUTU.....	111
3.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	113

3.7. ARAŞTIRMA SAHASINA VE DENEYİM SÜRECİNE DAİR NOTLAR.....	113
3.8. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	115
3.8.1. Erkeklik(ler) Dünyası: Yaşam Öykülerinde Erkekliğin Kurulması.....	116
3.8.1.1. Çocukluk Yaşamı: Tozlanmış Defterleri Açmak.....	116
3.8.1.2. Baba ile İlişkiler: “Otorite”yle Paylaşıl(a)mamış Duygular.....	122
3.8.1.3. Anne ile İlişkiler: “Şiddet Uygulasa da Annedir!”.....	124
3.8.1.4. Anne ve Baba İlişkileri: “Kol Kırılır Yen İçinde Kalır”.....	126
3.8.2. Yakın İlişkilere Dair Anlatılar ve Şiddetin Meşrulaştırılması.....	128
3.8.2.1. İlişkide Yaşanan Fikir Ayrılıkları: “Davul Bile Dengi Dengine!”.....	131
3.8.2.2. Cinsiyete Dayalı İş bölümü: “Ev İşlerini Kadın Yapmalı!”.....	134
3.8.2.3. Kadının Tutum ve Davranışları: “Kadın İtaat Ederse İyidir!”.....	138
3.8.2.4. Yakın Çevre: “Aileme Saygı Duymalı!”.....	142
3.8.2.5. Kıskançlık: Yalnızlaşmaya Doğru Giden “Sözde” Sahiplenmeler.....	144
3.8.2.6. Maddi Problemler: “Lüks Yaşama Arzusu”na Karşı Yetersizlik.....	146
3.8.2.7. Psikolojik Faktörler ve Cinsellik: Karşılan(a)mayan Duyguların Hazin Yansımaları.....	151
3.8.2.8. Sosyal Yaşam: Denetle(n)me ve Kontrol Davranışına Karşı Rahatsızlık.....	153
3.8.2.9. İlişkide Yaşanan Sorunlara Karşı Çözüm Yolları: Eril Suskunluk.....	157
3.8.2.10. Boşanma ve Boşanma Sonrası Yaşam: Yeniden Yapılandırılan Yaşamlar...161	
3.8.3. Cinsiyete İlişkin Yargılar Bağlamında Kadına Yönelik Şiddet.....	165
3.8.3.1. Erkekliğin Anlamı ve Şiddet İlişkisi: Kadın Erkeğe “Güven” Vermeli!.....	166
3.8.3.2. Erkekliğin Babalık Görünümleri: Yaşan(a)mayan Çocukluğu Telafi Etmek..170	
3.8.3.3. Kadınlık İmgesine İlişkin Tanımlamalar: Kadının Gücü “Namusudur”.....	177
3.8.3.4. Kadın-Erkek Eşitliği: “Kadın Aciz Diye Hor Görülmemeli”.....	183
3.8.3.5. Eril Şiddetin Meşrulaştırılması: “Kadınlar Tahrik Ediyorlar!”.....	190
3.8.3.6. Eril Şiddetin Sonuçları: Kadın Cinayetleri Üzerinden Erkekleri “Haklı Bulmak”.....	201
3.8.3.7. Erkeklerin Perspektifinden Şiddet Uygulayan/Faili Olmak: “Asıl Mağdur Benim”.....	203
3.8.4. Kadına Yönelik Şiddete Karşı Çözüm Önerileri.....	208
3.8.5. Geleceğe İlişkin Beklentiler ve Deneyime Bağlı Değişimler.....	216
SONUÇ.....	221
KAYNAKÇA.....	233
EK 1-KATILIMCILARA İLİŞKİN BİLGİLER.....	258
EK 2-KATILIMCILARA İLİŞKİN DETAYLI BİLGİLER.....	259
EK 3-YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU.....	270
ÖZGEÇMİŞ.....	271

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 ŞÖNİM Kurumsal Hizmetleri Şeması.....	83
Şekil 2.2 Güç ve Kontrol Çarkı/Power and Control Wheel	91
Şekil 3.1 Nitel Görüşme Aşamaları.....	106

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 Yakın Partner Şiddeti Mağduriyetinin Yaşam Boyu ve 12 Aylık Yaygınlığı	52
Tablo 2.2 Şiddetin Tipolojisi (DSÖ)	54
Tablo 2.3 Erkeğin Partnerini İstismar Etme Riski ile İlişkili Faktörler.....	61
Tablo 3.1 Tedbir Kararlarının İçeriği ve Sayıları	103
Tablo 3.2 Şiddet Mağduruna Yakınlık ve Sayıları	103
Tablo 3.3 Yaş Aralığı	106
Tablo 3.4 Medeni Durum	106
Tablo 3.5 Çocuk Sayıları.....	106
Tablo 3.6 Eğitim Durumu.....	106
Tablo 3.7 Meslek Grupları.....	106

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AÇEV: Anne Çocuk Eğitim Vakfı

akt: aktaran

bkz.: bakınız

BM: Birleşmiş Milletler

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

Ed.: Editör

Çev.: Çevirmen

EIGE: European Institute for Gender Equality

EU: European Commission

KSGM: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

ŞÖNİM: Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğü

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCK: Türk Ceza Kanunu

TMK: Türk Medeni Kanunu

UN: United Nations

vd.: ve diğerleri

vb.: ve benzeri

WHO: World Health Organization

yy: yüzyıl

ÖZET

Erkekliğe toplumsal olarak atfedilen iktidar, güç ve tahakküm biçimlerinin kadın-erkek ilişkileri üzerinden anlaşılması önem arz etmektedir. Erkeklerin, kadına yönelik şiddet uygulamalarının arka planında yer alan bu hegemonyanın toplumsal ve kültürel dinamiklerinin anlaşılması, şiddetin ortadan kaldırılması için bir gerekliliktir. Bu araştırmanın amacı, erkeklerin deneyimleri üzerinden hegemonik erkekliği anlamak, erkeklerin kadınlığa ilişkin tanımlamaları ve kadına yönelik şiddet konusuna yaklaşımlarının irdelenmesi ve tartışılmasıdır. Bu çerçevede, erkeklerin çocukluk yaşamlarındaki aile ilişkileri, anne ve baba ilişkileri, yetişkinlikte evlilik ilişkileri bağlamında şekillenen ataerkil hiyerarşik ilişki sistemine odaklanılmaktadır. Ayrıca, araştırmada “erkeklik” ve “kadınlık” tanımlamalarına yüklenen kurguların toplumsal, kültürel ve ataerkil ağ içerisindeki temsiliyeti derinlemesine irdelenmektedir. Buradan hareketle, araştırmanın konusuna uygun olarak Uşak Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’ne bağlı Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğü’nün resmi kayıtlarından elde edilen veriler çerçevesinde seçilen ve aleyhinde 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında tedbir kararı bulunan 37 erkek ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada, erkeklerin yaşam öykülerine ve şiddet deneyimlerine odaklanılmıştır. Bu doktora tez araştırmasında öncelikle, katılımcıların demografik bilgileri derlenmiş, ardından çocukluk ve aile yaşantıları ve evlilik/birliktelik yaşantıları üzerinden gündelik yaşamdaki kadınlık ve erkeklik tanımlamalarına odaklanılarak konu derinleştirilmiştir. Ayrıca, şiddet uygulayan kimliğinin tanımlanma biçimleri ile erkeklik normlarıyla ilişkisi irdelenmiş ve şiddet eksenindeki erkeklik kodlarının neler olduğuna değinilerek, ardından erkeklerin şiddete karşı çözüm önerilerinden elde edilen veriler tartışılmıştır. Araştırmanın saha bulgularına göre, erkeklerin toplumsal olarak beslenen iktidar kurgularının şiddet ile ilişkilendirilerek kimliğin önemli bir bileşeni olarak kodlandığı en önemli aktör sayıldıkları görülmektedir. Bu iktidar biçiminin çocuklukta aile ilişkileri ile kurulduğu, yetişkinlikte kadın ve erkek ilişkileri ile meşrulaştığı ve gündelik yaşamda yeniden üretildiği çalışma bulguları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Erkeklik, Şiddet Faili Erkekler, Kadına Yönelik Şiddet.

SUMMARY

IMAGES OF FEMININITY, VIOLENCE AND DEFINITIONS OF MASCULINITY IN MEN'S NARRATIVES

It is important to understand the forms of power, power and domination socially attributed to masculinity through the relations between men and women. Understanding the social and cultural dynamics of this hegemony, which lies behind men's violence against women, is a necessity for the elimination of violence. The aim of this research is to understand hegemonic masculinity through men's experiences, to examine and discuss men's definitions of femininity and their approaches to violence against women. In this framework, the focus is on the patriarchal hierarchical relationship system shaped in the context of family relationships, mother and father relationships in childhood and marital relationships in adulthood. In addition, the representation of the constructs attributed to the definitions of “masculinity” and “femininity” within the social, cultural and patriarchal network is analyzed in depth. From this point of view, in-depth interviews were conducted with 37 men who were selected within the framework of the data obtained from the official records of the Violence Prevention and Monitoring Center Directorate of Uşak Provincial Directorate of Family and Social Services, which was selected in accordance with the subject of the research, and against whom there was a cautionary decision within the scope of Law No. 6284 on the Protection of the Family and Prevention of Violence against Women. The study, which was conducted using a qualitative research method, focused on men's life stories and experiences of violence. In this doctoral dissertation research, firstly, demographic information of the participants was compiled, and then the subject was deepened by focusing on their definitions of femininity and masculinity in daily life through their childhood and family experiences and their marital/cohabitation experiences. In addition, the ways in which the identity of the perpetrator of violence is defined and its relationship with the norms of masculinity were examined and the codes of masculinity on the axis of violence were mentioned, followed by a discussion of the data obtained from men's suggestions for solutions against violence. According to the field findings of the research, it is seen that men are considered as the most important actor where socially nourished power constructs are associated with violence and coded as an important component of identity. In addition, the ways in which the identity of the perpetrator of violence is defined and its relationship with the norms of masculinity were examined and the codes of masculinity on the axis of violence were mentioned, followed by a discussion of the data obtained from men's suggestions for solutions against violence. According to the field findings of the research, it is

seen that men are considered as the most important actor where socially nourished power constructs are associated with violence and coded as an important component of identity. It is among the findings of the study that this form of power is established in childhood through family relations, legitimized in adulthood through relations between men and women and reproduced in daily life.

Key Words: Masculinity, Male Perpetrators of Violence, Violence against Women.

ÖNSÖZ

Mustafa Kemal Atatürk' ün, "İnsan topluluğu kadın ve erkek denilen iki cins insandan mürekkeptir. Kabil midir ki, bu kütlenin bir parçasını ilerletelim, ötekini ihmal edelim de kütlenin bütünlüğü ilerleyebilsin? Mümkün müdür ki, bir cismin yarısı toprağa zincirlerle bağlı kaldıkça öteki kısmı göklere yükselebilsin?" sözünün yankısı, bir değişimin başlaması gerektiğine dair inancımı güçlendirdi. Bu çıkış noktasının feyzi ile bu tez, çabalayan tarafımın ürünü. Bu tarafımdaki kaygılarımın üstesinden gelmek bir hayli zor olsa da tek başıma mücadele ettim demek bilhassa tüm benliğiyle bana inanan insanlara haksızlık etmek olacaktır. Bu minvalde, her umutsuzluğa düştüğümde beni çekip yeniden yoluma odaklayan, bilim denizinde güvenli yolculuğa çıkaran, ilim meşalesine hayran olduğum değerli danışmanım Prof. Dr. Gönül DEMEZ'e, emeğimin güzelleşmesi için ufuk açıcı fikirler veren, destekleyen, öğreticiliğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Nurşen ADAK'a ve öğretme biçimine, azmine, güçlülüğüne, koşulsuzluğuna daima güven duyduğum değerli hocam Doç. Dr. Meral TİMURTURKAN'a; her zaman öğrettiği gibi bir kez daha itidalli, sağduyulu, öğrenmeye teşne olmayı hatırlatan canım babam Öğretmen Hüseyin TUNÇAY'a, daima sevgiyi, vicdanı, merhameti ve bilgi azmini elden bırakmamamı öğütleyen canım annem Öğretmen Seyyare TUNÇAY'a, yolculuğumun başat mimarlarından dünya serüvenine benden önce adım atmış, deneyimlerini süzüp şifacılığına zerk eden ve bu süreçte psikolojik sağlığım için çaba sarf eden canım ablam Diyetisyen Hilal Ahsen TUNÇAY'a olmak üzere; inişli çıkışlı ve nispi uzunlukta geçen bu yolculuğumda koşul aramaksızın biricik varlığını yanımdan esirgemeyen kıymetli yol arkadaş(lar)ıma minnet borcumu, bu satırlara sığmayacak duygularım eşliğinde not düşmek isterim.

GİRİŞ

Küresel düzeyde kadına karşı şiddet uygulayıcılarının çoğunlukla erkekler olduğu ve şiddetin önlenmesinde erkeklerin rol ve sorumluluklarının olduğu gerçeği çarpıcı bir biçimde görünür düzeydedir. Cinsiyetler arasındaki asimetrik hiyerarşinin kadınların aleyhinde olması, bu sorunun tek taraflı ele alınmasının gerçeklikten uzak olması anlamına gelmektedir. Bu nedenle erkeklerin de şiddetin sonlanması için çözümün bir parçası olmaları önem kazanmaktadır. Kadına yönelik şiddet ile mücadelede sadece kadınların haklarına vurgu yapmak sığ bir düşünce zeminini temsil ederken, erkeklerin bu konudaki düşünce, algı ve deneyimlerinin neler olduğuna odaklanmak, şiddetin önlenmesinde geniş bir çerçeveyi görmek adına elzemdir.

Son yirmi yılda erkeklik çalışmalarına olan ilginin arttığı görülmektedir. Kadınlığın çözüm bekleyen (aile içi şiddet, kadın hakları vb.) tarihsel “ikincilleştirilmiş” konumu, bireysel ve toplumsal anlamda müdahalelerin ve değişim gerekliliğinin kadına yönelik olması düşüncesini pekiştirmiştir. Dolayısıyla bu algı, hegemonik erkekliğin toplumsal görünümünün tartışmaya açılmasını geciktirmiştir. Diğer yandan ise erkekliğin toplumsallaşma sürecinde geçerli değerlerin katı ve sert olmasının toplumsal yaşam içinde erkeklik krizlerinin yaşanmasına zemin hazırladığı tartışılmaktadır. Bunun yanı sıra erkekliğin gündelik pratiklerinde kadınlık korkusu (fear of femininity), kadınsı algılanma kaygısı erkekler için küçültücü ve kaçınılan bir durum olarak görülmektedir. Dolayısıyla erkeklik, biyolojik cinsiyeti erkek olan bireyin toplumsal bağlamda ne düşünüp nasıl davranacağını belirleyen ve yalnızca erkek olmasından kaynaklanan rol, tutum ve davranış beklentilerini içinde barındıran pratikler ile şekillenmektedir. Toplumsal yaşamda daha ihtiyatlı olma ihtiyacı, güçlü, koruyucu ve “gerektiğinde” şiddet uygulama hali farklı taktikler ile iktidar ve hegemonyasını yaşamın tüm alanlarına sirayet eden erkekliğin grup hafızasında kalıcı eylemler pratiğidir. Bu nedenledir ki, ataerkil cinsiyet düzeninde erkeğin erkeklik deneyimlerini ve hem duygusal alanlarını hem içsel dünyalarını anlamada anlatılarının önemini ortaya çıkarmaktadır.

Kadının aile içerisinde biçilen anne ve eş rollerinin kutsallık sıfatıyla yüceltilmesi, aile değerlerinin önceliğine atıf verilerek adeta bir tabu ve kırılması mümkün olmayan bir çekirdek olarak görülmesi olağan ve yakınsanan bir durumdur. Bunun sonucunda ideal olarak, kutsal ailenin içerisinde şiddetin varlığı söylemsel olarak reddedilerek inkâr edilmektedir. Ancak gündelik yaşam pratiklerinde şiddetin bir gerçeklik olduğu, gömülü davranışlar üzerinden tekrür ettiği yadsınmaktadır. Kadına karşı şiddet mücadelesinde de çoğunlukla kadınların ön planda olduğu, erkeklerin bu minvalde pek de sorumluluk almadığı aşikârdır. Dolayısıyla,

kadının ailevi, toplumsal rolleri içerisinde hapsediği, sürekli mağdur ve öteki konumunda kendisini “eylediği” bir pozisyona sabitlendiği, erkeğin de hâkimiyet kurucu ve eril iktidarını koruyan düsturu sürekli kendisini yineleyen bir döngünün devamlılığına neden olmaktadır. Buradan hareketle, erkek iktidarının devamlılığının yarattığı paradoks, ataerki toplumun erkeğe yüklediği anlam ve gücün sürdürülmesi ile erkeğin kırılğan ve duygusal taraflarının gizlenmesi gerektiğine ilişkin toplumsal cinsiyet kalıpyargıları ikileminde çatışma oluşturmaktadır. Bu çatışma sonucunda ise erkeğin şiddete meyyal halinin nüveleri de görünür hale gelmektedir. Ancak Jefferson’ ın belirttiği gibi, erkeklik ve şiddet ilişkisinin tek bir yörünge yani güç ilişkileri üzerinden okunması, erkekliğin yekpare bir deneyim kategorisi yani iktidar, baskınlık, kontrol edicilik ve güç odağında sıkıştırmakta ve şiddeti anlamada kısır bir zemine çekmektedir. Dolayısıyla, tarihsel süreç içerisinde sosyal, kültürel bağlamlarda değişen cinsiyet rol ve beklentileri ile iktidar ve ataerki güç ilişkileri arasında kurulan bağ üzerinden bir yorumlama ile yapılan erkeklik tanımları eksiklik içermektedir. Buradan hareketle, erkeklerin kendi adlarına sunulan portrelerde kendilerini tanımadıkları sürece değişmek için harekete geçmeleri mümkün görünmemektedir (2004: 33).

Erkekliği tek bir kategori üzerinden yorumlamak mümkün değildir zira erkeklik farklı kültürel dinamikler içerisinde farklı deneyimler üzerinden tanımlanabilmektedir. Bu farklılıklar özelinde, kadına karşı şiddete bakış açısı da değişebilmektedir. Bazı erkekler, toplumsal erkeklik normlarına uygun biçimde, kadına yönelik şiddeti meşru bulurken, bazıları şiddetin haklı gerekçelerinin olmadığı yönünde konumlanıp yine erkeklik normlarına bağlı kalmayı sürdürmektedir. Şiddet uygulayan erkeğin, cahil, vasıfsız, zayıf olduğunu düşünen erkeklerin, kendilerinden bağımsız başka erkeklerin özellikleri olarak nitelendirdikleri şiddetin farklı tezahürlerini kendi aile içi ilişkilerinde gösterdikleri de açıkça görülmektedir. Belli ki, erkekler açısından şiddet uygulayan olmak ve şiddet uygulamamak arasında ne tür bir ayrım var, neye göre belirlenen bir çizgi olduğu keskin değildir. Dolayısıyla bu durum, erkeklerin dünyasına derinlikli bakmanın, erkek öznelliğinde ve kendilik tanımlamalarındaki ayrışmanın sebeplerinin kültürel norm ve değerler penceresinden irdelenmesi gerektiğini göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet alanında uzun süre tabi olan ve kılınan kadın üzerine araştırmalar gerçekleştirilmiştir. 1980’lerden itibaren gelişen eleştirel erkeklik çalışmalarının etkisiyle yalnızca “ataerki” konumunda araştırılan erkekliğin normatifliği sorgulanır hale gelmiş ve toplumsal cinsiyet çalışmalarının kategorisi olarak yer almaya başlamıştır. Bu alanın öncü isimlerinden Connell, Avustralya erkeklik sosyolojisinde “hegemonik erkeklik” kavramının temellerini atarak erkekliğin kuramsal anlamda tartışılmaya başlamasının yolunu açmıştır. Bu tartışmalar, eril tahakkümün tek yönlü olmadığı, kadınlar üzerinde olduğu kadar diğer

erkekliklerin üzerindeki hiyerarşik yapılanma biçimlerinin de incelenmesi gerektiğine ilişkindir. Erkeklerin egemenliğine vurgu, Connell'e göre küresel anlamda olduğu gibi diğer düzlemlerde de belirli stratejileri içinde barındırmaktadır. Bu stratejiler ise “hegemonik erkeklik” ile belirlenmektedir. Connell, tek ve belirli bir erkeklikten söz etmek yerine “erkeklikler”in cinsiyetler arası ve cinsiyet içindeki iktidar ve tahakküm yapısını belirlediğini savunmaktadır. Çoğul anlamda erkeklikler, cinsiyet hiyerarşinin temelini oluşturmaktadır. Bir grup erkek, çoğunlukta olan diğer erkeklere mantıklı, sağlıklı ve makbul olanın ne olduğunu ve bunun değişmez bir gerçeklik olduğunu aktarırken, övgüleri almakta ve bu tip erkekliği benimsemenin menfaatleri yönünde olacağına inanmaktadırlar. Bu kabule konu olan, takdir gören hegemonik erkeklik her zaman erkeklerin kadınlardan üstünlüğü hakikati ile uyumlu bir işlev görmektedir. Ancak hegemonik erkeklik bu uyumdan ve etkiden uzaklaşır ise “erkeklik krizi” ile mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Bundan sonraki süreçte de farklı aktörlerin katılımı ve yardımıyla kolektif anlamda yeni erkeklik ve hegemonikleşen erkeklikler yeniden üretilirken toplumsal cinsiyet rejimleri de düzen ile entegre biçimde sorgusuzca varlığını devam ettirmektedir (Özbay, 2013: 186).

Erkeklerin şiddeti nasıl deneyimlediği, nasıl aktardığı ve hangi algılar üzerine inşa ettiği sorularının anlamına ilişkin araştırmaların yapılması, kadına yönelik şiddetin önlenmesi noktasında önemli bir dönemeçtir. Bu bağlamda, yaşamın olağan akışında gelişen şiddetin anlaşılmasında, şiddet suçu nedeniyle 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında hükmü bulunan erkeklerin bakış açılarına başvurulması, zengin bir analizi ortaya çıkarmaktadır. Kadına karşı şiddetin birincil faili olan erkeğin, gündelik yaşamını, aile yaşantısını, toplumsal ilişkilerini araştırmak, erkeklerin perspektifinden şiddete açılan yolların nedenlerine ve sonuçlarına ilişkin derinlikli bir bakış açısı sunmaktadır.

Erkeklerin, şiddet araştırmalarında görüldüğü üzere, hem fail hem de mağdur olabildikleri tartışılmaktadır. Ataerkil sistemde tanımlanan erkeklik rol kalıpları altında ezilen kimi erkekler için bu durum, fail veya şiddet uygulayan olmalarının meşrulaştırılma zeminlerini hazırlamaktadır. Bu çerçevede söylemlerini mağdur olmaları üzerinden kurmaktadırlar. Çünkü erkeklik, kendisini sürekli ve yeniden ispat etmek zorunda olan toplumsal bir performanstır. “Yeterli olma, başarılı olma, cesur ve kuvvetli olma” gibi özelliklerini yaşamın her yerinde deneyimlemek zorunluluğu hisseden/hissettirilen erkeğin, “erkek adam olma” çabası zorlu bir mücadeleyi temsil etmektedir. Bireysel hikâyelerin özelleştiği ama aralarında evrensel bir bağın her zaman olduğu erkekliğin hassas keşif öyküsünde, eril iktidarın kurulumu, eril duygusallığın karşısında her zaman istendik bir sonuçtur. Ancak erkeklerin de bu toplumsal cinsiyet düzeninde iktidar kurma “zorunluluğunun” altında ezilmelerine gerek olmadığı düşüncesi,

Messner (2016: 16)'e atıfla, 1980'li ve 1990'lı yıllardan sonra postfeminizm ve neoliberal politik dönüşümlerin etkisiyle daha fazla dile getirilmeye başlanmıştır. Bu anlamda kadınlar ve erkekler için bireysel seçimlerinin olması gerektiği ve yapısal eşitsizliklerin engellerinden ziyade “daha yumuşak ve ılımlı” bir erkek hakları stratejisine elverişli bir bağlam yaratıldığı görülmektedir. Böylece, devlet politikaları tarafından sınırlandırılmamış, kadınlar ve erkekler için eşit seçimleri destekleyen modern “yeni” erkekler olarak konumlarını sağlamış olacaktırlar.

Şiddet, mağdura, güçsüze ve ikincil konumda olan bireylere yöneltilen acziyet içeren bir tutum olarak nitelendirilebilirken, bu noktada erkeklerin “adalet ve eşitlik” kavramlarını gündemlerine almalarına eşlik etmektedir. Adalet, devlet politikalarının ve düzenlemelerinin erkekleri de eşit düzeyde haklı görmesi anlamında tanımlanırken, bu durum aynı zamanda “güçsüzün” korunması ile “güçlünün” kontrolünü kendi iradesi ile sağlaması olarak nitelendirilmektedir. Ancak bu durum yine temelden bir toplumsal cinsiyet eşitliği vurgusu ile çevrenirken aynı zamanda yeniden üretilmektedir. Bu noktada, Connell'in hegemonik erkeklik kavramsallaştırmasından anlaşıldığı gibi, erkeklerin egemen konumunu ve kadınların ikincilliğini garanti eden (ya da garanti ettiği varsayılan) ataerkilliğin meşruiyeti sorununun hâlihazırda kabul edilen yanıtını somutlaştıran toplumsal cinsiyet pratiği (2005a: 77) görünüm bulmaktadır.

Erkek egemen dünyanın gerçek sorunları ile mücadele eden bunun da ötesinde hesaplaşmayı seçen kendine eleştirel yaklaşan erkek öznenin varlığı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önüne bir set çekme ihtimalini doğurmaktadır. Erkekliğe biçilen sosyal normların gerçekliğinin ve hatta işlevselliğinin erkekler tarafından sorgulanması “ideal erkek” olma yolunda yaşanan bireysel ve toplumsal yaşam deneyimleri, kadınlar ve erkekler arasındaki hiyerarşik düzenin temellerini de sarsacak bir sürecin habercisi olabilmektedir.

Kadına yönelik şiddet, erkek hegemonyasının bir görünümü olarak varlığını yıllar boyunca olduğu gibi hali hazırda sürdürmektedir. Bu anlamda devletlerin kadına yönelik şiddet ile mücadele mekanizmaları hukuki bağlamda olduğu gibi kurumsal boyutta da mevcudiyetini sürdürmektedir. Uluslararası düzenlemelerde kadına yönelik her türlü ayrımcılığın önlenmesi için gerekli yaptırımların bu düzenlemelere taraf devletleri bağlayıcılığına vurgu yapılarak şiddetin bu yönüyle küresel ve önemli bir sorun olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte, Türkiye’de de ulusal hukuki düzenlemelerin varlığı diğer bir deyişle kanun ve yaptırımları, kadına yönelik şiddetin önleyici mekanizmaları arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra, şiddet ile mücadelede Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlükleri de aktif bir rol üstlenmektedir. Bu kurumsal yapılanmanın hizmet içeriği, şiddetin ortaya çıkmasının önlenmesi ve ortaya

çıkması halinde ise mağduru (kadını/çocuğu) korumaya yönelik tedbirlerin alınması ile şiddet uygulayan erkeğin de bu sorumluluğu almasını sağlamaktır. Şiddet uygulayan erkekler ile Avrupa ülkeleri ve Amerika başta olmak üzere dünya çapında yaygın biçimde müdahale programlarının yapıldığı, şiddetin tekrarlanmaması için önleyici hizmetlerin sunulduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, şiddet uygulayan erkeğin öfke yönetimi, kriz çözme ve stres ile başa çıkma becerilerinin artırılması şiddetin ortadan kaldırılması için önemli bir müdahale olarak yorumlanmaktadır. Dolayısıyla, kadına yönelik şiddet, bütünsel bir perspektiften incelenmesi gereken ve sosyal problemlere neden olan şiddet eyleminin tüm taraflarını ele alması gereken bir sosyal sorundur.

Şiddet uygulayan erkeklerin bakış açılarından kadına yönelik şiddeti irdelemek, şiddet sorununun tüm boyutlarıyla anlaşılması için önem arz etmektedir. Bu kuramsal çerçeveden hareketle bu çalışma, kadına yönelik şiddetin erkeklerin anlatıları üzerinden irdelemeyi amaçlamaktadır. Kadınlara yönelik şiddetin kapsamlı bir şekilde anlaşılması, bu sorun ile nasıl mücadele edilmesi gerektiğine ilişkin ipuçlarını vermektedir. Dolayısıyla bu çalışma, Uşak Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğü resmi kayıtlarına göre kadına yönelik şiddet uygulayan ve aleyhlerinde mahkeme aracılığıyla tedbir kararı bulunan erkeklerin şiddete ilişkin düşünceleri, deneyimleri ve erkeklik konusunda anlatılarına odaklanmaktadır.

Buradan hareketle araştırmanın birinci bölümünde kuramsal ve kavramsal çerçeve içerisinde, erkeklik kavramının tarihsel süreci, hegemonik erkeklik kavramı, erkeklik krizi ve şiddet ilişkisinin toplumsal cinsiyet bağlamı, erkeklik çalışmalarının tarihsel süreci, feminizm, erkeklik ve şiddet bağlamları ve eleştirel erkeklik çalışmaları yer almaktadır. Tezin ikinci bölümünde, şiddete ilişkin kavramlar ve aile içi ve kadına yönelik şiddet bağlamındaki teorik çerçeve, şiddetin nedenleri ve sonuçlarına ilişkin güncel literatür bilgilerine yer verilmektedir. Üçüncü bölümde, araştırmada kullanılan metodoloji, araştırma sahasına ilişkin gözlemler, veri toplama yöntemi, araştırma katılımcıları, veri analizine ilişkin bilgiler, araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği, etik boyutu ve sınırlılıklar hakkında bilgiler yer almaktadır. Araştırma analizinin de yer aldığı bu bölümde, araştırma sürecinde elde edilen bulgular ve verilerin kuramsal dayanaklara ilişkin yorumlamaları mevcuttur. Bu bölümde, erkeklik pratiklerinin hegemonik erkeklik örüntüleri de irdelenmiştir. Şiddet uygulayan erkeklerin anlatılarından hareketle, şiddetin nasıl ortaya çıktığı, nasıl meşrulaştırıldığı, erkeklik ve kadınlık tanımlamalarının neler olduğu, şiddet uygulayan kimliğinin ne anlama geldiği ve erkeklerin şiddeti önleme konusundaki çözüm önerileri ile tedbir kararı sonrasındaki yaşam planları ele alınarak tartışılmıştır. Son olarak, araştırmanın tüm bulguları ışığında; şiddetsiz bir yaşamın

mümkünlüğüne hizmet eden öneriler sunulmuştur. Bu çalışma, şiddetin erkeklerin anlatılarından hareketle irdelenmesi, kadına karşı şiddete yönelik çözüm önerileri sunması ve konunun eleştirel erkeklik çalışmaları çerçevesinde ele alınması açısından önemlidir. Literatürde bu alanda şiddet uygulayan erkekler ile yapılan çalışmaların eksikliği göz önüne alındığında, çalışmanın alana katkı sunacağı düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ERKEKLİK VE ŞİDDET

Toplumsal cinsiyet, erkekliğin cinsiyet ilişkileri içerisinde inşa edilmesinde merkezi bir konuma sahiptir. Toplumsal olarak erkekliğin kurulum, süreçlerine odaklanılarak, erkekliğe biçilen rolleri iktidar dinamikleri üzerinden irdelemek ve şiddet ile ilişkiseliliğini anlamak gerekmektedir. Buradan hareketle, tez çalışmasının bu bölümünde erkekliğin tarihsel ve kültürel tanımlamaları, hegemonik erkeklik kavramı, toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklik krizi ve şiddet ilişkisi, feminizm ve erkeklik çalışmalarının tarihsel süreci ile güncel tartışmaları konularında kapsamlı bir kuramsal çerçeve sunulmaktadır. Bu literatür çerçevesi, araştırmada erkekliğin oluşum süreçleri ve şiddetin meşrulaştırılma biçimlerinin zeminini anlamlandırmada kullanılacaktır.

1.1. Tarihsel ve Kültürel Bağlamda Erkeklik

Biyolojik veya öznel olmayan bir erkeklik anlayışının başlangıç noktası, erkeklerin toplumsal cinsiyet düzenini oluşturan toplumsal ilişkilere katılımı olarak görülmektedir. Rubin, bu argüman alanını, çeşitli şekillerde de olsa tüm toplumlar da bulunan, üreme ve cinsiyet ayrımıyla bağlantılı toplumsal ilişkiler modeli olarak “cinsiyet (sex)/toplumsal cinsiyet (gender) sistemi” kavramı çerçevesinde tanımlamaktadır (Rubin, 1975: 159). Bu sistem tarihsel olmakla birlikte, tam anlamıyla; unsurları ve ilişkileri tarihsel süreç içerisinde inşa edilmiştir ve tarihsel değişime tabi olmaktadır (Connell, 1985: 263). Bunun yanı sıra, toplumsal cinsiyet kavramı, 1970’lerin başında ortak bir terim olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kavram, biyolojik cinsiyet farklılıkları ile daha sonra “eril” veya “dişil” olarak atanan davranış ve yeterlilikler arasında sınır çizen analitik bir kategoridir. Cinsiyet/toplumsal cinsiyet ayrımının amacı, biyolojik farklılığın fiziksel veya zihinsel etkileri ile ataerkil bir iktidar sistemini sürdürmek ve kadınlar arasında doğal olarak “ev içi” ve besleyici roller bağlamında yaşama daha uygun olduklarına dair bir bilinç yaratmaktır (Pilcher ve Whelehan, 2016: 57).

“Masculine” (Latince “masculinas”, Fransızca “masculin”) teriminin, temel anlamda erkeklik (masculinity) kavramına işaret ettiğini belirten Perterson (1998), bu kavramın kullanımının 14. yüzyıla uzansa dahi, 18. yüzyılda davranış biçimlerine dair standartlar üzerinden tanımlandığını vurgulamaktadır. Ayrıca, erkekliğe ilişkin tanımlamaların ancak 19. yüzyıl ortalarında görünür olmaya başladığını, 20. yüzyıl ortalarında, dayanıklılık, rekabetçilik, sertlik, güç ve kendine güven gibi özellikler çerçevesinde oluştuğunu söylemektedir (Kurtuluş vd., 2004: 54). Connell’e atıfla, tek bir erkeklikten ziyade “erkeklikler”den söz edilmesi

gerekliği ve bu erkekliğin Kimmel'in de belirttiği gibi aynı zaman ve toplum içerisinde olsa dahi farklı gruplar tarafından farklı biçimlerde tanımlandığı görülmektedir. Söz konusu tanımlar; kültür, tarih, toplum, psikoloji, bireysel yaşam gibi etmenler ile şekillenmektedir (2004: 503).

Matthews (1978: 3-4), kadın ve erkek kavramlarını açıklamanın bir yolu olarak; kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin doğası ile belirli bir toplum içerisinde bu ilişkilerin düzenlenmesi bağlamında toplumsal cinsiyet düzeni kavramını tercih etmektedir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet düzeninin içeriğinin, sosyolojik ve tarihsel anlamda farklılaştığını ancak evrensel olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, erkek ve kadın olmanın anlamları, erkekler ve kadınlar arasındaki ilişki dinamikleri zaman içerisinde aynı toplum arasında değişiklik göstermektedir. Yani, toplumsal cinsiyet düzeni, belirli bir toplumda “kadınlık” ve “erkekliklerin” anlamını meydana getiren ilişkilerin yapısını ifade etmektedir. Bu anlamda Connell, toplumsal cinsiyet düzenini, erkeklik, kadınlık tanımları arasında ve kadınlar ve erkekler arasında tarihsel olarak kurulmuş iktidar ilişkileri olarak tanımlarken (2016: 153), söz konusu düzende erkeklik, kadınlığa karşıt olarak tanımlanmakta ve iktidar dinamiklerini devam ettiren bir toplumsal yapılanma olarak konumlanmaktadır (Kandiyoti, 2015: 200). Dolayısıyla, kültürel anlamda kadın ve erkek olma süreci ile kadın ve erkeğin toplumsal olarak algılanma şekillerine bağlı oluşan toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyetin biyolojik özelliklerinden bağımsız olarak ele alınmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde, toplum bu anlamda kadını ve erkeği belirli alanlara ait kılarak, toplumsal yapı ve tarihsel dönem kadının ve erkeğin sosyal görevlerini belirleyen bir ölçüttür. Bu nedenle, kültür, kadının ve erkeğin değer ölçütleri ile görünürlüğünü şekillendirmektedir (Demez, 2005: 29). Dolayısıyla, erkekliğin ne olduğu, nasıl ve hangi anlamlar ve kültürel dokular üzerinden inşa edildiğinin irdelenmesi gerekmektedir.

Gutmann, erkeklik, erkek kimliği, erkeklik rolleri kavramlarının akışkanlığına ve bu konuyu araştırırken çoğu zaman teorik kesinliğin eksikliğine dikkat çekmektedir. Ayrıca, bu kavramlardan birden fazlasının kullanıldığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra, erkekliği tanımlamak için dört farklı yolun olduğunu belirtmektedir: (1) Erkeklik kavramı, erkeklerin düşündüğü ve yaptığı her şeyi ifade etmektedir; (2) Erkeklik, erkeklerin “erkek olmak için” düşündükleri ve yaptıkları her şeyi göstermektedir; (3) Bazı erkekler doğası nedeniyle veya sonradan yakıştırılarak diğer erkeklerden “daha erkek” olarak kabul edilmektedir; (4) Erkek ve kadın ilişkilerinin merkezi önemine atıfla erkeklik kadınların olmadığı her şey demektir (1997: 386). Bu çerçeveden hareketle, erkekliği anlamada farklı yaklaşımların aydınlatıcı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Connell, erkeklik ile ilgili bilimsel çalışmaların adımını Freud' un attığını, erkekliğin oluşumunun sorgulanmasının mümkün ve gerekli olduğunu gösterdiğini

belirtmektedir. O'na göre Freud, yetişkin cinsiyetinin ve cinselliğinin uzun ve çelişkili bir süreçte inşa edildiğini vurgulamıştır. O' nun ekolünden olan bilim insanlarının savunduğu gibi, yetişkin erkekliği fazlasıyla kırılgan bir olguyu anlatmaktadır. Ayrıca, erkekliğin oluşumunda arzuya bağlı öğrenilmiş tutumların çatışması, diğer bir deyişle kastrasyon anksiyetine bağlı Oedipus kompleksi yatmaktadır. Ancak erkekliği anlamada Freud'un psikanalizi temel bir araç olarak kabul edilebilmekle birlikte, Connell'e göre bu yaklaşımın genişletilmesi gerekmektedir (2005a: 7-21).

Connell, toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin literatürde kültürel bağlamlarda erkeklik tanımlarının ne olduğuna ilişkin geniş açıklamalarda bulunmaktadır. Buna göre, erkekler ve erkeklik hakkındaki yeni düşüncenin ilk adımını, "erkek cinsiyet rolü" fikri oluşturmaktadır. Bu fikir, hem kültürel klişeleri eleştiren hem de değişim konusunda iyimserlik ifade eden liberal-feminist "kadın cinsiyet rolü" tartışmalarının ardından popüler hale gelmiştir. Cinsiyet rolü teorisine göre erkek çocuklar, erkeksi olmak için "sosyalleştirilir" iken; aile, okul ve kitle iletişim araçları tarafından iletilen mesajlardan öğrenilen kalıplar aracılığıyla toplumsal bir erkeklik klişesine uymaya çalışmaktadırlar (Connell, 2000a: 23). Bu rollerin öğrenilmesi, toplumsallaşma ve içselleştirme yoluyla gerçekleşmekte, kadınların kadınlık rolüne, erkeklerin erkeklik rolüne "uygun" biçimde davranması için yeniden üretilmektedir (Connell, 2016: 76).

Doyle, Amerika Birleşik Devletleri'nin tarihsel süreçlerine de atıf vererek erkeklik kavramının merkezine dört bileşeni yerleştirmektedir. Bu bileşenler: (1) Ataerkillik bileşeni; özgüven, güçlü erkek hegemonyası, kadın karşıtı unsurlar taşıması; (2) Başarı bileşeni; sağduyu, iş yaşamında başarı, yaratıcı olmak, doyurulamaz cinsel istek içermesi; (3) Saldırganlık bileşeni; yorucu spor aktivitelerine katılması, saldırmaya hazırlıklı olması; (4) Kendine güven bileşeni; ailesine bakan, güçlü, güvenli, bağımsız olması olarak tanımlanmaktadır (1989: 38). Başka bir açıdan Pleck ise geleneksel ve modern olarak erkekliği ele alarak iki ayrı kategori altında kavramsallaştırmıştır. Geleneksel anlamda erkeklik rolü, fiziksel güç ve saldırganlık ile gerçekleştirilirken, duyarlılık ve zayıflık bu role uygun bulunmamaktadır. Erkekler yakın arkadaşı olan erkeklerle iletişim kurabilir ancak bu bir yakınlığı temsil etmemektedir. Bu iletişim biçiminde öfke ve dürtü içerikli duyguların denetimine dair bir beklenti bulunmamaktadır. Kadınlar ise, duygusal yakınlık kurulmadan yalnızca cinsel ilişki ve üreme işlevini yerine getirmesi beklenen ve erkeğin otoritesi karşısında boyun eğici olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan modern erkeklik, geleneksel olanın tersine öfke kontrolünün sağlanması ile ekonomik ve organizasyonel başarı üzerinden gerçekleşmektedir. Bu erkeklik rolünde kadınlarla romantik ilişki kurulmasında ve duygusal hassasiyet yaşanmasında engel bulunmamaktadır. Modern erkek rolünde kadınlarla kurulan

arkadaşlık veya aşk ilişkisi, erkeklerle kurulan ve spor maçları izlemekten öteye gitmeyen ilişki içeriğinden daha önemli görülmektedir (1981: 141).

Erkekliğin orijinal bir biçiminin olmadığı, nihai olarak tek bir yere yerleştirilemeyeceği ve apriori parçalanmış bir fenomen olarak değerlendirilmesi gerektiği anlamına geldiği öne sürülmektedir. Eril kaygı üzerine çalışmak, farklı bir şekilde, hareket merkezli bir yaklaşımdır. Çünkü erkekliğin, istikrarlı ve durağan olmak ya da böyle bir izlenim vermek için sürekli olarak bu kaygıya yanıt vermesi gerekmektedir (Thomas, 1996: 3). Aslında, Richard Dyer’ın deyişiyle, erkeklik başlı başına “biraz hava gibidir; onu her zaman içinize çekersiniz, ama bunun pek farkında değilsinizdir” (1985: 28). Öte yandan erkeklik aynı anda hem her yerde hem de hiçbir yerde, bilinen ve yine de bilinemeyen, sahip olunan ve yine de elde edilemeyendir (Edwards, 2004: 1).

Erkeklik, erkek olmakla alakalı sosyal pratikler ve kültürel temsiller kümesidir. Çoğul “erkeklikler” aynı zamanda erkek olma biçimlerinin ve erkeklerin kültürel temsillerinin hem tarihsel hem de kültürel olarak toplumlar arasında ve herhangi bir toplum içindeki farklı erkek grupları arasında farklılık göstermektedir. Kadınların karşı olduğu şey olarak erkekliğin feminist eleştirisi “öteki” olarak tanımlanan uzun bir geçmişe sahiptir, ancak erkeklikler üzerine yazılar 1980’lerden itibaren muazzam bir şekilde artmıştır. Sosyal bilimlerin daha eleştirel, akademik bakış açısından, erkeklikler hem erkeklerin kendi aralarında hem de erkekler ve kadınlar arasında bir güç ilişkisi biçimi olarak anlaşılmaktadır. Erkekliğin, erkeklerin içinde yaşadıkları toplumsal bağlamlardan, örneğin toplumlarının çeşitli kurum ve kuruluşlardaki konumlarından ve/veya toplumsal cinsiyete ilişkin toplumsal olarak mevcut söylemler bağlamında ortaya çıktığı öne sürülmektedir (Pilcher ve Whelehan, 2004: 83). Bu konuda Connell şunu vurgulamaktadır; erkeklikler basitçe biyolojik erkeklere eşdeğer değildir. Başka bir deyişle, “eril” bedenler, davranışlar veya tutumlar, “kadın” olarak tanımlanan insanların sosyal pratikleri olabilmektedir. O halde Connell için erkeklikler, “yalnızca insan gruplarını değil, toplumsal cinsiyet pratiği kalıplarını adlandıran” bir kavramı ifade etmektedir (2000: 17). Connell’e göre, erkeklikler yalnızca söylemler olarak anlaşılamamaktadır çünkü cinsiyet ilişkileri aynı zamanda şiddet, emek, cinsellik, çocuk bakımı gibi söylemsel olmayan pratikler ile de inşa edilmekte ve hatta onları şekillendirmektedir (2001a: 7).

Connell (2005a) gibi yazarların çoklu erkeklik (multiple masculinities) teorileri, akademisyenlerin bir kavram olarak ele aldığı erkekliğin anlamı hakkında sorular sormasına yol açmaktadır. Örneğin MacInnes (1998), erkeklikler literatürünün çoğunda mevcut olan kavramın muğlak, karışık ve çelişkili tanımlarına işaret etmektedir. Erkeklikler bu kadar çeşitli ve akıcıysa, onları fark edilir şekilde erkeksi yapan nedir? Bu sorudan hareketle MacInnes

asında, erkeklikler üzerine yazan pek çok yazarın, erkekliğe sahip olanların yalnızca biyolojik erkekler olduğu varsayımını benimsediklerini, sosyal inşa yaklaşımlarını “kaçırdıklarını” öne sürmektedir. MacInnes, erkekliğin bireylerin karakter özelliği olarak var olmadığını, bunun yerine erkeklerin nasıl olması gerektiğine dair bir ideoloji olduğunu, bunun yanı sıra erkekler ve kadınlar tarafından hayatı anlamlandırmak için geliştirildiğini savunmaktadır (1998: 2). Gerçekten de, postmodernist/postyapısalcı bakış açılarından etkilenen erkekliklere yönelik söylemsel yaklaşımlar, toplumsal cinsiyet çalışmalarında giderek daha fazla öne çıkmaktadır.

Erkeklik, 19. yüzyılın sonlarında, toplumsal cinsiyet ilişkilerinde var olan bir sorunsal olarak “toplumsal cinsiyet rolüyle” tanımlanmıştır. Bir diğer deyişle erkeklik, değişen kültürel, toplumsal ve ekonomik şartlar çerçevesinde kadınların toplumdaki değişen konumlarına bağlı olarak yeniden değerlendirilerek ilişkisel bir yapıya işaret etmeye başlamıştır. Bu süreçte bazı erkek grupları, geleneksel cinsiyet farklılıklarına geri dönmeyi savunurken; diğer erkek grupları, erkekliğin dönüşümünün ilham kaynağını kadın hareketi olarak kabul ederek erkekliğin tekrar canlandırılması için destek aramışlardır (Kimmel, 1987a: 153). Feminizmin erken dönem düşünürleri, kadınların ortak şekillerde bir “ezilme” yaşadığını belirtmişlerdir. Bu bağlamda, erkeklik çalışmalarının başlangıç noktalarından birisi, feministlerin farklı kadınlık deneyimlerinin oluşturduğu alanları tanımak gerektiğine ilişkin vurgulamalarıdır. Buradan hareketle, farklılaşan erkeklikler ile erkek iktidar pozisyonları tartışmaya açılmıştır (Sancar, 2016: 25). Dolayısıyla, sosyal hareket etkisi kazanan feminist hareket çerçevesinde entelektüel birikim ve ilgili literatürün katkılarıyla gerçekleştirilen tartışmalar, 1980’lere dek tabulaştırılan, tartışılmaya açılmayan “erkeklik” çalışmalarının alt yapısını hazırlamıştır (Demez, 2005). Bu çerçevede aynı tartışmalarda, çoğul erkeklik ve erkek/erkeklik kavramlarının, insan bedeninin ve davranışlarının farklı yönlerini tanımlamak için kullanılabileceği, bu sayede tek ve genellenmiş erkeklik tanımının yapılmasının mümkün olmayacağı vurgulanmıştır (Cornwall, 2005: 10).

Kadın hareketinin ivme kazanmasının öncesinde erkeklerin toplumsal rolleri, kadınların toplumsal konumundaki değişikliklere tepki ya da uyum stratejisi olarak değerlendirilerek, erkeklik ve erkek davranışlarının değişimi konusunda tartışmalar ve çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Hacker, 1957: 227). Bu çerçevede, akademik cinsiyet rolü araştırmaları, öncelikle ailede kadınlar hakkında olsa dahi, “erkek rolüne” rahatlıkla genişletilmiştir. Bunun bir sonucu olarak, 1970’lerde çeşitli açılarda ele alınan erkekliğin eleştirisi ortaya çıkmıştır (Carrigan vd., 1985: 551). Bu tartışmalardan hareketle Pleck ve Sawyer (1974: 95), erkeklik ve iktidar ilişkisi üzerinden eleştirel bir perspektif öne sürerek, erkekliğin güç ve iktidar ile ölçüldüğünü, bunun nedenlerinin ise iş alanı ve politik konumların erkeğin özgüvenini artırması

olduğunu belirtmişlerdir. Atay (2004a: 14) bu noktada, kadın kimliğinden farklı olarak erkekliğin, “iktidar pratiği” olarak kurumlaştığını ve erkeklik pratiğinin doğal olarak değil kültürel etkilerle inşa edildiğini ve kültürden kültüre değişiklik gösterdiğini vurgulamaktadır.

Erkeklerin cinsiyete ilişkin bilinci ve cinsiyet kimlikleriyle olan ilişkileri; John Scott’ın ifadesiyle “söylem yoluyla kurulan özneler” olarak toplumsal cinsiyet davranışları konusunda normatif gerçeklikler üreten kültür tarafından oluşturulmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı deneyimler -iş yerinde, ailede ve sporda cinsiyete dayalı uygulamalar- post-yapısalcı yaklaşıma göre cinsiyetlendirilmiş konuları üreten söylemlerin etkisiyle, öznel ve spesifik erkeklikleri inşa etmektedir (Ashe, 2007: 87). Diğer bir deyişle, söylemsel psikolojide erkeklik, meydana gelen bir öz olmaktan ziyade, belirli kültürel bağlamlarda müzakere edilen ve etkileşim halinde aktif olarak geliştirilen, bu nedenle değişken uygulamaları ifade etmektedir. Bu uygulamalar, farklı şekilleri ve değişik aktiviteleri içinde barındırmaktadır. Bunlara örnek olarak; boş zaman uğraşları, kıyafet ve moda seçimleri, iş yerlerinde toplumsal cinsiyete dayalı hiyerarşik yapıları ve ideal fiziksel görünümlere sahip olmak için bedenin disipline edilmesi gösterilebilmektedir. Bu biçimdeki gündelik yaşama dair uygulamalar ve deneyimler söylemsel kalıplar (discursive patterns) aracılığıyla canlı tutulmaktadır (Wetherell ve Edley, 2014: 355).

Öte yandan Butler (1990), “erkek” ve “kadın” kavramlarının eşitsizlikler üreten düzenleyici idealler olduğunu ve Foucault’yu izleyerek, cinsiyet farkı kavramının aşılması gerektiğini savunmaktadır. Cinsiyetin, çeşitli eylemlerin takip ettiği sabit bir kimlik veya faillik yeri olarak yorumlanmaması gerektiğini iddia etmektedir. Daha ziyade, O’na göre; toplumsal cinsiyet, zaman içinde zayıf bir şekilde oluşturulmuş, eylemlerin stilize edilmiş bir tekrarı aracılığıyla dış mekânda tesis edilmiş bir kimliktir (Butler, 1990: 140). Bazı çalışmalar; erkekliğin karmaşık temsil biçimleri aracılığıyla oluşturulduğunu da vurgulamaktadır. Bu çalışmaların çoğu sosyal bilimlere dayanmakta ve genellikle doğrudan veya dolaylı olarak post-yapısalcı düşünce tarafından desteklenmektedir. Bu anlamda teorik çalışmaların ilk örneklerinden biri olan Victor Seidler’in *Erkekliği Yeniden Keşfetmek (Rediscovering Masculinity)* kitabında, söylem merkezli bir bakış açısı benimseyerek, dil veya söylemin deneyimden önce ve onu oluşturan bir şey olarak görüldüğünü söylemektedir. Bu durumun dil ve deneyimin bir düzeyde birbirine karıştırılmasına neden olduğundan bahsetmektedir. Bireysel kimliğin dışsal ve bireyden bağımsız olan toplumsal temelli söylemlerin işleyişi yoluyla inşa edilen bir kategori olması, bireysel deneyimin önemini gizlemektedir. Dolayısıyla dil, insan yaşamının bir “yönü”nü anlatmaktadır ve toplumsal inşa süreçleri dil üzerinden ilerlemektedir. Seidler da bu bağlamda erkekliğin bu perspektif üzerinden toplumsal ve sosyal bir olgu olarak yeniden ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Seidler, 2004: 5-13). Toplumsal düzlemde

kullanılan söylemlerin etkisini gösteren Speer'in (2001) çalışması, genç erkeklerin spor ve boş zaman hakkında konuşurken bir dizi belirli kültürel erkeklik modellerinden yararlandıklarını ve bu süreçte kendileri hakkında değişen, toplumsal cinsiyete dayalı açıklamalar yaptıklarını açığa çıkaran bulguları ele almaktadır.

Son yıllarda erkeklikler üzerine sosyoloji, antropoloji, tarih, sosyal psikoloji, eğitim çalışmaları, kültürel çalışmalar ve siyaset bilimini içeren ampirik araştırmalarda büyük bir gelişme olmuştur. Bununla birlikte, yapılan çalışmaların tartışmalarının karmaşıklığa sebep olmaması ve ortak sonuçların özetlenmesi için Connell (2000a: 24), bu araştırma bütününden bazı sonuçları ve çıkarımları yedi noktada özetlemektedir:

1. Çoklu erkeklikler: Tarihin farklı dönemleri ve değişik kültürler, toplumsal cinsiyeti aynı şekilde inşa etmemektedir. Çok kültürlü toplumlarda erkekliğin birden çok tanımının olması muhtemel görünmektedir. Belirli bir kültürde aynı derecede önemli olan -okul veya iş yeri gibi- tek bir kurumda dahi birden fazla erkeklik türü bulunabilmektedir. Şiddet içeren saldırgan erkeklik gibi, herhangi bir kültürel ortamda tek bir erkeklik biçimi bulunmamaktadır. Eğitim programlarının, toplumsal cinsiyet kalıplarındaki çeşitliliği ve sosyal çeşitlilikten kaynaklanabilecek olumsuzlukları içermesi gerekmektedir.

2. Hiyerarşi ve hegemonya: Farklı erkeklikler birbirleriyle belirli ilişkiler içinde var olmaktadır, bunlar genellikle hiyerarşi ve dışlanma ilişkilerini içermektedir. Genellikle baskın veya "hegemonik" bir erkeklik biçimi, toplumsal cinsiyete dayalı iktidar sisteminin merkezinde yer almaktadır. Ancak bu hegemonik görünüm, erkekliğin en çok görülen şekli olmak zorunda değildir. Çok sayıda erkek ve erkek çocuğunun hegemonik erkeklikle karşıtlık içeren bir ilişkisi bulunmaktadır. Bununla birlikte, hegemonik erkekliğe net alternatifler genellikle kültürel olarak hor görülmektedir. Örneğin, en güçlü erkek grupları genellikle cinsiyet değişikliği gibi durumları uygun görmemektedir.

3. Kolektif erkeklikler: Erkeklikler sadece bireyler tarafından değil, aynı zamanda gruplar, kurumlar ve kitle iletişim araçları gibi kültürel biçimler tarafından sürdürülmekte ve canlı tutulmaktadır. Birden fazla erkeklik aynı kurum tarafından üretilebilmekte ve sürdürülebilmektedir. Erkekliğin kurumsallaşması barış stratejisi için önemli bir sorundur. Bu bağlamda, şirketler, iş yerleri, gönüllü kuruluşlar ve devlet önemli eylem alanları olarak yer almaktadır. Kolektif mücadele ve kurumların yeniden şekillendirilmesi, bireysel yaşamın reformu kadar gerekli olmaktadır.

4. Arena olarak bedenler: Erkeklerin bedenleri, erkeklik kalıplarını sabitlememekte ancak sürekli olarak bedensel deneyimi, bedensel zevkleri ve bedenlerin kırılganlıklarını içeren

erkekliğin ifadesinde beden önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla, sağlık, spor ve cinsellik gibi konular değişen erkeklikte ele alınması gereken konular arasında yer almaktadır.

5. Aktif yapı: Erkeklikler sosyal etkileşime dayalı ve toplumsal insan ilişkileri çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, erkeklikler, belirli bir ortamda mevcut olan kaynaklar kullanılarak aktif olarak üretilmektedir. Erkekliği inşa etme süreci şiddetin kaynağı olabilmektedir. Tüm sosyal reform umutlarının ötesinde, hiçbir eril şiddet modeli sabit olmamaktadır. Benzer şekilde, hiçbir reformun da nihai olmaması gibi, toplumsal cinsiyet reformlarının yıkılması ve daha şiddetli erkeklik kalıplarının yeniden gündeme gelmesi olası görünmektedir.

6. Bölünme: Erkeklikler homojen olmadıkları gibi içsel olarak bölünmüş olmaları muhtemeldir. Bu nedenle erkeklerin yaşamları genellikle çelişkili arzular veya uygulamalar arasındaki gerilimleri somutlaştırmaktadır. Herhangi bir erkeklik modelinin değişim potansiyeli de bulunmaktadır. Herhangi bir erkek grubunun bazılarının diğerlerine göre daha barışçıl toplumsal cinsiyet kalıplarına doğru değişimi desteklemek suretiyle karmaşık ve çatışan çıkarları olabilmektedir.

7. Dinamikler: Erkeklikler belirli tarihsel koşullarda yaratılmaktadır. İtiraz edilmeye, yeniden inşa edilmeye veya yerinden edilmeye yatkın doğaları bulunmaktadır. Değişimi üreten güçler, toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki çelişkilerin yanı sıra toplumsal cinsiyetin diğer toplumsal güçler ile etkileşimini de içermektedir. Erkeklikler her zaman değişmektedir bu sayede erkeklik için yeni öğrenme biçimleri de yaratım halinde olmaktadır. Ancak, herhangi bir değişim gündeminin bazı grupların çıkarlarına aykırı olması muhtemel olduğu için erkekler arasında ihtilaflı ve çatışma içeren durumlar ortaya çıkabilmektedir.

Connell, bu çıkarımları toplumsal cinsiyete dair yerel düzeyde gerçekleştirilen araştırmaların ışığında derlemektedir. Ancak erkeklik hakkında genel bir strateji düşünürken yerel bağlamların ötesine geçilerek küresel düzeyde de düşünmek gerekmektedir. Dolayısıyla kurumsal ve metodolojik bağlamdaki eksiklikleri sebebiyle cinsiyet rol teorisi erkekliği açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bununla beraber bu kavramın hegemonik erkeklik kavramı ile bağının olduğunu söylemek mümkündür. Farklı erkeklik biçimleri arasında olduğu gibi erkekler ve kadınlar arasında var olan hegemonyanın, hegemonik erkeklik tanımının kapsadığı ırk ve sınıf gibi faktörleri de ele alarak açıklanması, toplumsal cinsiyet ilişkilerine yansıyan işleyişi anlaşılır kılmaktadır (Connell, 2002: 90).

1.2. Hegemonik Erkeklik

Kessler vd., hegemonik erkeklik kavramını, ilk olarak 1982 yılında gerçekleştirilen Avustralya liselerinde sosyal eşitsizliklerin araştırıldığı sahadan elde edilen veriler üzerine çalışma raporlarında kullanmışlardır. Connell (1982) ise Avustralya işgücü politikasındaki erkeklerin rolü hakkında tartışmalar yürüterek, toplumsal cinsiyet ve sınıf arasındaki ilişkiyi irdelemiş, cinsiyet kategorilerinin devamlı olarak yapım aşamasında olduğunu ifade etmiştir. Bu çerçevede, birbirinden farklı pratikler arasındaki hareketli ilişkilerin varlığı vurgulanmıştır (Connell ve Messerschmidt, 2005: 830). Bu tartışmaların bir çıktısı, cinsiyetler arasında çoklu hiyerarşilerin deneysel kanıtlarının ortaya çıkarılması ve hegemonik erkeklik kavramının sınırlarının genişlemesidir. Carrigan vd. (1985), 1980’li yıllarda, hegemonik erkekliğin üç ana kaynak tarafından beslendiğini vurgulamaktadır. Bu kaynakların, kadınların politik deneyimleri ve toplumsal cinsiyet hiyerarşisi konusundaki araştırmalar; eşcinsel erkeklerin siyasi deneyimleri ve baskının kuramsallaştırılması; okul ve iş yerleri gibi yerlerde erkekler ile ampirik araştırmalar olduğunu belirtmektedir (Connell, 2002: 90).

Antropologların çalışmaları ile 1970’li yılların başlarında, kadın ve erkek ilişkileri konusunda çeşitli beklentiler ve bu ilişkilerin toplumu anlamlandırmadaki önemi ortaya çıkmaya başlamıştır (Moore, 1995: 1-2). Bu araştırmacılardan biri olan Gilmore, değişik kültürlerdeki toplumların, insanlığı deneyimleme biçimlerine ilişkin kültürler arası bir araştırma yaparak, herhangi bir toplumda yetişkin bir erkek olmanın onaylanmış yollarını çözümlemiştir. Sonuç olarak Gilmore, -ortamdan bağımsız olarak- “erkek” olmanın yalnızca bir koşulu olduğunu öne sürmektedir. Buradan hareketle Gilmore’un vurguladığı nokta, hegemonik erkekliğin varyasyonlarını kapsamaktadır ve pozitivist yaklaşım üzerinden erkeklerin doğal, aracı olmadan kategori olarak toplumda varlığını devam ettirdiğini savunmaktadır (Cornwall ve Lindisfarne, 2005: 27).

Genellikle erkekler ve erkeklik araştırmaları tarihindeki en etkili teorik kavram olarak kabul edilen “hegemonik erkeklik” kavramı, geniş çapta R.W. Connell’in yeni ufuklar açan kitabı *Erkeklikler (Masculinities)*’e atfedilmektedir (1995). Hegemonik erkekliği incelemek, esas olarak toplumsal cinsiyetin merkezi düzenleyici unsuru olarak güce dayanan ilişkisel bir model kullanmaktır. *Erkeklikler* adlı kitabında Connell, sadece erkeklikleri dikkate almadaki çeşitliliğin değil, aynı zamanda “farklı erkeklik türleri arasındaki ittifak (alliance), tahakküm (dominance) ve tabiiyet (subordination) ilişkileri”ni (Connell, 2005a) ele almaktadır. Connell (2005a, 2005b)’e göre, erkeklik türleri arasındaki bu tür ilişkiler dinamik bir yapıya sahiptir, durağan değildir ve toplumsal cinsiyete ilişkin bir değişim, hegemonik erkeklik tanımlarında da buna tekabül eden değişikliği gerektirmektedir. Bu yaklaşım, erkekliği incelemenin

erkeklerin tiplerini veya statik özelliklerini incelemek olduğu fikrini ortadan kaldırarak erkeklik araştırmalarını kısmen dönüştürmüştür. Dolayısıyla hegemonik erkeklik, “sabit bir karakter tipi, her zaman ve her yerde aynı” olarak değil, “verili bir toplumsal cinsiyet ilişkileri modelinde hegemonik pozisyonu işgal eden, her zaman tartışılabilir bir pozisyon” olarak değerlendirilmektedir.

Gramsci (1971), hegemonik erkeklik kavramındaki “hegemonya” terimini İtalya’daki sınıf ilişkilerini analiz etmek için kullanmıştır. Hegemonya kavramı, Gramsci tarafından, iktidar ilişkilerinin ötesinde özel yaşam ve ekonomik, siyasi egemenliği besleyen ayrıca kültürel yapıları etkileyen toplumsal üstünlük olarak tanımlanmıştır (Connell, 1977: 206; Connell, 2016: 269). Bu çerçevede Connell’in hegemonya anlayışı, İtalyan siyaset teorisyeni Antonio Gramsci’nin formüle ettiği modeli dayanak olarak almaktadır. Bu kavramı detaylandırmak gerekirse; hegemonya ve hegemonik ideolojiler güçlü grupların çıkarlarını korumakta ve meşrulaştırmaktadır. Ancak hegemonya kendiliğinden gerçekleşmek yerine sürekli bir mücadele içinde ve yarışma biçiminde gerçekleşmektedir. Buradan hareketle, Connell’in vurguladığı gibi hegemonik erkeklik, kadınların itaat ve “boyun eğ(diril)mesi” ile yakın olarak bağlantılıdır. Bu bağlantı, sadece kadın faaliyetleri üzerinden değil, aynı zamanda kadınsı erkeklik gibi alternatif erkeklik biçimlerini de marjinalize eden ve farklı görünümlerdeki eril olma biçimleri ile kurulmaktadır. Dolayısıyla, eşcinsel erkeklerin faaliyetleri bunun dışında tutularak ve bir şekilde bastırılarak “diğer” olarak yadsınmaktadır (Wetherell ve Edley, 1999: 336). Hegemonya fikrini Gramsci’den alan Connell, Gramsci’nin kavramının cinsiyetlendirilmiş bir revizyonunu “ataerkilliğin meşruiyeti sorununun şu anda kabul edilen yanıtı somutlaştıran, garanti eden (veya kabul edilen) erkeklerin baskın konumu ve kadınların tabi kılınmasını toplumsal cinsiyet pratiğinin konfigürasyonu” olarak tanımlamaktadır (Connell, 2005a: 77). Hegemonik erkeklik aracılığıyla çoğu erkek, kadınların kontrolünden yararlanmaktadır. Çok az sayıda erkek, diğer erkeklerin üzerinden kontrol sağlamaya yönelmektedir. Başka bir deyişle, hegemonik erkeklik ile diğer erkeklikler arasındaki can alıcı fark, yalnızca kadınların denetimi değil, erkeklerin de denetimini içermesi ve bunun Gramsci’nin deyişiyle “evrensel toplumsal ilerleme” olarak temsil edilmesidir (Donaldson, 1993: 655).

Connell, modeldeki kilit ilişkilerin ana hatlarını çizmek için hegemonya, madunlaştırma, suç ortaklığı ve marjinalleştirme kavramları altında dört kategoriden söz etmektedir (Connell, 2019: 149). Ayrıca Connell, erkeklikler hakkındaki çalışmalarının temel hedefinin, ataerkillikten en çok “pay” alan ve daha fazla “ayrıcalık” sahibi olan cinsiyetin erkekler olduğunu ve bunun cinsiyet eşitliği potasında değişmesi yani alternatif erkekliklerin

inşasına yönelik çabaların olması gerektiğini vurgulamaktadır. Söz konusu ataerkillikten farklı ölçülerle pay alan erkeklik tiplerini hegemonik erkeklik (hegemonic masculinity), suç ortağı erkeklik (complicit masculinity), marjinalleştirilen erkeklik (marginalised masculinity) ve madunlaştırılan erkeklik (subordinate masculinity) olarak kategorize etmektedir. Dolayısıyla, erkek egemenliğinden eşit bir biçimde, aynı şekillerde yarar sağlayan bir ataerkillikten ziyade, farklılığı içinde barındıran çoğul “erkeklikler”i yansıtan özgün ve dinamik bir ataerkilliği ortaya koymaktadır (Bozok, 2019: 202). Suç ortağı erkeklik, hegemonik erkekliğin gerekliliklerinin zor olduğu gerekçesiyle yerine getirmeyen ama onlarla işbirliği yapmak suretiyle ataerkilliğin nimetlerinden yararlanan bir çoğunluğu temsil etmektedir. Böylece kadınların ikincilleştirilen konumlarından çıkar sağlayarak ataerkil kazançtan paylarını almaktadırlar. Madunlaştırılan erkeklik ise cinsel yönelimleri sebebiyle heteroseksüel erkeklerin tahakkümüne maruz kalan eşcinsel erkekleri anlatmaktadır. En dezavantajlı konumdaki gruptur. Son olarak marjinalleştirilen erkeklik; sınıf, ırk ve etnik özellikleri nedeniyle egemen erkeklik değerlerinin dışında bırakılan; “hegemonik” ve “suç ortağı” erkeklere kıyasla daha dezavantajlı konumda olan erkekleri temsil etmektedir. Azınlıklara mensup erkekler ile sınıf altı konumdaki erkekler, bu gruba örnek olarak gösterilmektedir (Connell, 2019: 150-157).

Hegemonik erkeklik kavramı; birçok çalışmada görüldüğü gibi, kadınların itaat etmesine ilişkin sayısız strateji içermektedir. Bu anlamda hegemonik erkeklik, kültürel olarak idealize edilmiş, bireysel ve genel bir form veya erkeklik hakkında gösterilen bir sağduyu belirtisi olabilmektedir (Donaldson, 1993: 645). Konuya dair ilk tartışmalarda Connell, erkek cinsiyet rolünü en iyi tanımlayan hegemonik erkekliğin “kültürel olarak idealize edilmiş eril karakter biçimi” olduğunu, ancak “her zamanki erkeklik biçimi” olarak tanımlanamayacağını vurgulamaktadır (Donaldson, 1993: 647). Toplumsal anlamda hegemonik erkeklik, kadınlar ile ilgili alanlarda olduğu kadar, ataerkil düzenin içerisinde var olan ikincil konumdaki erkeklik formları üzerinde de inşa edilmektedir (Connell, 2016: 268; Carrigan vd., 1985: 590). Bu bağlamda hegemonik erkeklik, erkeklik kitaplarında söz edildiği biçiminden fazlasıyla karmaşık bir doğaya sahiptir. Bu erkeklik doğasındaki ana sorunsal; belirli erkek gruplarının iktidar ve zenginlik statülerinde nasıl yaşadıkları ve bu erkeklerin hegemonyalarına neden olan toplumsal ilişkileri meşrulaştırma biçimleri ve yeniden üretim şekilleridir. Buradan hareketle, kültürel anlamda yüceltilmiş erkeklik biçimi olarak hegemonik erkekliğin, az sayıdaki erkeğin gerçek karakterlerini gösterdiği ortaya çıkmaktadır (Carrigan vd., 1985: 592). Diğer bir deyişle, hegemonik erkeklik kavramı, güç (power) ve güçsüzlük (powerlessness) ilişkilerinin nasıl cinsiyetlendirildiğini, belirli bir ortamda erkekliğe nasıl anlamlar atfedileceğini ya da erkekliğin nasıl dayatıldığını kavramak adına önemli hale gelmektedir (Cornwall ve Lindisfarne, 2005:

20). Ayrıca, toplumda ataerkilliğin meşruiyetinde aktif rol üstlenen koşullar değiştiğinde, hegemonik kılınan erkekliğin özellikleri de değişim göstermektedir. Toplumda iktidarı bulunan ve kabul gören erkekliğe işaret eden hegemonik erkeklik, toplumdan topluma farklılaşmakla birlikte esas olarak idealize edilen bir kavramı temsil etmektedir (Topçu, 2018: 59).

Hegemonik erkeklik, kadınların ve erkeklerin gündelik yaşam içerisinde deneyimledikleri konumlarını, bunun yanı sıra diğer kadın ve erkeklerle ilişki biçimlerini çeşitli açılardan araştırmak için elverişlidir. Erkekler ve kadınlar, sözel ifadeler, giyinme stilleri, fiziksel görünüm, davranışlar ve diğer bireylerle olan ilişkiler aracılığıyla hegemonik/vurgulanmış toplumsal cinsiyet söyleminin yönlerini belirtmeye çalışsalar da erkeklik ve kadınlıktaki bu toplumsal izler, bireyin eylemlerinin öznel bağlamı ile bağlantılandırılarak kendi kendini düzenlemektedir. Bu nedenle erkeklik ve kadınlık, her bir bağlamda yeniden müzakere edilen bir toplumsal yapı olmakla birlikte, orijinal koşulları ve ilişkileri ifade eden “kültürel tanım ve kabullere” (Connell, 1987: 186) dayanmaktadır. Dolayısıyla, kadınlar ve erkekler, bu kültürel tanım ve kabullere dayalı sosyal aktörler aracılığıyla davranışlarını yeniden düzenlemekte ve farklı bağlamlar çerçevesinde özel seçimlerini göstermektedirler (Messerschmidt, 1997: 12).

Connell, hegemonik erkekliğin tarih ve kültür ötesi olmadığını ancak toplumdan topluma ve bir toplumda zamanla değişebileceğine işaret etmektedir. O’na göre, hegemonik erkeklik belirli bir zaman ve ortamda, kültürel olarak onore edilmektedir ve kitle iletişim araçları gibi mecralarda sembolik düzeyde övgülerin kaynağını oluşturmaktadır (örneğin, sınıf, ırk, cinsel tercihleri gibi) (Connell 1987: 183-185; 2005a: 77). Buradan hareketle medya araştırmacıları, kitle iletişim araçlarında kullanılan görsellerin çeşitliliğini ve seçiciliğini anlamlandırmayı kolaylaştırması açısından hegemonya ile farklı erkekliklerin kültürel temsilleri arasındaki ilişkileri incelemektedirler (Hanke, 1992: 187). Medya içeriklerindeki erkek spor alanlarının hegemonik erkeklik ile ilişkisi; ana akım medyanın, hegemonik erkeklik normlarını yücelten kültürel söylemleri pekiştirerek, kadınları ve ikincil erkekleri suçlamak ve damgalamak suretiyle bu paradoksu yeniden ürettiğini göstermektedir (Dworkin ve Wachs, 2000: 52). Buradan da anlaşılacağı üzere, hegemonik erkeklik kavramı farklı disiplinlerde kullanılmıştır. Hegemonik erkeklik, -medya araştırmalarının yanı sıra- eğitim alanında; beden eğitimi öğretmenleri arasında öğretmen stratejilerini ve öğretmen kimliklerini anlamak için önemli bir kavramdır. Çünkü erkek beden eğitimi öğretmenin, fiziksel üstünlük, rekabetçilik, saldırganlık, gururlu olmak ve cinsiyetçi söylemler kullanmak gibi öne çıkan özellikleri olduğu yönünde tartışmalar mevcuttur (Skelton, 1993: 298). Kavram eğitim alanının ötesinde ayrıca kriminolojide, erkekliklerin sosyal anlamda inşasını dikkate alarak kullanılmıştır. Bu alanda,

özellikle suçun toplumsal cinsiyet bağlamında kavramsallaştırılması; erkek ve erkeklikler konusunda Batı endüstrileşmiş toplumlarında cinsiyetli suç oranını anlamada derinlemesine tartışmaları vurgulamıştır (Messerschmidt, 1997: 2). Bunun dışında hegemonik erkeklik, ABD’ de saldırgan ırkçı şiddet, Avustralya’da cinayet, futbolda holigan kimliği, İsviçre’ de tecavüz, İngiltere’de beyaz yakalı suç gibi alanlarda gerçekleştirilen çalışmalarda da kullanılmıştır (Newburn ve Stanko, 1994). Bu nedenle hegemonik erkeklik kavramı, erkeklikler ve farklı suç eylemleri arasındaki ilişkisel bağlamı oluşturmak açısından aydınlatıcı niteliktedir.

Alanyazında erkeklik çalışmaları yapan araştırmacılar, hegemonik erkeklik kavramını yeniden değerlendirerek ve yeni kavram önerilerinde bulunmuşlardır. Böylece, hegemonik erkekliğin kavramsal açıdan netleştirilmesi ve toplumların değişen koşullarına bağlı olarak üzerinde tekrar düşünülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu tartışmalar, toplumsal koşullardaki değişimlere bağlı olarak eleştirel bir bakış açısı sunmuştur (Donaldson, 1993; Lusher ve Robins, 2009; Demetriou, 2001; Connell ve Wesserschmidt, 2005).

Hearn’e göre, Connell’in hegemonik erkeklik tanımında bahsettiği meşruiyet, söz konusu meselenin merkezinde yer almaktadır. Meşruiyet kim için ve kimden elde edilmektedir ve bu nasıl sağlanmakta ve sürdürülmektedir? Sorularının yanıtlanmasının yanı sıra meşruiyetin farklı açılardan az ya da çok güçlü erkekler veya kadınlar açısından ele alınması gerekmektedir. Ancak meşruiyet analizi ve ilgili mekanizmaların bu tartışmalarda yer almadığı görülmektedir. Meşruiyet resmi hukuk, medya ve sosyal etki yoluyla olabilmektedir. Bu tür bir tartışmada ataerkilliğin ve yeniden üretiminin, yapısal sosyal oluşumlarını açıklamak için uygulama konfigürasyonlarının, baskın grubun isteklerine veya sosyal psikolojik meşrulaştırma süreçlerine indirgendiği iddia edilebilmektedir. Hearn; hegemonik erkekliği ataerkilliğin meşruiyetini oluşturan bir olgu olarak önermenin, kapitalistlerin hegemonik ‘sınıfsallığının’ kapitalizmin meşruiyet sorununa cevap olduğunu söylemeye benzer olduğunu vurgulamaktadır. Hegemonya, ataerkil toplumsal ilişkiler gibi toplumsal, siyasi, ekonomik, kültürel konfigürasyonların karmaşık bir bileşiminin bir özelliği olmak yerine, toplumsal sistemdeki bir dizi aktörün pratik konfigürasyonuna indirgenmektedir (Hearn, 2012: 10). Aynı tartışmalara göre hegemonya, olumsal ve tartışmalı olsa da, politik-kültürel-ekonomik toplumsal güçlerin ve ideolojik iktidarın bir konfigürasyonudur. Diğer bir yandan hegemonya, toplumsal oluşum olmanın ötesinde, hali hazırda toplumsal cinsiyet tahakkümünü meşrulaştıran bir pratik, arzu ya da kültürel ideal konfigürasyon olarak erkeklikle ilişkili, varsayımsal olarak sezilen ve sıfatsal olarak tanımlanan (ancak tam olarak nasıl olduğu belirsiz) bir durumdur. Ataerkilliğin odağının erkeklerden erkeklik/lere ve bunun önceliğine kaymasının kalıcı ve olumsuz etkileri ortaya çıkmaktadır. Bu amaçlanmamış olsa da, ‘erkekliğin’ bu şekilde öncelenmesi, erkeklerin

ve aslında diğer ‘hegemonik olmayan’ erkekliklerin karmaşık sorumluluk meselesinden azade olmasına izin vermek için kullanılmasına yol açmaktadır (Hearn, 2012: 11).

Demetriou, yeni bir kavram sunarak, Connell’in hegemonik erkeklik ve hegemonik olmayan erkeklikler arasındaki düalizmini ortadan kaldırmak için “hegemonik eril blok” terimini kullanmaktadır. Gramsci’nin “içsel hegemonya (internal hegemony)” olarak adlandırdığı süreç anlayışından türeyen eril blok kavramı, ataerkilliği yeniden üretebilen erkeklik biçimlerinin sürekli bir müzakere, melezleşme ve yeniden yapılandırma sürecinde olduğunu öne sürmektedir. O’na göre bu durum, hegemonik erkekliğin yeni tarihsel konjonktürlerin özgüllüklerine uyum sağlamak için kendini dönüştürebileceğinin kabul edilmesinden daha fazlasını ifade etmektedir. Egemen erkeklik biçiminin, melezleşme yoluyla kendini sürekli olarak yeniden yapılandıran melez bir blok olduğunu söylemek, basitçe hegemonyanın “tarihsel olarak hareketli bir ilişki” olduğunu söylemek değildir. Bu daha ziyade hegemonik bloğun çok aldatıcı ve tanınmaz bir şekilde değiştiğini vurgulamak anlamına gelmektedir. Sonuç olarak hegemonik erkekliğin saf olarak değil, melez olarak ele alınması gerekmektedir; hegemonik olmayan unsurları benimseyen, hegemonik olanın karşısındaki unsurları da içeren bir kavram tanımının ataerkil yeniden üretim aracı olan erkeklik biçimlerini dönüştürebileceği düşünülmektedir (Demetriou, 2001: 355).

Donaldson’a göre hegemonik erkeklik, kültürel olarak idealize edilmiş bir kavram olmakla birlikte aynı zamanda bireysel ve toplumsal bir kavramdır. Dolayısıyla kavram, erkeklikle ilgili ortak duyguyu ifade etmektedir. Ayrıca hegemonik erkeklik, dışlayıcı, kaygı uyandırıcı, öznel ve hiyerarşik anlamda değişen, şiddetli ve acımasız özellikleri barındırmaktadır. Ayrıca, görünüşte doğal, sert, çelişkili, kriz eğilimli, zengin ve sosyal olarak sürdürülebilir durumları ifade etmektedir. Hegemonik erkeklik, erkek egemenliğini kurumsal yapılar üzerinden gerçekleştirmek ile bağlantılıdır ve bu egemenlik sınıflar arası olmasına rağmen, tüm erkekler bunu uygulamamaktadır. Dolayısıyla bu kavram, kolektif olana hitap etmemektedir. Mesela, genellikle işçi sınıfı, eşcinsel ve siyah erkekleri dışlayan bir kavram niteliğine sahiptir. Öte yandan, hegemonik erkeklik, yaşanmış deneyimlere dayanmaktadır; ekonomik ve kültürel bir gücü temsil etmekte ve sosyal düzenlemelere bağlı kalmaktadır. Ayrıca, yaşam boyu devam eden zorlu müzakereler ile inşa edilmektedir. Hegemonik erkeklik kırılabilirliği içerse de toplumsal yaşamın içerisinde deneyimlenen en tehlikeli durumları da inşa etmektedir. Diğer bir yandan dirençlidir, çünkü kendi eleştirilerini içinde barındırmaktadır, ancak aynı zamanda “çözülmesi” muktedir bir yapıya sahiptir. Hegemonik erkeklik kavramının önemi, dönüşüme neden olacak özerk bir toplumsal cinsiyet sistemi içindeki çelişkileri arama gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Zira hegemonya: “...Gücün kazanılması ve elde tutulması ve

bu süreçte sosyal grupların oluşumu ve yıkımı” ile ilgilidir. Donaldson, teorik ve pratik anlamda, Connell’in toplumsal cinsiyet ilişkilerinin dışsallığı tanımına muhalif bir argüman savunmaktadır. Bunun yanı sıra Connell, toplumsal cinsiyeti, üretim ilişkilerinin bir parçası olarak kabul etmektedir. Bu bağlamda, sosyal bilim, ileri kapitalizmin politik ekonomisi ve getirilerini anlamlandırmanın zorluğundan bahsetmektedir. Çünkü O’na göre; sınıf, modernleşme veya emperyalizmin doğası, sosyal ilişki süreçleri, bilinç düzeyine ilişkin politikalar, cinsiyet körü yaklaşımlarla gerçekleşmemektedir. Sonuç olarak, Connell’in bu kavramı, hem deneyim hem de teori olarak baskın bir grubu özgürleştirmenin imkânsızlığını ve bir grubun ortak çıkarlarına hizmet etmeyi değil, söz konusu bu çıkarları ortadan kaldırmaya dayalı bir hareket inşa etmenin zorluğuna dikkat çekmektedir. Yalnızca kendi dinamikleri olan bir sistem, bu sistemi kökten değiştirmek için gerekli toplumsal güçleri üretebilmektedir (Donaldson, 1993: 646, 653-654).

Lusher ve Robins’e göre, hegemonik erkeklik kavramı yerel, bölgesel ve küresel düzeylerde faaliyet gösterirken aynı zamanda kültürel, bireysel ve yapısal faktörleri de içeren çok düzeyli bir kavrama işaret etmektedir. Dahası, bu kültürel, bireysel ve yapısal bileşenler birbirine bağlı durumları ifade etmektedir. Bununla birlikte, önceki metodolojik ve teorik yorumlar genellikle bu üçünden birisinin önceliğini diğerlerini dışlayarak ileri sürmekte ve genellikle yapısal bileşenler hafife alınmaktadır. Lusher ve Robins, sorunun öncelikle yapılar, bireyler ve kültür arasındaki karşılıklı bağımlılığın teorik olarak açıkça ifade edilmemiş olmasında yattığını belirtmektedirler. Devamında ilk noktayla bağlantılı olarak Connell’in, genel teorik anlamda ve erkekliklerin niteliksel araştırmasında bağlamın önemine dikkat çektiğini, ancak yerel sosyal bağlamın kavramsallaştırılmasının yeterli ayrıntıya sahip olmadığını ifade etmektedirler. Onlara göre; Connell, yaşam öyküsü tekniklerini kullanarak bir bireyin zamansal bağlamına, kişisel bağlamına atıfta bulunmaktadır, ancak bağlamı ortaya koymanın başka yolları da bulunmaktadır. Özellikle, belirli yerel ortamlarda bir dizi bireyin birbirleriyle olan etkileşimleri ve cinsiyete dayalı ifadeleri ile ilgilenmek büyük resmi görmeyi zorlaştırabilmektedir. Dolayısıyla, bu teorik meselelerin her ikisi de teorinin ima ettiği makro yapıların tek tek insanların hayatlarının mikro detaylarıyla ilişkilendirilmesini engellemektedir (Lusher ve Robins, 2009: 390).

Hearn’e göre; Richard Howson (2006)’ın *Challenging Hegemonic Masculinity* kitabı, Raewyn Connell ve meslektaşlarının hegemonik erkeklik kavramının teorik ve ampirik olarak yeniden değerlendirilmesini içermektedir. Bu anlamda, kavramı hem ampirik araştırmalar hem de farklı teorik/kavramsal/politik perspektiflerden eleştiren, giderek büyüyen ve oldukça çeşitli bir araştırma literatürüne kaynaklık etmektedir (Hearn, 2008: 125). Connell’in pratiğe dayalı

erkeklik teorisinin temel amaçlarından biri, erkekliği sosyal adaletin amaçlarına karşıt olmayan bir şekilde kavramak için bir çerçeve geliştirmektir. Ancak, hegemonik erkekliğin doğası bu hedefin gerçekleştirilmesini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, erkeklikler teorisi aracılığıyla anlaşıldığı şekliyle toplumsal cinsiyet politikalarına hâlihazırda damgasını vuran karşılıklı dışlayıcılığın üstesinden gelmek için, hegemonik süreçlere başka bir yerden bakmak zorunlu hale gelmektedir. Çünkü bir tekillik olarak anlaşılan hegemonya, toplumsal cinsiyette hegemonik bir ötekinin ortaya çıkışını sorunlu hale getirmektedir; bu öteki de tahakküm edici bir nitelik kazanmayacak anlamına gelecektir. Dolayısıyla hem hegemonik erkeklik hem de hegemonik sistem, tüm pratik konfigürasyonlarının şeffaf olarak belirlendiği “cinsiyetsizleştirilmiş bir dünya” üretecek bir “ittifak siyaseti”ne yol açmak için parçalanmalı ve ortadan kaldırılmalıdır (Connell 2005a: 232-234). Howson’ın aktardığına göre, bu anlatıda vurgulanan “cinsiyetten arındırma stratejisi” erken dönem ikinci dalga feminizmden ve androjenlik arzusundan beslenmektedir. Ama aynı zamanda, Connell’in sadece soyut söylem ve bilgi alanından değil, daha ziyade toplumsal yaşamın somut düzeyindeki ilişkiler ve uygulama konfigürasyonlarında tarihsel olarak yönlendirilen değişikliklerden ortaya çıkmasını sağlama kararlılığını yansıtmaktadır. Dolayısıyla hegemonik erkekliği teorik bir tekilliğe, yani her zaman olumsuzluğa hapsedmek, toplumsal cinsiyet politikasının kavramsal olarak hegemonya ve sosyal adaletin karşılıklı dışlayıcılığı etrafında işlemeye devam etmesini sağlayacaktır. Bu nedenle, mücadelenin demokratikleştirilmek yerine ikileştirildiği ve değişimin konjonktürel hareketler yoluyla gerçekleştiği argümanlara geri dönmeyen ilerici stratejiler geliştirmek gerekmektedir (Howson, 2006: 5-7).

Anderson’a göre; Connell’in modeli, tabi grupların eril hegemonyaya direnişi için yeterli alan yaratmadığı şeklinde ele alınabilmektedir. Connell, hegemonik erkekliğin sürekli mücadelesini vurgularken, bu mücadelenin nasıl gerçekleştiği veya sonuçlarının ne olabileceği sorusunu derinlemesine anlatmamaktadır. Bunun ötesinde, kadınlara yönelik erkek egemenliği istikrarlı bir odak noktası olduğundan, kadınların bu egemenliğin altında olmaları dışında gerçekte nasıl hegemonik erkekliğin bir parçası oldukları bu kavramda sunulmamıştır. Örneğin bir kadın, lider ya da iş kadını bir erkekten daha hegemonik olabilir mi? Gibi soruların cevapları bulunmamaktadır. Hegemonik erkekliğin teorik hegemonyasına meydan okuyan Eric Anderson buradan hareketle, kültürel homofobinin azaldığı bağlamlarda “kapsayıcı/içerimli (inclusive) erkeklik” kavramını öne sürerek kavramın yorumunu genişletmiştir. Öte yandan Connell’in vurguladığı üzere, hegemonik erkekliğin kurumsallaşmış erkekliğin yalnızca bir şeklinin diğerlerinin üzerinde “kültürel olarak yüceltildiği” hegemonik bir süreç biçiminde tanımlanmasına yönelik yeni bir kavramsallaşma önerisinde bulunmuştur. Belirli bir kültürde

veya kurumda çoklu erkekliklerin var olabileceğini savunarak Connell yalnızca tek bir hegemonik erkeklik biçimine atıf vermektedir. Connell’e göre hegemonik erkeklik, erkeklik değerlerinden birisinin erkekler ve kadınlar üzerinde kültürel olarak tek baskın biçimle (yani hiyerarşide yukarıya bakan erkeklerle) ilişkisini anlatmaktadır. Bu “yukarıdan bakma” durumu ise hegemonik erkeklikteki hegemonyadır. Bu durum da, kavramı hegemonik olmayan ama baskın olan farklı erkeklik tiplerini yakalamakta başarısız kılmaktadır (Anderson, 2009: 94).

Coles, bu kavramsal tartışmaları ilerletmektedir. O’na göre, kuramsal bir kavram olarak hegemonik erkeklik, erkekleri kültürel ideale uygun yaşayabilen, onun tarafından ikincilleştirilen ve marjinalleştirilenlerden hegemonik statü ile elde edebilen baskın konumu tanımlamaktadır. Yine de erkeklerin erkeklik deneyimleri illa ki kültürel ideal tarafından ikincilleştirilmek durumunda olmamaktadır. Birçok erkek, hegemonik ideale uymamalarına rağmen eril kimlikleriyle kendilerini rahat hissetmektedir (Coles, 2008: 233). Bu açıdan değerlendirildiğinde, hegemonik erkekliğin yanında veya karşısında konumlanan farklı erkeklik biçimlerinin hangi koşullarda, nasıl inşa edildiğine ilişkin geliştirilen kavramlardan biri “mozaik erkeklik”tir. Coles (2008: 238), mozaik erkeklikler kavramının, erkeklerin erkekliği müzakere ettikleri, gerçekleştirme kapasitesine sahip oldukları hegemonik erkeklik parçalarından yararlandıkları ve kendi baskın erkeklik standartlarını ortaya çıkarmak için erkekliğin kendileri için ne anlama geldiğini yeniden formüle etmek üzere bunları bir araya getirdikleri süreci ifade ettiğini belirtmektedir. Bu erkeklik biçimi, birbirine kolayca uyum sağlamayan parçalarının birbiriyle tutarlı bir şekilde desen oluşturarak yerleştirildiği ve adeta mozaik yapısına benzemektedir. Dolayısıyla mozaik erkeklikler, ne gibi şartlarda ve nasıl oluşturuldukları açısından kişisel olana dikkat çeken bir kavramdır. Bu nedenle temelde hegemonik erkeklik tanımlamalarına dayanmaktadır.

Connell ve Messerschmidt, hegemonik erkekliğe yönelik meydan okumaların, marjinalleştirilmiş etnik grupların “protesto erkekliklerinden” kaynaklandığını söylemektedir ve hegemonik erkeklik kavramına ilişkin uzun süren teorik tartışmaların iki yönünü reddetmişlerdir. Bunlardan birincisi, “tek bir güç modeli, erkeklerin kadınlar üzerindeki küresel hâkimiyeti” ve ikincisi, “erkekliğin bir özellikler topluluğu” olduğu fikrine dayanmaktadır. Bu çerçevede, hegemonik erkeklik hakkındaki ilk formülasyonlarını da eleştirmişlerdir. Onlara göre bu tanımlama, hegemonik erkeklikleri çevreleyen sosyal ilişkilerin çok basit bir modelini ifade etmektedir. Connell’in *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar (Gender and Power)* kitabındaki formülasyon, bütün erkeklikleri (ve tüm kadınlıkları) yalnızca bir güç modeli, erkeklerin kadınlar üzerindeki “küresel hâkimiyeti” açısından konumlandırmaktadır (Connell 1987, 183). Connell ve Messerschmidt’e göre; bu tanımlama, o zamanlar çoklu erkeklik bağları

düşüncesinin bir dizi rekabet halindeki yaşam tarzına dönüşmesini önlemede faydalı olsa bile, artık erkek grupları ve erkeklik biçimleri arasındaki ilişkilere ve kadınların egemen erkekliklerle ilişkilerine ilişkin anlayış için açıkça yetersiz kalmaktadır. Örneğin, hegemonik erkeklik toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki baskınlık ve faydaların etkileşimini içerebilmektedir. Bu anlamda sadece erkekler değil kadınlar da kurumsal veya profesyonel kariyer inşa etmede hegemonik erkekliğin özelliklerini benimseyebilmektedirler. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet hiyerarşisini anlamanın daha iyi yollarına ihtiyaç duyulmaktadır. Yukarıda tartışılan araştırmaların ve eleştirilerin ışığında, hegemonik erkeklik kavramının, toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin doğası, eril konfigürasyonların coğrafyası, toplumsal somutlaşma süreci ve erkeklik dinamikleri olmak üzere dört ana alanda yeniden formüle edilmesi gerekmektedir (Connell ve Messerschmidt, 2005: 847).

Connell'in bu kavram ile toplumsal cinsiyet ilişkilerinin karmaşıklığını bir "düzen" perspektifine indirgemeye faydalı olduğu söylene bile hegemonik erkeklik terimi bazı noktalarda eleştirilmektedir. Bu eleştiriler; erkeklik kavramı, belirsizlik ve örtüşme, somutlaştırma sorunu, eril özne ve toplumsal cinsiyet ilişkileri örüntüsünü içermektedir (Messerschmidt, 2019: 68-86). Messerschmidt, hegemonik erkeklik konusundaki tartışmalar ışığında, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin sıradan bir tahakkümden ziyade bir hegemonya örüntüsü olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Buna göre, kültürel rıza, söylemin merkeziliği, kurumsallaşma alternatifleri marjinalleştirmek ya da gayrimeşrulaştırmak, hegemonik erkekliğin çokça belgelenmiş özellikleri olmaya devam etmektedir. Özgün formülasyonda bulunan, hegemonik erkekliğin gündelik hayattaki en yaygın ve/veya en güçlü örüntü olması gerektiği fikri de ayrıca iyi bir şekilde kanıtlanmış durumdadır (2019: 90).

Bu aktarılanlardan anlaşılacağı üzere, hegemonik erkeklik kadınlar ve tabi kılınmış erkeklikler üzerinden üretilen, işleyen ve sürdürülen bir erkekliktir. Kültürel ve toplumsal olarak inşa edilen hegemonik erkeklik, hegemonik özellikleri taşıyan erkeklerin diğer erkekleri hegemonya altına almasına ilişkin olmakla beraber, kadınlar da bu hegemonyadan etkilenmektedir. Farklı kurumsallaşmış araçlar (aile, din, devlet) ve medya aracılığıyla yeniden üretilen hegemonik erkeklik, zorbalık üzerinden rızaya dayalı hem bedensel hem de söylemsel pratiklerle hayat bulmaktadır. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin bu güç odağının araştırılması ve hegemonyayı üreten mekanizmalarının irdelenmesi, ikincilleştirilen ve marjinalleştirilen grupların deneyimlerinin anlaşılması için gerekmektedir. Foucault'un belirtmiş olduğu gibi güç, ilişkiseldir ve güç ilişkilerini anlamak için verili ve inşa edilmiş olan kategoriler yerine gündelik yaşamdaki mikro işleyişe odaklanmak gerekmektedir (Foucault, 1986). Bu anlamda,

gündelik yaşam pratiklerinde hegemonyanın kurulması için kullanılan yöntemlerin birisinin dolaylı veya doğrudan şiddet olması, hegemonik erkekliğin de bu stratejiyi somutlaştırarak iktidarını koruma endişesi, erkekliğin tahakküm mekanizmalarını canlı tutmaktadır.

1.3. Eril Kriz, Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet

Sancar'ın belirttiği gibi; modern cinsiyet rejimlerinin, cinslerin dikotomik olarak ikili karşıtlığına dayandığı, bunların da hiyerarşik düzenden kadınlık ve erkekliklere atıfla tanımlandığı bilinmektedir. 18. yüzyıla kadar kadınların daha aşağı, erkeklerden daha az gelişmiş olduğuna ilişkin kanılar var olmakla birlikte 19. yüzyılda liberal devletin vatandaşlık kavramı, reform ve kadın hareketleri önemli toplumsal değişimlere yol açsa dahi eril iktidarın konumunu değiştirememiştir. Eril iktidarın bu konumunu güçlendirmesinde, endüstriyel kapitalizmin “fabrika sistemi” ne temelli ve çalışma-üretim alanı ile ev/hane olmak üzere iki alan olarak ayrışması önemli bir faktör olarak görülmektedir. Piyasa ve hane cinsiyetlendirilmiş mekânların varlığını ortaya çıkarırken, sınıfsal farklılıklar da erkeklik dinamiklerini derinden etkilemektedir. Sancar'a göre, farklı erkeklik biçimleri, yalnızca iktidarın yaşlı erkekten genç erkeğe el değiştirmesiyle de sınırlı olmamakta, erkek egemenliğinin dönüşüm sürecinde büyük toprak sahiplerinin kentlerde iş adamı ve bürokrata, köylü nüfusu ise kentli işçi sınıfına dönüşmesi ile gerçekleşmiştir (2016: 49-51). Buradan hareketle, eril iktidarı elinde tutan erkek gruplarının toplumsal olarak sahip oldukları güç ve iktidar hegemonyanın da temsiliyeti haline gelmektedir.

Connell'e göre; kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizlikten kaynaklanan çıkar çatışmasının sonucu olarak, erkeklerin kadınları boyun eğmeye zorlayan, kadınları da bu sisteme karşı gelen konumda olma zorunluluğuna göre harekete geçirmektedir. Tam bu noktada ise ataerkil kazancın çıkar meselesi gündeme gelmektedir (Connell, 2019: 158). Geleneksel ataerkilliğin, üretim biriminin geniş aile olduğu, tarım toplumunda meydana çıktığı göz önüne alındığında, üretim, savaş ile toprak işgali ve köle işgücü ediniminde fiziksel gücün ön planda olması, erkekleri kadınlardan üstün kılarak, tüm yaşamsal alanlarda erkeğin yönetimine destek verdiği görülmektedir (Öztürk, 2018: 140). Bu durumda, erkek iktidar, güç ve hükmetme hakkını daima elinde tutmaktadır. Zengin kapitalist ekonomilerde, erkeklerin ortalama gelirlerinin kadınlarınkine kıyasla iki kat daha fazla olduğu bilinmektedir (Connell, 2019: 158). Kapitalist sistem içerisinde geleneksel ataerkillik, kadınların yeniden üretim alanındaki sermaye birikimini ele geçirerek sömürmekte, eril konumlarını farklı biçimlerde sürdürmeye devam etmektedir. Ev ve bakım işlerinin “alt sınıf” kadınların yapması, orta ve üst sınıf kadınların ise eğitim ve çalışma yaşamına daha fazla katılım sağlamaya başlamasıyla, kadınlık

ve erkeklik sorgulamalarının toplumsal değişimine tanıklık edilmiştir. Öte yandan sanayi devriminin temel işgücü olan erkeklerin sanayi sonrası devirdeki çıkmazları, üretimde evin geçimini sağlayan erkek rolünün zayıflaması, ev içindeki erkek iktidarının da sarsılmasına yol açmaktadır (Öztürk, 2018: 141). Ancak sanayileşmiş ve tarım geliri olan ve küçük ölçekli gelir elde eden ailelere destek sağlanan ülkelerde, erkeklerin yerel topluluk temelli karar vermedeki rolü, karar veren mekanizmalarının topluluk düzeyinden bölgesel düzeylere geçmesiyle yani “modernleşme” yoluyla aşınmaktadır. Pek çok bağlamda, önemli kararlarla ilgili olarak topluluktaki erkeklerin gücü azalmakta veya yok olmaktadır (Sweetman, 2000: 4).

Küresel kapitalizmin dünyada yayıldığı dönemlerde şiddetin de ekonomik, sosyal ve sınıfsal çözümlemeye dâhil edilmesi ihtimali gündeme gelmiştir. Bu durum, şiddetin hem kurumsallaşmış yapılar üzerinden hem de bireysel ve toplumsal bağlamlarda üretildiğini göstermektedir. Friedman (2003: 21-23), devlet şiddeti ve bunun dışında var olan bölünmelere ilişkin şiddet biçimlerini, (i) Sosyo-kültürel ayrışmaya dayalı etnik şiddet, (ii) Sınıfsal bölünme ve buna dayalı geçim kaynaklarının dağılımı ile ilgili kentlerde görülen şiddet, (iii) Sınır ötesi suç örgütlerinin aksiyonlarından doğan şiddet şeklinde tanımlamaktadır. Küreselleşmenin de etkisiyle ataerkil sistem neticesinde doğan eril şiddetin göstergeleri arasında, Kandiyoti (2014)’ye göre, iktidar sahiplerinin, vatandaşların hayatlarına ilişkin düzenlemeleri meşrulaştırarak rızayı elde etmek için ataerkillik söylemini kullanması yer almaktadır. Dolayısıyla, ataerkil devlet, kadınların kontrolü üzerindeki erkek ayrıcalıklarını açıkça destekleyerek kendi yönetim projesine erkekleri de dahil etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, eril iktidarın şiddet kullanma biçimlerinin üretim, yeniden üretim ve iktidar elde etme, bunu sürdürebilme şekilleri çerçevesinde hayat bulduğu görülmektedir.

Şiddet iktidarın sarsılarak ikna sistemlerinin işlevselliğini yitirdiği ve toplumun alternatif kesimleri ile gerilimlerinin arttığı süreçlerde yükselmektedir (Ertürk, 2015: 18). 1970’lerden bu yana kadınların insan hakkı taleplerinin varlığı ile şiddetin ilişkilendirilmesinden yola çıkarak, devlet erkinin iktidar uygulama aracı olarak şiddeti ele alması önemli bir durumdur. Bu anlamda Weber, devleti, meşru fiziksel şiddet ve güç kullanma tekeline sahip olarak tanımlamaktadır:

“Elbette şiddet, devletin olağan ya da tek aracı değildir -zaten kimse bunu söylemiyor- ama şiddet kullanımı devlete özgü bir araçtır. ...Devlet; belli bir arazi içinde fiziksel şiddetin meşru kullanımı tekelinde (başarıyla) bulunduran insan topluluğudur. ‘Arazi’nin devletin özelliklerinden biri olduğuna dikkat edilmelidir. Ayrıca, bugün, fiziksel şiddet kullanma hakkı başka kurumlara ya da bireylere yalnızca devletin izin verdiği ölçüde tanınmaktadır. Devlet, şiddet kullanma ‘hakkı’nın tek kaynağı kabul edilmektedir” (Weber, 1998: 132).

Buradan hareketle devlet, şiddetin kaynağı olmanın yanı sıra kanun ve yasal düzenlemeler ile sınırlılığın oluşturulmasını da içeren bir sorumluluk alanını oluşturmaktadır. Bu durumda, eril iktidar toplumsal cinsiyetin egemeni olan tarafın şiddet araçlarını farklı konumlarda elinde tutması bunun da eşitsizliğe yol açan bir yapının temsiliyetinde olması şeklinde tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra Connell, eril iktidarın şiddetinin iki gerekçe üzerinden yorumlanması gerektiğini belirtmektedir. Birincisi, ayrıcalıklı olarak nitelendirilen grup üyelerinin tahakkümünü koruma isteği nedeniyle şiddete başvurmalarını ifade etmektedir. Bu gruptaki erkekler, kadınlara doğrudan sözel, psikolojik, fiziksel şiddet uygulamakla beraber dolaylı olarak da doğrudan şiddet uygulayan erkekliği onaylamak suretiyle üstünlük ideolojilerini gerçekleştirmektedir. Eril tahakkümün korunması için şiddete başvurma nedenlerinin ikincisi ise; erkekler arasında toplumsal cinsiyet siyasetinde önemli olan ordular, silahlı saldırılar gibi politikalar aracılığıyla cereyan eden ve belirli bir grubun çıkarlarını korumak üzerine kullanılan iktidar araçlarıdır. Marjinalleştirilen erkeklik veya etnik grupların hak taleplerine ilişkin seslerin bastırılması için şiddetin kullanımı buna örnek olarak gösterilmektedir (2019: 160).

Bourdieu, yalnızca fiziksel ve doğrudan güç gösteriminin örtük biçimde yani “simgesel” olarak ortaya çıktığına vurgu yapmaktadır. Bourdieu’ ya göre simgesel şiddet, aracısız bir biçimde bedenlerin üzerinde ve rastgele de olsa bir fiziksel güç olmadan gerçekleştirilen kuvvet şeklindedir. Ancak bu kuvvet kişilerin kendilerinde gizli biçimde bulunan yatkınlıklarından da yardım alarak gerçekleşmektedir. Bu yatkınlıklardan yardım almak aslında çok az bir tetiklemeyle gerçekleşmektedir. Bu eylem, üstü kapalı bir şekilde simgesel biçimde oluşturulmuş fiziksel dünyada, eylemin –hissetmeksizin- kabullenilmesiyle ve tahakkümün oluşumlarıyla donatılmış etkileşimlerle geniş bir zamanda meydana geldiği için daha güçlüdür (2016: 55). Ayrıca bireyin toplumsal ve kültürel pratiklerini ürettiği ve içerisinde bulunan habitusta ayrıştırıcı tatbikler de bulunmaktadır. Hayatın geneline sirayet etmiş olan simgesel şiddet örneğin, bir patronun seçtiği spor türüyle bir işçinin seçtiği spor türü veya patronun yediği yemek türüyle işçinin yediği yemek türü arasında nüanslarda bulunmaktadır. Bu ayrımlar yerine göre itibarlı yerine göre itici olarak adlandırılabilir. Dolayısıyla aslında yaşamın içerisindeki tercihlerimizde bile bu duruma yani simgesel şiddetin temsiliyetine işaret etmektedir (Bourdieu, 1995: 23). Bourdieu, *Eril Tahakküm* eserinde sembolik şiddetin “sembolik” kavramına şöyle vurgu yapmaktadır:

“Sembolik” lafı en yaygın anlamlarıyla algılandığında, sembolik şiddete vurgu yapılarak, fiziksel şiddetin rolünün hiçleştirilmeye ve dövülen, tecavüze uğrayan, sömürülen kadınların varlığının unutulmaya çalışıldığı, daha kötüsü, erkeklerin bu şiddet suçundan aklanmak istendiği düşünülebilir. Çok açık ki amaç kesinlikle bu değil. “Sembolik”; gerçek ve fiili olanın karşıtı olarak anlaşıldığında ise, sembolik

şiddetin baştan aşağı “manevi” bir şiddet olduğu ve gerçek birtakım etkilerinin olmadığı zannediliyor. Uzun yıllardır kurmaya çalıştığım sembolik mallar ekonomisi, tam da bunu, ilkel bir maddeciliğe dayanan bu nahif ayrımı yıkmayı amaçlar ve tahakküm ilişkilerinin öznel deneyiminin nesnelliğini kuram içerisinde bir yere koyar. Bir başka yanlış anlama burada bulgusal [heurist/c] işlevlerini göstermeye gayret ettiğim etnolojik göndermelere ilişkindir: Etnolojinin, bilimsellik yoluyla, “ebedi dişi” (ya da eril) mitini oluşturmak, daha fenası, değişmez ve ölümsüz gibi tasvir etmek yoluyla eril tahakküm yapısını ebedileştirmek için başvurulmuş bir yöntem olduğundan kuşkulaniyor. Oysaki tahakküm yapılarının tarihsellikten azade olduklarını öne sürmekten çok uzak bir şekilde, bu yapıların, tekil eyleyicilerin (örneğin erkeklerin fiziksel şiddet ve sembolik şiddet yoluyla yaptığı gibi) ve kurumların (aileler, kilise, okul, devlet) katkıda bulunduğu sonu gelmeyen (yani tarihsel) bir yeniden üretim emeğinin ürünü olduğunu kanıtlamaya çalışıyorum” (Bourdieu, 2016: 50).

Erkek tahakkümü cinsiyete dayalı baskı ve şiddeti besleyen ve devamlılığına neden olan bir durum olarak tarihsel süreç boyunca var olduğu anlaşılmaktadır. Bu süreç boyunca, ekonomik sınıf temelli toplumlarda, kapitalist düzenin de getirisiyle, cinsiyete dayalı iş bölümü, kadınların emeği üzerindeki sömürü ve erkeğin doğrudan ve dolaylı tahakkümünü beslemektedir. Ertürk (2004: 9)’ün de belirttiği gibi, “erkeklik”; ekmek parası kazanma yani ailenin geçimini sağlamanın yanı sıra kadın cinselliğini, üreme üzerindeki kontrolünü elden bırakmama ve aynı zamanda “namusu koruma” üzerine kurulu egemen erkeklik rolleri üzerinden kurulmaktadır. Sembolik şiddet de yaşamın her noktasında zorla olmayan rızaya dayalı bir biçimde gerçekleşmektedir. Kadın ve erkeklerin tutum, davranış, kalıplaşmış yargılarında görünür olmaktadır. Sembolik şiddetin aracı olan kültürel, sosyal, toplumsal ve birçok mekanizmanın olduğu aşikârdır. Zimmerman ve West, popüler kültürün, kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin idealize edilmiş tasvirlerini derleyen kitap ve dergilerle dolu olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu çerçeveler, ilişkilerin görgü kurallarına veya kadınsı davranışların hâkim standartlarına odaklanarak, bu konularda bireylerin pratik yardım almasını amaçlamaktadır. Bununla birlikte, bu tür kaynakların bir prosedür kılavuzu olarak kullanılması, toplumsal cinsiyete ilişkin davranışları belirlemeyi, fark edilebilir ve kolayca anlaşılabilir erkeklik ve kadınlık canlandırmaları üretmek için etkileşimli durumları örneklendirmektedir. Örneğin; erkek bir yolda karşıdan karşıya geçirmek için kadının koluna girerek erkeksi “olur” ve kadın ise yönlendirilmeye rıza göstererek ve bir erkekle böyle bir davranışa uyum göstererek kadınsı “olur” (1987: 135).

Genel perspektiften bakıldığında ve bu bilgiler ışığında, erkeklerin kadınlara karşı ekonomik, ideolojik, kültürel hegemonyasını elinde tutma ihtiyacı olarak şiddeti kullandıkları görülmektedir. Eril iktidar şiddetin çeşitli görünüşleri üzerinden kendi payını sürekli koruma amacını taşımaktadır. Bu kadınların rızaları aracılığıyla işleyen bir sistemin de ürünü haline gelmektedir. Kurumsal olduğu kadar, aile içi ilişkiler arasında da eril iktidarın kendini yeniden

retme eğilimde olduğu görülmektedir. Bu noktada Dempsey (2007: 918)’nin de vurguladığı gibi, aile içi Şiddet davranışlarının iki kavramsal ögesi olan “Şiddet” ve “aile içi yaşamı”na, zorunlu olarak “ataerkil g ve kontrol” unsurunu eklemektedir. Dolayısıyla O’na göre Şiddet, aynı zamanda ataerkilliği sürdürme eğilimini göstermektedir ve bu eğilimde olmadığı sürece aile içi Şiddet olarak sayılmamaktadır. Güçlü anlamıyla Şiddetin yalnızca ev içi alanda uygulanmasının yanı sıra ataerkil ilişkilerin devamına hizmet ettiği söylenebilmektedir. Zayıf anlamıyla Şiddetin ise böyle bir amacı bulunmamaktadır. Ancak, cinsiyet hiyerarşisindeki keşişimsellik (etnisite, sınıf, ulus) ile kadınların ayrımcılığa, Şiddete, erkek iktidarına boyun eğdirilmelerine neden olacak yasal düzenlemelere maruz kaldıkları açık olup evrensel düzeyde incelenmesi gereken niteliktedir.

Eril Şiddet konusunda hali hazırda devam eden tartışmalar, Connell’in ataerkillikten alınan pay ve ayrıcalıklara ilişkin “erkeklik kaybı” ve “erkeklik krizi” üzerinden yeniden ele alınmaktadır. Bu bağlamda Hall (2002: 39, 52) esas olarak, geleneksel erkeklerin, toplumsal cinsiyet düzeninde kadınlar üzerindeki gerçek egemenliklerini ve daha da önemlisi, eril düzendeki “ikincil erkeklikler” üzerindeki gerçek egemenliklerini yeniden üretmek için benzer ideolojik teknikler kullanıldığını iddia etmektedir. Bu teknikler aracılığıyla sosyal ve ekonomik ilişkilerde tahakküm ve tabiiyet yapılarının üretilmesini, erkek egemen kültürel üretimi gerçekleştiren bu uygulamaların “yüceltilerek” ve erkeklere geleneksel düzenin sürdürülmesi için gerekli görüldüğünde Şiddete başvurma konusunda meşru bir hakları olduğu izleniminin verildiği savını eleştirmektedir. O’na göre; Şiddet eylemlerinde bulunan erkekliklerin ataerkil g ve ayrıcalıklardan yararlandığı iddiası ampirik kanıtlardan uzak görünmektedir. Şiddetin alt sınıf gruplara haiz bir durum olarak nitelendirilmesi erkeklik krizinden ziyade bir erkeklik kaybı olarak ele alınmalıdır. Çünkü alt sınıf erkekliğin Şiddet ile özdeş görülmesi, hegemonik iktidarın dışlama stratejisi olmaktadır. Alt sınıf erkeklerin yıkıcı, saldırgan ve Şiddet eğilimli olarak görülmesi de onların dışlanmasına, görmezden gelinmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla, Connell’in kurumsal “hegemonik” bir erkekliğin, “ikincil” erkeklikleri yeniden inşa ederek baskı altına almak için Şiddete başvurduğu bir toplumsal cinsiyet ilişkisi olduğunu iddia ettiği şey, gerçek politik-ekonomik g ve başarı açısından, eril düzeni yapılandırmaya devam eden gerçek sınıf ilişkisinin tersini işaret etmektedir. Yani, Şiddeti erk ve gücün kullanımı olmasından ziyade politik, sosyal ve ekonomik anlamda ötekileştirilen bir grubun öfkesinin sonucu olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında da hegemonya kurma amacından bağımsız bir eril Şiddetin daha tepkisel görünümleriyle karşılaşılmaktadır.

Sözde “krizdeki erkeklik” etrafındaki tartışma, dünyanın farklı yerlerinde çok çeşitli şekiller almaktadır. Bununla birlikte, tekrar eden bir tema, belirsiz beklentiler ve

tanımlanmamış erkek rol modelleri nedeniyle erkek çocuklarının ve erkeklerin karşılaştığı ve kafa karışıklığına neden olan ve süregelen zorluklar etrafında devinmektedir. Bu tartışma, çağdaş toplumda erkek olmanın ne anlama geldiğine dair bir dizi bakış açısı ve yorum içermektedir (Hearn, 2022: 563). Eril kriz, hem erkeklerin hem de kadınların toplumlarının ana cinsiyet stereotiplerinden saptıkları gözlemi üzerine kurulmaktadır. Aslında bu, özellikle erkekler söz konusu olduğunda, toplumsal cinsiyet kimliğinin geçici ve kırılgan olduğunu öne sürmektedir. Pleck (1981), 1930’lardan bu yana sosyal bilimlerde baskın olan erkek cinsiyet kimliği ile ilgili literatürü ve araştırma bulgularını bu çerçevede analiz ederek özetlemiştir. “Erkek cinsiyet rolü kimliği” olarak adlandırdığı bu kavram, Batı sanayi toplumlarında yaygın olan erkeklik krizine odaklanmaktadır. Bu krizin, işyerinde ve evde erkek gücünün erozyona uğramasıyla ortaya çıktığı varsayılmaktadır. Geçmişte erkeklerin kim olduklarını bildikleri varsayılmakta iken; rolleri titizlikle belirlenmiştir. Ayrıca erkeklerin, kadınların da kim olmaları gerektiğine dair bilgileri mevcuttu. Ancak tüm bunların değişmesi ile toplumsal cinsiyet kesinliklerini, kadınların her düzeyde kendilerine meydan okuduğu bir dünyada, önceden edindikleri yerleşik duygularını kaybetmeye başlamışlardır. Buna istinaden erkeklerin verdikleri tepkiler, kaybettikleri güç ve otorite kaybını aşırı biçimde telafi etme çabası şeklinde olmuştur. Ancak bunu ne kadar çok yaparlarsa, güvensizlik ve endişe duyguları da o kadar şiddetli olmaktadır. Elbette bu çatışmalı durumun sadece sanayi toplumunun ortaya çıkışıyla ilişkili bir olgu olup olmadığı hemen anlaşılamamaktadır. Ancak kesin bir gerçeklikten bahsedilecek olursa; son yıllarda eril krizin şiddeti artmaktadır (Brittan, 1989: 25).

McLean, erkeklik krizi kavramının kendi içinde tutarlı olmadığını savunarak eleştirmektedir: (1) Erkekliğin krizde olamayacağını, çünkü toplumsal cinsiyetin toplumsal olarak hayata geçirilmesine bağlı bir toplumsal inşa olduğunu, bunu bir kriz olarak adlandırmanın erkeklik kavramı içindeki akışkanlığın kapsamını sınırlayacağını; (2): Erkekliklerin karmaşık ve çeşitli anlamlar içeren kesişimsel bir olgu olduğunu, kavramdaki bu kategorik özcülüğün bu yönü ihmal ettiğini; (3): “Erkeklik krizi” kavramının daha büyük ölçekte, hem siyasi hem de ekonomik bir mesele olduğunu, ancak bireysel erkekleri ele aldığını savunmaktadır. Ayrıca, kriz teriminin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik erkek mağduriyeti anlatısını güçlendirerek toplumsal cinsiyet hiyerarşisini pekiştirmesi nedeniyle, kavramın erkek hak sahipliğinin sürdürülmesine yardımcı olduğunu savunmaktadır (McLean, 2020). Öte yandan ‘aile krizi (family crisis)’ ve ‘erkeklik krizi (crisis in masculinity)’ tartışmalarının giderek yaygınlaştığını belirten Chant (2000: 204), bu iki kavram arasındaki bağlantıyı araştırmıştır. Bu bağlamda erkeklik krizinin ortaya çıkmasındaki etmenleri, aile yaşamındaki istikrarsızlıklar, ekonomik değişimlere bağlı erkek işgücü göçü ve eril kimlik değişimleri,

erkeklerin evlilik ve aile ilişkilerine bakış açıları, erkekler tarafından kimliklerinin ve güvenliklerinin temellerini zayıflattığı düşünülen ve eşlerinin çalışma hayatlarına odaklanan faktörler üzerinden incelemektedir. Chant (2000: 213)’a göre, erkeklerin çoğu, ekonomik değişimlere karşın toplumsal cinsiyet rolleri ve aile konusunda meydana gelen değişikliklerden tedirgin olmakta ve bunun aile yaşamında kendi güç ve ayrıcalıklarının azalmasıyla büyük ölçüde ilgili olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla, bu durum erkekler üzerinde geleneksel olarak ailevi güçteki orantısız paylarını korumak için eşlerinin kazancına denk gelmeleri, hatta aşmaları yönünde daha büyük bir baskı oluşturmaktadır. Kadın emeğine artan talep de erkeklik krizini peçinleyen, erkeklerde tedirginlik yaratan bir etmen olarak bu bağlamda iddia edilmektedir.

1.4. Feminizm ve Erkeklik Çalışmaları

Feminizm kelimesi, 19. yüzyılda bir erkek vücudunun feminizasyonu olarak tıbbi bir terim anlamında veya erkeksi özelliklere sahip kadınları tanımlamak için Fransızca “féminisme” kelimesinden türemektedir. Bu terim, yirminci yüzyılın başlarında Amerika Birleşik Devletleri’nde, yalnızca bir grup kadına için “kadınların benzersizliğini, mistik annelik deneyimlerini ve kadınların özel saflığını öne süren grup” (Jaggar, 1983: 5) anlamına atıfta bulunmak için kullanılmıştır. Bir başka tanımlama biçimi olarak Türk Dil Kurumuna göre ise; feminizm, “toplumda kadının haklarını çoğaltma, erkeğinkiler düzeyine çıkarma, eşitlik sağlama amacını güden düşünce akımı, kadın hareketi” (Türk Dil Kurumu, 2025) anlamına gelmektedir. Bu tanımdan anlaşılabacağı üzere, kadınların erkekler ile eşit konuma gelmesine ilişkin bir yaklaşım kast edilmektedir.

Jaggar’ a göre; kesin olarak ilk feminist sesler 17. yüzyılda İngiltere’de duyulmuştur. Sonraki iki yüz yıl içinde daha çok ses bir araya gelerek, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri’nde de duyulmaya başlanmıştır. Örgütlü feminizm ekonomik ve politik bir dönüşüm döneminde ortaya çıkmıştır. Bu dönemlerde, endüstriyel kapitalizm gelişmeye başlamış ve İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri, temsili demokrasinin politik sistemlerini benimsemişlerdir. Bu ekonomik ve politik değişimler, kadınların durumunu ve ayrıca kadınların kendi durumlarını algılama biçimlerini büyük ölçüde değiştirmiştir. Bu değişikliğin çoğu, ailenin ekonomik ve politik önemindeki dönüşümün bir sonucu olarak görülmektedir (Jaggar, 1983: 3). Bunun yanı sıra, “kadın sorunu” bilim tarafından genellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında, ilk başlarda biyolojik bir çerçevede ele alınan bir meseledir. Bu, bilimsel araştırmanın genişleyen kapsamının basit bir parçası olmamakla beraber, endüstriyel kapitalizmin büyümesiyle birlikte kadınların yaşamlarını ele geçiren büyük ölçekteki

değişimlere de bir yanıt niteliği taşımıştır. Ayrıca, yüzyılın sonlarına doğru, kadınların özgürleşme hareketinin doğrudan meydan okumasının bir sebebi olarak yer almıştır (Carrigan vd., 1985: 553).

Sanayileşmenin etkisi, demokratik devletin yükselişiyle birlikte, sanayi öncesi toplumu tanımlayan geleneksel ilişkiler geri planda kalarak dönüşmeye başlamıştır. Bu gelişmeler, şüphesiz aileyi de dönüştürmüş ve böylece kadının geleneksel konumunu da bozuma uğratmıştır. Aristokrat ailelerin gerilemesi ve demokratik devletin yükselişiyle üst sınıflardan kadınlar siyasi güçlerini kaybetmişlerdir. Benzer şekilde sanayileşme, geleneksel işlerin çoğunu evden çıkarıp fabrikaya götürerek, alt sınıflardan kadınların ekonomik güç temellerini sarsmıştır. Pek çok kadın, özellikle ilk fabrikalarda çalıştırılrsa da, geleneksel işlerin sanayileşmesi, kadınların gıda işleme, tekstil imalatı ve hazır giyim imalatı gibi hayati endüstriler üzerindeki kontrolünün azalması anlamına gelmiştir. Kadınların hane halkına olan katkılarının azalması, kocalarına olan ekonomik bağımlılıklarını artırmış ve kocalarına karşı güçlerini azaltmıştır. Jaggar'a göre; ailenin ekonomik ve politik önemindeki düşüş, kadınların da ekonomik ve politik statüsünü geriletme eğilimindeyken, en azından kadınlar için aile üyeliğine bağlı olmayan yeni bir statü vaadini taşımıştır. Örneğin, fabrika sistemi ve ücretli çalışma fırsatı, kadınlara ilk kez ev dışında ve kocalarından ayrı ekonomik bağımsızlık ihtimalini ortaya çıkarmıştır. Benzer şekilde, eşitlik ve bireysel özerkliğe ilişkin yeni demokratik idealler, kadınların erkeklere doğal olarak boyun eğdirildiğine dair geleneksel varsayımlara meydan okumak için bir temel sağlamıştır. Bu ekonomik ve siyasi gelişmelerin çelişkili sonuçları, kadının toplumdaki konumunun artık doğal bir zorunluluk olarak görünmediği anlamına gelmiştir. Bunun yerine kadınlar, Marksistlerin “soru¹” dediği olgu haline gelmiştir. Bu soru, daha çok yeni sanayi toplumunda kadının uygun yeri ile bağlantılı olmakla birlikte bu tartışmaya pek çok katkı sunulmuştur. Temelde, feminizm kadınların bu soruya yanıtı olarak ortaya çıkmıştır. Var olduğu iki ya da üç yüzyıl boyunca feminizm, 17. yüzyıl İngiltere’sinin koşullarını değiştirmemiş, bunun aksine o zamandan bu yana değişen koşullar, feminist taleplerin odak noktasını değiştirmiştir. Örneğin, oy hakkı, kadınların insan

¹ Marksistlerin analizi, kadının konumu bağlamındaki sorun alanında; kadının erkekle arasındaki ilişkiden ziyade, ekonomik sistem ile ilişkisine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda Marksist analiz üç temel başlıkta analizini yapmaktadır ve kadına uygulanan baskıyı, üretim ile bağlantıyı vurgulamaktadır. Ayrıca, kadını işçi sınıfının bir parçası olarak görerek, sürekli biçimde kadınların erkekler ve işçinin sermaye ile ilişkisi üzerinden değerlendirmelerde bulunmaktadır. Marx, Engels, Kautsky ve Lenin de dâhil Marksistlere göre, tüm kadınlar, ücretli işgücü kapitalizminin kendisine doğru çekilmektedir ve böylece, cinsiyete dayalı iş bölümü yıkılmaktadır. İkinci olarak, çağdaş Marksistler, kadınların kapitalizmdeki günlük yaşamını analiz ettiler. Buna göre, yaşamın tüm faktörleri kapitalist sistemi yeniden ürettiği için yaşamın her alanında ve bu sistem içinde bireyler işçi olarak rol oynamaktadır. Üçüncü olarak, Marksist feministler çoğunlukta olmak üzere, özel alan ve kadının sermayeyle olan ilişkisine odaklanmışlardır. Buna göre, ev kadınlarının ev içi emeğinin artı değer oluşturduğunu ve bu nedenle direkt kapitalistlere hizmet ettiklerini savunmaktadırlar (Hartmann, 2006).

hakları ve doğum kontrolü gibi meselelerin tümü feminist kampanyaların hedefi olmuştur. Feminizmin en son yeniden dirilişi, 1960'ların sonlarında kadın kurtuluş hareketi olarak bilinen hareketin yükselişiyle gerçekleşmiştir. Bu hareket, ilgi alanlarının genişliği ve eleştirilerinin derinliği bakımından önceki tüm feminizm dalgalarını geride bırakmıştır. Aynı zamanda bu feminist hareket kadınlara yönelik baskıya dair çok sayıda analiz ve kadın özgürlüğüne dair çok sayıda gösterim sunmuştur (Jaggar, 1983: 4). Bu dönem sonrasında, 1980'lerde ve 1990'larda, erkeklikler feminist coğrafyada öne çıkan bir konu haline gelmeye ve toplumsal cinsiyet çalışmalarında sadece kadın çalışmalarından uzaklaşan daha geniş bir hareketi temsil etmeye başlamıştır (Hunter, 2007: 239).

Bu bilgiler ışığında görüldüğü gibi, kadınların eşitliği hareketi, dünya genelinde kadınların maruz kaldığı çeşitli baskılara rağmen 20.yüzyılın en başarılı toplumsal hareketlerinden biri olmuştur. Feminist teoriler, çağdaş toplumlarda kadının değişen yeri tarafından şekillendirilmiş ve bu teorilerin bazen hem erkeklerin hem de kadınların bilinç ve koşullarını değiştirmede etkili olduğu kanıtlanmıştır. Kolejlerde ve üniversitelerde, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygın olarak kadın çalışmaları programlarının kurulması, feminist teori uygulayıcılarından oluşan bir havuz ve erkekler ve erkeklik çalışmalarının kurulmasına da ilham vermiştir (Boxer, 1998: 9). Savaş, şiddet, bozulan ekolojiler ve ekonomiler, köktenci tepkiler, yoksulluğun kadınsılaşması, emeğin gündelikleştirilmesi, geleneksel işlerde erkek ücretlerinin düşüşü, erkek bedenlerinin nesneleştirilmesi, daha çeşitli cinselliklerin tanınması, milliyetlerin ve etnik kökenlerin yeniden yapılandırılması, özgürleştirici toplumsal hareketlerin yükselişi neticesinde feminist teoriler, erkekler ve erkeklik çalışmaları ve diğer sosyal adalet hareketleri dünyanın dört bir yanındaki insanlar için eşitlik aramaya devam etmektedir (Gardiner, 2005: 47). Erkekler konusundaki feminist tartışmalar, eşcinsel ve erkeklik eleştirileri, erkekliğe dair tanımlamalara ışık tutmakla birlikte, çelişkili bir biçimde erkekliğin yapısını olumsuz etkilemektedir. Feminizm ve erkeklerin birbiri arasındaki ilişki başlarda özel ve bireysel olsa da, zaman geçtikçe kamusal bağlamda -iş dünyası, sendikalar, politik arena- feminist eleştirileri yanıtlamak durumunda kalmaları nedeniyle erkeklik için değişime uğramıştır. Ardından, erkeklerin olumlu pro-feminist aksiyonlarının görünürlüğü artmış olup kamusal alanlarda erkek eleştirel çalışmalar, siyasi bir zemini temsil etmenin ötesine daha akademik bir alana doğru genişlemiştir (Hearn, 2006: 13). Buradan hareketle, yirminci yüzyılın sonlarına doğru hızlanan erkeklik çalışmaları, feminizmin hem bir ürünü hem de feminizme bir tepki unsuru olarak oluşmuştur. Dolayısıyla, tarih boyunca kabul edilen toplumsal cinsiyet düzeninin avantajlı kesimi olduğu düşünülen erkeklerin, kadınlar gibi dezavantajlı konumda olabileceği yönünde fikirler gündeme gelmiştir (Atay, 2004b: 14).

Erkeklik çalışmaları çağın gerekliliği olarak erkekliğin görünür kılınması, bir çalışma nesnesi olarak ortaya çıkarılması ve işaretlenmemiş bir kategori olarak görülmemesi gerektiği ile ilişkilidir. Çünkü genel araştırma kategorilerinin kadın veya eşcinsellik olarak işaretlenmiş olması erkekleri yok saymak demektir. Erkekliğin geleneksel görünmezliği, gücünü sürdürmesinin bir yolu olmuştur. Nitekim erkeklerin cinsiyete dayalı performans aktarımı olduğunu üstü kapalı ya da açık bir şekilde inkâr etmek, erkekliği yakından incelemekten kaçınmak ve eleştiriye ya da değişme ihtiyacına direnmek demektir. Antony Easthope'un yazdığı gibi: "Sosyal değişim gereklidir ve böyle bir değişimin ön koşulu, erkekliği anlama, onu görünür kılma girişimidir". Bunun gerçekleşmesi için, erkeklikle ilgili çeşitli soruların açıkça sorulması gerekmektedir. Tıpkı Michael Kimmel'in "*Invisible Masculinity*" adlı makalesinde sorduğu gibi: "Erkeklik arayışı, en azından retorik ve mecazi olarak Amerikan tarihinde baskın bir temaysa, neden Amerikan erkeklerinin hala bir tarihi yok?" O'na göre yanıt şöyledir: "Kısmen hangi soruları soracaklarını bile bilmedikleri için." Bunun yanı sıra, erkek bedeninin cinsiyetlendirilmiş bir beden olarak görünür kılınmasında özellikle önemli olan, erkek bedeninin varlığıdır. Sonuç olarak, erkek bedeni çerçevesinde film, medya, iletişim sektörleri gibi mecraları içeren erkeklik araştırmalarında artış görülmeye başlanmıştır (Reeser, 2011: 16). Buradan hareketle, erkekliğin bedeni üzerinden de karakterize edildiği anlaşılmaktadır.

Erkeklik çalışmaları 1970'lerde kısmen Amerikan feminizminin ikinci dalgasına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu süreçte, Vietnam Savaşı ile oluşan hayal kırıklığı, ataerkil sistemlerin tekrar değerlendirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla, geleneksel erkek rolleri konusunda İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş tarafından erkeklere ilişkin desteklenen davranışlar sorgulanmaya başlamıştır. Erkeklik araştırmalarının başlıca çalışmaları arasında, Joseph Pleck'in "*The Myth of Masculinity*" (1981) kitabı ve Peter Filene'nin "*Him/Her/Self Sex Roles in Modern America*" (1986) kitabı bulunmaktadır (Kidder, 2003: 304). Bu kitaplar aracılığıyla gelişen tartışmalarda, erkeklik ve erkekliğe yüklenen tanımlar ele alınmaya ve değerlendirilmeye başlanmıştır. Pleck (1981)'e göre, 1950'lerde Vietnam Savaşı ve sürecin devamında 1970'lere kadar geçen süre zarfında ortaya çıkan erkeklik için "geleneksel" ve "modern" olmak üzere iki model bulunmaktadır. Segal (1990: 20), erkekliğin bu iki karşıt yüzünü "yeni aile babası" ve "eski savaş zamanı kahramanı" olarak etiketlemektedir. "Geleneksel" erkek rolündekiler, kendilerini fiziksel güç ve saldırganlıkla ifade ederek çok az duygusal duyarlılık göstermek ve özellikle savunmasızlığı veya zayıflığı ifade etmekten kaçınmak zorunda kalmışlardır. Yani, "geleneksel erkek" için dürtüsellik ve öfkeye izin verilmiştir. Bu modelin egemenliği, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, ekonomik

başarıya ve örgütsel, bürokratik güce değer veren “modern erkek” rolünün ortaya çıkmasıyla diğer erkek rollerinin görünürlüğü azalmaya başlamıştır (Karner, 1994: 58).

Literatürde, erkeklik çalışmalarının üç aşamalı olan “dalga” modeli üzerinden sınıflandırıldığı da görülmektedir. Erkeklik çalışmalarının feminist teoriye borçlu olduğu göz önüne alındığında, feminizmin birinci, ikinci ve potansiyel üçüncü dalgalarını tanımlamak için sıklıkla kullanılan terminolojiye ekleme yapmak tesadüf değildir. Erkekliğe yönelik eleştirel çalışmaların ilk aşaması veya dalgası, 1970’lerde erkeklik sorularına daha doğrudan uygulamak için cinsiyet rolü paradigmasının geliştirilmesine atıfta bulunmaktadır (David ve Brannon, 1976: vii; Tolson, 1977). Bu paradigmanın, belirli bir düzeyde ayrışmasına rağmen, temel noktası, erkekliğin sosyal anlamda inşasını ve sosyalleşmeye, sosyal denetime ve cinsiyet rolü öğrenimine dayandığını göstermesidir. Diğer ortak nokta ise, sosyal inşa sürecinin erkeklerin psikolojik ve fiziksel bütünselliğine yönelik sınırlandırıcı durumlarını ve olumsuz etkilerini göstermeye çalışmasıdır (Goldberg, 1976: 67). Son olarak ister ev içi alanda ister kamusal alanda performansın getirdiği baskılar ve duygusal baskıya yapılan vurgu -ya da yaygın olarak alıntılanan ‘büyük çocuklar ağlamaz’ sendromu- özellikle yaygın hedefler olarak gösterilmektedir (Edwards, 2004: 2). Buradan hareketle, erkekliğin kavramsal ve pratik çözümlemelerine ilişkin gerçekleştirilen akademik çalışmalar, erkeklik çalışmalarının zeminini oluşturmuştur.

1980’lerde erkeklik üzerine yapılan çalışmalar genellikle hem doğrudan hem de dolaylı olarak, erkekliğin doğal ya da gerekli olduğu fikrine ya da sosyal bilimler, cinsiyet rolü teorisine, erkek cinsiyet rolü, gerçek erkeklerin uyduğu ya da uymadığı tekdüze, istikrarlı ve normatif bir konfigürasyona dayandırılmıştır. Psikolog Joseph Pleck, öncü kitabı *The Myth of Masculinity*’de, erkek cinsiyet rolü kimliği paradigmasının (male sex role identity paradigm/MSRI) sistematik bir formülasyonunun olmadığını açıklamıştır. Pleck, kitabında toplumsal cinsiyete yönelik bu yaklaşımı eleştirmeyi amaçlasa da paradigmaya kapsamlı bir bakış açısı sağlamıştır. Pleck’in ilk ve en önemli önermesi, “cinsel rol kimliği, operasyonel olarak, psikolojik erkeklik ve/veya kadınlık boyutları açısından kavramsallaştırılan psikolojik cinsiyet tiplendirme ölçütleriyle tanımlanır” şeklindedir. Yani bir erkek, bir uçta eril özellikleri diğer uçta dişil özellikler olmak üzere, cinsiyeti için uygun kabul edilen özellikler veya özellikler tarafından tanımlanan bir süreklilik boyunca ölçülebilmektedir. Daha karmaşık durumlarda, bilinçdışı bu ölçümün bir parçası olabilmekte, böylece bir erkek bilinçli bir erkekliğe ve bilinçsiz bir kadınlığa sahip olabilmektedir. Ya da psikolojik erkeklik ve kadınlık, aynı süreklilikteki karşıtlar olarak değil de birbirinden bağımsız olarak ele alınabilmektedir (“ikili-tek kutuplu anlayış” veya “androjen gebelik” gibi). Pleck, “cinsiyete dayalı özelliklerin

psikolojik erkeklik ve/veya kadınlık boyutları boyunca düzenlendiğini” ve “birey tarafından eril ve/veya dişil olarak deneyimlenen kişiliğin boyutlarını üstlendiğini” belirtmektedir. Çoğunluk tarafından, eşcinsellik uygun bir kimliğin bozulması olarak kabul edilirken, cinsiyet rolü kimliği “içsel bir psikolojik ihtiyaç nedeniyle iyi bir psikolojik uyum için gerekli” görülmüştür. Bu yaklaşımların normatifliğine karşın, cinsiyet rolü kimliği yaratılışsal değil, daha çok ailede ebeveynlerden ve hatta aynı cins ebeveyninden öğrenilmiş bir davranıştır. Dolayısıyla, uygun kimliğin geliştirilmesi -özellikle de siyah erkekler için- zor olarak görülmüştür. Cinsiyeti dikkate alma eğiliminde olan entelektüel bir geçmişe karşı bilim insanları, erkekliğin homofobi, güç ve kadınlar üzerindeki tahakküm gibi yinelenen belirli özellikleri tezahür ettirme eğiliminde olduğunu unutmadan, erkekliği çoğul olarak ele almaya yönelmişlerdir. Örneğin, MSRI paradigmasını sunduktan sonra Pleck, alternatif bir yaklaşım önermek için cinsiyet rolü gerginliği “sex role strain paradigm” (SRS) paradigmasını öne sürmüştür. Bu paradigmadaki temel önerme, cinsiyet rollerinin işlevsel olarak cinsiyet rolü klişeleri ve normları tarafından tanımlanmasını işaret etmektedir. Yani, erkek cinsiyet rolü, bu rol çerçevesindeki etmenler, bir erkeğin neyi temsil ettiği veya etmesi gerektiğine dair farklı düşünceler bağlamında sorunlu görünmektedir. Nitekim Pleck, bu tanımların tutarsızlıklara dayandığını ve tanımlamalara uymayan erkeklerin çoğunluğu oluşturduğunu belirtmektedir. Bunun nedenlerinden birisi, cinsiyet rollerinin zamanla değişmesidir. Pleck’in yeni modeli bu nedenle bir erkeğin cinsiyet tanımı olarak olan veya olması beklenen anlamlarını kabul etmemektedir. Bu durum psikolojik erkeklik çalışmasını, erkek cinsiyet rolünün karmaşık ve çoklu anlamda resmedilmesi düşüncesine doğru ilerletmeye yardımcı olmaktadır (Reeser, 2011: 14).

Harry Brod, “akademik bilim insanlarının, erkek rollerinin çokluğundan ziyade erkek cinsiyet rolünü çok basit bir şekilde yazma eğiliminde olduklarını” eleştirmiştir. Aynı çalışmada, Joseph Pleck, diğer yazarların modası geçmiş bir yaklaşım olarak oynadıkları erkek cinsiyet rolü kimliğinin tarihini ele almıştır. Pleck’in makalesinin ardından, Brod’un “*The Case for Men's Studies*” adlı ciltteki kendi makalesi, toplumsal cinsiyete yönelik bu yeni yaklaşımın ne anlama gelebileceğini ortaya koymuştur. Brod’a göre, akademideki sorunlardan birisi, kadın çalışmalarının, erkek merkezli bilimin erkeği yüceltmesini kadınları ise geleneksel bakış açısından dışlanmasını düzeltirken, bu yanılmanın erkeklik üzerinde pek bir etkiye sahip olmamasına dayanmaktadır. Buradan yola çıkarak erkekler hakkında gelişmekte olan bir çalışma alanını, “kadın çalışmalarının gerekli bir tamamlayıcısı” olarak konumlandırmıştır. Bu amaçlara yönelik olarak Brod, yeni erkek çalışmalarını genel hatlarıyla, “erkekliklerin ve erkeklik deneyimlerinin belirli ve değişken sosyal, tarihsel ve kültürel oluşumlar olarak

incelenmesi” şeklinde tanımlamıştır. Böylelikle erkekliklerin özgüllüğü, zaman, mekân ve kültür açısından daha fazla önem kazanmıştır (Brod, 2015: 39). Bunun yanı sıra Lynn Segal, *Ağır Çekim Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler (Slow Motion: Changing Masculinities, Changing Men-1997)* kitabı ile erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik eleştirel tutumuyla erkeklerin deneyimlerine odaklanmıştır (Connell, 2000b: 170). Ayrıca Segal, toplumsal cinsiyete ilişkin sorunlara çözüm üretebilmek için yeni bir araştırma alanı yani erkeklik çalışmalarının kurulmasında öncülük etmiştir.

1980’lerdeki geçiş döneminde, erkekler ve erkeklik çalışmaları feminizmle yakın diyalog içinde yer almıştır. Bu dönemde feminizmin bir parçası olarak veya “erkek feminist eleştiri” olarak erkeklerin ve erkekliğin araştırılmasının çok önemli olduğu düşünülmüştür. Aynı zamanda, erkeklik çalışmaları, feminizme ve kadın haklarına karşı erkeklerin duruşunun ne olduğunun, kadınları ikincileştirmeyi seçip seçmediklerinin ve bu anlamda kadınlara tepkiselliklerinin değerlendirilmesine odaklanarak ilerlemiştir (Reeser, 2011: 17). Nitekim erkeklik çalışmaları, otuz yıllık feminist teorinin bahsettiği erkekliklerin inşası kapsamındaki görüşlerini tartışmaktadır. Bu tartışmalar iki konu üzerinde toplanmaktadır. Bunlardan birisi, erkeklik çalışmaları ve feminist yaklaşım arasındaki kuramsal, pedagojik, politik ve entelektüel ilişkileri irdeleyen çalışmalardır. Bu çalışmalar, feminist teori ve erkekliği, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin, hiyerarşinin ve eşitsizliğin bir parçası olarak tartışmaktadır. Diğer çalışmalar ise, feminist teori bağlamında erkeklik araştırmalarını gerçekleştirirken, erkekliğin farklı taraflarını keşfetmek amacıyla derinleşmektedir. Dolayısıyla, bu tartışmalar, feminist teoriyi “erkeklerle”; erkeklik araştırmalarını da “feminizm” ile yapanlara karşı tutum sergileyen alanlara işaret etmektedir. Dolayısıyla, erkeklik çalışmaları ve feminist çalışmalar arasında karmaşık, süregelen ve değişken bir ilişki dinamiği olduğu, bunun da gelişmeye devam eden erkeklik çalışmaları için büyük bir ilerlemeyi gösterdiğini söylemek mümkündür (Kimmel, 2002: x).

Günay-Erkol’a göre; erkeklik çalışmalarının başlangıcı ve gelişim serüvenindeki aşamalara yönelik farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Örneğin; Borkowska, erkeklik çalışmalarının gelişimini patriyarka, hegemonik erkeklik ve içerimli erkeklik (inclusive masculinity) olarak üç kategori şeklinde özetlemektedir. Birinci dalganın, patriyarka kavramı çevresinde ortaklaşan erkeklere vurgu yaparken ikinci dalgada hegemonya kavramının etkisi ile toplumdaki belirli özelliklerin norm sayılarak diğer erkekliklere üstünlük sağlaması yani Connell’in “hegemonik erkeklik” kavramı ile erkeklerin ilişkilerinin farklı değerlendirilmesi gerektiği yönünde değişimi belirtmektedir. Yeni paradigma olarak da 2009 sonrasını ele alacak biçimde Anderson’un “içerimli erkeklik” kavramı ile önceki nesil tarafından reddedilen bazı normların yeni nesil erkekler tarafından kabul görmesine atıfta bulunmaktadır (Günay-Erkol,

2018: 10). Erkeklerin toplumsal hareketleri konusundaki kapsayıcı çalışmalardan biri Messner' in *Politics of Masculinities: Men in Movements* (1997) isimli kitabıdır. Messner, bu alandaki sınıflamayı dörde ayırır; ilk grup, Hristiyan ve yaratılışçı “promise keepers” hareketi ve erkek mitosları aracılığıyla erkeklerin özünü ortaya çıkarmaya çalışan mit-inşacı (mythopoetic) hareketi içine almaktadır. Bu grupta yer alan, erkeklerin feminizm mücadelesinde kaybettikleri hakları geri almak amacıyla başlattıkları erkek hakları hareketi yani erkek kurtuluşçu hareket ise feminizmin karşısındaki duran diğer bir oluşumdur. Messner, ikinci grupta, radikal feministlerin, yani ataerkillik karşıtı olan grubun yer aldığını, üçüncü grupta farklılık siyaseti çerçevesinde buluşan erkeklerin ırk ve cinsel kimlik yaklaşımlarını benimsediklerini, dördüncü grupta ise, sosyalist feministlerin, çok ırklı feminizm savunucusu olan ilerici koalisyon birliklerinin olduğunu savunmuştur.

Tarihsel olarak değerlendirildiğinde, erkekler üzerindeki incelemelere feminizm ile yakın çerçevede farklı sınıflandırmalar eklenmiştir. Bu sınıflandırmalara göre erkeklik çalışmaları; erkeklikçilik (masculinism), erkek kurtuluşçuluğu (men's liberationism) ve profeminizm (feminizm yandaşlığı) olarak üç dalga halinde gerçekleşmiştir. Bu yaklaşımlardan erkeklikçilik, ataerkilliği savunurken gelenekselcilik, yaratılışçılık, erkek hakları hareketi, mit-inşacı erkek hareketi gibi birbirinden farklı ancak antifeminizmden kaynak alan hareketlerdir. Erkeklikçi perspektifini benimseyenler, antifeminist bir tutumla feminizmin karşıtı olarak erkek çalışmaları (men's studies) alanını meydana getirirken (Bozok, 2009a: 272); erkeklik çalışmalarının eleştirel kolunu profeminist yönelimler oluşturmaktadır. ‘Erkek kurtuluşçuluğu’, ataerkil düzende kadınların dezavantajlı olması kadar erkeklerin de bu düzende mağdur olabildiklerini, kültürel, psikolojik ve fiziksel zorlamalara maruz kaldıklarını benimseyen bir yaklaşımdır. Erkek kurtuluşçu hareket, Goldberg (1996)'in belirttiği üzere, söz konusu ataerkil unsurlardan kurtulmayı hedefleyen erkeklerin temsiliyetinde iken, erkek iktidarı ve buna bağlı kadın mağduriyetini dile getirmekten bilinçli şekilde kaçınmakta ve feminizmin çok uzağında kalmaktadır. Bunun aksine pro-feminizm, feminist yaklaşımı benimseyen erkeklerin ve bütün ‘erkek olmayan’ grubunda görülenlerin ötekileştirildiğini savunmaktadır (2009a: 272). Profeminizm, feminizm çizgisinde yer alan erkekler tarafından yürütülen tartışmalar ile kadınlar ve ikincilleştirilen diğer bireylerin haklarını savunarak, ataerkillik karşıtı tutum sergileyen bir alanı temsil etmektedir.

Connell, Kimmel ve Aronson'ın vurguladığı gibi, erkek ve erkeklik çalışmalarının kökeni, Erkek Özgürlük Hareketi'dir. Bu özgürlük hareketi, 1970'li yılların başında, cinsiyet rolleri ve cinsiyet kimliklerini içeren şemsiye bir oluşum şeklinde Kadın Özgürlük Hareketi'nin ardından hayata geçmiş bir yaklaşımdır (Kimmel ve Aronson, 2004: xxi; Connell, 2005a:

23-24). Bu girişim, tıpkı kadınların kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinden ayrı tutulmalarına yönelik arayışları gibi erkeklerin de kendilerine toplumsal anlamda biçilen rollerden kurtuluş aramaları yönünde bir yaklaşımdır. Bunun dışında, geleneksel bağlamda erkeklik rollerinin, erkeği tahakküm altında tutması ve erkeğe sistematik bir şekilde sorumluluk vermesinin eleştirildiği bir girişimdir. Bu eleştiriler arasında, iş dünyasında erkeğin devamlı aktif ve başarılı olması gerektiği, rekabetçi yapısının onurlandırılması, öfkeli durumların normalleştirilmesi gibi dayatılan rollerin kabul edilmemesi gerektiği yer almaktadır (Kimmel, 2004: 525). Öte yandan feminizme karşı erkeklerin bakış açıları, üç ayrı ideolojide başlıklandırılmaktadır. Birincisi, yani anti-feministlerin savunduğu yaklaşım; doğal yasa ve dogmatik normlar üzerinden kadınları ev içi alanda kalmaları gerektiği ve buradan hareketle özel ve kamusal alan ayrımının keskinleşmesi gerektiği yönündedir. İkinci yaklaşım, kadınların kamusal alandaki görünürlüğüne dikkate almaktan ziyade, daha çok kadınların özel alan içerisindeki denetiminin ortadan kaldırılması ile erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri bağlamına uygun ortamlarda sosyal ilişkiler kurmalarını savunmaktadır. Son yaklaşım ise pro-feministler tarafından benimsenen, toplumsal cinsiyet rolleri çatışmasının, feminist sosyal yeniden yapılanma modeli çerçevesinde çözümleneceğini belirtmektedir. Profeministler ayrıca kadın ve erkeklerin cinsel özgürlüğüne ilişkin beklentilerini ve kadınların oy kullanma hak taleplerini savunmuşlardır (Kimmel, 1987b: 262).

Profeminist hareketi daha detaylı incelemek gerekirse; bu hareketin resmîyetini Amerika’da 1975 yılında gerçekleştirilen “Men and Masculinity (Erkek ve Erkeklik)” konferansı sonrasında kazanmış olduğu görülmektedir (Wood, 2008: 85). Burada, erkeklerin kadınları baskı altına tuttıkları görüşünü savunarak toplumda kadınların adaletsizlik, eşitsizlik ve şiddet gibi olumsuzluklar ile karşı karşıya kaldıkları, erkeklerin de bu konularda kolektif olarak sorumlu oldukları savunulmuştur (Kimmel, 1995: 8). Eleştirel erkeklik araştırmalarının öncüleri arasında, Joseph Pleck (1981) ve Peter Filene (1986)’nin çalışmaları (Kidder, 2003: 304); erkeklerin normatif kabul edilen, eve ekmek getirmek, güçlü olmak gibi rollerin de erkeklere psikolojik olarak zarar verdiğini, bu kabullerin erkeklerin doğası gereği mi ortaya çıktığı yoksa üretim araçlarının eşit olmayan dağılımı nedeniyle mi meydana geldiği sorgulamalarını yapması açısından önemlidir (Günay-Erkol, 2018: 15).

Son yılların en bilinen ‘erkek hareketi’, heteroseksüel erkeklerin bilinçaltındaki ‘derin eril’i bulmaya çalışarak yaşadıkları acıyı ve cinsiyet konusundaki belirsizliklerini ele alan bir tür psikolojik ‘iyileşme’ hareketidir. Faaliyetleri, ünlü vahşi doğa inzivaları ve erkek kabul ritüellerinden çok daha sıradan grup terapisi ve danışmanlığına kadar uzanmaktadır. Bu hareketin toplumsal temeli suç ortağı erkekliktir. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin geniş yapısını

kabul etmektedir ancak savunmasında savaşı bir özellik taşımamaktadır. Bu hareketlerdeki erkekler genellikle feminizmin etkisini hissetmişlerdir. Tepkileri destekten düşmanlığa kadar değişse de, hareketin ana tekniği; törenlerde, destek gruplarında ve diğer toplantılarda erkeklerin sorunlarını ele almak için kadınlardan farklı konumlanmaktadır (Connell, 2000a: 27). Sonuç olarak erkeklerin feminizmden alacakları öğretiler bulunmaktadır. Erkeklerin çoğunluğu ataerkil davranışlarla suç ortaklığına teşne olarak kadınların ikincilleştirilmesine katkı sunmakta, bu nedenle feminizm ile örtüşen biçimde, erkeklerin erkek egemenliğinin altında ezilmeye ve ikincilleştirmeye karşı duran kadınların deneyimlerine ışık tutmayı öğrenmeleri gerekmektedir. Bu erkeklerin kişisel bütünlüğünün inşası ve toplumsal değişime ortaklık etmeleri için zorunlu olmaktadır. Diğer yandan, kadınların “ezilmesi” anlaşılmadan ataerkil erkeklerin anlaşılması mümkün değildir zira erkeklik çalışmaları ataerkillik eleştirilerini kadınlar ve diğer ötekilleştirilen bireylerin birincil faili olan erkeklerin üzerine kurmaktadır. Bu bağlamda, feminist yöntem, kendine özgü metodolojisi olmayan erkeklik çalışmaları için yol gösterici bir niteliktedir. Dolayısıyla erkeklik çalışmaları için feminizm ve kadınlar öğreti anlamında besleyici bir noktadadır (Bozok, 2011: 56).

1.5. Eleştirel Erkekler ve Erkeklikler İncelemeleri

Erkek ve erkeklik çalışmaları alanı, 1990’lı yıllar sonrasında, toplumsal cinsiyet ve kadın araştırmalarının parçası minvalinde disiplinler arası bir çalışma alanı olmaya başlamıştır (Orhun ve Delibaş, 2021: 14; Eroğul ve Zabun, 2022: 1229). Literatürde bu alan araştırmalarına dair kavramsallaştırma, Jeff Hearn tarafından, kadın çalışmalarının odağından çıkan ve ondan bağımsız olarak kullanılması mümkün olmayan, eleştirel erkekler ve erkeklikler incelemeleri (EEEİ) olarak belirtilmektedir (Akşit ve Varışlı, 2014: 81). Literatürde bu kavramın diğer kullanımı olarak eleştirel erkekler ve erkeklikler çalışmaları (critical studies on men and masculinities), toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda araştırma nesnesi olarak sadece kadınlara değil erkeklere odaklanmanın ve erkeklere eleştirel bir yaklaşım benimsemenin önemine dikkat çekmektedir. İkinci dalga feminizmin teorik tartışmalarında erkekleri imtiyaz sahibi yapan konumlarının neler olduğu ve bunların hangi koşullardan türediği, neden bazı erkeklerin şiddet uygularken bazılarının şiddet göstermediği, erkekliğin tarih ötesi mi olduğu, erkeklerin rasyonel, duygulardan izole, güçlü, acı çekmeyen bir biçimde atfedilen rollerin nasıl benimsendiği soruları eleştirel erkeklik çalışmalarının tohumlarını atmış araştırma alanını genişletmiştir (Günay-Erkol, 2018: 12). Eleştirel erkeklik incelemeleri, erkeklerin erkek egemenliğine karşı eleştirel tutumlarını kapsarken, aynı zamanda feminizmin son dönemlerdeki gelişiminin izleklerini de içinde barındırmaktadır. Özellikle ikinci dalga feminizminin

gerilerken üçüncü dalga feminizminin ivme kazandığı bu dönem, erkeklik çalışmalarına daha çok etkide bulunmuştur. Bu süreç daha ziyade antifeminizm ile mücadelenin var olduğu ve kendine özgü -erkeklerle ve erkekliğe ait- sorunsalların temel alındığı bir zamanı ifade etmektedir. Böylece, erkekliklerin feminist eleştirisini yapma fikrinin benimsenmesi yakınsanan bir düşünce olmuştur (Bozok, 2009b: 437). Aynı zamanda erkekliğin toplumsal inşasını anlamaya yönelik olan eleştirel erkeklik çalışmaları çok boyutlu bir bakış açısına sahiptir. Bunun temelindeki bakış açısı, erkekliğin toplumsal oluşum süreçlerini anlayarak, erkekleri farklılıkları olmasına karşın yalnızca erkek cinsiyetine sahip olmak nedeniyle müttefikliğe teşvik eden sebepleri kavramaktır. Tarihsel ve toplumsal değişmelerle birlikte erkeklikler, toplumsal cinsiyet bağlamında, hem yerel hem bölgesel düzlemde değişimi de beraberinde yaşamaktadır (Messerschmidt, 2019: 91).

Eleştirel erkeklik incelemeleri literatürünün temel metinleri arasında, Harry Brod ve Micheal Kaufman tarafından derlenen *Theorizing Masculinities* (1994), Peter F. Murphy'nin *Feminism and Masculinities* (2004), Michael S. Kimmel, Jeff Hearn, R. W. Connell'in *Handbook of Studies on Men and Masculinities* (2005) çalışmaları sayılmaktadır. Profeminizmi benimseyen akademisyenler, erkekler ve erkeklikler alanında eleştirel incelemeler kapsamında erkeklik çalışmalarının (masculinity studies) oluşmasını sağlamışlardır. Bu alan, kadına karşı şiddet, cinsellik, cinsiyete dayalı ayrımcılık, sosyalizasyon meselelerinde olmak üzere, erkekleri de bağlayan konularda feminizm çalışmalarına katkı sunarak genişlemesine yardımcı olmuştur (Bozok, 2009a: 273). Eleştirel erkeklik çalışmaları, ataerkillik perspektifinden erkekliği, tarihsel ve kültürel bağlamda erkekliğin kurgulanmasını temel alarak irdelemektedir. Bu çalışmalarının esas noktası, erkekliğin üretilme biçimlerini ve sürdürülmesine olanak sağlayan etmenleri irdeleyerek, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda erkekliklerin değişimini açıklamaktadır (Bozok, 2011: 6). Diğer bir deyişle, eleştirel erkeklik çalışmalarının temel argümanı, kadın çalışmalarının zengin birikiminden hareketle, toplumsal cinsiyet eşitliğine giden yolu kolaylaştırmak adına erkekliğin inşasındaki dinamikleri incelemektir. Erkekliğin toplumsal inşasına yönelik bu dinamiklerin çok boyutlu ele alınması gerekmektedir. Sancar (2016)'a göre, erkekliğin önerme haline gelme sürecini etkileyen ve farklı disiplinlerin katkılarıyla da zenginleşen bir erkeklik alanından bahsetmek mümkün:

“Erkeklik büyük ölçüde biyoloji, anatomi ve kısmen de psikolojinin araştırma konusu olmakla birlikte, erkekliğin, toplumsal bağlamda şekillenen bir şey olduğunun kabulü ilk kez feminist kuramların, sosyal bilimlerin alanına getirdiği bakış açısı sayesinde gerçekleşmiştir. Erkekliğin kendisinin de, tıpkı kadınlık gibi, cinsiyet rejimleri içerisinde şekillenen, yani ‘cinsiyetleştirilmiş’ toplumsal ilişkilerin bir ürünü olduğu ve bizzat ve her an yeniden oluşmakta olduğu yavaş yavaş kabul gören bir önerme haline gelmiştir” (Sancar, 2016: 25).

Erkek egemenliğinin sistematik biçimde devamlılığını sağlayan yapılara ilişkin sorgulamaların artması cinsiyete dayalı toplumsal ilişkiler dinamiği, biyoloji vurgusunun yanında tartışılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla, eleştirel erkeklik çalışmaları feminist yaklaşımın inceleme nesnesi olan erkeğe, eleştirel bakışı ortaya çıkartmıştır. Aile kurumu, buradaki ilişki içerikleri, şiddet, tecavüz olgularının heteroseksüelliğin doğal bir sonucu olmadığı, toplumsal biçimde şekillendirildiği konusunda değerlendirilmelidir. Buradan hareketle, yeni soru çerçevelerinden yeni kavramlar, eleştirel erkeklik çalışmalarını genişletmiştir; Raewyn Connell'in hegemonik erkeklik kavramı, erkeklerin de diğer erkekler üzerindeki egemenliği ve iktidarı konusunda odak noktasını belirginleştirmesi bakımından önem teşkil etmektedir (Günay-Erkol, 2018: 16).

Eleştirel erkeklik çalışmalarının beslendiği profeminist hareketin dünya çapında önemli etkinlikleri arasında, 1991 yılında Kanada'da, erkeklerin kadınlara karşı şiddetine odaklanarak, şiddeti yok etmeyi amaçlayan belirli bir erkek grubu tarafından başlatılmış "Beyaz Kurdele" kampanyası yer almaktadır. Kampanya ile bugün elliden daha fazla ülkede çoğunlukla genç erkekler olmak üzere bu konuya ilişkin eğitim faaliyetlerine devam edilmektedir. Ayrıca profeminist girişimler arasında, Avrupa Pro-Feminist Erkekler Ağı, NOMAS (Cinsiyetçiliğe Karşı Erkekler Ulusal Organizasyonu, ABD), Meninist, Değişim için Erkekler Ağı (İngiltere) benzeri oluşumlar da bulunmaktadır.

Eleştirel erkeklik çalışmaları ile erkekliğin performatifliğinin tartışmaya açıldığı, bu tartışmalarda erkeklik ve beden, hegemonya, iktidar ilişkilerinin birtakım oluşumlar/inisiyatifler tarafından ele alındığı bilinmektedir. Türkiye'de profeminist inisiyatiflere; Biz Erkek Değiliz İnisiyatifi (BEDİ), Ataerkiye Karşı Erkekler, Erkek Muhabbeti, Rahatsız Erkekler örnek gösterilebilmektedir. Bu inisiyatifler, farklı workshoplar, eğitimler ve toplantılar organiz ederek, ayrıca sosyal medya alanlarında eleştiriler yaparak belirli bir dönem kendilerini göstermiş ancak uzun dönemde varlıklarını devam ettirememişlerdir. Bununla birlikte, Eleştirel Erkeklik Datça İnisiyatifi (EeDi) gibi yeni oluşumlar mevcut olmakla birlikte, Erkekler Konuşuyor İnisiyatifi² farklı faaliyetler düzenlemektedir. Ancak, Türkiye'de erkek örgütlenmeleri konusunda büyük bir yetersizlik olduğu da görülmektedir. Nitekim 2014 yılında, Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi öncülüğünde gerçekleştirilen HeforShe hareketine benzer şekilde, Türkiye'de faaliyet gösteren Yanındayız Derneği³ de kurumsal desteklerin olması dâhilinde bu alandaki yetersizliği kapatmaya ve aktif faaliyetler gerçekleştirmeye devam

² <https://erkeklerkonusuyor.com/> (erişim tarihi: 05.04.2025).

³ www.yanindayiz.org (erişim tarihi: 20.04.2025).

etmektedir (Çaylı- Rahte, 2021: 522). Buradan hareketle, eleştirel erkeklik incelemeleri, “daha çok erkek olan” ve “erkek olmayan” arasından amansız mücadeleyi, iktidar çatışmalarını incelemekle kalmamakta, erkekliğin inşasında rolü bulunan kurumlar, din, devlet, siyaset, toplumsal normlar, politikalar da dâhil tüm yapıları değerlendirmeye alarak yeniden tartışılmasını istemektedir. Dolayısıyla, eleştirel erkeklik incelemeleri, bireysel olarak erkeklik pozisyonlarının nasıl kurulduğu, eril iktidar ile ilişkinin ne ve nasıl olduğu, erkekliğin bu anlamda nasıl yeniden üretildiği sorularının sorularak eleştirel bir yaklaşım ile eşitliğin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik çaba göstermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

Tez çalışmasının bu bölümünde, genel anlamda şiddete ilişkin tanımlamalar, şiddet türleri, sınıflandırmaları, şiddetin nedenleri ve sonuçları ile daha özel anlamda ise aile içi ve kadına yönelik şiddet, kadına yönelik şiddetin önlenmesinde rol oynayan mücadele mekanizmaları, şiddet uygulayan erkekler ile çalışma konularında literatür bilgilerine yer verilecektir. Bu çerçevede, kadına yönelik şiddetin detaylı olarak irdelenmesi, erkeklerin şiddet uygulayan olmasının arka planında yatan etmenlerinin irdelenmesine kavramsal olarak ışık tutacaktır.

2.1. Şiddete İlişkin Tanımlamalar

Şiddetin, insanlık tarihinde dini ve dünyevi kültürlerin tarih sahnesine çıktığı eski zamanlara dayanması, şiddetin insanlığın bir niteliği olduğu yönünde fikirleri de tartışmaya açmıştır. Ayrıca, şiddetin tarihselliğinin eski zamanlara kadar uzandığı ve bu nedenle şiddete çözüm üretebilmenin de güçlük taşıdığı (Moses, 2018: 24) kabul edilmiştir. Şiddetin tarihsel arka planından bağımsız olmamakla beraber, günümüzde gelişen ve değişen ihtiyaçlar çerçevesinde şiddetin sebeplerinin ve sonuçlarının değerlendirilmesi karmaşılaşmaktadır. Şiddetin bir kategori olarak ele alındığı ve irdelendiği bu çalışmada da aile içi ve kadına yönelik şiddetin kaynaklarının neler olduğu sorusu, öncelikle şiddetin ne olduğunun ve şiddetin nedenlerinin anlaşılmasıyla mümkündür. Buradan hareketle, bu bölümde şiddet terminolojisinde kullanılan kavramlara ilişkin bir çerçeve çizilmesi hedeflenmiştir. Çünkü literatürde şiddet konusundaki çalışmaların hatırı sayılır kısmı kadına yönelik şiddet konusunda yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmada da erkeklerin kadına yönelik şiddet konusunda bakış açıları ele alınacak ancak kavramsal olarak ele alınan aile içi şiddet ve şiddetin diğer türlerine de bakmanın bu konudaki perspektifi genişletmek adına gerekli olduğu düşünülmektedir.

Şiddet, “yaralanma, ölüm, psikolojik zarar veya mahrumiyetle sonuçlanan veya sonuçlanma ihtimali yüksek olan, başka bir kişiye karşı tehditle veya fiziksel gücün kasıtlı kullanımı” olarak tanımlanmaktadır (World Health Organization, 2002: 80). Kişilerarası şiddetin açıklanmasına uygun bu tanım, diğer şiddet kavramsallaştırmalarına dair genel bir kullanımı da içinde barındırmaktadır. İngilizce metinlerde kullanılan “domestic violence” ve “family violence” kavramları, Türkçe’de “aile içi şiddet” veya “ev içi şiddet” şeklinde kullanılmaktadır. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Aile İçi Şiddetle Mücadele El Kitabı’nda, “kadına yönelik aile içi şiddet” başlığı ile ele alınan kavramın (KSGM,

2008) kapsamının genişletildiği görülmektedir. Kavram, yasal çerçevede ise şiddet ile mücadelede başat role sahip 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da "ev içi şiddet" olarak; "şiddet mağduru ve şiddet uygulayanla aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddeti" tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 2012). Rutherford vd. (2007: 677)'ne göre aile içi şiddet; çoğunlukla eş şiddeti ile eş anlamlı ve benzer temsiliyetler çerçevesinde kullanılmakta olup fiziksel, sözel, ekonomik ve sosyal istismarı içermektedir. Diğer bir yandan Hegarty vd., aile içi şiddetin yalnızca fiziksel şiddet içeren durum ve olaylar ile gerçekleşmediğini, bunun yanı sıra failerin partnerleri veya eşleri üzerindeki kontrollerini sürdürmek amacıyla uyguladıkları psikolojik ve duygusal istismarı içeren kronik bir sendrom başlığı altında ele alınabileceğini savunmaktadır (2000: 363).

Öte yandan "intimate partner violence (IPV)" yani "eş veya partner şiddeti"⁴ kavramı ise, mevcut veya önceki yakın partner (yani eş, erkek/kız arkadaş, flört partneri veya cinsel partner) tarafından uygulanan fiziksel şiddet, cinsel şiddet, ısrarlı takip ve psikolojik saldırganlığı (zorlayıcı tutumlar dahil) içermektedir. Yakın partnerlerin birlikte yaşayıp yaşamaması bu noktada önem arz etmemektedir. Mağdur ve failin ortak bir çocuğu var ise veya önceden bir ilişkisi varsa ancak mevcut bir ilişkisi yoksa, bu tanım gereği "eski yakın partner" kategorisine girmektedirler (Breiding, vd., 2015: 11). Literatürde kullanılan bir diğer kavram olan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (gender-based violence) ise, kadınların ve kız çocuklarının toplumdaki ikincil konumları bağlamında ortaya çıkmakta ve bu eşitsiz güç dengesinin korunmasına hizmet etmektedir (Rutherford vd., 2007: 677). Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet zaman zaman "kadına yönelik şiddet (violence against women)" ile aynı anlamda kullanılsa da, kadına yönelik şiddet, daha dar bir anlama sahiptir. Öyle ki, kadına yönelik şiddet, Birleşmiş Milletler (United Nations) tarafından, kamusal veya özel alanda gerçekleşmesine bakılmaksızın, "kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veya ıstırap veren veya verebilecek olan, bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma dahil toplumsal cinsiyete dayalı her türlü şiddet eylemi" olarak tanımlanmaktadır (United Nations, 1993: 3).

Şiddet alanında yapılan araştırmalarda bu kavramların, kadına yönelik aile içi şiddet, aile ve kadına karşı şiddet, kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet, ev içi şiddet, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet gibi çeşitli tanımlamalar biçiminde kullanıldığı görülmektedir. Bu araştırmada kadına yönelik şiddet konusu özelinde bir tartışma yürütülmekle beraber, şiddet

⁴ World Health Organization, 2014: 74, 82.

konusunun genel çerçevesi, türleri, sınıflandırması, sebepleri ve sonuçları konusunda da genel bir bakış açısı sunulacaktır.

2.1.1. Şiddet Türleri

Şiddetin belirli ve keskin sınırlara göre ayırmak pek mümkün değildir. Bazı tasniflerin kullanılan araçlara, bazılarının ise ortama (aile, grup, işyeri vb.) göre yapıldığı görülmektedir. Şiddet türleri literatürde ve hukuki metinlerde fiziksel, cinsel, ekonomik ve sözel/psikolojik/duygusal olarak kategorize edilmektedir. Ancak son yıllarda yaygınlaşması sebebiyle söz konusu türlere eklenebilecek ve farklı özellikleri münasebetiyle çoğu zaman özel önlemler alınmasını da elzem kılan flört şiddeti, dijital şiddet/cyberstalking-siber takipçilik/online stalking-elektronik takipçilik, ısrarlı takip, kültürel şiddet, din ve maneviyat şiddeti (spiritual and religious violence/abuse), finansal şiddet, mobbing, kadın cinayetleri, töre ve namus cinayetleri gibi şiddet türlerinin ayrıca incelendiği görülmektedir.

2.1.1.1. Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet, ölüm, sakatlık, zarar verme ya da yaralanma ihtimali bulunan fiziksel gücün maksatlı bir biçimde kullanılması şeklinde tanımlanmaktadır. Fiziksel şiddet; tırmalama, itme, kakma, fırlatma, yakalama, ısırma, boğma, sarsma, saç çekme, tokatlama, yumruklama, vurma, yakma, silah (bıçak ya da farklı bir nesne) kullanma, kısıtlama, kişinin bedenini, boyutunu veya gücünü başka bir kişiye karşı kullanması olarak tanımlanmaktadır. Ancak yukarıda sayılan eylemler ile sınırlı olmamaktadır. Bunun ötesinde, fiziksel şiddet, başka bireyleri söz konusu eylemlerden herhangi birini veya birkaçını uygulamaya zorlamak, zorunda bırakmak gibi durumları da kapsamaktadır (Breiding vd., 2015: 11).

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) tarafından yürütülen Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması (2014) sonuçlarına göre; Türkiye genelinde, eşi ya da birlikte olduğu partneri tarafından, hayatının herhangi bir döneminde fiziksel şiddete maruz kaldığını belirten kadınların oranı yüzde 36’dır. Söz konusu oran, 2008 yılında yapılan aynı araştırma sonuçlarına göre yüzde 39’dur. Bununla birlikte araştırma sonuçları bölgesel açıdan değerlendirildiğinde, yaşamının herhangi bir döneminde eşinin ya da birlikte olduğu kişi tarafından fiziksel şiddetine maruz kalan kadınların oranı en yüksek Orta Anadolu’da (%42,8), en düşük Doğu Karadeniz’dedir (%26,8) (2015: 86). Dünyada yaygınlığa bakıldığında, 15-49 yaş arası her 8 kadın ve kız çocuğu 1’i bir önceki yıl yakın partneri tarafından cinsel ve/veya fiziksel şiddete maruz bırakılmıştır (United Nations, 2024: 2). Bu verilere göre, fiziksel şiddetin yaygınlığının fazla olduğunu ve erkeklerin kadına karşı fiziksel şiddete gösterme sayılarının yüksek olduğunu

belirtmek mümkündür. Bu noktada literatür bilgilerinde görüldüğü üzere, fail tarafından fiziksel şiddet tek başına uygulanmamakta, cinsel, psikolojik, duygusal şiddet gibi diğer şiddet biçimleri ile birlikte kullanılmaktadır. Dolayısıyla, karmaşık bir doğası bulunan şiddetin panoraması, çoklu değişkenler nedeniyle bütüncül ve ilişkisel bağlamda ele alınmayı gerektirmektedir.

2.1.1.2. Cinsel Şiddet

Şiddet türlerinden bir diğeri olan cinsel şiddet, herhangi bir cinsel eylem veya cinsel eylemde bulunma girişimidir. Cinsel şiddet, ev ve iş yeri de dâhil olmak üzere herhangi bir ortamda, mağdurla ilişkisi ne olursa olsun herhangi biri tarafından zorlama kullanılarak bir kişinin cinselliğine yönelik istenmeyen cinsel yorumlar veya cinselliğe yönelik eylemleri içermektedir. Yaygın olarak üç tür cinsel şiddet ayırt edilmektedir: cinsel ilişkiyi içeren cinsel şiddet (örneğin tecavüz), temaslı cinsel şiddet (örneğin, cinsel ilişki hariç olarak istenmeyen dokunma) ve temassız cinsel şiddet (örneğin, cinsel şiddet tehdidi, teşhircilik ve sözlü cinsel taciz) (WHO, 2014: 84). Başka bir tanımlamaya göre, cinsel şiddet aşağıdaki türlere ayrılmaktadır:

- Mağdurun zorla penetrasyonunun tamamlanması veya buna teşebbüs edilmesi,
- Bir mağdura alkol/uyuşturucu etkisiyle penetrasyon yapılması veya buna teşebbüs edilmesi,
- Mağdurun, fail veya bir başkası ile cinsel eyleme girmeye zorlandığı veya buna teşebbüs edildiği zorlanılmış eylemler,
- Mağdurun bir fail veya bir başkası ile alkol/uyuşturucu ile kolaylaştırılmış haliyle cinsel ilişki yaşatıldığı veya buna teşebbüs edildiği eylemler,
- Bir kişiye rıza göstermesi veya kabul etmesi için sözlü olarak korkutma ya da iletişimin kötüye kullanılması yoluyla baskı yapıldıktan sonra meydana gelen fiziksel olmayan zorla penetrasyon,
- İstenmeyen cinsel temas,
- Temassız istenmeyen cinsel deneyimlerdir (Basile vd., 2014:11).

Bu tanımlamalar ışığında cinsel şiddetin yaygınlığına bakıldığında durumun iç açıcı olmadığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler raporuna göre, artan küresel farkındalığa ve etkili önleme stratejilerine ilişkin kanıtlara rağmen, son yirmi yılda kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin azaltılması konusunda kaydedilen ilerleme yetersiz kalmaktadır. Küresel olarak, 2000 yılında, 15-49 yaş aralığındaki eşi vefat etmiş kadınların yüzde 35'i yaşamları boyunca bir erkek partner veya eski partner tarafından cinsel ve/veya fiziksel şiddete maruz

bırakılmış, yüzde 16'sı ise son 12 ay içinde bu tür bir şiddete maruz bırakılmıştır. 2018 yılına gelindiğinde bahsi geçen rakamlar yaşam boyu yaygınlık için kadınların yüzde 31'ine, geçmiş yıl yaygınlığı için ise yüzde 13'üne denk düşmüştür. Rapora göre, mevcut kanıtlar, kadınlara yönelik şiddetin pandemi nedeniyle daha da arttığını göstermektedir. Bu nedenle, önleme programlarını yaygınlaştırmak, etkili politikalar uygulamak ve destek hizmetleri sağlamak için özel yatırımların olmaması durumunda ülkelerin 2030 yılına kadar kız çocuklarına ve kadınlara karşı şiddeti sona erdirmeye hedefine ulaşamayacakları belirtilmektedir (United Nations, 2023: 23).

Cinsel şiddet mağdurlarının yalnızca kadınlar ve kız çocuklarının olmadığı, erkeklerin de bu şiddete maruz kaldıkları bilinmektedir. National Intimate Partner and Sexual Violence Survey (NISVS)'in kadınlar ve erkekler örnekleminde gerçekleştirdiği 2011 araştırma verilerine göre; Amerika Birleşik Devletleri'ndeki erkeklerin %1,7'si hayatları boyunca tecavüze uğradıklarını bildirmiştir; %23,4'ü diğer cinsel şiddet türlerine maruz kalmıştır, %5,7'si takip edilmiştir. Her 5 kadından 1'i ve yaklaşık her 59 erkekten 1'i yaşamları boyunca, güç kullanarak ya da alkol/uyuşturucu yardımıyla mağdura nüfuz etme olarak tanımlanan bir tecavüz girişimine ya da tamamlanmış bir tecavüze maruz kalmıştır. Yaklaşık her 15 erkekten 1'i (%6,7) yaşamları boyunca bir başkasının cinsel organına girmeye zorlandıklarını bildirmiştir. Kadınların tahmini %12,5'i ve erkeklerin %5,8'i yaşamları boyunca cinsel baskıya maruz kaldıklarını bildirmiştir (fiziksel olmayan bir şekilde baskı yapıldıktan sonra istenmeyen cinsel penetrasyon). Kadınların dörtte birinden fazlası (%27,3) ve yaklaşık her 9 erkekten 1'i (%10,8) yaşamları boyunca istenmeyen cinsel temasın bir türüne maruz kalmıştır. Kadınların yaklaşık üçte biri (%32,1) ve erkeklerin yaklaşık 8'de 1'i (%13,3) yaşamları boyunca bir tür temas dışı istenmeyen cinsel deneyim yaşamıştır (Breiding vd., 2014: 1-4). Bu verilerden hareketle, cinsel şiddet mağdurlarının çoğunlukla kadınlar olduğu bunun yanı sıra erkeklerin de yaşam deneyimlerinde cinsel şiddete maruz kaldıkları anlaşılmaktadır.

Yalnızca kadınların değil erkeklerin de silahlı çatışma vb. durumlarda cinsel şiddet mağduru olabildiklerini ancak uluslararası hukukun bunu engellemede yetersiz olduğunu savunan Lewis, mevcut uluslararası hukukun, bu tür şiddeti hem ilk etapta körükleyebilecek hem de eksik raporlanmasına yol açabilecek belirli kalıp yargıları ve normları nasıl yeniden canlandırıp güçlendirebileceğini kabul etmesi gerektiğini belirtmektedir. Bunun nedeni ise, uluslararası belgelerin cinsel şiddeti öncelikle kadınlara ve çocuklara karşı işlenen bir suç olarak kavramsallaştırma eğiliminde olmasından ve bu anlayışın kadınlık ve erkeklikle ilgili zararlı klişelerden ve kültürel normlardan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Lewis, gelişmiş koruma sağlamanın önemli adımının en azından çatışma ortamlarında erkeklerin de cinsel şiddete

maruz kaldığını açıkça kabul etmek olduğunu söylemektedir. Aksi halde, böyle bir tanınma sağlanmadığı sürece, şiddetin failleri cezasız kalırken bütün bir mağdur kategorisi fark edilmeden yok sayılacaktır (Lewis, 2009: 49).

2.1.1.3. Ekonomik Şiddet

Ekonomik şiddet, birisini kontrol etmek veya cezalandırmak amacıyla ekonomik anlamda kısıtlamak, sınırlı para vermek veya para vermemek, istemediği işte zorla çalıştırmak, esas ihtiyaçlarını temin edemeyecek duruma getirmek için gerçekleştirilen davranışların bütünü şeklinde tanımlanmaktadır (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008: 8). Tarafların finansal yetkinliklerinin eşit olmasına karşın evin harcamalarının bir tarafa yüklenmesi, aile gelirinin şeffaf olmaması ve hesapların birbirinden gizlenmesi, kredi çekmeye zorlanması, diğer partnerin haberi dışında kredi çekilmesi (Odman ve Odman, 2017: 69) gibi türevler ekonomik şiddet arasında sayılabilmektedir. Ekonomik şiddet mağdurları kapsamında, İngiltere’de 54 çocuk ve 48 anne katılımıyla yapılan bir araştırmada, 7 kadın (%15) özellikle erkekler tarafından paradan mahrum bırakılarak kontrol edildiklerini belirtmiştir. Bu kadınlardan 5’i eski eşlerinin kendilerine çocuklar için yiyecek veya giyecek parası vermediğini veya çocuklar için ihtiyaç duydukları parayı kendilerinden aldığını söylemiştir (McGee, 2004: 41).

Ekonomik şiddetin yapısal formu, kadınların maddi gelir kazanmada dezavantajlı oldukları iş dünyasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin tezahürü üzerinden de okunabilmektedir. European Institute for Gender Equality (EIGE) raporlarına göre, ücretli işte çalışan kadın sayısının erkeklerden daha az olmasının yanı sıra, kadınlar erkeklerden daha az kazanmakta ve kazanç sahibi olmada erkeklere göre daha aşağı seviyede kalma olasılıkları daha yüksektir. Bu toplumsal cinsiyet uçurumlarının kapatılmasının önünde engel yaratmaktadır. Ayrıca, ücretsiz bakım ve ev işlerinde cinsiyet farklılıkları, kazançlardaki cinsiyet farklılıklarını anlamak için kilit öneme sahiptir (2021: 3, 28, 76). Ücretsiz bakım sorumlulukları çok fazla olan kişiler ile bakım sorumluluğu hiç olmayan ya da çok az olan kişiler arasındaki kazanç farkı çok büyüktür. Örneğin, çocuk bakım sorumluluğu olan kadınlar, eğitim seviyesi yüksek olsa dahi aynı derecede ve eşdeğer eğitimde olan ve bakım sorumluluğu bulunan erkeklerin kazançlarına göre daha az gelir elde etmektedir (EIGE, 2022: 27). Dolayısıyla, bu eşitsizliklerin sonuçları ileri yaşlarda yoksulluğun kadınlaşmasına neden olmaktadır. Bu anlamda ilerlemenin sağlanması için ulusal politikaların ve dolayısıyla işyeri politikalarının cinsiyetler arası bakım farklılıklarını, iş-yaşam dengesini kuracak ve işgücü piyasasındaki cinsiyet ayrımını ortadan kaldıracak biçimde yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Yeterli gelirin elde edilmesi ve

kişinin kendi geliri üzerindeki kontrolü; yaşamdaki ekonomik bağımsızlık ve ilişkilerde eşitlik için gerekli olmaktadır. Aksi halde, kadınların genellikle kendi gelirlerine daha az erişimi ve bu gelir üzerinde daha az söz sahibi olması, bireysel ve ailevi maddi refahlarını olumsuz etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda ekonomik şiddet yanı sıra diğer şiddet türlerine maruz kalma ihtimalini artırmaktadır (EIGE, 2024: 63). Maddi refahın yoksunluğu ve kendi ekonomik kazancının kadın tarafından yönetilemediği durumlarda, ekonomik şiddetin yanı sıra farklı birçok şiddet türünün de kadınlar üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu bilinmektedir. Bunlardan bir diğeri de psikolojik/duygusal şiddettir.

2.1.1.4. Psikolojik/Duygusal ve Sözel Şiddet

Eşe veya partnere ısrarlı ve sistematik bir biçimde psikolojik baskı göstermek, aşağılamak, duygusal sömürde bulunmak ve kontrol etmek, manipüle etmek, bunların yanı sıra cezalandırmak amacıyla toplum içerisinde izole etmek amacıyla gösterilen tutum ve davranışların bütünü, duygusal şiddet kapsamında değerlendirilmektedir (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008: 8). Psikolojik veya duygusal şiddet, karşı tarafta korku duygusu filizlendirmekte, mağduru kendi amacı için manipüle etmekte, mağdur üzerinde engellenme ve baskı yaratarak öz güvenini ve öz saygısını zedelemektedir.

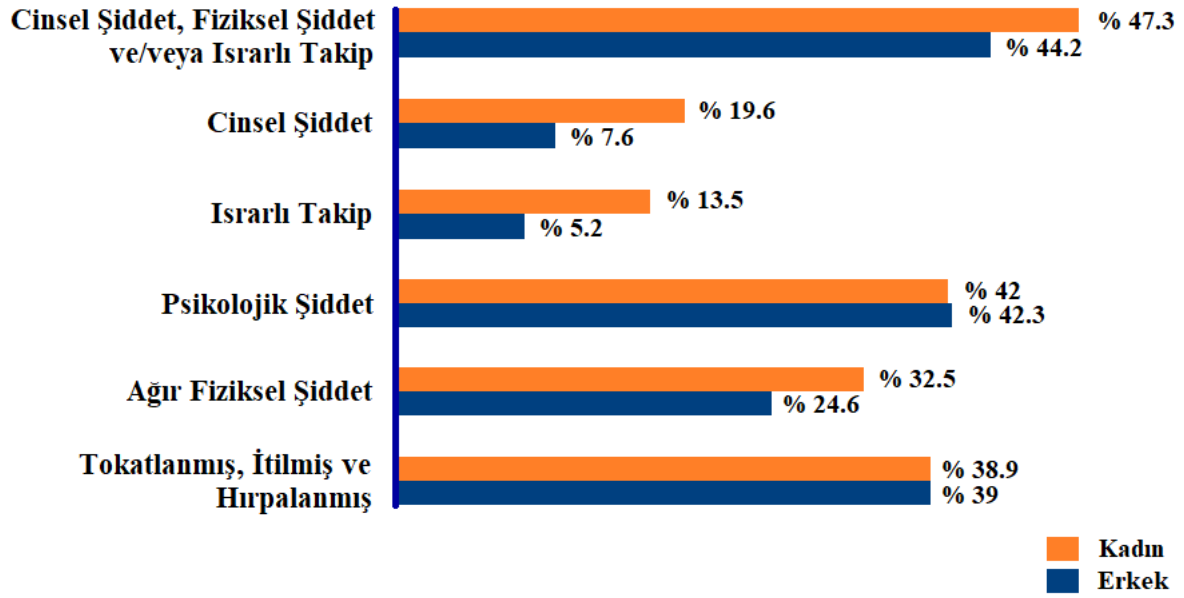
Literatürde geçen sözel şiddet de ilişkilerde sorunlara sebebiyet verebilmektedir. Sözel şiddet (verbal violence), psikolojik veya duygusal şiddet ile iç içe geçmiş, dolayısıyla ayırt edilebilmesi zor ve birbirini besleyen bir kullanıma sahiptir. Sözlü tacizin etkisi, fiziksel şiddetin etkisi kadar tehlikeli olabilmektedir. Sözlü taciz (verbal abuse), fiziksel hasara yol açmamakta, ancak mağdurun psikolojik olarak zarar görmesine neden olmaktadır. Bu nedenle, sözlü şiddet genellikle psikolojik şiddet olarak sınıflandırılmaktadır. Sözlü taciz, mağdurda korku, hayal kırıklığı, düşük öz saygı, güvensizlik, kalp kırıklığı, hayal kırıklığı, depresyon (stres), incinme, kasvet, ilgisizlik, kafa karışıklığı, utanç, nefret, intikam, aşırı, radikal, agresif, kızgın, depresif, delilik ve benzeri psikolojik dengesizliklere sebep olabilmektedir (Koller ve Darida, 2020: 2).

Kadınlar, kültürel ve ataerkil sistemin yapısal dinamikleri gerekçeleriyle psikolojik/duygusal şiddete daha fazla maruz kalmaktadır. Duygusal istismar veya duygusal şiddet, geleneksel anlamda aile içi şiddet türevi gibi görülmemekte ve şiddet faili, istismarı gerçekleştiren kişi genellikle erkekler olarak damgalanmaktadır. Karakurt ve Silver (2013: 8-10)'ın toplumsal cinsiyet ve yaş değişkeninin duygusal şiddet üzerindeki etkisi konusunda yaptığı araştırmaya göre; yaşlı erkekler, genç erkeklerle kıyasla daha düşük oranlarda duygusal şiddete maruz kaldıklarını bildirme eğilimindedir. Öte yandan, genç erkekler en yüksek

duygusal şiddete maruz kalma oranlarını gösterirken, genç kadınlar yaşlandıkça azalma eğiliminde olan daha yüksek duygusal istismar oranlarına sahiptir. Yaşlı kadınlar, yaşlı erkeklere kıyasla en az duygusal şiddete maruz kalmıştır. Duygusal şiddete verilen tepkiler arasındaki izole olma durumu da genel olarak, kadınlarda erkeklere kıyasla daha fazladır. Yaşa bağlı izolasyona bakıldığında duygusal şiddet yaşamış genç kadınlar daha yaşlı kadınlara göre daha fazla izolasyon oranlarına sahipken, yaşlı erkekler genç erkeklere göre daha düşük izolasyon oranlarına sahiptir. Genç kadınlar ilişkilerinde duygusal izolasyona karşı daha savunmasız olabilmektedir çünkü sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlerin karmaşık bir karışımı nedeniyle, genç kadınlar duygusal bağlılığa, bağımsızlıktan daha fazla değer verebilmektedir. Dolayısıyla, bu değerlere sahip ve sağlıklı bir ilişkinin parametreleri konusunda farkındalık eksikliği olan genç bir kadın için, erkek partneri tarafından duygusal şiddete ve izole edici taktiklere maruz kalmak, romantik bir ilişkide kalmanın faydaları için katlanılabilir bir durumdur. Yaşlı kadınlar arasında duygusal şiddet oranlarının daha düşük olması zaman ve deneyimle birlikte olgunlaşmış bir bakış açısı, faydayı en üst düzeye çıkarmak için artan bir analitik yetenek ve güçlü bir sosyal destek ağı, yüksek öz saygı, istismarın ne olduğuna dair bilgi ve ekonomik istikrar gibi mağduriyet olasılığını azaltacak diğer özellikler ile açıklanabilmektedir. Öte yandan araştırma sonuçlarına göre; ilişkilerinde duygusal istismara maruz kalan genç erkekler kendilerini mağdur olarak görmeyebilmekte, ayrıca genç erkekler ilişki sorunlarını istismara maruz kalma bağlamında diğer erkeklerle yaygın olarak tartışmadıkları için genç bir erkek ilişkisini normal ve karşılaştırma düzeyinden (akranlarının yaşadıkları) ve karşılaştırma düzeyindeki alternatiflerden (yalnız kalmak) daha iyi bir seçim olarak görebilmektedir. Erkekler yaşlandıkça, istismarcı ilişkileri daha iyi tanımlamakta ve uygun alternatifleri belirlemede daha becerikli olabilmekte, bu nedenle duygusal olarak istismarcı kadınlarla ilişkilerini sürdürme olasılıkları daha düşük olmaktadır.

Bu konuda diğer bir çalışma olan 2020 Intrafamily Violence and Violence against Women/Aile İçi Şiddet ve Kadına Yönelik Şiddet Araştırması (ENVIF-VCM) verilerine göre, partner ilişkisi yaşayan her 4 kadından 1'inin son 12 ay içinde psikolojik, fiziksel, cinsel veya ekonomik olmak üzere bir tür yakın partner şiddetine maruz kaldığını göstermektedir. Psikolojik şiddet en yaygın olanıdır. Ayrıca, son 12 ay içinde eş şiddeti yaşadığını bildiren kadınların yüzde 26'sı birden fazla şiddet türüne maruz kalmıştır (Saavedra vd., 2022: 2).

Tablo 2.1 Yakın Partner Şiddeti Mağduriyetinin Yaşam Boyu ve 12 Aylık Yaygınlığı

Yukarıdaki tabloda (Tablo 2.1) belirtilen ve The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey (NISVS) tarafından gerçekleştirilen “Ulusal Yakın Partner ve Cinsel Şiddet Araştırması 2016/2017 Yıllık Tahminleri” başlıklı raporun sonuçlarına göre, Amerika Birleşik Devletleri’nde neredeyse her 2 kadından 1’i (%47,3 veya 59 milyon) yaşamlarının herhangi bir döneminde yakın bir partner tarafından cinsel şiddet, fiziksel şiddet ve/veya ısrarlı takip mağduriyetine maruz kaldığını bildirmiştir. ABD’li kadınların yüzde yedisi (%7,6 veya 9 milyon) anketten önceki 12 ay içinde yakın bir partner tarafından herhangi bir temaslı cinsel şiddet, fiziksel şiddet ve/veya ısrarlı takip mağduriyeti yaşamıştır. ABD’li kadınlar arasında yakın partner şiddeti ile bağlantılı bir etkiye maruz kalmış yakın bir partner tarafından herhangi bir temaslı cinsel şiddet, fiziksel şiddet ve/veya ısrarlı takibin yaşam boyu yaygınlığı %41,0 (51,2 milyon); kadınlar arasında yakın partner şiddeti ile bağlantılı bir etkiye sahip herhangi bir temaslı cinsel şiddet, fiziksel şiddet ve/veya ısrarlı takibin 12 aylık yaygınlığı ise 4,5 (5,7 milyon) olmuştur. ABD’li erkeklerin yüzde 40’ından fazlası (%44,2 veya 52,1 milyon) yaşamları boyunca yakın bir partner tarafından cinsel şiddet, fiziksel şiddet ve/veya takip edildiğini bildirmiştir. Anketten önceki 12 ay içinde, erkeklerin %6,8’i (8,0 milyon) yakın bir partner tarafından cinsel şiddet, fiziksel şiddet ve/veya ısrarlı takibe maruz kaldığını bildirmiştir. ABD’li her 4 erkekten biri (%26,3 veya 31 milyon) yaşamlarının herhangi bir döneminde yakın bir partner tarafından cinsel şiddet, fiziksel şiddet ve/veya ısrarlı takibe maruz kalmış ve aynı zamanda yakın partner şiddetiyle ilişkili bir etki bildirmiştir; %2,8’i (3,3 milyon) yakın partner şiddetiyle ilişkili bir etkiyle birlikte cinsel şiddet, fiziksel şiddet ve/veya ısrarlı takibe maruz kalmıştır (Leemis vd., 2022: 4).

Görüldüğü üzere, yaşam boyu ve son bir yıl içerisinde farklı şiddet türlerinde şiddet mağduru olma oranı kadınlarda daha yüksektir. Kadın ve erkeklerin şiddet mağduru olma oranlarının tek bir şiddet türünde “hırpalanma, itilme ve tokatlanma” kategorisinde olduğu görülmektedir. Şiddetin tek bir biçiminin olmadığını, bunun çoklu ve farklı türevlerde uygulandığını ve bu durumdan çoğunlukla kadınların mağduriyet yaşadığını kabul etmek gerekmektedir. Bir şiddet türünün diğerini desteklediği ve birbirini etkilediği çoklu bir yapısının olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra günümüz çağının ihtiyaçları ve gereklilikleri ile değişen şiddet türleri de mağduriyet yaratmaktadır.

2.1.1.5. Dijital Şiddet

Dijital şiddet, ısrarlı takip ve flört şiddeti de son dönemlerde araştırılan ve yaşam içerisinde kadınların karşılaştığı şiddet türleri arasında yer almaktadır. Buradan hareketle bakıldığında; dijital şiddet; internet, cep telefonları gibi buna benzer dijital medya araçları kullanmak suretiyle psikolojik, cinsel ya da ekonomik anlamda zarar vermeyi amaçlayan ısrarlı takip etmeyi de içeren saldırılar olarak tanımlanmaktadır (Karabacak ve Kuyucu, 2018: 30). Bu şiddetten bahsederken, internette ve modern teknolojilerin kullanımıyla ortaya çıkan saldırganlık araçlarından bahsetmek gerekmektedir. Bu teknolojiler ile hassas materyallerin (fotoğraflar, videolar, mektuplar, kısa mesajlar veya e-postalar) kaydedilmesi ve dağıtılması yapılırken; alenen hakaret veya tehdit etme, hesap hackleme, tacizkar, alaycı ve aşağılayıcı materyaller de gönderilmektedir. Bu amaçla çeşitli sosyal ağ siteleri, sohbetler, e-posta ve tartışma forumları kullanılmaktadır. Bu tür faaliyetler bağlamında, ağ kullanıcılarının görünürdeki anonimliği, eylem hızı, eylemin geri döndürülemez etkileri, düşmanlaştırıcı davranış, içeriği kaldırma sorunu nedenleriyle bireyin dayanıklılığı ve sosyal kontrol eksikliği kullanılmaktadır. Yapay zekâ aracılığıyla, sözde sahte haber yaratılarak, tanınmış kişilerin (aktörler, politikacılar, müzisyenler, sporcular, vb.) görüntüsü, sesi, jestleri kullanılabilir. Bu tür davranışların sonucu, uç noktalarda dolaylı olarak intihar eylemlerine neden olabilirken, çeşitli zihinsel ve fiziksel bozukluklara da yol açmaktadır (Bojaruniec, 2023: 297).

2.1.1.6. Israrlı Takip

Bir diğer şiddet türü olan ısrarlı takip (stalking) ise; birisini takip etmek, kişiyle herhangi bir biçimde iletişim kurmaya çalışmak, kişiyle ilgili olduğu veya ilgili olduğu görünümü olan görsel ve yazılı herhangi bir materyali yaymak, internet üzerindeki dolaşımını, kullandığı siteleri, e-posta, kısa mesaj veya başka araçlarla kullandığı haberleşme kanallarını gözetlemek, kişinin bulunduğu herhangi bir kamusal/özel alana gizlice girmek, kişiye ait bir mülkün

İkinci şiddet türü olan **kişiler arası şiddet** iki başlık altında ele alınmaktadır: (ı) Aile içi ve yakın partner şiddeti, genellikle aile üyeleri ve yakın partnerler arasındaki, evde gerçekleşen şiddettir. (ıı) Toplumsal şiddet, herhangi bir ilişkisel bağı olmayan ancak birbirini tanıyan ya da tanımayan kişiler arasında, çoğunlukla ev alanı haricinde oluşan şiddet türüdür. İlk grupta çocukların ve yaşlıların istismarı, yakın partner şiddeti şeklinde şiddet türleri yer almaktadır. İkinci grupta ise gençlere yönelik şiddet, herhangi şiddet eylemleri, tanıdık olmayan veya ülke vatandaşı olmayan kişilerce gerçekleştirilen tecavüz, cinsel saldırı ve okullar, iş yerleri, hapisaneler ve huzurevleri benzeri kurumsal alanlardaki şiddet yer almaktadır. Son şiddet türü olan **kolektif şiddet** ise sosyal, siyasi ve ekonomik şiddet olarak kategorilere ayrılmaktadır. Kendine yönelik ve kişiler arası şiddet başlığındaki geniş kategorilerin aksine, kolektif şiddet türünün alt kategorileri, geniş çaptaki birey grupları ya da devletler aracılığıyla gerçekleştirilen şiddetin muhtemel nedenlerini ortaya koymaktadır. Bir sosyal konu hakkındaki gündemi somutlaştırmak ve derinleştirmek için gerçekleştirilen kolektif şiddet; örneğin organize grupların işlediği nefret suçlarını, terör örgütlerin aksiyonlarını ve çete şiddetini kapsamaktadır. Siyasi şiddet; savaş ve bununla ilgili şiddet içeren çatışmaları, devlet ve majör gruplar tarafından uygulanan şiddet içeren eylemleri tanımlamaktadır. Ekonomik şiddet; büyük gruplar tarafından ekonomik kazanç sağlamak amacıyla gerçekleştirilen, mali faaliyetleri aksatmak, hayati hizmetlere erişimi sekteye uğratmak, ekonomik parçalanma oluşturmak için uygulanan eylemleri içermektedir. Buradan hareketle, büyük çaptaki grupların uyguladığı bu saldırıların çeşitli nedenleri olabileceği görülmektedir (Krug vd., 2002: 6).

Galtung tarafından da şiddet sınıflandırması yapılmaktadır. Buna göre şiddet doğrudan, yapısal ve kültürel olarak gruplandırılmıştır. **Doğrudan şiddet**; kasıtlı olarak fiziksel şiddeti içermektedir. Örneğin, bireyin veya malının fiziksel bütünlüğüne saldırı olarak belirtilmektedir. **Yapısal şiddet**; ayrımcılık, yoksun bırakma, sosyal adaletsizlik, eşitsizlik, insan haklarına aykırı durumlar olarak ifade edilmektedir. Bu tür şiddetin kökenleri toplumsal yapıları içermektedir (Galtung, 1969: 138). **Kültürel şiddet** ise, ürettiği nefret, korku ve şüphe ile diğer şiddet türlerinin kaynağı olarak görülmektedir. Özellikle şiddetin kültürel normlar üzerinden meşrulaştırılmasının uygun olmadığı vurgulanmaktadır (Galtung, 1990: 291). Dolayısıyla, şiddetin farklı sınıflandırmaları, şiddetin sebepleri konusunun geniş perspektiften ve farklı yaklaşımların ele alınmasıyla anlaşılabilir olacağına dair fikir sunmaktadır.

Hartmann (2017: 8), şiddetin sosyal bir olgu olarak ele alınması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü sosyal olgular, birbiriyle ilişkili iki ampirik varoluş biçimiyle karakterize edilmektedir. Biri bireylerin, duygulanımlar, duygular veya güdüler gibi bilişler şeklinde, zihin-beden kompleksinde yer alırken, diğeri kolektif düzeyde, paylaşılan temsiller, sosyal

uygulamalar, sosyal kontrol biçimleri şeklinde yer almaktadır. Dolayısıyla, şiddeti sosyal bir olgu olarak ele almak, bireysel davranışlar ile grup oluşturan sosyal süreçler arasındaki dinamik ilişkileri vurgulayan bir çerçevede analiz edilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Dahası, bu ilişkilerin sosyal aktörler ve davranışları üzerindeki etkisinin, kişinin toplumdaki kendi konumu veya yerinin kolektif temsilleri yoluyla sağlandığı argümanının sistematik olarak detaylandırılması anlamına gelmektedir.

Johnson ve Ferraro, ilişkiler düzeyinde şiddetin sınıflandırılmasına dair dört ana partner şiddeti modelini savunmuştur. İlk olarak, olağan çift şiddeti (common couple violence); bu şiddet türünde partnere karşı kontrol eğilimi bulunmamaktadır. Şiddet içerme olasılığı daha düşüktür ancak karşılıklı tartışmaya dayanan sözel veya fiziksel zarara yol açabilen şiddeti ifade etmektedir. İkincisi yakınlık terörü (intimate terrorism); partnerlerden birinin diğerini kontrol altına almasına yönelik davranışlarının sistematik sürecini ifade etmektedir. Genellikle tek taraflı olmakta ve ciddi hasarlara yol açmaktadır. Genellikle kadınların erkeklerin kontrol ve baskı tutumlarından muzdarip olduğu bu şiddet, duygusal ve psikolojik şiddet içeren kadının özgüvenini yitirmesine neden olan ve kadınların ilişkilerini, dünyayı ve hatta var oluşunu sorguladığı duygusal bir illüzyona hapsedmektedir. Üçüncüsü şiddetli direniş (violent resistance), “meşru müdafaa”nın hukuki metinlerdeki karşılığının değişkenlik göstermesi nedeniyle onun yerine kullanılan bir şiddet sınıfıdır. Şiddetli direniş, şiddet mağdurunun şiddet uygulayana karşı koyması ve kendisini savunmasını anlatmaktadır. Dördüncüsü karşılıklı kontrol şiddeti (mutual violent control) ise; ilişkilerde hem erkeğin hem kadının birbirini kontrol ettiği, her iki tarafın da şiddet eğiliminin olduğu şiddet türüdür. Bu konuda literatürde çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Ayrıca, bu şiddet sınıflandırmaları, tek bir olaydaki davranış örüntüsüne bağlı değil, bir ilişkiyi oluşturan birçok deneyim içerisinde uygulanan daha genel kontrol kalıplarına, failin ve mağdurun motivasyonlarına dayanan kalıpları kapsamaktadır (Johnson ve Ferraro, 2000: 949-50).

2.1.3. Şiddetin Nedenleri

Bireylerin neden şiddet uyguladıkları sorusu, tarihsel süreç boyunca tartışılmış, bu tartışmalarda, şiddetin gerekçeleri “aileye”, “evliliğe”, “erkeğe” veya “eve” indirgenerek, cinsiyet odaklı açıklamalar üzerinden cevaplanmıştır. Bunun yanı sıra şiddetin nedenlerini, psikoloji, sosyoloji, psikiyatri, biyoloji gibi farklı disiplin alanlarını içeren yaklaşımlarla değerlendirmek gerekir ki, şiddet davranışının nedenleri kompleks bir bütünün çıktılarına işaret etmektedir. Bu başlık altında, şiddetin nedenlerine ilişkin genel perspektiften kuramsal

yaklaşımların neler olduğu, araştırmanın kapsamına giren aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddetin nedenleri konusunda kavramsal bir çerçeve çizilecektir.

Genel anlamda şiddetin neden ortaya çıktığına ilişkin literatürde çeşitli kuramlara dayalı açıklamalar da mevcuttur. Bu kuramsal açıklamalar, psikolojik, sosyal, toplumsal, fizyolojik, feminist perspektifler gibi çeşitli bakış açılarına dayanmaktadır. Bütünleştirilmiş kuramlar, bireyin şiddete nasıl meyilettiğini, şiddeti nasıl öğrendiğini, neden gerçekleştirdiğini ve hangi mekanizmalar aracılığıyla meşrulaştırdığını, gruplar arasına nasıl geçtiğine ilişkin bilgi vermektedir. Bu bağlamda, bu başlık altında psikanalitik kuram, sosyal öğrenme kuramı, ekolojik sistem kuramı ve feminist kurama yer verilecektir.

Psikanalitik kurama göre, Freud'un insanlık durumuna ilişkin temel görüşü, dürtü/yapı modeli adını verdiğimiz modelde somutlaşmıştır. Terimin de ima ettiği gibi, modelin temel konsepti dürtü fikrine dayanmaktadır. Freud'un en yaygın kullanılan tanımına göre dürtü, psişik ve somatik arasındaki sınırdaki yer alan bir kavramdır; zihnin bedenle bağlantısı sayesinde zihne etki eden içsel bir uyarım kaynağıdır (Greenberg ve Mitchell, 1983: 21). Ebeveynler çocuğun gelişim sürecinde merkezi öneme sahiptir ve bu idealleştirilmiş bireylerle büyüyen çocuk, onların deneyimlerini içselleştirmesi üzerine kurulu psişik bir yapı geliştirmektedir. Kendilik ve ego gelişimi bu sayede dış deneyimlere bağlı olarak gerçekleşmekte ve yaşam boyunca tüm ilişkilere sirayet etmektedir (Fairbairn, 1952: x). Psikanalitik kuram, şiddet davranışlarının kabul edilip edilmemesi durumunun, bireyin içsel psikolojik süreçlerine bağlı olarak ortaya çıktığını savunmaktadır (Hyde-Nolan ve Juliao, 2011: 5). Dolayısıyla çocukluk çağında yaşanan travmaların (ihmal, istismar vb.) bilinçaltında oluşturduğu izler birçok patolojik bulgunun da göstergesi olup bu bireylerin yaşadıkları yoğun acı, kaygı ve üzüntü gibi olumsuz duyguların nörofizyolojik olarak beyni olumsuz olarak etkilediği bilinmektedir.

Psikologlar şiddete yol açan saldırganlığı temel insani özelliklerden biri olarak algılamaktadır. Sigmund Freud, insanın iki özelliğini oluşturan temel içgüdülerin, eros (yaşam içgüdü) ve thanatos (ölüm içgüdü) olduğunu belirtmektedir. Yaşam içgüdü, insan eylemlerini hazza ulaşmaya ve arzuları tatmin etmeye yönlendirmektedir. Ölüm içgüdü ise insanı kendi kendini yok etmeye yöneltmektedir. İnsanların bu temel içgüdüleri kullanma biçimi ve doğası, yetiştirilme tarzlarına ve kendini yok etme enerjisinin bir sonucu olarak kişide biriken iç enerjiyi kontrol etme becerisine bağlı olmaktadır. Saldırgan davranışlar hayvanlarda, çocuklarda ve ergenlerde arzularını veya ihtiyaçlarını tatmin edemedikleri zaman ortaya çıkmaktadır. Freud'un teorisi bu nedenle "hidrolik teori" olarak da adlandırılmaktadır. Çünkü bir insanda biriken saldırgan davranışı, yüksek basınç altında bir tankı etkilediği gibi insanın içini de etkileyen suya benzetmektedir. Eğer kişi içinde biriken olumsuz, kendine zarar verici

enerjiyi durduramazsa, bunu saldırgan davranışlar şeklinde dışarıya salmaktadır (Przybysz-Zaremba, 2015: 315).

Freud'un teorisi erkeklerin neden genellikle saldırgan davranışlar sergilediğine açıklama getirmektedir. Buna göre, bir kadın duygularını ve düşüncelerini dile getirmeye erkeklere göre daha istekli olmaktadır. Kadın, belirli bir zorluk ile karşılaştığında; duygularını kültürel olarak rahatlıkla ifade edebilmektedir. Bu şekilde kadın, içinde biriken kendine zarar verici, saldırganlık yaratıcı gücü serbest bırakmaktadır. Doğal olarak düşüncelerini ve duygularını söze dökemeyen bir erkek, içinde öfke biriktirmeye daha yatkın görünmektedir ve bu öfkeyi daha sonra sevdiklerine -partneri, eşi ve çocukları- saldırganlık ve şiddet şeklinde dışa vurmaktadır (Bojaruniec, 2023: 298). Saunders (1992) tarafından yapılan bir araştırmada, eş şiddeti nedeniyle tedavi alan 165 aile içi şiddet uygulayan erkekte toplanan verilere göre; yalnızca ailesine yönelik saldırganlar olan erkekler (%52'si), ev dışında şiddete başvurma olasılığı en düşük olanlardır. Bu grup ayrıca en yüksek evlilik tatminine ve en az evlilik çatışmasına sahip olup kadınlara karşı en liberal tutumu gösterenlerdir. Ayrıca çocukken istismara uğrama olasılıkları en düşük olan bu kitledir. Genel olarak şiddet gösteren saldırganlar (%29'u) aile dışı şiddeti bildirme olasılığı en yüksek olan ve en çok evlilik içi şiddet uygulayan kişilerdir. Bu grupta çocukken ağır istismara ve şiddete uğrayan, şiddetin genellikle alkol kullanımıyla ilişkilendirildiği ve alkollü araç kullanmak, şiddet nedeniyle nispeten yüksek tutuklanma oranlarına sahip kişilerdir. Araştırmada, orta düzeyde evlilik doyumu ve evlilik çatışması yaşayan erkekler, düşük ila orta düzeylerde öfke ve depresyon yaşamış gruptur. Bu grup kadınlara karşı en katı, muhafazakâr tutumları sergileyenlerdir. Duygusal açıdan değişken saldırganlar (%19'u), genel olarak şiddet uygulayan erkeklere kıyasla şiddete daha az sıklıkla başvurduklarını bildirmiştir. Ancak psikolojik olarak en çok istismarcı olan ve evliliklerinden en az memnun olan gruptur. En yüksek düzeyde öfke, depresyon ve kıskançlığa sahip olup en fazla intihar düşüncesi taşıyan gruptur. Bu erkeklerin yaklaşık yarısı daha önce psikolojik tedavi görmüştür (Saunders, 1992: 268-272). Bu araştırmada da görüldüğü gibi, psikanalitik kuram açısından saldırganlık davranışlarının altında yatan etmenler, çocukluk yaşamındaki istismar ve şiddet öyküleri, depresyon, öfke ve kıskançlık duyguları ile bu bağlamda tetiklenen evlilik içi çatışmalardır. Çocukluk ve aile ortamındaki deneyimlerin yetişkinlikte şiddetin nedenleri olabildiğinden hareketle bu dinamiklerin çözüme muhtaç bir olgu olarak ele alınması gerekmektedir.

Şiddetin oluşmasının nedenlerinden birisi olan öğrenme olgusuna odaklanıldığında, ailedeki ilişkisel dinamiklerin ön plana çıktığı bilgisi, fazla sayıda bilimsel kuramın da bu olguyu referans almasına yol açmaktadır. Öğrenmeyi merkezine alan bilimsel kuramlardan

birisi, Albert Bandura tarafından geliştirilen “sosyal öğrenme kuramı”dır. Bu kurama göre aile içi şiddetin, “çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecinde aile içerisinde ya da önemli rol modellerinin gözlenmesi yoluyla dolaylı ya da doğrudan öğrenildiğini” (Bandura, 1973) vurgulamaktadır. Dolayısıyla kurama göre, sosyal davranışlar, başkalarını gözlemleyerek veya hayal etme yoluyla öğrenilmektedir. Bandura, gözlem yoluyla öğrenmenin alt yapısını meşhur “Bobo doll” deneylerinde kurmuştur ve bu deneylerde, şiddet ile saldırganlığın öğrenilme biçimlerinin neler olduğunu araştırmıştır. Araştırma deneylerinin birisinde, çocuklar “bobo doll” adlı plastik bir palyaço kullanarak saldırgan şekilde yani oyuncığa yumruk atan, tekmeleyen ve üzerine oturan bir figür olarak oynayan modelin filmini izlemişlerdir. Filmin izlenmesinin ardından çocuklar, ilgi çekici oyuncakların olduğu diğer odaya alınmış, fakat oyuncaklara dokunmalarına izin verilmemiş ve çocuklarda kaygı ve hayal kırıklığı duygularının oluşmasına izin verilmiştir. Daha sonra, çocuklar filmdeki modelin kullanıldığı oyuncakların bulunduğu deney odaya götürülmüş ve oyuncaklarla nasıl oynadıkları gözlenmiştir. Bunun sonucunda, çocukların %88’i filmde seyrettikleri modeli taklit ederek, saldırgan davranışlar sergilemiş, aynı çocukların %40’ı sekiz ay sonrasında da bu deneydeki saldırgan davranışları sergilemeye devam etmiştir (Bandura, 1965). Buradan hareketle kurama göre, agresyon, öfke ve buna bağlı davranışlar gözlem yoluyla öğrenilmektedir. Diğer bir deyişle, bu öğrenme biçiminin yaygınlığı aynı zamanda çocukların oyunlarının doğal gözlemlerinde de açıkça görülmektedir; burada çocuklar uygun tavırlar, ses tonlamaları ve tutumlar da dâhil olmak üzere tüm ebeveyn rol-davranışlarını sıklıkla yeniden üretmekte; bu da ebeveynleri şaşırtabilmekte ve utandırabilmektedir. Her ne kadar bir kişinin gerçek hayatta ya da sembolize edilmiş modellerde sergilenen davranışı yeniden üretme süreci, kişilik teorilerinde genellikle “özdeşleşme” olarak adlandırılrsa da, Bandura, “taklit” terimini kullanmaktadır (Bandura, 1963: 208). Bu çerçevede Dökmen, çocukların davranışları taklit ederek geçirdikleri öğrenme süreçlerini detaylandırmaktadır:

“Gözlenen figürler (anne, baba, öğretmen, arkadaş, beğenilen herhangi bir kişi, televizyondaki kahraman vb.) model alınır ve bu figürlerin davranışları uygun bir zamanda taklit edilir. Cinsiyet rollerinin kazanımında da genellikle kız çocuklar annelerini ve kadın figürleri; erkek çocuklar da babalarını ve erkek figürleri model alırlar ve taklit ederler. Bunların yanı sıra, sosyal öğrenme kuramcılar, çocukların uygun cinsiyet rolü davranışlarını dolaylı olarak da öğrenebildiklerini yani başkalarının davranışlarını gözleyerek ve onların hangi davranışlarının ödül ya da ceza aldığını izleyerek de öğrenebildiklerini ileri sürerler” (Dökmen, 2009: 60).

Bu kuram çerçevesinde, öğrenme süreçlerinde ailede şiddete maruz kalan veya buna tanıklık eden çocuklar, yetişkinlik çağında da doğrudan şiddeti kendini ifade etme yolu olarak seçebilmekte, bu tutum ve davranışları meşrulaştırmakta ve kuşaktan kuşağa aktarmaktadır. Vahip (2002: 314)’e göre, kuşaktan kuşağa aktarılan sadece şiddetin kendisi olmamaktadır.

Bunun yanı sıra şiddet durumu çevreleyen duygusal atmosferin varlığı da aktarılmaktadır. Yani, şiddet nedeniyle özümseven ve iç dünyaya alınan öfke, korku ve çökkünlük duyguları, tüm yaşam boyunca bireye etkisini, tutum ve davranış düzeyinde var etmektedir. Dolayısıyla şiddet nedeniyle meydana gelen intrapsişik yapı, çoğunlukla farklı şekillerde şiddeti yeniden üreten saldırganlığın temelini oluşturmaktadır.

Şiddetin nedenleri konusunda diğer bir kuram olan ekolojik sistem yaklaşımı; sosyal çevreyi tanımlarken; ekonomik, siyasi, yasal, toplumsal, manevi, kültürel faktörler aracılığıyla kişilerin yönlendirici çevre ile etkileşimde olduğunu, bu çevrede diğer insanların da bulunduğu sistemler olduğunu savunmaktadır (Zastrow ve Krist-Ashman, 2014: 27). Dolayısıyla, aktif bir varoluşa sahip olan insanın, çevresi ile yaşadığı bütünsellik, tutumlarını, davranışlarını ve düşünce yapısını doğrudan etkilemektedir. Bronfenbrenner'a göre, ekolojik kurama göre, bireyin çevresini sarmalayan dört ana alan tanımlanmaktadır. O'na göre; sosyo-kültürel çevrenin temelinde öncelikle bireyin kendisi bulunmaktadır. İlk olarak mikro sistemde, kişiler arası ilişkilerde yakın fiziksel etkileşim ve derinleştirici deneyimlerin olduğu yakın çevreyi oluşturan aile, arkadaşlar ve iş arkadaşları bulunmaktadır. İkinci olarak; mezosistemde, kişi üzerinde etkiselliği bulunan okul, ev (çocuk ise), komşuluk ilişkileri, iş ve sosyal grup yaşamındaki ilişkiler (yetişkin ise) ile bu çevre etmenleri arasındaki ilişkileri önemli hale gelmektedir. Diğer bir çevre olan egzosisteme çocuklar üzerinden bakılırsa, ailelerinin arkadaşlık ilişkileri, ailelerin çalıştığı işyerleri dolayısıyla bazen etkileşime girdikleri sosyal çevreyi ifade etmektedir. Yetişkinler için ise, işverenler, politikacılar vb. olabilir. Dördüncü çevre türü olan makrosistem ise kişinin gündelik yaşamdaki eylemleri konusunda daha büyük bir açıdan değerlendirilerek kültüre dayalı gelişen düşüncelerin ve davranışların politik ve hukuki dayanaklarını içermektedir (1979: 21-26). Buradan hareketle ekolojik sistem yaklaşımına göre, bireyin davranışları çevresel faktörler dahil olmak üzere hem içsel hem de dışsal etkenlerden etkilenmektedir. Yani kadınların şiddete maruz kalma durumları, buna yönelik çözüm arayışları ile erkeklerin şiddet uygulama nedenleri, bu şiddet devamlılığı gibi sorunsallar bu yaklaşım çerçevesinde, çevresel faktörlerin izinde ve dahilinde ortaya çıkmaktadır.

Bu yaklaşımların dışında, aile içi şiddetin nedenleri hakkında Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından yapılan sınıflandırmada belirli faktörler ön plana çıkmaktadır:

- 1. Toplumsal cinsiyet temelli roller;** kadın ve erkeğin verili roller ve beklentiler ile ast-üst ilişkisi kurmaları, geleneksel yargıların (kadınların ev işlerini halletmesi, ev dışı yaşamının olmasının istenmemesi gibi) ve kültürel kabullerin bu ilişkinin dinamiklerini etkilemesi ve şiddeti ortaya çıkarması,

2. **Ataerkil kodlar ve eril tahakküm;** erkeğin aile düzenini koruma sorumluluğunu üstlenerek bu düzende kuralların bozulmaması (kadının çok konuşması, kadının erkekten habersiz dışarı çıkması gibi) için şiddeti bir araç olarak kullanması ve şiddeti normalleştirmek suretiyle kadının yaşam alanını daraltması ve kadına erkeğe itaat etme zorunluluğu getirmesi,
3. **Ekonomik sorunlar;** haneye giren gelirin yetersizliği durumunda erkeğin kadına daimi bir öfke beslemesi, ev dışında veya iş dünyasında yaşanan zorlukların kadına karşı baskı, öfke, nefret ve güçsüzlük gibi olumsuz duygular ile yansıtılmasının meşrulaştırılması ve ekonomik çaresizliğin şiddete neden olması,
4. **Babalık rolleri ile ilgili karmaşıklık;** şiddetin nedenleri arasında erkeğin çocuğu ile sağlıklı bir baba-evlat ilişkisinin tesis edilmediği durumlarda, kadına yöneltilen “çocuğa terbiye veremiyor” şeklindeki çocuk büyütme konusunun kadınların sorumluluğuna verilmesi olarak belirlenmiştir (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 1995: 151-155).

Buradan anlaşılaacağı üzere, aile içi şiddetin nedenlerini toplumsal yapı ve egemen erkeklik kodlarına indirgenerek yalnızca erkek şiddeti olarak tek bağlam üzerinden açıklamak, şiddetin sebeplerini anlaşılır kılmada eksiklik yaratmaktadır. Bu bağlamda Dünya Sağlık Örgütü tarafından şiddetin nedenlerine ilişkin risk faktörlerini detaylandırmak faydalı olabilmektedir. DSÖ'nün sunduğu risk kategorileri; bireysel faktörler, ilişkisel faktörler, toplumsal ve sosyal faktörler olarak dört başlık altında sıralanmıştır (Tablo 2.3).

Tablo 2.3 Erkeğin Partnerini İstismar Etme Riski ile İlişkili Faktörler (Kaynak: Krug vd., 2002: 98)

Bireysel faktörler	İlişkisel faktörler	Toplumsal faktörler	Sosyal faktörler
Genç olmak	Evlilik çatışmaları	Aile içi şiddete karşı zayıf yaptırımlar	Geleneksel toplumsal cinsiyet yargıları
İçki alışkanlığı	Evlilik ilişkisinin düzensiz/istikrarsız olması	Yoksulluk	Şiddeti destekleyen sosyal normlar
Depresyon	Ailede erkek egemenliği	Düşük sosyal sermaye	
Kişilik bozuklukları	Ekonomik stres kaynağının varlığı		
Düşük akademik başarı	Kötü aile ilişkileri		
Düşük gelir			
Çocukken şiddete maruz kalma veya tanıklık etme			

Tabloda görüldüğü gibi, şiddetin nedenlerinin çoklu faktörler altında ele alınması gerekmektedir. Yaş, alkol kullanımı, psikopatolojik bulgular gibi psikolojik rahatsızlıkların varlığı, eğitimde düşük akademik başarı, maddi yetersizlik ve şiddet ile ilişkili çocukluk çağı travmaları bireysel risk faktörleridir. Evlilik yaşantısına ilişkin düzensizlik, çatışma durumları,

ekonomik zorluklar, erkek egemen yapının ailedeki görünümüleri, aile ilişkilerinin işlevsel olmayışı ise ilişkisel risk faktörleri arasındadır. Öte yandan, toplumsal risk etmenleri olarak aile içi şiddete karşı müeyyide ve yaptırımların zayıf olması, yoksulluk ve sosyal sermaye yetersizliği de risk etmenlerindendir. Bunun yanı sıra toplumda geleneksel toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının bireylere dayattığı normlar, dahası şiddetin normal ve meşru kılınması yolunda destekleyici bakış açıları da şiddetin nedenleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla, şiddetin nedenlerini tek bir risk faktörüne indirgemekten ziyade birbirini etkileyen dinamik bir sistem içerisindeki çoklu faktörlerin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Şiddetin nedenleri irdelenirken, kadına karşı partner şiddetinin nedenleri ile erkeğe karşı partner şiddetinin nedenleri arasındaki benzeşen ve farklılaşan yönler de incelenmektedir (Adak, 2013: 13). Kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasını etkileyen çoklu ve karmaşık yapılar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, kadının toplumsal statüsünün düşük olması, ekonomik yoksunluk, erkeğin kadın üzerinde egemenliğine izin veren cinsiyet içerikli politikalar, erkek iktidarını pekiştirmeye hizmet eden cinsiyet ayrımcılığı, medya gibi faktörler kadının şiddete uğramasına neden olan zemin hazırlayıcı etkenler olabilmektedir (Korkut-Owen ve Owen, 2008: 22). Bunun yanı sıra, aile içi kadına yönelik şiddetin sosyal hayat içerisinde de farklı etkileri mevcuttur (Vahip ve Doğanavşargil, 2006: 112). Toplum içerisinde meydana gelen, oluşan şiddet eylemleri, yeni kuşaklara sosyalleşme sürecinde öğretilmektedir. Dolayısıyla insanın içinde var olan şiddet dürtüsünün varlığı doğal var oluş edimi olarak kabul görse bile uygulanan şiddetin şeklinin sosyal olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, şiddet hem bireysel hem de sosyal öğelerle birleşerek, son derece karmaşık bir olguyu ifade etmektedir (Page ve İnce 2008: 83). Nitekim daha önce şiddete ilişkin deneyimi olan bireylerin şiddeti öğrenme ve meşrulaştırma gibi eğilime sahip oldukları görülmektedir. Dolayısıyla, şiddete maruz kalan veya şiddete şahitlik eden erkeklerin partnerlerine karşı şiddet gösterme ihtimalinin yüksek olabileceği söylenmektedir (Genç vd., 2019: 405). Kadına yönelik şiddetin nedenleri irdelenirken, şiddet uygulayan erkeğin, şiddet gören tarafından nasıl tanımlandığına da bakmak gerekmektedir. Şiddete maruz kalan kadınların şiddetin nedenlerine ilişkin açıklamaları, maddi güçlüklerden kaynaklanan sorunlar (%28,2), kocanın aşırı sinirli olması (%23.4), kocanın akrabalarının kışkırtmaları (%18.9), kocanın aşırı alkol kullanımı (%15), sudan sebepler (%10.3), kadının dikbaşı olması (%9.7), kocanın aşırı kıskanç olması (%9.7) şeklindedir (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 1995: 143). Kadınların kadınlara ilişkin yeniden üretilen toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmamaları, ev işlerini ihmal etmesi, sosyal yaşamının olması, cinselliğin reddi gibi etkenler kadınların fiziksel şiddete maruz kalma gerekçeleri arasında belirtilmiştir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2014: 20).

Kadına yönelik erkek şiddetinin kuramsal temellerini oluşturan feminist kuram; aileyi, ilişkilerin hem finansal, kültürel, cinsel ve duygusal yönlerini hem de aşk ve bağımlılık ilişkilerini dikkate alarak asimetrik bir güç alanı olarak analiz etmektedir. Dolayısıyla 1970’li yıllara kadar tartışılan şiddete ilişkin önceki teoriler ciddi bir revizyondan geçmiştir. Feminist kuramın amaçlarından biri, kadınların deneyimlerini dikkate alan bir bakış açısından hareketle derlenen ampirik verilere dayalı bilgiyi yenileriyle değiştirerek yapı sökümüne uğratmaktır. Bu bağlamda, kadına yönelik şiddete ilişkin yeni bir bilimsel epistemolojinin geliştirilmesine yönelik ilk adımları oluşturulmuştur (Toffanin, 2011: 18). Hartsock’un feminist duruş kuramı da kadınların deneyimlerinin ön planda olduğu, proleter yani erkeğin kadını kapitalist düzende ezdiği, ezilenin ezen gruba karşı anlayışlı olmak zorunda kaldığı ayrıca bunun tahakküm üzerinden biçimlendiğini savunmaktadır (Hartsock, 2004: 290). Kadına şiddet aile içerisinde yaşanmaya devam ettikçe kadının bu bağlamda bilinci şekillenmekte, ayrıca şiddete maruz kalan ve tahakküm altındaki kadınları içsel olarak özdeğersizliğe sürükleyerek bu bakış açısını benimsemelerine yol açabilmektedir.

Feministlere göre ataerkillik, erkek iktidarını dayanak almaktadır. Yani ataerkillik, erkeklerin kadınlar üzerinde egemenlik kurdukları, kadınları itaat ettirdikleri bir alanı temsil etmektedir (Millett, 1977; Mitchell, 1971; Walby, 1990). Dolayısıyla, ataerkil düzenin içerisinde zaman zaman kadınların direndiği görülse dahi, çoğunlukla “katlanmak” veya “alt konumda” kalmaya razı olmaları şeklinde bu düzene katkı vermekte oldukları görülmektedir. Radikal feministler, bu katkının nedenlerini, erkeklerin tahakküm kurmasına ve kadınlara hükmetme arzusuna bağlamaktadırlar. Bu nedenle kadınların boyun eğdirilmesi, onların cinsellik, aşk ve annelik üzerinden ilişkilendirilerek tanımlanmasıyla yakından bağlantılıdır (Donovan, 2016: 268-324). Öte yandan kültürel feministler, kadının itaat ettirilmeye mahkûm kılınmasının esas nedeninin, kadının emeğinin istismar edilmesi olduğunu savunmaktadır. Bu durumun ortadan kaldırılması için ev içi emeğin ücrete tabi olması gerektiğini öne sürmektedir (Donovan, 2016: 127). Bu sayede kadının itaate, ezilmeye ve boyun eğdirilmeye karşı ve bunlarla bağlantılı ekonomik şiddetin ortaya çıkmasının önüne geçilmesi için güçlendirilmesi gerektiği de görülmektedir.

Feminist kuramların temel olarak savunduğu düşünce, ataerkil düzende benimsenen inançların erkeklerin güçlü, baskın ve iktidar sahibi olmayı öğütlediği yönündedir. Dolayısıyla kuram, erkek ve kadın arasında eşitsizliklerin olduğunu, şiddetin de bu nedenle erkekten kadına yönelik ortaya çıktığını ve erkeğin gücünü korumasına yönelik olduğunu savunmaktadır. Kızmaz (2006: 258)’a göre feminist yaklaşım, erkeklerin şiddet uygulama nedenlerinin yapısal, kültürel ve sosyal bağlamlar ile ilişkili olduğunu savunmaktadır. Erkek şiddetinin köklendiği

kaynak, ataerkil ve erkek egemen kültürel ve politik yapı olmaktadır. Yani, erkeklerin kadınlara yönelik şiddeti kullanma gerekçelerinin güç ve iktidar arzusu olduğunu söylemek mümkündür. Böylece, kadının ikincil, öteki ve erkeğin kontrolüne tabi olarak konumlandırılan sosyo-kültürel yapının, erkek şiddetini normalleştirilmesi de kaçınılmaz görünmektedir. Dolayısıyla, bu yapı içerisinde onaylanan erkek iktidar normları, kadınları meşru kurban olarak tanımlarken, erkekleri ise saldırgan olarak karakterize etmektedir.

Kadınların bu “meşru kurban olma” durumlarının meşrulaştırıldığı zemin, şiddetin ortaya çıkmasında sosyo-kültürel yapının erkek egemenliğini desteklemesi olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla şiddet, kadınların şiddet nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kalmalarına da yol açmaktadır. Johnson, geniş örneklemli anket araştırmalarından ve kadın sığınma evlerinden toplanan nitel ve nicel verilerden elde edilen kanıtların gözden geçirilmesi üzerine gerçekleştirdiği araştırma sonucunda, eş ve partner şiddetinin nedenlerini iki kategori altında açıklamaktadır. Birincisi, ataerkil terörizm (patriarchal terrorism) diğeri ise olağan çift şiddeti (common couple violence) dir. Ataerkil terörizm olarak adlandırdığı çift şiddetinin ilk biçimi, feminist bakış açısını benimseyen araştırmacıların ana merkezinde bulunmaktadır. Bu şiddet, erkeklerin ‘kendi’ne ait olarak düşündükleri kadınları kontrol etme hakkını veren ataerkil geleneklerin bir ürünüdür. Kadınlara kocaları tarafından şiddetin kendisi de dahil olmak üzere, ekonomik anlamda sömürülmenin, tehditlerin, izolasyonun ve bunun gibi bir çok kontrol içeren davranışların süregelen olarak kullanılmasını kapsayan terörizm biçimidir. Johnson’ın olağan çift şiddeti olarak adlandırdığı ikinci çift şiddeti biçimi, ataerkilliğin bir ürünü olmaktan ziyade, ilişkide çatışmanın zaman zaman “kontrolden çıktığı”, genellikle “küçük” şiddet biçimlerine yol açan ve daha nadiren ciddi ve yaşamı tehdit eden şiddet biçimlerine dönüştüğü bir dinamiktir. Ataerkil terörizmde, şiddet mağduru eş (battered wife) terminolojisi odağını kurbanı kaydırıldığı ve söz konusu sendromdan davranışsal ve ahlaki olarak sorumlu olan erkekten ziyade kadına bağlı olduğunu ima edebilmektedir. Ancak ataerkil terörizm terimi aynı zamanda, odağı failde tutma ve dikkati bu şiddet biçiminin sistematik, kasıtlı doğası üzerinde tutma avantajına sahiptir (1995: 285). Ataerkil terörizm, şiddetin yapısal olarak desteklenmesinin ve fail odaklı değerlendirmelerin önüne açmaktadır.

Şiddet neticesinde kadının yaşamına etki eden bazı durumlar da kavramsallaşmıştır. Battered Women Syndrome (BWS), yani eş veya partner şiddetine maruz kalmış kadın sendromu olarak literatürde kullanılan kavram, birçok kadının tekrarlanan istismara, farklı travma türlerine tekrar tekrar maruz kalan diğerlerine benzer bir şekilde tepki verdiğini göstermektedir. Bu sendrom, tekrarlanan istismara maruz kalmanın ardından meydana gelen ölçülebilir psikolojik değişikliklere verilen isimdir. Dolayısıyla, travma teorisinin feminist

psikoloji anlayışıyla harmanlanması sonucu, kadınların yaşadığı baskı, güçsüzlük ve öğrenilmiş çaresizlik duygularının, fiziksel, cinsel ve ciddi psikolojik istismarın hırpalanmış kadın üzerindeki psikolojik etkisini anlaşılmasına yardımcı olmaktadır (Walker, 1992: 327). Buna karşın bazı araştırma sonuçlarına göre, Battered Husband Syndrome olarak kullanılan, eş veya partnerden şiddet görmüş erkek sendromundan söz edilmekte, erkeklerin de süregelen bir kadın şiddetine maruz kalmaları neticesinde şiddet uyguladıkları belirtilmektedir (Steinmetz, 1977: 507). Erkeklerin kendi mağduriyetlerini kadınlardan daha az bildirdikleri ve kendilerine yönelik kadın şiddetini suç olarak görmedikleri anlaşılmaktadır. Bu nedenle, suç mağduru anketlerinde partnerleri tarafından mağdur edildiklerini farklı şekilde eksik bildirmektedirler. Aile içi şiddet araştırmacıları arasında, kadın şiddeti kavramını dışlayan, erkeklere yönelik yaralanmaları önemsizleştiren ve bu karmaşık sosyal soruna tek taraflı bir bakış açısını sürdüren paradigmanın geliştiği ileri sürülmektedir (Dutton ve Nicholls, 2005: 680). Adak (2013)'ın araştırmasına atıfla, madalyonun öteki yüzü olan erkeğe karşı şiddeti ve bunun nedenlerini de elimine etmemek gerekmektedir.

Erkeklere yönelik şiddet, farklı tezahürleri nedeniyle ciddi olarak değerlendirilmemektedir. Erkeklere yönelik şiddet vakalarının çoğunda, kadınlar daha fazla psikolojik, sözlü, duygusal şiddet ve istismar uygulamakta ve fiziksel şiddete daha az başvurmaktadır. Bu nedenle, erkeklere yönelik şiddetin etkisi daha az belirgin olmakla birlikte başkalarının dikkatini çekme olasılığı daha düşüktür. Erkeklerin önemli bir kısmı duygusal ve psikolojik istismara karşı kültürel kodlardan dolayı aşırı duyarlı olduğundan bazı durumlarda, bir erkeğin başkalarının önünde duygusal olarak aşağılanması, fiziksel istismardan daha yıkıcı olabilmektedir. Zihinsel ve duygusal istismar, kadınların genellikle fiziki güç kullanma kapasiteleri nedeniyle erkeklerden daha fazla başvurdukları bir şiddet türü olabilmektedir. Bazı erkekler için korkak, iktidarsız ya da başarısız olarak adlandırılmak, kültürel olarak bir kadın üzerinde yaratacağından çok farklı bir psikolojik etkiye sahip olabilmektedir. Kaba ve zalimce sözler farklı şekillerde kalıcı hale gelmektedir. Çoğu durumda, erkekler duygusal istismardan fiziksel istismara kıyasla daha derinden etkilenmektedirler (Kumar, 2012: 293). Yapılan araştırmalarda, birçok erkek eve geldiklerinde genellikle eşlerinin homurdanmaya, mırıldanmaya ve küfretmeye başladığını bildirmiştir. Birçok erkek, kadınların sebepsiz yere cinsel ilişkiden kaçındığını dile getirmiştir. Birçok erkek eşlerinden ve kayınvalidelerinden korktuklarını belirtmiştir. Birçok erkek, eşlerinin söylediği gibi davranmaları için kayınvalideleri tarafından tehdit edilmektedir. Ayrıca erkeklere yönelik şiddete karışan kadınların çoğunlukla sözlü tacizde bulunmak ve eşlerine hakkında kusurlar bulmak yoluyla şiddeti gerçekleştirdikleri söylenmektedir. Bu eleştiriler, meslek, tutum, günlük işler ve cinsel

yaşam ile yakından ilgili görünmektedir. Çoğunlukla cinsellik üzerinden yapılan alaycı tutumlar, erkek için psikolojik işkenceye yol açar. Buna rağmen, genel olarak toplumsal bakış açısı, kadınların erkekleri sözlü ya da zihinsel olarak taciz edemeyeceğini düşünmektedir (Kumar, 2012: 294). Dolayısıyla aile içi şiddetin nedenleri hem erkek hem de kadın açısından birbirinin içine geçen pratikler aracılığıyla yeniden üretilen bir durumdur. Her ne kadar kadınların da ilişkisel bağlamdaki farklı faktörlere dayalı olarak şiddet uyguladığı araştırmalara konu olsa dahi bu şiddetin nedenlerinin, başlatıcı etmenlerinin ataerkil sistemin dayatmaları olduğu düşüncesini unutmamak gerekmektedir.

Aile içi şiddetin nedenlerinden birisinin de dünyayı kitlesel olarak etkileyen sağlık sorunu olarak ele alınan pandemi süreci olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu sürecin aile yaşantısındaki şiddetin nedenleri açısından irdelenmesi gerekmektedir. 2020 yılında dünya çapında meydana gelen ve binlerce insanın hayatına mal olan COVID- 19 salgın sürecinde aile içi şiddetin arttığına ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Ceylan vd. yaptıkları araştırmada; pandemi sürecinde, bireylerin kendilerini korumaları ve diğerlerine virüs bulaş riskini engellemeleri için en güvenli önlem olarak evde izolasyon önerildiğini belirtmektedir. Bu durumda, bireylerin güvenli alanı olması gereken evlerinde şiddete uğrayan kadınlar, çocuklar ve yaşlılar için evin oldukça riskli yerler olduğunu bir kez daha açığa çıkarmıştır. Çünkü, pandemi sürecinde şiddete maruz kalanlar şiddet uygulayanlar ile aynı evde bulunmak zorunda kalmış ve sömürü içeren bir ilişkinin içinde hapsolmuşlardır. Dolayısıyla bu dönem, aile içi şiddete ortaya çıkma olasılığının daha da arttığı bir sürece işaret etmektedir. Diğer bir deyişle, evdeki sosyal izolasyon insanları COVID-19 riskinden korumaya amaçlarken, diğer yandan şiddet gibi bir tehlikeye kapı aralamıştır. Bu tehlikenin öncelikle kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi dezavantajlı kesimler için daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, bu süreç boyunca, kadınların şiddet faili erkekler ile gün boyunca bir evde kilitli kalırken, destek sunan kurumsal mekanizmalara ulaşmakta pandemi öncesindeki süreçten daha çok zorluk yaşamışlardır. Şiddet failinden uzakta oldukları ilk anda acil yardım hatlarına ulaşabilen kadınlar, fail erkeğin bunu anlaması durumunda bir kez daha şiddete maruz kalmaktan korkmakta olduklarını vurgulamışlardır (2023: 24). Buradan hareketle, toplumsal süreçlerin, aile içerisinde şiddet olarak ortaya çıkmasına ortam hazırlayan bir neden olduğu görülmektedir. Bunun sonuçları ise yine bireyleri ve toplumları bir döngü halinde etkileyen yaşam pratiklerine sirayet etmektedir.

2.1.4. Şiddetin Sonuçları

Şiddet, tüm toplumlarda ve tarihin tüm sayfalarında insanın öncelikle yaşam hakkını elinden alabilmekte, bunun yanı sıra fiziksel, psikolojik sağlığını da tehdit etmektedir. Bireysel

anlamda, maddi ve manevi tahribata yol açtığı gibi toplumsal anlamda da doğrudan ve dolaylı maliyetleri ortaya çıkarmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) raporuna göre; şiddet nedeniyle mağdurlara sunulan hizmetler (sağlık hizmetleri, acil yardım hatları, psikolojik, sosyal, hukuki danışmanlık desteği vb.), şiddet faillerine yönelik adli hizmetler (kolluk ve hâkim ile savcılarının harcadığı zaman ve emek) ve konu hakkında hizmet sunan uzmanların eğitim maliyeti gibi hususlar, “doğrudan maliyet” kapsamında değerlendirilmektedir. Ayrıca, şiddet nedeniyle toplum içerisinde artış gösteren suç oranları, cinayet ve intihar sayıları, bireysel huzursuzluk ortamı, alkol ve madde bağımlılığı kullanımı, patolojik hastalıklar da dolaylı etkiler olarak ye almaktadır (TBMM, 2022: 193).

Şiddetin, bireysel olarak fiziksel ve ruhsal sağlığa olumsuz yansımaları gibi birçok konuda etkileri bulunmaktadır. Şiddetin sonucundaki fiziksel etkiler; bedenin çeşitli bölümlerinde ezikler, sert nesneler nedeniyle oluşan izler, kas, eklem ve kronik ağrılar, sindirim sistemi bozuklukları gibi somut sonuçları bulunan durumlar olabilmektedir. Fiziksel olduğu kadar ruhsal etkilerin de acı verici sonuçları bulunmaktadır. Bunlar arasında, yetersizlik, yalnızlık, utanma, duyguları, depresyon, anksiyete, yeme bozuklukları bu etkiler arasında gösterilebilmektedir (Arın, 2018: 309). Duygusal anlamda ise, başarısızlık, performans anksiyetesi, suçluluk ve değersizlik duyguları, istismarı yok sayma, özgüven düşüklüğü, umutsuzluk, odaklanam problemleri, yaşam kalitesinde düşüklük ile sonuçlanmaktadır. Sonuç olarak, şiddetin süreğenliği karşısında mağdur tarafından zaman içerisinde meşrulaştırılan şiddetin derin ve kayıp yaşatan sonuçları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, şiddet ortamında yaşayan çocuklar üzerinde de ciddi etkileri bulunmaktadır. Bunlar, benlik saygısında ve akademik başarıda düşüş, özgüven yetersizliği, pasifize olma veya hiperaktivite, içe kapanıklık, uyum problemleri, suça sürüklenme ve intihar eğilimi şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Çok küçük yaşlarda başlamak üzere çocuklarda son yıllarda artan intihara teşebbüslerin olduğu; bunların da önemli sebebinin şiddet ortamında büyümenin etkisi ile ilgili olduğu görülmektedir (TBMM, 2021: 8). Çocuğun sağlıklı bir gelişim seyri geçirmesi ve hayata hazırlanması gereken dönemlerinde aile içi şiddetle mücadele etmesi sonucu, hayat kalitesi düşmekte ve geleceği de olumsuz yönde etkilenmektedir (Özgentürk vd., 2012: 65). Nitekim Türkiye’de yapılan araştırma bulgularına da bakıldığında; şiddete uğradığını söyleyen kadınların çocuklarında bulunan davranış problemleri, şiddet mağduru olmadığını belirten kadınların çocuklarına kıyasla daha yaygındır. Mesela, şiddete maruz bırakılmış yaklaşık her 10 kadından 3’ünün çocuğunda “anneye veya diğer akranlarına karşı saldırgan olma” tutumu gözlenirken, bu oran şiddete maruz kalmadığını söyleyen kadınların çocukları arasında yarısı olarak tespit edilmiştir. Ayrıca Türkiye’de kadınların şiddete maruz bırakılmış olmaları ile kadınların çocuklarının

davranış sorunları arasındaki ilişki “anneye ve diğer çocuklara karşı saldırgan olma”, “hırçınlaşarak ağlama” tutumlarında belirgin bir fark olduğunu göstermektedir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2015: 143).

Şiddetin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yardım alma ve bildirimde bulunma gibi davranışların zaman zaman iradi olarak tercih edilmediği bilinmektedir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından on ülkede, 15-49 yaş aralığında 24 bin kadın üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre; daha önce bir partneri olan kadınların %15 ila 71'i yakın bir partner tarafından fiziksel veya cinsel saldırıya uğramış olduğu belirlenmiştir. Çoğu ortamda, bu katılımcıların yaklaşık yarısı şiddetin halen devam etmekte olduğunu (önceki son 12 ay içinde meydana geldiğini) bildirmiştir. Ayrıca, kadınların büyük bir kısmı “şiddetli” fiziksel şiddete maruz kalmış olmasına rağmen, rapor edilen şiddet olaylarının çoğunun gizli olduğu anlaşılmıştır. Çalışmada fiziksel şiddet gördüğünü bildiren kadınların beşte biri (%21 ila 66), araştırma görüşmesinden önce partnerlerinin şiddetinden hiç kimseye bahsetmemiştir. Fiziksel istismara uğrayan kadınların yarısı (%55 ila 95) resmi hizmetlerden veya yetkili konumdaki kişilerden hiç yardım istemediklerini bildirmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, aile, arkadaşlar ve komşular, resmi kurumlardan ziyade, şiddet içeren ilişkilere çözüm bulma noktasında kadınlar için çoğunlukla ilk temas noktasını oluşturmaktadır (Garcia-Moreno vd., 2005: 1283).

Kadınların şiddete uğradıktan sonra resmi kurumlara çoğunlukla başvurmamaları yaşanan şiddet durumuna karşı çaresiz bir tutum sergilemelerinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Nitekim yapılan araştırmalara göre, erkekler de kadınlar ile benzer şekilde şiddet mağduriyetine karşı yardım alma talebinde bulunmamaktadır. Tsui vd. (2010: 773), özellikle kadın şiddetine uğrayan erkeklerin, yardım arama konusundaki isteksizliklerini beş ana tema altında gruplandırmaktadır. Bu temalar; hizmet hedefi algısı (doğrudan kadınlara yönelik olduğuna dair düşünce), utanç ve mahcubiyet (zayıf görünmek, şiddet uygulayanın kadın olması, aile sırlarının deşifre olması), inkar (maruz kalınan durumu istismar veya şiddet olarak kabul etmemek), damgalanma (kadınısı olarak etiketlenme) ve korku (erkek kimliğini savunmasız kılma, güçsüz kalma) olarak anlatılmaktadır. Dolayısıyla, Türker'in de belirttiği gibi, şiddetin her zaman “olur”, “şiddet, şiddeti doğurur”, “şiddet ile hiçbir sorun çözülmez”, “şiddetin haklısı olmaz” gibi bir dizi önermeler ile egemen olanın, güçlü olanın, şiddet dili dışında bir dili bilmeyeni çaresizce kayıran söylemler olarak güncelliğini korumaktadır (2018: 321). Dolayısıyla, şiddetin sonuçlarının yıkıcılığının ve dramatikliğinin iktidar ile ilişkilene biçimlerine bakmakla çözüme kavuşabileceği düşünülmektedir.

2.1.5. Aile İçi Şiddet ve Kadına Yönelik Şiddet

İlişkiler, toplumu meydana getiren bireyler arasında farklı etkileşimlerin meydana gelmesi ile belirlenmektedir. Bu etkileşimler duygu, düşünceler, davranışlar aracılığıyla hayata geçirilirken en yoğun etkileşimin bulunduğu toplumsal yapının aile olduğu bir gerçekliktir. Aile içi şiddet içerisinde eş veya partner şiddetinin yaygınlığının fazla olduğu bilinmektedir. Aile birlikteliğinde kadınlar kadar erkeklerin de şiddet mağduru oldukları görülmektedir. Nitekim çeşitli örneklemeler ile yapılan araştırmalarda, erkeklerin de şiddete maruz kaldığı anlaşılmaktadır: (I) 707 aile içi şiddet mağduru kişi (81'i erkek, 626'sı kadın) üzerinde yapılan araştırmada, aile içi şiddete maruz kalan erkeklerin, %91'i üç gün boyunca çalışamayacak duruma gelmiş; %49'u defalarca mağdur olmuş; %10'u boğulmuş, %33'üne karşı silah kullanılmış; %70'inin psikolojisi bozulmuştur (Thureau vd., 2015). (II) 353 Portekizli erkekler ile yapılan araştırma sonuçlarında, adli tıbbi muayeneye tabi tutulan kişilerin %11,5'i eş şiddeti mağduru erkeklerdir; bu mağdurların %16,2'si çocukluklarında istismara uğramış; %9,3'ü alkol kötüye kullanımı raporu almış; %12,1'inin akıl sağlığı bozukluğu olduğu tespit edilmiş; vakaların çoğunda erkekler tırmalanmış (%18,9) ve vücutlarının üst yarısında sıyrıkların olduğu anlaşılmıştır (Carmo vd., 2011). (III) 170 erkek ve 133 kadın psikiyatrik hasta üzerinde yapılan bir başka araştırma sonuçlarına göre; erkek hastaların %42,9'u duygusal şiddete; erkeklerin %31,8'i fiziksel şiddete; erkeklerin %4,1'i cinsel şiddete maruz kaldığını bildirmiştir (Khalifeh vd., 2015). (IV) Gerçekleştirilen başka bir araştırma kapsamında görüşülen 866 erkek hastadan 109' u (%12,6) bir önceki yıl içinde yakın bir kadın partner tarafından aile içi şiddete maruz kalmıştır. Erkek şiddet mağdurların genç, bekar, Afrikalı Amerikalı ve sigortasız bir işte çalışıyor olma olasılığının daha yüksek olduğu araştırma katılımcılarının profilinden anlaşılmıştır (Mechem vd., 1999).

Yapılan bir araştırmada, aile içi şiddet olaylarında en yaygın saldırı biçimlerinin tokat atma, yakalama ve itme olduğu (mağdurların %60,6'sı) tespit edilmiştir. Bunları boğma, tekmeleme, ısırma ve yumruklama (%48,6) veya mağdura bir nesne fırlatma (%46,8) takip etmiştir. Vakaların %37'sinde bir silah kullanılmıştır. Mağdurların %7'si seks yapmaya zorlandıklarını belirtmiştir. Mağdurların %19'u polise başvurmuş; %14'ü tıbbi müdahaleye ihtiyaç duymuş; %11'i suç duyurusunda bulunmuş ya da uzaklaştırma kararı aldırması; %6'sı ise takip danışmanlığı (izleme-takip) almıştır. Bu örneklem grubundaki erkeklerin yaklaşık %13'ü bir önceki yıl içinde bir kadın yakın partner tarafından uygulanan aile içi şiddet mağduru olmuştur (Mechem vd., 1999: 786). Bu araştırma sonuçlarına bakıldığında, aile içi şiddetin mağdurlarının yalnızca kadınlar olmadığı, erkeklerin de şiddete ilişkin deneyimlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla aile birlikteliğinin şiddet dolayımıyla bozulmaya uğradığı bu

minvalde boşanma gibi faktörlerin de artış gösterdiği görülmektedir. Şiddetin yıkıcılığının aileye yansımaları, hem dünya genelinde hem de ülkemizde problemleri gündeme getirebilmektedir. Öyle ki, 2014 yılında gerçekleştirilen Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması (TBNA) verilerine göre, boşanmaların nedenleri arasında eşlerin %34'ünün şiddet gerekçesini gösterdiği ve şiddetin, %40 ile yakın çevrenin evliliğe müdahalesi, %38 ile duygusal ilişki, %35 aldatma %34 ekonomik sorunlar sıralamasında beşinci sırada yer aldığı tespit edilmiştir (TBMM, 2016: 239).

Kadına yönelik şiddet yaygınlığı bakımından evrensel düzeyde bir sorun olarak tanımlanmaktadır. Diğer insan hakları ihlalleriyle karşılaştırıldığında erkekler, kadına yönelik şiddetin aktörleri olarak yer almaktadır (Taşdemir Afşar, 2016: 70). Bu durumun nedenleri toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin görünümünde yatmaktadır. Kadınların toplumsal cinsiyet düzenindeki iktidar mekanizmaları aracılığıyla ikincilleştirilmeleri, bu nedenle ortaya çıkan cinsiyetler arası eşitsiz ilişkiler, sosyal, kültürel, kısaca gündelik yaşamın her bağlamında ortaya çıkmaktadır. Ecevit'e göre, cinsiyetçilik bir problem olmakla birlikte, cinsiyetin yalnızca cinslerin biyolojik özellikleri üzerinden yorumlanması eksikliğe işaret etmektedir. Çünkü cinsiyet, toplumsal özelliklerin kavramlaştırılması ile açıklanabilmektedir. Bu doğrultuda, feminist düşünürler, kadınlığın sadece "birey" tanımı çerçevesinde açıklanmasının yetersizliğine vurgu yaparak, kadın ve erkek cinslerini ayrı bir birey biçiminde değerlendirmenin, toplumsal cinsiyete ilişkin farklılıklara ışık tutmaktan ziyade bu farklılıkları perdeleyeceğini savunmuşlardır. Buradan hareketle, kadın-erkek ya da kadın olmak üzere toplum merkezli tartışmaların önü açılarak (2011: 11) cinsiyet eşitliğine ilişkin kadın özelinde yaşantıların anlaşılır kılınmasına dair tartışmalar başlamıştır. Özellikle ikinci dalga feminizmin gelişmeye başladığı dönemlerde tartışmaların esas argümanları, ataerki zemininde oluşan yapılara ilişkindir. Bu dönemde ele alınan, ataerki düzende, ailenin yapısı, toplumsal cinsiyet rollerinin aile içerisinde üretilen/yeniden üretilen dinamikleri ve cinsiyete dayalı iş bölümü konularındaki argümanlar önemli bir yer tutmaktadır (Yarar, 2015: 15). Söz konusu argümanlardan hareketle, erkeklerin yaşamın tüm alanlarında güç ve iktidarı ellerinde tutabilmek için, tarihsel bağlamda erkeklerden yana pekiştirilen cinsiyete dayalı iş bölümü, kadına yönelik ayrımcılık uygulamalarını kullanmaları ve bu bağlamda şiddete başvurmaları açıkça görülmektedir. Şiddet hem kuramsal hem yaşamsal olarak yalnızca kadına yönelik olarak tek taraflı ele alınmamakla birlikte, erkekler ve erkek çocuklarına yönelik olarak da gerçekleştirilmektedir. Ancak bu çalışmanın odağı, erkekler tarafından kadına yönelik olarak gerçekleştirilen her türlü fiziksel, cinsel, ekonomik, psikolojik şiddet eylemlerinin içeriğini,

nedenlerini, bu soruna yönelik geliştirilebilecek müdahale yöntemlerini kapsamakta olup bu bölümde söz konusu çerçeveden literatür taramasına yer verilecektir.

Türkiye’de ataerkil sistemde kadına yönelik şiddet ile ilgili erkekler ile yapılan araştırmalara ilişkin literatür incelendiğinde; Öztürk, doktora tez araştırması kapsamında, eşine şiddet uygulayan erkeklerin erkeklik kurgularının şiddet çerçevesinde nasıl oluştuğunu ve buradan yola çıkarak kadına yönelik şiddetin nedenlerini irdelemiştir. Sonuç olarak kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması için bu alanda geliştirilmesi gereken sosyal politikalar ve sosyal hizmetler konusunda önerilere yer vermiştir (2014). Yetiş (2019), doktora tez araştırmasında, Türkiye’de kadına yönelik şiddet, erkeklik ile genel anlamda şiddet sorunu arasındaki ilişkiyi değerlendirmiştir. Buradan hareketle, 37 erkekle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmiştir. Ayrıca çocukluk ve yetişkinlik döneminde erkekliğin oluşumu kategorileri ile şiddet ekseninde erkekliği irdelemiştir. Akkuş ve Yıldırım (2018) tarafından gerçekleştirilen saha çalışmasında, 386 erkek personel ve araştırmanın gerçekleştirildiği hastaneye başvuran erkek hastaların katılımıyla, nicel ve genel tarama modeline (tekil ve ilişkisel) dayalı veriler elde edilmiştir. Buna göre, kadına karşı fiziksel şiddet uygulayan erkeklerin, şiddet uygulamayan erkeklere kıyasla toplumsal cinsiyet eşitliği hakkında olumsuz tutuma sahip oldukları ve bu tutumların şiddet uygulama eğilimi konusunda etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Kardam ve Yüksel-Kaptanoğlu (2009)’nun Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’nda, erkeklerle altı odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiş, elde edilen araştırma bulguları, Connell’in “hegemonik erkeklik” kavramı ışığında analiz ederek irdelenmiştir. Bu çalışmada esas olarak, kadına yönelik şiddet konusunda erkeklerin ne düşündüğü ve erkeklerin bu konu özelindeki deneyimlerinin ötesinde şiddetin nedenleri ve sonuçları hakkındaki görüşlerinin neler olduğunun irdelenmesi amaçlanmıştır. Erkeklerin şiddete bakış açılarını araştırarak bir diğer araştırma ise Genç vd. (2019) tarafından, 210 evli erkeğe anket uygulanarak yapılmıştır. Bahsi geçen çalışmada, kadına karşı şiddet uygulama nedenlerinin erkeklerin mesleğine göre değişebildiği, şiddete tanıklık etme veya maruz kalma deneyimleri ve kadına karşı şiddet uygulama tutumu arasında ilişkinin varlığı gibi bulgular ortaya konmuştur. Araştırmalara bakıldığında ve literatür tarandığında özellikle doğrudan erkekleri araştırma kategorisi olarak ele alan araştırmaların azlığı dikkat çekicidir.

Kadına yönelik şiddet sorunsalı, Türkiye’de yapılan çalışmalar ile çeşitli boyutlarda incelenmiştir. Konu hakkında, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından yapılan alan araştırmasında, evlilik içerisinde eşler arasında yaşanan tartışma sonucunda, kadınların %29.59’u eşlerinin kendisine fiziksel şiddet gösterdiğini, erkeklerin ise %34.04’ü eşlerine fiziksel şiddet uyguladığını belirtmiştir (1995: 137). Altınay ve Arat’ın yaptığı çalışmada,

kadınların aile ilişkileri içerisinde değişik nedenlerden eşleri tarafından şiddete maruz bırakıldığını göstermiştir. Ayrıca her üç kadından biri, eşleri tarafından fiziksel şiddete maruz kaldığını, bunun yanı sıra bu kadınların yarısı, söz konusu şiddet durumunu başka kişilerle paylaşmadıklarını belirtmektedir. Eğitim düzeylerine göre bakıldığında; yükseköğrenimden daha düşük eğitime sahip erkekten biri eşine fiziksel şiddet uygulamaktadır. Bunun yanında, kadınların, eşlerinden daha çok gelir kazanması, şiddete uğrama ihtimalini en az iki kat artırmaktadır. Diğer bir sonuç ise kadınların eğitim seviyesinin artmasının, fiziksel şiddete maruz kalma olasılığını azalmasıdır. Okuma yazma bilmeyenlerin arasında en az bir kez fiziksel şiddete maruz kaldığını belirten kadınların oranı % 43 iken, yükseköğrenim mezunu kadınların oranı %12'dir (2008: 196). Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen araştırmada, kadınların eşleri ve beraberlik yaşadıkları erkeklerin yanı sıra, yakın çevrelerindeki kişiler tarafından da fiziksel ve/veya cinsel şiddete uğradıklarını göstermiştir. Araştırma sonuçlarına göre, kadınların on beş yaşından önce maruz kaldığı fiziksel şiddetin % 75'inin kendi aile üyeleri tarafından gerçekleştirildiği görülmüştür. On beş yaşından önce cinsel şiddete maruz kalan kadınların yarısı, bu şiddetin tanıdık olmayan, yabancı kişilerce yapıldığını bildirmiştir. Araştırmanın bir başka sonucu ise, Türkiye'de evlenmiş olan ya da birlikteliği olan kadınların % 39'unun, yaşamları boyunca en az bir kere eşleri veya partnerleri tarafından fiziksel şiddete maruz kalmış olmalarıdır. Bu gruptaki kadınların % 46'sı, vurma, tekmeleme, boğazını sıkma gibi fiziksel şiddetin ileri seviye şekillerini yaşamıştır (2009: 185). Bir diğer çalışma olan Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması'na göre, kadına karşı uygulanan şiddetin sonuçları yalnızca kadınların kendisini değil, kadınların çocuklarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda, aile içi şiddetin çocuklara yönelik boyutunun ele alınması önemlidir ve çocuğa karşı şiddetin yaygınlığı yadsınamaz bir gerçekliktir. Dolayısıyla, gerçekleştirilen araştırmaların sonuçları, kadınlara yönelik şiddet ile çocukların fiziksel istismarı arasındaki ilişkinin varlığını ve bu şiddete tanıklık etmenin çocuklarda oluşturduğu travmaya bağlı sorunları açıkça göstermektedir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2021: 13).

Kadına yönelik şiddet, feminist araştırmalarda ataerkil güç ve iktidar denetleyicisi olarak ele alınmıştır (Sancar, 2016). Son otuz yılda gelişen toplumsal cinsiyet kavramı, kadına karşı şiddet konusunda ataerkil düzen üzerinden yapılan tartışmalara ek olarak, iktidar ilişkilerinin sabit olmayan doğasını ve değişen öznellikleri konu edinen yaklaşımların kullanılmasını sağlamıştır (Özkazanç ve Yetiş, 2016: 24). Buradan hareketle, ilk bölümde de ele alındığı üzere, iktidar ilişkilerinin görünüşleri ve erkeğin baskı ve güç kullanımı, şiddet bağlamında Connell'in hegemonik erkeklik kavramı ile daha anlaşılır hale gelebilmektedir.

Çünkü hegemonik erkeklik, toplum içerisindeki erkeklerin ve kadınların konumlarına, bunun yanı sıra başka kadın ve erkekler ile ilişkilendirilme biçimlerine derinlemesine bakmak için elverişlidir. Toplumdaki bireyler, sözel ifadeleri, giyinme tarzları, tutum ve davranışları ve diğerleriyle kurdukları ilişkiler vasıtasıyla hegemonik/vurgulanmış toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin söylemleri yeniden üretmektedir. Ancak erkeklik ve kadınlık tanımlamalarının içindeki toplumsal işaretler, bireyin davranışları ile öznel olarak bağlantılandırılır ve kendi kendini tekrar tasarlamaktadır (Connell, 1987: 186). Yani erkekliği tek bir kategori içerisinde ele almak mümkün değildir; erkekliği tanımlarken, farklı söylemler ile yeniden inşa edilen toplumsal cinsiyet kategorisi olarak bahsetmek daha doğru bir anlam ifade etmektedir. Bu kategori içerisinde Öztürk (2014: 3)'ün de belirttiği gibi, erkeğin güçlü, sert, cesur, dayanıklı, ailesine sahip çıkan ve koruyan, eli ekmek tutan, mantıklı, gerektiğinde şiddet kullanan, kadın üzerinde tahakkümü olan “er” kişi olması gerektiğine dair toplumsal beklentiler vardır. Bunun devamlılığını sağlayan toplumsal sistemlerin varlığına bakmak da önemlidir. Yeniden üretim süreçlerinin en önemli bağlamı, aile sistemleri olmakla birlikte, bu sistemler içerisinde varlığını gösteren şiddeti, hegemonik erkekliğin stratejisi olarak ele almak gerekmektedir.

Watts ve Zimmerman'a göre kadına yönelik şiddet; cinsiyet eşitsizliğinin yansıması olmakla kalmamakta, bunun ötesinde eşitsiz güç dinamiklerinin devamlılığına da neden olmaktadır. Zaman zaman boyun eğdirilmek için kullanılan kasdi bir yöntem olmanın yanı sıra, yakın ilişkilerdeki şiddet, çoğunlukla erkeğin konumsal durumunu ve liderliğini aile sisteminde korumaya çalışması nedenleriyle kullanılmaktadır. Yani, kadın erkeğin eşitsiz toplumsal konumları, kadını itaat etmeye zorlamakta, şiddetin döngüselliğine neden olmaktadır (2002: 1232). Toplumsal statüsünü korumak için şiddete başvuran erkekler çoğunlukta olmakla birlikte, erkeklerin bu konudaki algıları konusunda Seymour (2018: 136), erkeklerin çoğunluğunun erkek şiddetini doğru bulmadığını ve şiddet uyguayan erkeği dışlayıcı tutumlar sergilediğini ancak erkeklik normlarının da toplumsal cinsiyet kalıp yargılarıyla uyumlu davranmaya devam ettiğini belirtmektedir.

Sonuç olarak, şiddet kavramsal olarak; fiziksel, cinsel, psikolojik ya da ekonomik bakımdan bireyin zarara uğramasıyla sonuçlanan ya da bu sonuçların ortaya çıkma ihtimali bulunan davranışları içeren, kişinin hürriyetinin kasdi anlamda engellenmesine neden olan, toplumsal, kamusal/özel alanda oluşan fiziksel, cinsel, psikolojik, sözel veya ekonomik türleri kapsayan tutum ve davranışları kapsamaktadır (Resmi Gazete, 2012). Şiddet, toplumsal ve bireysel anlamda birçok olumsuz sonucu olan bir sorun alanıdır. Dolayısıyla mikro ve makro ölçekte tedbir alınmayı gerektiren bu sorun alanı, kadınları doğrudan ilgilendiren hatta hayati

risk oluşturan bir mesele olmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre; dünya genelinde kadınların %35'i yakın eşin/partnerin fiziksel ve/veya cinsel şiddetine veya partneri olmayan kişinin cinsel şiddetine maruz kalmıştır. Bunun yanı sıra, kadınların neredeyse üçte biri (%30), eşleri tarafından fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalmaktadır. Global anlamda yaşanan kadın cinayetlerinin %38'i yakın kişiler tarafından gerçekleştirilmiş, kadınların %7'si partnerinden başka biri tarafından cinsel saldırıya uğramıştır (WHO, 2013: 2). Bu verilere bakıldığında, kadına yönelik şiddetin büyük ve kapsamlı bir sorun olduğu ve topyekûn mücadele edilmesi gereken bir mesele olduğu anlaşılmaktadır.

2.1.6. Kadına Yönelik Şiddet ile Mücadele Mekanizmaları

Kadına yönelik şiddet ile mücadele mekanizmalarının gelişim seyrine kadın sorunlarının ulusöteleşmesi ve küresel düzeydeki kadın hareketleri katkı sağlamıştır. İnsanlığın en acı sahnelerine tanıklık eden İkinci Dünya Savaşının ardından 26 Haziran 1945'te San Francisco'da Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması imzalanmıştır. BM'nin kurulma amaçları arasında; insanların din, dil, ırk, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin temel hak ve özgürlüklerinin korunması, sosyo-ekonomik kalkınmanın desteklenmesi, savaşların önlenerek barış ve güvenliğin öncelenmesi ile bu ortak çıkarların elde edilmesi adına devletlerarası uyumun merkezi olunması yer almaktadır (Ertürk, 2015: 47). Dolayısıyla kadınların bu tarihten önce başlatmış oldukları hak mücadeleleri de, sorun ve taleplerine ilişkin çözüm arayışları da uluslararası düzeyde muhatap bularak yerleşik sistemlerin değişmesine katkı sunmuştur.

Kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet ile mücadele konusunda küresel düzeyde etkin müdahaleler ve uluslararası metinlerde önemli düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemeler genel anlamda Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi metinleri ile İnter Amerikan Sözleşmesi olarak ele alınacaktır. Kadına yönelik şiddetle mücadele, Birleşmiş Milletler kararları ile devletlerin sorumluluklarından en önemlileri olarak belirlenmiştir. Karınca (2010: 134), Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW)'nin Türkiye tarafından imzalandığını ve 19 Ocak 1986 tarihi itibarıyla yürürlüğe girdiğini, bu tarih sonrasında iç hukukun da bir düzenlemesi olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, 2009 yılı itibarıyla Birleşmiş Milletler'in 192 üyesinden 186 devlet, Sözleşme'yi onaylamıştır. Moroğlu (2012: 360)'na göre, tarihin eski dönemlerinden bu yana kadına yönelik şiddet var olmasına rağmen, şiddet bağlamında değerlendirilmemiştir. Kadınların temel insan hak ve özgürlüklerinin adil ve eşit şekilde verilmesi, ayrımcılıkların kanuni anlamda ortadan kaldırılması için 1979 yılında kabul edilen Sözleşme'de kadın sorunu yaşamın birçok alanında ele alınmasına karşın, "kadına yönelik şiddet" sorunu anlamında net bir revizyon yapılmamıştır. Nitekim aile içi şiddetin,

kadınların insan haklarının önündeki engel olmasına karşın, şiddetin sorun olduğuna ilişkin bir kabul gerçekleşmemiştir. Bu nedenle, kadına yönelik şiddetin konusunda farkındalığın sağlanmaması açısından söz konusu Sözleşme’de bu bağlamda düzenlemelerin yetersiz olduğu görülmektedir.

Kadınlara yönelik ayrımcılık konusu Sözleşme’nin 1. maddesinde; “Kadınların medeni durumuna bakılmaksızın, kadın erkek eşitliğine dayalı olarak yaşamın her alanında insan haklarının tanınmasını, kullanılmasını, yararlanılmasını, engelleyen veya ortadan kaldıran, cinsiyete dayalı olarak yapılan herhangi bir ayırım, dışlama ve veya sınırlama” olarak tanımlanmıştır. Sözleşmenin bu maddesi, Türkiye’de yargı sistemlerinde, özellikle boşanmış ya da yakın partner -nikahsız birliktelik- olarak yaşayan kadınların eş şiddetinden korunmasına ilişkin olarak gerekçelerde yer almıştır (Karınca, 2010: 135). Sözleşme’de kadınların insan hakkının “evrenselliği”, “birey olarak” bütün kadınların haklarına sahip olması gerekliliği öngörülen temel ilkelerdir. Bu ilke çerçevesinde, CEDAW, tüm toplumlarda kadına karşı ayrımcılığın bulunduğunu gerçeğini kabul etmektedir. Ayrıca, küresel olarak bütün toplumlarda, herhangi bir kadının herhangi bir statüsünde ve demografik etmenler gözetmeksizin kadın haklarının benzer ve benzer biçimde olduğunun kabul edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrımcılık ve bu tür uygulamaların tümüyle “ortadan kaldırılması” gerekliliğinin ön koşul olmaksızın sağlanması gerektiğini belirtmektedir. Dolayısıyla, CEDAW’ın imzacısı olan devletler, kadınların insan haklarını yok sayan bütün uygulamaların ve faktörlerin ortadan kaldırılması gerektiğine ilişkin kabulü onaylamış sayılmaktadır. Buna göre, çeşitli toplumsal yargılar, kültürel inançlar, toplumsal düzenlemeler, kadınların haklarını kullanmasını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini engellememelidir (Acar, 2010: 17).

BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi tarafından 1989 yılında imzalanan 12 sayılı Genel Tavsiyesi’nde, kadına karşı şiddet ile mücadele için devletlere çağrı yapıldığı ve bu konuda araştırmaların ve bir takım somut verilerin gerektiği belirtilmiştir (Altınay ve Arat, 2008: 11). Kadına yönelik şiddetin olumsuz sonuçları ve bu bağlamdaki mücadele unsurları çok katmanlıdır. Buradan hareketle, kadına karşı şiddet, kadının fiziksel, psikolojik, ekonomik veya cinsel olarak acı çekmesi ile sonuçlanabilmektedir. Ayrıca, şiddet, kadının güvenli yaşam algısını zedelemekte, kamusal alandan kendisini soyutlamasına özel alana hapsolmasına neden olmaktadır. Bahsi geçen yaşamsal ihlali diğer bir deyişle cinsiyete dayalı şiddeti, 1992 yılında CEDAW Komitesi, “Kadınlara Karşı Şiddet” konulu 19 sayılı Genel Tavsiye Kararıyla, “kadınların erkeklerle eşit temelde hak ve özgürlüklerden yararlanma becerisini ciddi şekilde kısıtlayan bir ayrımcılık şekli” olarak kavramsallaştırmıştır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü 2021: 12). Diğer yandan, 20 Aralık 1993 tarihinde

Birleşmiş Milletler'in Genel Kurul gündemine alınan “Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Bildirge” kabul edilmiştir (Moroğlu, 2012: 361). Böylece, yaşamın bütün alanlarında, kadınlara karşı her türlü şiddetin insan hakkını engellemesi gerçeğinden hareketle, ailede veya toplum içinde gerçekleşmesinin önüne geçilmesi gerektiği, devlet tarafından bu çabanın ortaya konulmasının önemli olduğu vurgulanmıştır (Özkan, 2017: 552). Bildiri içeriğinin, şiddet gören savunmasız kadınlar açısından ve çoklu dezavantajlı gruptaki bireylere duyarlı şekilde hazırlandığı görülmektedir.

Pekin Bildirgesi ve Eylem Platformu, 1995 yılında imzalanmış olup kadınlara yönelik her türlü şiddet ile mücadeleyi stratejik amaç olarak değerlendirmiştir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2021: 12; Birleşmiş Milletler, 1995). Platform'da, kadına karşı şiddetin ortadan kaldırılması adına önlemler alınması, şiddetin nedenleri ve sonuçları ile önleyici hizmetlerin etkinliğinin incelenmesi, kadın ticareti ve buna benzer şiddetin ortadan kaldırılması için önlem ve uygulamaların hayata geçirilmesi öngörülmektedir. Bunun yanı sıra, devletlerin bu konu özelindeki sorumlulukları tanımlanmıştır. Örneğin; yasal düzenlemelerin etkinleştirilmesi, uluslararası anlamda kadınların insan haklarını korumaya yönelik araçların kullanılması, şiddet mağdurlarının güçlendirilmesi amacıyla programların hayata geçirilmesi, şiddete yönelik bilinç düzeyinin artırılması için çalışmalar yapılması şeklinde somut eylem içerikleri de tarif edilmiştir (Özkan, 2017: 553).

Bunun yanı sıra, yerel düzeyde ilk Sözleşme niteliği taşıyan ve cinsiyet ayrımcılığına dayalı kadınlara yönelik şiddetin yasaklandığı “Kadınlara Karşı Şiddeti Önleme, Cezalandırma ve Ortadan Kaldırmaya İlişkin İnter Amerikan Sözleşmesi”nden bahsetmek gerekmektedir. Bu Sözleşme’de, şiddetin tanımı, üç ayrı kategori altında ve fiziksel, ruhsal ve cinsel şiddet başlıkları ile yapılmıştır (Moroğlu, 2012: 362). Tanımlanan şiddet biçimleri şu şekildedir; ilk olarak aile içi şiddet; dayak, hakaret, cinsel istismar, evlilik içi tecavüz gibi durumları kapsamaktadır. İkinci olarak toplum tarafından uygulanan şiddet; iş yerlerinde, eğitim kurumlarında, sokakta, cinsel taciz, sindirme, kadın ticareti, fahişeliğe zorlama gibi eylemleri ifade etmektedir. Son olarak, devlet kaynaklı/ devletin işlediği şiddet tanımı ise işkence, gözüaltında ve silahlı çatışmalarda tecavüz vb⁵ durumları içermektedir. Dolayısıyla, şiddetin genel anlamda nelere işaret ettiğinin tanımlamaları yapılmış ve buna dair önlemlerin neler olduğu belirtilmiştir.

2000’li yıllara gelinceye kadar, Avrupa Konseyi tavsiye kararlarında ve İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi’nde (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) görüldüğü gibi Avrupa Konseyi’nde ve Avrupa Birliği’nde “kadının şiddetten

⁵ Moroğlu, 2012: 4.

korunmasına” konusunda özellikli uygulamaların ve yaptırımların olmadığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde yer alan “işkence yasağı, insanlık dışı ve kötü muamele yasağı ve zorla çalıştırma yasağı” maddelerini gerekçe sunarak “BM Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesine İlişkin Bildirge” içeriğindeki ilkeler doğrultusunda yaptırımlar gerçekleştirmiştir. Öte yandan, 30 Nisan 2002 tarihinde kabul edilen Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tavsiye kararında, konu özelinde yeni düzenlemelerden bahsetmiştir. Bu karara göre, toplumda şiddeti önlemede bilinç ve farkındalık seviyesinin artırılması, kolluk kuvvetleri, adli ve sosyal hizmet sunan personele şiddet ile mücadele konularında eğitimler verilmesi, şiddet mağdurunun güvenliğini korumaya yönelik barınma hizmetlerinin geliştirilmesi, sığınmaevlerinin açılması, erken yaşta zorla evliliklerin önlenmesi, bu konuda şiddeti önlemede ve farkındalık yaratmada iletişim ve medya araçlarının etkin şekilde kullanılması konularında çeşitli faaliyetlerin yapılması gerekmektedir (Moroğlu, 2012: 363).

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından alınan “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele: Bir Avrupa Konseyi Sözleşmesine Doğru” Konulu 1635 (2008) Sayılı İlke Kararı’nda, kadına yönelik şiddetle mücadele konusundaki çalışmaların artırılması gerektiği belirtilmektedir. Bu kararda, eşler arası şiddetin devletler tarafından mevcut olmayan eşleri de içerecek biçimde ağırlaştırıcı sebep göstererek, ayrıca şiddet failini haneden uzaklaştırarak koruyucu ve önleyici tedbirleri uygulamaya yönlendirmektedir. Bu noktada kanunların uygulanması için devletlerin finansal desteği ayırmaları mecburiyetini vurgulamaktadır (Bozkurt Şener, 2011: 38). Avrupa Konseyi’nin kadına karşı şiddet ile mücadelede gerçekleştirdiği düzenlemelerden olan İstanbul’da 11 Mayıs 2011 tarihinde imzalanan “Kadına Yönelik Şiddetin ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Sözleşme”dir. Bu Sözleşme, bu konuda güçlü yaptırımı bulunan uluslararası hukuktaki ilk sözleşme niteliğine sahiptir. Sözleşme, İstanbul’da imzaya açılmış olması nedeniyle İstanbul Sözleşmesi olarak kullanılmakta olup Türkiye, 13 ülkenin imzaladığı Sözleşme’yi imzalayan ve onaylayan ilk ülkedir. Sözleşme’de kadına karşı şiddetin insan hakları ihali olduğu ilk kez bağlayıcı şekilde belirtilmiş, bunun yanı sıra bağımsız bir denetim mekanizması kurulmasına yönelik düzenleme yapılmış, şiddetin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir sonucu olduğu vurgulanmıştır. Sözleşme, CEDAW’da düzenlenen kadına yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına, kadın ve erkek eşitliğinin sağlanmasına destek niteliğini taşımaktadır. Sözleşme’de kadına yönelik şiddetle mücadele amacıyla kapsamlı bir hukuki çerçeve geliştirmek için, önleme (prevention), koruma (protection), kovuşturma (prosecution) ve mağdur destek mekanizmaları oluşturma politikaları (policy) konuları belirlenmiştir. Bu

konuda uluslararası bağlayıcılığa sahip Sözleşme, Avrupa Konseyi üyesi olmayan devletlerin de onayına sunulmuştur (Moroğlu, 2012: 367). İstanbul Sözleşmesi'nin 80. maddesi yani herhangi bir tarafın Avrupa Konseyi'ne bildirimde bulunarak Sözleşmeyi feshetmesine izin vermesi dayanağından hareketle, Türkiye, 20 Mart 2021 tarihinde tek taraflı olarak İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmiştir⁶. Bunun sonucunda da öncelikle kadına yönelik şiddetin olaylarının artış göstereceği yönünde tartışmalar meydana gelmiştir (Çamurcu, 2021: 98).

Avrupa Birliği'nin ve aile içi ve kadına yönelik şiddet ile mücadeleyle yönelik ilk bağımsız düzenlemesi olan Avrupa Parlamentosu ve Konseyi (Official Journal of the European Union) tarafından düzenlenen 2024/1385 Sayılı Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetle Mücadeleye İlişkin Avrupa Birliği Direktifi⁷ ile rıza dışı evlilikler, özel/mahrem görüntülerin izin dışı paylaşılması, siber taciz, siber ısrarlı takip (cyber stalking) ve siber alanlarda nefret ile şiddete teşvik ve kadın sünneti (genital mutilasyon) eylemlerinin suç sayılması gerektiği, ayrıca bu suçları işleyenlerin bir yıldan beş yıla kadar hapisle cezalandırılması öngörülmektedir. Bunun yanı sıra, bahsi geçen suçların bir çocuğa, eski veya mevcut eşe, partnere, kamu görevlisine veya bir insan hakları savunucusuna yönelik olarak işlenmesi, ağırlaştırıcı sebep kabul edilmektedir. Bunun dışında, üye ülkelere, mağdurlara yönelik sunulması beklenen önleyici ve koruyucu tedbirleri içeren düzenlemeleri üç yıl içerisinde iç hukuklarına entegre etmeleri için direktif verilmiştir (Official Journal of the European Union, 2024). Tüm bu düzenlemeler, kadına yönelik şiddetin küresel ölçekteki yaygınlığına ve önem sıralamasında başı çektiğine işaret etmektedir.

Türkiye'de kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda genel düzenlemeler arasında yer alan Anayasa⁸'nın 10. maddesinin ilk fıkrası ayrımcılığı yasaklamaktadır: “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir” (Ek fıkra: 7/5/2004- 5170/1 md.) ve “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” Anayasa'nın 12. maddesinde tüm bireylerin ayırım gözetmeksizin dokunulmaz, vazgeçilmez ve devredilmez hakları olduğu; 17. maddesinde herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı olduğu, kimseye işkence ve eziyet yapılamayacağı ve insan haysiyetiyle bağdaşmayan ceza verilemeyeceği; 19. maddesinde ise herkesin kişi hürriyeti ve güvenliği

⁶ <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyenin-istanbul-sozlesmesinden-cekilmesine-iliskin-aciklama> (erişim tarihi: 10.01.2025).

⁷ 24 Mayıs 2024 tarihinde AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401385 (erişim tarihi: 10.02.2025).

⁸ 18/10/1982 tarihli 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (erişim tarihi: 26.08.2024).

olduğu belirtilmiştir. Buradan anlaşıldığı üzere, kullanılan “herkes” kavramı kadınların da temel hak ve özgürlüğünü, daha önemlisi şiddete uğramaksızın yaşama hakkını güvence altına almaktadır (Bölükbaşı, 2014: 55). Anayasa’nın 41. maddesi de “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır” ibaresi ile eşler arası eşitliğe vurgu yapmaktadır. Buradan hareketle, devletin ailenin huzurunu korumada sorumlu olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye’de kadına yönelik şiddet ile mücadele kapsamında iç hukukta yasal düzenlemeler de yapılmıştır. Bu konuda 1998 yılında yürürlüğe giren 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun, şiddet faillerine yönelik uygulanacak tedbirlerin yalnızca şiddet uygulayan eşleri değil, aynı evde yaşayan başka aile üyelerini de içerek şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca aynı evde yaşamayan, boşanmış eşleri ya da boşanma nedeni ile ayrı evlerde yaşayan bireyler ve evliliğe devam etmesine karşın fiilen ayrı yaşayan aile bireylerini ve çocukları kapsamaktadır (Resmi Gazete, 1998). Bunun yanı sıra iç hukuk düzenlemeleri arasında Türk Medeni Kanunu da yer almaktadır. 4721 sayılı Türk Medeni Kanun (2002)’da, kadının aile içindeki konumunun belirlenmesi açısından önem arz eden, aile bireyleri arasındaki ilişkinin ve onların ev içindeki durumunun ele alınmasıdır. Türk Medeni Kanun’un 185. maddesi⁹ ile aile hukukunda eşler arası eşitlik sağlanmıştır. TMK’da, evlilik birlikteliğini karı ve kocanın beraber yöneteceği, bu konudaki haklarda ve sorumluluklarda eşit oldukları vurgulanmıştır. Bu vurgu yani aile içi ilişkilerin eşitliğine dair hükümler, kadına yönelik aile içi şiddetin temelindeki nedenlerin öneminden hareketle, demokratikve eşitlikçi bir aile yapılanmasına yol açmasının yanı sıra, kadının evdeki konumunun güçlendirilmesi, ayrıca kadının insan haklarının korunmasına, dolayısıyla aile içi şiddetin önlenmesine de sebep olmaktadır (Bozkurt Şener, 2011: 49).

Diğer bir iç hukuk düzenlemesi olan ve 2005 yılında değiştirilen son haliyle Türk Ceza Kanunu¹⁰ cinsel suçların, toplumsal düzen ve genel ahlâka karşı suçlar olmaktan çıkartıldığı ve kişiye karşı işlenen suçlar arasına alındığı kadına karşı şiddete bakış açısının dönüşümüne hizmet eden bir düzenlemedir. Yeni TCK’da “kız/kadın” ayırımının kaldırılması ve eski yasada kadınları, “birey” olarak değil de, “eş” veya “aile üyesi” olarak tanımlayan yasal dilin bütünüyle terk edilmesi de önemli bir gelişmedir (Acar, 2010: 18). TCK’nın “eşitlik ilkesi” 3. maddesinde¹¹ vurgulanarak cinsiyet ayrımcılığının önüne geçilmesine yardımcı olmaktadır.

⁹ TMK m. 185/1 “Evlenmeyle, eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur” hükmünü ifade eder.

¹⁰ 5237 sayılı 26/9/2004 tarihli Türk Ceza Kanunu.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (erişim tarihi: 20.01.2024).

¹¹ TCK 3. Maddesi; “Ceza Kanununun uygulamasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, milli veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konuları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaz” hükmünü ifa eder.

Kanun' un 77. maddesinde; kasten öldürme, kasten yaralama, işkence, eziyet veya köleleştirme, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma, bilimsel deneylere tabi kılma, cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarı, zorla hamile bırakma, zorla fuhşa sevk etme fiillerinin, herhangi bir nedenle toplumun bir kesimine karşı bir plan doğrultusunda sistemli olarak işlenmesi, insanlığa karşı suç oluşturacağı belirtilmektedir. Bu düzenleme ile özellikle ayrımcılık suç olarak tanımlanarak bunu işleyen, kanun nizamına uygun olmayan ve ayrımcılık yapan kişilerin cezalandırılması öngörülmüştür (Ertürk ve Özdamar, 2009: 1178). Yeni TCK'da ilk kez evlilik içi ırza geçme suç¹² olarak vurgulanmış olup “cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar” başlığı altında cinsel özgürlüğe karşı suçlar düzenlenmiştir. Bu konuda çocuğun cinsel istismarı, cinsel saldırı, reşit olmayanla cinsel ilişki ve cinsel taciz dört temel suç öngörülmüştür (Yüksel Oktay, 2015: 103). Türk Ceza Kanunu, evlilik birliği içinde cinsel saldırı eyleminin nitelikli halini şikayete bağlı bir suç olarak kabul etmiştir. Mağdurun rızası dışında cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığının ihlal edilmesi cinsel saldırı olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu suçun anlaşılması için öncelikle cinsel davranış kavramının ne olduğunun tanımlanması gerekmektedir. Bu gereklilik nedeniyle, cinsel davranışın Kanun'da tanımlanmaması ve açıklanmamış olması eleştirilere neden olmaktadır (Yenerer Çakmut, 2018: 52).

Bunun yanı sıra, şiddet ile mücadele yasal düzenlemeler arasında, 4 Temmuz 2006 tarihinde, 2006/17 sayılı “Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleri ile Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi için Alınacak Tedbirler” konulu Başbakanlık Genelgesi yürürlüğe girmiştir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2018: 24). Bunun yanı sıra, 5393 sayılı Belediye Kanunu 2005 yılında yürürlüğe girmiş olup Kanun'da nüfusu 50.000'i geçen belediyelerin bünyesinde, kadınlar ve çocuklar için koruma/sığınma evlerini hizmete açmaları gerektiği belirtilmiştir. 2012 yılında, bu madde içeriğinde, büyükşehir belediyeleri ve nüfusu 100.000' in üzerindeki belediyeler olarak değişiklik yapılmıştır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2018: 25). Türkiye'de kadına yönelik şiddet ile mücadele kapsamında kurumsal düzenlemeler de gerçekleştirilmiştir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde, ilgili tüm kurum ve kuruluşların da katkıları ile 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun hazırlanmış ve 20 Mart 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 6284 sayılı Kanun ve uygulamaları, şiddetin önlenmesinde yasal dayanakların mihenk taşıdır. Söz konusu Kanun'un temel ilkeleri arasında, “...temel insan haklarına dayalı, kadın-erkek eşitliğine duyarlı, sosyal devlet ilkesine

¹² TCK 102/2. maddesi “Fiilin vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on iki yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Bu fiilin eşe karşı işlenmesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturmanın yapılması mağdurun şikâyetine bağlıdır” hükmünü ifa eder. TCK' da cinsel saldırı m. 102; çocukların cinsel istismarı m. 103; reşit olmayanla cinsel ilişki m. 104 ve cinsel taciz m. 105 olarak düzenlenmiştir.

uygun, adil, etkili ve süratli bir usul izlenmesi” ilkesi (m.1/2-b), “şiddet mağduru ve şiddet uygulayan için alınan tedbir kararlarının insan onuruna yaraşır bir şekilde yerine getirilmesi” ilkesi (m.1/2-c), “... Kadınlara yönelik cinsiyete dayalı şiddeti önleyen ve kadınları cinsiyete dayalı şiddetten koruyan özel tedbirlerin ayrımcılık olarak yorumlanamayacağı” ilkesi (m.1/2-ç) bulunmaktadır. Dolayısıyla, Kanun kapsamında tanımlanan, kadına yönelik şiddet veya şiddetin çeşitli biçimlerine maruz kalan şiddet mağdurlarını korumaya yönelik ve/veya şiddet uygulayanlara yönelik önleyici tedbirlerin aile hâkimleri tarafından eşitlik, adalet, güvenlik, ivedilik gözetilmek üzere alınmasının dayanağı oluşturulmuştur. Erkeklerin fiziksel olarak kadınlardan üstün oldukları iddiası ile şiddet uygulamalarının önüne geçilmesi, Kanun’un yukarıda bahsedilen ilkeleri neticesinde garanti altına alınmıştır. Bu itibarla Kanun, iç hukukta kadına yönelik şiddetin önlenmesi için önemli düzenlemeler, yaptırımlar ve uygulamalar hükmetmektedir.

Cumhurbaşkanlığı 2023/16 sayılı Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Genelgesi¹³ ile şiddet ile mücadelede mevzuatın etkin uygulanmasını, hukuki ve idari tedbirlerin alınmasını, 6284 sayılı Kanun kapsamında alınan tedbirlerin uygulanması için idari ve mali tedbirlerin alınmasını, şiddetle mücadde konusunda etkin rol oynayan kurumlar ile buralarda görev alan personelin bu konuda bilgi ve farkındalık seviyelerinin artırılmasını, şiddetle topyekûn mücadele edilmesi için bu farkındalık çalışmalarının devamlılığının sağlanmasını, kadına yönelik şiddetle mücadelede kriz odaklı müdahalelerin yanı sıra aynı zamanda risk odaklı çalışmaların benimsenerek mağdurlara erken müdahalenin yapılmasını, kadınların iş gücüne katılımlarının teşvik edilmesini, kadına yönelik dijital şiddetle mücadele edilebilmesi için dijital okur-yazarlık eğitimlerinin verilmesini, erken yaşta ve zorla evlilikler ile mücadele konusunda bilinç ve farkındalık çalışmalarının yapılmasını, kadına yönelik şiddetle mücadelede rol alan kurum ve paydaşların eşgüdüm ile koordinasyon halinde çalışmalarının gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Kadın sorunları alanında ulusal mekanizma olan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), 1990 yılından itibaren kadına yönelik şiddet ile mücadele konusunda kurumsal hizmetlerini yürütmektedir. Genel Müdürlük, 2011 yılında çıkarılan 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’ nın yasal çatısı altına girmiştir. Kadına yönelik şiddet ile mücadelede, şiddeti oluşturan ve pekiştiren olumsuz tutum ve davranışlar ile mücadele etmek için kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi

¹³ Resmi Gazete, 25.11.2023 tarihli ve 32380 sayılı 2023/16 Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Genelgesi. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/11/20231125-26.pdf> (erişim tarihi: 10.04.2025). Söz konusu Genelge ile 2006/17 sayılı Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler konulu Başbakanlık Genelgesi yürürlükten kaldırılmıştır.

konularda çeşitli politikalar üretmeyi amaçlayan KSGM, alanda hizmet sunan farklı bakanlıklar ile koordineli bir biçimde farkındalık çalışmaları gerçekleştirmektedir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2015: 36). Bunun yanı sıra yerel yönetimlerin iç teşkilatlanma yapıları da kadınların güçlendirilmesi amacıyla hizmet sunmaktadır. Bunlara örnek olarak, belediyelerin cinsiyet eşitliği birimleri, meclis ihtisas komisyonları, belediyelere bağlı kadın konukları, kadın danışma merkezleri gösterilmektedir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2018: 38).

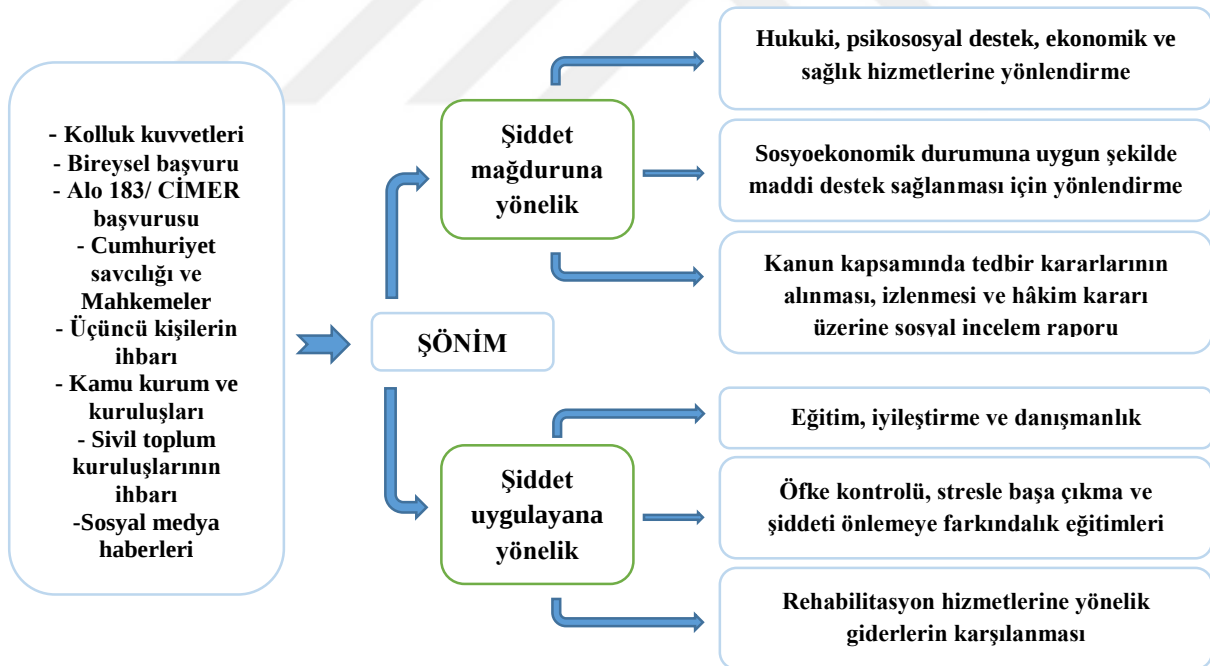
2.1.7. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğü

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un 14. maddesi, destek hizmetleri ve kurumlar arası koordinasyon çerçevesinde şiddeti önleme ve izleme merkezlerinin kurulmasını öngörmektedir (Alican Şen, 2018: 143). Özellikle, söz konusu Kanun'un 14. maddesinin 1. fıkrasında yer alan: "...Şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetlerinin verildiği, çalışmalarını yedi gün yirmi dört saat esasına göre yürüten, ... şiddet önleme ve izleme merkezlerini kurar" hükmü ile 2. fıkrasında, "kurulan merkezlerde şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik izleme çalışmaları yapılır ve destek hizmetleri verilir" hükmü yer almaktadır. Bu yasal dayanak çerçevesinde kurulan Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde hizmet sunmaktadır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2018: 35). Kanun, buradan hareketle ŞÖNİM'lerin açılmasını öngörmektedir. Bu kurumsal yapının şiddetin önlenmesine dair çalışmalar yapması, Kanun kapsamında tedbir kararlarının uygulanması, izlenmesi ve denetlenmesi ve şiddet mağdurlarına destek mekanizmalarının geliştirilmesi ve bunun yanı sıra şiddetin ortadan kaldırılmasında rol oynayan kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile koordinasyon sağlaması bakımından önemli rolleri bulunmaktadır. ŞÖNİM'lerin temel çalışma usul ve esasları, işleyişi, hizmet sunacağı profil ve hizmet sunumunun içeriğine dair detaylı açıklamalar, 17.03.2016 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik'te bulunmaktadır. Çalışmaların yedi gün yirmi dört saat esasına göre yürütüldüğü Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM)'nin yapısal ve uygulamadaki işlevine bakıldığında, koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin şekilde yerine getirilmesi ile şiddetin önlenmesine yönelik danışmanlık, rehberlik ve izleme gibi hizmetlerin verildiği, tercihen kadın olmak üzere yeterli sayıda personelin

bulunduğu merkezlerdir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı verilerine göre, Türkiye’de 81 ilde 82 ŞÖNİM¹⁴ hizmet vermektedir.

ŞÖNİM’lerin genel olarak hizmetlerine ve hizmet sunduğu kitleye bakıldığında, farklı ve çoklu şiddet türlerine maruz kalan çoğunlukla kadınların hizmet aldığı bir kurumsal yapı olduğu görülmektedir. Pratik olarak uygulamadaki bu görünüme rağmen; ŞÖNİM Hakkında Yönetmelik, hizmet sunulacak kitleyi tanımlarken şu ifadeleri vurgulamaktadır: “... Ev içi şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınlar, çocuklar, aile bireyleri ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişiler yararlanır...” (m.12/1). Bu ibarede yer aldığı üzere, şiddetin yalnızca ev içi alanlarda meydana gelmediği, kamusal alanda da görüldüğü dolayısıyla sınırların genişletilmesi gerekliliği düşünülmektedir. Nitekim fiziksel, cinsel, ekonomik, psikolojik şiddetin sadece aile içerisinde veya aile birlikteliği içerisinde yaşanmadığı, dijital mecralar üzerinden de yaşanabildiği bunun yanı sıra iş yeri gibi ev alanının dışında da şiddetin ortaya çıktığı görülmektedir.

ŞÖNİM’lerin hizmet sunumu ve hizmetlere başvuru şekilleri aşağıdaki şekilde gösterilmektedir (Şekil 2.1).

Şekil 2.1 ŞÖNİM Kurumsal Hizmetleri Şeması

ŞÖNİM hizmetleri için başvuru mekanizmaları ve mercileri ile hizmet içerikleri yukarıdaki görselde gösterilmektedir. ŞÖNİM hizmetlerine başvurular, şiddet mağduru olduğu tespit edilen kişiler ve beraberindeki çocukların emniyet veya jandarma ekipleri tarafından

¹⁴ <https://www.aile.gov.tr/iletisim/bakanlik-iletisim-bilgileri/sonim/> (erişim tarihi: 03.02.2025).

merkeze getirilmesi, mağdurların bireysel başvuruları, Cumhuriyet savcılığı veya ilgili mahkemeler tarafından verilen tedbir kararları, kamu kurumlarında görevli personelin veya sivil toplum kuruluşlarında çalışanların ihbarları, mağdurun veya üçüncü kişilerin Alo 183 Acil Yardım Hattı ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) platformu üzerinden yaptığı ihbar ve şikâyetler, şiddet içerikli sosyal medya içerikleri olarak sıralanmaktadır. Bu durumlarda alınan başvurular, Müdürlüğün bünyesinde görevli sosyal çalışma görevlileri/uzmanlar aracılığıyla risk değerlendirmesine tabi tutulmakta ve ivedilikle şiddet mağdurlarına ilişkin gereken müdahale planı hazırlanmaktadır. Buna göre, mağdur ve çocuklarının can tehlikesi ve/veya barınma ihtiyacı var ise kadın konukevlerine¹⁵ yerleştirilmesi, haklarında önleyici ve koruyucu tedbir kararı alınması gerekli ise bu çerçevede mahkemeden karar talep edilmesi, iş bulma ve meslek edindirme kurslarına yönlendirme, psikososyal destek sağlanması, hukuki destek için yönlendirme, sağlık hizmetlerine erişim için yönlendirme gibi iş ve işlemleri gerçekleştirmektedir. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik ayrıca şiddet mağdurlarına yönelik geçici maddi yardım (m. 21/1), kreş imkânı sağlama (m. 22/1), adli destek hizmetleri (m. 24/1) hakkında işlemler yapılmasını yasal hale getirmektedir.

Hayati riski bulunan ve barınma ihtiyacı olan kadınların kadın konukevine kabul işlemleri de ŞÖNİM’lerde gerçekleştirilmektedir. Buradan hareketle, kadına yönelik şiddetin gündelik yaşamdaki görünümü, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğünden 6284 sayılı Kanun kapsamında hizmet alan kadınların, kuruluşa gelme ve kuruluştan hizmet alma sebeplerinde yer almaktadır. Diğer bir deyişle, kadınların sosyal hizmet politikalarından yararlanma nedenlerinde, ataerkil cinsiyet düzeninin nüvelerini görmek mümkündür. Kadınların çoğunluğu, aile bireyleri, tanıdığı, tanımadığı erkek bireyler tarafından şiddete maruz kalabilmekte, dolayısıyla müşterek konuttan, iş yerinden uzaklaştırma, gizlilik gibi tedbir kararları aldırarak psikososyal, ekonomik, istihdam gibi destek hizmetlerine ihtiyaç duyabilmektedir. Şiddet döngüsü içerisinde kalan kadınlar, nihai noktada barınma yeri bulma gerekçeleriyle evden ayrılmak zorunda kalmaktadır. Kadınlar sıklıkla, evlilik içerisinde, erkeğin iktidarına boyun eğmek zorunda kalmakta; ekonomik, sözel, cinsel ve fiziksel şiddetin mağduru olmaktadır. Bunun yanı sıra, evlilikte, geniş aile yaşantılarının sürdürülmesi, çekirdek ailenin özerk bir haneye sahip olamaması, kayıncı, kayınpeder gibi erkeğin ailesi dolayısıyla erk mekanizmalarının tek başlılığını devam ettirmesi ve herhangi bir direnç

¹⁵ Kadın konukevleri diğer bir deyişle sığınmaevleri, kadınlara ve beraberindeki çocuklara, şiddetten uzak acil sığınma, güvenlik ihtiyacını karşılayan ve kadınlara bağımsız bir yaşam kurmaları için ortam sağlanan yatılı bakım kurumlarıdır (Sallan Gül, 2013: 97).

göstergesine müsaade etmemesi, kadının evlilikteki rolünün baskılanması diğer nedenler arasında sıralanabilmektedir.

Şiddetin önlenmesi ve izlenmesine yönelik ŞÖNİM’lerin şiddetin aktörü olan şiddet uygulayanlara yönelik hizmet sunması da önemlidir. Bu bağlamda, ŞÖNİM tarafından ilgili Yönetmeliğin “... Şiddet uygulayana yönelik hizmetler ŞÖNİM koordinasyonunda ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülür” (m. 12/1) maddesi uyarınca, şiddet uygulayanlara yönelik destek hizmetleri sunulması gerekmektedir. Bu hizmetler arasında; eğitim, rehabilitasyon ve danışmanlık hizmetleri¹⁶ (m. 26/1), yani öfke kontrolü, stresle başa çıkma ve şiddeti önleme konusunda farkındalık eğitimleri ve rehabilitasyon çalışmalarına katılım için Sağlık Bakanlığı kurumları ile koordineli çalışmak, meslek edindirme kurslarına yönlendirmek (m. 26/1-c), alkol, uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılığı veya ruhsal bozukluğu bulunanlara yönelik muayene ve tedavi süreçleri için yönlendirme yapılması (m. 26/1-b, m. 27/1) bulunmaktadır.

ŞÖNİM’ler, 6284 sayılı Kanun kapsamındaki tedbir kararlarının alınması, uygulanması ve izlenmesinde de etkin role sahiptir. Şiddet mağdurları hakkında gerekli değerlendirmenin uzmanlar tarafından yapılması ve olası risklerin önlenmesi için tedbir kararlarının ivedilikle alınması ve gizlilik çerçevesinde işlemlerin yürütülmesi önemlidir. Söz konusu tedbir kararlarının en kolay ve hızlı olması için hâkim, mülki amir tarafından gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda kolluk tarafından verilebilmektedir¹⁷. Yüksek can güvenliği riski bulunan şiddet mağdurlarına yönelik ise Kanun’ un 8. maddesinin 6. fıkrası gereğince resen veya kişinin talebi üzerine, kişinin ve diğer aile bireylerinin kimlik bilgilerinin veya kimliğini ortaya çıkarabilecek bilgileri ve adreslerinin gizli tutulması kararı uygulanabilmekte, bu tedbir hükümleri Kanun Yönetmeliği’nin 32. maddesi gereğince yürütülmektedir. Kimlik ve adres bilgileri gizli tutulan ve can güvenliği riski olan şiddet mağdurlarının ikamet adresleri bulundukları ilin ŞÖNİM adresleri olarak güncellenmekte¹⁸ ve olası risklerin Kanun çerçevesinde önüne geçilmektedir.

Teknik yöntemlerle takip¹⁹(elektronik kelepçe), şiddet mağdurlarını korumaya yönelik bir diğer tedbir yöntemi olarak uygulanmaktadır. 2021 yılı itibariyle, İçişleri Bakanlığı Emniyet

¹⁶ 6284 sayılı Kanun’da şiddet uygulayanlar hakkında ŞÖNİM’ler tarafından verilecek destek hizmetleri arasında “öfke kontrolü, stresle başa çıkma, şiddeti önlemeye yönelik farkındalık sağlayarak tutum ve davranış değiştirmeyi hedefleyen eğitim ve rehabilitasyon programlarına katılmasına” (m.15/3-1) yönelik faaliyetlerde bulunmak hükmü yer almaktadır.

¹⁷ 6284 sayılı Kanunun 8.maddesinin 1.fıkrası.

¹⁸ Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmeliğin 25. maddesinin 4. fıkrası.

¹⁹ 4.09.2021 tarihli 31588 sayılı 6284 Sayılı Kanun Kapsamında Teknik Yöntemlerle Takip Sistemlerinin Kullanılmasına Dair Yönetmelik Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Yönetmelik, bu tedbire ilişkin düzenlenmelerin yasal dayanağını teşkil etmektedir. Teknik yöntemlerle takip diğer bir deyişle elektronik kelepçe, 6284 sayılı Kanun ile şiddet mağduruna yönelik koruyucu tedbir kararları verilebilebilmesi gibi şiddet uygulayanlara da hâkim kararıyla önleyici tedbir kararları alınabilmesi kapsamına girmektedir. Elektronik kelepçe takılması da hâkim tarafından şiddet uygulayana yönelik verilen önleyici tedbir kararlarından biridir. 6284 sayılı Kanunun 12.

Genel Müdürlüğü koordinesinde teknik yöntemlerle takip amacıyla oluşturulan izleme merkezi (Güvenlik ve Acil Durumlar Koordinasyon Merkezi) aracılığıyla teknik yöntemlerle takip işlemleri 81 ilde uygulanmaya başlanmıştır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2021: 97). Bu uygulama, 6284 sayılı Kanun'un 12. maddesine dayanılarak teknik araç ve yöntemler kullanılabileceğine ilişkin hâkim tarafından verilen kararı²⁰ içermektedir. Bu tedbire ihtiyaç duyan şiddet mağdurlarının tespiti, Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Büro Amirliği ve Jandarma Genel Komutanlığı'na bağlı Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Şube Müdürlüğü/Kısım Amirliği ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı hizmet birimleri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Vaka tespit edildikten sonra şiddet olayı hakkında elde edilen bilgi, belge ve delillerle birlikte vakanın teknik yöntemlerle takibe uygunluğu Komisyon tarafından değerlendirilmek üzere ŞÖNİM'e gönderilmektedir. Tespiti gerçekleştirilen vakalar için, ŞÖNİM bünyesinde ŞÖNİM müdürü, ŞÖNİM'de görevli en az bir meslek elemanı ve polis irtibat/jandarma görevlisi olmak üzere asgari üç personelin katılımıyla oluşturulan komisyon tarafından yapılan değerlendirme sonrasında ilgili mahkemeye sunulan rapor ile birlikte 6284 sayılı Kanun kapsamında “teknik yöntemlerle takip” kararı talep edilmektedir. Kararın hâkim kararının verilmesinin ardından şiddet uygulayana elektronik kelepçe ve cihazın takılması İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü ve yerel teşkilatı tarafından gerçekleştirilmektedir. Tedbirin takibi ise sorumluluk bölgesine bakılmak suretiyle, Emniyet Genel Müdürlüğü veya Jandarma Genel Komutanlığı tarafından yürütülmektedir. Teknik yöntemlerle takip, önleyici tedbir kararının birden çok ihlal edildiği durumlarda, yüksek can güvenliği riski bulunan ve Kanun kapsamındaki diğer tedbirlerin yetersiz kaldığı durumlarda ivedilikli talep edilen ve uygulanan etkili bir yöntemdir.

Şiddet mağdurlarına yönelik tedbir kararı, Kanun'a göre ilk defasında en çok altı ay için verilebilmektedir. Şiddet tehlikesinin devam etmesi durumunda ise tedbirin süresi, şekli değiştirilebilmekte, tedbir kaldırılabilen veya devam etmesine karar verilebilmektedir²¹. Şiddet mağduruna yönelik koruyucu ve şiddet uygulayan aleyhinde alınan önleyici tedbir kararları, bildirim takip ve kontrol edilmesi için kolluk kuvvetlerine bildirilmektedir. Alınan tedbir kararının şiddet uygulayan tarafından ihlal edilmesi durumuna ilişkin de zorlama hapsi²²

maddesinde düzenlenen bu yöntem: “Bu Kanun hükümlerine göre verilen tedbir kararlarının uygulanmasında hâkim kararı ile teknik araç ve yöntemler kullanılabilir” ibaresi altında düzenlenmiştir.

²⁰ 6284 Sayılı Kanun Kapsamında Teknik Yöntemlerle Takip Sistemlerinin Kullanılmasına Dair Yönetmeliğin 3.maddesinin 1. fıkrasının I bendi.

²¹ 6284 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 2. fıkrası.

²² Zorlama hapsi; 6284 sayılı Kanunun “Tedbir Kararlarına Aykırılık” başlıklı 13. maddesinde yer almaktadır. Madde metni şu şekildedir; “(1) Bu Kanun hükümlerine göre hakkında tedbir kararı verilen şiddet uygulayan, bu kararın gereklerine aykırı hareket etmesi hâlinde, fiili bir suç oluştursa bile ihlal edilen tedbirin niteliğine ve aykırılığın ağırlığına göre hâkim kararıyla üç günden on güne kadar zorlama hapsine tabi tutulur. (2) Tedbir kararının gereklerine aykırılığın her tekrarında, ihlal edilen tedbirin niteliğine ve aykırılığın ağırlığına göre zorlama

düzenlemesi bulunmaktadır. Şiddet uygulayanın tedbir kararı ihlali, şiddet mağduru tarafından tespit edilebileceği gibi, kolluk kuvvetleri, kolluğa yapılan ihbar veya şikâyetler veya hâkim tarafından resen de tespit edilebilmektedir. Kolluk tespit ettiğinde, tedbir kararı ihlali konusunda resmi bir tutanak tutmakta ve ivedilikle Cumhuriyet Savcılığı'na göndermektedir. Savcılık Makamı da bu belgeleri Aile Mahkemesine iletirerek gerekli işlemin yapılması talimatını vermektedir. Tedbir kararının ihlal edilmesi durumunun aile mahkemesince tespit edilmesi halinde ise başka bir işleme gerek kalmaksızın resen zorlama hapsi kararı verilebilmektedir²³. Bu konuda Kanun'da yer alan düzenleme; "...Tedbir kararı verilen şiddet uygulayan, bu kararın gereklerine aykırı hareket etmesi hâlinde, ...hâkim kararıyla üç günden on güne kadar zorlama hapsine tabi tutulur" (m. 13/1) hükmündedir. Ayrıca, "Tedbir kararının gereklerine aykırılığın her tekrarında... zorlama hapsinin süresi on beş günden otuz güne kadardır. Ancak zorlama hapsinin toplam süresi altı ayı geçemez" (m. 13/2) ibaresi de yer almaktadır. Dolayısıyla tedbir kararına aykırılık suçundan hâkim tarafından zorlama hapsi hükmü verilmekte ve zorlama hapsinin süresi hâkimin takdirine sunulmaktadır.

Tüm bu Kanun ve uygulamaları çerçevesinde değerlendirildiğinde ŞÖNİM'ler, şiddetin ortadan kaldırılması için mağdura yönelik koruyucu tedbir kararları ve şiddet failine yönelik önleyici tedbir kararları ile destek hizmetlerinin etkin, hızlı ve güvenli bir biçimde hayata geçirilmesinde önemli işleve sahip mekanizmalardır. Bu çerçevede şiddet mağdurlarına yönelik tedbir kararlarının talep edilmesi, izlenmesi gibi sorumlulukların yanı sıra kurumsal olarak sunulan eğitim, danışmanlık, koordinasyon, yönlendirme ve destekleyici hizmetler de şiddetin önlenmesi için önemli yer tutmaktadır.

2.2. Şiddet Uygulayan Erkekler ile Çalışma

Şiddet uygulayan; 6284 sayılı Kanun metninde, şiddet bağlamında tanımı yapılan tutum ve davranışları gerçekleştiren ya da bunları gerçekleştirme ihtimali olan kişiler²⁴ olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu açıdan, şiddet suçunu gerçekleştirenler büyük oranda kadının kocası veya kadının beraberlik yaşadığı kişiler ya da bunun dışındaki aile bireyleridir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009: 19). Buradan hareketle, şiddet uygulayan tanımının genişletilmesi ile kadınların sadece eşleri tarafından değil diğer kişiler, aile dışından bireyler tarafından da şiddete uğrayabildiği/uğrama ihtimalinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, kadına yönelik şiddetin ortaya çıkarılmasında, kadın ve erkek fırsat eşitsizliğinin inşa edildiği cinsiyet

hapsinin süresi onbeş günden otuz güne kadardır. Ancak zorlama hapsinin toplam süresi altı ayı geçemez. (3) Zorlama hapsine ilişkin kararlar, Cumhuriyet başsavcılığınca yerine getirilir. Bu kararlar Bakanlığın ilgili il ve ilçe müdürlüklerine bildirilir."

²³ 6284 sayılı Kanun Uygulama Yönetmeliği'nin 38. maddesinin 1. fıkrası.

²⁴ 6284 sayılı Kanunun 2. maddesinin 1. fıkrasının g bendi.

düzeninde, erkeklerin anlam dünyasını, iktidar ve güç mekanizmalarının kurgulanışını irdelemek, kadına yönelik şiddetin önlenmesinde önem taşımaktadır. Bu çerçevede, Birleşik Krallık'ta yirmi yılı aşkın süredir feministler, erkek şiddetinin kadınlar üzerindeki sonuçlarına dikkat çekmektedir. Aile içi şiddetten kurtulanlarla çalışırken, kadınları güvende tutan ve ayrılma konusunda karar vermelerini sağlayan kadın merkezli uygulamaların olduğu bilinmektedir. Önceliği kadın odaklı müdahalelere vermek, yalnızca kadın açısından çalışmak, sorunu asıl merkezde olan erkek şiddetini ele almaktan yoksun bırakmaktadır (Orme vd., 2000: 89). Bunun yanı sıra şiddet uygulayana yönelik sadece ceza odaklı yaklaşımların varlığından söz etmek şiddet sorunun çözümüne yeterince hizmet etmemektedir.

Şiddete karşı mücadele konusunda erkeklerin bu süreçte katılmaları gerekliliğine vurgu son yıllarda ulusal ve uluslararası literatürde artmaktadır. Bu hususta, toplumun tüm kesiminin dâhil olmasını gerekli kılan stratejilerin varlığı ise müdahalelere genel bir çerçeve çizmek adına önemlidir. Avrupa Komisyonu Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi Raporu'nda, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin ilerleme kaydedilmesinin önemli olduğunu, bu sorunun global ölçekte var olduğunu, kadınların, eğitim, istihdam, ücret farklılığını, emek konularında dezavantajlı konumda olmalarının devam etmesi nedeniyle toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesinin ihlal edildiğini belirtmektedir. Söz konusu raporda, toplumsal cinsiyet kalıpyargıları ve eşitsizliğe köklenen her türlü şiddet eylemi ile mücadele edilmesi gerekliliği vurgulanırken, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaştırılması, politikaların ve programların içinde kadın ve erkek, kız ve erkek çocukların potansiyelini en üst düzeye çıkarmaya aracılık edilmesi gerektiği, buradaki en önemli amacın ise; kaynakları adil ve toplumsal cinsiyete dayalı bir şekilde yeniden dağıtmak, eşitsizlikle mücadele etmek, adaleti teşvik etmek ve fırsat yaratmak olduğu vurgulanmıştır (European Commission, 2020). Ayrıca Rapor kapsamında Avrupa Komisyonu, 7 Mart 2025'te "Kadın Hakları Yol Haritası"nı kabul etmiştir. Bu bağlamda, Cinsiyet Eşitliği Bildirgesi'nde belirtilen temel ilkeler ve politika hedeflerine dayanak göstererek, kadın haklarını savunmayı, ilerletmeyi ve teknolojiyle kolaylaştırılan önyargı, ayrımcılık ve şiddet gibi yeni cinsiyet eşitliği zorluklarını ele almayı amaçlamaktadır. 2025 sonrası Cinsiyet Eşitliği Stratejisi'nde ve sonrasında hedeflenen yasal önlemlerin geliştirilmesinde cinsiyete duyarlı politikalara önderlik etmesi için bir temel sağlamaktadır (European Commission, 2025).

Şiddetin önlenmesinde erkeklerin eğitilmesi, toplumsal cinsiyet anlayışının artırılması, farklı etnik ve dezavantajlı erkek gruplar ile çalışmak önem arz etmektedir (Flood, 2019; UN Woman, 2017; Körükcü vd., 2012). Çünkü ataerkiyi değiştirmeye çalışmak ve ataerkiye meydan okumayı bilfiil seçmek, erkeğin ataerkinin karşısında durabilmesine katkı sunmaktadır (Hooks, 2021: 72). Diğer bir deyişle, Hearn (1999: 18)'e göre, şiddete ilişkin eylemler git gide

daha fazla şiddet içeren kısır döngüler haline gelebilmekte ise bunun karşısında, aynı şekilde şiddete karşı eylemler de işlevsel ve dönüştürücü döngüler haline getirilebilmektedir. Erkekliğin eril kodlarını değiştirmek, genel olarak erkekleri dönüştürmek ile benzer ilkelere ve politikalara bağlı olmaktadır. Bu kodları ele almak için, erkeklerin şiddete karşı eylemleri konusunda derinlemesine analizlerin geliştirilmesi, bütünsel ve ilişkisel anlamda yeni politika ve uygulamaların formüle edilmesi üzerine odaklanılması gerekmektedir.

Neden şiddet uygulayan erkeklerle çalışılmalı? Tüm erkeklerin kadınlara şiddet uyguladığı veya şiddet uygulama potansiyeline sahip olduğu ve kadınların şiddete başvurmadığı düşüncesi, erkekleri kadınlardan ayırarak erkeklerde onları şiddete yönelten temelde farklı bir şey olduğunu öne sürmektedir. Erkeklik ve kadınlık tutumlarının sosyal inşa sonucu kurulduğunu savunan yaklaşımlar, erkeklerin doğuştan şiddet eğilimli olduklarına dair açıklamaları elimine etmektedir. Feministler, kadınların şefkatli, pasif, uysal ve şiddet içermeyen bir “kadınlık” içinde toplumsallaşmasının kadınların aleyhine hareket etmiş olabilecek biçimde altını çizmektedir. Buna göre, kadınlık, şiddet içeren eylemlere başvurmak zorunda kalmadan şiddetle başa çıkmakta ve şiddetin sonuçlarından sağ kurtulmaktadır. Öte yandan bu tür davranışlar toplumsal olarak kadınların erkeklerin şiddet içeren davranışlarına karşı hoşgörülü olması konusunda beklentilere yol açmaktadır (Orme vd., 2000: 90). Bir taraftan kadınlık hakkındaki bu beklentiler kadınların mağdur olduğu düşüncesini beslerken, diğer tarafta erkeklik hakkındaki tanımlamalar toplumsal normların altında ezilen erkekliğin de görmezden gelinmesine yol açmaktadır. Kadına yönelik şiddetle mücadelede birçok mekanizma (sosyal hizmetler, yerel aktörler) kadın odaklı bir biçimde hizmet vermekte, adalet sistemi içerisinde ise şiddet olayları erkeklerin cezalandırılması ve kadınların koruyucu tedbirler altına alınması ile sonuçlanmaktadır. Erkek şiddetinin ortadan kaldırılmasına yönelik adalet sistemindeki yetersizlikler, aynı şiddet döngüsünde kadınların durumunun çözümü değil nedeni olabilmekte, ayrıca fiziksel, cinsel, ekonomik ve diğer şiddet türlerinin tekrarını engellemede yetersiz kalmaktadır.

Erkekler ile çalışmalar, makro anlamdaki kamusal düzenlemelerin çıktısı olduğunda verimli şekilde uygulanabilmektedir. Kolluk kuvvetleri, kanuni düzenlemeler ile adalet sistemi, şiddete maruz kalan kadınlara yönelik koruyucu ve destekleyici faaliyetlerin etkililiğinin olması, bu alandaki çalışmaların etkinliğini belirlemektedir. Buradan hareketle, şiddetin ortadan kaldırılması için hayata geçirilen politikaların uyumu ve entegre bir yaklaşımı benimsemesi elzemdir. Bu çerçevede, şiddet faili erkekler için iyileştirme uygulamaları, ceza-adalet sistemindeki tutuklama, yargılama, denetimli serbestlik gibi müdahalelerle ilişkilendirildiğinde daha fazla etki göstermektedir (Öztürk, 2014: 79). Bu konuda ülkemizdeki gelişmelere

bakıldığında, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün sunduğu Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2021-2025)'nda erkeklere yönelik kadına karşı şiddet ile mücadelede toplumsal farkındalık çalışmaları, birçok kurum ve kuruluşa yüklenmiş sorumluluklar arasındadır.

Kadına yönelik şiddete karşı erkeklerle çalışmada, erkekliğin güç ve iktidar edimi kurma kabulünden hareketle pro-feminist hareket ön plana çıkmaktadır. Ashe (2007: 3)'e göre, pro-feminist gruplar, feminist bakış açılarıyla aynı hizaya gelir ve feminist olmayan grupların bakış açılarına ve gündemlerine meydan okumaktadır. Pro-feminist erkeklerin siyaseti, bu nedenle, toplumsal cinsiyete dayalı güç ilişkilerinde ve erkeklerin geleneksel kimliklerinde değişiklikleri kışkırtmak için karşıt stratejiler geliştirmeye yöneliktir. Dolayısıyla, bu erkeklerin, erkeklerin konumu etrafında devam eden diyaloglar geliştiren kültürel bağlamlar içinde muhalif bir toplumsal cinsiyet politikası biçimi oluşturmaya çalıştıkları anlamına gelmektedir.

Kadına yönelik şiddet uygulayan erkekler ile çalışma 1970'li yıllara dayanmaktadır. Aldarondo ve Mederos (2002) erkekler ile çalışmayı üç dalgaya ayırarak anlatmaktadır. Buna göre, ilki bireyin kendisinden hareket eden, ikinci dalgada bireyden topluma geçiş yapan, son dalgada ise kültürel odaklı çalışmaların olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla toplumsal, ekonomik gelişmelere bağlı olarak değişen erkeklerle çalışma bağlamlarının görece gecikmesinin nedeni ve erkeklerin de kadına yönelik şiddet ile mücadele rol almaları, mağdur destek sistemlerinin geliştirilmesi yani kadın ve çocukların korunmasının daha öncelikli bir öneme sahip olmasındandır.

Kadına yönelik şiddetle mücadelede erkekler ile çalışmanın tarihsel sürecinde, 1970'lerde sığınma evi çalışanları, aynı veya farklı kadınlara defalarca şiddet uygulayan erkeklere aşına hale gelmiş, bu duruma karşılık onlar ve feminist yaklaşımı benimseyen erkekler, ilk şiddet uygulayan müdahale programlarını yani Batterer Intervention Program (BIP)'lerini oluşturmaya başlamıştır. Buradan hareketle, şiddet gören kadınların deneyimlerine ilişkin bilgilere dayanarak, erkeklerin şiddetini kadınlar üzerinde güç ve kontrol sağlamanın bir yolu olarak ele alarak şiddet uygulayanların erkeklik davranışlarını değiştirmek için programlar tasarlamışlardır (Schrock ve Padavic, 2007: 625). En yaygın olarak kullanılan şiddete müdahale programı olan BIP müfredatı, erkekleri ebeveynlik, ev işlerinde empatik, dürüst, hesap verebilir ve eşitlikçi tehditkâr olmayan, ailevi karar vermeyi yargılamayan dinleyicilere dönüştürmeyi amaçlayan feminist bir program olan Duluth modeli²⁵ dir. Bu modeldeki içsel amaç, erkekleri

²⁵ Duluth modeli (DAIP - Domestic Abuse Intervention Programs). <https://www.theduluthmodel.org/about-us/> (erişim tarihi: 21.04.2025).

Bu model üzerinden, eşine karşı yakın ilişkilerde şiddet gösteren erkeklerin, iletişim becerilerinin olumlu değerlendirilemeyeceği, bu erkeklerin etkin dinleyici olamayabilecekleri nedenleriyle, şiddet uygulama sorunun grup çalışmaları ile düzenlenebileceği üzerinde durulmaktadır. Bu model, tartışmalarda sergiledikleri savunmacı tutumlar ile kendileri hakkında “kazanan taraf” olduklarına dair inançların dönüşmesinde, olumlu iletişim tekniklerinin öğrenilmesi -“ben dili” kullanımı ile ses tonu, mimikler, bedensel refleksler üzerinden iletişimin oluştuğunu anlamak- ve diğer grup üyeleriyle deneyimsel olarak davranışların değişiminin sağlanmasında etkili olabilecek yöntemlerden birisidir (Çelik, 2013: 62).

Şiddet ile mücadele konusunda Avrupa ülkelerinde yapılan uygulamalara bakıldığında; aile içi şiddet suçu işleyen kişilerin mecburi şekilde katılım sağlayacağı müdahale ve önleme programlarının olduğu görülmektedir (Westmarland vd., 2010). Özellikle 1980’lerden bu yana, kadın güvenliği ve aile içi şiddetin önlenmesine dayanan faillerle çalışmak; aile içi şiddetle mücadelede destek hizmetlerinin önemli bir unsuru olarak giderek daha fazla kabul görmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde şiddet ile mücadele için yaygın olarak kullanılan Duluth modelinin önemli bir bileşeni, aile içi şiddet failler için “tedavi” programlarıdır. Güç ve kontrol teorisine dayanan müdahale, erkek faillerde şiddet içermeyen bir değişim sürecine yardımcı olmak için her bir failin şiddet davranışının amacını ve kaynağını keşfederek geliştirilmiştir. Örneğin, İspanya’da gerçekleştirilen programlarda, şiddet faili erkeklerin eğitilmesi, erkeklerin şiddetin sorumluluğunu alması ve bu suçu işlemede azalmanın sağlanması amaçlanmaktadır. Birleşik Krallık’ta gerçekleştirilen aile içi şiddeti önleme programları (Domestic Violence Intervention Programme- DVIP) da benzer biçimde, erkeklerin tutum ve davranışlarında değişimi teşvik etmek, ilişki ve ebeveynlik becerilerini geliştirmek için bilişsel davranışçı teknikler aracılığıyla gruplar halinde faillerle yapılandırılmış müdahaleler; güvenlik planlaması, duygusal destek ve partnerin değişimi hakkında gerçekçi beklentileri teşvik etmek amaçları ile bireysel ve grup destekleri sağlamaktadır (Hester ve Lilley, 2016: 23-27).

Bu çalışmaların en önemli teorik çerçevesini ise hesap verebilirlik ilkesi dâhilinde feminist perspektif oluşturmaktadır (Grealı ve Wallace, 2013: 8). Bu program ve değişim aşamalarını başarılı olarak bitiren kişilerin partnerine yönelik şiddet eylemlerinde önemli ölçüde düşüşlerin yaşandığı ve bunun dışında, ilişkide sağlıklı bir iletişim kurdukları, uyumlu tutumlar sergilemeye başladıkları da gözlenmiştir (Murphy ve Ting, 2010; Travers vd., 2021: 22). Böylelikle kadın ve çocukların güvenliğinin tesis edilmesi de kolaylaşmaktadır. Kadına yönelik şiddete karşı erkeklere yönelik geliştirilen ve dünyada çeşitli ülkelerde kullanılan

birçok model mevcuttur; Güçler Temelli Müdahale Programları (Simmons ve Lehmann, 2009), DAIP-Duluth modeli (Pence ve Paymar, 1993); EMERGE (Healey vd., 2009); AMEND (Aldarondo ve Mederos, 2002; Healey vd., 2009); Domestic Violence Intervention Project/DVIP²⁶; Integrated Domestic Abuse Programme/ IDAP (Bowen, 2011) programlarıdır.

Şiddet faillerine yönelik iyileştirici programlar geliştiren Avusturalya Hükümeti, Countering Violent Extremism (CVE) Intervention Programs adı altında, ülke genelinde, şiddete yönelme riski taşıyan kişileri belirlemek ve şiddet yanlısı veya şiddet yanlısı kalma risklerini azaltmak için özel hizmetler sunmak amacıyla eyalet ve bölge liderliğinde bu müdahale programlarını oluşturmuştur. Müdahale programları, risk altındaki bireyleri mentorluk ve koçluk, danışmanlık, eğitim ve istihdam desteği gibi hizmetlerle buluşturmak için bireysel olarak uyarlanmış vaka yönetimi planları geliştirmeyi içermektedir. Şiddet uygulama tehlikesi olan herhangi birinin, kendilerine veya başkalarına zarar vermeden önce mümkün olan en erken zamanda farklı bir yola yönlendirilmesi için bu müdahale programları uygulanmaktadır (Australian Government Department of Affairs, 2023). Bu müdahale programının etkililiğine dair yapılan araştırma rapor bulgularına göre; şiddet yanlısı ve kadın düşmanı inançlara sahip erkeklerin eril kimliğini yeniden üretme çabasıyla kadınları 'ötekileştirmesinin', erkeklerin güçlü olarak gördükleri belirli erkeklik tiplerinin gözüne girmeyi amaçladıkları senaryolarda veya hegemonik erkeklik biçimleriyle yakından ilişkili olduğu sosyal ortamlarda daha belirgin olduğuna dair kanıtlar bulunmuştur (Stahl vd., 2024: 19).

Kadına karşı şiddet uygulayan erkeklere yönelik diğer bir program olan Good Lives Model (GLM), şiddet suçlularının rehabilitasyonuna ve onların güçlü yönlerini ortaya çıkarmayı temel alan bir yaklaşımdır. Bu programın amacı, bireyleri sosyal olarak kabul edilebilir ve kişisel olarak başarıya giden yollarla refaha ulaşmak için gerekli psikolojik ve sosyal koşullar yaratmaktır. Buna göre, bireylerin anlamlı, yapıcı ve nihayetinde doyum sağlayan yaşamlar sürdürme kapasitelerinin güçlendirilmesi ve böylece daha fazla suç işlemekten vazgeçebilmeleri sağlanmaktadır. Bu program, (a) faillerin kişisel tercihlerini ve değerlerini önemsemekte ve bireyleri daha iyi yaşamlar sürmeye motive etmek için birincil kazançlarından (içsel özellikler, çıkarsız ve doğal yetenekler) yararlanmaktadır ve (b) programdaki klinisyenler, suçluların bu birincil kazançlarına dayalı tedavi planlarını uygulamak için yetkinlikleri (iç koşullar) ve fırsatları (dış koşullar) sağlamaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla, şiddet faillerine yönelik, iyiliğin teşvik edilmesi ve riskin azaltılması yaklaşımını

²⁶ <https://dvip.org> (erişim tarihi: 12.04.2025).

içeren GLM ile bireyin suç işleme ihtimali ortadan kaldırmak, kriminal durum ve olayların önüne geçilmesi amaçlanmaktadır (Langlands vd., 2009: 119, 123).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ VE BULGULAR

Tez çalışmasının bu bölümünde ilk olarak araştırma metodolojisine yer verilecektir. Bu başlık altında; araştırmanın yürütüldüğü sahaya ve araştırma deneyimine ilişkin bilgiler, araştırmanın konusu ve amacı, araştırmanın yöntemine dair detaylı bilgiler ve sahadan elde edilen verilerin analizi sunulacaktır. İkinci başlık altında ise, araştırma bulguları ve bulguların literatür bilgileri çerçevesindeki tartışması ele alınacaktır.

3.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bu araştırmanın konusu, erkeklik, şiddet ve kadına yönelik şiddet meselesini incelemektir. Bu konu çerçevesinde araştırma, şiddet uygulayan erkeklerin şiddete ilişkin deneyimlerinden, “kadınlık”a ilişkin imgelerinden ve bu imgelerin ifadesi olan söylemlerden hareket etmektedir. Diğer bir deyişle; araştırmada, kadınlık ve erkeklik tanımlamalarının toplumsal cinsiyet ilişkileri çerçevesindeki anlamları ve ataerkil sistem bağlamında cinsler için meşrulaştırılan, pekiştirilen tutumların, erkeklerin şiddeti ile erkek şiddetini oluşturan, sistematikleştiren dinamiklerin, şiddet uygulayan erkeklerin söylem ve deneyimlerinden hareketle çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, araştırmada, şiddet uygulayan erkeklerin yaşam öykülerine dair anlatılarından hareketle; erkeklik imgelerinin, şiddet, güç, iktidar bağlamları çerçevesinde oluşum süreçlerini anlamak; erkekliğe ilişkin imgelerin yetişkinlikte meşruiyet kazanma biçimlerini ortaya çıkarmak; kadınlık kurgularının, erkeklerin güç, hegemonya ve şiddet uygulayıcısı konumundaki tanımlamalarını ve şiddeti tüm boyutlarıyla irdelemek amaçlanmıştır. Buradan yola çıkarak, araştırmanın örneklemi, araştırmanın amacına uygun seçilen Uşak Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’ne bağlı Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğü (ŞÖNİM)’nden hizmet alan ve kadına yönelik şiddet nedeniyle hakkında şüpheli olarak tedbir kararı alınan erkekler ile sınırlandırılmıştır.

Bu araştırmada, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğü’nden hizmet alan, kadına yönelik şiddet nedeniyle 6284 sayılı Kanun kapsamında aleyhinde önleyici tedbir kararı alınmış erkeklerin anlatılarında kadınlık imgelerinin nasıl şekillendiği, şiddet tanımlarının ne olduğu, kadına yönelik şiddeti oluşturan ve sürdüren dinamiklerin neler olduğu; buradan hareketle erkek şiddeti sorunsalına yönelik kurumsal müdahale yöntemlerinin neler olduğu araştırılmıştır. Buradan hareketle, şiddeti oluşturan, meşrulaştıran ve sürdüren mekanizmalar konusunda yeni bir perspektif sunabilmek, erkeklerin anlatılarında kadına yönelik şiddeti görebilmek ve bu sorunsalın Türkiye’de ortadan kaldırılması için yeni çözüm önerileri ve etkili sosyal politikalar

sunabilme amacı güdülmektedir. Araştırma, kadına yönelik şiddetin nedenleri arasında yer alan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı erkekliğin güç ve şiddet özelindeki kurgulanış biçimlerini irdelemek, bu amaçla kadına karşı şiddetin ortadan kaldırılmasının yanı sıra şiddet uygulayan erkeklerle sunulan/sunulacak hizmet modellerinin ve politika içeriklerinin derinleştirilmesi adına önemlidir.

Türkiye’de kadına yönelik erkek şiddetinin önlenmesinde rol oynayan kurumsal ve pratik düzenlemelerde olduğu gibi, kadınların güçlendirilmesi konusunda akademik çalışmalar gerçekleştirilirken, erkek şiddetini ortadan kaldırmaya yönelik çalışmaların gerekliliğine dair çalışmalar bakımından alan yazında eksiklikler bulunmaktadır. Bu kapsamda araştırma ile bu konudaki eksikliğe dikkat çekilerek, erkek şiddetinin önlenmesine dair etkili bir tartışmanın ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın ana sorusu olarak belirlenen, “şiddet uygulayan erkeklerin kadınlık imgesi, erkeklik algısı ve kadına yönelik şiddet tanımlamaları nelerdir?” Çerçevesindeki araştırma alt soruları aşağıda ifade edilmektedir:

- Kadına yönelik şiddet uygulamış olan ve ŞÖNİM kayıtlarında yer alan erkeklerin demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim vb.) nelerdir?
- Şiddet uygulayan erkeklerin, erkekliğe yükledikleri anlamlar ve tanımlamalar nelerdir?
- Şiddet uygulayan erkeklerin erkeklik tanımlamaları, çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinde aile yaşantıları, sosyal yaşam ve iş yaşamı bağlamında güç, hegemonya ve şiddet açısından nasıl oluşmaktadır?
- Şiddet uygulayan erkeklerin, çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinde yakın çevreleriyle olan toplumsal ilişkileri, kadına yönelik şiddeti nasıl ve hangi mekanizmalar aracılığıyla etkilemektedir?
- Şiddet uygulayan erkeklerin şiddete bakış açıları nelerdir?
- Şiddet uygulayan erkeklerin şiddet ile ilgili dönüşümlerini etkileyen unsurlar nelerdir?
- Erkeklerin değişik iktidar ilişkileri içerisindeki statüleri, şiddet hakkındaki söylemlerini nasıl etkilemektedir?
- Erkeklerin fail olarak şiddetle ilişkisinde yaşamsal deneyimleri, şiddet konusundaki söylemlerini nasıl etkilemektedir?

Bu araştırma sorularından hareketle, toplumsal cinsiyetin ve erkekliğin farklılaşan ilişkisellekle performatif anlamda oluşması ve kadına karşı şiddetin toplumsal bir mesele olması, bu durumların erkeklerin deneyimleri ve algıları üzerinden çok boyutlu ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla meselenin ele alınış biçiminde eleştirel erkeklik incelemeleri

ve bu bağlamda Connell' in "hegemonik erkeklik" kavramı, kadınların yaşantılarına erkeklerin anlatıları bağlamında ışık tutabilmek adına kuramsal bağlamı oluşturmaktadır. Öte yandan araştırmada, erkekliğin analiz edilebilmesi, erkeklerin iktidar mekanizmalarının anlaşılabilmesi için ise eleştirel erkeklik çalışmaları ve feminizmin kuramsal birlikteliği araştırmaya temel bir yapı oluşturacaktır. Sözün özü, araştırmada, kadına karşı şiddet gösteren erkeklerin hem toplumsal hem de kişisel var olma biçimlerini irdelenme ve şiddetin cinsiyete haiz izlerini anlamlandırma amacı güdülmüştür.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Neuman (2017), sosyal bilimlerde çoğunlukla tercih edilen beş temel yaklaşımı; pozitivist sosyal bilim, yorumlayıcı yaklaşım, postmodernizm, eleştirel yaklaşım ve feminist yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu yaklaşımların tümü, belirli bir ontolojik ve epistemolojik zemin üzerine inşa edilmiştir. Yorumlayıcı sosyal bilim anlayışı; insanların kendilerine ait toplumsal şemalarını nasıl oluşturdukları ve devam ettirdiklerine dair tanımlamalara ulaşmak için onları yaşamın olağan akışında kullandıkları mekânlarda, kültürel olarak anlamlı davranışlarını detaylı gözlemler vasıtasıyla sistematik analizi şeklinde tanımlanabilmektedir. Yani toplumsal yaşam "orada" keşfedilmeyi bekler biçiminde vurgu yapan pozitivist görüşün aksine, yorumlayıcı görüş; toplumsal yaşamın, insanların algıladığı şekliyle var olduğunu ve insanların onu deneyimledikçe ve ona anlam verdikçe oluştuğunu belirtmektedir (Neuman, 2017: 131). Dolayısıyla toplumdaki bireylerin deneyimleri değişken ve göreceli olmaktadır. Yorumlayıcı sosyal bilim, insanların etkileşimlerine dayalı anlatıları, toplumsal yaşama dair gerçeklikleri elde etmeyi mümkün kılmaktadır. Bu doğrultuda, benzer şiddet deneyimi içerisinde bulunan erkeklerin, bu deneyime ilişkin algıları, bu deneyimi anlamlandırma biçimleri, bu durum bağlamında oluşturdukları erkeklik, kadınlık imgeleri ve yorumlamaları farklılık göstermektedir. Araştırmada, bu farklılıkların gündelik yaşam etkileşimleriyle ortaya çıkarılmasına ilişkin yorumlayıcı epistemolojik yaklaşımların ışığında olmak üzere bu çalışma, özel anlamda erkeklik incelemeleri perspektifinden tasarlanmıştır.

Erkeklerin deneyimlerine dair anlatılarının feminist çerçeveden hareket eden bir araştırma pratiği ile alınması gerekmektedir. Çünkü toplumsal olarak egemen cinsiyet olarak görülen erkeklik normları ve tutumları, tarihsel bağlamda ve eleştirel incelemelerde gizli kalmış bir alanı temsil etmektedir (Morgan, 1981; Hearn ve Morgan, 1990; Laws, 1990 akt. Letherby, 2003: 137). Buradan hareketle yapılan çalışmaların da vurguladığı gibi, erkeklerin yaşam öykülerinin anlaşılması, kadınların toplum içerisinde maruz kaldıkları cinsiyete dayalı zorlukların anlaşılması amacına da hizmet etmektedir (Öztürk, 2014: 9). Feminist araştırmaları,

sadece kadınların deneyimleri üzerinden gerçekleştirmek, kadınların yaşadığı sorunların yalnızca bir yönüne bakılarak tartışılması, erkeklerin algı ve deneyimlerinin irdelenmesi gerekliliğinin yok sayılmasına neden olmaktadır. Letherby (2003: 138), erkeklerin, toplumsal cinsiyet düzeni içerisindeki konumlarını anlayabilmek, kadınların anlatılarındaki erkekliği, doğrudan erkek deneyimleri ile anlaşılır kılmak için erkekler ile görüşmenin önemine vurgu yapmaktadır. Son otuz yılda, (pro)feminist yaklaşımın etkisinde gelişen ‘erkeklik incelemeleri’ konusundaki araştırmalarda, ataerkil erkeklikleri incelemeyi amaçlayan (pro)feminist erkeklerin karşı alanında, eleştirmeyi ve dönüştürmeyi amaçladıkları, birincil failer ve ataerkillikten pay almakta olan diğer erkekler bulunmaktadır. Dolayısıyla, erkeklik incelemeleri literatüründe erkekler ve erkekliklerin nasıl inceleneceğini tartışan orijinal metodolojik araştırmaların sayısının az olduğu görülmektedir (Bozok, 2013: 80). Buradan hareketle, eleştirel erkeklik incelemelerinin feminist araştırma pratiklerinden etkilendiği, beslendiği ve dolayısıyla, sahada erkeklerin araştırma kategorisi olarak ele alınmasında bu kuramsal ve metodolojik birikimin yol gösterici olduğu bilinmektedir.

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemine dayanmaktadır. Schrock ve Schwalbe’nin de bahsettiği gibi, nitel araştırmalar erkeklik araştırmalarında en sık kullanılan yöntemlerdir. Çünkü pozitivist eğilimin, erkekliği kalıplaşmış psikolojik bir nesne şeklinde tanımlaması, erkekliği tek bir yerde tutma olasılığını içinde barındırmaktadır. Öte yandan, nitel yöntemler, erkeklerin kendilerini cinsiyetlendirilmiş olarak nasıl sunduklarına dair en iyi iç görüyü sağlamaktadır (2009: 279). Buradan hareketle araştırma, nitel araştırma yöntemine, Kümbetoğlu (2017: 30)’na atıfla, teorik temelli yorumsamacılığa dayanmaktadır. Merriam (2018: 5), nitel araştırmacıların, bu yöntem ile nedensellik ve etkiyi tanımlamak, öngörmek veya toplumsal özellikleri belirlemekten ziyade, katılımcılar için bir olgunun ne ifade ettiğini anlamaya çalıştığını belirtmektedir. Yani bireylerin yaşamları içerisindeki olayları ne şekilde yorumladıklarını, içsel dünyalarını kurgulama biçimlerini, yaşamsal deneyimlerine yükledikleri anlamları incelemektedir. Benzer biçimde Creswell (2013: 48), herhangi bir sorun veya konunun anlaşılması ve keşfedilmesi gerekçesiyle nitel araştırmaya başvurulduğunu, bu sürecin ise belirli bir grubu veya evreni araştırma, basitçe hesaplanamayan değişkenleri anlama ya da susturulmuş sesleri işitebilme gerekliliğinden kaynaklandığını vurgulamaktadır.

Nitel araştırma yöntemi, deneyim ve yaşantılara yüklenen anlamların incelenmesine yönelik bir yaklaşımı ifade etmektedir. Buradan hareketle, araştırmada, erkeklerin, aile yaşamları, sosyal çevreleri ekseninde; eş veya partner ile yaşantılarında, erkekliğin kurucu öğelerini nasıl deneyimledikleri, bu deneyimlere ne anlamlar yüklediklerini incelenmektedir. Bu çalışmada nitel araştırma yönteminin tercih edilmesinin bir diğer nedeni, erkeklerin

kendilerini ifade etme biçimlerine odaklanmak, şiddet sorunsalını onların gözünden okuyabilmek, gündelik yaşamı anlamlandırma şekillerini anlamak, kurumdan şiddet önleme ve eğitim gibi hizmetleri almaları nedeniyle araştırmacılar tarafından dinlenilme, kendilerini ifade edebilme alanı yaratma gibi durumların oluşmasını sağlamak, karşılıklı etkileşimi ortaya çıkarmak ve şiddet ile mücadelede işbirliği sağlanmasına teşvik etmektir. Reinhartz ve Davidman'a göre, araştırmalar, kalıcı sorunlara daha doğru, yaratıcı ve faydalı cevaplar elde etmek için birbirinin üzerine inşa edilmektedir (1992: 246). Buradan hareketle, araştırma konusu çerçevesinde, küresel düzeyde insan hakkı ihlali olan şiddet meselesi üzerinde çözümler üretebilmek, var olan saha ve literatür bilgilerinin üzerinde yeni perspektifler oluşturmak için derinlemesine bilgi arayışında olmak, bu yöntemin kullanılmasının en önemli nedenlerinden biridir.

Araştırmada, fenomenolojik araştırma deseni kullanılmıştır. Bu araştırma deseni, deneyimin temelindeki yapıyı ya da gerçeği elde etmek için, öncelikle deneyimi doğrudan tecrübe etmiş bireylere yönelmeyi gerektirmektedir (Merriam, 2018: 24-25). Bu araştırma deseninde verinin elde edildiği kaynaklar, araştırmanın esas odaklandığı konuyu veya meseleyi yaşayan, ayrıca bu konuyu yansıtabilen kişilerden oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 71). Dolayısıyla bu araştırmada, şiddet eylemi içerisinde bulunan, tecrübe eden, eyleyen, bu doğrultuda, hakkında kadınlar tarafından tedbir kararı alınan ve ŞÖNİM'den hizmet alan erkeklerin anlatılarından hareketle, erkeklerin gözünden erkeklik ve kadınlık imgelerinin oluşum ve meşrulaştırılma süreçlerinin incelenmesi, aile ve sosyal yaşantı bağlamları, yetişkinlik dönemlerindeki evlilik, ilişki yaşantılarının ve deneyimlerinin anlaşılması amaçlanmıştır. Bu araştırma deseninin seçilmesindeki en önemli etken; araştırmada, şiddet, güç bağlamında erkekliğin davranışsal dinamiklerini deneyimleyen erkeklerin, şiddete bakış açılarının ve bu çerçevede erkeklik imgelerinin ortaya çıkarılmasının amaçlanmaması, erkekliğe ilişkin temaların belirlenmesidir. Şiddet uygulayıcısı erkekler ile ilgili araştırmaların gerçekleştirilmesi zor olduğundan, araştırmanın, başka sosyal konumdaki erkekler ile yapılması ihtimal dâhilinde olabilirdi. Ancak bu araştırmada, erkeklik kalıp yargılarının gündelik yaşam pratiklerine şiddet, güç, iktidar kullanımları aracılığıyla nasıl tezahür ettiğinin anlaşılmasına odaklanılması; deneyim anlatılarına ve anlam haritalarına ulaşmayı kolaylaştıracak olan fenomenolojik yaklaşım çerçevesinde doğrudan irdelemeyi hedeflemektedir. Bu nedenle bizzat araştırma konusunu gerçek yaşamında deneyimleyen failerin bulunduğu söz konusu sosyal hizmet kuruluşlarına yönelmeyi gerekli kılmıştır.

Bu araştırmanın fenomeni olan kadına yönelik şiddet olgusu, eleştirel erkeklik çalışmaları perspektifinden, kadınların karşı karşıya kaldıkları erkek hegemonyası ve kontrol

deneyimleri açısından irdelenmiştir. Çünkü kadının hali hazırda benimsenen toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki statüsünün tartışıldığı kuramsal ve uygulamalı alanlar, çoğunlukla kadının şiddete maruz kalan tarafı temsil ettiğini vurgulamaktadır. Nitekim feminist araştırmanın argümanı, toplumsal cinsiyet hiyerarşisindeki değişken güç dinamiklerinde, sadece ezilen ve mağdur gruplar konusundaki deneyimlerle sınırlı olmamaktadır. Nedeni ise, Punch'ın da belirttiği gibi, feminist yaklaşımın hedeflerinden birisinin, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin politik zeminde ele alınması ve bu çerçevede eşitsizliğin çözümüne yönelik girişimlerin olması gerekliliğidir (2016: 136). Bu amaçla, kadınların ezilme durumlarına ilişkin deneyiminin araştırılması aracılığıyla farkındalık oluşturmak önemli olmakla birlikte, iktidar ilişkilerinde imtiyazlı konuma sahip ve şiddet eylemini gerçekleştiren tarafın analiz edilmesi de önemlidir. Bu durum, karmaşık yapılar içindeki güç dinamiklerinin anlaşılmasını basitleştirmekle kalmamakta, aynı zamanda şiddet gibi güç kullanımlarının neden, nasıl ve hangi koşullarda meydana çıktığına da ışık tutmaktadır. Sonuçta bu yol, meselenin derinlerine inmeyi sağlarken, mevcut iktidar yapılarını daha ilişkisel ve daha bütüncül olarak kavramaya olanak sağlamaktadır (Yetiş, 2019: 17).

Araştırmada, veri toplama tekniği olarak yüz yüze görüşme kullanılmıştır. Punch (2016: 166) görüşmeyi, insanların gerçekliğe dair anlamlandırmalarına ve gerçekliği tanımlama biçimlerine bakabilmenin en iyi seçeneği olarak tanımlamaktadır. Kümbetoğlu (2017: 72) ise derinlemesine görüşmeleri sıradan görüşmelerden ayıran en önemli farkın, araştırmacının konuşmayı yönlendirmesi, zaman zaman ayrıntılı sorular ile zenginleştirmesi, konuşan kişinin kendisini rahat hissetmesini sağlaması ve araştırma amacından sapmayacak biçimde dizayn edilmesi gerekliliğini belirtmektedir. Bu kapsamda, görüşmelerin amacına bağlı biçimde gerçekleştirilmesi için veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu tercih edilmiştir. Glesne' ye göre, yarı yapılandırılmış görüşme formu, araştırma sorularından daha bağlamsal ve özel olma eğilimindedir (2015: 143). Yani formda, katılımcının açıklama yapmasını gerekli kılan, ayrıntılı konuşmasını teşvik eden bir biçimde soruların yer alması önemsenmiştir. Dolayısıyla formdaki sorular, araştırma amacı ve soruları ışığında, literatür taraması gerçekleştirildikten sonra hazırlanmış olup derinlemesine bilgi alınmasını kolaylaştırdığı ve katılımcıların yaşamlarındaki belirli bir kesite odaklanarak o zaman içerisindeki eylem ve deneyimleri ortaya çıkarabildiği için tercih edilmiştir. Araştırma amacı çerçevesinde görüşme soruları ile erkeklerin çocukluk ve yetişkinlik çağlarında aile, evlilik ve sosyal yaşantılarında fail, tanık veya mağdur konumu ile şiddet deneyimlerinin nasıl oluştuğu ve şekillendiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca kadınlara ilişkin tanımlama ve algıların şiddet bağlamında nasıl ele alındığı ve anlatıldığı irdelenmiştir. Son olarak, kadına yönelik şiddet

sorununa erkeklerin bakış açısının ne olduğu, bu konuya dair çözüm önerilerinin neler olduğu tartışılmıştır.

Araştırma verilerini elde etmek için olasılıksız örneklem türü içerisinde amaçlı örneklem tekniği kullanılmıştır. Amaçlı örneklem; araştırma evreninin farklı karakteristiklerini içinde barındıran, temsili bir örnek olarak bir kesitin incelenmesidir. Bunu başarabilmek için ise, ilgilenilen konu ile ilgili tüm değişkenlerin veya özelliklerin tanımlanması gerekir, böylece örneklem, bu tanımlanan özelliklere sahip kişilerin bir kesitini içermektedir (Black, 2002: 54). Buradaki amaç, araştırmanın konusu bağlamında tanımlanan özelliklere uygun bir kesitin araştırma örneklemine oluşturmaktır. Bu bağlamda, araştırmadaki görüşmeci sayısı 37 şiddet uygulayan erkektir. Morse (1994: 230)'un da ifade ettiği gibi, nitel araştırmalarda, yeterliğin, nicel verilerde olduğu gibi öznelere nicel durumuna ve sayısına değil, toplanan veri miktarına bağlı olması ve yeterli miktarda veriye ulaşıldığında yani doygunluk oluştuğunda, yeterliğin sağlanacak olmasıdır. Dolayısıyla sahada yapılan görüşmelerde veri doygunluğuna ulaşılmış ve görüşmeler belirtilen katılımcı sayısı ile tamamlanmıştır. Bu saha araştırmasına geçilmeden önce Akdeniz Üniversitesi Etik Kurulu²⁷'nden ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Eğitim ve Yayın Dairesi Genel Müdürlüğünden Bakanlık Onayı²⁸ alınmıştır. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde öncelikle, araştırmacının kim olduğu, araştırma içeriğinin, amacının ne olduğu hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Görüşmelerdeki diğer önemli bir husus, araştırmaya katılımın gönüllülüğe dayalı olduğunun vurgulanması, araştırmada kişisel bilgilerin gizli kalacağı, araştırma raporunda isimlerin kodlanarak yer alacağı konusunda bilgilendirmenin yapılmasıdır. Bu sayede, görüşmelerin etik çerçevede yürütülmesine hassasiyet gösterilmiş, gizlilik ve güvenilirlik ölçütlerine riayet edilmesi amaçlanmıştır. Söz konusu kurumsal onaylar doğrultusunda ve katılımcıların görüşmeye dair onay vermesinin ve araştırmaya gönüllü olarak katılacaklarını beyan etmelerinin ardından aydınlatılmış onam formu imzalatılmıştır. Görüşmelerde kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunda, katılımcının açıklama yapmasını gerekli kılan, ayrıntılı konuşmasını teşvik eden bir biçimde sorular yer almaktadır. Sahadan bu form aracılığıyla elde edilen veriler derlenmiş, saha gözlem notları ışığında görüşmelerin dokümantasyonu gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizi aşaması, tüm görüşmelerin bitiminin ardından kategoriler, temalar ve kodların ortaya çıkarılması ile gerçekleştirilmiştir.

²⁷ Bu araştırma, Akdeniz Üniversitesi Etik Kurulu'nun 18.01.2023 tarihli ve 38 karar sayılı Onayı ile gerçekleştirilmiştir.

²⁸ Bu araştırma, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 23.03.2023 tarihli ve 144 sayılı Makam Onayı ile gerçekleştirilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Katılımcıların Belirlenmesi

Araştırmada katılımcılar, şiddet mağduru olan kadınlar tarafından aleyhinde tedbir kararı bulunan erkeklerden oluşmaktadır. Araştırma, erkeklerin kadına yönelik şiddet konusunda anlatılarını irdelemek için öznel deneyimlerine odaklanıldığından yüz yüze görüşmeler ile yürütülmüştür. Şiddet uygulayan olarak hakkında 6284 sayılı Kanun kapsamında tedbir kararı alınan 37 erkek ile Müdürlüğün uygun gördüğü görüşme odasında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların seçilmesi aşamasında; alınan Bakanlık izinleri doğrultusunda ve Müdürlüğün bünyesinde görevli mesleki personel (sosyal çalışmacı, psikolog, psikolojik danışman gibi) rehberliğinde, 2021-2022-2023 yıllarındaki vakalara ait klasörler incelenmiş; Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğü' ne Aile Bilgi Sistemi (ABS) üzerinden gelen, İl Emniyet Müdürlüğü veya İl Jandarma Komutanlığı tarafından doldurulan Aile İçi Şiddet ve Kadına Yönelik Şiddet Formlarında ve/veya Müdürlüğe resmi yazı yoluyla Ceza İnfaz Kurumu Müdürlüklerinden gelen bildirimlerde yer alan isim ve iletişim bilgileri derlenerek belirlenmiştir. Kriter olarak geriye dönük üç yılı kapsayan bir tarama yapılmıştır. Söz konusu dosyalarda “şiddet uygulayan” olarak bilgileri bulunan kişiler, iletişim bilgileri üzerinden aranarak Müdürlüğe görüşmeye davet edilmiştir. Yapılan aramalarda, gerçekleştirilen doktora tez araştırması kapsamı, gizlilik unsurları ve araştırmanın amacı, kapsamı hakkında bilgilendirme gerçekleştirilmiştir. Çoğu erkeğin, “bizi dinleyen kimse yoktu elbette görüşmek yaşadıklarımı anlatmak isterim”, “hep kadınları dinliyorlar, erkekler yok sayılıyor”, “isterseniz kimlik bilgilerimi açık açık yazın, benim kimseden korkum yok” gibi söylemlerinin olduğuna şahitlik edilmiştir. Aranan erkeklerin niceliksel olarak az bir kısmının ise, “ben o defterleri kapattım”, “hayatıma bakıyorum eski konuları konuşmak istemiyorum” gibi ifadelerde bulunduğu görülmüştür.

Araştırma kapsamındaki nitel görüşmeler, Nisan- Ekim 2023 ayları arasında Uşak Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğü'nde bulunan görüşme odasında mahremiyet ve araştırmacı güvenliği sağlanarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, en kısa 30 dakika, en uzun 120 dakika sürmüştür. Yapılan görüşmelerin her biri için araştırmacı günlüğü tutulmuş, görüşme sonrası gözlemler not edilmiş ve önemli alıntılar kayıt altına alınmıştır. Görüşme tutanakları için ise, görüşme zamanı, tarihi ve yerinin bulunduğu bir form arşivlenmiş, verilerin analizi aşamasında kullanılmıştır.

Katılımcıların dosyaları haklarında bulunan önleyici tedbir kararının güncel olması veya yeni alınması üzerinden değil, geçmiş dönemlerde tedbir kararı alınmış olması da dâhil olarak taranmış, esas olarak katılımcıların araştırmaya gönüllülükleri üzerinden değerlendirilerek araştırmaya dâhil edilmişlerdir. Nitekim yapılan dosya araştırması sonucunda araştırma

sürecindeki katılımcılar hakkında aleyhte alınan tedbir kararlarının tekrar etmesi durumu da söz konusu olmuştur: 37 erkeğin 7' sinin 1 defa, 13'inin 2 defa, 5'inin 3 defa, 5'inin 4 defa, 2'sinin 5 defa, 1'inin 6 defa, 1'nin 7 defa, 1'inin 10 defa, 1'inin 13 defa aleyhinde önleyici tedbir bulunduğu görülmektedir. Aralarında iki erkeğin elektronik kelepçe (teknik yöntemlerle takip) uygulamasına tabi tutulduğu, ancak süresinin bittiği, bir erkeğin de elektronik kelepçe uygulaması hakkında işlemlerinin başlatıldığı öğrenilmiştir. Tedbir kararlarına ihlal sonrası zorlama hapsine tabi tutulan 4 katılımcı bulunmaktadır. Kanun kapsamında hâkim tarafından verilen ve şiddet uygulayan erkeklere yönelik önleyici tedbir kararlarının içeriği ve sayıları tabloda yer almaktadır (bkz. Tablo 3.1).

Tablo 3.1 Tedbir Kararlarının İçeriği ve Sayıları

5/1- a maddesi “ <i>Şiddet mağduruna yönelik olarak şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmaması</i> ”	37
5/1- b maddesi “ <i>Müşterek konuttan veya bulunduğu yerden derhâl uzaklaştırılması ve müşterek konutun korunan kişiye tahsis edilmesi</i> ”	37
5/1-c maddesi “ <i>Korunan kişilere, bu kişilerin bulundukları konuta, okula ve işyerine yaklaşmaması</i> ”	37
5/1- ç maddesi “ <i>Çocuklarla ilgili daha önce verilmiş bir kişisel ilişki kurma kararı varsa, kişisel ilişkinin refakatçi eşliğinde yapılması, kişisel ilişkinin sınırlanması ya da tümüyle kaldırılması</i> ”	1
5/1- d maddesi “ <i>Gerekli görülmesi hâlinde korunan kişinin, şiddete uğramamış olsa bile yakınlarına, tanıklarına ve kişisel ilişki kurulmasına ilişkin hâller saklı kalmak üzere çocuklarına yaklaşmaması</i> ”	32
5/1- e maddesi “ <i>Korunan kişinin şahsi eşyalarına ve ev eşyalarına zarar vermemesi</i> ”	4
5/1- f maddesi “ <i>Korunan kişiyi iletişim araçlarıyla veya sair surette rahatsız etmemesi</i> ”	11
5/1- g maddesi “ <i>Bulundurulması veya taşınmasına kanunen izin verilen silahları kolluğa teslim etmesi</i> ”	1
5/1- h maddesi “ <i>Korunan kişilerin bulundukları yerlerde alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaması ya da bu maddelerin etkisinde iken korunan kişilere ve bunların bulundukları yerlere yaklaşmaması, bağımlılığının olması hâlinde, hastaneye yatmak dâhil, muayene ve tedavisinin sağlanması</i> ”	3
Elektronik Kelepçe	2

Tablo 3.2 Şiddet Mağduruna Yakınlık ve Sayıları

Romantik Birliktelik	7
Eşi	13
Eski eşi	9
Karısı ve kızı	2

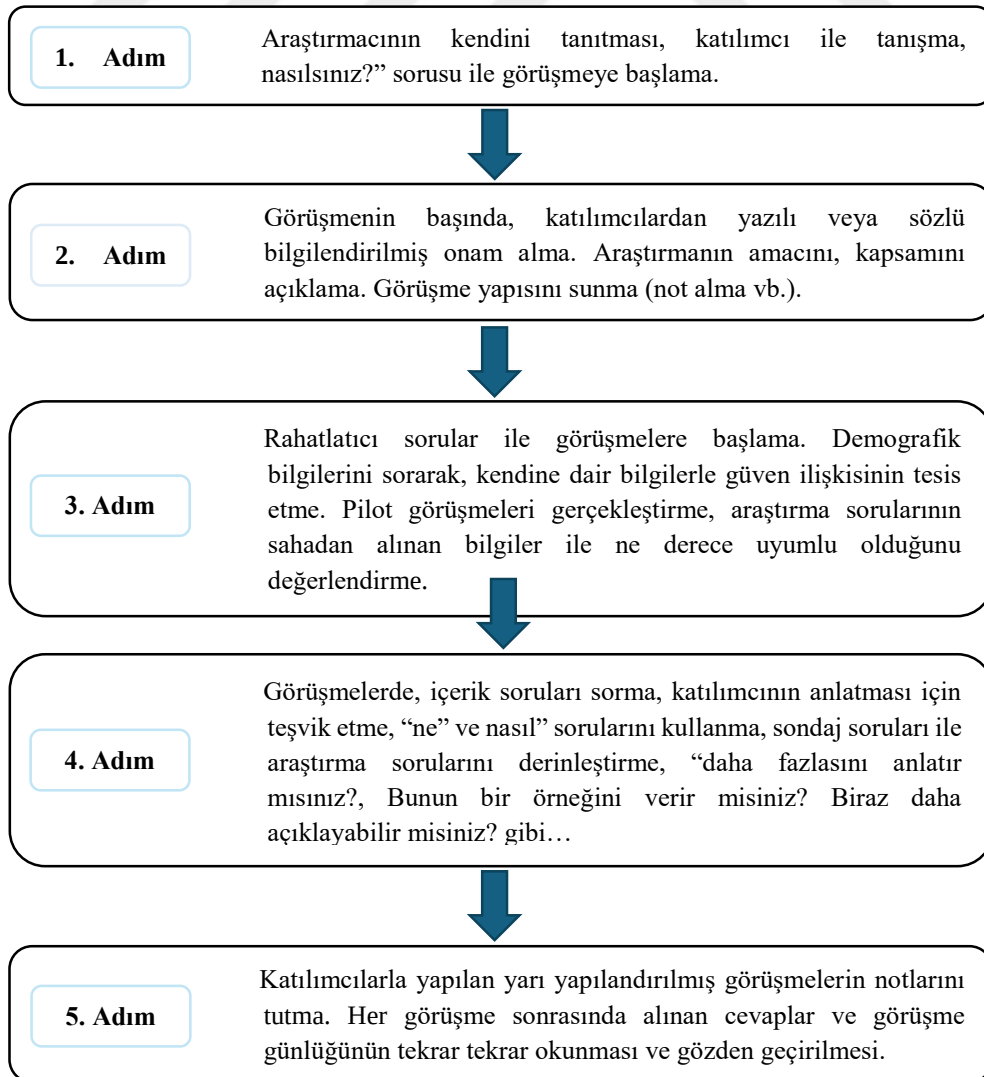
Kızı	1
Kız kardeşi	1
Annesi	3
Gelini	1

Tablolardan anlaşılacağı üzere; şiddet uygulayan erkeğe en çok mevcut eşi (%4.81) tarafından tedbir kararı aldırıldığı, ardından eski eş (%3.33) ve romantik birliktelik yaşanan kadın (%2.59) tarafından önleyici tedbir kararına başvurulduğu görülmektedir. Bu sıralamayı annesi (%1.11), karısı ve kızı (%0.74) olmak üzere eşit bir biçimde; yalnızca kızı (%0.37), kız kardeşi (%0.37) ve gelini (%0.37) takip etmektedir. Uygulanan tedbir kararlarında ise bütün katılımcıların, Kanun'un 5/1-a, b, c maddelerinden hüküm aldıkları görülmektedir. Bu durum evden uzaklaştırılmayı, sözel şiddet uygulamayı önleyen bir tedbire ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Bu tedbirden sonra alınan en yüksek tedbir kararının sırasıyla 5/1-d “çocuklara yaklaşmaması” ile 5/1-f “iletişim araçları yoluyla rahatsız etmemesi” ne yönelik olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, şiddet uygulayanın, şiddet mağdurunun ev eşyalarına zarar vermemesi (5/1-e), çocuklar ile ilişkisinin düzenlenmesi veya kaldırılması (5/1-ç), silahın kolluğa teslim edilmesi (5/1-g) ve sağlık tedbiri (5/1-h) gibi kararları, diğer tedbir kararlarına görece daha az alınmıştır.

Görüşmelerde veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Açık uçlu soruların yer aldığı formda ilk olarak demografik bilgiler yer almaktadır. Ardından aile ve evlilik ile iş yaşantılarına ilişkin sorular bulunmaktadır. Tedbir kararları ve 6284 sayılı Kanun kapsamındaki düşüncelerin ele alınması için konu kapsamında ve kadına yönelik şiddet ile mücadeledeki çözüm önerileri hakkında sorular yer almıştır. Görüşmeler için ilk olarak görüşme daveti için telefonla iletişim kurulmuş araştırma hakkında bilgilendirme yapılmış, amacı anlatılmış, araştırma hakkında bilgiler verilmiş, görüşmenin içeriği sunulmuş ve araştırmanın mahremiyet esasına uygun biçimde gerçekleşmesi için aydınlatılmış onam ve rızaları alınmıştır. Katılımcılara görüşme sırasında öncelikle kendilerini tanıtmaları istenmiş bu aşamada, çoğunlukla, tedbir kararına konu olan olay hakkında bilgi vermeye başladıkları, şiddetin karşısında durdukları ve şiddet uygulamadıkları yönünde ifade ve söylemlerinin bulunduğu gözlenmiştir. Görüşülen erkeklerin genel olarak kendilerini rahat hissettikleri, “herhangi bir suçum olmadığını biliyorum, haklıyım”, “Emniyet’te de anlattım, Adliye’de hâkime de anlattım, size de anlatırım çünkü suçum yok” şeklinde ısrarlı ifadeleri dikkat çekmiştir.

Katılımcıların gönüllü olması nedeniyle görüşmelerde herhangi bir zorluk veya direnç ile karşılaşılmamıştır. Görüşmelerin resmi kurum içerisinde yapılıyor olmasının avantajları da

olmuştur. Bu kurum katılımcıların üzerinde olumsuz etki ya da baskı yaratacak bir kurum değildir. Yani söz konusu kurumun katılımcılar üzerinden herhangi bir yaptırımı söz konusu değildir. Kendileri ve eylemleriyle ilgili olmayan ama aynı zamanda resmi bir ortam olan kurumda hem rahat etmişlerdir hem de anlattıklarının önemsenmesi hissi görüşmelerin verimli geçmesini sağlamıştır. Resmiyetin verdiği sınırlılıklar, katılımcıların kendisini dinleniyor olmanın verdiği rahatlık ve devletin memurları aracılığıyla kendilerine değer verdiği düşüncesi, kendilerine olumlu bir katkı sağladığına dair geri bildirimlerinden anlaşılmıştır. Şiddet uygulayan kimliğinin yarattığı negatif imaj veya bu kimlik adı altında anılmak ve çağırılmanın ne ifade ettiğini yüz yüze anlatma isteği taşıyan katılımcılar çoğunlukta olduğu görülmüştür. Bunun dışında eşine, partnerine kendini doğru ifade edemediğini söyleyip kurumsal anlamda kendini ifade etmek isteyen ve bu motivasyon ile araştırmaya gönüllü katılan katılımcıların da olduğu anlaşılmıştır. Görüşmelerde araştırma soruları katılımcılarına “tanıdık” sözcüklerle ifade edilmiş, görüşmenin kontrolü ne sadece araştırmacıda ne de sadece katılımcıya bırakılmıştır. Katılımcıların öznel bakış açılarının ortaya çıkarılması için etik çerçevede görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, araştırmada görüşme sürecini özetleyen şema aşağıda yer almaktadır (bkz. Şekil 3.1).

Şekil 3.1 Nitel Görüşme Aşamaları

Araştırmada yapılan nitel görüşmelerde araştırma soruları kapsamında katılımcıların sosyo-demografik bilgileri sorulmuş, görüşmenin ilk aşamasında bildikleri ve kendilerine ait bilgileri aktarmaları sağlanarak kendilerini güvende hissetmeleri amaçlanmıştır. Bu kapsamda, katılımcıların genel olarak demografik bilgileri yaş, medeni durum, çocuk sayıları, eğitim durumu, meslek bilgileri başlıkları altında elde edilmiştir. Aşağıda yer alan tablolarda derlenerek aktarılmaktadır.

Tablo 3.3 Yaş Aralığı

18-30	4
31-45	25
46-60	6
61-75	2

Tablo 3.4 Medeni Durum

Evli	18
İkinci Evlilik	3
Bekâr	5
Boşanmış	11

Tablo 3.5 Çocuk Sayıları

Yok	4
1-2 Çocuk	13
3+	20

Tablo 3.6 Eğitim Durumu

İlkokul	14
Ortaokul	7
Lise	8
Ön Lisans	3
Lisans	5

Tablo 3.7 Meslek Grupları

İşçi	11
Esnaf	3
Öğretmen	3
Tekniker	1
Serbest Meslek	7

Sağlık Çalışanı	2
Şirket Yöneticisi	4
İşsiz	3
Emekli	3

Araştırma katılımcılarının demografik bilgilerine bakıldığında; 25 erkeğin 31-45; 6 erkeğin 46-60; 4 erkeğin 18-30; 2 erkeğin 61-75 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Medeni duruma bakıldığında; 18 katılımcının evli, 11 katılımcının boşanmış, 5 katılımcının bekâr ve 3 katılımcının ikinci evliliğini gerçekleştirmiş olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılardan 3 ve daha fazla çocuğu olan 20 erkek, 1-2 çocuğu olan 13 erkek, hiç çocuğu bulunmayan 4 erkek katılımcı bulunmaktadır. Eğitim durumlarında ise 14 katılımcının ilkokul mezunu, 8 katılımcının lise, 7 katılımcının ortaokul, 5 katılımcının lisans, 3 katılımcının önlisans mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların meslekleri gruplandırılarak tabloya aktarılmış olup buna göre, araştırmada 11 işçi, 7 serbest meslek sahibi, 4 şirket yöneticisi, 3 esnaf, 3 öğretmen, 3 işsiz, 3 emekli, 2 sağlık çalışanı, 1 tekniker bulunmaktadır.

3.4. Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda analiz süreci esasen ham verilerin hacmini azaltarak verilerin özünü anlamayı, önemli örüntüleri tanımlamayı ve verilerden anlamlar çıkararak araştırılan olguya ilişkin mantıksal bir kanıt haritası oluşturmayı kapsamaktadır (Patton, 1980: 29). Bu bağlamda nitel veri analizi üç adımda gerçekleştirilmektedir. Bu adımlar; (i) veri azaltımı; araştırma sonunda elde edilen verilerin seçilmesi, incelenmesi, basite indirgenmesi, özetlenip dönüştürülmesi; (ii) veri gösterimi; sonuçların ortaya konması için toplanan verilerin düzenlenmiş halini oluşturma; (iii) sonuç çıkarma/doğrulama; olay ve nesneler arasındaki nedensel ilişkileri, örüntüleri, olası yapıları ortaya çıkarma, sonuçları geçerlik bakımından test etme şeklinde açıklanmaktadır (Miles ve Huberman, 2021).

Nitel veri analizi, veri setlerinden anlam üretmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra, araştırma sahasındaki pratiklerin keşfedilmesi, tanımlanması ve irdelenmesini içermektedir. Buradan hareketle, veri analizi aşamasında ilk olarak yapılan görüşmelerin dökümantasyonu gerçekleştirildikten sonra defaten okunmuştur. Analiz edilecek verilerin hiçbir kodlama yapılmadan tekrar tekrar okunması/izlenilmesi ve ayrıca verilerin veya ulaşılan geçici bulguların notları alınmıştır. Araştırmada fenomenolojik desen kullanıldığından desene uygun gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde fenomenin “ne olduğu”, “nasıl olduğu”, “nasıl şekillendiği”, “ortak anlamda ne ifade ettiği” sorularına cevap aranmış ve elde edilen veriler bu bağlamda analiz edilmiştir.

Yorumlayıcı felsefeye dayanan dayanan nitel veri analizi genellikle üzerinde çalışılan veri setinin (i) kaba bir analizine yönelik yaklaşımlar (genel gözden geçirme, yoğunlaştırma, özetler) ve (ii) ayrıntılı analiz yaklaşımları (kategorilerin detaylandırılması, hermeneutik yorumlar veya veri tanımlanması) aşamalarından oluşmaktadır. Buradaki nihai amaç, çeşitli materyaller veya metinler yani verileri karşılaştırma yaparak genelleştirilebilir ifadelerle ulaşmaktır (Flick, 2013: 5). Veri analiz süreci Dey (1993: 32)'in belirttiği üzere; tanımlama, bağlantı kurma ve sınıflandırma süreçlerini içermektedir. Dolayısıyla, veri analiz sürecinde, katılımcılardan alınan veriler, görüşme notları ve görüşmede gerçekleştirilen gözlemler derlenerek, somut bir veri seti oluşturulmuş, literatürdeki kavramlar eşliğinde bağlantılar ile derinleştirilerek hem tümevarımsal hem tündengelimsel tekrarlar ile akıl yürütülerek analiz gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden yorumlayıcı fenomenolojik analiz (interpretative phenomenological analysis) benimsenmiştir. Bu analiz, insanların anlam üretme potansiyelinin altını çizmekte ve bu anlamların yorumlayıcı bir çaba ile ortaya çıkabileceğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla yorumlayıcı fenomenolojik analizde araştırmacı, kendisine olanları anlamlandırmaya çalışan katılımcıyı tanımlamaya çalışmaktadır. Bu analiz her bir bireyin ayrıntılı deneyimini sırayla incelemektedir. Yani her bir bireyin benzersiz yaşam deneyimine ve onu diğerlerinden ayıran özelliklere sahip olduğu fikrine dayanmaktadır (Smith ve Osborn, 2015: 41). Yorumlayıcı fenomenolojik analizde araştırmacılar, vakalar arasındaki örüntüleri karşılaştırmayı düşünmeden önce her katılımcı için ayrıntılı bir tek vaka analizi yapmaktadır. Tematik olarak katılımcılar ilgilenilen olgunun bileşenlerini benzer şekilde deneyimleyebilmekte, ancak olgunun bir bileşenine ilişkin radikal biçimde farklı yorumlarda bulunabilmektedir (Miller ve Minton, 2016: 48). Finlay (2011: 142), yorumlayıcı fenomenolojik analizde ortak stratejileri ve adımları sentezlemektedir:

- 1. Okuma ve yeniden okuma** - kendini orijinal verilere kaptırma. **İlk not alma** - serbest çağrışım ve anlamsal içeriğin keşfedilmesi (örneğin, kenara notlar yazma).
- 2. Ortaya çıkan temaların geliştirilmesi** - transkript parçalarına odaklanılması ve alınan notların temalar halinde analiz edilmesi.
- 3. Ortaya çıkan temalar arasında bağlantılar arama** - temaların soyutlanması ve bütünleştirilmesi.
- 4. Bir sonraki katılımcıya geçme** - her yeni katılımcının bireyselliğinin hakkının verilmesi için önceki temaları paranteze almaya ve açık fikirli olmaya çalışılması.
- 5. Görüşmeler arasında örüntüler aramak** - vakalar arasında paylaşılan üst düzey niteliklerin örüntülerinin bulunması, kendine özgü örneklerin not alınması.

6. Yorumları daha derin seviyelere taşımak - metaforlar ve zamansal referanslar kullanarak ve analizi görmek için bir mercekle olarak diğer teorileri ithal ederek analizin derinleştirilmesi.

Bu araştırmada ise verilerin analizi Barbour (2014: 498-508)'un önerdiği biçimde gerçekleştirilmiştir:

1.Verileri işlemek/düzenlemek (processing data): Verilerin toplanarak düzenlenmesi, tekrar tekrar okunması.

2. Başlangıç kodlamalarını yapmak (initial coding): Veri setindeki bölümlerin her birinin kodlarının oluşturulması, ilgili kod bölümlerinin derlenmesi.

3. Paternleri/temaları tespit etmek (paying attention to patterning): Tekrar eden kodların bir üst paternde, temalar biçiminde toplanması.

4. Kodları tanımlamak ve açıklamak (explicating and refining codes): İlgili temaların altında bulunan kodların anlatılması.

5. Bulguları sunma (presenting findings): Tema, kategori ve kodları, literatür bilgisi ile harmanlanarak raporlaştırılması.

Veri aşinalığının oluşabilmesi için; veriye dalma (immersion) yani araştırmacıların kendilerini kaptırdıkları, detaylı incelemeler yaptıkları, onların üzerine düşündükleri anlamına gelmektedir (Borkan, 1999: 179). Borkan'ın ele aldığı daldırma/kritalizasyon (immersion/crystallization) yaklaşımında olduğu gibi, verilerin içine fazla süre dalmak bazı bulguları gözden kaçırmaya sebebiyet verdiği için, kristalize olarak veri analiz sürecini askıya almak (Borkan, 2022: 787), verilere mantıksal bir işleme zamanı vermek ve görülmekte zorlanılan temaların böylelikle ortaya çıkmasına yardımcı olmak şeklinde bir süreç benimsenmiştir.

Nitel verilerin içeriği, toplum hayatındaki insanlar, olaylar ve durumları temsil eden metin, yazılı kelimeler, cümlecikler veya sembollerdir. Nitel araştırmacılar, veri analizlerini sistematik ve mantıksal açıdan hassas ancak nicel analizden farklı şekilde gerçekleştirmektedir. Nitel araştırmanın çoğunluğu tümevarımsal olup araştırmacılar, projenin başlangıcında veri analizinin özelliklerini nadiren bilmektedir. Dolayısıyla, nitel araştırmacılar, örüntüler veya ilişkileri bir araştırmanın başlarında veri toplamaya devam ederken aramakta; ön araştırma verilerinin analiz sonuçları sonraki veri toplama sürecine rehberlik etmektedir (Coşgun İlgar ve İlgar, 2014: 34). Buradan hareketle, tekrar tekrar okunmasının kolaylaşması ve veri kaybının önüne geçilmesi için verilerin analiz sürecinde bilgisayar destekli nitel analiz programı olan NVivo 12 Plus programı kullanılmıştır. Program, görüşme, gözlem kayıtlarını ve araştırma notlarını (Memo'lar) sistematik olarak kaydetmek için kullanılmıştır. Bu sayede görüşme

notlarının analizi elle yapmaktan daha kolay ve anlaşılır bir hale gelmiştir. Görüşme notları tekrar tekrar okunmuş, kodlar ve kategoriler (Node'lar) oluşturulmuş birbirleriyle ilişkilendirilmiş, tutarlı bir rapor ve yorumlama oluşturuncaya dek bu analiz süreci, araştırma boyunca sürdürülmüştür. Araştırmada toplanan nitel veriler, araştırmacının şifreli bilgisayarında gizli ve kod isimler verilerek depolanmıştır. Dolayısıyla bilgisayar erişimi için şifre gerekliliği ile gizlilik temin edilmiştir. NVivo 12 Plus programında görüşmeler önce parent node (n=5) olarak kodlanmış ve daha sonra child node (n=21) kullanılarak farklı düzeylerde kategorize edilmiştir.

Verilerin kodlanması aşamasında izlenen yol, Glaser ve Strauss (1965)'un belirttiği veri temelli bir kodlama biçimidir. Buna göre, açık kodlama yaklaşımı ile ilişkili kategorileri belirlemek için deşifre metinleri tekraren ve yansıtıcı bir biçimde okunmuş ve görüşmelerden önce herhangi bir kod listesi hazırlanmamış ve kılavuz alınmamıştır. Çünkü sosyal yaşamın bir parçası olurken aynı zamanda bir gözlemcisi olan araştırmacının yeni fikir ve düşüncelere açık bir zihin ile kodlamaları düzenlemesi esas alınmıştır. Bundan sonra açık kodlamayı, kategorilerin süzüldüğü, geliştirildiği ve birbiriyle ilişkilerinin kurulduğu eksen kodlama ve diğer kategorileri bir hikâyede birbirine bağlayan ana kategorinin belirlendiği ve diğer kategorilerle ilişkilendirildiği seçici kodlama takip etmiştir. Bu süreçte, kodlamaların yapılması ve kategorilerin oluşturulmasında her görüşmenin sonunda tutulan araştırmacı günlüğü ham (somut) veri ile teorik (soyut) verinin ilişkisinin kurulmasında yardımcı olmuştur. Charmaz (2006: 81)'ın belirttiği gibi, araştırma sahasında araştırmacının fikirlerini derinleştirmesine olanak tanıyan ipuçlarından hareketle hazırlanan araştırmacı günlüğü şu soruları kapsamaktadır:

- Saha görüşmelerinde ne yaşanmaktadır, katılımcılara neler olmaktadır?
- Katılımcılar ve insanlar ne yapmaktadır?
- Katılımcılar ne söylemektedir? Deneyimlerini nasıl ifade etmektedir?
- Katılımcılar neyi sıklıkla tekrar etmektedir? Nasıl düşünmektedir, ne hissetmektedir ve nasıl davranmaktadır?
- Katılımcılar hangi konulara direnç göstermektedir?
- Hangi bağlantılar kurulmaktadır? Aralarındaki anlam ne ifade etmektedir?
- Araştırmacının görüşme sonrası düşünceleri neleri kapsamaktadır?

Bu sorular çerçevesinde araştırmayı gerçekleştiren araştırmacının notları üzerinden, araştırmacının araştırma nesnesi ile kurduğu ilişki, araştırmadaki konumlandırışından yola çıkarak kendi anlam dünyasının, izlenimlerinin de dahil edilerek araştırmanın analizinin zenginleştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

3.5. Araştırmanın Geçerliliği, Güvenirliliği ve Etik Boyutu

Araştırmanın geçerliliği veya inanılabilirliği, araştırma bulgularının dış dünya gerçekliği ile ne derece uyumlu olduğu ile ilgilidir. Bulguların mevcut gerçekliği yansıtması, orada olanı ifade etmesi, araştırmada ölçülmek isteneni (kişi, nesne veya durum) gerçekten ölçmesi veya gözlemesi, geçerliliğin ölçütleridir. Yani geçerlilik, gerçeğin/gerçekliğin anlamını taşımaktadır (Merriam, 2018: 203). Glesne'ye göre, nitel araştırmaların geçerlik ve güvenirliliğini geliştirmek için kullanılacak stratejiler arasında (Merriam, 2018: 221);

1.Üçgenleme: Bulguların doğruluk ve gerçekliğinin kontrolü için birden fazla araştırmacı tarafından çoklu veri toplama yönteminin kullanılması

2.Katılımcı Doğrulaması: Belirsiz yorumlara ilişkin verilerin onları aktaran katılımcılara geri bildirim verilerek makul olup olmadığına dair görüş alınması

3.Veritoplama Aşamasına Uygun ve Yeterli Katılım: Belirli bir doygunluğa ulaşılan dek veri analizine devam edilmesi ve bu duruma yeterli zaman ayrılması

4.Araştırmacının Konumu veya Yansıtıcılık: Araştırmacının, kendi dünya görüşünü, ön yargılarını ve kuramsal duruşu ile ilgili kendisi hakkında içsel değerlendirmeyi yapması

5.Uzman İncelemesi/Değerlendirmesi: Araştırma sürecinde ham verilerin ortaya çıkması ile bulguların birbiriyle örtüşme hali ve kesinlik kazanmayan yorumlarla ilgili meslektaşlar ile tartışmaların yapılması

6.Denetleme Tekniği: Araştırma sürecinde kullanılan yöntem ve karar verme aşamalarında kayıtların tutulması

7.Zengin, Yoğun Tanımlama: Araştırılan ortam ve okuyucunun kendi durumlarının birbiriyle örtüşmesi için gerekli tanımlamaların yapılması ve araştırma bulgularının nakledilebilirlik pozisyonunu sağlamak için araştırmanın belirli bağlama oturtulması ve bunun detaylı tanımlanması

8. Azami Çeşitlilik: Araştırma bulgularının farklı bağlamlarda uygulanabilmesi için örneklem seçiminde çeşitlilik ve farklılıkların saptanması yer almaktadır.

Buradan hareketle, güvenilirliğin sağlanması için, araştırmada veri toplama aşamasına uygun ve yeterli katılım, araştırmacının konumu veya yansıtıcılık, uzman inceleme/değerlendirmesi, denetleme tekniği, zengin, yoğun tanımlama ve azami çeşitlilik stratejileri kullanılmıştır.

Lincoln ve Guba, nitel araştırmada güvenilirlik ölçütünün karşısına; nicel araştırmalarda kullanılan iç güvenilirliğin alternatifi olarak tutarlılık (dependability) ve dış güvenilirliğin alternatifi olarak doğrulanabilirlik (confirmability) kavramlarını geliştirmiştir (1985: 189). Doğrulanabilirlik ölçütü ise; araştırma sürecinde verilerin başka araştırmacılar tarafından teyit

edilebilmesini ifade etmektedir (Lincoln ve Guba, 1985: 300). Güvenilirliğin sağlanması için, adım adım tekrarlama (stepwise replication) diğer bir deyişle, araştırma güvenilirliğinin belirlenmesinde kullanılan “ikiye bölme” yöntemine benzeyen bu yaklaşım, tercihen birden fazla kişiden oluşan araştırma ekibi tarafından bağımsız olarak veri kaynaklarıyla analizi gerçekleştirmesi ve nitel araştırmanın açıklayıcı doğası gereği kategoriler oluşukça karşılaştırma yapmasını ifade etmektedir. Diğer yöntem olan sorgu denetimi (inquiry audit) yani araştırma güvenilirliği sağlamak için bir araştırmacının, görüşmelerin başlangıcından itibaren veri analizlerinin raporlaştırılması dâhil bütün süreçleri titizlikle yürüterek raporlaştırması anlamına gelmektedir (Lincoln ve Guba, 1985: 317-319). Güvenilirliğin sağlanması araştırma sürecinin tutarlı, zaman bağlam ve araştırmacının görece sabit olmasını ifade etmektedir (Miles ve Huberman, 2021: 278). Dolayısıyla araştırma soruları araştırma deseni ile uyumlu olarak hazırlanmış, araştırmacının sahadaki rolü ve sorumluluğu açık bir şekilde tanımlanmış, katılımcılara aktarılmıştır. Bulgular veri kaynakları ile paralellik göstermekte, araştırma sorularının ve amacının gerektirdiği mekan, katılımcı profili üzerinden bir araştırma süreci yürütülmüştür. Kodlama kontrolleri titizlikle gerçekleştirilmiş ve verilerin niteliği -yanlılık, yalınlık, kültürel dinamikler- kontrol edilerek raporlandırmada ilgili bölümlerde yer verilmiştir.

Etik boyut, insanları içeren tüm araştırmaların merkezinde yer almaktadır. Araştırmacılardan, araştırma tasarımlarının, üzerinde çalıştıkları kişiler üzerindeki etkisini göz önünde bulundurmaları, bunun yanı sıra katılımcıların güvenlik ve refahının uygun şekilde ele alınmasını sağlamaları beklenmektedir. Ancak, etik konusu, araştırmacının “dışarıdan” biri olduğu çalışmalara kıyasla, özellikle de araştırmacının araştırılana hizmet sunduğu çalışma ortamında çalışması nedeniyle (araştırma öncesinde, sırasında ve sonrasında) daha karmaşıktır. Dolayısıyla, “içeriden” statüsüne sahip araştırmacının etik kuralları genişletmesi gerekmektedir.

Araştırmada etik çerçevenin korunması için katılımcıların belirlenmesi rastgele seçim şeklinde gerçekleştirilmiş, görüşmelerin başlangıcında aydınlatılmış rıza formu alınmış, karşılıklılığın ve iş birliğinin sağlanması için görüşmelerin güven ilişkisi içerisinde sürdürülmesine özen gösterilmiş, kültürel söylemlere duyarlı davranılmıştır. Görüşmelerde herhangi bir konuda katılımcılara zarar vermekten kaçınılmış ve zorlamadan kendi rızaları ile anlatmak istedikleri çerçeve bozulmamıştır. Gizliliğe özen gösterilmiş, görüşme sırasında anlaşılmayan çelişkili ifadelerin katılımcı tarafından doğrulanması ve tekrar ifade etmesi istenmiş, cevap niteliğindeki anlatıların alınmasına ve gerçeği yansıtmasına azami özen gösterilmiştir. Araştırılan konunun duygu odaklı olması ve sorulan soruların travmatik olayları

tekrar hatırlatma olasılığı olması sebebiyle zaman zaman araştırmancının ve araştırmacının yeterlik sınırları katılımcılara hatırlatılmıştır. Etik bir ihlalin olmaması için araştırmacı ve katılımcı arasında herhangi bir bağ olmamasına önem verilmiş, bu durum dürüstlük ve objektiflik açısından önemli bir ölçüt olarak benimsenmiştir. Araştırmacı, tüm araştırma süreci boyunca, katılımcıların özel yaşamlarına saygılı, raporlaştırmada analizi yapılan bulguların katılımcıların rızasına bağlı olduğunu teyit ederek, bağımsızlığını ve etik açıdan hassasiyetini korumuştur.

3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın nitel yönetime dayalı olarak yapılma, örneklemin genellenebilirliğini sınırlamıştır. Nitel araştırma doğası gereği genellenebilirlik kaygısı taşımamakla birlikte, araştırılan fenomen hakkında derinlemesine bilgi sunan katılımcılardan belirli bir kesitten ama maksimum çeşitliliğe ulaşılması hedeflenmiştir. Araştırmada veri toplama aşamasında planlanan görüşmelerde, görüşme gününde veya görüşme zamanından önceki yakın bir zaman diliminde; aile içerisinde tekrarlı yaşanan tartışma, stresli bir olay veya fiziksel rahatsızlık (kolun kırılması, tansiyonun yükselmesi vb.) durumları meydana gelebilmiştir. Bu durumlarda öncelikli olarak görüşmelere kolaylaştırıcı bir giriş yapılması gerekmiş olup araştırma amacına uygun bilgilerin alınması konusunda kısıtlılıklar oluşabilmiştir. Zaman zaman erkeklerin, kendileri hakkında “*haksız yere*” tedbir kararı aldığını düşündükleri partnerleri, eşleri veya yaşamlarındaki kadınları düşündüklerinde öfkelenmeleri, engellenmişlik hissine kapılmaları ve devlet eliyle bu durumun “perçinlenerek” kendilerini zorladığı görüşünde olmaları da görüşmenin bireysel sınırlılıkları arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra görüşmelerdeki öznel yargılara başvurulması, araştırma bulguları ve sonucun nesnelliğini sınırlandıran bir faktör olarak gösterilebilmektedir. Dolayısıyla sonuçlar, araştırmanın yürütüldüğü bağlam ve katılımcı grubunun içindeki bireyler için geçerli olabilmektedir. Bu sınırlılıkların aşılabilmesi için gelecekte yapılacak araştırmalarda, daha geniş tabanlı nitel görüşmelerin yapılması ve analiz edilmesi aracılığıyla daha genellenebilir sonuçlara ulaşılması ve sınırlılığın elimine edilmesi mümkün olabilecektir.

3.7. Araştırma Sahasına ve Deneyim Sürecine Dair Notlar

Araştırma²⁹ sahasını oluşturan Uşak Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’ne bağlı Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğü 2015 yılında hizmet vermeye başlamıştır. 2015

²⁹ Bu araştırma tezi, TÜBİTAK 3005 - Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Yenilikçi Çözümler Araştırma Projeleri Destek Programı bünyesinde fonlanan “Şiddet Faily Erkeklerin Kadına Yönelik Şiddete Dair Tanımlamaları: ŞÖNİM’den Hizmet Alan Erkekler ve Kadına Yönelik Şiddet” başlıklı 223K284 numaralı projenin akademik çıktıları arasında

yılından bu yana, şiddete maruz kalan mağdurlara yönelik, hukuki, psikososyal, iş ve meslek edindirme, maddi destek sağlama konularında gerekli kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu gerçekleştirmekte, mağdurlara yönelik 6284 sayılı Kanun kapsamında gerekli iş ve işlemlerin gizlilik bağlamında yerine getirilmesini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, kurumda çalışan uzmanlar aracılığıyla kadına yönelik şiddet ile mücadelede farkındalık çalışmaları ve eğitimler verilmekte, bu konuda kamuoyunda bilincin yükseltilmesine aracılık etmektedir. Müdürlük tarafından söz konusu Kanun kapsamında, şiddet uygulayan (fail) kişilere de destek hizmetleri sunulmakta, öfke kontrolü, kriz yönetimi, stres ile başa çıkma gibi iyileştirici programlar düzenlenmekte ve bu çerçevede Kuruluş, şiddet ile mücadelenin yereldeki temsilcisi görevini ifa etmektedir. Bu itibarla, araştırma konusuna uygun olarak seçilen sahanın hem çalışanı hem de araştırmacısı olarak yapılan gözlem sürecinde hizmet verilen kitlenin dezavantajlı konumu münasebetiyle hizmet veren açısından bir takım zorlukların olduğu tespit edilmiştir. Şiddet mağduru olan kitlenin çoğunlukla kadın olması ve kurumdaki uzmanların da çoğunun kadın olması nedeniyle, eşduyum ve şefkat yorgunluğu yaşadıkları anlaşılmıştır. Buradan hareketle, şiddete neden olan durum, olay veya yaşam öykülerinin travmatik boyutunun zamanla normalleşmesinin önüne geçilmesi gerekmekte, hizmet verenin duygusal zorluklarına karşın süpervizyon desteği ile canlı ve motivasyonel bir mesleki tutum sergilemeleri için desteklenmesi gerekmektedir.

Sahada gerçekleştirilen görüşmeler genel olarak değerlendirilirse, çalışılan katılımcılar hakkında araştırmacaya ait önyargısal tutumların değiştiğini belirtmek gerekmektedir: Görüşmeler öncesinde “*şiddet uygulayan erkek*”lerin potansiyel suçlu olabileceğine ve bu bağlamda olası güvenlik endişeleri nedeniyle önyargılar mevcuttu. Ancak görüşmelerin planlanma aşamasından sonuna kadar tam olarak yargıların ifade ettiği şekliyle gerçekleşmediği, aksine şiddet uygulayan erkeklerin de mağduriyet deneyimlerinin olabildiği gözlemlenmiştir. Bu anlamda şiddet uygulayanlarla görüşme süreçlerinde dinlenilme hissinin verdiği rahatlığın olduğu söylenebilmektedir. Burada erkekler şiddeti anlatırken; zor yaşam koşullarının, kendilerinden beklenen rollere liyakatli karşılık verememelerinin ve kadınların erkek egemenliğine karşı tutumları gibi erkeklik statülerinin sekteye uğratan nedenleri sıralayarak mağduriyetlerini dile getirmişlerdir. Bunun yarattığı öfkenin patlaması olarak şiddeti gerekçelendirmişlerdir. Dolayısıyla şiddeti bireysel bir durumdan çok erkeklik rolleri ile gerekçelendirmeleri ve mağduriyetlerini bunun üzerinden tanımlamaları önemli bir bulgudur. Bunun yanı sıra, katılımcıların işbirlikçi tutumları, özel ve ailevi konularda hassas durumlara

ilişkin deneyimlerini rahatlıkla ve direnç göstermeden paylaşımları ve araştırmaya gönüllü olarak katılmaları araştırmanın gerçekleştirilmesinde önemli bir etken olmuştur. Bir kadın araştırmacı olarak şiddet uygulayan erkekler ile çalışmanın yürütülmesi başlangıçta güvenlik anlamında soru işaretlerini doğurmuş olsa da katılımcıların kendilerini anlatma isteği ve işbirlikçi tutumları sebebiyle bu durum ortadan kalkmıştır.

3.8. Bulgular ve Tartışma

Kadına yönelik şiddet uygulayan erkekler ile yapılan nitel görüşmeler neticesinde elde edilen verilerin analizi ile beş ana tema elde edilmiştir. İlk tema olan erkekliklerin dünyasından, erkeklerin yaşantılarına derinlemesine bir bakış sunulacaktır. Bu tema altında, çocukluk ve aile yaşantıları, yetişkinlik anlatıları, evlilik ve romantik partner ilişkileri ve bu alanlarda yaşadıkları sorunlar, bunlara yönelik kullandıkları stratejiler ele alınacaktır. Bu bölümde, öznel deneyimler ışığında, genel anlamda farklı erkeklik yörüngelerinin varlığına rağmen çocukluk, evlilik ve eş yaşantılarında ve bu bağlamda ele alınan diğer kategorilerde de ortak örüntülerin, söylemlerin ve yaşam pratiklerinde benzer perspektiflerin ortaya çıktığı görülmektedir. Öte yandan ortak olmayan ve kendi aralarında farklılık gösteren pratiklerin de varlığı tartışılacaktır. Bu çerçevede şiddet faili olan erkeklerle yapılan araştırmada bulgular; erkekliğe yüklenen anlamları yaşam öykülerinden hareketle irdelemek için oluşturulan ana tema altında, aile, kişisel yaşam ve kendi yaşam öykülerine dair anlatılar, çocukluk, ebeveyle olan ilişkiler, aile ortamı ve diğer yakın ilişkilerin kendileri üzerindeki etkilerini ifade ettikleri anlatılardan oluşmaktadır. Diğer ana tema ise; evlilik, boşanma gibi yakın ilişkilerde yaşanan sorunlar ve şiddeti meşrulaştırma araçlarına dair anlatılardan oluşmaktadır. Bu çerçevede erkeklik ve kadınlık tanımları ve bu rollere ilişkin beklentileri içeren anlatılar tartışılmıştır. Üçüncü ana tema erkeklerin erkek şiddetini tanımlama biçimlerine odaklanmaktadır. Şiddetin nedenleri ve şiddeti meşrulaştırma biçimleri ele alınmıştır. Bu çerçevede özellikle şiddet uygulayan erkek olarak şiddet faili kimliklerine yönelik algıları, erkeklik ve kadınlık tanımlamaları bu kategori altında derinlemesine incelenmiştir. Diğer bir ana tema şiddet faili olarak şiddeti önlemeye yönelik çözüm önerileri nelerdir? Sorusuna şiddet faili erkelerin anlatılarından hareketle cevap aranmıştır. Bu konudaki söylemleri, şiddeti tanımlama, meşrulaştırma ve bir eylem olarak sahiplenme, sahiplenmeme ve gerekçelendirme biçimlerine yönelerek meseleyi içeriden anlama yolu seçilmiştir. Diğer bir ana tema ise şiddet faili olarak tedbir aldıktan sonraki yaşamlarına ve gelecek beklentilerine yönelik anlatılara odaklanan temadır. Bu tema da alt temalarla tartışılarak toplumla yeniden bütünleşme ve sosyal rehabilitasyona yönelik içeriden bilgiyi elde etmeyi amaçlamaktadır.

3.8.1. Erkeklik(ler) Dünyası: Yaşam Öykülerinde Erkekliğin Kurulması

Connell erkekliği, “erkeklerin ‘olmaları gereken’ şey” olarak tanımlamaktadır (2016: 139). Buradan hareketle, erkeklik ve normlar tarafından üretilen farklı erkeklik biçimlerinin neler olduğu, dolayısıyla Connell (2001b)’in de vurguladığı gibi, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini anlamak için daha az ayrıcalıklı kadın grupların yanı sıra daha ayrıcalıklı grupları yani erkekliklerin de araştırılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu gereklilikten hareketle, bu tema başlığı altında, erkeklerin, çocukluk yaşantısında anne ve baba ile ilişkileri, sosyalizasyon dinamikleri, aile ortamı, diğer yakın ilişkilerin kendileri üzerindeki etkileri, bunların erkekliğin kurulmasında toplumsal cinsiyet pratiklerinin kurulması ve aile yaşantısındaki şiddetin görünümüne dair görüşleri tartışılacaktır.

Erkeklik çalışmalarında ivmelenme etkisi, aynı cinsiyet sistemi içerisinde birden fazla erkekliğin üretildiği, bunların birbirleriyle ve farklı güç odakları ve kurumlar ile farklı ilişkiler içine girdiği, farklı kültürel bağlamlarda farklı biçimlerde temsil edildiği ve temel bazı ayırt edici sosyal ölçütlere -ırk, sınıf, din, etnik köken, cinsellik, fiziksel özellikler gibi- dikkat vermeden yorumlanmalarının mümkün olmadığı anlaşıldığında ortaya çıkmıştır. Erkekliğin kadınlardan bağımsız olmayan ama açık biçimdeki ayrı ve kadınlık literatüründe henüz bu kadar ilerleme kaydedemeyen ilişkilerine Connell “çoklu erkeklikler” (multiple masculinities) şeklinde kavramsallaştırmıştır (Özbay ve Baliç, 2004: 92). Bu bağlamda erkeklikler dünyasının ne anlama geldiği, nasıl deneyimlendiği, yaşamsal deneyim süreçlerinde erkekliğin nasıl kurulduğunun irdelenmesi, şiddet meselesinin bütüncül olarak ele alınmasında önemlidir. Sullivan (2004: 207), literatürde aile içerisindeki toplumsal cinsiyet pratiklerinin, kamusal yaşamın bir tezahürü mü yoksa toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ev içi alandaki anlamlı değişimi olarak mı ele alınması gerekliliği konusunda çelişkiler olduğunu vurgulamaktadır. Buradan hareketle, erkekliğin anne, baba ve çocuk olma bağlamında nasıl anlamlandırıldığı konusunda pratiklerin sahadan elde edilen bulgular neticesinde incelenmesi gerekmektedir.

3.8.1.1. Çocukluk Yaşamı: Tozlanmış Defterleri Açmak

Erkekliği inşa eden ilişki yapılarının, kültürel bağlamların araştırılması önemlidir. Erkeklik, kendi içinde katmanlaşan ve derinlemesine anlaşılmayı bekleyen bir alan olarak çocukluk yaşamından itibaren erkeklik dinamiklerinin oluşumunu içinde barındırmaktadır. Bu konuda Connell ve Messerschmidt’in belirttiği gibi, yaşam öykülerinin içeriği, erkekliklerin farklı bir kesitini ve dinamiğini göstermektedir. Çünkü, erkekliklerin inşa süreçleri zaman içerisinde değişmektedir. Erkeklik ve yaşlanma gibi konularda daha az yapılan araştırmalar ve çocukluk yaşamına dair daha fazla alan yazın bilgisi, erkekliğin zamana bağlı değişen

pratiklerini göstermektedir. Dolayısıyla, yaşam öykülerinden hareketle yapılan analizler, çeşitli hegemonik erkeklik biçimlerini gösteren ve karmaşık işbirlikleri ile kurumsal ilişkileri anlatan haritaları anlamlandırmada yardımcı olmaktadır (2005: 852).

Bu bağlamda, erkekliğin çocukluk yaşamında aile içerisinde ebeveyn rolleri çerçevesinde kurulduğu yaklaşımdan hareket edilerek öncelikli olarak erkeklerin çocukluk yaşantılarına derinlemesine bir bakış sunmak amaçlanmıştır. Erkeklik rolleri, ailede nasıl bir bağlamda öğrenilmiştir, baba ve anne ile ilişkiler nasıl sürdürülmüştür, aile içi şiddetin varlığı söz konusu ise nasıl ve neden ortaya çıkmıştır? Bu sorulardan hareketle, yetişkinlikte şiddet uygulayan olmaya dair uzanan deneyimlere aile yaşamında meşru kılınan şiddet ne derece etki etmiştir? Bu sorulardan hareketle bir tartışma yürütülecektir.

Katılımcıların çocukluk yaşamının nasıl geçtiğine dair sorulara verdiği yanıtlar farklılık göstermektedir. Bu farklılıkların ortak noktası ise, çocukluk yaşamlarının tozlu defterlerini açmak istememek gibi bir duygu içerisinde olmalarıdır. Bunun yanı sıra, Pollack (2002: 35)’a atıfla, bir delikanlılık kanunu olan “her şey çok iyi” cümlesi çocukluk yaşamı temasında katılımcıların çoğunluğunun verdiği veya ima ettiği yanıtlar arasında yer almaktadır. Buradan hareketle, erkeklerin sorunların üzerini örtmek ve şiddet gibi önemli meselelerin yüzeye çıkmasını engellemek için “her şeyin iyi” olduğunu söyleyerek savunma stratejilerini kullandıkları düşünülmektedir. Ancak derinlere inildiğinde, nicelik olarak az sayıda katılımcının aktarımlarından başka meselelerin gündeme geldiği görülmektedir. Örneğin şiddet görmemek, evden erken yaşta okumak veya çalışmak için ayrılmak, ebeveyn sevgisizliği, ekonomik zorluklar bu tema altındaki kodlar arasında yer almaktadır. Araştırmada bu tema başlığı altındaki anlatılarda gizlenen, direnç gösterilen ve söylenmek istenmeyen bazı duyguların, düşüncelerin belki de hesaplaşmaların var olduğuna ilişkin gözlem notları mevcuttur. Erkekliğin kurulma süreci olarak ele alınan çocukluk çağları ve aile yaşamına derinlemesine bakış, söylenmeyenin ardında var olan duyguları, yaşanmak istenen ama yaşanamayan yıllara özlem duygusunu pekiştirir biçimdedir.

Ailedeki kız kardeşlerin arasında erkek çocuk olmak toplumsal olarak erkeğe verilen “üstünlüğün” özgürce kullanılması anlamına gelmektedir. Bu durum “istenmeyen ama mecburi” üstünlük gibi yorumlansa da erkeklerin bunu bireysel tercih olarak olarak gördükleri kadınlar üzerinde kullanmamayı seçtikleri görülmektedir. Catano’ya göre, kimsenin desteği olmadan kendi kendine var olmanın ve erkek olmanın göstergelerinden birisi olan çalışmaktır. Bu sayede erkekliğin başarı ölçütü, iş üzerinden kendisini göstermektir (2000: 1). Bu durumun çocukluk çağlarından itibaren başlaması, yani çocukluktan beri çalışmış olmak, ailenin

geçimine katkı sunmak ve bunun ideal erkek figürü baskısıyla değil erkeğin kendi rızasıyla gerçekleşmesi övgü toplaması gereken bir durum olarak anlatılmaktadır:

“Çocukluğum gayet iyiydi. Bir şımarıklığım yoktu, çocukluğum da çalışarak geçti yani. Üç tane kız kardeşim var. Bir evin bir oğluyum ama hiç öyle bir evin oğluyum edasıyla takılmadım. Çalıştım hep. İlkokul birinci sınıfa gittiğimde çaycılık yapıyordum. Babam zorlamadı git çalış demedi, kendim çalıştım” (K12, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu).

K12, anlattığı çocukluk yaşamında, çalışma yaşamına girmesini kendi tercihi gibi sunmaktadır. Ancak bu durum aslında erkeklik kalıp yargılarının ve erkekliğin kurucu öğelerinin bir sonucu olarak çocuk işçiliğini doğuran algıyı temsil etmektedir. Okul çağında para kazanmak, çocuk işçi olarak adlandırılmak yerine, erken yaşlarda hayatı öğrenmenin bir yolu olarak anlatılmaktadır. Dolayısıyla çocukluk yaşamında çalışmak erkeğin kendi seçimi ve erkekliğin bir tezahürü olarak sunulmaktadır.

Çocukluk yaşamından itibaren erkekliğin kazanılmasında iş sahibi olmak önemli rol oynamaktadır. “Eli ekmek tutmayan” bir erkeğin, erkeklik inşasında kriz yaşadığı anlaşılmaktadır. Askere gidip “vatan borcunu ödeyen” her erkekten, artık tam zamanlı bir işe sahip olması ve ailesini ya da yakın çevresindeki kişileri maddi anlamda geçindirebilmesi beklenmektedir. Dolayısıyla, bunu gerçekleştiremeyen erkekler, erkeklik inşalarına büyük bir darbe almaktadır (Barutçu, 2013: 99). Bazen mecburiyetler nedeniyle iş yaşamında erkeklikler inşa edilmektedir. Okuyan erkek mi çalışan erkek mi tercihi yapılması gerekirse, çalışan erkek olmak, erkekliğin ispatında daha önemli bir kriter olarak ön plana çıkmaktadır. K13, iş yaşamına çocukluk çağlarında eğitim alırken yaşadığı engeller nedeniyle atıldığını ve bedel ödeyerek mevki sahibi olduğunu vurgulamaktadır:

“On yaşına kadar köydeydim ben. On yaşından sonra Kuran kursuna yazıldım. Hafızlık yaptım üç yıl orada yurtta kaldım, ondan sonra üç yıl da imam hatip lisesinin yurdunda okudum. ...Ondan sonra 1998-1999 yıllarında. ...İmam hatiplerin önünü kapatmışlardı, 480 puan alıyorduk hiçbir üniversiteye yerleşemiyorduk. Ben de dedim yapacak bir şey yok bıraktım okulu son sınıf. Gitmeyeceğim dedim, geldim buraya (şehire) burada bir fabrikaya başladım. Tabi bunlar cenabı Allahın bir vergisi diyelim. Herkesin bir yaşam götürebileceği kaldırabileceği yük var, bize de bu sorumlulukları verdiler. Müdürlüğe kadar geldik ustalığını yaptım bu parmaklar hep ustalıktan. Bir bedel ödedik buraya kadar geldik” (K13, 35 Yaşında, İşsiz, Evli, Ortaokul mezunu).

K13’ün anlatılarında çocukluk yaşamından itibaren zorluklara rağmen çalışma yaşamına girmesi, şu anda çalışmamasına ve şiddet nedeniyle önleyici tedbir kararı bulunmasına rağmen kendisini başarılı ve güçlü olarak tanımlaması, erkekliğe halel getirmemek için sığınılan “her şeyin iyi” olduğu söylemini pekiştirmektedir. K13’ün kendisini çocukluk yaşamından bugüne dek “başarılı” olarak tanımlaması ile yaşanan gerçeklik arasında tutarsızlıklar olduğu görülmektedir.

Erkekliğin yaşamsal pratikleri, arasında daha “yaşlı” erkeğin sözünün dinlenmesi gerekliliğini dayatmaktadır. Ancak bu durum gerçekleşmez ise erkek yaşamda başka ve kendi çizdiği yolları seçmek zorunda kalmaktadır. Bu yolda ise dayak ve fiziksel şiddet “öğretici” bir araç olarak erkekliğin inşa sürecinde kullanılmaktadır. Bu durum “baba dayacağı yemek” şeklinde de söylemsel olarak zaman zaman meşrulaştırmaktadır. Baba ile yaşanan çatışmalar sonucunda eğitime devam edememek ve işe girmek zorunda kaldığını anlatan K27, geleceğini ve gelecekte kuracağı ailesinin maddi güvencesini sigortalı bir işte çalışmayı seçerek kazandığını belirtmektedir:

“Benim çocukluğumda bir sorunum yoktu, ben okuyacağım dedim. Okudum. Liseyi bitirdim ama bir üst kademeye geçemedim. Köyde yaşantımız şöyleydi, kışın okurduk yazın çiftçilik yapardık, koyunlar vardı. 15-16 yaşında ablamla birlikte patozları atmaya, ot yola giderdim. Ondan sonra babamla bir tartıştım. Mezuniyete gideceğim dedim motosikleti vermedi arabayı vermedi traktörü vermedi. Ondan sonra dayacağı yedim, ben haklı, o da evlat korkusu ... Şehre bir geldim, geliş o geliş. Memur olamazsan bir SSK’lı işe gir demişti bir öğretmenim. Onu dinledim, girdim işe ben de” (K27, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu).

Çocukluktan itibaren çalışmak katılımcılar tarafından vurgulanan bir deneyim olarak göze çarpmaktadır. Baba yani evin gelirini sağlayan kişinin vefatı veya işgücü ihtiyacı sebebiyle okumanın yanı sıra çalışmak hane gelirine katkı sunmak, erkekliğin zorunlu kuralı gibi dayatılan bir durumdur, zira anlatılarda sık karşılaşılan bir deneyim olmaktadır: “Ortaokulu bıraktırdılar bana, çalışmaya başladım. Çünkü babam 1995’in sonunda öldü. Bir şekilde evde kalmayacaksın çalış denildi.” (K22, 44 Yaşında, Fabrika ustası, Evli, İlkokul mezunu); “Valla hiç zorluğum yoktu. çocukluğumuzdan beri çalışıyoruz. Köyde büyüdük zaten. Ailem Ege taraflarına üzüm, pamuk tarlalarına giderlerdi. Ben de o taraflara giderdim.” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Ön Lisans mezunu). K14’ün anlattığı gibi, çocukluk yaşamında çalışmanın ve eğitim için evden ayrı bir yerleşim yerine gitmenin doğrudan bir sonucu, aile bağlarının derinleşememesi olabilmektedir: “Liseyi burada (şehirde) okudum, amcamın yanında kaldım. Ailemle pek bağım yoktu benim. Dış çevremden yana bir kötülüğüm yoktur.” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Ön Lisans mezunu). Erkeklik pratiklerinin ilk öğrenildiği kurumun aile olduğundan hareketle, çocukluk yaşamında aileden uzaklık, erkekliğin inşa sürecinde aile dışından erkek rol modellerin performatifliği üzerinden de deneyimlenebilmektedir.

Erkekliğin çocukluktan başlayan sosyolizasyon süreci içinde şekillenmesi, belirli toplumsal alanlarda ispatlanması durumunu erkekler için daha da önemli kılmaktadır. Örneğin; çocukluk çağında edinilen yetiler erkeklere, erkeklikler dünyasının tanınmasında ve bu dünyada yer edinmede diğerlerinden önde bir konum bahşetmektedir: “Ben ayakkabı boyacılığından gelmeyim. Doğu insanı, zaten imkanım yok, on tane çocuk, çok imkan yok ki. İlkokul

mezunuyum ama hayatı çok iyi bilirim.” (K26, 42 Yaşında, Firma Yöneticisi, Evli, İlkokul mezunu).

Connell (2005a: 77), “hegemonik erkekliği” ataerkilliğin meşruiyetini halihazırda kabul eden toplumsal cinsiyet pratiklerinin düzenleniş şekli olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla, bu tanım ve toplumsal yansımaları, erkeklerin baskın, kadınlarınsa alt sıradaki konumlarını garanti altına almaktadır. Connell, erkekliğin belirli biçiminin diğerlerinden hiyerarşik olarak üstte yer aldığını, tek ezilenin kadınlar olmadığını, herhangi bir dönemde herhangi bir sosyal, kültürel yapıda hegemonik erkeklik çağrışımı yapan nitelikleri taşımayan erkeklerin de toplumsal cinsiyet düzeninde alt sıraya atıldıklarını ileri sürmektedir. Hegemonik erkeklik kategorisinde yer alan özellikler arasında, akıllı ve rekabetçi olmak, kadınsılıktan uzak olmak, ruhsal fiziksel dayanıklı olmak, özgüvenli olmak, bağımsız ve özgür olmak bulunmaktadır. K32’nin anlatılarında, hegemonik erkeklik nüvelerinin çocukluk yaşamında başlayan aileden bağımsız ve karar verici olmak ve buna bağlı diğer kardeşlere oranla daha fazla değer görmeye ve zeki olmaya bağlı olarak öğrenildiği görülmektedir. Ona göre, erkeklik manipüle edebilen ve akıllı verili bir yeti olarak kullanabilen anlamına gelmektedir:

“Ben ailede en büyük olmakla beraber, Allah bir zeka vermiş maalesef babamı da yönlendiririm, kardeşlerimi de yönlendiririm, bildiğim kadarıyla. O yüzden yükü kendimde hissederim. DPY sınavını kazandım 11 yaşında bir gittim lise derken ayrıldım evden yurtlarda büyüdüm. Özlem duygum bitti. Şu anda arasam şimdi en fazla yarım saat görüşürüm. Çocukluğum köy hayatında geçti. İster istemez uzakta olan değerli olur ya. Onun için ben değerli oluyorum” (K32, 41 Yaşında, Öğretmen, Boşanmış, Lisans mezunu).

Aile olma özlemi, erkeklerin anlatılarına yansımaktadır. Anne, baba ve çocuklardan oluşan, sevginin paylaşıldığı bir sosyal sistemin çeşitli nedenler dolayısıyla yoksunluğu erkeklerin, aile ne demek, ne anlama gelir sorgulamalarına neden olmuş gibi görünmektedir. Bazı yaşam öykülerinde erkeğin erken çocukluk dönemlerinde yaşadığı ebeveyn kayıpları derin izler bırakabilmektedir. Ailede erkeğe yüklenen ekonomik sorumluluklarının kadının üzerine kalmasına yol açabilmektedir. Bu noktada tüm aile fertleri, toplumsal normların öğrettiği biçimden azade hayatta kalmak adına farklı rolleri deneyimleyerek hayatta yol almaktadır:

“Ben hiç aile olmadım çocukluğumda. Bir tane annem vardı. Babam öldüğünde annem 28-29 yaşındaymış ben 1,5 yaşındaydım. Babaannem kabul etmemiş, annem de ailesine yük olmamak için işe girmiş memur olarak. Beni anneannem dedem büyüttü. İlkokul çağına geldim, annemin yanına geldim. Okulun bittiği yazın da zaten abim vefat etti. Çok bir aile olamadım bir çekirdek aile olamadık” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekar, Ön lisans mezunu).

Erkekliğin kazanılan bir statü olması, aile içi rollerin dağılımlarındaki değişimi etkileyebilmekte, hayatta daha güçlü kalmak için çabalamak anlamına gelebilmektedir:

“Kötüydü kötüydü. Çok kötüydü. Ben bu konuda destek almak istiyorum. Annemin hasta olması, ekonomik durumun iyi olmaması. Aile büyüklerinin ötelemesi durumları. O da beni belge almaları itti uzaklaşma ihtiyacı. Kaçmak için. Şimdi ablamla ikimiz büyüğüz bizden iki küçük kardeşimiz var. Birisiyle sekiz, birisiyle on üç yaş var aramızda. Ablam anne, ben de yeri geldi baba, yeri geldi o rolleri benimsedik. Ablam kadar fedakar değildim ama illaki. Kardeşlere bakım verme ister istemez yüklendi” (K4, 45 Yaşında, Usta öğretici, Evli, Lise mezunu).

Çocukluğunun güzel geçtiğini belirten erkek katılımcı sayısı az olmakla beraber, bu sürecin iyi geçmesi, baba tarafından maddi ihtiyaçların karşılanması ile örneklenilerek anlatılmaktadır: “Annemle babam neredeyse elli senelik, kırk senelik evliler, yani çocukluğum çok güzel geçti, benim babam tüm olanakları sağladı, bana kardeşlerime. O dönemde yine arabamız vardı, bizim kitaplar, cd sağlandı, dersanelere gittik.” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu).

Çocukluk yaşamında şiddet vurgusu da anlatılar arasında yer almaktadır. Bu durum normalleştirilen ve aile olmanın bir gerekliliği olarak belirtilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki farklı ortamlarda yapılan araştırmalar, ebeveynleri arasındaki şiddete tanık olan veya kendileri de fiziksel istismara uğrayan çocukların yetişkinlik ilişkilerinde şiddete başvurma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır (Heise, 2011: 31; Gelles, 1998: 184-194). İlerleyen bölümlerde ele alınacağı üzere, çocukluk yaşamında şiddet ile ilişkili deneyimi olduğu görülen katılımcılar, yakın ilişkilerinde söz konusu araştırmaları destekleyen biçimde şiddet uygulayan olarak ortaya çıkmaktadır. Ailede her şeyin “güllük gülistanlık” olmaması, zaman zaman da şiddetin ortaya çıkmasına delalet gibi anlatılmaktadır: “Annem şiddet uygulamaz da babamın dövmüşlüğü oldu, küçük yaşlarda bisiklet yüzünden. Ya da evde tartışma çıktı, evden uzaklaştım. Bekarken oluyordu. Aile işte her şey güllük gülistanlık olmuyor.” (K19, 36 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu). Yapılan araştırma bulgularına göre (Akan ve Kıran, 2017: 58), erkeklerin çocukluk yaşantılarında çoğunlukla aile kurallarına uymadıkları için şiddete maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır. Erkek hegemonyası ve otoritesi altındaki aile üyeleri kurallar hakkında söz sahibi olmadıkları gibi bu kuralların doğruluğunu da sorgulayamamaktadır. Dolayısıyla yalnızca itaat etmek durumundaki aile üyeleri bunu gerçekleştirmediklerinde hatalı davranışların düzeltilmesi için ikna yöntemi olarak şiddete maruz kalabilmektedir.

Çocukluk yaşamında baba tarafından “öğretici” olarak uygulanan şiddetin meşru kılındığı anlatılar da bulunmaktadır. Gündelik yaşamda şiddetin meşrulaştırılmasına hizmet eden “dayak cennetten çıkmadır” atasözünün ifa ettiği alt metne bakıldığında; şiddetin yola getirici etkisinin olduğu, bazen yaramaz erkek çocuklarının davranışlarını değiştirmek için kullanılmasında sakınca olmadığı gibi toplumsal bir kabulü de bulunmaktadır. Buradan

hareketle, erkeklerin çocukluk yaşamında kendinden büyük erkeklerden veya babadan şiddet gördüğü ama bu şiddetin “olması gereken” biçiminde kanıksanarak normal kabul edilerek anlatıldığı durumlar vardır: “Ev ortamımız ya nihayetinde dayakla filan yetişmişizdir. Abim benim iki büyük abim bana şiddet uygulamıştır, ama benim şöyledir; gücümü yetene şiddet uygulamam aksine iyi davranırım, kendime yapılmasını istemediğimi başkasına yapmam.” (K7, 35 Yaşında, Oto kaportacı, Bekar, İlkokul mezunu); “Benim kendi çocukluğum gayet iyi geçti, normal aile ortamı. Yedi tane kardeş. Biz kardeş kardeşe dövüşmüşüzdür evin içinde, babam gelmiştir. Bir tokat vurmuştur. Ötekine bir tokat vurmuştur. Bunlar ufak tefek şeylerdir. Bizde yani evden ayrılma diye bir kanun yok.” (K5, 41 Yaşında, İşçi, Evli, İlkokul mezunu).

Araştırmada katılımcıların çocukluk yaşamına dair anlatılarının yüzeysel olduğu, bu kategoriye ilişkin cevaplarda “iyiydi” veya “kötüydü” şeklindeki tanımlamaları sıklıkla kullandıkları, bunun yanı sıra çocuklukta şiddete maruz kaldıkları, ebeveyn kayıpları nedeniyle rollerinin değiştiği, maddi kazanç elde etmek zorunda kaldıkları ve bu anlamda erken “büyüdükleri”ne dair anlatılar bulunmaktadır. Böylece, erkekliğin öğrenilmesinin uzun, zor ve çetrefilli bir yol olduğu, bunun da ilk yaşam durağı olan aile ve çocukluğun yaşandığı ilişkiler bütünü olduğu söylenebilmektedir. Bu ilişkiler içerisinde önemli aktörlerin anne ve baba olarak ebeveynlerin olması, onlarla iletişimin nasıl olduğunun irdelenmesini de gerekli hale getirmektedir.

3.8.1.2. Baba ile İlişkiler: “Otorite”yle Paylaşıl(a)mamış Duygular

Erkeklik, biyolojik temellerin üretiminden ziyade toplumsal bir cinsiyet pratiğidir ve bu pratik ilk gözlemlenen kişi olan “baba” rolü üzerinden deneyimlenmektedir. Erkeklerle yapılan görüşmelerde genel bağlamda baba ile ilişkilerinin nasıl olduğu sorusu yer almaktadır. Çünkü baba, erkeklik normlarının öğrenildiği aktör olarak varlığını devam ettirmektedir. Pratik yaşamın erkeklik görünümüleri, cinsiyet rollerine ilişkin davranış paternleri sosyalleşme yoluyla ilk olarak ailede öğrenilmektedir. Dolayısıyla bu kategori başlığı altında, erkeklerin babalarına ilişkin anlatılarında hangi söylemleri ön plana çıkardıkları, onlarla benzerlikleri, farklılıkları ve erkeklikler dünyasında onları nereye konumlandıklarına bakılmıştır. Anlatıların geneli için ifade edilecek olursa, erkeklerin baba ile ilişkilerini mesafeli, olumlu olmayan, şiddet gösteren, sevgi vermeyen olarak tanımladıkları görülmektedir: “Babamla çok aramız yok, mesafeliyiz. Sevgisizlik yaşamadım ama çok da bağlılığımız yoktu. Liseye kadar beraberdik sonra üniversiteye gittim.” (K33, 40 Yaşında, Tekstilci, Boşanmış, Lise mezunu).

Çocukluk yaşamında aktarılan anlatılarla benzer şekilde özellikle baba ile ilişkilerde de şiddet vurgusu ön plana çıkmaktadır. Örneğin K1, babasından şiddet görmesinin haklı

nedenlere dayandığını belirtmiştir; babanın çocuğa karşı uyguladığı şiddet meşru kılınarak, erkeğin yanlışlarının düzeltilmesi için bir araç görevi olduğuna inanılmakta daha da ötesinde öğretim yöntemi olarak kullanılmaktadır: “Babamdan şiddet görüyordum, suçum olduğunda babamdan şiddet görüyordum. Karnem kötü olduğunda döverdi, okulu astığımda, sigara içtiğimde öyle şeyler işte...” (K1, 38 yaşında, Serbest Meslek, Evli, Ortaokul mezunu).

Erkeklerin anlatılarında, şiddet görmenin de uygulamanın da yaşı olmadığı, bunun bir davranış paterni ve kırılmayan bir gerçeklik olduğu görülmektedir. Baba şiddeti çocuklukta olumsuz durumlardan koruma mekanizması olarak meşru görülürken, yetişkinlikte bunun devamlılığı erkeklik gururunun zedelendiği bir çıkmaz ve “büyüyememiş” olarak nitelendirilen erkeklik sorunsalı haline dönüşebilmektedir: “Babam bir iş ters gitsin bana bulaşır. ...Bağırır çağırır. Bazen insan dayanamıyor insanız, bazen çekip gidiyor. Babamın bana hala şiddet uyguladığı oluyor. Şu yaşında bile, kalkıyor vurmaya.” (K1, 38 yaşında, Serbest Meslek, Evli, Ortaokul mezunu).

Erkeklik, kişiler arası ilişkilerde duyguları göstermekten uzak, sağlam, mantıklı ve güçlü konumlanmaktadır. Aile içi ilişkiler de bu nüvelere dâhildir. Yani, baba olarak rol alan erkeğin sorumluluğu kamusal alandaki görevlerini yerine getirmek bunun dışında kalan zamanlarda kahvehane gibi mekânlarda, diğer veya benzer erkeklik biçimleri ile kesişimsellik içerisinde olmaktan ibaret sayılabilmektedir. Bu noktada ise evdeki çocuğun bakım ve ihtiyaçlarının baba tarafından görmezden gelindiği bir durum oluşmaktadır. Ve bu durumda da sorumluluğun, toplum öğretileri ile perçinlenen kadın tarafından gerçekleştirilmesini dayatmaktadır. Ancak babanın fiziksel ve duygusal yokluğu bir de annenin patolojik hali ile eşleşirse çocukta paylaşılmayan yılların derin izleri ortaya çıkmakta ve bunun temizlenmesi uzun sürmektedir: “Babam çalışıyordu, akşam ise kahvede. Bir sevgi, anne sevgisi vardı, şizofreni de olsa verirdi. Babayla şu an iyi ama o dönemdeki olumsuzlukları temizliyoruz. Kötü olsan ne olacak.” (K4, 45 Yaşında, Usta öğretici, Evli, Lise mezunu).

Erkek, ailede geçim kaynağı olarak görülürken, bu konum ona tahakküm ve otorite olma gücünü de vermektedir. Haliyle, baba ve erkek çocuk arasında iktidar çatışması meydana gelmekte iken, maddi kaynağın sağlayıcısı olan erkek gücünü korumak için çatışmaya açık bir duruma gelmektedir. K9, babasının kötü alışkanlıkları nedeniyle onun rolünü üstlenerek maddi ve manevi ailenin dayanağı olmak zorunda kaldığını ama bunun karşılığında herhangi bir destek görmemenin zorluğunu anlatmaktadır:

“Çalışmak onlara zor geldi, ömür boyu ben çalıştığım için, sebebi bu. Annemin evine gidin tek başınadır. Anneme sorun, bu evin maddi manevi geçim kaynağı kimdir diye, sorun bakalım yıllarca kim baktı kim yönetti. Sonra oğlunuz evden neden uzaklaştırılıyor diye bir sorun. Anneme sorun. Babama sorarsanız o

inkâr eder. Babamın geçmişinde var (alkol kullanımı) kumar bile var. Hiçbir şey dışarıdan görüldüğü gibi değil” (K9, 38 Yaşında, İşçi, Bekâr, İlkokul mezunu).

Erkekler, kurulu toplumsal cinsiyet düzenindeki rolleri en yakınında olan erkek üzerinden öğrenip deneyimlemektedir. Bu gözlenen erkek ile çatışma yaşanması, onunla benzerliğin de olduğu düşüncesini akla getirmektedir. Erkeklik dünyasında maddi gücü elde tutmak, bir iktidar sahasında nefer olmak ve diğer erkeklikler üzerinde tahakküm kurmak demektir. Bunun dışında babanın fiziksel yoksunluğu ve duygusal izolasyonu, hem erkeğin şekillenmesinde bir ölçüt hem de yetişkinlik çağındaki bir çıkmaz olabilmektedir. Baba ile ilişkiler kategorisinde erkeklerin anlatıları, hem çocukluk yaşamındaki hem de yetişkinlikteki baba ile ilişkileri üzerinden kurulmuştur. Diğer kategorilere kıyasla en az anlatının olduğu baba ile ilişkilerdir. Diğer bir deyişle erkekler, baba ile ilişkileri hakkında konuşmak istememiş ve bu konudaki anlatılarını kısa tutmuşlardır. Bunun nedenleri, Connell ve aynı yaklaşımı benimseyenlerin “erkeklikler” kavramı ile ilgi vurguladıkları gibi “ataerkil hegemonya kurma” yollarının erkeklerin farklı stratejiler inşa etmesine bağlı olması (Bozok, 2011: 48) ve bunun bilinmesinin istenmemesi olabilmektedir. Erkekliğin öğrenilme sürecinin zorluğu, bu sürecin farkındalığı ile değişimin getirilerini kabul etmeyi engelliyor gibi görünmektedir. Zira baba ile ilişkiler, yüzleşme gerektiren ve çözümlenmeyi bekleyen katmanlı duygu, olay ve durumun bir bütünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla “otorite” olarak görülen baba ile paylaşılamayan duyguların varlığı dikkat çekmektedir. Öte yandan, çocukluk yaşamında şekillenen erkeklik dünyasında anne ile ilişkilerin izleri önemlidir.

3.8.1.3. Anne ile İlişkiler: “Şiddet Uygulasa da Annedir!”

Erkekler çocukluk yaşamı boyunca birçok duraktan geçerek erkekliği inşa etmek zorunda kalmaktadır. Bunlardan ilki Selek (2018: 19)’in belirttiği gibi sünnet olmaktır. Sünnet olmak, erkekliğe ilk adım olmanın ötesinde acıya dayanıklılığın bir göstergesidir. Böylelikle anne ile ilişkinin yansıması olan kadınsılıktan ayrışma, kadın olmamanın ispatı ile erkeklik dünyasına sembolik bir girişi temsil etmektedir. Dolayısıyla, erkekler “kadınlık”tan duygusal, sosyal ve toplumsal olarak tamamen ayrılmakta ve anneden de kopuşun bir timsali olarak erkeklik arenasında yerini almaktadır. Bu süreç boyunca aile mekanı içerisinde, anne ile kültürel yaşam pratikleri üzerinden yeniden şekillenen erkeklik, şiddete maruz kalma deneyimini de yaşayabilmektedir. Ataerkil şiddet kullanımı, çocuğu disipline etme aracı olarak cinsiyetten bağımsız olarak kadınlar -anneler- tarafından da uygulanabilmektedir. Erkeklerin anlatılarına göre, annenin uyguladığı şiddet bir amaca -çocuğun erkekliği olumlu deneyimlemesi- hizmet eder; öğretici ve mecburi “adam etme yöntemi” olarak meşru kılınır ve baba şiddetinden daha kabul edilebilir niteliktedir. Çünkü, kadının ev içi alandaki

sorumlulukları yerine getirmekle mükellef sayılmasının yanı sıra çocuk doğuran bir kadın anne kimliğiyle, çocuklarının bakım ve kontrolünü yapmak zorundadır. Bunu yaparken şiddetin araçsallaştırılmasının iyi olduğunu belirten K34, sevginin şiddetten ayrı değerlendirilmesi gerektiğini özetlemektedir:

“Bizi babamız hiç dövmeydi hiç, anamız döverdi, çünkü anamız içişleri bakanıydı öyle söyleyeyim. Kadın çeker çevirir. Annem ben on yaşındayken beni simit satmaya yollardı. Sabah 7’de kalkardık, elimize tepsi verirdi, parasını verirdi. Köpeklerden geçemezdik ama kalkardık ya kalkın, ya okuyun derdi çünkü. Tabi ya çalışacaksınız ya okuyacaksınız, disiplinlidir annem. Sarılırsız öperiz ayrı bir şey. İyi ki öyleymiş, ezmiş bizi iş sahibiyiz, yadırgamıyorum” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu).

Erkeklerin anlatılarına göre, babadan ziyade annenin şiddet gösterdiği anlaşılmaktadır. Anne şiddetinin nedenleri hakkında bir somut delil, durum ve olayın olmayabildiği, neticede ise şiddet görmüş olmanın bir sorun teşkil etmediği dolayısıyla yaralayıcı olmadığı ama yakınlığı zedelediği belirtilmektedir:

“Ben ailemle; şöyle söyleyeyim pek geçinemezdik, bilhassa annemle. Yani okuma sürecinde evi otel olarak kullandım ben, açıkçası şu an da öyle. Değişen bir şey yok. Annem bizi döverdi, terlikle elinde böyle... Başka da dayağımız olmadı. Babamın daha bir tiskesi yoktur. Yani biz öyle büyüdük. Annemin bir sebebi olurdu, gerekli gereksiz olurdu. Sıkıntı değil ama biz ona dayak demiyoruz. Öyle” (K11, 35 Yaşında, Serbest Meslek, Boşanmış, lise mezunu).

Yapılan araştırmalarda, annelerin oğullardan beklentilerinin “çalış, iyi para kazan, iyi yerlerde otur” (Bolak Boratav vd., 2018: 141) olduğu bulgular arasındadır. Çocuklukta anneden görülen şiddetin iyi ve öğretici olduğu, erkeğin “doğru” yolu bulabilmesi ve geleceğini kurabilmesi için gerekli olduğu vurgusu öne çıkmaktadır; K34’ün anlatılarında da bu doğrultuda annesinin kendisini çalışmaya teşvik etmesi, şiddet yoluyla “iyi ki” gerçekleşmiştir: “Bizi anamız eskiden, gırgırlar vardı bizim çocukluğumuzda, demir saplı, onunla döverdi. Oğlan çocuğuyuz biz ama iyi ki de dövmüş, işimiz var, gücümüz var, evimiz var damımız var. İyi ki dövmüş. Yanlış yapıyorsunuz diye dövdü.” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu).

Erkeklerin anne ile ilişkilerinde şiddetin kullanımına ilişkin anlatıları, ataerkil toplumsal cinsiyet ilişkileri düzleminin, diğer bir deyişle Sancar (2016: 15)’ın belirttiği gibi “cinsiyetlendirilmiş iktidarın doğası”nın kadınlar aracılığıyla yeniden üretildiğini düşündürmektedir. İktidar, güçlünün güçsüz üzerindeki tahakkümü olduğundan, gerekçe ne olursa olsun, bu gücün kullanımının hegemonyanın devamlılığına hizmet ettiği görülmektedir. Dolayısıyla, anne ile ilişkilerinde görece az sayıda katılımcının anlatılarındaki “annemle aram iyiydi, hiçbir sorun yok.” (K37, 35 Yaşında, Öğretmen, Evli, Lisans mezunu); “İyiydi. Altı oğlan olmamıza rağmen babam çok severdi, annem halen daha seviyor.” (K6, 52 Yaşında, Emekli, Boşanmış, İlkokul mezunu); “Annem ile aramız iyiydi.” (K1, 38 yaşında, Serbest Meslek, Evli, Ortaokul mezunu) söylemlerinin dışında, anne ile ilişkilerdeki “şiddet uygulardı”

söylemlerinin daha fazla olması, kadınların hegemonik cinsiyet düzeninde erkeklerin baskınlığına ve beklentilerine karşı bir savunma stratejisi olarak yorumlanabilmektedir. Öte yandan, kadınların erkek çocuğu sahibi olması, onlara sınırlı bir alanda dahi olsa kendilerini meşrulaştıracak bir hareket alanı sağlamaktadır (Yavuz, 2015: 123). Bu alanda ise güç dinamiklerini nasıl kullandığı ve kullanabilme potansiyeli, kendi yaşamsal deneyimlerine bağlı olmaktadır. Erkeklik pratiklerinde de anne rolündeki kadının bu tutumları, başat işlevini sürdürmektedir. Bunun yanı sıra aile içi ilişkilerde anne ve babanın birbirleri arasındaki ilişkisi, bu ilişki dinamiklerinin temeli de sosyalizasyon sürecinin önemini devam ettirmektedir.

3.8.1.4. Anne ve Baba İlişkileri: “Kol Kırılır Yen İçinde Kalır”

Erkek çocuklar, erkeklik ve kadınlık özelliklerini belirli, tutarlı, değişmez biçimde kazanmamaktadır. Bu durum evrensel bir nitelik taşımaktadır. Yalnızca ebeveynleri veya toplumsal dayatmaları onlara belirli davranış kalıplarına hapsedmesine karşın bu özellikleri taşımamaktadır. Daha ziyade, bireyler, doğdukları andan itibaren cinsel farklılığın erkek/kadın karşıtlığına dayalı hiyerarşik anlayışa işaret ettiği kültürlerin ve toplumların ağına girmektedirler (Segal, 1992: 16). Bu bağlamda, ailedeki anne ve baba arasındaki ilişki dinamikleri, erkekliğe ilişkin kültürel pratiklerin oluşmasında yapı taşı görevini üstlenmektedir. Öte yandan, aile içi anlaşmazlıkların birçok olumsuz etkisinin olduğu aşikârdır. Yapılan görüşmelerde, erkeklerin anne ve baba ilişkilerinin de şiddet içerdiği veya ayrılık temaları çerçevesinde olduğu ve onlarla yakın ilişkiye dair sorunların mevcudiyeti göze çarpmaktadır: “Annem babam hayatta. Kötüydü annem babam, ayrı. On yıldan fazla ayrılar. Çocukluğumu dolu dolu yaşadım ama anne baba anlaşmazlığı vardı.” (K33, 40 Yaşında, Tekstilci, Boşanmış, Lise mezunu).

Aile, anne ve baba arasında sağlıklı iletişime dayalı olmayan istekleri şiddet yoluyla yaptırmanın zeminini hazırladığında çatışma temelli ortam baskın olmaktadır. Bunu gözleyen çocuğun da erkeklerin eril iktidarının kurulmasında şiddete başvurduğu görülmektedir. Böylece şiddetin erkekler ile özdeşleştiğini düşünmesi kaçınılmaz olabilmektedir. Aile içerisinde kadını itaat etmeye zorunlu kılmak, baskın erkeklik değerlerini sürdürmek, erkeklik halleri arasında şiddetin görünürlüğünü artırmaktadır. Yapılan farklı araştırmaların da (Anderson ve Umberson, 2001: 367; Ellen ve Pence, 1993: 9–13; Sancar, 2016: 226–230) işaret ettiği üzere; kadının erkeğe karşı çıkması, erkeğin “işine karışılması” gibi iktidar sarsıcı, güven vermeyen bir durum olup buna şiddet göstererek karşılık verilebilmektedir. Sonuçta, kadının da bunların etkisiyle şiddete rıza göstermesi ve şiddetin meşrulaştırılması bu durumu bir döngü haline getirebilmektedir:

“Babam o kadar dövmeyle kolunu kırdı annemin. Anneme dedim; istesem ben babamı döverim, hiç sorun değil. Tak çantamı, ben ayrılacağım de, dedim. Bu adamın kahır çekilmez dedim. ‘Yok, oğlum’ dedi ‘olur mu öyle şey’ dedi anne dedim kolun kırılmış, bildiğiniz kol kırık yani kola vurulmuş da kol incinmiş değil kırık. Hala ya 60 kusur yaşında. ...Anne diyorum babam ölse de kurtulsak diyorum. Babama diyorum, olmaz ben yaşayamam diyor” (K32, 41 Yaşında, Öğretmen, Boşanmış, Lisans mezunu).

Erkeğin gücünün ve ayrıcalığının toplumsal anlamda yeniden üretilmesi ve devam ettirilmesi yalnızca erkekler tarafından değil sisteme boyun eğen kadınların sessiz (istem dışı) desteklerinin etkisiyle çözüm süreçlerini ötelemektedir. Mevcut durumu normalleştirerek rasyonalize eden bu durumla; erkeğin iktidar kurma biçimleri doğal ve normal kabul edilmeye ve meşrulaşmaya başlamaktadır. Aile içerisinde “*anne, bakan, besleyen, büyüten, evi çekip çeviren*” birey olmakla beraber erkeğin/babanın iktidarına saygı göstermek ve bu sistemin devamlılığını sağlamak zorunda kalmakta veya bırakılmaktadır. Erkek çocuğu için de bu durum, kendi kurduğu ailede aynen devam etmesi gereken kadın ve erkek rollerini ifade etmektedir:

“Annemle babamın yaptığı en güzel şey ne biliyor musunuz? ... Ne olursa olsun bana da söylerdi, kız kardeşimin eşine de söylerdi, kardeşime de söylerdi, benim annemle babamın en güzel sözüdür: ‘ne kadar kavga ederseniz edin ayrı yatakta yatmayın’. Yattığınız gün o aile biter. Kavga da ederlerdi. Babaannem babamı doldururdu, anneme de şey yok ki... Kötü bir şeyi yok ki... Evine bakar, tertemiz evini temizler. Üç tane çocuk büyüten besleyen. Üç tane çocuğa bakmak zaten bi sorun. Ailenin en büyük çocuğu benim, sahip çıkmak zorundayız. Babamız yaşlandı, Allah başımızdan eksik etmesin eli ayağı kendine yetecek kadar” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu).

“Kol kırılır yen içinde kalır” anlayışı aile içerisinde yaşanan bir tartışma olsa bile devlet ve sosyal destek mekanizmalarına başvurulmamasına dair görüşler, anne ve baba ilişkisinin şiddet içerdiği durumlar da dahi sürdürülmektedir:

“Mesela benim babamın annemi dövdüğünü çok bilirim. Annemin bir günden bir güne jandarmaydı, polisti, köy yerinde yoktu da zaten. Ne bir polisi ne bir jandarmayı aramıştır. Böyle bir kanun yoktu. Haftalarca yatağında yatardı, hiçbir şey demezdi. Üç gün sonra babam gelirdi. Bir bakarsın hiçbir şey olmamış gibi” (K5, 41 Yaşında, İşçi, Evli, İlkokul mezunu).

K5’in anlatılarından görüldüğü üzere, kendi anne ve babası arasındaki ilişkinin, şiddet içerse dahi annesinin suskunluğu ve şiddeti yok sayma durumu ile iyi gittiğine, sorunsuz olduğuna ilişkindir. Bu görüşe sahip katılımcı erkekler, güç dengesinin babalarından yana olduğunun farkında olmakla beraber, bu dengenin annelerinin kurumsal (kolluk kuvvetleri) başvuruları aracılığıyla “bozulmaması” nedeniyle memnuniyet duymakta ve olması gerekenin bu olduğuna dair inanç geliştirmektedir. Bireylerin yaşamlarına ilişkin belleği, toplumsal olarak diğer kişiler ve zaman - mekân tarafından belirlenebildiği için, aile yaşantılarındaki babanın öfke kontrolündeki başarısızlıkları, kırıcı ve kaba iletişimi unutulmayan anılar olarak erkeklik davranışlarına ilişkin kod belleğinde yerini almaktadır:

“Anne ve babamın iletişimleri iyi değildi. Bana değil de, kendi aralarında şiddet vardı. Annemin bipolar bozukluğu var, şu anda da var. O zaman da vardı. Yani çok şimdi yıllarca tedavi yolunu bulamadık, hangi ilacın iyi geldiğini bulamadık, yirmi yıldan fazladır. Bulamadığımız için de iyi olmadı aile yaşantımız, 20-25 yıl sonra bulduk diyebiliriz tedavisini, o süreç içinde de iyi değildi. İnişler çıkışlar oldu, bipolar bozukluğu biliyoruz. Babamın öfkesini kontrol edemediği oldu, çok şeyler oldu. Yani bana olmadı da çok şeyler oldu. Babam; fiziksel bir şey yok aramızda. Duygusal paylaşım çocukken daha iyiydi. Büyüdükçe biraz şey oldu, babam da kırıcı çok düşünmeden konuşur. Konuşurken düşünmez karşımdaki ne olur diye, hani o da yani, hiç böyle küs kaldığımız olmadı, öyle birşey yok. Ama zaman zaman pek neden öyle dedin, böyle dedin, öyle konuşma düşünerek konuş, gibi şeyler oluyor” (K37, 35 Yaşında, Öğretmen, Evli, Lisans mezunu).

“Erkek olma” yönünde ilk durağın aile içi ilişkiler ve aile ortamı olması nedeniyle, anne ve baba rolündeki bireylerin arasındaki ilişki de erkekliğin gündelik yaşam pratiklerini hem etkilemekte hem de inşa etmektedir. Özbay’ ın da belirttiği gibi, özellikle hegemonik erkekliğin erkekler nezdinde, ev içerisinde ne yapmaları veya yapmamaları, ev mekânının kullanım biçimleri ve evin diğer mekânlardan ayrımının nasıl olması gerektiğine ilişkin sınırları bulunmaktadır (2013: 193). Bunların öğrenilmesi kök ailedeki ilişkiler üzerinden olmakla birlikte, erkeklerin dünyasında kendi aile sistemlerini kurduklarında uygulamaya dökülmekte ve kendini yeniden üreten erkeklik normları olarak varlığını sürdürmektedir.

3.8.2. Yakın İlişkilere Dair Anlatılar ve Şiddetin Meşrulaştırılması

Erkeklikler dünyası ve toplum için evlilik, erkeklerin tek başına kendisini ispat etmek zorunda olduğu bir gerekliliktir. Evi geçindirme, evin reisi olma, soyun devamlılığını sağlama gibi sorumluluklarının yanı sıra besleme, büyütme, bakım verme gibi toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümüne ilişkin beklentilerin erkeklere yönelmesiyle erkekliği tanımlayan davranışların çemberi genişlemekte, performans kriterleri yükselmektedir. Bu bağlamda, erkekler evlilik yaşına kadar, aile ilişkilerini gözlemek suretiyle ve diğer erkekler ile bağları üzerinden nerede ne yapmaları, hangi tutum ve davranışları sergilemeleri gerektiğini öğrenmektedirler. Bu durumun etkisiyle, evlilik veya kadınlar ile ilişkilerinde erkekliği yeniden üretmekte ve hegemonik toplumsal cinsiyet düzeninin korunmasına dayanak oluşturmaktadırlar. Buradan hareketle bu yeniden üretim süreçlerinin neler olduğu ve erkeklerin kadınlar ile olan ilişkilerinin derinlemesine tartışılmasıyla anlaşılabilir. Dolayısıyla, araştırmada katılımcı erkeklerin anlam dünyasında evliliğin tanımının ne olduğu, eşleri veya partnerleri ile ilişkisinin nasıl olduğu, tartışma yaşayıp yaşamadıkları, yakın ilişki içerisindeki problemlere yönelik nasıl bir çözüm buldukları, bunu hangi yollarda sağladıkları anlaşılmalı çalışılmıştır.

Evliliğin ne anlama geldiği sorusuna, erkeklerin nasıl evlendikleri ve evlilik sürecinde değişen kimlikler ve farklılıklar bağlamında yanıt verdikleri görülmüştür. Evliliğin anlamı ve

evlilikteki iş bölümü ve sorumlukların nasıl ve kim tarafından yerine getirildiğine ilişkin anlatıların da analiz edileceği bu başlık altında, erkeklik dünyasına yakın ilişkiler bağlamındaki anlatılar üzerinden bakılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, evlilik veya yakın ilişkiler, ilk zamanlarda iki tarafın da daha fazla benimsediği, karşılıklı toleransın yüksek olduğu ve beklentilerin sabırla karşılandığı bir durum iken yıllar içinde çatışma odaklı, benmerkezci ve şiddetin günyüzüne çıktığı bir sistem haline dönüşebilmektedir: “Severek evlendik zaten. Ben çalışıp geldiğimi eline veriyodum.” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Ön Lisans Mezunu); “İlk evlendiğimiz yıllarda ben tabakhane çalışıyordum inşaatlara gidiyordum, çalışıyordum, fakirdik ama mutluyduk.” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu).

Erkekliğin kurucu öğeleri arasında yer alan ve Selek’e göre, geleneksel olarak kabul gören erkeklik biçimine varmak için en son ve en önemli adım evlilik aşamasıdır (2018: 19). Çünkü ailenin erkeğe yüklediği sorumluluklardan olan “kendi ailesini kurması, çocuk çocuğa karışması” biçiminde telkinler erkeğin hâkimiyet alanını tesis etmesi için pekiştireç görevindedir. Dolayısıyla ailenin istekleri bu doğrultuda iken erkeğin bunun karşısında durması zorlu bir mücadeleyi meydana getirmektedir. Ancak kazanan taraf, baskı ve toplumun normatif değerleri olmaktadır: “On sekiz yaşına girmemiştik evlendiğimizde aile baskısı, aile baskısı evlendirdiler, on yedi on sekiz yaşındaydım. Karşı çıktığım şeydi benim. Gözümüzü açmadan daha başka yerlerde bulduk kendimizi.” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu); “Annem babam beğendi diye ben gittim bir kızla evlendim... Ve ben lisede okudum, kız arkadaşlarım vardı, erkek arkadaşlarım vardı. Hiç öyle bir modeli düşünmezken, bir anda kendimi evliliğin içinde buldum.” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu); “Ailem köyden evlenmemi çok istiyordu. O şekilde evlendik... Biraz da ben erken evlendim. Görücü usulü evlendim. Ben çevreme bakarak erken evlendim, rahat bir evlilik gibi oldu.” (K1, 38 yaşında, Serbest Meslek, Evli, Ortaokul mezunu).

Evlendikten sonra erkeklerin evliliğe bakış açıları değişmeye başlamıştır. Severek evlenmiş olan erkeklerin bile evliliğe ilişkin algılarının zamanla farklılaştığı, erkekler için yaşantılara bağlı olarak eşlerine karşı hissedilen sevginin nefret duygusuna dönüştüğü, bunun için çözümler arandığı, evliliğin beceriye dayalı performans olduğu anlaşılmaktadır: “Konuştuk severek evlenmiştik. Ama şu anda o sevgi bin kat nefret... Yani yüzünü dahi göresim yok. Hani erkeğe sorun bir de.” (K12, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu); “Sevdim de yani âşık olarak evlendim. Ama eşim bunları bir anda göz ardı ediyor” ...Şimdi geçimsizliklerle dolu. Hatta ben kendim teklif ettim, biz bu işi beceremiyoruz aile danışmanlığına gidelim falan diye, sonra ayrılalım diye” (K25, 30 Yaşında, Fizyoterapist, Boşanmış, Lisans mezunu); “Sonuçta çocuklarımmın annesi sevdiğimden değil, sevgi asla yok şu an.. ...Zaten sevgi olsa bunlar asla

başına gelmezdi” (K13, 35 Yaşında, İşsiz, Evli, Ortaokul mezunu) diyen K13 de evliliğe karşı değişen duygularını ifade etmektedir. K3’ün anlatılarından, hızlı ve birbirini tanımadan yapılan evliliğin uzun ömürlü olamayabileceği, bunun fark edilmesiyle pişmanlığın ortaya çıkabileceği anlaşılmaktadır: “Tartışmalarımız çok oluyor. Anlaşım olmuyor. Geçen sene martta evlendik ayrıldık, barıştık, bir şeyler oldu. Tanıştık, iki gün sonra isteme oldu. Keşke olmasaydı. Keşke hızlı davranmasaydık.” (K3, 26 Yaşında, Tesisatçı, Evli, Ortaokul mezunu).

Sancar evlilik konusunda, “emeğinden başka satacak bir şeyleri olmayan mülksüz bir erkeğe bile üzerinde otorite sahibi olacakları bir ailenin geçimini sağlayarak” bir aile reisliği statüsü verdiğini belirtmektedir. Erkek ayrıcalığına sahip olan ve ücretli emeğini satabileceği bir işi olan erkek için evlilikte iktidar sağlayacağı bir karısı ve çocuğun varlığı, erkeğin güç sahibi olmasına neden olmaktadır (2016: 64). Diğer bir deyişle, aile kurmak, birçok merhalenin, engelin ve zorluğun üstesinden gelinmesiyle ortaya çıkan ve erkekler için gücün perçinlendiği toplumsal statü biçimidir. Kişilerin ne hissettiğinin ötesinden belki de aile olmaya yüklenen anlamın büyüklüğü ve kutsallığı erkeğin bunu sarsmaması için büyük sorumluluklar almasına yol açmaktadır. Aile olmak, tabiri caizse emek verilerek yapılan bir binaya benzetilirse,ilmekilmek işlenerek zamana yayılan bir çabanın ürünü iken, sağlam olmazsa çabuk ve kolayca yıkılabilmekte, bunun çıktıklarına düşen pay ise üzüntü ve hüznün olabilmektedir: “Aile kurmak basit bişey mi? ...Ama yıkmak daha çabuk, bir anda yıkarsın. Saniyelik. Ne gerek var. Geliyorum işe, çalışmanın tadı yok, huzuru yok.” (K5, 41 Yaşında, İşçi, Evli, İlkokul mezunu). Erkeklerle göre aile olmanın amacı, evliliğe yüklenen anlam, kadını kendi aile içi sorunlarından “kurtarmak” olabilmektedir: “Evlenmeden önce ben eşimin annesiyle kavgasını gördüm de, belki oradan ayrılırsa, bu yapısından da kurtulur diye düşündüm.” (K25, 30 Yaşında, Fizyoterapist, Boşanmış, Lisans mezunu).

Ankara’da, uydu kentlerde ikamet eden yeni orta sınıfların hayatlarını araştıran Sencer Ayata (2012: 45)’nın yaptığı araştırmada, orta sınıf, evli bir erkeğin söylemleri üzerinden erkeğin ev içinde erkekliğini korumak ve ilişkinin temellerini sağlam tutmak için ev içi tadilat ve tamirat işlerini üstlendiğini belirtmektedir: “Su, borular, ampuller, yakıt, benzin, garaj, bodrum, yeni evin fiziksel idaresi ile ilgili işler doğal olarak erkek işi. Evin ayakta tutulması bana gizli gizli derin bir gurur veriyor. Müstakil bir ev, apartman dairesinin tersine erkektir. Karım evin üst yapısını güzelleştirirken ben de altyapısını sağlam tutuyorum.” Benzer biçimde, K35’in de aktardığı üzere, ilişki içerisinde yalnızca partner değil evin bakım ve onarım işlerini yapmak da erkekliğin bir göstergesi olmakta, cinsiyete dayalı iş bölümünün de örneği olarak görülmektedir: “Sadece sevgili değildim. Ben bir işçi olarak da çalıştım. Yapılacak iş var, ee tamirciyi çağırıyor, iki bin lira verecek; ben yaparım diyordum çatıdan başladım, çatıdan

başladım depoya kadar her yeri kendim yaptım.” (K35, 46 Yaşında, İşçi, Bekâr, İlkokul mezunu).

Evlilik, göreceli olduğu kadar tarihsel süreçler içerisinde değişen bir kurumdur. Bu anlamda, hegemonik erkeklik kavramı gibi toplumdan topluma değişebilmekte; geçmiş, şimdiki, ayrıca gelecekteki algının farklılık gösterebileceği gibi, evlilik hakkında da benzer durumdan bahsedilebilmektedir (Barutçu, 2013: 129). Toplumsal açıdan bu değişim süreci devam ederken, bireysel açıdan erkekler için evliliğin anlamı yaşam deneyimleri özelinde şekillenmekte ve değişmektedir. Erkek katılımcıların bazıları için evlilik, başlarda “*iyi, güzel, sevmeye duyguları*” ile tanımlanırken daha sonraları olumsuz bir anlama dönüşebilmektedir. Görece erken yaşlarda evlenen katılımcıların “aile baskısı” neticesinde hızlı ve partnerini tam tanımadan evlendiklerini dile getirmeleri, erkekliğin inşasını tamamlama zorunluluğu altında ezildiklerini göstermektedir. Kendi kararlarının yerine toplumsal gerekliliklerin erkekler dünyasında daha önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Evlilik bağı ile kurulan ve ev içi alanın yönetiminin kadının üzerinde olduğu “*sıcak aile yuvası*”, erkek katılımcılar için bir ideal olarak yerini almakta, nitekim kadınlar ile ilişkide ve iletişimde yaşanan fikir ayrılıkları ve bunlara yönelik çözümler, erkekliğin “sarsılmaması gereken” yapı taşlarını etkilemektedir.

3.8.2.1. İlişkide Yaşanan Fikir Ayrılıkları: “Davul Bile Dengi Dengine!”

İlişkiler her zaman iki veya daha fazla insanın kendine özgü geçmişlerinin, anlamlar arasındaki çelişkilerin (bastırılmış ve ifade edilmiş), mevcut söylemlerdeki farklılaşmış konumların, sürekli yeniden müzakere edilen güç ilişkilerinin akışının ve savunma mekanizmalarının etkisinin ürünüdür. Dolayısıyla ne ilgili kişilerin niyetleri ne de dil/söylem tarafından asla basitçe belirlenmemektedir (Hollway, 1989: 84-85). Dolayısıyla ilişkilerdeki güç dengesi erkeklerin lehine konumlanan toplumsal bir öğretinin göstergesidir. İlişkiler, kadınlık ve erkeklik arasındaki hiyerarşik düzeni meşrulaştırarak erkeğe tahakküm ortaya koyabilme açısından birçok olasılık sunmaktadır. Buna göre ilişkilerde yaşanan sorunların neler olduğu, nasıl ortaya çıktığı ve çözülmesi için ne gibi yolların izlendiğinin kendi tanımlamalarından hareketle irdelenmesi gerekmektedir.

Erkeklere göre, kadınlar ile ilişki içerisinde yaşanan sorunların nedenlerinden birisi kültürel farklılıklardır. Bu durum K32’nin, “Ama ben kültür farklılığına inanıyorum. Şehirlerin kültürü vardır. İnsanların da kültürü vardır. İkimiz de aynı şehirli olabiliriz. Aynı köylü olsak bile farklıyız.” (K32, 41 Yaşında, Öğretmen, Boşanmış, Lisans mezunu) söyleminden anlaşılmaktadır. Katılımcıların vurguladığı kültürel farklılık söylemi, kişinin belirli bir zaman diliminde büyüdüğü ortama ilişkin farklılık anlamına gelmektedir ve evlilikte çatışmaların ana

sebebi olabilmektedir. Görücü usulü evliliklerde, birbirini tam anlamıyla tanımayan bireylerin daha sık zorlu iletişim yollarını tercih ettikleri de anlaşılmaktadır. K1, evlilik yaşantısına dair anlatılarında eşi ile farklı oldukları vurgusunu dile getirirken, bunu büyüme tarzı, aile yapısı üzerinden vurgulamaktadır. Kadınsılığın ezeli dışlandığı erkeklik mekânları olan kahvehanelere gitmek kırsal kültürde normal görülmekle birlikte, bu durum kent yaşamında erkeğin özgürce istediği yere gitmesi olarak dönüşüme uğrayabilmektedir. K1'in anlatısına göre, kısa vadede ilişki sorunu olarak görülmeyen bu durum, ilerleyen süreçte bir soruna, farklılığa bağlı ilişkide mesafelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır:

“Yani kendi suçlarım da var, kimse zorla evlendirmede. Bir de şöyle bir durum da var, şunda hata yaptık, ben de eşim de. Benim ailem köyde, ben köye doğru dürüst gidip gelmedim. Hafta sonundan hafta sonuna. ...Benim burda kuzenlerimin arkadaşlarımın yaşantısı farklıydı. Benim farklıydı. O köyden geldi tabi, köyden şehire sınırlı gelmiş benim eşim. Ben köy yaşamını bilmiyordum, o şehirdeki yaşamı bilmiyordu. ...Köyde mesela abisi babası, köy yerinde herkes evinde yemeğini yer, kahveye gider, bana mesela karışmadı. Çevrem de bekardı, onlarla görüşürdüm, bu nedenlerle aramızdaki mesafe açıldı, sonra da toparlayamadık zaten” (K1, 38 yaşında, Serbest Meslek, Evli, Ortaokul mezunu).

Kadın, erkeğin koruması altında yaşar düşüncesi, eril düzenin temelli sağlayıcısı olarak gündelik yaşamda varlığını sürdürmektedir. K34'e göre, erkeğin kadını kendi dengi olarak görmesi için, kendisi ile benzer sınıfa -kültür, eğitim- ait olması gerekmektedir. Aksi durumlarda, erkeğin “cahil” olarak adlandırdığı, kent yaşamını bilmeyen, ancak erkek sayesinde bunu yaşayabilen bir kadınlığa ilişkin cinsiyet yargıları ortaya çıkmaktadır. Bu durum da ilişkide sorunların kaynağı olarak dile getirilmektedir:

“Cehaletten çıkıyor kavgalarımız, seviye farkı olmayacak insanlarda öyle söyleyeyim. Eğitim anlamında, kültürel anlamda da. Ben köyden aldım, geldim eşimi, hiçbir şey görmemiş, babası yurtdışına gitmiş, annesinin yanında yetişmişler. Tarladan eve gelmişler, evden tarlaya gitmişler. Bizse öyle değiliz” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu).

K34'ün “*davul bile dengi dengine*” söylemi, eşi ve ailesinin eğitim, ekonomik seviyesine ve aile kültürüne yönelik kendi yaşam tarzına güzelleme yaptığı bir kıyaslamayı anlatmaktadır. Buna göre sabit, değişmeyen bu eşitsizlikler, kadın ve erkek ilişkilerini derinden etkilemektedir. Özbay'a göre, Türkiye'de beyaz yakalı bir erkekliğin hegemonikleştiği, idealleştiği ve normatifleştiği bir gerçekliktir. Buna en iyi örnek, profesyonel veya yarı-profesyonel işlerde çalışan ve herhangi bir seviyede maddi güce sahip olan, evi ve otomobili bulunan veya bunları almak isteyen, daha da önemlisi, işi olan bir kadınla evli veya evlenecek olan, bunun yanı sıra, görünürde toplumsal cinsiyet eşitliğine olumlu yaklaşım sunan kentli erkekliktir (2013: 194). Bu grubun dışında kalan erkekler kadınlara ve ailelerine karşı eleştirel tutumlar ile bu hegemonyanın parçası olduklarını kanıtlamak istemektedir:

“Burada aile yapısının çok önemi var, öyle söyleyeyim. Kendi aile yapımızın. Gerçekten insanlar birbirinin davul bile dengi dengine, gerçekten de doğru bir söz. ...Kayınvalidem cahil ama çok iyi bir insandı, Allah rahmet eylesin emeği çoktur, fakir ne bileyim tarladan evden tarlaya gitmiş gariban insanlardı” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu).

K25 de benzer biçimde kültürel farklılığa vurgu yapmıştır: “Bizim (kendi ailesinden söz ediyor) ne kavgamız var. Sakin bir aileyiz, karşı tarafın hareketli bir ailesi var. Ona küsüyorlar, buna küsüyorlar, şaşırıyodum yani. Garip geliyordu” (K25, 30 Yaşında, Fizyoterapist, Boşanmış, Lisans mezunu). Erkek katılımcılar, “*biz ve onlar*”, “*benim ailem, onun ailesi*” şeklindeki söylemler üzerinden aile ve kültürel dinamik karşıtlıklarını, eşleri ile yaşanan sorunların kaynağı olarak bahsetmişlerdir. Çocuklar ile iletişimde bu farklılıkların daha görünür olduğunu vurgulayan K14, içinde büyüdüğü ve kültürel olarak ait olduğu toplumun değerlerini, davranış biçimlerini özümsemesinin sonucunda sorunların çıktığını belirtmektedir. Dolayısıyla alt kültürlerin iç dinamiklerinin göreceliliği, bireylerarası etkileşimi ve iletişimi şekillendirmektedir:

“Yetiştirme farklılığı çok. Onlar (eşinin ailesinden kastediyor) çok farklı. Oturmalı kalkmalı olacak. Oğlum otur dediğinde çocuk bir saat iki saat oturacak. Oturur mu ya. Oturmaz. Çocuk oynayacak bir şeyler yapacak. Kültürel farklılık çok var. Onlar doğu tarafı olduğu için. Aslında onların yaptıklarına karşı hiçbir zorluğum olmadı yani. Ben onlara ayak uydurmaya çalışıyordum, onlar bize ayak uydurmaya çalışıyordu. Kendi eşim bana söylüyordu, siz çevrenize çay kahve içmeye gidip geliyorsunuz, bizimkiler hayatta gitmez. Mesela düğün dernek olduğunda köyde çok kalabalık oluyordu, bizimkiler gitmezler. Sosyete tarzına kaçarlardı diyor. Bizim mahallede çay pişirirler, otururlar evin önüne ya bizde hiç böyle şey yapan yok çok güzel oluyor derdi. Otuz senedir buradalar benim ailem dedi, gelmiş babası buraya çocukken. Dayısının filan fabrikası var sadece, onların hiçbir malı mülkü yok” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, ben Ön lisans mezunu).

K33, ilişkide yaşadığı sorunların nedenlerine yukarıdaki anlatılarda geçen farklılıklara ek olarak yaş farkını eklemektedir. Bidwell ve Mey (2000: 242), erkeklerin eşlerinden biraz daha yaşlı olması gerektiği normunun ataerkil toplumsal yapıdan kaynaklanıyor olabileceğini belirtmektedir. Ataerkil bir toplumda erkeklerden eşlerine ve çocuklarına maddi destek sağlamaları beklenmekte ve bunun için de ekonomik güvence sağlayan bir işte çalışmaları gerekmektedir. Bu nedenle, geleneksel olarak, birkaç yıldır iş deneyimi olan, biraz kıdem kazanmış ve biraz para biriktirmiş erkekler genç bir kadın ile evlenmeyi tercih etmektedir. Kadınlar ekonomik olarak daha bağımsız hale geldikçe, evlendiklerinde erkekler ve kadınlar arasındaki yaş farklarının azalacağı tahmin edilebilmektedir. Bu araştırma katılımcılarından K33, ataerkil normun gerekliliğini tamamlayarak evlenmiş, eşi ile arasındaki yaş farkını “seviye farkı” olarak dile getirmektedir: “Severek evlendik çok güzel başladı. Ama eşim benden 10 yaş küçük. Onun sıkıntısını yaşadık, ben onun seviyesini inmeye çalıştım, indim de.” (K33, 40 Yaşında, Tekstilci, Boşanmış, Lise mezunu).

Bireyler için eş seçiminde eğitim düzeyinin benzerliği, fiziksel güzellik gibi arzulanan bir özelliktir (Akkaya, 2020: 158). Bunun nedenleri eğitimin, eşlerin birbirleriyle benzer değerleri, beğeni ve alışkanları paylaşma isteğine dayanmaktadır (Bidwell ve Mey, 2000: 243). K27 de bu durumun denk olmadığına sorunların ortaya çıktığını vurgularken eğitim düzeyinin de kendisi için evlenmeden önceki bir ön koşul olmadığını anlatmaktadır. Buradan hareketle, erkeklerin eğitim düzeyinin denkliğini, sağlıklı bir evlilik ilişkisinin sürmesi için önemli bir ölçüt olarak gördükleri söylenebilmektedir:

“Onun ilkokul mezunu olması benim lise mezunu olmam, eğitime önem vermem sorun. Ben iki sefer evlenmedim. Tek sefer evlendim. Eşimde gözümü açtım; benim de hatam olmuştur. İşten geldiğimde hatalarım olmuştur. Nasıl çocuğu büyütürken öğreniyosun, evliliği de yaşadıkça öğreniyoruz” (K27, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu).

3.8.2.2. Cinsiyete Dayalı İş bölümü: “Ev İşlerini Kadın Yapmalı!”

Cinsiyete dayalı iş bölümü, cinsiyet kimliğini çevreleyen ideolojilerin somut bir ifadesidir. Giriş yolları kadın ve erkeklerin cinsiyete dayalı iş bölümündeki değişikliklere (istihdam kalıpları ve gelir elde etme) ilişkin cinsiyetlendirilmiş insanlar olarak kendilerini algılamalarıyla doğrudan bağlantılıdır. Günümüzde kadınların çalışması birçok bağlamda doğal ve değişmez olarak görülürken ekonomik ve politik koşullar bireyleri, bu normları sürekli olarak sorgulamaya veya güçlendirmeye zorlamaktadır (Sweetman, 2000: 3). Bu bölümde cinsiyete dayalı iş bölümü kategorisi altında, erkeklerin ev içi alanda sorumluluklarının ne olduğu, bunu kimin belirlediği, deneyimlerinin ne olduğu, ev içi alanda iş bölümünün nasıl algılandığı sorulmuştur. Cinsiyete dayalı iş bölümünün niteliği, erkeklerin eşleri ile ilişkisindeki sorunların nedenlerinden birisi olarak öne çıkmaktadır. Ataerkil cinsiyet düzeni kadınları ev içi alandaki görevleri yapmakla sorumlu kılarken, erkeği kamusal alanda özgürce hareket ederek para kazanmakla sorumlu birey olarak tanımlamaktadır. Bu anlayışa göre, kadının “görevleri” arasında sabah kahvaltı hazırlamak, evin temizliğini yapmak sayılabilmektedir. Ayrıca kadınlar, bunu istisnasız her gün yerine getirmek gibi bir rutinin erkekler tarafından dayatılmasına maruz kalabilmektedir. Bu eril düzen, kadınlar üzerinden kendini meşru kılmaktadır. Bourdieu, eril düzenin kendi haklılığını kanıtlama stratejisinin, erkek merkezli bakış açısının objektif gibi dayatılarak ve bunun meşrulaştırılarak söylemsel olarak dile getirilmesine ihtiyaç duyulmadan yapıldığını vurgulamaktadır. O’na göre; söz konusu eril düzen, toplumdaki düzen içerisinde “sembolik bir makine gibi”devinmektedir. Bu sağlayan devinim ise, cinsiyete dayalı iş bölümü, mekân ve zamanının yapısı aracılığıyla sağlanmaktadır (2016: 22).

Bourdieu'nun belirttiği gibi, eril düzenin devamlılığına katkı sunan cinsiyete dayalı işbölümü, hem kadınların hem de erkeklerin söylemsel olmayan rızaya dayalı görevlerini üstlenmesiyle süregelen kılınan ve sembolik işleyen bir sistemdir. Nitekim bu sistemin işleyişine araştırma katılımcılarından K34'ün anlatılarında rastlanmaktadır. Kadının erkeğin temel bakım ihtiyaçlarını karşılamak zorunda olduğunu belirten K34, bunun olmaması durumunda diğer erkekler tarafından yargılandığını ve utanç duyduğunu anlatmaktadır. Dolayısıyla, her ne koşulda olursa olsun, erkeğin isteklerine boyun eğerek görevi sayılan işlerin kadın tarafından ifa edilmesi beklenmektedir. Buna karşı koyan kadının da şiddet ile karşılaşması, eril düzenin sağlayıcısı olarak şiddetin araçsallaştırıldığını göstermektedir:

“Annesi hiç kalkmazdı hiç sabah kahvaltısı görmedik. Kahvede arkadaşlarımız dalga geçiyordu bizimle. Evde kedi mi besliyorsunuz diye. Simit alıyorsun, peynir alıyorsun, sabah arkadaşlarınla kahvaltı ediyorsun. Benim işim sabah işi, erken kalkan yol alır derler. Çocuk doğduktan sonra kaldıramadım, yok kalkmıyor. Afedersiniz dövdüm yine kalkmıyor. ..Sen kadın değil misin? Kalk kahvaltı hazırla diyorum, yok umurunda değil. İyi ki de olmamış. Bitti gitti” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu).

K34'ün anlatılarından anlaşılacağı üzere, erkeğin fiziksel şiddet kullanımı, güç ve iktidar konumunu korumasına hizmet etmektedir. Şiddetin, Pence ve Paymar'ın bu çerçevede belirttiği; kadına hizmetçi gibi davranmak, “kalenin efendisi” olmak ve kadın ve erkek rollerini tanımlayan kişinin (1993: 3) erkek olduğunu “hatırlatmak” için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bourdieu'ya göre, toplumsal yaşamın bütününde kadının ve erkeğin konumu, erkeklere kamusal alanların, kadınlara ev içi alanların ayrılması gibi karşıtlıklar üzerinden kadınlık ve erkeklik arasındaki ayrışmalar sembolik bir düzen içerisinde sürdürülmektedir (2016: 20). Erkeklere göre kadın olmanın en temel bileşenlerinden birisi de, ataerkil sistemin dayattığı ev içi alandaki kadınların sorumluluklarını yerine getirme gerekliliği ve cinsiyete dayalı iş bölümüdür. Bu anlatıda da kadının kamusal alandan dışlandığı, özel alanda ise annelik rolünü, kahvaltı hazırlama görevini yerine getirmesi gerektiği K34'ün anlatılarının devamında belirtilmektedir:

“Benim için çok zor yaşadıklarım ama anlatmam lazım; benden sonraki erkekler mağdur olmasın. Onlara sorsan her gün beni dövüyor şunu yapıyor bunu yapıyor ...Ben her gün sabah sekizde işe gidiyorum. Sabah yedide kalk da kahvaltıyı hazırla. Senin görevin bu, işe gitmiyorsun, göndermiyorum ben seni işe. Senin işin evin, çocukların. Sabah kalk kahvaltıyı hazırla, ben gittikten sonra yat ona kadar. Sen evde kedi mi besliyorsun diye dalga geçiyorsa kahveci bir adamla, orada bir erkek, yaşamamalı, bu kadar basit” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu).

Erkekler için kadınların dışarıda çalışması, ev içi alandaki sorumluluklarından feragat etmeleri anlamına gelmekte ve önemli bir sorun olarak dile getirilmektedir. Evlilik yaşamında erkeklerin, ev içi alandaki sorumlulukları almaktan veya iş bölümü yapmaktan ziyade, kadınların özel alanda, tam zamanlı ücretsiz ev içi emeği olarak tanımladıkları anlaşılmaktadır.

Eşinin çalışmasını istemediğini, eve ayırdığı zamanın yeterli olmaması nedeniyle açıklayan K28, eşini, çocuk bakımı, ütü ve yemek yapmak için işten çıkarttığını aktarmaktadır: “Eşim bankada çalışıyor, ...ee eve geliyor akşam ne yiyelim. Dışarıdan bir şey söyleyelim oluyor. Sabah ne giyeceksin? Şunu ütüleyeyim diyor. Bir bahane bulamıyordum işten çıkarmak için, çocuk oldu işten çıkardım. Bütün ömrünü kızına adadı.” (K28, 36 Yaşında, Galerici, Boşanmış, Lisans mezunu).

Bakım işlerinin kadınların rolü olarak belirlenmesinde ataerkil kapitalist düzenin önemli ölçüde payı olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu düzenin içerisinde kadının yaptığı işler erkeklere kıyasla daha değersiz görülmektedir. Öyle ki, Wallerstein’ın da vurguladığı gibi, erkeğin kadın karşısındaki egemen konumu, tarihsel açıdan yeni olmamakla birlikte, kapitalizmin verdiği güç ile ayrımcılığın meşrulaştırılması ile daha belirgin hale gelmektedir. Kadının emeği, üretken olmayan emek alana indirgenerek değersizleştirilmiştir (Wallerstein, 2006: 88). Bu durum neticesinde kadınların erkeğe bağımlı olduğu bir düzen ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, kadının erkeklik dünyası olarak tanımlanan profesyonel iş yaşamından uzaklaş(tırıl)ması sonucunda ev içi emek alanında aktif rollerini gerçekleştirmesi beklenmektedir:

“O yemek yaparken ben odayı süpürüyorum. O da çalışıyordu. Fabrikadan geldiğinde ben de yardımcı oluyordum. O yemek yapardı, ben sofrayı kurardım, kaldırırdım. İş paylaşımımız da vardı ama. Şu an çalışmıyor mesela şu an yapması lazım ama yapmıyor. Hayat eşit. Ben çalışıyorsam, onun da evde çalışması lazım. O da çalışıyor, ben de çalışırken yapmasa bir şey demem ama yemek yapmasını bilmem ama sofrayı kurarım sofrayı kaldırıyorum. Temizliğini yapıyorum” (K3, 26 Yaşında, Tesisatçı, Evli, Ortaokul mezunu).

Öte yandan, erkeklerin, bakım gibi beceri gerektiren ve feminen sayılan alanlarda, kadınlar gibi başarı gösteremedikleri iddia edilerek ‘beceriksiz’ etiketiyle karakterize edilmektedir (Williams, 1992: 263). Dolayısıyla erkeklerin bu durumu içselleştirerek ev içi alandaki görevleri yapmaktan kaçındıkları ve bunu “kadın işi” olarak gördükleri anlaşılmaktadır. K12 ve K9, yemek yapmak, çocuk ile ilgilenmek gibi sorumlulukları ev işlerine “yardımcı olmak” adı altında ev içerisinde yaptıkları işlere örnek olarak sunmaktadırlar: “Makinayı çalıştırmasını bilmem, çamaşır makinesini. Bulaşık makinesini biliyorum. Öyle şeylerde yardımcı olurum. Bazen eşim rahatsız olduğunda ben yaparım yemek.” (K9, 38 Yaşında, İşçi, Bekâr, İlkokul mezunu).

“İş bölümü diye bir şey yoktu ki. Temizlik yapmazdı ki, haftada bir kere yapardı da, pazardan pazara. Yemeğini yapardı Allah var. Çalışmadığım zaman zarfında salatayı yapardım mesela. Kuru fasulye filan bilmem. O çalıştığı dönemlerde salatayı yapardım, tavuk soteyi yapardım. Geldiğinde zaten yemeği hazır olurdu. İmecedir bu işler zaten işbölümü budur. Farklı bir yemek desen yapamam ama tavuk sote salata yapardım” (K12, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu).

Bazı katılımcıların anlatılarında ev içi iş bölümünde ortaklığın olduğu görülmektedir. Ancak, erkekliğin alanlarına girmeyen işler (özel alan) evlilik yaşantısı içerisinde öğrenilmekte yani söz konusu işler erkekliğin kurucu öğelerinden sayılmamaktadır. K18, ev içi alanda kadının yapması gerektiğini düşündüğü işleri kendisinin üstlendiğini eleştirel bir biçimde anlatmaktadır:

“Bölüşme vardı. Resmen ben evde aşçılığı öğrendim, kursa gitmeme gerek kalmadı. A’dan Z’ye her şeyi öğrendim. Tüm malzemeleri koyun, iki saat sonra yemeğiniz hazır olur. Evde de aynı şekilde, ha keza çoğu yemeklerde yardımcı oluyordum. Balık olsun mesela devamlı ben hazırlardım. Temizlik babında yapıyordum. Çok iş düşürmemeye çalışıyordum. Çocuk babaya aşırı derecede düşkün. Evde de aynıydı. Sürekli benimle oynadığı için kenara geçer yatardı, saat yedide yatardı. Akşama kadar çocukla oynardım. Branş öğretmeni, çok yoğun çalışan bir insan değil aslında” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu).

Erkekliğin toplumsal inşasında önemli dönemeçlerden biri olan askerlik, ev içerisindeki işlere dair öğretici bir alanıdır. Selek (2018: 85)’in belirttiği gibi, erkeklerin bir çoğu bulaşık ve çamaşır yıkamayı askerde öğrenmekte, uzun dönem askerlik yapan erkekler ise patates, soğan soyduklarını, pirinç ayıkladıklarını söylemektedirler. K20, de buna benzer biçimde, askeriyede eğitim aldığı için ev içi alandaki işbölümünün cinsiyetsizleştirdiğini anlatmaktadır: “Benim aşçılık, pıdecilik asıl işim olduğu için yemeği, ben kendim yapıyorum. O çalışıp geliyor, yemeği yer, yemezse yatar. Bekâr yaşadım 10 - 12 yıl askeriyede eğitim gördük. Kendim yapıyorum.” (K20, 29 Yaşında, İşçi, Evli, Ortaokul mezunu).

Evlilik, erkeklerin bazı alanlara dair kontrolü elinde tutma isteklerini harekete geçirebilmektedir. Hane içi alanlara ilişkin emeğin, birlikte yaşamaya başlamadan önce erkeğin güvensizlik hissetmesi nedeniyle planlandığı durumlar da vardır: “Ben evlenmeden önce dedim; tuvaletin temizliği benden sorumlu, banyonun temizliği benden sorumlu, seve seve temizlerim. Çünkü niye? Temiz olmasını istiyorum. Senin de temizleyeceğine inanmıyorum. Camları da silerim, sorun değil.” (K32, 41 Yaşında, Öğretmen, Boşanmış, Lisans mezunu).

Erkekler büyürken genellikle babalarından öğrendikleri bir davranışlar bütünü çerçevesinde (Bolak Boratav vd., 2018: 393) yaşamlarına devam etmektedir. Bu durum cinsiyete dayalı işbölümünün ne olması gerektiğinin yazılı olmayan kurallarını belirlemektedir. Babanın öğretileri çevresinde kurulan aile ilişkilerinde erkeğin otoritesinin sarsılmasının nedenleri, kadının “yerinin ev olduğunu unutması” olarak sunulmaktadır:

“Bizim aile yaşantımız hanımdan dolayı oğlum doğduktan sonra çok değişti. Ondan sonra bizim hayatımız çok değişti. Doğum sonrası ben bir oğlan evlat verdim; bu artık beni boşayamaz, hiçbir şey yapamaz, bir özgüveni geldi. Özgüveni geldi de, her şey emek istiyor. Ağacı besliyorsunuz, suluyorsunuz dalını kesiyorsunuz, buduyorsunuz yapmanız lazım bunu, altını çalıyorsunuz. Ben oğlan doğurdum yani emek ister. Aile bireyi olarak erkek çalışmaya gelir, bizim segmentimiz babamızdan da gördüğümüz

erkek para kazanır, ailesine sahip çıkar, yuvasına sahip çıkar, kadın evini çekip çevirir. Yani bizim annemizden gördüğümüz” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu).

Toplumsal rollerin cinsiyete dayalı icrasında ataerkilliğin etkisi azımsanamaz derecede büyüktür. Hegemonik güç, erkeklere sınırsız ve özgürlükçü alan tanırken kadınlara belirli sınırlarda hareket serbestliği vermektedir. Bu durum tarih boyunca değişime direnç göstermiştir. Bora, modern dönem içerisinde ‘ev kadını’ söyleminde yeni bir tipolojinin ortaya çıkarak kadınlık normu haline geldiğini belirtmektedir. Dolayısıyla, ev kadınlığının bir kadınlık normu şekline gelmesi tüm sınıftan, yaştan, ücretli çalışan ve çalışmayan kadınlar için ‘doğru kadın’ olmanın anlamı üzerinden önemli etkiye sahip olmuştur. Yani bu anlayışa göre; bir kadın evin dışında çalışıyorsa, bu durum toplum tarafından hoş karşılanmamakta, bunun sonucunda kocasının eve gelir getiremediği, kadının çalışmak zorunda kaldığı düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra ‘kadının başında bir erkek’ bulunmadığına ilişkin yaygın bir inanç da gelişebilmektedir. Bu çerçevede, kadının hem çalışması ve iş dünyasında aktif rol alması hem de ev içi alanda annelik rolünü devam ettirmesi çatışmaya yol açmaktadır (Bora, 2012: 180). Bu araştırmada da bu çatışmanın örneklerini oluşturacak söylemlerin erkekler tarafından sıklıkla ifade edildiği görülmüştür. Acar- Savran, kadınların ücretli işlerde çalışmasının sonucu olarak erkeklerin daha çok ev işi yaptıkları ve bu minvalde kadının payına daha az ev içi emek düştüğü yaklaşımının efsane olduğunu söylemektedir (2013: 22). Katılımcıların ifadeleri de bu durumu doğrulamaktadır ki; kadınların öznellik tanımlarının ev içi işler üzerinden yapılması ve dolayısıyla erkeklerin beklentilerinin kadınların bu alandaki rollerini yerine getirmesi gerektiği yönünde devam etmektedir.

3.8.2.3. Kadının Tutum ve Davranışları: “Kadın İtaat Ederse İyidir!”

Erkek katılımcılar, evlilik veya birliktelik ilişkilerinde fikir ayrılıklarının ve sorunların nedenlerini kadınların davranışlarına vurgu yaparak anlatmışlardır. Örneğin K10, eşinin kendisine saygılı olmadığını belirtmiştir. Eril yapı, kadınların ilgi alanları, beğenileri yani eylemlerinin ne olması gerektiğini belirler ve böylece kadınlar eril düzenin içerisinde kendileri hakkında verilen kararların uygulamak zorundadır. K10’un anlatılarından erkeklerin, “erkek ayrıcalığını kullanmak” ve iktidar odağını korumak için geleneksel normları örneklediği anlaşılmaktadır. Aksi durumlarda tartışmalar ve sorunlar ortaya çıkmaktadır:

“Evli bir erkek, bir baba, bir abi, bir erkek kardeş neyse bir erkek kavramı hiç görmemişler (eşi ve eşinin annesinden bahsediyor). Yani tamam sadece bize saygı duysunlar, bir erkek olduğumuz için değil mi? .. Evi terk ediyor en ufak bir şeyde. .. Hani gördüğüm örf adetleri onları benim anlatmam lazım. **A: “Erkek görseydi” ne değişirdi?** Ne değişir mesela balkona şortla çıkmaz. Kapıya çıkarken üstüne başına dikkat eder. ...Biz böyle gördük. Yani şimdi bu hiç görmemiş, hiç görmemiş, beni sinir etmek için her şeyi yaptı” (K10, 45 Yaşında, Galerici, Evli, Ortaokul mezunu).

Erkeklerin anlatılarına göre, ilişkide yaşanan sorunlardan birisi sevgiyi yaşama ve gösterme biçimidir. K32, eşi ve eşinin ailesi ile olumlu anlamda bağ kurma çabasına karşılık eşi için bu davranışların anlamlı olmadığını, boş zaman aktiviteleri konusunda tercihlerinin farklı olduğunu, bunun da sorunlara neden olduğunu anlatmaktadır:

“Düşünebiliyor musunuz? Ben ilk altı ay boyunca her gün ama her gün istisnasız seni seviyorum kelimesini kullanıyordum. Kendim istediğim için çok seviyorum onu. Bana seni seviyorum deme, göster diyor. Daha nasıl göstereyim? Seni seviyorum demek bile sana göstergedir, eğer algılasan. Eğer algılamazsan ben nasıl göstereyim. Sana her hafta sonu mangal yapıyorum. Senin anne babana haftasonları iki şehir yakın değil, her hafta geliyorum, bu sevginin göstergesi. Çiçek alırım, çiçekleri sevmez mesela. Tamam, onda sıkıntı yok. Sevmiyorsa almıyorum, ne alayım? Altın alayım, altın alınca mutlu oluyor. Ya ben sürekli altın almak istemiyorum arkadaş, ben otele gitmek istiyom tatile. Otele gitmezdik tatile, beş yıllık evliliğimizde otele gitmedik. Ben her sene otel rezervasyonunu yapıyorum ama o gitmek istemiyor, normalde tam tersi olmaz mı?” (K32, 41 Yaşında, Öğretmen, Boşanmış, Lisans mezunu).

İlişkisinde çatışmaları, eşinin sinirli olmasına, söylemlerinin kontrolsüz olmasına, maddi kazancı yanlış kullanmasına bağlayan K33, kendi özneliği ile kıyaslayarak olması gerekenin sabırlı, tevazu sahibi olarak belirlemektedir. Uçan (2012: 270), “erkek ve kadını birbirine karşıt mevzilerde ve farklarına odaklanmış biçimde kavramamıza neden olan içinde yaşadığımız toplumsal yapı” olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla, erkek kadının zıttı olan ve birbirini yeniden üreten konumlardır:

“O biraz daha agresif, ben sabırlı bir insanım, lafını küfürünü bilmez, biraz da imkanı olan bir insandım. Bir takım şeyleri sundum ona, o bunları kötü kullandı, egosunu yükseltti, insanlara saygısızlık yaptı. Verdiğim maddi gücü insanları ezmekle kullandı. Ben öyle bir insan değilim, büyüdükçe küçülen bir insanım, o da afedersiniz sonradan görme denir ya” (K33, 40 Yaşında, Tekstilci, Boşanmış, Lise mezunu).

K33’ün anlatılarında, ekonomik istismara uğrayanın kendisi olduğunu düşündüğü, erkek olarak aile gelirini sağlama gücünün olduğunu ve karısının bu geliri harcamada kendisini istismara açık bir hale getirdiğini düşündüğü anlaşılmaktadır.

Kadınların -ister kendi ekonomik özgürlüklerini almalarıyla olsun isterse hane içindeki gelirin artmasıyla olsun- dönüştüklerine dair ifadeler erkekler arasında yaygın görülmektedir: “İlk evlendiğimiz zamanlarda yani kötü değildi ama gözü açılınca insanın karakteri yerine oturuyor. ...Aslında bana olan sevgisi, saygısı çoktu ama biz bu olaylardan sonra çok kötü koptuk.” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu); “1990’ da evlendim. Anlaşamadık. O biraz dik kafalıydı. Çalışmaya başladı. Çalışmaya başlayınca değişmeye başladı. Ev almaya başladı, yapma derdim. Şunu yapma, bunu yapma derdim, inat ederdi.” (K8, 52 Yaşında, Emekli, Evli, İlkokul mezunu).

İlişkilerin geldiği son noktadaki kopuşların sebeplerinden birisi de ebeveynlik rolleri ve çocukların toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmede ve uygulamada istenilen noktada

olmamasıdır. Bu bağlamda, erkekliğin sorgulanması gerekmektedir: Atay'ın belirttiği gibi, erkeklik erkeği “içerden”, kadını ise “dışarıdan” yıkan bir kimliğin temsiliyetini taşımaktadır (2004b: 23). Erkeklik, devamlı bir çabaya haizdir, bunun bir sonucu olarak da para kazanmak için uzun saatler ev dışında olmak gösterilebilmektedir. Babalık rolü için gereken zamanın az iken, geçim için gereken zamanın fazla olması, erkekliğin sürekli kendini içeriden ezerek, bazı rollerinden feragat etmesinin müsebbibi olmaktadır. Dolayısıyla, erkekliğin tek bir rolden ibaret olmadığı; başat rolün “eve kazanç getiren erkek” olması, “baba olan erkeğin” babalık rolünü tamamlamadığı, bu eksiklik halinde ise anne olarak kadınlığın suçlandığı durumlara evrilmektedir. K34 de eşinin annelik rolüne ilişkin davranışları nedeniyle yaşadıkları sorunları bu çerçevede anlatmaktadır:

“Kötü kopmamızdaki sebep de, şu kızın böyle olması, sen buna niye sahip çıkmıyorsun? Demem, onu suçladım. Çünkü suçlamam da gerekiyordu. Ben nakliyeciyim, benim işim yollarda üç gün boyunca, ben kızımın odasına giremem. Kızımla ilgili birşeyler dövsem değişebilirdi ama değişmedi neden değişmedi. Annesinin cehaleti. Öyle söyliyeyim. Ondan yana olması. Kızım büyüyünce, bizim hanım değişti. Huyları hareketleri değişti. Bir kızı, bir de oğlanı doğurdum beni boşayamaz bu kafaya girdi” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu)

Erkekler, ilişki içerisinde iletişim alanını korumak, evlilik öncesindeki özgürlüklerini, sosyal ortamlarındaki konumlarını devam ettirmek istemektedir. Burada, onlara göre erkeğin kendi otoritesinin kısıtlanmaması önemlidir. Aksi halde kendisini aşağı ve ikincilleşmiş bir pozisyonda gördüğü ifade edilmiştir. Bu durumun tersine kadını korumak adına onun davranışlarını “kontrol etme yetisine sahip” bir erkeklik rolü meşrulaştırılmaktadır. Nitekim kadın, kadın arkadaşlarıyla veya erkeklerin bulunduğu ortama yalnızca evli çiftlerle kendi kocasının da olması kaydıyla buluşabilmektedir. Toplumsal olarak, namusun ve şerefın korunması erkeğin öncelikli görevleri arasındadır; Sunar ve Fişek (2005: 9)’e göre namus sisteminin, kadınların korunması adına da olsa, kadınları son derece ikincilleştiren bir sistem olduğu ve aile namusunun sürdürülmesi söylemi üzerinden kadın davranışlarının önemli ölçüde kısıtlanmasını gerektirdiği açıktır. Dolayısıyla bu sistemin temelinde gelenek, aile ve otoritenin, bireysel mutluluktan daha önemli olduğuna dair daha geniş bir anlayış yatmaktadır: “Benim erkek erkeğe gezmemde sorun yok, eşim de bayan arkadaşlarıyla gezebilir. Veya evli arkadaşlarımızla ama bu kısıtlandı mı insan ister istemez kendini pısırik görüyor gibi.” (K3, 26 Yaşında, Tesisatçı, Evli, Ortaokul mezunu). Bu durum, kadın üzerinde “izolasyonun kullanılarak”, kadının kimlerle görüşüğünü, nereye gittiğini kontrol etmek suretiyle erkeğin ilişkide gücü kendisinde tutmasına bir örnek olabilmektedir.

Erkeklerin anlatılarına göre, kadınlar erkeklere yönelik psikolojik şiddet, duygusal ceza ve izolasyon uyguladığı için ilişkide sorunlar yaşanmaktadır. K33’ün aktardığına göre, şiddetin

yalnızca fiziksel içerikten ibaret olmadığı, sosyal ortamlardan uzaklaştırma, arkadaş çevresi ile görüşmeyi sınırlama gibi birçok alt başlıkla ele alınabilen psikolojik şiddet biçimi, bireyleri derinden etkileyebilmektedir. Bu çerçeveden hareketle, K33, eşinin kendisini sosyal çevresinden izole etmek suretiyle yalnızlaştırdığını belirtmektedir:

“İnanılmaz sosyaldik, her gün bağımızda, evimizde insanlar vardı. Her gün. İnanılmaz sosyaldik zaten evde yemek pişmiyordu. Her gün dışarıydık, her gün barda dışarıda, arkadaşlarımız. O iki buçuk senede bizi çok yalnızlaştırdı. Ben onu çok el üstünde tutuyordum. Ama artık çok yıprandım ve ona iyi davranmamaya başladım. İyi davranmayınca da o dış görünüşe, dış hayata, insanların düşüncelerine çok önem veren bir insan ve bizi insanlardan çok soyutladı” (K33, 40 Yaşında, Tekstilci, Boşanmış, Lise mezunu).

K3, eşi ile anlaşmakta, karşılıklı istekler ve beklentiler konusunda dengede kalmakta zorluk yaşadığını anlatmıştır. Ona göre, eve geldiğinde eşinin güler yüzlü olmaması, yemek yapmaması ve işten eve geç geldiğinde kendisine karşı olumsuz tutumları ve “kendisini kötü hissettirmesi” konularında hoşnut olmadığını dile getirmektedir:

“Eve varırım, yorgun gelirim, argın gelirim mesela. İster istemez uzanıp yatmak isterim. Yanlış anlamayın bir erkek, televizyon karşısında oturmak veya eşinin mutlu olmasını ister. Geliyorum, surat bir karış, yemek desen yapmıyor. Ayrı eve gidiyorum, sıkıntı yapıyor, ters ters bakıyor. Geç geleceğim diyorum, zaten hep böyle yapıyorsun diyor” (K3, 26 Yaşında, Tesisatçı, Evli, Ortaokul mezunu).

Erkeğin uzun ve esnek çalışma saatleri de ilişkide çatışmaları ortaya çıkaran bir konu olabilmektedir. Buna örnek olarak K3, yaptığı işin doğası gereği sabit bir zaman diliminde çalışmadığını bunun ise karısı için bir sorun teşkil ettiğini anlatmaktadır:

“Mesain bittiğinde sen niye eve gelmiyorsun diyor. Sanki ben kendi keyfimden gelmiyorum. İstedğim saatte çıkıp gelebileceğim zannediyor kendince herhalde. Bu tarz şeyler yaşıyoruz geçim olmuyor... Saat sıkıntısı oluyor. Yedide gideceksek, yedi buçukta gideceksek yarım saatin on dakikanın lafı oluyor. İşten geç gittiğimde eve mesela sabahdan akşama kadar görüşmüyoruz ya, mesaim beşte altıda bitiyorsa iki saat geç gittim mi neden geç geldin? ...Mesela elektrik arızası çıkıyor adama ben gelmeyeceğim abi yarın geleceğim desem, adam başkasını bulur, yaptırır. Para ile yani bu” (K3, 26 Yaşında, Tesisatçı, Evli, Ortaokul mezunu).

Eşin söylemlerine yansıyan olumsuz davranışları nedeniyle de tartışmaların çıktığı vurgulanmaktadır:

“Sen pasifsin, kardeşlerin, ablan böyle şeyler. Karakterin zayıf. Pasif, ona benzer şeyler. Arkadaşın yok. Benim aslında çok fazla arkadaşım var ama görüşemiyordum. Yapıcı değil, şunu da güzel yaparsın, birkaç defa demiştir. Laminantçılık da vardır bende, tamiri yaparım. Ama genelde beğenmez. Yemek de yaparım, aşçılık da vardır. Sertifikam da vardır” (K4, 45 Yaşında, Usta öğretici, Evli, Lise mezunu).

Erkeklerin anlatılarına göre, eşlerinin kendilerine yönelik kısıtlayıcı tutum ve davranışları, ilişkide problem yaratmaktadır. Erkeklere göre, çocuk büyüme tarzlarında anlaşmazlıklar, kadının sinirli olması ve yapıcı bir iletişime sahip olmaması, sevgiyi paylaşma ve yaşama biçimindeki farklılıklar, uzun ve esnek çalışma saatleri nedeniyle ev yaşamında

geçirilen süresinin kısıtlanması, kadının nerede ne yapacağını öğreneceği bir “erkek”ten mahrum büyümüş olması gibi sebepler ilişki dinamiklerini olumsuz etkileyen faktörlerdir. Bunu yanı sıra, yakın çevre ile iletişim de evlilik ilişkisini etkileyen bir diğer etmendir.

3.8.2.4. Yakın Çevre: “Aileme Saygı Duymalı!”

Görüşülen; evlilik deneyimi olmuş ve boşanmış erkeklerin anlatılarında belirttiği ilişki problemlerinin gerekçelerinden birisi de yakın çevre ve yakın çevre ile ilişkinin içeriği olmaktadır. K24, yakın çevreyi eşin ailesi olarak tanımlanmakta, evliliklerine sirayet eden olumsuzlukların bir nedeni olarak anlatmaktadır. Buna göre, evlilikteki problemlerin temel kaynaklarından birisi, her iki tarafın da annesi arasındaki çatışmaların evlilik ilişkisine müdahil olması olarak gösterilmektedir. Aile kurumunun varlığı, aile içi ilişkilerin sınırlarını da değiştirebilmekte, evliliğe yüklenen anlamı da farklılaştırmaktadır. Bunun da ötesinde erkeğin ailesi ve kadının ailesi tarafından evlilik ilişkisine müdahale edilmesinin çiftler arasından olumsuzluklar yarattığı, duygusal kopuşlara neden olduğu anlaşılmaktadır:

“Annemle ikisi (eski eşinin annesi) çok şeydi, tabi evliliğin zaten en büyük sorunları onların çekişmesiyle geçti. O gelirdi, birbirlerine gülerlerdi, ben gidince o kadın (annesi) şöyle, ben gidince benim hakkımda şöyle. Soğuttu evlilikten. Onlar soğuttu beni. Kopuyor bir şeyler. Yoksa biz yedi, sekiz sene sevgiliydik bir sorunumuz yoktu. Keşke evlenmeseydik. Bizim sözümüz geçer dediler, kim geçirirse. Bizim evin içinde hangisi daha çok söz sahibi ise. Benim annem için de onun annesi de aynı, o da aynı” (K24, 34 Yaşında, Kuaför, Boşanmış, İlkokul mezunu).

Yapılan araştırmalara göre, gelin ve kayınvalide arasındaki ilişki, kayınvalidenin oğlu ile arasındaki ilişki kadar torunları ile ilişkisi arasında da köprü görevi görmektedir (Turner vd., 2006: 588). K16, annesi ve eşi arasında ilişkiyi bulmaya çalışmak zorunda kaldığını, bu “köprü görevi” nin çatışmalara yol açtığını anlatmaktadır:

“Annem benim boşanma sebebimi (ikinci eşinden), ilk eşim olarak biliyordu. İşte sen bu kadından dolayı boşandın, annem istemiyordu sevdiğim kadını, biz de birlikte yaşarken ben annemle küstüm. Görüşmemi istemiyordu. Ben onlar da mutlu olsun, bozukluk olmasın diye çok yalan söylemek zorunda kalıyordum. Arada kalıyordum işte ben onunla görüşmüyorum, ayrı apartta kalıyorum diyordum, biliyorlardı ama en azından tamam diyorlardı. Onun da stresi vardı üzerimde, sürekli saklamak zorundaydım” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu).

Erkek katılımcılardan, ilişkide yaşanan problemlerin sebebi olarak eşleriyle anneleri arasındaki iletişim sorunları yanıtını verenlerin sayısı da dikkate değerdir. 2014 yılı Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması (TBNA) sonuçlarına göre, erkekler evlilik içerisindeki tartışmalarda anneleri ve eşleri arasında seçim yapmak zorunda kalmakta; bu zorundalık da evlilik ilişkisini olumsuz etkilemektedir. Öte yandan kadınlar ise yakın çevre müdahalesini yani eşlerinin annelerinin isteklerine göre davranış göstermelerini eleştirerek, boşanma gerekçesi

olarak göstermişlerdir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014: 77). Benzer şekilde bu araştırmada da erkekler, anneleri ile eşleri arasında diyalog kurmak için çabaladıklarını anlatmaktadır:

“O; annemden yana psikolojik şiddet yaşadı. Annemle bir olup, arkasından onun hakkında konuştuğumuzu düşünüyor. Veleve ki öyle olsun, eğer benim annem yılda bir hafta senin yanına geliyorsa, o zaman konuş. Biz beş yıl evli kaldık, annem yirmi beş gün gelmedi. Gelin kaynana muhabbeti oluyor ama şöyle bişey var; annem başka ilde yaşıyor, biz başka ilde yaşıyoruz. Neyine karışacak. Annem yanımıza geldi, kaldı. Oğlum dedi, ben geldim biraz temizlik yapayım mı dedi, olur annem dedim, yap ne olur, karı koca çalışıyoruz. Perdeleri yıkayayım mı dedi annem, eşim de niye bizim perdelerimiz kirli mi dedi, birinin düşüncesi bu diğerkinki bu. Kim olursa olsun. Kirliyse yıka. Ben gerçekten basit düşünülmesi gerektiğini düşünüyorum. Bunda bir şey yok velev ki kirli olsun, ben seni kabul ettikten sonra ne annemin düşüncesi, ne babamın düşüncesi önemli değil. Ertesi gün annem yemek yapıyor. Biz işten geliyoruz. Oğlum size yemek yaptım diyor. Ben demedim mi annem mutfığa girmesin diye, diyor eşim. Mutfığa girmesin? Sabahtan akşama kadar evde oturacak mı dedim... Gelmişken tavuk pişirmiş, biz tavuk yemiyoruz dedi. Hayır, yiyorum ben ama onun yanında durdum, evet anne biz yemiyoruz dedim. Helal değil dedim. Helalle benim hiç işim olmaz bahane. O da üzülmesin diye. Siz bilirsiniz dedi. Ertesi gün balık yaptırdım. Vay efendim annen için balık yaptırdın. Ben balık sevmeyen birisiyim, eşim seviyor diye balık yedim, bunu bilmiyor. Annem üç gün kalıyor, üç gün kavgayı görüyor, dördüncü gün oğlum ben gideyim dedi. Bir daha da gelmem dedi, anne gelme dedim. İstemiyor seni bu kız dedim, yanlış anlıyor dedim” (K32, 41 Yaşında, Öğretmen, Boşanmış, Lisans mezunu).

Bu anlatılara benzer olarak diğer anlatılarda da annesi ile eşi arasındaki ilişkiden söz eden erkeklerin vurguladığı diğer bir husus; eşin “ailesiyle arasına girmesi”, “laf etmesi”, ailesine “saygısızlık etmesi” bunun yanı sıra kadının bu tutumlardan suçluluk duymaması ve davranışsal olarak erkeğin kendi ailesi ile iletişimini değiştirmeye, kesmeye çalışması, evlilik ilişkisinin dinamiğini bozan unsurlar olarak yer almaktadır:

“Aslında benim düşmanlığım yoktu, ama hala yok ama hani çok konuşuyor ya, sürekli konuşuyor ya, konuşma desek de konuşuyordu, sürekli eleştirecek bir şey buluyordu, bana karşı. Mesela benim en büyük problemim anneme babama laf etmesi. Ya yapma dedikçe yapıyordu. Göz ardı et diyordum, bir şey dese bile kötü gidecek hiçbir şeyi yok, onların bir tanısanz inanın ki. Ailemi sanki bana düşman etmeye çalışıyordu. Bir kötülemeye çalışıyordu, koparmaya çalışıyordu. Yapma dedikçe yapıyordu, yapma dedikçe yapıyordu. Yani bunlar beni çok zorladı açıkçası. On yıl evlilik. Bunun dört yılı okul süreciydi, oydu, buydu derken flört dediğimiz o aylardı, senelerdi. Beş yıl geçmişimiz vardı bir anda sildi yani” (K11, 35 Yaşında, Serbest Meslek, Boşanmış, lise mezunu).

Anlatılara göre, erkeğin kendisine ve ailesine karşı saygılı olma beklentisi ve eşlerinin bu beklentiye karşılamaması evlilikte sorun olmaktadır. Bunun da ötesinde erkeklerin anlatılarına göre, eş ile ilgili problemlerin erkeğin ailesine yansıtılmakla tehdit edilmesi rahatsız edici bir durum olarak görülmektedir. Erkekler eşlerinin kendi ailelerine karşı saygısızlık yaptığını düşünmektedir:

“Benim aileme saygılı olmasını bana saygılı olmasını isterdim. Ama bizde o, olmayınca dün mesela ben ailemin yanına gidiyordum. Gitmedim, farklı mesela vardı, surat yapıyor. Yemek hazırladı söylemesi ayıp, koyuyor önüme, ‘gelme der’ gibi bakıyor. Dışarı çıktım, hava almaya gittim, ailemin yanına. Başlamış seni şikâyet edeceğim demeye başlamış (mesajla)” (K3, 26 Yaşında, Tesisatçı, Evli, Ortaokul mezunu).

“Annemle babamla ilgili konuşması, birisiyle ilgili konuşması daha doğrusu ya, bu dinimizde de gıybet giriyor zaten. Yani yaptığın gıybet dedikçe bir de yüzsüzlük mevzusu var burada. Üste çıkma bahsettiğim gibi, altta kalamaz kesinlikle, haksız olamaz. Daha evliliğimiz boyunca bir kere özür dilemesi yok benden. O kadar hatalarına rağmen. En basiti, aileme her açıdan dil uzatıyor, tek bir şeyden değil zaten sebep tek olsa ben onu çözerdim. Bu da bir gerçek, gerçekten çözerdim. Sebebi çoktu nedense” (K11, 35 Yaşında, Serbest Meslek, Boşanmış, lise mezunu).

Erkekler, eş ve aile ilişkilerinde anne ve baba üzerinden olumsuz iletişimlerden bahsetmenin yanı sıra akrabalar ile ilişkinin seviyesi üzerinden ilişki sorunları yaşadıklarını da vurgulamıştır. K17’nin anlatılarına göre, evlilikte sorun kaynağı olarak belirtilen durum, karısının ailenin kaynaklarını kendi akrabaları ile paylaşmasına ilişkindir: “Pazara gidiyordum, on beş kilodan aşağı balık almazdım, en iyisinden. Aldığım malzemeleri akrabalarına dağıttırdı. Kuzu, koyun keserdim, dolabı tıka basa doldururdum.” (K17, 34 Yaşında, Emekli, Evli, İlkokul mezunu). Benzer şekilde K25 de bu durumdan rahatsızlık duyduğunu belirtmektedir:

“Evine bağlı, ailesine bağlı, yapacağı işte kendi ailesinin görüşünü alan kök ailesi diyeyim. O da bir problem. Evlendiğinizde aileniz çekirdek ailesi oluyor. Diğerleri dışarda kalmalı. Ailesi sürekli bizim ailenin içindeydi. Ben hiçbir zaman problem etmedim. Benim ailemde sakin yapı olduğu için. Normalde insanların karşı tarafın ailesi dışarda olması rahatlıktır, burada benim ailemin karışmaması problem oluyordu, her şey. Aklınıza gelen her şey problem oluyodu” (K25, 30 Yaşında, Fizyoterapist, Boşanmış, Lisans mezunu).

Erkeklerin anlatılarına göre yakın çevre yani erkeğin ailesine karşı kadının “saygısızlık yapması” ilişkide önemli bir sorun olarak görülmektedir. Erkeğin kendisine duyulması istediği saygıyı ve sevgi iletişimini kendi ailesine yönelik olarak da beklemektedir. Öte yandan, kadının ailesinin evlilik ilişkisine dâhil olmasının problem olarak anlatılması, erkeğin kendi ailesine yönelik beklediği saygı ile kıyaslandığında tutarsız bir beklenti olmaktadır. Sonuç olarak, erkeklerin anlatılarında geçen “benim ailem”, “senin ailen” tartışmalarının; ilişki dinamiklerini olumsuz anlamda etkilediği anlaşılmakla birlikte bu dinamikler, erkeğin aile ilişkilerini suçlayıcı söylemleri üzerinden kendi tutumlarını sorgulamamalarına neden olmaktadır.

3.8.2.5. Kıskançlık: Yalnızlaşmaya Doğru Giden “Sözde” Sahiplenmeler

Erkeklerin anlatılarına göre, yakın ilişkide yaşanan duygusal problemlerin kaynağının birisi de kıskançlıktır. Kıskançlık konusu erkekler için, kadının erkeği baskı ve kontrol etmesi üzerine inşa edilen sorunlara işaret ederken, erkeğin kadını kıskandığı durumlar, kadının gitmek

istediği sosyal ortamlardan uzaklaştırma veya dış çevrede kadının davranışlarını kontrol etmeyi ifade etmektedir. Kadının erkeği kıskandığı durumlarda ise erkeğin iş yaşamındaki verimliliğini azaltma, iş yerindeki kadınlar ile iletişimini engelleme ile gerçekleşmektedir: “Biz aç kaldık, açıkta da kaldık, hiçbir sıkıntımız olmadı. Apartlarda da kaldık, sadece kadının beni sıradan kadınlarla, sıradan demeyeyim, farklı farklı kadınlarla yakıştırmamasından sıkıntı kaynaklanıyor” (K30, 53 Yaşında, Tır şoförü, Evli, Lise mezunu); “Kıskançlık hepsi, kendi ailemle ilişkim, arkadaşlarımla ilişkim.” (K25, 30 Yaşında, Fizyoterapist, Boşanmış, Lisans mezunu). Erkekler göre, eşlerinin sosyal yaşamının olmaması, dış çevre ile ilişkilerindeki sınırlılıkların bilinmemesi anlamında ilişkide sorun oluşturmaktadır:

“Hani lise zamanlarından beri kredi kartlarından filan hiç sıkıntı yok. Tabi dolayısıyla bizim aile yaşantımıza girince bu. Ben de sanayide büyüdüm yetiştim. Tabi bir kıskançlık bir şeyler falan söz konusu olabiliyor. Hani gidelim, gitmeyelim. Mekânda oturalım, hani ben hafta içi tercih ederim o hafta sonu tercih eder. Canlı müzik tercih eder. Oturduğumuz masada kendine mukayyet ol derim. Oraya buraya bakma gibi şeyler” (K10, 45 Yaşında, Galerici, Evli, Ortaokul mezunu).

Erkekler anlatılarında, kadınların erkekler kıskançlık gibi duygusal tutumlarla “istismar”da bulunduğunu aktarmakta; bu durumu erkeklerin iş yaşamındaki kadınlarla iletişimi üzerinden somutlaştırmaktadır:

“Ya şöyle çok kıskanç. Ben bayan kuoförüyüm. Müşteriyle güleyim, oo dört gün kavgası yeter. Ben omzuna dokundum, bir hafta kavga ettik bak net. Yeter diyorum, yok bak. Aşırı kıskanç. Ben yirmi iki senedir bu işi yapıyorum. Yedi sene sevgililik yaşadık, çocuk evlendik, çocuk oldu eve kapandı. Çevresi yok, asosyal yetişmiş, evde sıkılıyor, bana sarıyor” (K24, 34 Yaşında, Kuaför, Boşanmış, İlkokul mezunu).

“Hegemonik erkeklik kavramsallaştırması, sosyo-yapısal faktörleri gözettiği gibi, öznenin pratiklerini de gözetir.” (Gezici Yalçın ve Tanrıverdi, 2018: 136). Bu pratikler, erkeğin kadını veya kadının erkeği kontrol etmesi üzerine kurulu kıskançlığın açığa çıkması olabilmektedir:

“Kıskançlık. Benim için o. Aynı şey onun için de geçerli. Beni ilk eşimden kıskanıyordu. Ben de onu başka erkek demiyelim, şahıs yok ortada da. Şimdi markete gidilecek biraz dikkat edersiniz. Mesela çok özür dilerim, tabi bu seçim ayrı da tabi bir sanatçı gibi saçlar sapsarı, bembeyaz da saçlar boyatılmaz gibi. Yani ben bunları görmemiştim hiç. Kılık kıyafet o bu. O bir yerden beni vurmaya çalışıyordu, ben onu hani engellemeye çalışıyordum.. ...Tabi bir yerde kıvılcım atıyor” (K10, 45 Yaşında, Galerici, Evli, Ortaokul mezunu).

“İki senedir, bir tane arkadaşım oturma, bir yerde arkadaşım yemek yemiyorum. Tek gördüğüm o ve ailesi. O kadar yalnızlaştırdı ki inanamazsınız. Bunu sağlamaya çalışıyorum ama o kadar yalnızlaştırdı ki. Engelliyor, hep kuzenlerini çağırıyorum engelliyor. Ben eşi, dostu yemeyi, içirmesini çok seven bir insanım ama o bunu engelliyor. İnanılmaz kıskanç birisi. Göstermiyorum ama kıskanıyorum” (K33, 40 Yaşında, Tekstilci, Boşanmış, Lise mezunu).

K3, eşi ile sorunlarını, sosyal medyada geçirdiği zamanın eşi tarafından kısıtlanması olarak belirtmektedir. Bunun nedeni olarak kıskançlığı gösteren K3, yönetilme ve ne yapacağı konusunda kararın “bir diğeri/öteki/kadın” tarafından verilmesinin kendisini öfkeliendirdiğini anlatmaktadır:

“Diklenmesi. En ufak şeyi kavgaya alması. Telefonumla, mesela yanlış anlamayın tik tok var mesela, tiktok izliyorum. Ona bakınca laf oluyor, başka kadınlara mı bakıyorsun gibi. Ama kendisi gece ikilere kadar telefonla oynuyor. Hissediyorum yani görünüyor ama ben oynadım mı? Gece tekrar yanıma geldi, korktum diye, ben gittim bu sefer de. İhtiyacına göre elinde oynatmaya çalışıyor, öyle söyleyeyim size. Herkesi sinirlendirir bu. Bir bayanın veya diğer kişinin sizi yönetmesi” (K3, 26 Yaşında, Tesisatçı, Evli, Ortaokul mezunu).

Kadınlık ve erkekliğin icrasında bağlam (ortam) önemli bir ölçüttür. Bağlam, cinsiyete özgü belirlenen davranışların sergilenmesini etkilemektedir. K14, bu konuda ev içi alanda eşi ile iletişimi ile kamusal düzlemdeki ilişkilerinin farklılığına vurgu yaparken, eşinin kıskançlık konusunda kendisini yaftaladığını belirtmektedir:

“Valla ben hiç öfkeliendiğimi bilmiyordum. Eşim karşımdan zıt zıt cevap verdikçe sinirlenmeye başladım. Aslında hiç problemim yoktu. Beni kıskanıyorsun diyor, bana karışamazsın diyor. Ben de öyle oldukça madem neden evlendin? Neden çocuğun var? Diye soruyordum. Çocuğunla neden ilgilenmiyorsun? Dışarıyla neden ilgileniyorsun? Diyorum ben. ...Dışarıya karşı çok farklı” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Ön Lisans mezunu).

Kıskançlık, erkeklerin anlatılarında ilişki problemlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu anlatılara göre ilişkide kadınların kıskançlığının sebepleri, erkeğin izlediği sosyal medya içeriklerinin bilinmemesi, iş yaşamında kadınlarla iletişim biçimleri, birden fazla yapılan evliliklerde eski karısı ile ilişkisi, sosyal çevredeki arkadaşlar ile kurulan ilişki olarak sıralanabilmektedir. İlişkide yaşanan kıskançlığın, öfkeye ve buna bağlı çatışmalara neden olması ve sonucunda çözülemeyen iletişim ve duygudurum şemalarının ortaya çıkması kaçınılmaz olabilmektedir.

3.8.2.6. Maddi Problemler: “Lüks Yaşama Arzusu”na Karşı Yetersizlik

Dışsal hegemonya olarak anlaşılan hegemonik erkeklik, erkeklerin kadınlar üzerindeki gücünün ve iktidarının kurumsallaşmasıyla ilişkili olmaktadır (Demetriou, 2001: 341). Connell’in belirttiği gibi hegemonya rızaya dayalı olmaktadır. Hegemonyanın ayakta kalması için büyük çoğunluğun bir suç ortaklığı ve iş birliği halinde olması gerekmekte, çoğunluktaki erkekler kadınları tabi kılarak bundan yararlanmakta, hegemonik erkeklik kendisini bu çerçeveden kültürel bağlamda ifade etmektedir (Connell, 2016). Buradan hareketle, evlilik dışsal hegemonyanın kurumsallaşmasına hizmet ederken, erkeklerin dışsal hegemonya araçlarından birisi para kazanma ve maddi gücü elde tutmakla ilgilidir. Bu durum, erkekliğin kurulmasındaki

iş sahibi olma “gerekliliği” ile eşdeğer bir davranış biçimi oluşturur. Dolayısıyla, evlilikte bu dışsal hegemonyanın yeniden üretilmesi de kadınların maddi geliri harcama biçimini kontrol etme üzerinden kendini var etmektedir.

Araştırmada, ilişkide yaşanan problemlerin kaynağının maddi ve parasal meselelere dayandığını belirten katılımcı sayısı azımsanmayacak seviyededir. Erkeğin iş kaybı, ekonomik zorluk yaşaması, evlilikte eş ile ilişkileri zedeleyen bir durum olarak anlatılmıştır. Öte yandan ilişkide kadının ve erkeğin maddi birikim yapma, maddi kazancın nereye harcanağı noktasında birbirlerinden beklenti ve taleplerinin çatışmaya yol açtığı ve fiziksel, ekonomik ve duygusal şiddeti ortaya çıkaran durumlara neden olduğu anlaşılmaktadır:

“Tabi ki paradan tartışma çıkıyordu. Ben emekli olmadan önce bir yerde otuz sene çalıştım. Para aldığımız gün de oldu, almadığımız gün de oldu. Son zamanlarda fabrika parayı iki ayda bir vermeye başladı, üç ayda bir vermeye başladı. Ondan sonra da benim yani problemler daha çoğaldı. Bana gurur kırıcı laflar söylemeye başladı. Ondan sonra tartışma daha da büyüdü yani. Mesela ben param yok dediğimde, yok sen erkek değil misin?, Yok şöyle değil misin? Demeye başladı. Ondan sonra, ben de tabi sinirlendim, kızdım” (K6, 52 Yaşında, Emekli, Boşanmış, İlkokul mezunu).

Erkeklik repertuarındaki en önemli parça evini geçindirecek bir iş sahibi olmasıdır. Bu konuda yaşanan zorluk evlilik ilişkisini de etkilemektedir. Nitekim bunu K12 anlatılarında örneklendirerek, yaşadığı iş kaybı ve borçları sonrasında eşinin kendisine destek olmadığını belirtmektedir:

“Benim kendi işim vardı kaybettim. Benim eşim de lüks yaşamaya alışkın bir insan. İşimi kaybettiğimde bunu algılayamadı. Araba alıp satıyordum, ticaret yapıyordum. Babamı kaybettim kanserden, bocaladım, galericilik işi de zor bir iştir, külfet ister, pamuk ipliğinin ucundasınız koptu mu, hiçbir şeysiniz yani. Büyük meblalar vesaire. Kaybettim ben işimi, evlendik biz. Yetiştiremedim birçok şeyi. Bu esnada ablamın da düğünü oldu, onu da ben yaptım. Birçok şeyi yetiştiremedim, borç da borç, borç da borç” (K12, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu).

K12, eşinin kendisinden maddi anlamda yüksek beklentilerinin olduğunu, bu beklentileri karşılayamadığında tartışmalar yaşandığını vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra, kadının ekonomik özgürlüğünün olmasının, kadının eşine karşı sadakatsiz tutumlar sergilemesinin önündeki engelleri ortadan kaldırdığını savunmaktadır. Dolayısıyla, K12’nin anlatılarına göre, evin maddi sorumluluğu erkeğin alanı olmakla beraber, kadının maddi kazanca sahip olmasının denetime tabi kılınması gerektiğine inandığını ifade etmektedir:

“Benim eşimin derdi ne biliyor musunuz? Lüks yaşayacak, oturduğumuz mahalleyi de beğenmiyordu. Ayranımız yok içmeye tahtıralı ile gidiyoduk... O dönemde bile çalışmadığım dönemde bile param vardı benim. Ki zaten ailem bana destek oluyodu. Eşimin benbenciliğinden oldu biraz. Şu dönemde bir anlamda kadınlar da ekonomik özgürlüğünü aldıktan sonra erkeğe sadakatsizlik oldu. Çok, çok özür dilerim. Kadın erkeğini aldatmıştır yani allah göstermesin tabi ama bunlar çok ayıp şeyler. Bunlar kadının özgür olmasından kaynaklı” (K12, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu).

Hegemonik eril dilin kullanımı farklı şekillerde görülmektedir. Bunlarda birisi, evin geçimini sağlayan erkeğin, bu geliri ihtiyatlı kullanması gerektiğini düşündüğü kadına karşı beklentileri olmaktadır: “Gezecek tatile gidecek (eşi). Bunlar ama hayat şartları belli...Bunun doğalgazı var, elektriği var, yemesi var, içmesi var, artı kendisi de biliyor; çekilmiş olan kredilerim var. Biraz da o sebepler sıkıntı.” (K5, 41 Yaşında, İşçi, Evli, İlkokul mezunu). Erkeklerle göre, kadın tutumlu, kanaatkâr olmadığında evlilik içi tartışmalar yaşanmaktadır. Tek gelir getirici faaliyetin erkekler tarafından yapılması, kadının isteklerinin gelir ile uyumlu olmaması gibi durumların evliliği bir çıkmaza sürüklediği ifade edilmektedir: “Maddi kaynaklı. Eşim açgözlü doymuyor, yetinmiyor. Ev istiyor, araba istiyor, yetinmiyor. Evin olmadı, damın olmadı, sen beni tatile götüremiyorsun. Buraya götüremiyorsun. Tek çalışırım.” (K27, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu). Bazı anlatılarda ise bu durum evlilikte erkeğin kadına verdiği “harçlık” üzerinden yine geçim sıkıntısı ve ekonomik sorunlarla ilişkilendirilerek anlatılmaktadır: “Artık işi bıraktı, benimle evlendiği gün para sorunu yoktu. Ben parayı sağlıyorum. Benden harçlık istemeye başladı, 100 lira ile başladı. 500 lira aylık, sonra 1500 liraya kadar çıktı. 2000 liraya çıktı, 3000 liraya çıktı. Ondan sonra gitti beni şikâyet etti.” (K17, 34 Yaşında, Emekli, Evli, İlkokul mezunu).

Hegemonik erkekliği ayakta tutan “olmazsa olmaz” kurumlar, devlet, yasalar, aile olmakla birlikte bu alanlar, egemen erkeklik değerleri ile yoğrularak meşru ilan edilerek ödüllendirilmektedir. Bu kurumlar aracılığıyla hegemonik erkeklik örüntülerini yüceltme, bu örüntülere katılma ya da bunlardan dolayı duyulan rahatsızlığı dile getirmeme karşılığında finansal ödüller ve imtiyazlar elde edilmektedir (Sancar, 2016: 32). Bu ayrıcalıklardan yararlanan erkeğin, evlilik içerisinde kazancını nereye kullandığı önem arz etmektedir. Nitekim K27, ekonomik sorunlarını, ilişki problemlerinin nedeni olmanın ötesinde boşanma gerekçesi olarak anlatmıştır. K27, maddi kazancının yetersizliğini vurgulayarak, çocuklarının eğitimi için harcama yaptığını, bu nedenle eşinin isteklerini gerçekleştiremediği için evliliğinin sonlandığını anlatmaktadır:

“Biz elimizden geleni maddiyat olarak, eğitim desteğini çocuğuma verdim. Psikoloji doktoruna da söyledim. Çocuklarıma verdiğim eğitim desteğini eşime altın olarak, çiçek olarak verebilseydim benim yuvam yıkılmazdı dedim. Maddiyatsızlıktan benim yuvam yıkıldı. Bir de hanımın inadından. Kadınlar şu anda Türkiye’de erkeklerden üstün. Hediyeler, çiçekler istiyordu, götüremedim. Hayalimde çocuklar büyümeden futbol maçına gitmek vardı. Veya bir tatile gitmek vardı. Çocuklarım on sekiz yaşına geldi. Çocuğum, instagramdan çekilişe giriyor, bisiklet kazanıyor, onu satıyor, yeğenlerinin yanına gidiyor. ...Mitinge götürdüm, konsere götürdüm, Anıtkabir’e götürdüm. Ama pikniğe götüremiyordum, gücüm yoktu. Ayda bir dışarda yemek yiyebiliyoduk” (K27, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu).

Erkeklerin anlatılarına göre, evlilikte yaşanan problemler bazen maddi kaynakların nereye harcandığı ile yakından ilişkilidir. Bu noktada kadının dini yönelimleri ve buna bağlı

manevi topluluklarla ilişkileri, evlilik sorunlarına yol açabilmektedir. K29, karısının manevi (radikal olarak tanımlıyor) topluluklara para verdiğini bu durumun kendisini onu engellemeye sürüklediğini anlatmaktadır: “Eşim aşırı savurgan. Radikal terör örgütleri demiyeim de nasıl söyleyeyim, radikal gruplara çok takılıyor. Çoluk çocuğundan sakındığı maddiyatı onlardan esirgemiyor. Ama kısmen bunu durdurduk.” (K29, 44 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu)”. K29’un bahsettiğine göre, bu durum eşinin “savurganlığı”, kendisinin aile üyelerine karşı mağduriyet yaşamasına neden olmaktadır. Evlilikte yaşanan bu anlaşmazlık durumunu şiddetin farklı biçimleri üzerinden okumak mümkündür. Manevi inanç şiddeti (spiritual violence) veya manevi istismar (spiritual abuse) kavramı, “bir kişinin ruhsal ve psikolojik istismarda bulunduğu bir tür duygusal ve psikolojik istismar” biçimi olarak tanımlanan literatürde nispeten yeni kullanılan bir kavramdır. Kavramın tanımı, dini veya manevi bağlamda zorlayıcı ve kontrol edici davranışların (örneğin, istismar edici davranışları haklı çıkarmak için dini öğretilerin kullanılması) (Truong ve Ghafournia, 2024: 3) tercih edilmesini işaret etmektedir. Dolayısıyla aile bütçesinin nereye harcandığı konusundaki fikir ayrılıklarının temelinde manevi yönelimler konusundaki odağın ayrışması da gösterilebilmektedir.

Erkeklerin anlatılarına göre, “kadınların güvenliği” aradıklarına dair yerleşik bir inançları bulunmaktadır. Bu güvenlik arayışları, kadınların kendi bütçelerini oluşturmaları ve kazançlarını ayırmaları ile gündelik yaşam pratiklerine yansımaktadır. Örneğin K18, eşi ile ortak bütçe oluşturmakta zorluk çekmeleri nedeniyle tartıştıklarını anlatmıştır. Eşlerinin de maddi gelirinin olması durumunda harcamaların bireysel olduğu durumlarda erkekler, eşleri tarafından ekonomik şiddete maruz bırakıldıklarını, harcamaların nereye yapılacağı konusunda eşlerin kendilerini kontrol ettikleri ve baskı altına aldıklarını belirtmektedir:

“Bizim maddiyattan tartışmalarımız. Maddi anlamda evet ben de iyiyim, o da iyi ama bizim ikimizin ortak hiçbir şeyimiz yoktu. Onun ayrı hesap, benimki ayrı hesaptı. Sürekli kavgalarımız da bundan çıkıyordu. Ben onun kaç bin tl para aldığını nerelere harcadığını bilmezdim. Ona keza her şeyi al, her şeyi al derdim, ama alırdım, almamazlık yapmadım hiç. Evliliğin en başından beri aldığım her şeyin fişlerini sakladım. Sebze meyveyi bile kredi kartından alıyordum saklamak için, kayıtlara geçsin diye. Pazarda hiçbir zaman nakit alışveriş yapmadım. Sürekli maddiyat kavgaları. Ben bunu anlatmaya çalışsam da anlamadı. Benim kendi aracım vardı, evim vardı. Onun kendi aracı vardı, kendi evim vardı. Maddiyat ya, bu bana kendi aracımı sattırdı. Daha sonra motosikletim vardı, sattırdı. Ha bunlar kendi ince bir planı mıydı? Hiçbir zaman bilmiyorum. Daha büyük bir araç alalım dedi. Ben de para koydum, o da para koydu. Ortak bir araç aldık. Ona binmeye başladık. Motosikletim vardı. O zamanlar yirmi bine aldığım, şimdi yüz elli bin bandındaydı. Hiçbir zaman bunu anlamadı yani. Neye para harcadıysam fuzuli para harcıyorsun muamelesi gördüm. Dedim ya hep haksız biz olduk” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu).

“Kadınların erkeklerin verdiğiyle yetinmesi, çizdikleri sınır dâhilinde kalmaları beklenmektedir.” (Karcı ve Karakoç, 2023: 1797). Bu sınırlar erkek tarafından belirlenmekte

ve kadının ne yapması gerektiğine dair kararları erkeklerin vermesi beklenmektedir. K14, bu şekilde, kazancın ortak yönetimi konusunda, eşi ile aynı fikirde olmadıklarında tartışma yaşadıklarını dile getirmektedir:

“Tamam diyordum, ben zaten aldığım geldiğim maaşı sana veriyorum. Önce mesela yazalım dedi. Yazıyoruz, böyle faturaları, ev kirasını, şeyini yaz ne kaldı. Mesela elimizde beş lira, beş lirayı ben koyuyordum televizyon ünitesine açığa. Hani yolda belde kalmamak, beş on lirayı yanıma alıyordum. Geri kalan neyse çocuk ne isterse al ya da kendin ne istersen al. Mesela bir ay geçinceğimiz para, artık ister hemen harca ister otuz gün yetir yani. Kendi de çalışıyordu, ben de çalışıyordum. Kendi parasını işin içine katmıyordu. Kendi parasını işin içine katmıyor, onu ayırıyor. Ben diyor, çalışmak zorunda değilim, sen bana bakmak zorundasın diyor. Tamam, ben bakmak zorundayım. Senin dedim, mesela senin eksik bir şeyin var mı?, Ben çalışıp geliyorum, evime parayı getiriyorum. İhtiyaçlarınızı alıyorum mu? Alıyorum. Ben ne yapcakmışım o ihtiyaçları aldıktan sonra, üç beş milyar daha kenara para atacakmışım. Ee zaten senin aldığın şey belli. Askeri ücretle çalışan birisiyim. Evin faturaları çıkardın mı, elimde kalan belli” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Ön Lisans mezunu).

Toplumsal cinsiyet düzeninde emek ve iş bölümü önemlidir. Erkekten beklenen; güçlü, cesaretli ve sert olması, mantıklı ve karar veren pozisyonda olması, karar verirken duygularından ziyade aklın kullanması, kadınlara karşı koruyucu tutumlarda bulunması, iş yaşamında rekabetçi ve başarılı olmasıdır. Tüm bu özellikler, kadın ile eşdeğer görülen duygusal olma, zayıf ve pasif davranışlar, uzlaşmacı ve işbirlikçi olma gibi özelliklerin karşısında yer almaktadır. Erkeğin, toplumsal anlamdaki kabulü, bu davranış kalıplarını ve tutumları içselleştirmesiyle mümkündür (Erbuğ, 2021: 29). Erkeğe göre, kadından beklenen özelliklerin yerine getirilmemesi egemen erkeklik normlarını sekteye uğratan bir durumdur: “Mal mülk kavgaları. Soframa bir fazla getireyim diye uğraşıyorum ben, o ne yapacaksın? Ne gerek var? Verme diyor. Ne yapabilirim. Bir şeyi iki fazla yapmaya çalışıyorum, yirmi adım geri attırmaya çalışıyor.” (K20, 29 Yaşında, İşçi, Evli, Ortaokul mezunu).

Erkeklerin, ilişkide yaşanan problemlerin kaynağına yönelik soruya verdikleri yanıtlardan biri de eşlerinin sosyal çevredeki etkileşimleri aracılığıyla gözledikleri durumları aile içine yansıtma ve erkeğin maddi geliri üzerinden kıyaslama yapmalarıdır:

“Kıyaslıyordum, yani sizle mesela onun kocası memur ya da polis, onun aldığı parayla. O bunu aldıysa sen de bir iki düşüğünü. Benim iş yerimde abi var dedi. Eşi fincan takımı almış, 200 lira vermiş, kredi kartından almış. Sen de al diyordum, ben seni hiçbir şeyinden kısıtlıyor muyum? Kısıtlamıyorsun dedi. Ben sana alıp, gelip eline parayı vermiyor muyum? Dedim. Kendin istediğini al dedim. Çoğu şeyi beğenmem ben, benim beğendiğimi de o beğenmez, o yüzden kendin al derim. Ne gerek var fuzuli şeye. Ee o zaman neye kıyaslıyorsun diyordum. Ee tamam bir şey demiyorum der geçirir, giderdi. Ama kıyas kendi çevresi ile kendi kendini kıyaslıyormuş zaten” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Ön Lisans mezunu).

Evlilikte yaşanan sorunların maddi sebepleri hakkında Demetriou'nun ifade ettiği gibi; dışsal hegemonya kavramsallaşması açısından değerlendirildiğinde, erkeklerin hegemonya

kurulumunda evlilik ilişkisini kullandıkları görülmektedir. Erkeklerin bu hegemonyayı eril dil üzerinden inşa ettikleri ve bu konuda farklı stratejiler kullanabildikleri anlatılarda da görülmektedir. Bu stratejiler bazı durumlarda erkeklerin mağdur olduğuna ilişkin çelişkileri içinde barındırsa dahi genel anlamda erkeklerin hegemonyasını korumasına hizmet eden devamlılığa işaret etmektedir.

3.8.2.7. Psikolojik Faktörler ve Cinsellik: Karşılan(a)mayan Duyguların Hazin Yansımaları

Araştırmada, katılımcılar ilişkide yaşanan problemlerin nedeni olarak eşlerinin psikolojik sorunlarına, menopoz gibi kadının fizyolojik süreçlerine atıfta bulunmuşlardır. Erkekler eşlerini -uzmanların tanıları haricinde- patolojik bulguları olan, rahatsız, psikolojik sağlığı bozuk, isteklerinin hemen yerine gelmesini isteyen, uyumsuz, iş hayatında dikiş tutturamayan şeklinde tanımlamışlar ve bu durumun varlığından emin olarak ilişkide fikir ayrılıklarının sebebi olarak göstermişlerdir: “Psikiyatristin koyduğu teşhis; öfke kontrol bozukluğuydu ama ben sağlıkçı olduğum için narsistik kişilik bozukluğu bence. Onun da tedavisi yok.” (K25, 30 Yaşında, Fizyoterapist, Boşanmış, Lisans mezunu). Erkekler sağlık söylemleriyle hegemonik idealleri sergilerken veya hayata geçirirken, erkeklerin kadınlardan daha güçlü ve daha az savunmasız olduğuna; erkek bedenlerinin yapısal olarak kadın bedenlerinden daha becerikli ve üstün olduğuna; yardım istemenin ve sağlığına özen göstermenin kadınsı olduğuna ve erkekler arasında en güçlü olanların sağlık ve güvenliği önemsemeyen kişiler olduğuna dair güçlü kültürel inançları pekiştirmektedir (Courtenay, 2000: 1389). Kadınların savunmasızlığı, “uyumsuz, sürekli işte çalışmayan, istikrarsız” olarak da anlatılarak pekiştirilmektedir:

“Eşim de dört, beş senedir çalışmaya başladı. On tane yer değiştirdi. Yine çıktı. Açıkça söyleyeyim çalışmaz, psikolojik sorunları var, uyumsuz, beni idare et demeden etmez. ...Hanım çok uyumsuz, çalışmaz, sekiz tane iş yerine kattım. İş yeri sahipleri ‘abim dayanamaz’ diyorlar. İnat, çocuklar art arda geldi. Çalışmaya isteği yok. Ben bir bayanın inadını yenemedim” (K27, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu).

Öte yandan erkeklerin anlatılarına göre, ilişkide öfke durumlarının kendi psikolojik hastalıkları nedeniyle ortaya çıktığı görülmektedir. Geçmiş sorunlara bağlı patolojiler, haksızlık yaşama duyguları neticesinde artabilmekte ve öfkelenmeyi de beraberinde getirebilmektedir:

“Çocukluğumda ben tedavi gördüm, üniversite hastanesinde yatmışlığım var. Abimin vefatından sonra annemin görmüşlüğü var anksiyete tedavisinden. Anksiyete ve depresyon. Bir de abimi baba yerine koyarken olayları yaşamak ağır geldi. Ha annemin çekirdek çitlemesinden bile kavga eden bir insandım. Sakız çiğnemesinden ama şimdi artık ceza dosyalarım çoğaldı, şu bu derken. Gasp, darp çok yok ama korkum alkollü araç kullanmak. Mümkün olduğunca sinirlenmemeye çalışıyorum, sinirlenince

kaçıyorum, yalanı sevmiyorum. Hakaret edilmesini sevmiyorm. Şahsıma, anneme, aileme. Yani babam, abim, benim hassas noktam. Şahsım, hadi bir nebze alttan alabilirim ama onlara dil uzatıldığı zaman gözüm görmüyor. Haksızlık işte, iş yerinde yapılan haksızlık, onlara bir şey demiyorum ama sövüyorum sadece. Elimden bişey gelmiyor, kavga etsem olaylar bana dönecek” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu).

Erkeklerin ilişki hakkında belirttiği diğer husus, eşlerinin menopoza dönemi ve bunun psikolojik sağlığı olumsuz etkilediği yönündeki paylaşımlarıdır. Bu sürecin eşin duygudurum dengesini etkilediği, bu nedenle ilişkisel sorunların yaşanmasının önüne geçemediğini belirten K5’in anlatılarından görülmektedir:

“Son iki yıldır böyle dengesiz. Daha öncesinde iyiydik, hiçbir problemimiz yoktu. Ben de sürekli şiddet uygulayan birisi değilim. Biraz menopoza dönemine girmiş. Onun menopoza girmesi biraz olayları tetikledi. Bana dediği şey ‘artık ben menopoza dayım, ben bunalımdayım’. Hiçbir şey yok ortada, başlıyor ağlamaya. Ne oldu? Sinirim bozuldu. Ya iyi de şimdi benden bir şey mi var? Benden bir şey yok. Oturup başlıyor ağlamaya. Ben bakıyorum, o üzgün ya bir derdin mi var? Abi sorunun mu var oturuyoruz konuşuyoruz. Alacağı yeri alıyor, almayacağı yeri almıyor. Yarım saat bir saat çıkıyorum, geziyorum geliyorum, bu sefer de başlıyor gülmeye. Yani benlik bir şey değil, tamam menopoza girebilirsin de iki yıl da sürmez ki bu. Bizim sorunumuz, olayımız menopoza başka bir şey yapmıyoruz” (K5, 41 Yaşında, İşçi, Evli, İlkokul mezunu).

K30, evlilikte cinselliğin yaşanmamasının sebebi olarak eşinin menopoza sürecini belirtmiş, bu durumun boşanma ile sonuçlandığını anlatmıştır. Buna göre, kadının fizyolojik süreçlerinin cinsel fonksiyon değişikliklerine, hormonal ve psikolojik değişime, sağlık üzerindeki etkilerine karşın aile ilişkilerine yansımalarının olumsuz olduğuna dair görüşler belirtilmektedir. Dolayısıyla K30, eşinin bu süreçte cinselliği geri plana itmesinden rahatsızlık duyduğunu anlatmaktadır:

“Evliliğimiz 27 yıllıktı. Hiçbir sıkıntımız yoktu, ta ki bu bayanla tanışasıya kadar. Tanıştıktan sonra benim hayatım çöp oldu. Çok özür dilerim cinsellik. 27 yıl boyunca ilk eşimle bir sıkıntı yaşamadım, insanlık hali, menopoza süreci bazılarında erken bazılarının geç, değişik. Sıkıntımız oradan başladı. Beni reddetmeye başladı. Ben aslında böyle bir şeyin (boşanma) başıma gelebileceği aklıma gelmiyordu” (K30, 53 Yaşında, Tır şoförü, Evli, Lise mezunu).

Cinsel yaşama dair sorunların ilişkiyi etkilediğine dair vurgu birkaç erkek tarafından dile getirilmiştir. K33 de, ilişki dinamiğinde cinsel yaşamın önemini belirtmiş, çocuk isteği nedeniyle tıbbi tedavi sürecinin ardından cinsel yaşamı sekteye uğramasının evliliğe olumsuz yansımalarını anlatmaktadır:

“Biz evlendik, on ikinci ayda tüp bebek yaptık eşimle, ondan sonra cinsel hayatımız bitti. Çünkü yaklaşık altı aylık iğne süreci başlıyor, her hafta il dışına gittik geldik. Cinsellik bitiyor, ondan sonra hamile kaldı. Annesi babası geldi. Üç buçuk yıl biz eşimle hiçbir cinsellik yaşamadık. Ondan sonra araya bir soğukluk girdi. Ben bunun bu kadar etkili olduğunu bilmiyordum. Evli bir insanın genç bir insanın üç buçuk dört yıl eşiyile cinsel birliktelik yaşamaması normal değil, bir ay olur, iki ay olur ama biz üç buçuk dört yıl

içerisinde bir sene tatile gittik, o zaman girebildik. Senede üç sefer, dört sefer tatile giderdik. Çok güzel bir hayatımız vardı. Evet, bir cinsel isteğim var ama bir çocuğumuz olacak buna tahammül edebildim. Yani ama ondan sonra artık insanın ihtiyaçları doğuyor, fiziksel olarak, cinsel olarak bu da olmayınca soğukluk oluyor. Evlilikte cinsellik çok önemliymiş. Çok büyük bir ihtiyaçmış, o ten uyumu cinsellik. Çok önemliymiş. Ona çok tahammül ettim, çok sabrettim” (K33, 40 Yaşında, Tekstilci, Boşanmış, Lise mezunu).

Hegemonik erkekliğin sergilenmesinde kullanılabilecek inanç ve davranışlar arasında zayıflık ya da kırılğanlığın inkârı, psikolojik ve fiziksel kontrol, dirayetli ve yıkılmaz görünüm, yardım ihtiyacının reddedilmesi, cinsel ilişkiye karşı süreğen ilgi, saldırgan davranışlar ve fiziksel baskınlık yer almaktadır. Sağlıkla ilgili bu toplumsal cinsiyet ve güç gösterileri, mikro düzeydeki güç uygulamalarının biçimlerini, “daha geniş eşitsizlik ilişkilerini silahlandıran ve (yeniden) oluşturan bir sistemin parçası” olan uygulamaları temsil etmektedir (Pyke, 1996: 546). Bu genel sistemin işleyişinde de hegemonik erkeklik ile ilgili düşünceler ve tutumlar ilişkisel örüntüler üzerinden farklı bağlamlarla, aynı iktidarın kurulumu özelinde yeniden deneyimlenmektedir.

3.8.2.8. Sosyal Yaşam: Denetle(n)me ve Kontrol Davranışına Karşı Rahatsızlık

Erkeklere göre, ev dışındaki yaşamın kısıtlanması istenmeyen bir durumdur ve özellikle erkeklikler dünyasında “eş tarafından kısıtlanma hali”nin varlığı tehdit edici bir unsur olarak görülmektedir. Ancak bu kısıtlamanın zamanla azalan, evliliğin ilk yıllarına atıf verilerek daha ziyade birbirini ve bireysel sınırlarını tanımaya çalışan bireylerin geçirdiği normal bir süreç olduğu vurgusu üzerinden anlatılmaktadır:

“Benim önceden sosyal çevrem vardı ama biz karar aldık, onu arkadaşına bırakıyorum, kendim arkadaşlarımla gezebiliyorum. Ama diğer türlü ilk evlendiğimizde, gitmezken ben de aynı psikoloji içerisindeydim. Bu zamana kadar gezdim, tozдум. Evlenince insanlar bana ev hanımı oldu der gibi, bir iki kişiden de duydum bunu çevremden. Eşin baskı yapıyor, çıkamıyorsun herhalde dediler. Ben de ne alaka kardeşim yeni evliyiz sonuçta dedim. Şimdi takılıyorz mesela izinli olduğumda çıkıyorum, yeni evlendiğimizde sıkıntım vardı benim. Sürekli devam eden de olabiliyor, benim arkadaşımın eşi öyle bilemiyorum” (K3, 26 Yaşında, Tesisatçı, Evli, Ortaokul mezunu).

Demez’e göre kadın, sınırları belli mahrem ve özel alanda kendini ifade etme imkanı ararken, erkek ise toplumsal gerçekliğin var olduğu kamusal alanda kendini ifade etmektedir (2005: 30). Haliyle, erkekliğin mütemadiyen yeniden kurulduğu mekanlardan, kamusal ve sosyal alanlardan izolasyonu mümkün olmamaktadır. Kadının bu minvaldeki talepleri karşılıksız olmakta ve hatta ilişkide çatışmalara yol açmaktadır: “O zaman da öğleye kadar yatıyorum, öğleden sonra bir çarşıya çıkıyoruz. Bilemedin kahveye gidiyorum bir iki saat stres atıp eve geliyorum. Kahvehane ortamına biraz sıkılıyor galiba o. Gitme diyor.” (K5, 41 Yaşında, İşçi, Evli, İlkokul mezunu).

“Tartışmalarımız oluyordu ama ufak tefek şeylerden, niye gittin? Niye gelmedin? Böyle konulardan. İlk evlendiğim zamanlarda eşim sosyal ortamımdan çok kısıtlıyordu. Bekârdım, o çevreden arkadaşlarım vardı, dışarı çıkıyordum, eve geç saatte geliyordum. Ondan sonra bıraktı beni. Çok sık aramayı bıraktı. O dönemlerimizi aştık. Valla alkollü mekânlara gitmem, pek fazla alkol içmiyorum” (K19, 36 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu).

Araştırma bulgularına göre, erkeklerin eşlerinin tutumları nedeniyle onlardan uzaklaştığı ve bu nedenle ev dışı alanda daha fazla vakit geçirmek ifade etmişlerdir. Örneğin K6, eşi ile sevgi ve yakınlığın olmaması nedeniyle sosyal ortamlarda daha fazla vakit geçirmeye başladığını ve bu nedenle boşandığını anlatmaktadır:

“Nasıl oldu anlamadım ki, boşandık bir yıl ancak oldu. Anlaşmalı boşandık. 33 yıl evliydik. Tartışma da diyemem ama nasıl olduğunu ben de inanmadım, birden gelişti yani. İşte bu gece hayatına düştük biraz ondan sonra olurdu, olmazdı, şöyle olurdu. Pandemiden sonra. İşte öyle oldu boşanıncaya kadar hayal gibi geldi bana. Öyle geldi bana. Boşanıncaya kadar inanmadım neden oldu ...Ondan sonra işte sen gece gidiyorsun, gelmiyorsun sabaha kadar. Ben dedim; ben gidiyorsam bunun sebebi sensindir dedim. Çünkü bana soğuk davranmaya başladın dedim. ...Sen bana böyle davranırsan sıcaklığı dışarıda buluyorum dedim. Ayrılalım mı dedi, sen bilirsin senin kararın böyleyse dedim. Gittik bir şeyle boşandık” (K6, 52 Yaşında, Emekli, Boşanmış, İlkokul mezunu).

K18, arkadaşları ile görüşmelerinin kısıtlanmasından ve bu konuda özgür olamayışından kaynaklanan öfkesini dile getirmektedir. Türk’ün belirttiği gibi, “sosyal yaşam içinde var olmak, bir konum işgal etmek, farklı olmak ve farklılaştırmak pratikleri ile iç içedir.” (2008: 126). Bu pratiklerin neler olduğu ve bunların kullanım tarzları da erkekliğin toplumsal normları çerçevesinde şekillenmektedir. Erkeğin aktivitelerine bağlı eve geç gelmesi veya arkadaşları ile buluşmak için izin istemek zorunda kalmaması, sosyal yaşamdaki konumu için önemli olmaktadır:

“Sevmediğim, istemediğim bir şeyi sürekli yaparsanız sinirlenirim. Önce uyarırım. Yapma dediğim bir şeyi yapmak gibi mesela. Arkadaşımla bir gün işten çıktım, arkadaşşımla çay bahçesinde oturdum, erkek bu arkadaşım. Söylememe rağmen bir saat çay içtik, çayı zor içirdi. Sürekli arıyor, sürekli arıyor. Şimdi ben onu kısıtlamadım hiçbir yere giderken. Benim aktivitelerim vardı, söylüyordum da ben ona, bunun neticesinde ben eve geç gelebiliyordum, buna çok sinirleniyordu” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu).

Araştırmada, sosyal yaşamda ve arkadaş çevresinde alkol kullanımına bağlı ilişki sorunlarını anlatan erkeklerin anlatıları da dikkat çekicidir. Bazı toplumlarda yapılan antropolojik araştırma sonuçlarına göre, erkeklerde alkol alma ve sarhoşluğun saldırganlığı artırdığı, duygusal kısıtlama örüntüsünden kurtulmaya yol açtığı, bastırılmış düşmanlığın ayıkken engellenen ve etkili bir dostluk cephesiyle örtülen açık fiziksel saldırganlık biçimine dönüşebildiği görülmüştür (MacAndrew ve Edgerton 1969: 88, 109). Araştırma bulgularına göre, bu konuda cinsiyete bağlı farklılığın olduğu söylenmektedir. Kadınlardan ziyade erkeklerin alkol kullanımına bağlı ilişki problemlerini başlatıcı ve agresyon çıkarıyor olmaları

daha olağan görünmektedir. Bu bağlamda katılımcılar, alkol kullanımının tartışmalara yol açtığını, öfkelenme ve şiddet uygulama durumlarına neden olduğunu anlatmaktadır:

“Şu anda büyük problemlerimiz kalmadı ama o zamanki büyük problemimizin temel nedeni benim alkolüm. İçip ne yaptığımı bilmiyordum, gecenin bir saati eşimi uyandırıyordum. İşte yemek hazırla diyordum, o da kalkmak istemiyordu. Misal. Ondan bir kavga çıkıyordu. Ya da onun bana söylediği bir laf. İyi de olsa ben alkollü olduğum için beni rahatsız ediyordu. Kavgalar oluyordu. Şiddet oldu mu içinde son zamanlarda yoktu ama. Daha çok ondan ben şiddet görüyordum (gülüyor). Sinirini alamıyordu işte tırmalama, en fazla yaptığı şey, işte üstüme yürüme yırtma gibi. Ama onun öncesinde bizim kavgalarımızda tabi benim bir iki kere vurmuşluğum var. Onlara tepki olarak aslında, korkup vurmadan ben tekrar vurayım gibisine. Daha çok bağırmalı, tabak kırma işte ne bileyim, telefonu kırma televizyonu kırma, birbirimize vurmaktan ziyade olay buralara geliyordu. Tabi apartman dairesinde oturduğumuz için komşular rahatsız oluyodu. Çoğu zaman zaten komşuların ihbarı üzerine geliyordu polis. O sinirle şikâyetçi oluyodu benden” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu).

K35, alkolün ilişkisine olumsuz etkisinden bahsetmektedir: “Öyle zil zurna değil de hani kendimi biraz rahat hissettiğim, ha o anda biri küfretti şu etti, bu etti işte beni tetikliyor.” (K35, 46 Yaşında, İşçi, Bekâr, İlkokul mezunu). Küfür, eril dilin vücut bulmuş hali olarak erkekliğin eril iktidarı ve tahakkümünü sağlayıcı bir araç olarak güncelliğini korumaktadır. Ancak, erkeklik dünyasının ortak dilinin ürünü küfürlü söylemler, bir başkası tarafından tehdit edici bir unsur olarak kullanılması alkol gibi değişkenlerin etkisiyle kabul görülmeyen bir sonuca evrilmektedir. Bunun dışında iş yaşamında yeterince yorulan ve performans gösteren K28 için kadınlarla kurduğu iletişimden beklentisinin daha az yorucu bir iletişim olduğu anlaşılmaktadır:

“Alkollüyken insanın başına daha çok geliyor. Alkol bana bir şey yapmıyor ama karşıdaki sarhoş oluyor, başlıyor aynı konular tabi o zaman tartışmalar oldu, ama hiçbirinde bu gibi olmadı. Mesaj yazar yazar, sinirlenir, benim zaten vaktim olmuyor, yoruluyorum. Akşam arıyorum, siniri geçmiş oluyor. Her şey çözülüyor. Şimdi inşaatla galeriyle üç tane çocukla uğraşırken bir de o kadınla uğraşmak tabi yoruyor” (K28, 36 Yaşında, Galerici, Boşanmış, Lisans mezunu).

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından yapılan araştırma sonuçlarında da görüldüğü üzere; karı-koca arasındaki tartışma nedenleri arasında erkeğin aşırı alkol kullanımını (1995: 134). Severe evlendiği halde alkol kullanımına sınır koymaya başlayan karısı ile tartışma yaşadıklarını anlatan K4, karısı için evlenmeden önce bu konunun problem olmadığı halde evlendikten sonra problem olmasını aktarmaktadır:

“Yoğun bir aile baskısı evlen evlen. Eşim de güzel bir kadın. Benim de gönlüm de kaymadı değil, kaydı. Çocuğu vardı o dönem işte. Ben o dönem karım bana destek olur dedim, kaset farklı işledi. Direkt evlendiğimiz ilk gün bana hemen kural koydu. Benden sonra eve giremezsin, alkol almayacaksın evde. Ben sosyal bir adamım, bağlama çalışıyorum, siyasi bir çevrem var. Ortamlarım onunla alakalı mesela mekânlara giderim (alkollü). Oralara da eşimi götürürüm, tek gitmem. Ben zaten şok. Daha önce bir ilişkim vardı benim. Kısıtlandığım an bitirdim. Alkole hayır dediği için. O bana başta dedi ki; sobalı evde

de kalırım, benim için bir ekmek, bir huzur olsun. Her şeyi değiştirdim filan, ev aldım ama olmuyor” (K4, 45 Yaşında, Usta öğretici, Evli, Lise mezunu).

Araştırmada, erkeklerin sosyal hayatlarının eşleri tarafından kısıtlanması ilişki problemlerinin bir sebebidir. Buna göre erkekler, iktidarlarının yeniden üretimi için ihtiyaç duydukları mekânlarda ve diğer erkeklik biçimleri ile zaman geçirmek isteklerinin engellenmesine karşın öfke duymakta, erkeklik pratiklerinin hayata geçirilmesinde yaşanan zorluklara karşı farklı taktikler kullanarak bu durumu bertaraf etme eğiliminde olmaktadır. Bunlara örnek olarak; diğer erkeklerin söylemlerine karşı kendini savunmaya geçme, evlenmeden önce kısıtlanma durumuna yönelik eşine uyarılarda bulunma, istediği saatte eve gelmekten vazgeçmeme gibi tutumlar gösterilebilmektedir. Ancak erkeklerin bu tutumlarının evlilik ilişkisine olumsuz yansımaları, eş ile yaşanan ilişki sorunlarının derinlemesine çözememe veya farklı çözüm yolları arama gibi durumlara yöneldiği görülmektedir.

Erkeklerin anlatılarına göre yakın ilişkilerinde yaşadıkları fikir ayrılıkları ve sorunların nedenleri;

1. Kültür farklılığı,
2. Aile yapısının farklı olması,
3. Yaş farkı
4. Eğitim seviyesinin farklı olması,
5. Kadının ev işlerini yapmaması
6. Kadının erkeğe yönelik kısıtlayıcı tutumları
7. Kadının sevgisini gösterme biçimi
8. Kadının erkeğin iş saatleri nedeniyle eve geç gelmesine yönelik olumsuz tutumları
9. Kadının aile dışı insanların sözlerine, eşinin isteklerinden daha fazla önem vermesi
10. Kadının eşini arkadaşları ile görüşmesine izin vermemesi, sosyal çevresinden soyutlaması, izole etmesi
11. Kayınvalide ve gelin anlaşmazlığı, erkeğin bu noktada “köprü görevi” görmesi
12. Evin maddi kaynaklarının akrabalar ile paylaşılması
13. Erkeğin ve kadının annelerinin evlilik ilişkisine müdahil olmaları
14. Kadının kıskanç olması, erkeğin sosyal medyada geçirdiği süreyi kısıtlaması
15. Kadının ev dışı alandaki ilişkileri ile eşi arasındaki ilişkisi arasında fark olması
16. Kadının kamusal alanda rahat davranması
17. Evlilikte cinsellik isteğinin kadın tarafından karşılanmaması
18. Erkeğin sosyal yaşamının sınırlandırılması
19. Erkeğin alkol kullanımının engellenmesi

20. Kadının sinirli ve öfkeli karaktere sahip olması olarak sıralanmaktadır. Diğer yandan bu sorunlara ilişkin kullanılan çözüm yöntemlerinin neler olduğunun ve şiddetin bu yöntemler arasında yer alıp almadığının irdelenmesi önemlidir.

3.8.2.9. İlişkide Yaşanan Sorunlara Karşı Çözüm Yolları: Eril Suskunluk

Araştırma kapsamında görüşülen erkeklerin ilişki içerisinde eşleri veya partnerleri arasında yaşadıkları çatışma ve fikir ayrılıklarına karşı nasıl bir tutum sergiledikleri nasıl bir çözüm yolu tercih ettikleri irdelenmiştir. Bu bağlamda, “ilişkide yaşanan problemlere nasıl bir çözüm buluyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplarda, erkeklerin susmayı seçtikleri, evi terk etme, uzaklaşma, ilişkiyi bitirmek isteme, aile büyüklerinden yardım isteyerek aray bulma, sorunların çözümünü zamana bırakma, çift terapisine gitme veya psikolojik destek alma davranışları ön plana çıkmıştır. Araştırmada, erkeklerin eşlerinden duygusal şiddete maruz kaldıklarını anlattıkları, ilişkide beklentilerinin karşılanmamasına verdikleri yanıtların - öfkelenmek gibi- haklı olduğunu savundukları görülmektedir.

Duygusal şiddet bazen çiftleri fiziksel şiddet sınırına ulaştırmayan ama sağlıksız ilişki odağında bir çerçevede tutabilmektedir. Mağduru eleştirme, küçük görme, alaycı tutumlar olarak uygulanan bu şiddet türü, her olumsuz olayda erkeğin sorumlu tutulmasını, eski hesapları kapatmamayı, sık sık hataları hatırlatmayı da içeren bir seyir haline gelebilmektedir. “Eğer dediklerimi yapmazsan çocukları göstermem, bir daha onları göremezsin” şeklinde tehdit söylemlerine, aşağılayıcı dil kullanmaya, küçük düşürücü sözler söylemeye karşın mağdur bu durumu görememekte veya görmezden gelmekte, inkâr etmektedir (Odman ve Odman: 2017: 33-37). Araştırmada ise buna benzer anlatılarla karşılaşmış; erkeklere göre kadınların uyguladığı duygusal, sözel ve psikolojik şiddet ve bunun dışavuruma karşın erkeklerin verdikleri yanıtlar ve çözüm biçimlerinin genel olarak susmak, kulak tıkamak, cevap vermemek biçiminde olmaktadır:

“Öfkelenmedim, sustum sustum sustum. Çocuklarıma vurdu hep, çocuklarımla vurdu yani. Çocuklara şunu anlatırım, çocuklara bunu anlatırım. Tamam diyorum. En büyük benim hatam işimi batırdığımda, içtiğini söylerim bak çocuklarıma demesi, söyleme bak, seni aldatmadım, hovardalık yapmadım. Bilmem ne yapmadım. Gece altı, yedi oldu mu evimden çıkmadım. Afedersin çok özür dilerim içiyorsam da senin gözünün önünde içiyorum. Çocuklarıma bunu empoze etme, anlatma (sesi yükseliyor). Çocukları alma muhabbeti yapma. Ama eski eşim çocuklara söylerim. Söyleme çocuklarıma, çocuklarımla kullanarak” (K12, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu).

K12’nin anlatıları, evlilikte yaşanan sorunlar nedeniyle çocukların araçsallaştırılmasına bir örnektir. Erkeklerin suskunluğu ve yaşanan sorunlara karşı “kulak tıkaması” sorumluluğu almaktan ziyade kadınlara yüklemeyi tercih etmelerinden kaynaklanabilmektedir. Messerschmidt, kadınlar tarafından uygulanan şiddetin basitçe “doğal olmayan”, “sapkın” ve

“erkeksi” olarak kavramsallaştırılması, hem suçtaki toplumsal cinsiyet farklılıklarının hem de suçtaki toplumsal cinsiyet benzerliklerinin araştırılmasının önemine işaret etmektedir (1997: 117). Katılımcılara göre erkeklerin daha uzlaşmacı, orta yolu tercih eden bir konumda oldukları, öte yandan kadınların çatışmacı ve zorlaştırıcı tutumlarının olduğu anlaşılmaktadır:

“Kulak tıkamaya geçiyordum maalesef. Onu yapmasam insanı gerçekten katil edecek duruma getiriyorlar. Bu bir gerçek, açıkçası o konuya getiriyor, nedense bir yara vardır ya mesela oynayıp duruyor mesela. O yaranın iyileşmesini bekle mesela, yok farzı misal. Yaran varsa orayı kesip atmayı biliyor bunlar. Onur kırıcı sözler olmadı değil oldu tabi ama şahsımı değil de aileme çok söylüyordu. Bu beni sinir ediyordu. Sorunun varsa benimle ilgili ailemizle yaşamıyoruz ki ayrı yaşıyoruz, işte gitmek istemiyorsan da gitme. Onlar gelsin, çocukları görsün gitsin mesela ama onuşma yok” (K11, 35 Yaşında, Serbest Meslek, Boşanmış, lise mezunu).

“Bana alkoliksin, paranoyaksın, narsistsin öyle bir şeyler diyorlar. Narsist ne demekse. Ben değilim ki. Egom yüksek bir insan da değilim. Önce siz konuşursunuz ben dinlerim, ortak bir nokta bulmaya çalışırız. Olmuyorsa da biter çeker gidilir yani. Çetrefilleşmesinin yegâne sebebi o, ona kaldığında da hep benim, hep benim. Sadece susuyorum, hiç konuşmuyorum” (K12, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu).

Barutçu, eril suskunluğun bir “*cezalandırma stratejisi*” olarak kullanıldığını vurgulamaktadır. Erkeğin eril suskunluğu kullanma sebebi, katı davranışlarını desteklemek ve diğerine bu sert görünümünü sergilemek niyetiyle şiddet odaklı bir metod olabilmektedir. Ancak, eril suskunluğun daima bir gücü desteklemek, erkeksi tutumun etkinliğini artırmak ve şiddete başvurmak adına kullanıldığını belirtmek eksik bir anlatım olmaktadır. Eril suskunluğun zaman zaman “*saklama stratejisi*” amacıyla da kullanıldığı gözlenmektedir. Erkek, bazen yakın çevresinde bazen de akrabalarla ilişkilerinde, genel anlamda toplum ile ilişkilerinde erkekliğine halel getireceğine kanaat getirdiği durumu gizlemek veya yaşadığı güçsüzlük hakkında söylemde bulunma ayrıcalığını kendisine tanımadığı için suskunluğa başvurabilmektedir (2015: 138). Dolayısıyla eril suskunluk, erkekler tarafından yaşanan problemlere karşı başvurulan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkek ne zaman konuşacağına, ne kadar susacağına kendisi karar vermekte bunu da eşin davranışlarını değiştirmek ve zaman zaman da “anlaşılmak” için kullanmaktadır: “Her şeyin konuşularak çözümlenebileceğine inanan bir insanım. Önce konuşmayı denerim, daha üste çıkıyorsa tamam sen haklısın der, susarım, ordan uzaklaşıyorum” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu); “Huylu huyundan vazgeçmiyor. Geçen gün yine böyle bir şey yaşadık. Ben ne yaptım biliyor musunuz? Hiç konuşmadım. Kendimi temize çıkartmak için şu bu demedim. Defalarca kendimi ifade etmeye çalıştım.” (K30, 53 Yaşında, Tır şoförü, Evli, Lise mezunu); “Sakin sakın konuşup sorunları çözerim. Genelde sorun olmaz, öbür eşimle sorunlarım olmadı çünkü. Ben böyle gördüm ailemden.” (K17, 34 Yaşında, Emekli, Evli, İlkokul mezunu); “Bir haftalık değil bu dedim, ömürlük bu. Ölesiye kadar dedim, ben de yine de sesimi çıkaramadım. Bağırıldar,

çağırdılar, sövmedik yerim kalmadı. Yine sesimi çıkaramadım. Sustum sustum, yutup oturuyorum” (K20, 29 Yaşında, İşçi, Evli, Ortaokul mezunu).

“Artık karşılaşmak istemiyorum (eşiyle) zarar vereceğimden değil. Artık istemiyorum, keşke zarar verse. Herkesin farklı farklı huyu vardır, benim hayatta her zaman dediğim şey şudur; ben elemanlarıma (çalışanlarını kastediyor) da söylemişimdir bunu. Ben size bağıırıyorsam, çağırıyorsam, trip atıyorsam bil ki sizi sevdiğimdendir. Sadece sustum mu korkun. Çünkü en güzel cevap bir insana susmaktır. Sustum artık, ona karşı konuşmak bile istemiyorum, görmek bile istemiyorum, zarar vereceğimden değil” (K13, 35 Yaşında, İşsiz, Evli, Ortaokul mezunu).

Bu anlatılardan hareketle konuşmamak, susmayı tercih etmek erkeklerin tartışmalara karşı sıklıkla kullandığı eril bir strateji olarak görünmektedir. K18 de aynı stratejiyi eşinin öfkesini kontrol edemediği zamanlarda kullandığını anlatmaktadır: “Başından beri öfke kontrolünü yapamayan bir insandı. Fiziksel anlamda yine bana vururdu, bir şeyler atardı, yine ben bir şey yapmazdım, çeker giderdim.” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu). K13 de benzer şekilde davrandığını ifade etmekte, kadın ve erkeğin yaşanan sorunlara karşın anlayışlı olması gerektiğini vurgulamaktadır:

“Sürekli tartışma oluyordu ama şiddet içeren bir şey olmuyordu. Sinirlendiğim zaman evi terk edip gidiyordum zaten. Eve çok geç vakit gidiyordum. Artık istemiyorsun ya. İstemediğim zaman Allahım kimsenin başına böyle bir şey vermesin. Ya bu konularda hani bayan olsun, erkek olsun anlayışlı olman lazım, istemiyorsan git bitir (evliliğini)” (K13, 35 Yaşında, İşsiz, Evli, Ortaokul mezunu).

K16 ve K2, evlilikte yaşadıkları problemlere karşı uzlaşmacı bir tutum sergilediklerini ve bu konuda eşleri ile hemfikir olduklarını belirtmektedir. Bu tutum araştırmanın diğer katılımcılarından farklı bir yolu tercih eden sayıca az erkeğin anlatılarında yer almaktadır: “Birimiz bir odaya gidiyor, birimiz bu odaya gidiyor. Yarım saat sonra oturup konuşuyoruz yine. Kapıyı kapatıyoruz, belki bazen halı altına süpürüyoruz ama illaki bir yerde karşımıza çıktığında çözüyoruz bir şekilde.” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu); “Biz zaten öncesinde tartışmıyorduk. Küçük çaplı filan. Ben ona sinirlenmiyordum. Diyelim ki tartışma yaşıyorduk, kapatalım telefonu diyordum o sakinliyordu. Sinirlenmem de sinirliysen de bir saat sonra konuşuyorduk. Hiçbir şey olmamış gibi.” (K2, 38 yaşında, Kargocu, Bekâr, İlkokul mezunu). Bunun aksine, fiziken ve iletişimsel uzaklığın yararına inanmayan ve sorunların hemen çözülmesi ve hataların sorumluluğunu almak gerektiğine inanan K19, eşi ile yaşadığı tartışmada kendi haklılığına vurgu yaparak daha dengeli bir iletişimi uyguladığını anlatmaktadır:

“Ben böyle durumda, ben kafamı dinlerim demenin veya bir ay uzaklaştırma (tedbir kararı) alıp da ortayı soğutmanın bir anlamı yok. Yani kendime ben mi hatalıyım, o mu hatalı diye sorarım. Kendim hatalıysam kabullenirim. Karşımdaki hatalıysa, sen de bu hataları yaptın derim. Aslında o bana karşı daha kaba konuştu ama ben üstüne gitmedim” (K19, 36 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu).

İlişki problemlerinin çözümünde aile danışmanlığı, çift terapisi gibi uzmanlık alanlarına başvurmak bir yol olarak sunulmuştur. Erkeklerin anlatılarına göre, bu destek mekanizmalarına katılım önerisinin eşlerden birisi tarafından yapıldığı, karşı tarafın da onayladığı ama kadının bu talepten vazgeçtiği, direnç gösterdiği için terapi/tedavi veya sağaltıma yönelik rehabilitasyona çift olarak katılım sağlanamadığı görülmektedir. Dolayısıyla ilişki sorunlarının derinlemesine çözülmekten ziyade bir çözüm arayışı aşamasında kaldığı durumlarla karşılaşmaktadır: “Soruyorum ne, ne oldu diye bir şey yok diyor kapatıyor. Ben çözemedim daha onu. Ben iki üç kere dedim psikoloğa gidelim dedim, ben alıyorum randevu gitmiyor, bir türlü neticeye varamadık.” (K3, 26 Yaşında, Tesisatçı, Evli, Ortaokul mezunu).

“Bayramdan sonraya kadar barışalım dedin dedim. Şeye gidelim dedi aile destek psikolog gibi bir şey. Destek oluyormuş, tamam dedim. Oturduk kafeye. Telefon ettim ben neresiyse görüşelim dedim. Ondan sonra ailemizi nasıl kurtaracağız diye konuştuk. Tamam dedim ben ona da, ne gerekiyorsa yapalım. Aradık sıra randevu aldık mesela şu saatte gelelim diye. Oradan ayrıldıktan sonra ben sana böyle bir şey demedim dedi, sen gideceksen git dedi bana. Hani aldırışken ben bir şey demedim. Burada konuştuğu ile dışarıda konuştuğu birbirini tutmuyor” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Ön Lisans mezunu).

Evlilikte yaşanan fikir ayrılıklarına çözümlerden birisi de “aile büyüklerinin” desteğinin alınması olarak anlatılmaktadır. Sancar’ ın belirttiği, pederşahilik olarak tanımlanan yaşça büyük erkek-babaları, kendilerinden daha küçük yaştaki erkekler, kadınlar ve çocuklar üzerindeki tartışmasız otoritesi yani “pederşahi erkeklik”, günümüzde yok olmaya (2016: 111) başlamışsa da araştırmadaki erkeklerin aktarımları bu tür erkekliğin yaşatıldığına ilişkin söylemleri barındırmaktadır. Erkekliğin tökezlediği noktalarda, daha büyük erkeklerin devreye girdiği ve “erkeklik kuralları”nı yeniden hatırlattığı görülmektedir. Aile kurallarının geleneklere uygun bir şekilde işletilmesinin ve sürdürülmesinin kanun ve uygulamaların üzerinde olduğu vurgusunu yapan K29, aile sorunlarının kamusal alana çıkmasından imtina ettiğini, en nihai durumda kamusal destek mekanizmalarının devreye girmesi gerektiğini vurgulamaktadır:

“Büyükler araya girdi, ne bileyim bizim dede, baba örfümüz adetlerimiz gelenek göreneklerimiz ortada. Bizde her şeyde kendi mahkemelerimiz, kendi karakollarımız oluyor, orada çözüm bulmaya çalışıyoruz (sülale içinde). En sonunda devlete bırakıyoruz, yani biz çok sıkışınca devlete bırakıyoruz. Öyle büyüklerin vasıtasıyla konuşuldu, tartışıldı (sorunlar). Şu an kötü değil (eşi ile ilişkisini kast ediyor). Ama tartışma oluyor” (K29, 44 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu).

“Kavgacı olmamalı iki taraf için de bardağın dolu tarafını görmeli. Eşin sana ters gelen bir şey yaptığında onu önce sorgulamalı her iki taraf için de. Planlı bir şekilde ona göre hareket edebilmeli. (K25, 30 Yaşında, Fizyoterapist, Boşanmış, Lisans mezunu)”. K25’in belirttiği gibi bazı erkekler ilişki sorunlarına uzlaşmacı ve işbirliğine yönelik, uzman desteğine ihtiyaç duyduklarına yönelik tutumlar sergilediklerini belirtirken, bir kısım erkek de evliliği bitirmeye,

anlaşmak veya çözüme yönelik adımlar atmak yerine biten iletişim gerekçesiyle evlilik kurumunu sürdürmemeyi tercih etmektedir. Bu çözümlerde erkekler tarafından kullanılan ortak dil, erkeklerin kadınlara yönelik dışsal hegemonya oluşturacak biçimiyle kadınların seçimlerini kontrol etmek gerektiği yönünde olmaktadır.

Araştırmada erkek katılımcılar, ilişkide yaşanan problemleri nasıl çözdüklerine ilişkin sorulara kendi öznellikleri ve farklı yaşam olaylarına yükledikleri anlamlar üzerinden yanıtlar vermişlerdir. Özellikle bu konu özelinde yoğun, uzun ve duygu odaklı anlatıların olduğu ve anlatıların çoğunun kadınları suçlama üzerinden olduğu gözlenmiştir. Erkeklerin anlatılarına göre ilişkide yaşan fikir ayrılıklarına karşı sundukları çözümlerin, susmak, konuşmamayı tercih etmek, ortamdan uzaklaşmak gibi stratejiler olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu durumların, ilişkide yaşanan zorluklara yüzeysel çözümler getirmesi dolayısıyla derinlemesine çözülmeyen sorunlar boşanma gibi yaşam olaylarına neden olabilmektedir.

3.8.2.10. Boşanma ve Boşanma Sonrası Yaşam: Yeniden Yapılandırılan Yaşamlar

Erkeklik dünyası, ilişkisel bir sürecin içerisinde harmanlanmaktadır. Diğer bir deyişle, kadınlarla kurulan ilişki biçimleri, erkekliğin iktidar mekanizmalarını kullandığına ilişkin ipuçlarını da içinde barındırmaktadır. Araştırmada, evlilik ilişkisini devam ettir(e)meyen ve boşanma sürecinde veya boşanmış erkeklerin anlatıları da erkekliğin döngüsel çıkmazına, güç ve otoritenin sarsılması durumunda kullandıkları stratejilere bakmak için önemli içerikleri sunmaktadır. Bu bağlamda, araştırma kapsamında görüşülen erkeklerin %4,07'sinin (11 erkek) medeni durumunun boşanmış olduğu görülmektedir. Eş veya partner ile ilişkinin nasıl olduğunun irdelendiği bu bölümde boşanmaya doğru giden ve boşanma sonrasındaki yaşam olayları zaman zaman duygusallığın eşlikçisi olarak görülmektedir. K13, boşanma isteğinin tek taraflı olmasının zorlukları ile yıpratıcılığı karşısında mücadeleci bir tutum sergilemesine yol açmaktadır:

“Bu son zamanlarda gecenin üçünde bana mesaj atmaya, aramaya başladı. Beni tahrik edici. Beni bu saatlerde artık hiç arama. Beni arama gereği duyacağın şey sadece çocuklarım. Hasta olur. Sen erkek misin? Sen niye gelmiyorsun? Bitirelim, tamam bitirelim. Sabah Adliye’de görüşürüz diyor, tamam diyorum bütün masrafları da bana ait. Sabah dokuzda arıyor; ben boşanmayacağım, tamam sen bilirsin diyorum ki bir gün mutlaka boşanacağız. Anlaşmalı olarak ...Ben yedi, sekiz aydır hiç eve gitmiyorum. Bu süre zarfında iki aydır da fabrikada kaldım, buna şahitlerim de var. Fabrikada bir odam vardı, benim orada çekyatı açıyordum. İki ay boyunca orada kaldım. ... En son kararımı vermiştim, çünkü apart ev gibisi olmuyor. Fabrikada o gürültünün içinde. Arabanın içinde çok yattım. Sırf eve gidip de sinir olmayayım ya da bir olayla karşılaşmayayım diye. Benden uzak olsun ki” (K13, 35 Yaşında, İşsiz, Evli, Ortaokul mezunu).

Boşanma sürecinde olduğu anlaşılan K13, öfkesi ile baş başa kaldığında kendisini kontrol edemeyeceğine dair güvensizlik yaşamaktadır. Dolayısıyla hegemonik erkekliğin eşdeğer tutulduğu fiziksel yeterlilik, üstünlük ve sertlik imajlarına uygun davranma hakkını saklı tutarak olası riskleri kendi kontrolünde tutma eğilimi sergiliyor gibi görünmektedir. Erkeklerin boşanma kararı konusundaki anlaşmazlıklarına bir diğer örnek de K14'ün anlatılarında yer almaktadır. Eşinin boşanma isteğindeki kararlılığına anlam veremediğini belirten katılımcı, tek taraflı boşanma isteğinin zorluklarını anlatmaktadır:

“Kendi kafasına vuruyor ‘boşan’ diye bağıyor. Arabayla filan gelip geçerken, muhabbet çıktığında kaç kere direksiyonu çevirdi, kaza yaptıracaktı. Bir daha dedim uzak duralım dedim. Olmayacak çünkü hani bana diyor, benim üzerime alınıyor tedbirler ama yaptıkları kendisinin aslında benim ona almam (uzaklaştırma) gerekiyor ama o bana alıyor (gülüyor). O gün arabayla giderken hiçbir şey yokken muhabbet açıldı mı? Gel barışalım dediğimde, tamam diyor, yarım saat sonra, on dakika sonra tekrar değişiyor. Yoldan falan giderken elinden direksiyonu ittiriveriyor. İki kere üç kere kazadan döndük, ana yoldan giderken ittiriveriyor direksiyonu” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Ön Lisans mezunu).

K32 de boşanma sürecinde eşi ile maddi kazançların bölüşümünden ve bundan kaynaklanacak sorunlardan ziyade anlaşmalı ve sağlıklı bir boşanmanın gerçekleşmesine dair isteğini dile getirmektedir: “O her şeyi yatırım istiyordu, sürekli altın aldık. Buradan fabrika aldı işte. Hepsi onda senin canın sağolsun dedim. Hiçbir şey istemiyorum dedim. Yeter ki düzgün bir ayrılık olsun ama ayrıldıktan sonra hala daha ben şiddet görüyorum.” (K32, 41 Yaşında, Öğretmen, Boşanmış, Lisans mezunu).

Boşanma sonrasında baba olan erkeklerin baba kimliklerinde bir değişim yaşanmaktadır; toplumsal cinsiyet rollerini bir referans noktası olarak görürken, çocuklarıyla olan ilişkilerine duygusal olarak daha fazla dâhil olmak istemekte ve alternatif bir modelin gerekliliğiyle yönlerini kavramakta güçlük çekebilmektedirler. Bu deneyime sahip babalar, eşleri ve çocuklarıyla sevgi ve duygusal yakınlığa dayalı ilişkiler lehine, kendi babalarının temsil ettiği modelden güçlü bir kopuş yaşamaktadırlar: Bu ilişkilerin inşasında, geçirilen zaman miktarı ve kaliteli zaman ile çocuğa karşı davranışlar, seçimler ve beklentileri sorgulamayı seçmektedirler (Zajczyk ve Ruspini, 2008: 103).

Bu araştırmada da boşanma sonrasında erkeklerin sorun alanlarının birisinin çocukları ile ilişki değişimine yönelik olduğu görülmektedir. K32 ve K36, çocuklarının velayetini alamadıklarını ve görüş günleri de dâhil olmak üzere çocukları ile vakit geçiremedikleri için eşlerini suçlamaktadır. Babalık rollerini yerine getirmeye istekli olduklarını ancak eski eşlerinin bunu engellemesi nedeniyle sorun yaşadıklarını anlatmışlardır: “Benim çocuklarımı göstermiyor. Üç tane çocuğum var. Şu anda size yalan söylesem Allah sorar, oğlan yanımda. Boşanalı iki sene oldu. Velayet onda. Görüş günlerinde getirmiyor” (K36, 39 Yaşında, İşçi, Boşanmış, İlkokul mezunu).

“Böyle bir şey var mı? Ben üniversite okurken çok ölçtüm biçtim. Bu nedenle hâkimlere de kızdım, avukatlara da kızdım. Demezler mi görüş günün çok az, biz buraya yazalım demesi lazım. Bir çocuk sadece annesinin değildir, yarısı babasınındır. İnanın benim kadar hakkı vardır onun da, tam tersini düşünüyorum beş gün ben de bir gün onda bu da adaletsiz. Annesiz yaşayamaz ee babasız. Hele ki kız çocuğu benim için çok değerli. Bu şehirde kalmam bile en büyük gösterge. Bir tek memleketime yakın olması hastalandıklarında yanlarına gitmem lazım. Sonuçta ben kızım için burada (aynı şehirde) kalayım bir anne olarak bunu düşünmesi lazım” (K32, 41 Yaşında, Öğretmen, Boşanmış, Lisans mezunu).

Bu durumu yaşayan erkeklerin anlatılarında babalık pratiklerinin, evliliğin sona ermesiyle daha da zorlaşabildiğini görmek mümkündür. Evlilik akdinin bitmesine rağmen ebeveyn sorumluluklarının devam etmesi gerektiği ancak baba olarak erkeklerin bunu eski eşlerinin duygusal yönlendirmeleri gerekçe göstererek gerçekleştiremediklerini ve bundan üzüntü duyduklarını ifade etmektedirler:

“Sadece benim ağırıma giden çocukları bana karşı doldurması. Benim oğlum benim yüzüme bakmıyor şu an (ağlıyor). Çocuk yüzüme bakmıyor nedense. Okulu değiştirmiş (eski eşi) haberim yok. Ben bunu e-okul varya formasına bakınca öğrendim maalesef. Çocuk istemiyor, zaten gelmiyor yani. Küçüğü de koparıyor ortalığı polis getirecek onu da. Çocuğun psikolojisi de iyi olmayacak eminim o sebepten dolayı da şey yapamıyorum. Polise gidip de ben çocuğumu göremiyorum diyemiyorum yani” (K11, 35 Yaşında, Serbest Meslek, Boşanmış, lise mezunu).

Güç ilişkileri işbölümlerinin içine gömülüdür ve bunlar tarafından pekiştirilmektedir. Yani, kimin kim için ne yaptığına ve bu emeğin sonuçlarının kim tarafından nasıl sahiplenildiğine dair toplumsal pratikler, güç ve eşitsizlik ilişkilerini inşa etmek üzere işlemektedir (Young, 1990: 50). Erkekler, babalık rolleri üzerinden hem bir “ebeveyn”, hem de “ailenin reisi” olmakta ve çoğunlukla da evin geçimini sağlayan asli aktör konumundadır. Cinsiyetlendirilmiş iş bölümü, toplumsal ilişkilerdeki ataerkil örüntüler üzerinden kurulurken, aile ilişkilerinde babaların babalık rollerini icra etmesini, baba olmak için desteklenen kültürel anlam kümelerini, arka planında işleyen erkeklik normlarını oluşturan toplumsal yapıya işaret etmektedir (Bozok, 2018b: 31). Dolayısıyla, maddi kazancı sağlayan erkekliğin, boşanma sonrası yaşamını düzenlemesi de ve çocuklarına maddi güç sağlamaya devam etmesi de beklenmektedir. Bu durum araştırmaya katılan erkeklerin de boşanma sonrası çocukları ile ilişkisinde “çocuğu için maddi harcamalar yapan baba” konumunu devam ettirdiklerini, finansal açıdan zorluk yaşadıklarını göstermektedir:

“Çocuk istemediği için açmadım velayet davası. Birazcık isterse hiç durmayacağım, artı çocuğu öyle bir işlemler ki (eski eşi ve ailesini kast ediyor) bizi bankamatik olarak görüyor. Bankamatik gibi maalesef. Ne yemek yiyeceğiz? Acıktın mı? Hayır, alışveriş yapmayacak mıyız? Babacım geçen hafta aldık. İkisine söylemesi ayıptır beş bin liraya yakın para harcadım. Yani ben memurum beni de zorluyor. Bu sefer annemin yanına gitsem mi demeye başladı. Telefonla görüştürmüyor zaten eski eşim. Öyle sıkıntılarım var” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu).

“Arkadaşlarıma da anlatıyorum, söylüyorum ki bilsinler. Benim kızıma nasıl davrandığımı görsünler. İleride kızım bana sorduğu zaman ben işte bu anlatsın. Ben burada on yedi bin lira harcamışım bana göre büyük para. Ayakkabı alıyorum, kaliteli de alırım dedi ki bana (eski eşi) sen kızıma para harcamıyorsun hiçbir şey almıyorsun. Terbiyesizliktir, edepsizliktir, ahlaksızlıktır. Çocuk için baskı devam ediyor” (K32, 41 Yaşında, Öğretmen, Boşanmış, Lisans mezunu).

Boşanma sonrasında erkeklerin farklı sorumluluklar üstlendikleri anlaşılmaktadır. Bunlardan birisi erkeğin çalışma yaşamının yanı sıra çocuk bakım sorumluluklarını yerine getirmesidir. Bu konuda başka kişilerden destek alması ise anne ve baba rollerinin ötesinde ilişki sorunlarına yol açmaktadır. Bu sorunların üstesinden gelme konusunda ise uzman desteğinin alınması ve boşanma sonrası değişen rollere sağlıklı uyum sağlamanın önemi K24’ün anlatıları ile gündeme gelmektedir:

“Ben boşandıktan sonra bak sen iyi değilsin diye psikoloğa da gönderdim (eski eşini). Ondan sonra psikolog beraber gelin demiş, ona gittik ama sürekli beni suçluyor. Çocuğa elemanın (çalışanın) bakıyor, senin sevgilin mi diye soruyor bana. Psikoloğun yanındayız, boşanmışız. Bir üç ay filan zaten annesinin yanına gitmek istemiyordu. Benim yanımda kaldı. Sonra çift terapisine gittik. Sonra eleman bakıyordu çocuğa, suçladı o bakıyor sen bakmıyorsun ki diye. Suçlamaktan başka bir şey yapmadı terapide. Evlilikte kıskançlık dışında ufak tefek şeyler vardı da ikinci çocuktan sonra baya baya hırçın olmuştu artık” (K24, 34 Yaşında, Kuaför, Boşanmış, İlkokul mezunu).

Erkeklerin anlatılarına göre, boşanma sürecindeki erkeğin bu süreci sağlıklı -boşanmayı isteyen taraf olarak- anlaşmalı ve daha az duygusal hasarla deneyimleme isteği ön plana çıkmaktadır. Boşanmış erkeklerin ise sorun alanlarının çocuklar ile ilişki kalitesinin ve süresinin azalması, çocuğun bakım ve sorumluluğunu alma, hayatını bu çerçevede yeniden organize etme, baba rollerinin devam etmesine uyum sağlama, arkadaş ve yakın çevre ile yaşanan kentin seçimini çocuklarına yakınlık bağlamında yeniden tasarlanması gerekliliği sayılabilmektedir. Arıkan ve Kaplan (2022: 114), boşanma sürecinde ve sonrasında erkeklerin yaşadığı sorunların, sosyal destek alamamaları, yakın çevrelerinden uzaklaşarak güçlü duruş sergilemeye çalışmaları, çocuğuyla yeterli vakit geçirememesi nedeniyle yaşanan izolasyon hisleri, finansal bağlamda eski karısının aynı zamanda kendisinin yaşam standartlarını düzenlemek keyif ve hobilerinden feragat etmek zorunda kalması gibi yıpratıcı sonuçlar olarak aktarmaktadırlar.

Boşanma, aile içerisinde toplumsal cinsiyet rolleri bakımından erkekliğin ayrıcalıklı ve iktidar sahibi konumunun değişmesi, erkeklerin karar verici pozisyonuna ket vurması ve erkekliğin gücünü sorgulatması açısından zorlu bir deneyim olmaktadır. Gücün meşruiyetinin yeniden tesis edildiği aile kurumunun ortadan kalkması, erkekler için yeni bir kendilik ve öznellik inşasını beraberinde getirmektedir. Hâlbuki Bourdieu’nun bahsettiği “toplumsallaşmış öznellik”, bireysel, tarihsel bakımdan aile ve sınıf ilişkileri üzerinden kolektif ve bunlara ilişkin

deneyimlerin edimiyle süregelen belirli yaşam pratiklerinin ihtiva ettiği davranış biçimlerinin nesnel zeminidir (Bourdieu, 1990). Bu zeminin boşanma ile sarsılması, erkekliğin toplumsal statüsünde farklılıklar ve zaman zaman da kayıplar yaşamasına sebep olmaktadır.

3.8.3. Cinsiyete İlişkin Yargılar Bağlamında Kadına Yönelik Şiddet

Bu tema başlığı altında, erkeklerin anlatılarından hareketle, erkekliğin ne anlam ifade ettiği, baba olma deneyimleri ve erkeklik pratikleri, erkeklik ile ilgili toplumsal değerler, tutumlar ve kalıpyargılar ile kadınlık tanımlamaları, erkeklerin şiddeti tanımlama ve meşrulaştırma biçimleri, şiddetin nedenleri ve sonuçları, şiddet uygulayan olarak fail kimliğine yönelik algıları ve kadın-erkek eşitliğine söylemler tartışılacaktır.

Cinsiyet sistemlerinde (herhangi birinde) kadınlık ve erkekliğin kurulumu farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Bunun bir ürünü de erkekliğin kalıtsal değil, icrai olduğuna dair bir yaklaşımı işaret etmektedir (Özbay ve Baliç, 2004: 91). Dolayısıyla, erkeklik ve kadınlık kültürel olarak değişkendir, cinsellik, değer yargıları ve inançlar bağlamsaldır, ancak kültürel bağlam genellikle ulusal kültür özelliklerine benzer olmamaktadır (Gutmann, 1997: 390). Çeşitli bağlamlar ve alt kültürler çerçevesinde farklı biçimlerde şekillenen erkeklik ortak amaçlara hizmet etmektedir. Bu amaçlardan birisi de kadınlığın zıttı olması yönünde bir eğilim göstermesi olmaktadır. Erkekliğin “kadın olmamak” ile ilişkilendirilmesi ve toplumsal olarak neden ve nasıl inşa edildiğine dair göstergelerin belirlenmesi için erkeklerin “kadınlık” a yükledikleri anlamların anlaşılması önemlidir. Kadının kim olduğu, kadın olmanın belirleyici etmenleri, kadının toplumsal cinsiyet düzenindeki konumu üzerinden yürüyen kadınlığın öznellik süreci toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin de nedenleri konusunda fikir veren tartışmaların odağı olmaktadır. Bu bağlamda, Avşar, günümüzde kadına ait olduğu düşünülen özelliklerin erkeğe, erkeğe ait olduğu düşünülen özelliklerin kadında görülebildiği görüşü değişen roller çerçevesinde tartışılmakta (2017: 228) olduğunu belirtmektedir. Buna rağmen ataerkil iktidara sahip erkekliklerin, doğal, ebedi, evrensel olduğuna ilişkin temayülün aksine, tarihsel, toplumsal ve kültürel koşulların ürünü olduğu, ataerkillikten ve cinsiyetçi tutumlardan vazgeçtiklerinde ise kendilerinden ve erkekliklerinden kayıp vermeyecekleri de bir gerçekliktir (Bozok, 2015: 36).

Erkekliğin anatomik düzeydeki farklılık üzerinden olmamakla beraber bu farklılıkların toplumsal alanda konumlanma biçimi ile değerlendirilmesi, kadın kimliği ve pratiğinden ayrılarak iktidar pratiği temelinde kurumlaşmasına yol açmaktadır (Yuval-Davis, 2020). Bu kurumsallaşmanın kaybı veya yok olma tehdidi ise erkekliğin bunu koruma isteğini gündeme getirmektedir. Buna rağmen Avşar’ın belirttiği gibi, egemen erkeklik, kaybını yaşadığı iktidarı,

modern düzenin desteklediği ideal erkeğe benzeme çabasında görmektedir. Günümüzün değişken toplumsal cinsiyet rollerinin eş rolüne de yansması kaçınılmazdır. Kadının ev içi alandaki sorumluluklarına ilişkin beklentileri ile ev dışındaki eril bağlamda tanımlanan alanlardaki sorumluluklara ait beklentiler çatışmaya uğramaktadır. Modern dünyada erkekten beklenen, paylaşımcılık, duygusallık, eşitlikçi yaklaşım, romantizm, babalık, çocuk bakımına ve ev içi sorumluluklara katılımı; çalışma yaşamı, askerlik gibi alanların sert, rekabetçi, güçlü olmayı gerektiren roller çerçevesinde tanımlanması krize neden olabilmektedir (2017: 235). Bu krizin çıktılarında ise şiddet gibi durumların olabildiği ve kadına karşı dizginlenemeyen bir öfke halinin ortaya çıktığı gözlemlenmektedir.

3.8.3.1. Erkekliğin Anlamı ve Şiddet İlişkisi: Kadın Erkeğe “Güven” Vermeli!

Erkekler, hegemonik erkekliğin toplumsal biçimlerini referans kabul ederek bireysel yaşamlarına uyumlu hale getirmek suretiyle kendi doğalarına özel ve yeni ölçütleri adeta bir mozaik döşer gibi oluşturmaktadır (Coles, 2008). Coles, bir erkeklik alanına bağlı alt alanlarda faaliyet gösteren çoklu baskın erkekliklerin olasılığından bahsetmektedir. Aynı zamanda erkekliklerin, egemen ve ikincil erkek grupları arasındaki mücadelelerin bir sonucu olarak hem üretildiği hem de yeniden üretildiği yolların varlığına işaret etmektedir (Coles, 2009). Dolayısıyla erkekliklerin farklılaşmış tezahürlerinin toplumsal hafızada sürdürülme yeteneğinin nasıl olduğuna ilişkin açıklamaların erkeklerin perspektifinden irdelenmesi önemlidir. Öte yandan erkeklik, birbirinden farklı renk ve dokuları içinde barındıran birden fazla “parçadan oluşan bir yamalı bohça”dır. Söz konusu parçalar arasındaki bağ ise ataerkilliktir (Bozok, 2011: 15). Toplumsal yaşam içerisinde, bir takım yönlerden ortaklaştırılmaya çalışılan erkekler farklı şekillerdeki sosyalleşme pratiklerinde, toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinden söylemlere de maruz kalmaktadır. Söz konusu maruziyet, bazı erkeklerde kalıplaşmış ve sorgulanamaz özelliklerin var olduğu inanç ve davranış repertuarını oluştururken, bazılarında ise çeşitli süreçlerin tekrar değerlendirilerek dönüştürülmesi gerektiğine ilişkin motivasyon yaratabilmektedir (Çelik, 2016: 6). Erkeklerin düşünce ve davranışlarına ilişkin bütünlüğün nereden kaynaklandığı veya Sancar’a atıfla, erkekliğin tam olarak ne ifade ettiği konusunda çelişkiler barındırdığı tartışma konusudur. Buradan hareketle, erkeklik davranışlar, kimlikler üzerinden mi kurulmuştur yoksa ilişkisel bir temsiliyeti mi anlatmaktadır? Bu soruların dışında erkeklik, imgesel bir konuma veya söylemsel olarak inşa edilmiş performansla dayalı pratikleri mi kast etmektedir, bu soruların cevabı net olarak verilememektedir (Sancar, 2016: 20).

Sosyalizasyon süreci boyunca, erkekliğe atfedilen duygusal güçlülük ve tam yetkinlik özelliklerini taşıma gerekliliği karşısında araştırma sonuçlarında gösterildiği üzere erkek çocuklarının kendi duygusal zorluklarını pek tartışmak istemedikleri görülmektedir (Maccoby ve Jacklin, 1974: 177). Erkekler, zayıflık, güçsüzlük, yetersizlik gibi duyguların ifade edilmesinden yana korunmayı erken yaşlarda öğrenmektedirler. Buradan hareketle, bu araştırmada da erkekliğin anlamının tartışılması için sorulan sorulara cevap vermekte zorlanabildikleri, yaşantılar aracılığıyla erkekliğe atfedilen normlar üzerinden sorgulamalar yaptıkları görülmektedir.

Ataerkil söylemin istediği, erkeğin yalnızca “fiziksel bakımdan güçlü” olması değil aynı zamanda “psikolojik bakımdan da dayanıklı”, “cesur” ve “erkeksi” olması gerekliliğini besleyerek bunun erkekliğin ezeli doğası olduğunu içselleştirmelerine yol açmaktadır (Bozok, 2011: 15). Araştırma kapsamında görüşülen erkeklere göre erkekliğin anlamı maddi ve manevi olarak muhtaç olmamak ve hatta maddi açıdan güçlü olmak, ailesine maddi açıdan bakım verebilmek ile eşdeğerdir: “Kendisi ayakları üzerinde durabilmeli. Kimseye muhtaç olmamalı. Maddi manevi. Manevi olarak kendisini ezdirmeyecek.” (K1, 38 yaşında, Serbest Meslek, Evli, Ortaokul mezunu), “Para. Başka bişey değil ya para. Erkek isterse en sünepe adam olsun, cebinde parası varsa en güçlü o, şu anda öyle maalesef. Sizin bilginiz ne kadar güçlü olursa olsun parası olan güçlü.” (K11, 35 Yaşında, Serbest Meslek, Boşanmış, lise mezunu), “Ben eşime ben evime bağlı biriyim. Deseler ki bugün parasal sıkıntın mı var yok. Evim var, arabam var. Artı benim belirli bir limitim yani çalışıp birikmişliğim var. Benim aileme bakacak kazanmışlığım var. Kazanmaya da çalışıyorum.” (K5, 41 Yaşında, İşçi, Evli, İlkokul mezunu). K24 ve K29 ise erkekliği ailesinin ve çocuklarının başında duran, onları koruyup kollayan olarak tanımlamaktadır: “Çocuğuna sahip çıksın yeter.” (K24, 34 Yaşında, Kuaför, Boşanmış, İlkokul mezunu), “Ailesinin başında dimdik durmak yani çoluk çocuğun başında durmak.” (K29, 44 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu).

Türker’e göre; “Erkeklik sıkı sıkıya uyulması gereken bir akittir. “Erkek (...) erkle tartılan, erkle tanımlanan, serüveni erk peşinde bir varoluşun bekçisidir.” (2004: 8). Buradan hareketle, erkekliğin uyulması gereken zorunluluklarının olduğu, daha büyük erkeklerin aktarımıyla öğrenilen davranışların aile sistemi içerisinde yeniden üretimine dayalı erkeklik pratikleri haline geldiği görülmektedir:

“Ben atamdan öğrendiğim için çoluğuna çocuğuna, eşine sahip çıkacaksın, uçkurunu çözmeyeceksin. Ben daha çözmedim. ...Kendimi onlara adadım. Bu anlattıklarım biraz da ailenin terbiyesi ananın babanın terbiyesiyle gelen bir şey. Anlayış çok lazım bence her şeyin başı eğitim. Çocukluktan da dâhil sonradan dâhil önce eğitim. Beni istemeyebilirler ama ayakları üstünde dursunlar” (K27, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu).

Toplumsal ilişkiler düzeninde şekillenen ve belirli toplumsal koşullarda anlamını ifa eden “diğerlerinden daha fazla erkek” olma değışkenlik gösteren bir duruma işaret etmektedir. Mesela, “erkeksi”lik kimi şartlarda kaslı bir bedene sahip olmayı gerektirse bile başka koşullarda “erkeksi” olmanın karşılığı partnerine yönelik koruyucu davranışlar içinde bulunmayı, belirli bir şekilde giyinmeyi, bıyık bırakmayı, sık tüylü bir bedene sahip olmayı veya aşırı cinsel performansı gerekli kılmaktadır. Bunlara rağmen, erkek olarak doğan bir kişinin sadece kendisi olması ve varoluşunu kendiliğinin çizgisinde sürdürmesi için bu gibi özelliklere ihtiyacı bulunmamaktadır (Bozok, 2011: 20). İhtiyaçları olmadığı düşünülse dahi erkeklerin erkeksi olma özelliklerine ihtiyaç duydukları görülmektedir. Yapılan görüşmelerde, erkeklere göre “erkek olmak”, dayanıklı meşe ağacı (Pollack, 2002: 69) gibi sağlam ve güçlü olmak anlamına da gelebilmektedir. Erkek olmanın fiziksel olarak güçlü olmayı tanımladığına ilişkin anlatılar kadınların ise güçsüz olduğuna ilişkin kıyas mekanizması üzerinden aktarılmaktadır: “Rabbim zaten vücudumuzu güçlü vermiş. Kadına güç kullansın diye vermemiş ki, çalışsın diye vermiş.” (K28, 36 Yaşında, Galerici, Boşanmış, Lisans mezunu), “Güç bakımından tabi ki erkek daha güçlüdür. Beş tane bir kadın bir erkekle baş edemez (gülüyor). Edebilir mi sizce edemez.” (K19, 36 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu), “Kuvvetleri. Mesela bayanlardan daha kuvvetli. Ben kaldırırm seksen kiloyu, siz kaldırırsınız yirmi kiloyu hesabı.” (K8, 52 Yaşında, Emekli, Evli, İlkokul mezunu).

Erkekliğin temel unsurları arasında, daima güçlü ve kontrol sahibi olmak, bunun yanı sıra yakın çevresindeki annesi, babası, kardeşi, karısı yani bakmakla yükümlü olduğunu düşündüğü herkesin sorumluluğunu alma, bu gücü ve cesareti sergileme yönünde her türlü girişimi gösterebilme yetisi sayılabilmektedir (Çelik, 2016: 2): “Ben zaten evime bakmaya yükümlüyüm. Erkeği güçlü kılan nedir? Mutlu bir ailesi olsun, mutlu çoluğu çocuğu olsun.” (K12, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu). Erkekliğin çetrefilli ve zorlu toplumsal inşasında yerine getirdiği evlilik ve aile kurma yolunda başarılı olması ve aile birlikteliğini sürdürmesi de gerekmektedir. Bu aynı zamanda güç ve iktidarın da sürdürülmesine yönelik erkeklik hafızasının kodlarından birisidir. Toplumsal olarak erkeğin güçlü olduğuna ilişkin inancın, yine erkeğin “zaafları” nedeniyle kırıldığına yönelik anlatılar görece az olmakla beraber K16, bu durum hakkında anlatıları olan katılımcılardandır. K16, erkeklerin alkol kullanımına karşı “zaafları” olabildiği için acizleştiğini ve buna karşı utanç duyabildiğini anlatmaktadır:

“Erkeklerin zaafları daha fazla. Kadın mesela. Erkeğin kadına zaafı daha fazla, kumara zaafı daha fazla. İçkiye zaafı daha fazla. Eğilimi daha fazla daha ziyade. Bu da erkeği ister istemez acizleştiriyor. Ben alkol aldığım zaman, sarhoş olduğum zaman videoyaya çekiyorlardı beni. Ben aciz bir insanım. Utanıyordum. Kendimden utanıyordum. Çocuğumdan utanıyordum, eşimden utanıyordum. Bu acizlik, ben cebimde

para olmasa da içiyordum. Ama bir kadın bunu içmeyebiliyor, kendini tutabiliyor” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu).

Araştırmada erkeklerin güçlü olduğuna dair anlatıların yanı sıra erkeğin gücünün arkasındaki gerekçelerin neler olduğu da irdelenmiştir. Buna göre, erkeğin gücü kadının varlığına, desteğine, ailesinin olmasına bağlı olarak gelişen bir unsur olarak anlatılmıştır. Erkekliğin ilişkisel bağlamda kurulduğunun bir kanıtı olarak düşünülen bu anlatıların özünde, erkeğin güç sahibi olması, özel alanda inşa edilen ve kadının erkeğe güven vermesi üzerinden sürdürülen bir dinamiktir: “Arkasında eşidir. Destekçisi eşiyse o erkek güçlüdür. Maddi de manevi de.” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Ön Lisans mezunu), “Arkasında sağlam, taş gibi bir bayan olursa, eşi olursa çok güçlü olur.” (K5, 41 Yaşında, İşçi, Evli, İlkokul mezunu), “Kadınlardır tabi. Hani her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır. Bir sıcak yemek vardır, huzur vardır. Allahım herkese nasip etsin inşallah.” (K7, 35 Yaşında, Oto kaportacı, Bekâr, İlkokul mezunu).

Araştırmada erkeğin güçlü olmasının gerekçeleri arasında en sık sözü edilen tema, “kadının erkeğe güven sağlaması” ve erkekliğin icrasında önemli bir rol üstlendiğidir. Bunun yanı sıra erkeklere göre, erkeklik konumunun sürdürülebilmesi için kadının işbirliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Gündelik yaşam pratiklerinde kadının erkeği desteklemesi, ihtiyaçlarını karşılaması, erkeğin gücünü kazanmasında temel koşul olarak anlatılmaktadır: “Erkeğin güveni. Erkek kadına güvenirse o zaman bitiyor (K2, 38 yaşında, Kargocu, Bekâr, İlkokul mezunu), “Yalancı olmaması lazım bence. Daha çok kadınlar için geçerli. Yalan söylemesin, ne yaptıysa bugün aynısını yapması lazım.” (K35, 46 Yaşında, İşçi, Bekâr, İlkokul mezunu), “Bir erkek de evine, eşine, ailesine destek olmalı arkasında durmalı, güvenç olmalı. Eşine saygılı olman lazım, saygıda kusur etmemen lazım.” (K3, 26 Yaşında, Tesisatçı, Evli, Ortaokul mezunu).

Erkekler gücünü sürdürmek için kadının güvenine, sadakatine, desteğine ihtiyaç duymaktadır. Kepekçi, erkekliğin zorluğuna vurgu yaparak, daima dışarıdan bir onaya ihtiyacı olması gerektiğini, bu onay gelmediğinde ise erkeklik kimliğinin sallantıya girebildiğini ve sonuçta imkânsız bir mücadelenin ortaya çıktığını belirtmektedir (2012: 75). Buradan hareketle K4 ve K6 da başarılı ve güçlü olmalarının ardında kadınların onayının elzem olduğuna dair görüşlerini paylaşmışlardır:

“Güvenildiğinde seni sorgulamayan, yanında olan yanında olduğunu hissedebildiğin. Ya bir ara eşim destek oldu dükkân açtık beraber. Hiçbir zaman hayata olumsuz bakmamışımdır. Bir arada olalım ateşleyici olmuşumdur... Eşinin hevesini yükseltmesi lazım. Ortak bir iş yapıyoruz, zedelenmeye kullanılmaya açık. Başaramayacağımız bir iş yok, ev de alırsın, araba da alırsın birlik olduktan sonra dedim ona” (K4, 45 Yaşında, Usta öğretici, Evli, Lise mezunu).

“Bir kadın kocasına yani güven verirse o kadar, erkek daha güçlü olur. Sadakat olsun, iyilik olsun onunla beraber yürüsün, ihanet etmesin bence bir erkeği çok güçlü yapar. Bayan ardında olursa sana sadık olursa sana güvenç sağlarsa o zaman erkek erkek gibi olur” (K6, 52 Yaşında, Emekli, Boşanmış, İlkokul mezunu).

Erkekliğin anlamı, araştırmaya katılım sağlayan erkeklere göre büyük erkeklerden öğrenilen, ilişkisel olarak deneyimlenen, maddi olarak gücü temsil eden, kadının desteği, bağlılığı ile başarıya ulaşan, ailesini koruyup kollayan, zaafı ile zaman zaman kırılabilirliği da içinde barındıran, fiziksel olarak gücü temsil eden bir toplumsal inşa sürecinin yansımasıdır.

3.8.3.2. Erkekliğin Babalık Görünümleri: Yaşan(a)mayan Çocukluğu Telafi Etmek

“Erkekliğini ispatlamış erkeklerin konumu [olarak] babalık” (Selek, 2018: 22) ile erkekler, ulaştıkları bu erkeklik kudretini karısı ve çocukları üzerinden geliştirmeyi sürdürmektedir. Özellikle erkek çocuğa sahip olan erkek, ona dayatılan ve içselleştirerek katettiği erkeklik aşamalarını ömrü boyunca küçük bir çocuğa yüklemekle mükelleftir (Barutçu, 2013: 135). Dolayısıyla babalık rolleri, hegemonik erkekliklerin aktarılmasında ve yeniden üretilmesinde önemli bir kesişim alanı görevini temsil etmektedir.

Öte yandan baba olmak erkekliğin en zor hallerinden birisidir. Çünkü, erkek için baba olmak, doğuran anne ile biyolojik ve somut bir bağın olmaması hasebiyle zor kurulan bir ilişkiyi yansıtmaktadır. Baba olmak çocuğunun geçimini sağlamak anlamını taşıırken, uzun saatler boyunca piyasada “çalışan” ve erk mekanizmalarında “aile reisi” konumunda olan erkekler, babalık rollerinden uzaklaşmakta, bu durum da “patriarkal kriz”i yaratmaktadır (Sancar, 2016: 121). Bu çerçevede, araştırmadaki erkeklerin de, iş yaşam koşulları nedeniyle çocukların bakım sorumluluğunu annelerine yükledikleri, bakımı paylaştıklarında ise bundan muzdarip olabildikleri görülmektedir. Bu durum araştırmada erkeklerin kadınların bakım sorumluluğunu yönetemediklerine dair düşünceleri çerçevesinde eril dil kullanımları ile dile getirilmektedir. Buna rağmen eşitlikçi tutum sergileyen ve çocuğa bakım verme sorumluluğunun eşit paylaşımını dile getiren K25, anne-baba kimliğinin oluşması ile iletişimsel çatışmaların daha da derinleştiğini, bu durumun evlilik ilişkisine yansıdığını, bunun yanı sıra baba olmanın ise iş-ev dengesine sirayet ederek zorluklarla dolu bir serüven olduğunu anlatmaktadır:

“Dışarı çıkmaya vaktim yok gibi bir şeydi. Çocuk gece uykusundan çok kalkıyordu, beni de küfürle bile kaldırmışlığı vardır eşimin. Sonra işe gidiyorum sabah, bizim mesleğimiz biraz yorucu. Akşam eve geliyorum, çocukla ilgilenmeye bir başlıyorum gece yatıncaya kadar, o yattıktan sonra o da şey yapmıyor diye bir şey yok. Bakım veren olmak zor o da yoruluyor, ben de yoruluyorum, suçlamıyorum. Kendine vakit ayıracak. Arkadaşınla git kahve iç diyordum, ben gidemiyordum, ben gitmiyordum, istemiyordum. Bu kadar özverili ya şöyle karşı taraftan da görüyorsa olur ama tek taraflı olursa yorucu ve yıpratıcı” (K25, 30 Yaşında, Fizyoterapist, Boşanmış, Lisans mezunu).

Babadan oğula geçen erkekliğin iş piyasasına yansımaları, baba mesleğini ele alması için oğulların eğitilmesi, erkeklerin kendilerinden “daha büyük erkek” tarafından tökezlemeden hayata devam etmesinde riskleri önleyici ve kontrol edici bir işleve sahiptir. Erkekliğin öğrenildiği, yeniden üretildiği iş alanı da yine erkekler tarafından kuşaklararası aktarım yoluyla gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla, otorite alanı yaşça büyük olan erkekten küçük olana doğru paylaşılırken, iş dünyasındaki erkeklik değerleri, patronun ve çalışanın yani baba ve oğul arasında gidip gelerek patriyarkal bir hiyerarşiyi oluşturmaktadır:

“Sadece oğlum var o yanımda benim. Hem işlerimize bakıyor, lise sonda hazıranda okul kapancak. İyice dükkânların başına geçecek, üniversite okumak istemiyor kendisi. Biraz da orada para sirkülasyonu var. Ben işleri ona devrettim. Yıkama kısmını, oto aksesuar kısmını, oranın geliri ona ait. Ben al sat yapıyorum, bir de emekli oldum. Bir de artık bana bağlı olsun istemiyorum. Kendisi bir şeyle uğraşsın istiyorum. Çünkü baba oğul ben çok çalıştım. Ortak birşeyler yaptık, babamın vefatında çok problemler yaşadım. Bütün her şey babamın üstüneydi. O yüzden o bir an önce öğrensin istiyorum” (K10, 45 Yaşında, Galerici, Evli, Ortaokul mezunu).

Çocukların okul, meslek ve gelecekte ise evlenecekleri eş seçimlerinde babaların rızası olması, onların “onaylarının” alınması erkekler için önemli olup hegemonik erkekliğin iktidarını koruyan bir görev üstlenmektedir. Çocuğunun para kazanacağı mesleğin seçiminde isteklerini eski eşine kabul ettiremediğini anlatan K11’in, çocuğu üzerindeki söz sahibi olma konumunu kaybettiği ve çocuğu üzerinde otorite kaybı yaşadığı anlaşılmaktadır:

“Onlar (çocukları) bana bir gelse ben onlara yüz elli koşarım, koştum hatta. Çocuk görmek istemiyor. Çocuğum mesela mekatronik okusun istedim, o neymiş polis olsun diyor. Allahım yarebbim ya mekatronik ya polis ne elli tiske altında kalıyor, patronun mühendis yetiştirmek varken. (K11, 35 Yaşında, Serbest Meslek, Boşanmış, lise mezunu)

Erkekliğin inşa stratejilerini hayata geçirmede çocuğa karşı otorite olmak “kızmak, bir bakış ile ağlatmak” başarı göstergeleri arasındadır. Baba olarak erkek, eril tahakkümü kullanarak otorite olduğunu sürekli kanıtlamak ve çocuklarına göstermek durumundadır. Çünkü babaların, gelecek neslin eril normlarını taşıyacak olan çocukları olduğunun farkındalığı bulunmaktadır. Buna karşın, çocuğuna erkeklik değerlerinin rol model temsiliyetini kadın veremez, yalnızca “baktım” diyebilir ama “terbiye” sadece aile reisi baba tarafından verilebilmektedir, dolayısıyla biyolojik olarak babadan oğula geçen verili erkeklik, pratikler aracılığıyla kültürel bağlamda pekiştirilmektedir:

“Bir bakışla o çocuğu ağlattığım gün oldu bak. Hani bakarak ağlatırım yani yaptığı hatayı kendisi bilir çünkü. Bir tiskem yoktur çocuğa yapamam zaten, yaparsam en son yapabileceğin bu olayı devreye giriyor zaten. Hani fazlası yapamaz. Çocuktaki psikolojiyi biliyorum. Şu anda çocuk o kadar ukala o kadar saygısız ki” (K11, 35 Yaşında, Serbest Meslek, Boşanmış, lise mezunu).

Türkiye’de erkekliğin toplumsal kabul gördüğü alanlarından biri olan babalık dolayısıyla erkeklerin aile içinde iktidar sahibi olmaları, bunun yanı sıra sosyal, kültürel ve

toplumsal normların belirlenmesinde babanın sözünün belirleyici olması, erkekliğin inşa koşullarının önemli göstergeleridir (Bozok, 2005: 33). Ancak bunun yanı sıra, erkeklere neredeyse sürekli olarak davranışlarının ideal olanla örtüşmediği söylenmekte ve kendileri de yeterince yakından bakarlarsa bunu görebilmektedirler. Bu durum da onlara düzenli biçimde baba olmada başarısız olduklarının hatırlatıldığı anlamına gelmektedir. Belki kendi babaları ya da büyükbabalarıyla kıyaslandıklarında değil ama kültürün bir parçası haline gelmiş olan ve inandıkları babalık imajıyla kıyaslandıklarında başarısız olabilmektedir (LaRossa, 1988: 456). Kırılğan ve kanıtlanması gereken erkeklik deneyimlerinin baba kimliği altında sürekli yeniden üretilmesi, eril iktidar stratejilerine bağlı kalınmasını gerekli kılmaktadır. Çocuklarına bakmakla yükümlü olma, öğretici olma sorumluluğu verilen erkeklerin bunu gerçekleştirememeleri ve başarısızlıklarının sorumluluğunu kadına yükledikleri anlatılar da mevcuttur:

“Eşimde şöyle bir eda var; çocuklara ben baktım edası, çocuklara her seferinde şey diyor, ben size nasıl terbiye veremiyorum. Ben deme, biz de, tekil konuşma, çoğul konuş sonuçta babası benim fazlasıyla terbiye veriyorum. Baktığımda kızım otur dediğimde oturmalı çocuk diyorum yani. Benim yaşı 42, yarın bu çocuklar 15 yaşına geldiğinde beni hiç dinlemeyecekler. Belki ben de yaşlanacağım, arkalarından koşamayacağım. Ama ben şu anda çocuğumu nasıl yetiştirsem öyle yetiyecek, vatanına, milletine hayırlı bir evlat olması için uğraşıyorum ama onun tek derdi benden nası para koparacak. Çocuklar benim edası var. Benim derdim o değil, o istiyorsa trilyonluk olsun katrilyonluk biriyle evlensin umrumda değil. Benim çocuklarım vatanına milletine hayırlı evlat olsun” (K12, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu).

Bozok (2005: 37)’a göre, annelerin erkek çocuklarına daha fazla yatırım yaptıkları bilinmektedir. Bunun gerekçelerinden birisinin, kadınların erkek çocukları aracılığıyla toplumsal güvence sağlamalarıdır. K11, eşinin çocuğuna karşı farklı eğitim verdiğini ve erkek çocuğu olmasından güvence duyduğunu anlatmaktadır:

“Annesinden farklı eğitim alması sorun. Ben öledebilirim, hiç olmayadabilirim sonuçta çocuk onlara kalıyor şu an. Yani verdiği eğitim yanlış bence çok yanlış. Anlatamıyorum. Dinlemiyor maalesef. Yani benim oğlum der. Hep öyle bir mantık. Senin oğlun diğeri başkasının oğlu değil mi? Kızı değil mi?. Oğlandır yapar. Ben bu psikolojiye aşırı karşıyım zaten. Oğlandır yapar ne ya. Oğlandır akıllı olsun. Yapanı uyarsın bir farkındalığı olsun ya ama bu psikolojiyi yerleştiremedim on beş yıl boyunca maalesef” (K11, 35 Yaşında, Serbest Meslek, Boşanmış, lise mezunu).

Çalışan anne ve babaların çocuk bakımına katılımlarının az olduğu erkeklerin anlatılarından anlaşılmaktadır. İş dünyasında rol alan erkeklerin aynı zamanda babalık sorumluluklarını yerine getiremediklerine dair K14’ün söylemi, baba ve çocuk arasındaki bağın zayıf olmasına neden olduğunu vurgulamaktadır. Bu anlatıya göre, anne ve babanın gün içerisinde yokluğunu, büyük anne ve büyük babalar doldurmakta, dolayısıyla sevgi paylaşımı bu nedenle azalmaktadır:

“Kimse dört dörtlük değildir. Aslında ben de olsam eşim de olsa çocuğa çok bakmadık yani. Ya onun annesi babası baktı, ekstra bizimkilere kaldı yani. Çok fazla çocuğun yanında durmuyodu. Çocukla vakit geçirelim, çocuk bizi görsün diyordum. İşten oraya mesela bizimkiler başka mahallede kalıyordu, orada servisten iniyorduk. Servis ayağımızın altından geçtiği için yemeğimizi içmemizi orada yapıyorduk, hatta yemeğe yardım etmez (eşi) sofrayı toparlamaz, annemler de kızım sen de yardım ediver, demez. Hemen telefonu alır geçer içeriye, oynar. Çocuk zaten bizle oynamazdı. Bizim üstümüze hayatta gelmiyordu” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Ön Lisans mezunu).

Egemen erkeklik söyleminin ardında geleneksel babalık pratiklerinin yer aldığı görülmektedir. Babalık kavramının ilk temsiliyetini akla getiren geleneksel babalık değerleri - baba dağ gibidir, çınardır, evin direği, ailenin reisidir, güçlüdür, fedakârdır, kahramandır, koruyucudur gibi özellikler- bütün babalık hâllerinde gözlenmektedir (Tol ve Taşkan, 2018: 9). Otoriterlik, kararlarda son sözün sahibi olma, mesafeli olma gibi tutumlar içeren geleneksel babalık ve egemen erkeklik biçimleri; kadının tek ebeveynliliği yürütemeyeceğine dair görüşler ile kendini göstermekte, kadının anneliğini gerçekleştirmesi için maddi gücünün yetersiz kalacağına ve baba olarak erkeğin her koşulda koruyucu ve çocuğunun geleceğini hazırlayan olacağına dair vurgular söylemlerde yerini almaktadır:

“İki tane çocuğum var diyorum mağdur, maddi anlamda ne annesi ne babası ne benim annem ne benim babam yardım etme gibi bir şansları yok. En son savcı dedi; çocuğu yetiştirme yurduna alalım dedi. Verin dedim, tekrar geri alabilir miyiz dedim, alırsız dedi. Onu bile göze aldım düşünün. Avukatım dedi ki belki vermeyebilirler sonra sana, çünkü senin şiddet durumun olduğu için dedi eğer akıllı bir insansa çocuklarının geleceğini düşünüyorsa versin (eşinden bahsediyor). İsteddiği zaman da istediği saatte de görebilir, dediğim gibi biz anlayışlı insanlarız. Onlar gibi cahil davranmam. Senin görüşün bugün deyip de bugün gel demem. İsterse her gün gelsin, belirli bir park belirlesin gelsin, görüşsün. Cumartesi pazar kalmak istiyolarsa kalsınlar. Çünkü onların bir geleceği var, maddi konuda ya bir bayansın sonuçta, hangi bayan olursa olsun tek o değil maddi konuda zorlanırsın” (K13, 35 Yaşında, İşsiz, Evli, Ortaokul mezunu).

Erkeklerin içselleştirdiği babalık rollerinden en önemli model kendi babalarıdır. Erkeklik babadan oğula aktarılan deneyimler aracılığıyla hayat bulmakta, meşrulaşmakta ve yeni anlamlar kazanmaktadır. Dolayısıyla bu roller, tecrübe üzerinden bir deneyime tabi kılınmaktadır. Barutçu’ya göre, bu deneyimler bazı durumlarda kendi babasından gördüğü tutumun aynısını kendi çocuğuna yansıtma şeklinde görülür iken, bazen de tam tersi bir tutuma dönüşebilmektedir. Bunun yanında, babasız büyüyen bir erkeğin herhangi bir babalık konumuna erişememesi onu erkeklik kriziyle baş başa bırakabilmektedir (2015: 140). K16 da buna benzer şekilde babasız büyümenin kendisinde yarattığı duygusal krize işaret ederek, bu durumun çocuğuna ve ailesine bağlanmada güçlü bir motivasyon oluşturduğunu vurgulamaktadır:

“Ben baba görmedim, çocuklarıma aynı duyguyu yaşatmayayım dedim. Çünkü babasızlığın ne demek olduğunu sorumlulukları ben zaten yaşadım, gördüm... Ve benim de aynı şeyi çocuklarıma yaşatma lüksüm yok. Nefes aldığım sürece. Ben de ölecektim, alkol almaya devam etseydim. O yaşantıyla ben de ölecektim. Alkol sürekli, altımda araba, benim abim de babam da trafik kazasında vefat etti. Ama ikisi de alkolsüzdü. Benim de sonum aynı olacaktı. Ee niye ben çocuklarıma aynı şeyi yaşatayım. Mecburdum durmaya. Ben kızımı, ailemi seviyorum onlar sayesinde ben aile oldum” (K16, 36 Yaşında, Harita Teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu).

Erkekliğin önemli merhalesi olan babalık performansına dayanmaktadır. Kazanılması zor ve kaybedilmemesi için uğraş verilmesi gerekmektedir. Avşar’ın da belirttiği gibi, babalık rolü üzerinden, tüm bu kazanımlar kaybedilme tehlikesini içinde barındırmaktadır. Diğer bir deyişle, babalık “mertebesi” erkeğe sabit bir alan tanımaktan ziyade adeta erkeklik basamağında kaygan bir zeminin timsalidir (2017: 233). Bazen bu zeminde sağlam kalmanın yolu, erkeklerin ev işlerine ve çocuk bakımına katılımı iyi yapması olarak görülebilmektedir:

“Herkes sorabilirsiniz, herkesten daha iyi babalık yaptım, çok iyi davrandım. Çocuk bana sarılmadan gece yarısı yatağıma gelip ben senle yatacağım diyordu. Ama öyle seviyordu beni, ben de tabi ki çok seviyordum. Annesi yemek hazırlamaz çocuklara, on paket cips alır, iki litre kola alır, sabah öğlen akşam kola cips. Yemek pişmez. Ben yapardım, çünkü işler çok kötüye gidiyor çocukların sağlıkları bozulacak. Sabah erken kalkmaya başladım. Yemek hazırlıyordum. Derslerinde yardımcı oluyordum” (K17, 34 Yaşında, Emekli, Evli, İlkokul mezunu).

Erkekler, kadına karşı doğuştan geldiği iddia edilen üstünlüğü kendileri için yaratılan kültürel üstünlük söylemini üzerinden içinde bulundukları topluma sürekli olarak ispat etme zorunluluğunu taşımaktadır (Demren, 2008a: 325). Bu çabanın hayat bulduğu yegâne kurum ise ailedir. Zeybekoğlu (2013: 304)’na göre; aile, çocuğun fiziksel gelişiminin ve bakımının yanı sıra içinde yaşanan toplumun sahip olduğu değerler, normlar, gelenek görenek adetler gibi birçok normun aktarıldığı kurumdur. Burada, çocuklar temel becerileri öğrenmektedir. Yani kıyafet seçimlerini, beslenme biçimleri, konuşma ve üslup yeteneklerini, ilişki kurma biçimleri, ilk çocukluk yıllarında aileden öğrenilir ve kalıcı değişimler nedeniyle de değiştirilmesi ilerleyen yıllarda zorlaşan bir öğrenme hayata geçirilmektedir. Araştırmada K16, kendi öğrenme biçimlerinin ataerkil değerler sistemine dayandığına ve erkekliğin kendini kanıtlama zorunluluğuna atıf vererek, bu düzenin yolunda gitmediğini, çocuklarının eğitim yoluyla değişmesi gerektiğini eleştirel bir biçimde belirtmektedir:

“Çocuklarımızı eğiteceğiz, bu saatten sonra çocuklarımızın nasıl olduğu önemli. Arkadan gelen neslin böyle olmaması önemli. Z kuşağı diyorlar. Bizim gibi olduklarını düşünmüyorum, bence bize göre bazı şeyleri aşmışlar. Yani biraz daha geniş açıyla bakıyorlar, bizler daha ataerkil büyüdüğümüz için” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu).

Erkeklerle göre, aile babası olmak yalnızca para kazanmak ile özdeşleştirilmiş bir erkeklik performansı değildir. Baba ve çocuk ilişkisine vurgu ile çocuğa manevi destekte

bulunmak, çocuklarının duygularını anlamak olarak da tanımlanmaktadır. K19, toplumsal cinsiyet ilişkileri açısından erkeklik algısının ailesine sadece maddi güvence sağlamak olduğundan hareketle, kendi babalık rolünü “duygusal paylaşımda bulunan” olarak gerçekleştirmektedir:

“Elimden geldiği kadar destek oluyorum, arkalarında duruyorum. Elimden gelen bu kadar. Para ile babalık olmaz yani kol kanat germekle olur. Sorununu derdini dinlemek ile. Para ile babalık olmaz yani. Para her şey değildir. Ben de elimden gelen desteği onlara sağlıyorum, daha da sağlamaya devam ederim” (K19, 36 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu).

Baba olarak erkeklerin çocuk sahibi olma sebepleri, çocuklara yükledikleri anlam ve babalık sorumlulukları konusunda değerler bunun yanı sıra, toplumsal ilişkilerin erkeklikleri ve babalık konumunu etkileme biçimine dair önemli doneler sunmaktadır (Bozok, 2018a: 23). Çocuğunun doğumundan hemen sonra hasta olduğunu anlatan K20, ona bakım vermede sorumluluğunu vicdani olarak üstlendiğini ve bunun gerekçelerini anlatmaktadır:

“Çocuğum küçük susuyorum onun için. Yarın diyecek baba bak bak sen böyle yaptın anneme derse ben çocuğın vebaline giremem ben. Allah bana bir topak evlat vermiş, altı ay on beş günlük isyan edecekler mi etmeyecekler mi diye. Elli gün boyunca yağmurun altında. Eşim emziremedi, sıcak sıcak götürdüm biberonla sütü. Eşim hiç hatırlamadı bunları. Ben hesabını veremem” (K20, 29 Yaşında, İşçi, Evli, Ortaokul mezunu)

Egemen erkeklik söylemlerindeki otoriterlik, ev içi iktidarın temsilcisi olma durumu, babalık rollerinin de belirleyicisi olabilmektedir. Araştırmada, ergenlik çağında kız çocuğu olan babalar, çağın getirdiği teknoloji kullanımı aracılığıyla olası kadın-erkek ilişkilerindeki “ihlal”in önlenmesi ve ev içerisinde koydukları kuralların layıkıyla uygulanması için toplumsal kanıta dayalı “düzgün” yaptırımlar ile çocuklarının kontrolünü elinde tutmaktadır:

“Şimdi iyi kötü bu ergenlik çağında bu çocuk, illaki sorunlar oluyor. Senin fikrinle onun fikri aynı değil. Ee bir erkek arkadaşı var. Ee bir araya geldiler mi eve gelmiyor, bazen o da kızıyor. Evden atacak değilim veya insan çocuğunu evden atar mı ya. Benim öyle çocuğuma karşı bir caniliğim, her gün içip içip sen şöyle yap, sen şöyle yap, öyle bir şeyim yok” (K23, 48 Yaşında, İşçi, Evli, İlkokul mezunu).

“Benim bir büyük kızım var, zamane çocukları işte. Telefon var elinde düzgün kullanmıyor diyelim. Ne bileyim yani ondan sonra sıkıya çalıştım telefonunu aldım. Benim kızıdan kaynaklanıyor aile sıkıntılarımız. Annesi de benimle hemfikir. Bir kızın erkek arkadaşı olabilir ama düzgün biçimde olabilir. Tabi benim de hatalarım var yok değil” (K29, 44 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu).

Erkeklik normları, kız çocukları ile ilişkilerde sınırları belirleyen olmayı da gerektirmektedir. Buradan hareketle babaların, kız çocukları ile ilişki dinamikleri değişimi tetikliyor mu? Ya da farklı sorumluluk (ilgi, yakınlık, sevgi paylaşımı vb.) alanları açıyor mu? Bu soruların cevabına bir örnek teşkil eden K34 anlatılarında, baba kız ve baba oğul arasındaki ilişkinin farklılığına vurgu yaparak, kız çocuğu ile ilişkinin belirli sınırlar müdahilinde gelişebildiğini bunun da “terbiye” adı altında olduğunu söylemektedir. Bu terbiyenin kuşaklar

arası aktarım yoluyla meşrulaştığını dolayısıyla ahlaki olanın kız çocukla “münasip” bir ilişkinin kurulması olarak vurgulamaktadır: “Bizde on iki, on üç yaşından sonra anne babanın odasına girilmez. Kız çocuğunun odasına girilmez. Ben odasına giremem, aile terbiyemiz ona müsaade etmiyor yani ne olursa olsun. Kızım dahi olsun edebimize uygun değildir, çocuk bir şey değildir” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu).

Babalığa atfedilen kutsiyet kavramının farklı bağlamları bulunmaktadır. Annelik daha ziyade duygu ile anlamlandırılırken babalık daha çok güç ile karakterize edilmektedir (Ünlü, 2022: 55). Kendi yaşam deneyimlerinden yola çıkarak çocuğuna daha iyi bir eğitim alanı sunma motivasyonu taşıdığını belirten K34, maddi gücünü çocuğunun geleceği için yatırmaya hazır olduğunu ama tek taraflı ebeveynliğin yetersiz kaldığını, çocuğunun eğitim yaşamına devam etmek istemediği için bu gücünü kullanamadığını anlatmaktadır:

“Ben baba olarak bütün vecibeleri yerine getirdiğimi düşünüyorum. Yerine getirdim derken ben nakliyeciyim. Bizim çok fazla seçme şansımız olmadı, seçenek sunulmadı önümüze. Çünkü fakir bir ailden geldik. Ama kızımın seçeneği vardı, okumak gibi bir seçeneği vardı. O on yıl da dershaneye gitse benim onu gönderecek param da vardı, imkânım da vardı. Okuması için elinde ekmeği olması için her şeyi yapabilirdim. Yapmadı. Yapmadı. Seçmedi gitti. El yoluna gitti, afedersiniz azgınlığı başına bela oldu. Şimdi boşanacağım diye uğraşıyor” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu).

Babalarla yapılan araştırmalara göre; günümüzde çocuklarla kurulan ilişkide mesafelerin ortadan kalkmaya başladığı, kız çocuklarına eskiye kıyasla verilen değerin arttığı, babaların onlarla ilgilenme, onları dinleme gibi davranışlarının yaygınlaşmaya başladığı gözlemlenmektedir. Pratikte karşılaşılan farklılaşmanın kaynağına bakıldığında, babaların kendi babaları ile kurdukları sorunlu ilişki biçimlerini kendi çocuklarıyla tekrar etmeye karşı direnç göstermeleri, kız çocukları ile cinsiyete dayalı kaygı yaşamaları, çocuk yetiştirmenin getirdiği yükler ve geçim sorunları gibi etmenlerin öne çıktığı tespit edilmiştir (Tol ve Taşkan, 2018: 11). Araştırmada, erkek çocuklarına kıyasla kız çocukları ile güvene ve sevgiye dayalı, daha destekleyici bir ilişkinin geliştiği görülmektedir. Otoriter babalık normlarının kırıldığı, babalığın aile ve çocuklarla paylaşımaya dayalı bir rol model olduğu vurgulanmaktadır:

“Oğlanla kız arasında fark oluyor. Şimdi şöyle, mesela benim oğlumda her şey var, kötü alışkanlıklar var. Her şey var bu çocuğu ne kadar seversin. Kız hiçbir şey olmamış nur topu gibi evlat vermiş dört tane. Bu çocuğu ne kadar seversin. Sevgi aynı mıdır? Değildir. Birinden nefret görüyorsun, birinden sevgi görüyorsun, saygı görüyorsun, hangini daha çok seversin. Oğlum askere gidesiye kadar sevgisi saygısı aynıydı. Askerden sonra değişti, kızım da kaçarak evlendi. Affettim, konuştum; kızım sen neredeyse ben oradayım dedim” (K5, 41 Yaşında, İşçi, Evli, İlkokul mezunu).

“Kızımın arkadaş gibiydik. Binek bir arabamız vardı, köy yolundan gidelim, araba kullanmasını da öğren bakalım. Kendi çocukluğumuzda babamız bizi her hafta pikniğe götürürdü mahallecek. Üç beş aile mahallecek top oynardık, hep civecivin cıvıltının içinde büyüdük. O benim karakterime oturdu. Altı gün

çalışacaksın, bir gün çocuklarına vakit ayıracaksın. Çünkü onların da sana ihtiyacı var. Hayattaki hiçbir para çoluğunu çocuğunu geri getirmiyor” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu).

Araştırma bulgularına göre babalık, gereklilikleri olan zorlu bir erkeklik alanı olarak tanımlanmıştır. Babalık rolü cezalandırmalı mı yoksa destekleyici ve korumacı mı olmalı? Erkeklerin söylemlerine göre bu iki tutum arasındaki seçimlerinin kendi babaları ile ilişkileri çerçevesinde konumlandığı görülmektedir. Erkeklerin bazıları geleneksel otorite temsilcisi ailedeki iktidarın sahibi olan babanın görüntüsünü sağlamlaştırmak için çocukları ile ilişkinin sınırlarını belirleyen, bazıları ise babalık rolünden geriye çekilmek zorunda kalarak sınırları çocukların isyanının belirlediği bir babalığı deneyimlemektedir. Baba olmanın anlamı sadece erkeklik ile ilgilidir demek eksik bir ifade olmakla beraber bu icra alanı aile ve kadının toplumsal konumu ile yakından ilişkilidir. Dolayısıyla kadınlık ve kadınlığa atfedilen toplumsal anlamlar, aile içerisindeki rol dağılımında erkeğin iktidarını belirleyen bir unsurdur.

3.8.3.3. Kadınlık İmgesine İlişkin Tanımlamalar: Kadının Gücü “Namusudur”

Connell, toplumsal cinsiyet rejimlerini tanımlarken, tarihsel, toplumsal, politik deneyimlerin görünümünün kadınlık(ların) ve erkeklik(lerin) birer “öz” olarak değil, yalnızca ilişkilerin belirli biçimlerinin yaşanma durumları” (2016: 263) olarak okunması gerektiğini belirtmektedir. Kimlikler üzerinden gelişen deneyime dayalı inşa edilen eril tahakküm biçimleri, Connell’ in de belirttiği üzere, kadınlık ve erkeklik üzerinden toplumsal bağlamda düzenlenen kolektif örüntüler olarak araçsallaşmaktadır (2016: 267). Kadınlık tanımlamalarının erkeklik deneyim ve anlatıları üzerinden anlaşılması, erkekliğin iktidar ilişkilerinin başat özneleri olup aynı zamanda bu ilişki ağının nesneleri olmaları yolunda nasıl bir meşrulaştırma mekanizması kurduklarını görmek anlamına gelmektedir. Yani, ataerkil yapının ilişki örüntüsüne, kadınların “öteki” ve “ikincil” kılınmasındaki pratiklerden, erkeklerin eril düzeninin eziciliğine doğru uzanan bir yol gibi bakmak gerekmektedir. Erkekler tarafından kadınlığa ilişkin anlamlar, güçlü kadın, çalışan ve para kazanan kadın, evine bakan kadın, tutumlu kadın ama aynı zamanda ev içi sorumluluklarını aksatmayan yine özel alan ile özdeşleştirilen tanımlamalar üzerinden gerçekleşmektedir:

“O da kendi ayakları üzerinde durabilmeli. Hani evini çocuklarını, eşini örnek veriyorum, eşi en iyisini giymeli, temiz giymeli örnek veriyorum çocukları da öyle. Fiziksel olarak da öyle, kendisine bakmalı ama ailesine de bakmalı. Eşi kirli bir şey giymemeli, çorabından tut gömleğinden temiz giymeli. Ütüsüne başına. Mesela ben normalde annem yaşlanmış olmasa gömlek giymeyi çok severim mesela. Şu anda eşim dosdoğru yapmıyor (gülerek). İlk önce evine bakmalı, tabi çalışıyorsa ama ilk önce evim demeli. Çalışıyorsa erkek ona yardım etmeli. Mesela örnek veriyorum eşim evde ev hanımı o da işte çalışıyor olsa benim ona yardım etmem gerekli” (K1, 38 yaşında, Serbest Meslek, Evli, Ortaokul mezunu).

Erkekler, kadınların ev işleri yapmak ve çocuk bakımını üstlenmek gibi sorumlulukları yerine getirmesini beklemektedir. Çünkü erkeklik, erkekliğin inşa stratejileri olan iş dünyasında para kazanmak zorunda olduğu için bu yükün altında zorlanmaktadır, kadın okumamış ise evde “oturmalıdır, bu onun normalidir, zaten kadın ev içi emeği ile var olur” ve haliyle kamusal alanın zorluklarındansa özel alanda daha rahat ve yükü az bir görevi “bari layıkıyla” yerine getirmek zorundadır: “Okumuşsa gücünle çalışır görevini yapar, okumamışsa çoluk çocuğunun başında biz kadını mal olarak görmüyoruz yani. Özgürlüğünü kısıtlamıyoruz.” (K29, 44 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu); “Kadını güçlü he kadını mesela çoluğuna çocuğuna bakarsa güçlüdür. Kimseye minneti olmazsa kendi ayakları üzerinde duruyorsa güçlüdür. O şekil.” (K8, 52 Yaşında, Emekli, Evli, İlkokul mezunu).

Erkeklerin anlatılarında, söylemsel olarak erkeklerin eşitlikçi ve işbirliği odaklı bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Buna karşın eril bir dil üzerinden kadının sorumluluk tanımlarında ev içi alanı tarif etmeleri de ataerkil düzenin koruyucusu olduklarına işaret ediyor gibi görünmektedir. Bu eril düzen koruyuculuğu, kadının nerede nasıl davranması gerektiğini belirleme konusunda da kendini belli etmektedir. Yani, kadınlığın tanımı erkeklere göre, belirlenen sınırlar içinde olması gereken olarak görülmektedir. Egemen erkeklik kodları, sosyo-kültürel yapı kadının davranışları, bunun da ötesinde yaşam tarzı üzerinde zorlayıcı ve belirleyici bir mekanizma işletmektedir: “Kadın oturaklı oldu mu, nerede ne konuşulacağını bildi mi, gerek açık olsun gerek mini etekli olsun, mayolu olsa bile fark etmez, nerede ne konuşacağını bildikten sonra tesettürlü de aynı mayolu da aynıdır bence.” (K7, 35 Yaşında, Oto kaportacı, Bekâr, İlkokul mezunu).

Erkeklerin anlatılarına göre, toplumsal cinsiyet ilişkilerinde normatif kadınlık beklentileri arasında tutumlu olması da vardır. Kadınlık, erkekliğin tanımına kıyasla oluşturulmaktadır. Erkek tutumlu ise kadın da öyle olmak zorundadır. Erkekliğin kurucu mekânlarından kahvehaneler, bu cinsiyet tanımlarının öğrenildiği ve aktarıldığı yerlerdendir. Kanbir’e göre, hayatın getirdiği zorluklardan kurtulmaya hizmet eden “kısmî özgürlük durakları” olarak (2018: 646) da görülebilmektedir. Eril cinsiyetlendirilmiş kahve mekânlarına gitmek; erkekliğin pekişmesi, yeniden üretilmesi, diğer erkeklikler ile bir araya gelmesi ve sosyalleşmenin devamı bir rutini barındırması açısından önemli olmakla beraber bunun önüne engel konulması hoş karşılanmamaktadır:

“Evdeki hanımın da biraz tutumlu olması gerekir değil mi? Ben böyle biriyim, şiddet dedin mi ben afedersin şiddet yok, kumar yok yani halk dili hovardalık yok, başka kadın hayatta yok, öyle şeyim yok daha ne olsun. Bende işimden evime evimden işime. Sosyal yaşantım olmayabilir çünkü sürekli çalışıyorum. Ancak pazardan pazara olursa on beş günde bir yirmi günde bir olursa o da” (K5, 41 Yaşında, İşçi, Evli, İlkokul mezunu).

Türkiye’de erkeklerin çoğunluğu kendisinden statü ve gelir düzeyi olarak daha yüksek seviyede bir kadınla evlenmek istememektedir. Bunun en önemli nedeni, erkeğin sosyal alanlarda eşinin arka planında olmasının eril düzene ket vurucu bir tehlike olarak görmesinde yatmaktadır (Ünlü, 2022: 46). Dolayısıyla erkeğin statüsünün nasıl yönetilmesi gerektiğine de erkeğin karar verdiği bir ilişki sistemi ortaya çıkmaktadır. Erkeklere göre, erkeğin eve getirdiği kazancın yönetimi de statü sahibi erkeğe ait olmalıdır. Kadının tutumlu ve “para biriktiren olması” gerektiğine dair anlatımlarda, kazanılan gelirin ne kadarının harcanacağı, ne kadarının birikime ayrılması gerektiği erkeğin denetimine tabi olmaktadır:

“Bugün kazanmışım, diyelim bir lira almış gelmişim koymuşum bir lira kuruşu ortaya. Buradan ihtiyacı kadarını alacak iki yüz mü aldı. Diyecek ben bunun iki yüzünü aldım, sekiz yüzünü koyacak kenara yarın bize lazım olur demesi lazım. Para biriktiren olması lazım. Diyecek ben bir yere giriyorsam var mı ailemin desteği diye düşünecek” (K5, 41 Yaşında, İşçi, Evli, İlkokul mezunu).

K5’in belirttiği gibi maddi gücün sahibi erkeğin bunu nasıl kullanacağı konusunda otorite sahibi olduğuna dair normların getirileri aşikârdır. Geleneksel erkeklik, para kazanarak güç sahibi olmaları ve kazandıkları parayı kimseye sormadan özgürce harcayabilme imtiyazına sahip olmaları ile paralel bir yeredir. Öte yandan, erkeklere göre kadınlar yalnızca para harcamayı ve paranın verdiği gücü seven tarafta konumlanmaktadır: “Parayı harcamayı çok severim, kadınlar da onu çok sever (gülüyor) niye bunu aldın demem, al kredi kartından öderiz derim. Hiçbir şeyi sorun yapmam. Ya yemeğe gidelim, hadi gidelim, yiyelim, içelim, eğlenelim.” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu), “Şimdi o (eşi) ilk çalışmıyordu ben çalışıyordum. Çalışmaya başlayınca biraz parayı bulunca biraz şey olmaya başladı. O beni rahatsız etti biraz, paragözdür ben de aksine değilimdir.” (K8, 52 Yaşında, Emekli, Evli, İlkokul mezunu).

Araştırmada, kadınların verilen değeri “suistimal” ettiği yönünde tanımlamalar da bulunmaktadır. K33’e göre eşine değer verdiği için zorluk yaşadığını ve aile içi meselelerdeki ölçütün başkalarının ne düşündüğünün olmaması gerektiğini, kadınların bu durumu daha fazla önemsediklerini anlatmaktadır: “Çok fazla değer verdiğimizde karşı taraf bunu maalesef kötüye kullanabiliyor. Dış görünüşe ve insanların düşüncelerine çok değer vermemek lazım. Hani bunda çok vardı, insanlar nasıl bakar, ne der dış görünüşe çok önem verirdi.” (K33, 40 Yaşında, Tekstilci, Boşanmış, Lise mezunu).

Araştırmanın bu bölümünde kadınlık tanımlamaları kategorisi altında sorular arasında olmamasına rağmen görüşmelerde “kadının nasıl güçlü olduğuna ilişkin” önemli anlatılar olduğu fark edilerek bu tema derinleştirilmiştir. Katılımcıların anlatımlarında güç konusunun, zaman zaman kadından beklentiler üzerinden şekillendiği anlaşılmaktadır. Erkeklerin anlatılarına göre, kadının maddi olarak güçlü erkekleri seçmesi veya kendisinin maddi gücü

elinde bulundurmasının toplumsal bağlamda iyi bir konum elde etmesinde bir koşul olacağı düşünülmektedir: “Kadın açısından bir şey de diyemiyorum ama güzel yaşamak için muhtemelen seçenekler arasında parası olanı seçer. İyi yaşam için ama ne kadar mutlu olur bilmem. Orası da var.” (K11, 35 Yaşında, Serbest Meslek, Boşanmış, lise mezunu); “Maddi özgürlüğü bence biraz.” (K12, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu).

Erkeklere göre, kadının boşanmış olması toplum tarafından olumsuz algılara yol açmakta, bu nedenle kadının kendisini sürekli kanıtlamak zorunda kalması gibi durumlara dikkat çekilmektedir. Ayrıca, kadınların istihdam seçeneklerinin azalacağı hem iş hem aile yaşamını birlikte yürütemeyecekleri düşüncesi hâkimdir, nitekim erkek bu durumda daha bağımsız olacağını düşündüğü için müşterek çocuğun bakım sorumluluğunu üstlenmek istemektedir: “Bekâr bir bayan olduğu için tabiri caizse sözüm buradan dışarı, dul bir bayana bizim Türk insanlarımız ve erkeklerimiz çok farklı gözle bakıyorlar. Hep kendini savunucu olarak olduğu için ya o çocuklara güzel bir gelecek hazırlayamaz bence, bana verilirse istediği saatte istediği zaman gelsin görsün.” (K13, 35 Yaşında, İşsiz, Evli, Ortaokul mezunu).

Erkekler, bir kadının güçlü olmasının koşulunu “bir aileye sahip olması” olarak tanımlamaktadır. Sancar (2016: 70)’ın alandaki önemli araştırmasında, erkeklerin anlatılarında, çalışan kadının ev içindeki erkeğin otoritesini sarstığını belirtmektedir. Buna benzer biçimde K14, karısının çalışmasını ve ekonomik özgürlüğünün bir güvence olduğunu, kadının annelik rolü için maddi kazancın bir ön koşul olduğunu ancak bu durumun erkeğe bağlılığı ve onun otoritesini yok saydığını deneyimlerinden yola çıkarak anlatmaktadır:

“Kadın çalışıyorsa güvence buluyor. Ben zaten çalışıyorum, kendi paramı kazanıyorum, sana ihtiyacım yok hesabı var yani. Devlet de biraz ayrılana çok destek verdiği için. Hani erkeği şu an kadın çalıştığı için erkeği çok hiçe sayıyorlar yani. Herkes demeyelim de çoğu kesim, sayıyor. Destek veriyor, bir şeyler diyor ya ondan da güvence alır. Genelde kendisi çalışıyorsa onu şey biliyorlar yani. Kendi eşim de dedi, ben kendim çalışıyorum, çocuğuma bakarım dedi. Çok farklı bir duygu bir şey de diyemiyorsun. Dövsen dövülmüyecek, öldürsen öldürmüyecek hesabı. Tamam deyip geçiyorsun. Bir şey desen zaten ayrıldık diyecek, daha ne yapacaksın diyecek, hakkın yok diyor. Ya ben çocuğu kaç kere telefonla konuştuğumuzda çocuğa paşalar gibi bakarım diyor ya, sen dedim herkes biliyor çocuğa doğru düzgün bakılmadığını. Bizimkilerin baktığını dedim. Paşalar gibi nasıl bakıyorsun ama niye bu olaylardan sonra böyle diyorsun” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Ön Lisans mezunu).

Erkeklere göre erkeğin gücü, para kazanması, saygınlığı, sosyal statüsü, fiziksel sağlamlılığı üzerinden tanımlanırken, kadının güçlülüğü, ideal geleneksel kadın tipolojisine uygun biçimde, saygılı olması, erkeğe dayanması, güvenmesi ve bunu tutum, davranışları ile somutlaştırması temelinde tanımlanmaktadır: “Karşıdaki kadın eğer tam güven veriyorsa, hissedebiliyorsan o bitmiştir. Hareket tutum davranış.” (K2, 38 Yaşında, Kargocu, Bekâr, İlkokul mezunu), “Karşısındaki erine güvenirse güçlü olur.” (K5, 41 Yaşında, İşçi, Evli, İlkokul

mezunu), “Eşinin arkasında durması güçlü kılar. Her zaman arkasındayım yani. Şu an ayrılabiliriz ama nikâhım vardı yani. Kocasına varsa güçlüdür.” (K3, 26 Yaşında, Tesisatçı, Evli, Ortaokul mezunu).

Erkekliğin, güç, aktiflik, akıl, rekabet etme, başarı tutkusu, risk alma ile özdeşleştirildiği, kadınların ise duygusallık, pasif olma, şefkat ve barışçılık, doğa ile özdeşleştirilmesi egemen eril toplum düzeninin bir görünümüdür. Bu görünümde kadınlar daha “aşağı ve öteki” olarak konumlanmaktadır. K16 bu çerçevede büyüdüğü ortamın, kadınların “öteki” olması öğretilerini aslında bir “üstünlük” olarak anlatarak, kadınların duygusal olmalarını, anne kimliğinin vicdan sahibi olmalarının önemli ve kıymetli olduğunu, her koşulda kadınların koruyucu olmalarının erkek çocuğunun suç işlemesine engel teşkil ettiğini belirtmektedir:

“Kesinlikle kadınlar üstündür. Her anlamda üstündür. Kadınlar olmadan erkekler yaşayamaz. Her zaman şunu diyorum. Babam değil de annem rahmetli olsaydı ben ya cezaevindeydim ya toprak altındaydım. Anne daha sahiplenici anne vicdanı yani, anne dokuz ay taşıdığı için annelik duygusu bambaşka bir şey. Kadınların, ben annemden biliyorum, benim annem çok güçlü bir insan. Babam öldüğünde 26-27 yaşındaymış. Çok genç, hiç evlenmedi, iki çocuk okuttu, abim yeni üniversiteyi kazanmıştı. Hiç evlenmedi, ne namusuna söz getirdi. Ne şeyini yani hırsızlık yaptı. Tek başına şimdi iki evi, iki arabası olan bi kadın. Çok erkek bunu yapamaz. Ben annemi kadın model aldığım için kadın daha güçlüdür” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu).

K16’nın, kadın tanımının anne rolü çerçevesinde şekillendiği ve “namusuna söz ettirmemesi”nin önemli ve güçlü bir özellik olarak vurgulanması önemlidir. Namus konusunda, ataerkil norm ve değer örüntüleri, zamanla değişen maddi koşullar ile kadın cinselliğinin denetimini zorlaştıran dönüşümlere karşı direnç sergilemektedir (Adak, 2017: 24). Bunun da ötesinde, namus sistemi ailenin ve kadının namusunu korumak için erkeğe de kadına da sorumluluk yüklemektedir. Yapılan araştırmalara göre, içinde bulunduğumuz birbirine bağımlı, kolektif benlik kurgularının olduğu kültürel dokuda namus, yalnızca bireyi değil yakın çevresini ve diğerlerini de etkileyen bir olgudur. Oysa Amerikan kültürel ortamlarında bu tür durumların birincil etkisinin kişinin kendisi üzerinde olduğu ve yakın çevresinin duygularından daha az etkilendiği ortaya çıkmıştır (Üskül vd., 2012: 1147). Erkeklerle göre, kadını güçlü yapan namusunu korumak olarak anlatılmaktadır. Aksi durumlarda erkeğe bunu koruma sorumluluğu yüklenmektedir. Sakallı-Uğurlu ve Akbaş’a göre, namus üzerinde önemli etkileri olan cinsiyetçiliğin alt yapısında bulunan ataerkillik kadının baskılanması, zayıf gösterilmesi; erkeklere güç, statü ve kadınlar adına kararlar alma hakkını vermektedir. Dolayısıyla namus kavramını ve kadın cinselliğine verilen önem, erkeklere verilen bu özgürlükler ile perçinlenmektedir. Kültürel normlar tarafından belirlenen kadınsı kadın, kültürel normların biçtiği rolleri yerine getirmeli, erkeksi erkek ise aile üyelerindeki kadınları korumalı, buna

rağmen kadınların namuslarına halel getirdiğini veya leke sürdüğüne kanaat getirirse, şiddet kullanarak cezalandırılmalıdır (2013: 87). Yani, erkeksi olmanın gerekliliği olarak kadının namusunu korumak için şiddet uygulaması meşrulaştırılmış olmaktadır:

“Kadın mı? Kadın her şekilde güçlü olur ya. En çok erkeği güçlü yapacak kadındır. Ama bir kadını güçlü yapacak bir tek erkek değildir, kendi kendine güçlü olabilir. Çünkü namus denen şey var ya bir erkeği çok erkeksi yapan yani. Namus olmasa, bir erkeği kadın güçlü yapamaz. Namus olduktan sonra, erkek ardına bakmadan gidebilir yani. Namuslu erkek olamaz ya çok nadir çıkar afedersin. Namussuz kadın denk geldikten sonra erkeğe çok az reddebilir ama kadın harbi dürüst olduktan sonra hiçbir erkek yaklaşılamaz ona” (K6, 52 Yaşında, Emekli, Boşanmış, İlkokul mezunu).

Kadının güçsüz olduğu yönündeki yerleşik düşünce erkeklerin anlatılarından da anlaşılmaktadır. K19’un “Kadın güçsüz diye” şeklinde başlayan cümlesi, iktidarın erkek hegemonyası ile biçimlenen bir örneğini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla kadına yönelik toplumsal cinsiyet eşitsizliği bu erkeklerin kullandığı dilde açıkça kendisini göstermektedir. Dildeki eşitsizlik vurgusu, anlatının içeriğinde kadının erkekten daha güçlü olduğuna ilişkin örneklere yerini bırakmaktadır: “Kadın güçsüz diye ben onu hiçbir zaman güçsüz görmem veya bunu yapamaz, beceremez diye şey görmem. Ne kadınlar var; mesela işletme işletiyor. İşletme işletmek kolay değil. Erkeğin yapamadığı işi, kadın yapıyor. Kadının yapamadığı işi, erkek yapıyor.” (K19, 36 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu).

Eril ideolojik anlayışın ürünlerinden birisi de kadınlık ve erkekliğin sosyalizasyon sürecinde toplumsal olarak şekillenmesidir. Kadının ne ve nasıl olduğunu söylerken, var olacağı ve dışlanacağı alanları da belirlemektedir. Yani kadın, kültürün müdahalesine daha açık hatta onun tarafından yönetilen bir noktadadır (Baştürk Akca ve Tönel, 2011: 12). Bunun yanı sıra, erkekler her zaman yaptıkları hatalarda kadınlardan duygusal destek beklemektedir (Cohen, 1995: 113). Çünkü erkeklik, kültürel anlamda duygusallığın belli edilmemesi ve güçlü olunması gereken bir doğada iken, kadından beklenen erkeğe destek olması şeklindedir:

“Benim bir kadından istediğim beni anlaması. Konuşmak, hemen en ufak bir şeyde tartışılabilir ertesi gün uzatmamak, yanında olmak, güven vermek erkeğe, yaparsın. ...Sonuçta yapamasa da erkeğe yapamazsın edemezsin. ...Erkekler çocuk gibi aslında gazla çalışıyoruz. Yapamazsın derse iyice yapamıyorsun o zaman” (K4, 45 Yaşında, Usta öğretici, Evli, Lise mezunu).

“Hemcinsimin de düzenleyen olması gerekiyor bence kadını. Bizde de biraz gevşeklik var. Her güçlü erkeğin arkasında kadın vardır. Böyle kötü yola da götürür. Kadınlar olmasa bizim hayatımızda biz ateşi yeni bulmuştuk diyor. Şimdiki teknolojiye bahsediyorum. Bugün her şeyin ardında kadınlar vardır ya bugün telefonun bile icat edilmesi, annesi işitme engelli olan gratestel miydi onun annesi ile konuşabilmesi için, en kısa örneği. Bütün başarılar kadınlardır bence. 21. yüzyıldayız ateşi yeni bulduyduk. Ateşi bile bulamamıştık onlar olmasa” (K7, 35 Yaşında, Oto kaportacı, Bekâr, İlkokul mezunu).

İnsan gündelik yaşamın içinde ve onun aracılığıyla tanımlanırken (Lefebvre, 2017), kadınların da bu gündelik yaşam tarafından kuşatıldığını söylemek mümkündür. Zira kadınlar öznellikleriyle gündelik yaşamın merkezinde, ona maruz kalmak suretiyle kendilerini var etmeye çalışmaktadır. Öte yandan Demren'e göre, 'erkek'ler iç tutarlılığa sahip, 'farklı' görülen bir eğilime yönelmeyen, belirli sınırlar çerçevesinde kendilik bilinci dolayısıyla inşa edilmiş toplumsal cinsiyet 'öznellik'lerine haiz, bu nedenle kendilerine dair farkındalığı yüksek, kontrol sahibi 'birey'ler olarak resmedilmektedir (2008b: 75). Buradan da anlaşılacağı üzere, araştırmadaki erkeklerin kadının güçlülüğünü anlatırken, aynı zamanda kadının gündelik yaşam pratiklerindeki ev içi konumlanışlarını, tutum ve davranışlarını belirleyen eril düzeni hatırlattıkları görülmektedir. Bu durum, erkeklerin sanki söylemleri ile gündelik yaşamdaki tutumlarının eşdeğer olmadığı yönünde bir izlenimi de beraberinde getirmektedir. Bu çerçeveden hareketle, erkeklerin kadın ve erkek eşitliğine dair ne düşündükleri ve yaşama bu düşüncelerini nasıl entegre ettiklerinin anlaşılması önemli hale gelmektedir.

3.8.3.4. Kadın-Erkek Eşitliği: “Kadın Aciz Diye Hor Görülmemelî”

Beneke (1997: 47-48), hegemonik erkeklik rol kalıplarını belirli varsayımlara dayandırmaktadır: (i) Erkek ve kadın doğuştan farklıdır, (ii) Erkek, kadına karşı üstündür ve erkeklik modellerine uygun yaşamayan erkeklere karşı üstündür, (iii) Kadınların uğraştığı aktivitelerle erkeklerin ilgilenmesi, erkekler için küçük düşürücüdür, (iv) Erkekler, duygularını ve duygusal yanlarını ortaya koymamalı ve açıklamamalıdır, (v) Sertlik ve hâkimiyet, erkeklerin kimliklerinde merkezi roldedir ve (vi) Seks, zevk almak ya da ilişkiyle ilgili bir şeyden çok, iktidarını ve erkekliğini kanıtlamanın bir aracıdır. Beneke'nin vurguladığı gibi kadınlık ve erkeklik toplumsal normlar aracılığıyla birbirinden ayrılmış, erkekliğin sert misyonu ile perçinlenmiş bir pozisyonudur. Dolayısıyla kadın ve erkek eşitliğine ilişkin anlatılar, erkeklerin söylemlerinde nasıl bir anlam taşımakta, ifade olarak ve pratik yaşamda benzeşik özelliklere mi işaret etmekte bu sorunsallar çerçevesinde daha da önemli bir hale gelmektedir.

Araştırma bulguları arasında bu kategori altında karşılaşılan sonuçlardan biri, şiddet uygulayan erkeklerin çoğunluğunun, farklı cinsiyet tutumlarının doğal olduğuna ilişkin inançlarının olmasıdır. Bu durum da egemen erkeklik düzeninin devamlılığının sağlanması için yeterli bir inanç gibi görünmektedir. Bunun yanı sıra kadın ve erkek eşitliği konusunda erkeklerin düşünceleri, kadınların bir taraftan ezildiği, bunun da yanlış olduğunu savundukları ama öte yandan erkeklerin de evin geçimini sağlamakla mükellef oldukları, yorucu ve sürekli ağır bir yükü taşıma sorumluluğundan dolayı daha üstün bir noktada konumlandıkları

yönündedir: “Bana göre eşit ama erkek biraz daha güçlü.” (K2, 38 yaşında, Kargocu, Bekâr, İlkokul mezunu) gibi. Erkeklerle göre, söylemsel olarak kadın ve erkeğin eşitliğine yapılan vurgu, deneyimlerde ve gündelik yaşam pratiklerin de ayrılarak kadının ev içerisindeki rolleri nedeniyle daha eşitsiz bir bağlamla ilişkilendirilmektedir.

Örneğin, K10, erkeğin dışarıda/kamusal alanda/iş dünyasında “kav olduğunu”, yani “olgunlaştığını”, para yönetimi gibi işlerin sorumluluğu nedeniyle saygıyı hak ettiğini, bu nedenle kadınlara göre daha zor ve meşakkatli işlerinden dolayı iletişimde toleans beklentisinin olduğunu belirtmektedir. Buna karşın kadınların ev içi alanda erkekler kadar zorluklarla mücadele etmediği için eşitsiz konumda olduğuna işaret etmektedir. Aslında K10, erkeklerin, kadınlık rollerini yapabildiğini (kahvaltı hazırlamak, çay demlemek vb.) ancak kadınların erkeklik rollerini yapamayacağını bu nedenle erkeklerin “saygıyı” hak ettiklerini anlatmaktadır:

“Tabi eşit olduğunu düşünüyorum, eşime çok saygı duyuyorum. İlla ki eşittir ama yine erkek biraz daha tenzih ediyorum sizi de sizin de göreviniz var. Şimdi çalışanlar için ev hanımları tabi erkekler bir tık önce oluyorlar. Tabi erkeğe biraz daha saygı duyulmasını istiyoruz yani biz. Neden yani yoğun oluyor, bir şeyler oluyor, akşama kadar dün birisi elli milyon dolar götürdü. Vardiyalı çalışmıyoruz ama vardiyalı çalışan arkadaşlarım var. Dün psikolojisi bozulan oldu, orucunu bozan oldu. Hastaneye giden oldu, kalp sorunuyla. Elli milyon para. Ev hanımıyla dışarıdaki adam da bir olamıyor yani bazı noktalarda. Ama ben saygı duyuyorum illaki. Tabi eşitiz o konuda. Gaddar değiliz yani, ama bir tık erkek dışarıda olunca. Dış dünyada özellikle. Yoksa ben de kalkıyorum, sabah çayı demliyorum, onun da kahvaltısını hazırlıyorum. Hadi gel dışarı çıkayım, yemek yiyeyim diyorum. Saygı duyuyoruz” (K10, 45 Yaşında, Galerici, Evli, Ortaokul mezunu).

Erkeklerin anlatılarında eşitliğe ilişkin çelişkilerin olduğu gözlenmiştir. Kadın ve erkek eşitliğine ilişkin geleneksel davranış kodları ile modern dünyanın demokratik getirileri de bu çelişkilerin bir nedenidir. Nitekim Aboim (2009: 18)’a göre, birçok erkeğin ailelerine destek olamaması ve geleneksel sorumlulukları üstlenememesi, hem sömürge öncesi erkek arketipini hem de sömürge döneminde kentsel ortamlarda yaygınlaşan, eve ekmek getiren erkek modelini değersizleştirmektedir. Erkekler bu ideal modellere uymakta zorlanmakta ve bu nedenle genellikle hayal kırıklığı ve güçsüzlükle baş etmek zorunda kalmaktadır. Erkeklikler yeni ailecilik ve arkadaşlık kodlarını benimsiyor olsa bile, bu aile temelli süreçler akut gerilimlerden kaçınamamaktadır. Geleneksel güç ile kadın taleplerinin uzlaştırılmasındaki zorluklar, hayal kırıklığı duyguları ve sosyal statü kaybı, belirsizlik ve karışık anlamlar üretmektedir: “Erkek fazla yoğruluyor dışarda. Sıkıntı sorunlar olduğu için erkek biraz daha bunu yansıtıyor, kadın gibi değil. Ben istemem tabi kadın erkek eşit ama dediğim gibi kadından doğan problemleri erkekler şimdi bunu bypass edemiyor, yapamazsınız ki yapılamaz.” (K10, 45 Yaşında, Galerici, Evli, Ortaokul mezunu)

Eril statükonun bir şekilde devam etmesi, kadın ve erkek eşitliği ve böyle bir yaşamın varlığının tahayyülünü ortadan kaldırmaktadır. Statüko, din ve inanç üzerinden meşru kılınabilmektedir. Truong vd. (2022: 892)'ne göre, insanların manevi ve dini değerleri ve inançları, aile içi ve aile içi şiddet gibi sosyal deneyimlerle ilgili tutumlarını, inançlarını ve davranışlarını etkilemektedir. Farklı inanışlara sahip kişilerle yapılan araştırmalarda bazı katılımcılar, kadın ve erkeklerin eşit haklara ve değere sahip olduğunu, ancak hem inanç bağlamlarında hem de daha geniş toplumda farklı rol ve davranış beklentileri nedeniyle “eşit ama farklı” bir kadın ve erkek görüşünde olduğunu güçlü bir şekilde desteklemişlerdir. Özellikle, erkekleri aktif, lider, kamusal hayatta otoriteye sahip tanımlayarak kadınların doğaları gereği erkeklere göre daha pasif ve itaatkâr olduğu vurgulanmıştır:

“Kadın erkeğin göğüs kafesinden yaratıldı, Kuranı Kerim’de öyle yazıyor. Niçin ayağından yaratmadı? Ayakaltında olmasın. Başından yaratmadı, baş üstünde olmasın diye. Kadın Allah’ın emaneti. Benim de kızım var, bana ne kadar kötülük yaparsa yapsın illa ki canım ciğerim. Yarın bir şey olsa yine ben koşup gideceğim o bir gerçek” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu).

K34’ün anlatılarında olduğu gibi, kadın ve erkeğin eşit olmadığına ilişkin anlatılar dini perspektif üzerinden yorumlanmıştır. Dinde temel vurgulanan nokta “kutsal” üzerinden yapıldığı için, kadın toplumsal ve kültürel bağlamlarda ikincil olarak konumlanmaktadır (Köysüren, 2013: 65). Erkeklere göre, kadınların hareketleriyle ilgili kısıtların olması gerekmektedir. K13 de dini bağlamda kadın ve erkeğin eşit olmadığını hatta mekanların yani ibadet yerlerinin de kadınların yeri olmadığını belirtmektedir. Erkeğin “namusu” olan kadını korumakla mükellef olduğunu, otorite temsiliyeti ve ailenin doğal lideri olduğunu, erkeğin onurunun taşıyıcısı olan kadının her daim erkeğin bir adım gerisinde konumlanması gerektiğini vurgulamaktadır:

“Şöyle söyleyeyim dinen bile kadın erkeğin kaburgasından yaratılmıştır. Yanlış anlamayın namaz kılmasını abdest almasını biliyorsunuz değil mi? Yanlış anlamayın bir camiye niye kadın giremiyor. Bana diyorlar ki kadın erkek eşit. Değildir, kadın erkek eşit değildir. Kadın her zaman erkekten arkasındadır. Mesleği ne olursa olsun sonuçta saygı çerçevesine girdiği zaman kadın devamlı arkadadır. Düşünün dinen de öyle bir camiye neden kadın giremiyor. Niye cenaze namazını kadın kıldırıyor. Niye bir yere gittiğinde eşin gelsin diyor. Sen evlisin ben de evliyim herhangi dairede problem oldu. Benim eşimle sizin eşiniz konuşsa sizce doğru bir şey mi? Apartmanda bir sorun var. Sizin ne demeniz lazım; efendim hanımefendi siz gidin eşiniz gelsin. Erkek erkeğe konuşsunlar. Doğru mu, bu hayat çerçevesi böyle. Geniş düşününce hayat çerçevesini. Bugün evlenceksiniz kadın mı istiyecek sizi, annesi mi isteyecek, oğlanın annesi mi isteyecek babası varsa. Kadın her zaman geridedir. Erkek onun koruyucusudur. Hani kollar aç bırakmaz açıkta bırakmaz. Her şekilde tamam mesleği vardır bir ortak nokta bulunur sizde yoruluyorsunuz o da yoruluyor. Tamam, yemek yapmak nedir? Ben akşam mutfaktaydım, ömrümde mutfığa girmiş insan değilim. Ki öyle bir huyum da değil, çünkü daha öncekiler (eski eşleri) ev hanımı olduğu için, bu eşim de çalışan birisi, ben girdim mutfığa tamam sen otur, ben hazırlayayım der. Olur mu

öyle şey bırak derim. Bulaşık mı? Beraber yıkayalım derim. Mutluluk hissediyorum yanından bir dakika ayrılmak istemiyorum. O da benim yanımdan” (K13, 35 Yaşında, İşsiz, Evli, Ortaokul mezunu).

Erkeklerin anlatılarında kadın ve erkeğin eşit olmadığına dair görüşler, her iki cinsiyetin de toplumda farklı konumlarının olduğu üzerinden gerekçelendirilmektedir: “Değildir. Her anlamda. Eşit olsa bir kere tuvaletleri ayrı. Her zaman kadın ve erkeğin farkı var ki bir kadının ağırlığı vardır, bir erkeğin ağırlığı vardır, her zaman. Değerini kaybetmemeli iki grup da. Saygı çerçevesinde olmalı her şey ama bizim insanımız o saygıyı da sildi maalesef.” (K11, 35 Yaşında, Serbest Meslek, Boşanmış, lise mezunu).

Cinsiyet eşitsizliğine yapılan vurgu, erkeklere göre kadınların “namusu”nu korumak zorunda olmaları ve erkeklerin de bunu kullanmaları nedeniyle ataerkil tutumların meşrulaşmasıdır. Erkekliğin bedene yazılmış olması (Connell, 2005a: 179), kadınlığından da bu noktadan değerlendirilmesine yol açabilmektedir. Direk (2021: 187), erkeklerin kadınlara cinsel ve başka türevlerde sahip olduğunu, ataerkil uygarlığın ve buna bağlı kodların kadını farklı olarak nitelendirirken kadının kendi olmasından çok sahip olunan bir varlık olduğuna işaret ettiğini belirtmektedir:

“Çok özür dilerim, çok afedersiniz namus iki bacak arasında olayı değildir. Ama kadın erkek bunun rahatlığında. Kadın kendini daha çok korumak zorunda. Toplumda. Öyle gelmişiz. Ataerkil bir toplum olduğumuz için biz eskiden beri böyle görmüşüz ve sürekli bu aşılansın bize de. İster istemez tepkilerimizle kadınları da korkutuyoruz, biz aslında çocuklarımızı da korkutuyoruz” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu).

“Bir kadın bir erkek eşit olması lazım değil mi? Allah tarafından da öyle yaratılmış. Kadın da eşit bir varlık erkek de eşit bir varlık. Ama böyle şeyler olunca tabi kadının namus meselesi daha önemli oluyor. Toplum öyle biliyorsunuz yani. Gelenekleri görenekleri bu şekilde olduğu için” (K21, 62 Yaşında, Emekli, Evli, Ortaokul mezunu).

Kadın ve erkeğin eşit olduğuna dair inançlar, erkeklerin şiddet uygulanmaması gerektiğine ilişkin düşünceleri üzerinde de okunabilmektedir. Erkekler, güç dinamiklerine bakılarak kadınların eşitsiz olduğu düşüncesine karşı çıktıklarını belirtmektedir: “Şiddet çok kötü bir şey, küçücük bir kediye, köpeğe çok çok özür dilerim, insana. ...Çok kötü bişey şiddet, erkek kadın eşit zaten bunu hep savunurum da zaten.” (K12, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu); “Ama her şey güç değildir. Kadın ve erkek eşittir. Yani sonuçta o da insan, onun da hakları var. Kadın zayıf diye aciz diye, öyle bi hor görme şeyi var halkımızda ama benim tıynetimde yok yani.” (K19, 36 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu); “Eşittir. Sonuçta o da bir canlı Allah’ın kulu, biz de Allah’ın kuluyuz. Erkek üstündür muhabbetine katılmıyorum. Eşittir bence, kadınlar biraz daha narindir, incedir. Ama bu şekilde olduğunda da kadına şiddete hayır diyoruz.” (K15, 38 yaşında, İşçi, Evli, Ön lisans mezunu).

Yukarıdaki anlatılarda olduğu gibi, cinsiyet eşitliği bazı erkekler tarafından hakların eşit biçimde verilmesi üzerinden tanımlanırken: “Eşittir tabi eşittir. Mustafa Kemal Atatürk sonuçta vermiş bize bunu, eşitliği.” (K12, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu); öte yandan toplumsal olarak eşit görülen ancak yasalar önünde eşit olmayan kadın ve erkeğe yönelik söylemler de ilginç görünmektedir: “Eşittir tabi. Eşittir yani. Yasal olarak eşit değil bence.” (K17, 34 Yaşında, Emekli, Evli, İlkokul mezunu).

Kanun özelinde eşitlik tartışmaları erkeklerin dikkat çektiği bir başka söylemdir. Burada sözü edilen Kanun, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’dur. Bu kapsamda eşitlik beklentilerinin dile getirilmesi, erkeklerin kendilerini yasal bağlamda dezavantajlı olarak gördüklerini göstermektedir: “Kadın erkek eşittir ama şu anda erkek değil kadın ön planda. Yasalar bağlamında. Bana göre tabi ki kadın erkek eşittir ama kadınlar erkeklerin çok ama çok üstünde... Kadınlar bu maddeyi çok iyi kullanıyor. Kesinlikle erkeklerin üstünde.” (K26, 42 Yaşında, Firma Yöneticisi, Evli, İlkokul); “Kadınlar bence eşittir. Ama erkekler eşit değil şu on senedir. 2010’lardan bu yana kadınlar üstün. Yasalar olarak.” (K27, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu); “Değil ama toplumsal olarak eşit tabi aynı haklara sahibiz. Yine eşit değiliz aslında.” (K4, 45 Yaşında, Usta öğretici, Evli, Lise mezunu). Bunlara ek olarak erkeklerin toplumsal anlamda kadının belirli mekânlardan uzaklaştırılması ve kısıtlanmasına yönelik de eleştirileri bulunmaktadır:

“Ama kanunlar önünde de eşit olmak istiyoruz. Hani nasıl diğer düzeylerde eşitse. ...Ben bir mekâna gidip oturabilirim. Bir kafeye oturup kahve içebilirim doğaya çıkıp yürüyüş yapabiliriz. Yani bunlar eşittir. Hayır, sen oraya gelemesin diye bir şey yok bunlar yaşanabilir şeyler. İnsanız hepimiz de hiçkimsenin kimseye zarar vermesine gerek yok” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu).

Araştırmada, kadınların erkeklerden daha üstün olduğu düşüncesi az sayıda erkek tarafından dile getirilmiştir: “Değil bence. Yapı olarak anatomik olarak kadın daha üstün.” (K4, 45 Yaşında, Usta öğretici, Evli, Lise mezunu). Onlardan bir diğeri olan K7, kadınların erkeklerden daha ileri bir toplumsal konuma sahip olduğunu ama yine de bunu doğru kullanılması gerektiğini vurgulamaktadır: “Hayır, eşit değil işte. Aslında kadın insanın bir üst modelidir bence. Kadının girdiği ortamlarda filan muhabbet bile bir üste çıkar diye düşünüyorum. Hani öyle farklı görmek gibi değil ama bazen böyle kötü kullananlar da çıkıyor.” (K7, 35 Yaşında, Oto kaportacı, Bekâr, İlkokul mezunu).

Kadın ve erkeğin eşitliğine vurgu, yaşam haklarına karşı saygı erkeklerin çoğunluğunda belirtilen bir söylem: “Her şeyi hoşgörülü karşılaması lazım. Eşit davranmamız lazım. Onlar da değerliler. Erkek de aynı kadın da aynı benim gözümde.” (K3, 26 Yaşında, Tesisatçı, Evli, Ortaokul mezunu); “Bence eşit. Herkesin hakkı var herkesin yaşamaya hakkı var.” (K9, 38 Yaşında, İşçi, Bekâr, İlkokul mezunu). Aslında kadınlar, tarih boyunca ve çoğu yerde hala insan

haklarından eşit şekilde faydalanamamış ve erkekler ile dünyayı eşit biçimde paylaşmamıştır. Bu eşitsizliğin içerikleri toplumsal arenalarda veya dönemsel bağlamda değişiklik gösterse dahi özünde değişmemiştir. Ataerkilliğin ve erkek egemenliğinin varlığını toplumdan topluma entegrasyonu, kültür ve statükonun erkek egemen yapısı, davranış kalıplarının nesiller boyunca sorgulanmaksızın “tarihe yazılmadan” aktarılmasına neden olmuştur. Bu direnç ve sorgulanmayan kalıplar, “kadınlık” ve “erkeklik” kimlikleri ve bunların ilişki biçimini tanımlayan örüntülerdir (Berktaş, 2004: 2). Buradan bakıldığında, kadın ve erkeğin eşitliğinden söz ederken, toplumsal cinsiyet kimliklerinin oluşumunun tarihsel süreç boyunca egemen erkeklik kalıplarının değişmeyen bir aktarımı olduğunu unutmamak gerekmektedir. Zira bu aktarım, medya, iletişim, gündelik yaşam, iş dünyası, evlilik ilişkisi gibi yaşam alanlarının tümüne sirayet eden bir hafızanın kolektif ürünüdür.

İş sahibi olmanın, para kazanmanın cinsiyetten bağımsız bir çabaya bağlı olduğunu düşünen erkek K18, eşitliğin toplumsal açıdan var olduğunu ancak bu eşitliğin çalışma yaşamına katılım üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir:

“Toplumsal sonuçta, insan olarak bakalım biz ona. İnsanlar birbirine eşittir. Çalışmayan bir insan, benim hiçbir zaman iş korkum olmadı, işsiz olan insanları görüyorum. Bayan da aynı erkek de aynı. Sağlıklı bir birey ama iş yok diyor. Bana göre iş yok diye bir şey yok. Bakacak değerlendireceksin ben evde yatarak iş bulamam. Sabah erkenden kalkar çıkarım, bu işi bulurum aslen garsonluk belgem var. Çok ek iş yaptım, SRC belgem var, kamyonculuk yaptım. Yani hani iş çok bana göre insanlar da evet benim gözümde eşittir. Bayan da olsun erkek de olsun” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu).

Erkeklerle göre, kadınların erkekler ile eşit koşullarda çalışma yaşamında var olması hatta evin gelirin erkekten daha fazla ortak olması istendik bir durumdur. Ancak kadının kazandığı parayı harcamada belirli sınırları bilmesi ve kontrollü olması şartı aranmaktadır: “Kadınlar çalışabilir, özgür kadın erkek eşit kadın çalışabilir. Bir kadın erkeğinden daha fazla da para alabilir çok mutlu ne kadar güzel. Bir elin nesi var iki elin sesi var hesabı yapılabilir ama kadın alıp da çok çok özür diliyorum azıyorsa bunda da vardır sıkıntı.” (K12, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu).

Connell (2005a)’in işbirlikçi erkeklik kategorisi, yeni erkeklik ve eşitlikçi tarzı ile hegemonik erkeklik tarzlarından kendisini uzak tutan, ev işlerinin de ortak sorumluluk almak gibi kadınların hakları olması gerektiğine dair olumlu yaklaşımlar beslemektedir. K20 ve K8 anlatılarında eşitlikçi erkeklik kategorisine örnek olabilmektedir: “Eşittir benim gözümde eşittir. Evde beraber yaşayacaksınız, her şeyi beraber yapacaksınız, bir gün hasta olacaksınız, hastalığınızda bakacaksınız. Yeri geldi yemeğini yapacaksınız sen, yeri geldi mi ben yapacağım. Bu işler böyle beraber bu işi yürütmeye çalışacağız.” (K20, 29 Yaşında, İşçi, Evli, Ortaokul mezunu); “Eşittir. O sana yardımcı olur, sen ona yardımcı olur, eşitlik budur. Yani o bir şeyin

ucundan tutuyorsan sen de tutarsın. İlla kadın yapacak diye bir şey yok. Şimdi kadın yemek yapıyorsa, sen de yapacaksın. Ben yaparım mesela, yemek yapmasını severim.” (K8, 52 Yaşında, Emekli, Evli, İlkokul mezunu).

Erkeklere göre, kadın kendisine ve yakınlarına bakım verme konusunda çok üstün, ancak kamusal işleri yapmada geri planda kalmaktadır. Diğer bir deyişle, kadın ve erkek ayrılmış mekânların sınırları içerisine aittir. Kadın, sanayi gibi erkeklik mekânlarına ait olmayan ancak ev içi alanda da özgür ve egemenliğini ilan etmiş birey olarak konumlandırılmakta ve dolayısıyla kadın erkek eşitliği söz konusu olamamaktadır:

“Eşit değil. Herkes farklı; ben yemek yapamam kadın da gelip benim arabamı tamir yapamaz. Kadın her zaman üstün. Evde kadın olmasa ben bu yağlı tişörtle bir hafta gezerim. Bir hafta gezerim. Mecbur sebze yerim, et yemeği pişiremem. Ama ben olmasam o hala temiz giyinebilir, hala yemek yiyebilir, ben kadar para kazanamasa da bir yerde çalışıp hayatına devam edebilir. O olmasa ben biterim, yapamam yani. Hani kadın erkek eşit midir? Derken bir şey koymalısınız. Kadın erkek sanayide eşit olur mu? Kadın olmasa erkek pislikten ölür ya” (K28, 36 Yaşında, Galerici, Boşanmış, Lisans mezunu).

Bu anlatıdan anlaşılacağı üzere, erkeklerin anlatılarında, kadınların duruşunun, yaşama biçimlerinin ne olması gerektiği, belirli sınırların içerisinde hareket etmeleri gerektiği kanısı varlığını sürdürmektedir. Yani, kadınların nahif, oturmasını kalkmasını bilen ve saygılı olduğu ölçüde eşitliği hak ettiği yönünde görüşler vardır:

“Maalesef Türk insanında uyuşma sorunu var. Kadınlarımız biraz daha hele yeni nesil lafını küfürünü çok fazla bilmiyor, ağzından çıkanı bilmiyor, eşine saygı duymuyor. Ben mesela şey istemiyorum, benim kadın ben aşağıdır, benim bir metre arkamdan gelsin, öyle bir şey yok. Kadın erkekten üstündür ama hak eden kadın üstündür. Ben her zaman söylüyorum yani nahif bir kadın benden çok çok üstündür ama lafını küfürünü bilmedi mi. ...Ben ona nasıl saygısızlık yapmadım mı o da bana yapmasın. Ben ona saygısızlık yaparsam, o bana saygısızlık yapsın ama bir erkeğin erkekliğine laf edilmez namusuna şerefine laf edilmez” (K33, 40 Yaşında, Tekstilci, Boşanmış, Lise mezunu).

K33 de benzer şekilde, kadınlığın hiyerarşik üstünlüğünü “dengeli ve düzgün” kullanması gerekliliği ile kadının “annelik rolü” üzerinden bir cinsiyet eşitliği vurgusu yapmaktadır. Buradan hareketle, anneliğin “kutsal” olduğu ve çocuk doğurmanın kadının asli görevi olduğu vurgusu oldukça yaygındır. Timurturkan (2019: 75)’na göre, ideal kadının sınırlarının annelik rolü üzerinden çizilmesi, cinsiyet rejimi üzerinden belirlenen iktidar ilişkilerinin yeniden üretimini bunun yanı sıra ataerkil normatif düzenin devamlılığını sağlamaktadır:

“Her şeyin bir dengesi var, etiği var, ahlakı var. Bunlara dikkat etmek lazım ama her zaman söylüyorum, hadisler cennet anaların ayakları altında falan diye öyle bir şey yok yani. Her doğuran anne olamıyor, her doğuran aslında anne değil. Ve her ananın ayakları altında değil cennet. Ee ben anneyim eşim bana olan eziyet etti şimdi onun ayakları altında olamaz cennet. Öyle cennetin Allah belasını versin, o cennete ben

girmeyeyim. Kadın gerçekten erkekten üstün ama bu üstünlüğü düzgün kullanması lazım dengeli kullanması lazım” (K33, 40 Yaşında, Tekstilci, Boşanmış, Lise mezunu).

Kadın ve erkek eşitliği konusunda erkeklerin bazılarının katı ve ayrımcı pratikler ile kadınların toplumsal konumlarının düşük olduğunu belirtmekte, bunu dini referanslar kullanarak yapmaktadır. Diğer taraftan, kadın- erkek eşitliği konusunda olumlu ve empatik anlayışa sahip erkekler bir yanıyla geleneksel kalıpyargılarını söylemlerine yansıtarak iç çelişkiler yaşamaktadır. Bu erkeklerin baskın gelenek ve görenek öğretileri ile büyümüş oldukları ve bunu düzenin bir devamlılığı olarak benimsedikleri düşünülmektedir.

3.8.3.5. Eril Şiddetin Meşrulaştırılması: “Kadınlar Tahrik Ediyorlar!”

Şiddetin nedenlerine odaklanırken, şiddetin bu açıdan daha büyük bir perspektiften anlaşılması için gündelik yaşam ilişkilerinde erkeklerin uyguladığı davranış biçimlerine odaklanmak, küçük ve önemsiz gibi görünen dinamiklere odaklanmak (Stark, 2010: 209) yerinde olacaktır. Aile içinde yaşanan şiddetin görünümülerinden en yaygın olanı kadına yönelik şiddettir. Kadına yönelik şiddet, cinsler arası bir çatışma olup fail ve mağdurların yaşamını doğrudan etkileyen genellikle de erkekliğin kadını aciz kılarak kazandığı bir durumdur. Bu durumu Connell cinslerin savaşı olarak niteler, ayrıca bu savaşın toplumsal ölçekteki eşitsizliklerden kaynaklandığını ve şiddet araçlarını elinde bulunduranların da egemen toplumsal cinsiyet kalıplarına göre güce sahip olanların olduğunu belirtmektedir (2016: 159). Öte yandan erkekliğin de şiddet uygulayan ve fail olarak yara alabildiği ve erkeklerin hayatında ciddi kırılmalara yol açtığı görülmektedir. Anderson ve Umberson’a göre, bu açıklamalar aynı zamanda cinsiyet performansı ile de ilgilidir. Yaptıkları araştırmada, erkeklerin konuşma edimleri aracılığıyla kendilerini rasyonel, yetkin ve erkeksi aktörler olarak sunduklarını saptamışlardır. Bu anlatımların aile içi şiddetin cinsiyetlendirilmesindeki çeşitli yolları gösterdiğini belirtmişlerdir: Bu yollardan birincisi, erkeklere göre şiddet, uygulamada cinsiyete dayanmaktadır. Şiddeti en aza indirmek kendi çıkarlarına olsa da erkekler, kadın partnerlerinin uyguladığı şiddetten daha ciddi, sık ve yüksek düzeye varan şiddet uygulamaktadırlar. İkincisi, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve şiddeti tasvirlerinde, kadın şiddetinden niteliksel olarak kendi şiddetlerinden farklı bir tarzda bahsetmiş oldukları ve dillerinin erkeklik gibi hegemonik kavramları yansıttığı anlaşılmıştır. Üçüncüsü, erkekler, şiddet içeren çatışmalardan ve kendi davranışlarından kadın partnerlerinin sorumlu olduğunu öne sürerek cinsiyeti yapılandırmışlardır. Yani şiddeti kadına yönelik ataerkil algılarıyla meşrulaştırmaktadırlar. Son olarak katılımcılar, erkekleri kötü adam ve tüm kadınları da kurban olarak gösteren bir ceza adalet sistemi tarafından mağdur edildiklerini iddia ederek şiddeti cinsiyetlendirmişlerdir (2001: 362). Bu araştırmada da benzer biçimde şiddetin cinsiyetleştirildiği, erkeklere göre

kendilerinin şiddete sebepsiz yere başvurmadıkları, kadınların da şiddet uygulayabildikleri hatta bu nedenle erkeği “tahrik ederek” şiddete temayül ettirdiklerini belirttikleri görülmektedir. Erkeklere göre, iş dünyasının ağır yükü, uğraşmak zorunda oldukları fazla sorumluluklar, eş ile ilişkinin anlamsız ve küçük çatışmalarından daha önemlidir, dolayısıyla bu dengeyi kuramayan ise kadın olarak anlatılmaktadır:

“Beni tahrik ettiği için ben gidip o şiddete başvurdum. Tahrik ettiği için. Zaten polis whatsapp mesajlarını okudular ki, hep tahrik edildiğimi gördüler. Sadece benim orada suçlu olduğum konu araba kullanıyordum, sesli mesaj atmam. Küfürlü, öfkeyle, sesli mesaj atmam. Sadece suçlu olduğum konu bu. Her seferinde de her mesaj attığında da beş mesaj atıyorsa, ben ona tek bir mesaj atıyordum, ya sabır diyordum. Bana yazma lütfen işim var gibicesine. Evde işi yok, alıyor eline telefonu. Bir de bir yazıyor, bu kadar oku oku bitmiyor. Trafikteyken. İnsana bir kere laf söylenir. Yanlış anlamayın ya, bir kere. Ben diyorum, evden çıktıktan sonra bana mesaj atma, trafiktesin dırt dırt telefon. İster istemez insan da. Yazmış bu kadar, oku oku bitmiyor. Saçma sapan şeyler” (K13, 35 Yaşında, İşsiz, Evli, Ortaokul mezunu).

Kadınların, kanun çerçevesindeki haklarını “kullanmak” suretiyle erkekleri “tahrik etmesi” sonucunda şiddetin ortaya çıktığını belirten anlatılar da bulunmaktadır: “...Ben hiçbir şey yapmadım ki. Sesimi dahi yükseltmedim ama üstüme geliyorlar, duruyorum. Basketbolcular sahada duruyorlar ya, onlar gibi üstüme geliyorlar.” (K33, 40 Yaşında, Tekstilci, Boşanmış, Lise mezunu).

“Tamam, kendini savunamayan vardır, bazıları da benim zaten böyle bir hakkım var diye çok tahrik ediyorlar. Tahrik eden de var. Ayrılmışsın, benim hakkım var diye yolda gördün mü uzaklaştırma veya farklı bir şey alabiliyorsun, kadının hakkı var. Ama adamın öyle bir şey yaptığı yok, çoğunluğun ya da yarısının diyeyim” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Ön Lisans mezunu).

Duygusal ilişkiler erkeksi otoritenin ideolojik yapısı ile bağlantılı olmakla birlikte, yerleşik normatif eril yapının sarsılması ile şiddet içeren duyguların önünü açmaktadır. Erkeklere göre erkeğin şiddete teşvik edilmesi haklı gerekçelere dayanmaktadır; örneğin kadınların erkeklerin “üstüne oynaması”, “üstüne üstüne gelmesi”dir. Bu hal, erkeğin hegemonyasına meydan okumanın bir göstergesi olarak yorumlandığında erkeğin şiddet uygulaması meşru bir eylem olarak tanımlanmaktadır:

“Kendi başıma geldiği için, aslında kadınlar kendisi yapıyor çoğu şeyi, hani hepsini demiyorum. Bazıları kendisi, kendilerine şiddet uygulanmasını yapıyor. Başıma gelen olaylara rağmen. Ya kadın mesela ayrılıyorsun, çekilse aslında hiçbir şey olmayacak ama insanın üstüne üstüne geliyolar. Kendi eşimden biliyorum yani bir rahat bırakmıyorlar yani. Tamam, ayrılacaksan ayrıl, ama üstüne oynuyorlar yani. Bir de bu olaylar kadına yönelik daha çok gündemde olduğu için. Kendilerini garantide gördükleri için istedikleri her şeyi yapabiliyorlar yani” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Ön Lisans mezunu).

“Yemen ederim isyan derecesindeyim, kadınlar uzak dursun benden. Başımı belaya sokacak. Ayrılalım ayrılalım. Çok tahrik ediyor, bir şey demedikçe üstüme yürüyor, şikâyet etse yine ben suçluyum. En son ortaya cinayetler çıkıyor. Bir erkeği ne kadar tahrik edebilirsiniz ki? Her seferinde her seferinde. Erkeği

tahrik ederseniz. ...Burasına kadar getirirsiniz, çeker vurur, arar emniyeti. Götürün gidin der. Yani bu dereceye gelmek istemiyorum, istemediğim için de sürekli ikna etme çabasıydım, ya bak ayrıl ayrılalım. Çocuğu alıp gelmeye giderken bile kavga ediyorduk ya. O zaman bile bir laf söylüyor, tahrik ediyor. Ne biçim babasın gibi gibi şeyler. Ben de karşılık veriyorum, olay büyüyor. Çekip geliyorum” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu).

“Böyle zıt zıt konuşmaya başladıkça biraz öfkelenme oldu yani, olmadı değil. Sinirleniyordum ama bir şey yapamıyorum, bırakıp gideceğim, bırakıp gidemiyorum. Hani kendime şey dedim, çıkayım gezeyim dışarılarımda diyorum ama hayır oturacaksın konuşacağız. Konuşacağız da zaten tartışıyorsun hani bir ortam sakinleşsin, hayır tutar buradan (tişörtü gösteriyor) otur der. Diyorum gelme üstüme diyorsun, ittiriyorsun, üstüne üstüne geliyor. Hani bir şey yapamıyorsun” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Ön Lisans mezunu).

Erkekler toplumsal cinsiyet rollerini kadınlara göre daha sert ve katı bir biçimde deneyimlemekte ve kadından ayrışma zorunluluğunu keskin bir biçimde şekillendirmektedir. Çünkü kadınlıkla ilişkilendirilen tüm yaşamsal izler, bu ayrışma gerekliliği nedeniyle erkekler tarafından indirgemeci bir dil üzerinden örtük veya alenen söyleme yansıtılmaktadır. Kadınların duygusallığı da bu söylemlerden birisidir: “Erkeklerle hak görülmesi lazım, bayanlar üstüne gelemese bu kadar, erkekler şiddet yapmaz. Yani ondan oluyor. Ufak çaplı tartışma oldu, şiddet yapıyor bana dedi. Kıskançlık kavgası” (K3, 26 Yaşında, Tesisatçı, Evli, Ortaokul mezunu).

Katılımcıların anlatılarında, şiddetin makul kullanımlarının olduğuna ilişkin düşüncenin varlığı fark edilmiştir. Şiddet uygulamanın normal olduğu ve yeterince “tahrik unsuru”nun olmasıyla doğru gerekçelerle şiddet kullanılabileceğine dair inanç, Mills tarafından kullanılan “uygun sözcükler” (vocabulary of motive) terimiyle açıklanmaktadır. Mills’e göre, yanlış şeyin normal kabul edilmesi, davranışının olumsuz sonuçlarına rağmen bireyin bunu kültürel toplumsal ve normlara uygun terimlerle açıklamasını mümkün kılan sözcüklerin kullanılmasıyla gerçekleşmektedir (1940: 906). Bazı erkeklerin fiziksel şiddeti önemsizleştirdikleri, mazur gördükleri ve şiddetin karşı tarafın davranışları nedeniyle ortaya çıkan ve toplumdaki her erkeğin sıradan eylemleri olduğu düşüncesi bulunmaktadır:

“Mutlaka eşiniz arasında tartışma olur, ben bunu savcıya da söyledim. Hiç mi eşine vurmadin ya, hiç mi vurmadin. Hiç mi olmuyor. İnsanın tansiyonu yükseliyor bir an için. Bir tokat atıp geçiyorsun, yemin ederim bir tokat attım. O da, şurada yüzük vardı o da şuraya gelinceye kadar şurası (burnu) çatlamış kırılmamış” (K13, 35 Yaşında, İşsiz, Evli, Ortaokul mezunu).

Erkekleştirici pratikler, bunu kuşanan erkeğin toplumsal cinsiyet ilişkilerinde iktidar sahibi olması ile güçlenmektedir. Bu pratiklerin sorgulanması, eleştirilmesi ve kıyasa tabi olması şiddetin nedeni olmaktadır. Erkekler bu durumu “tahrik edilme” olarak doğallaştırarak anlamaktadır: “Kadına şiddet iyi bir şey değil yani. Ama kadın tahrik ediyor, ağza alınmayacak laflar ediyor küçümsüyor. Sen erkek değilsin, sen adam değilsin gibi. Şunun kocası böyle gibi kıyaslama yapıyor.” (K29, 44 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu); “Niye tahrik ediyorsun?

Dışarıdan birine bile yakışmaz o sözler. Erkek olarak belki benim ağzımdan kaçıyor ama sana yakışmıyor derim ben. Yakışmayan sözler. Ben seni korumadım kollamadım mı, kocalık yapmadım mı?.” (K13, 35 Yaşında, İşsiz, Evli, Ortaokul mezunu); “Sen bana bir şey yapamazsın ben arabasına (başkasından bahsediyor) da binerim diyor, beni tahrik ediyor. Bana iftira ediyor.” (K36, 39 Yaşında, İşçi, Boşanmış, İlkokul mezunu). Erkeğe saygı duyulmaması da eril şiddetin meşrulaştırılma gerekçeleri arasındadır. Erkeğin kendisine saygı duyulma beklentisi, kadınların erkeklere tabi kılınması yönünde küresel düzenin toplumsal ilişki modelini yansıtmaktadır:

“İnsanın bazen kaldıramadığı şeyler olabiliyor ve her anı aynı olmayabiliyor. İnsanın eşref vakti de oluyor sabır sabır. Eski eşim ben muhatap olmadığım sürece konuşmam bile konuşmak zorunda değiliz. Kızım var. Beni sevmesini istemiyorum. Hatta şu an geriye dönüş var ama asla ve asla olmaz çünkü maddi manevi kötü şeylere mal oldu bana. Allah onun sevgisini bana nasip etmesin. Sadece istediğim saygı, saygı duysun bana. Bana saygılı olduğu sürece, bana ben niye şiddet uygulayayım. Neden sesimi yükseltiyim. Bana saygısızlık yapsa da ben Allah bilir de ama elimden geldiği kadar sakin olmaya çalışıyorum, sakinliğimi korumaya çalışıyorum. Ama tek istediğim bu ya saygı ve kızıma iyi bir anne olması” (K33, 40 Yaşında, Tekstilci, Boşanmış, Lise mezunu).

“Hegemonik erkeklik ve ataerkil şiddet arasındaki bağlantı, basit olmamakla birlikte yakındır.” (Connell, 2016: 269). Erkekliğin güçler dengesinde kendi lehine davranması bunu da şiddet aracılığıyla gerçekleştirmesi, hegemonyanın güç üstünlüğüne hizmet etmektedir. Erkeğe göre, erkeğin toplumsal konumu zaten kadının üstünde olduğundan “şiddete meylettiren” kadın erkeğin bu statüsünün en önemli dinamiğini bozmuş olmaktadır:

“Şiddet sonuçta kötü bir şeydir, benim de anam var, benim de kız kardeşim var, benim de bacım var. Şiddet çok kötü bir şeydir ama şiddete meylettiren onu düşünceksiniz yani. Şiddet çok kötü bir şey, çok terbiyesiz bir şey. Ben erkeğim had hüd demek çok edepsiz bir şey yani. Bir kadına bir hayvana bir canlıya şiddet çok kötü bir şey bence. Meyletmek insanı kıskırtmak bence” (K12, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu).

Diğer yandan, erkeğin kendisini şiddet mağduru olarak tanımladığı anlatılar da dikkat çekmektedir. Eril şiddeti uygulamaktan ziyade kadının psikolojik ve fiziksel şiddetine maruz kaldıklarını beyan eden katılımcılar bulunmaktadır:

“Şiddet gördüm, hatta fiziksel saldırı. Ama hiçbir zaman yemin ederim karşılık vermedim. Ama bu olayların duyulmaması için tehdit edildim. Ama burada yanlış bir şey var, burada kadınların beyanı esas birşey. Yani çok garip geliyor bana. Kimsenin duyduğu bir şey de yok. Şiddet zaten yok da tehdit de” (K25, 30 Yaşında, Fizyoterapist, Boşanmış, Lisans mezunu).

“Çoğu kez arkadaşlarım da şahit olmuştur ama kanun önüne gittiğimizde suçlu oluyoruz. Bunları kanıtlayamıyoruz. Evet, bayan da bana yaptı desem, bayan yapmaz deyip geçiyorlar. Niye yapmasın? O da insan sonuçta. Emniyet mensuplarında Adliye’de deneyimledim. Bu şekilde muamele gördük” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu).

K18'in de belirttiği gibi şiddetin nedenlerinin farklı sebep olabildiği ama boyutlarının kontrol edilemez sınırlara ulaşabildiğini söylemek mümkündür. Şiddet, birçok farklı bileşenin etkisi ile insanın doğuştan gelen yıkıcı taraflarını ortaya çıkaran bir eyleme dönüşmektedir (Yıldırım, 2018: 2). Özellikle çiftlerin öfkelerini kontrol edememeleri fiziksel şiddete eğilimin artmasında önemli rol oynamaktadır (Öztürk, 2021: 18): “Öldürmeyeceksin bence çok da bağlanmayacaksın. Hatası varsa çekip gideceksin. Bazen insanlar çok agresif oluyorlar, neden bunu bana yaptı, ben hak ettim mi diye. Kesiyorlar. Biri mezara gidiyor, biri cezaevine gidiyor, bence gerek yok.” (K35, 46 Yaşında, İşçi, Bekâr, İlkokul mezunu). Nitekim araştırma katılımcılarının çoğunun eril şiddet eylemlerinin haklı gerekçeleri, meşru bir zeminleri olduğuna dair inançları söylemlerine yansımaktadır:

“Bir insanın karısını öldürmesi için çok çok çok büyük nedenler olmalı, aklım başımda olmasa, bu kadını belki de yüz defa öldürmüştüm. Neden benim yapmadığımı, hiç alışveriş yapmıyor diyor, eve bakmıyor diyor. Kime sorarsanız sorun kendi akrabaları, arkadaşları diyordu; biz de varlıklımız ama ömrümüzde bu kadar bolluğu görmedik. Bu kadar güzelliği görmedik diyorlardı” (K17, 34 Yaşında, Emekli, Evli, İlkokul mezunu).

“Çok yerde görüyodum, bak bıçaklıyorlar kadınları. Şimdi kesin derim yani bir şey yapmıştır ki adam bıçaklıyordur. Çok ciddiym o noktaya geldim. Yok, yani kanunen bizim de bir hakkımız yok canı sıkıldıkça dava açıyor. İhbar. Bunun bir sınırı yok mu? Ben de gideyim dava açayım canım sıkıldıkça” (K24, 34 Yaşında, Kuaför, Boşanmış, İlkokul mezunu).

Aile içi şiddetin patlak vermesinin nedeni hem erkekler hem de kadınlar açısından eşit biçimde görülmektedir. Yapılan araştırmalarda, çiftler, öfke patlamalarına bağlı şiddet anlatıları hiçbir şekilde olayları meşrulaştırmaya çalışmamaktadır yani şiddet, aile üyelerinin gözünde dışavurumcu ve gayrimeşrudur (Gelles, 1974: 77). K1'in anlatılarında da şiddetin her çift arasında olabildiği ama normal sayılmayacağı yani gayrimeşru olduğu, güçsüz kişilerin bir davranışı olduğu vurgulanmıştır. Ancak aile içerisinde eşiyle şiddet öyküsünün olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu anlatıların çelişkili bir düşünce ve davranış ikilemine işaret ettiği anlaşılmaktadır:

“Eşimle de görüşebilirsiniz, kadını güçsüz bir insan döver. Kişilik karakter olarak güçsüz. Fiziksel olarak zaten bütün kadınlarla erkekler arasında fark var yani. Ben eşime ne zaman şey yaptıysam, ha kendim de suçluyum. O da bana bedava saldırmadı, suçluyken saldırdı. O saldırdığında benim ona vurmuşluğum oldu. Ama o bana haddi kat kat fazlasıyla geldi. O bana saldırmadan ben onu hiç dövmedim” (K1, 38 yaşında, Serbest Meslek, Evli, Ortaokul mezunu).

Aile içi ilişkilerde bireyler problemlerini konuşarak çözemedikleri zaman şiddet, sözel bağlamdan çıkarak fiili çıktılara dönüşebilmektedir. Bu anlamda aile içi şiddet konusunda yapılan araştırmalarda sözel şiddetin genel anlamda iki cinsi, özel anlamda ise erkeği fiziksel şiddet uygulamaya yönelten etkisi konusuna değinilmediği görülmektedir (Öztürk, 2021: 19).

Bu araştırmada erkeklerin, aile ilişkileri içinde kadınların kendilerine sözel şiddet uyguladıklarına işaret ettikleri görülmektedir:

“Kadını güçlü kılan biraz çenesi. Yani erkek son zarfında, son deminde gücünü kullanır. Kadın da çenesini kullanır. Kadın ne yapabilir. Her şeyi konuşabiliyor, konu neyse. Hakaret edici sözler beni tahrik ediyor, ben öyle sözleri kaldıramam yani. Kaldıramıyorum. Yani bir erkek kaldıramaz. Bir kadına da desen kaldıramaz. Bunlar küfür anlamında değil ama çok kötü sözler anlamı var. Yani adi demek ne anlama gelir veya şerefsiz demek. İnsan gergin oldu mu daha şey oluyor. Mesela şaka oldu mu şerefsizsin oğlum öyle kelimeler kullanırsın. Bazı insanlar kaldırıyor ama ortam gergin oldu mu, kavgaya sebebiyet veriyor” (K19, 36 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu).

K25 ve K29 kadınların kendilerine fiziksel ve sözel şiddet uyguladığını anlatarak eril şiddetin nedeni olarak kadınların sinirli yapısını örneklendirmektedir: “Biz elimizi kaldırmadan önce bize on tane şey fırlatıyorlar ya. Çaydanlık, sehpa. Daha elimizi kaldırmadan, ağzımızı açmadan, olup olmadık ithamlarda bulunuyorlar ya çok. Kendileri savunmasız kalınca olduk olmadık ithamlarda.” (K29, 44 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu).

“Hanımefendinin çok öfkeli bir yapısı var zaten, sadece benimle değil kavgası. Ailesiyle kavga ediyor, ailesiyle kavga ediyor. Benimle kavga ediyor, kavgacı yapıya sahip. Öfkeli olduğunda çocuğu bile görmüyor, öfken çocuğa zarar veriyor diyordum. Söylem olarak. İster istemez kızdım niye öyle diyorsun diye. Bana saldırıyor, bildiğiniz kolumu, boynumu. Hatta çizdiği morarttığı yerleri fondötenle kapatıyordu, ben öyle işe gidiyordum” (K25, 30 Yaşında, Fizyoterapist, Boşanmış, Lisans mezunu).

Hines ve Douglas (2010: 44) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, erkekler ve kadınlar ilişkide nispeten eşit psikolojik, cinsel, fiziksel saldırganlıkta bulunmuşlardır. Ancak kadın partnerlerin önemli ölçüde daha yüksek oranlarda kontrol edici davranışlarda ve şiddetli fiziksel saldırganlıkta bulundukları saptanmıştır. Buna ek olarak, bu saldırgan davranışlardan herhangi birini gerçekleştirdiği bildirilen erkek ve kadın katılımcıların sayısı, bir önceki yıl içindeki saldırganlığın göreceli sıklığı tüm saldırganlık türleri için eşittir. Şiddetin tüm bu türevlerinin ortaya çıkmasındaki etmenlerin ne olduğuna ilişkin erkeklerin söylemleri, kadınlar tarafından “erkeklik” rollerinin sorgulanması, erkeğin “tahammül” sınırlarının zorlanmasıdır: “Ben o kelimeleri söyleyemem. Bir erkeğe söylenmemesi gereken. Sinirlerime hâkim olamasam, bir insanı öldürebileceğim hakaretler, erkekliğime laf etmek.” (K33, 40 Yaşında, Tekstilci, Boşanmış, Lise mezunu).

“Genelde bana sen kocalık yapmıyorsun diyor. Ben kocalık yapmasından geçtim, ben dedim sen bana karılık yapıyor musun, dedim. Sen bana yapıyor musun ki ben sana karşılık verem. Sen bana, anama, babama karşı saygı göster. Ben senin anana, babana karşı saygı göstereyim dedim. Bu işlerin üstünü kapatırız, yeniden sayfa açarız dedim. Tekrardan bu sayfayı yaza yaza gideriz dedim, ‘aa olmaz şöyle böyle’ dedi. Sen biliyorsun dedim. Ben benim elimden gelen bu dedim. Sen, ben bir adım atmaya çalışıyorsam sen, on adım geri attırıyorsun dedim. Ben yapacak bir şey yok elimden gelen bu, dedim. Ona karşı ilgimi göstermek için elimden gelen gayreti gösteriyorum. Evliliği tekrardan kurtarmaya çalışıyorum. Getirirsem aklıma öfke, nefreti; evliliği hiç devam ettiremeyeceğim. Siniri yatışması kadar

yağmurda karda balkona çıkarım. Niye gelmiyorsun der, giderim. Bu şekilde olursa ne çocuk kalacak, ne anne kalacak, ne baba kalacak” (K20, 29 Yaşında, İşçi, Evli, Ortaokul mezunu).

Eril tahakkümün nedenlerinden biri olan sembolik şiddete (Bourdieu, 2016), bakıldığında, kadınlığın temel görevi, erkeklerin beklentilerine müsamaha göstermek olarak konumlanmaktadır. Buradan hareketle, erkeğin bakışına göre konumlanan kadının, toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde itaatkâr, düzenli olmasına dair beklentilerin karşılanması durumu, eril şiddetin nedeni olarak belirtilmektedir: “Yapma dediğin şeyi birkaç kere sorarsın, üç kere söylersin, yaparsa ortaya çıkıyor şiddet. Elbiselerini mesela çıkarır ortaya atar. Niye atıyorsun bak ortaya derim, ayağımız takılır derim. Kolaylıkla tartışmam ben, sadece söylerim sabırlıyım ben.” (K8, 52 Yaşında, Emekli, Evli, İlkokul mezunu). K14, eril şiddetin nedenlerini, kadının agresif, yapıcı olmayan tutumu olarak belirtmektedir. Öyle ki erkeğin nedensiz öfkelenmediği, bunun sebebinin muhakkak kadının davranışları olduğu yönünde anlatıları bulunmaktadır: “Hani kendine vurdurmak için elinden gelen her şeyi yapıyor. Mesela önüne geriliyor, gitme diye. Mesela tartışıyorsun burada. Gidip hava alayım, çıkayım diyorum. Hayır, gitmeyeceksin diyor. Asılıyor buramdan (yakasını gösteriyor) oturacaksın, konuşacaksın. Konuştukça zaten ateşleniyor.” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Ön Lisans mezunu).

Şiddet bağlamında bireyci yaklaşım, toplumsal cinsiyeti ataerkillik gibi toplumsal sistemin bir sonucu olmaktan ziyade kişinin karakteriyle ilişki içinde gelişen bir sorun çözme tekniği olarak tanımlamaktadır. Şiddetin aile ortamında koşulsuz olarak ortaya çıkabileceğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla, şiddet toplumsal cinsiyete dayanan ataerkil yapıdan kaynaklanmaz; aile içindeki tartışmalar veya aile yapısıyla ilişkili olgusal bir fenomendir. Bu noktada bakılması gereken, bireylerin davranış paternleri veya aile içindeki anlaşmazlıklarına karşı kullandıkları çatışma çözme taktikleri olmaktadır (Karaca, 2020: 413). K33’ün anlatıları bu çerçeveden değerlendirildiğinde, şiddet nedenleri olarak, aile içi çatışmalarda bireysel davranış paternlerinin, kadın ve erkeğin gerilimli iletişimlerinin varlığını göstermektedir:

“...Hemen yükseliyor zaten. Üstüme saldırdı, tırnaklarıyla çizdi. Hakaretler etti, ben de şikâyetçi oldum. Pozitif ayrımcılık var ya. Hak eden yerde evet kadınlara pozitif ayrımcılık yapılmalı. Bir erkek kadına saygısızlık yapıyorsa, küfrediyorsa, vurmaya kalkıyorsa, terbiyesizlik yapıyorsa orada kadına pozitif ayrımcılık yapılmalı. Ama bir problem yaşıyorsak, onun kadın olması bana hakaret etmesi yetkisini vermez, ona vermemeli yani ben ona hiç vurmam. Vurmam derken bir sefer boğazını sıktım, çok aşırı sinir etti çok üstüme geldi. O gün eğer şeytana uysaydım, o gün onu öldürebilirdim. Ki yemin ederim parmaklarım az daha birbirine değecekti, çıkartacaktım nefes borusunu, o derece sinirlendirdi” (K33, 40 Yaşında, Tekstilci, Boşanmış, Lise mezunu).

Eril şiddetin nedenleri toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelendiğinde, aile içerisinde özellikle kadına ve çocuğa yönelik erkek egemenliğine dayalı geleneksel yaklaşımların tezahürü olarak görülmektedir. Ancak alt sosyo-kültürel yaşam tarzını benimseyen erkeğin

şiddet uygulayacağına dair bir kanı geliştirmek pek mümkün değildir. Yani, soyo-kültürel ve ekonomik olarak üst sınıfta olduğu düşünülen ve eğitim düzeyi yüksek insanlar arasında da aile içi şiddet olaylarının varlığı bilinmektedir. Dolayısıyla, şiddet başlı başına sınıfsal bir düzeyde açıklanabilecek bir olgu değildir. Zira ataerkillik de sınıfsal bir olgu değil, yapısal bir durumdur. Şiddet uygulayan bireyin öz geçmişi kişilik yapısı, psikolojik hali, sosyal statüsü, ekonomik sınıfı gibi pek çok etken, şiddet davranışı sergilemede etken olabilmektedir (Karataş ve Kılıçarslan, 2013: 125). Araştırma bulgularına bu bilgi üzerinden bakıldığında, bireysel olarak eşinin sinirli ve öfkeli yapısı sebebiyle şiddetin ortaya çıktığını belirten çok sayıda katılımcı vardır: “Ağzından küfürler çıkıyor. Babamın arabasıyla geldik, yumruk vuruyor falan. Senin dediğini duymuyor, direkt saldırma moduna girmiş ya yine aynısını yaptı, tedaviyi kabul etmiyor. O bu şekilde mutlu olamaz. Tedaviyi kabullenmediği sürece milyoner olsun mutlu olamaz.” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu).

Erkekler, fiziksel şiddetten ziyade, küçük düşürücü, incitici, küfürlü bir dil kullanılarak duygusal ve psikolojik şiddete maruz kaldıklarında daha çok etkilenmektedir. Eşi veya partneri tarafından başka erkek ile kıyaslanan, korkak, güçsüz, iktidarsız, başarısız, aciz olarak suçlanan erkeğin daha çok incindiği duygusal anlamda daha derinden etkilendiği görülmektedir (Odman ve Odman, 2017: 27). Bu durum yerleşik erkeklik değerleri ve ataerkil kalıp yargılarla ilgilidir. Buradan hareketle K5, şiddetin nedenleri arasında sınırı aşmasına zorlayan etkenin; kadının duygusal şiddeti olduğunu belirtmektedir: “Küstahlık. Ama insanın belirli bir sinir noktası var. Ben üç aydır bu işin içindeyim. Bir sinir noktası var, evliliği bitirmek çok basit. Dersin artık olmuyorsa olmuyor, bir noktada bırakırsın. Ama sinir uçlarına dokunduğun zaman her şey olabilir.” (K5, 41 Yaşında, İşçi, Evli, İlkokul mezunu).

Bazı anlatılarda erkeğin madde ve alkol kullanımına bağlı şiddete başvurdukları, böylece üstünlük kurmaya çalıştıklarına dair anlatılar bulunmaktadır: “Hemcinsimde de var, öyle madde bağımlısı olur, gelir kadını döver, gider kadını döver. Onu aşağı olarak görürler.” (K7, 35 Yaşında, Oto kaportacı, Bekâr, İlkokul mezunu). Şiddetin mutlaka bir nedeni olduğunu düşünen erkeklerin anlatılarında, alkol kullanımının yanı sıra evlilik içi sadakatsizlik vurgusu yapılmış, bu durumun evliliği bitirme nedeni olduğunu, aksi halde psikolojik şiddetin ortaya çıkmasının bir gerekçesi olacağı aktarılmıştır:

“Ben kadın olarak demiyorum, hiçbir erkek, hiçbir kadına. Bakın benim eşim beni aldatmadı, ben de onu aldatmadım. Onda alkol yok ben de alkol yok. Aldatma dâhil buna başa gelecek en kötü şey aldatmadır. Kapı dışarı edersin, babasının eline verirsin. İstersen rezil edersin, eğer anneyse rezil edemezsin. Kesinlikle kadına şiddete karşıyım, bence olamaz. Bağırabilir, insanlar bağırıp çağırmalı, deşarj olmalı. Ama vurmak güçtür, bu kuvvettir. Benim kuvvetim size yetiyor diye size vurursam bu dengesizliktir, adaletsizliktir. Adaletsizliğin olduğu yer kusura bakmayın. Şiddeti ben kesinlikle savunamam, bunun tam

tersi olsun, erkeğe şiddet olsa da ben bunu savunamam. Hiçbirini savunamazsın. Düşün bir kadın var tekvandocu, karateci, erkek de engelli diyelim. Ona gücü yetiyor diye onu dövemez. Güçlüyüm diye vurma hakkı yok. Bağırma da bir şiddet midir? Şiddettir. Ben bunu biliyorum okudum. Ama bağıryorsun, her gün bu da şiddettir, bunun yerine en güzeli sevmiyorsan, en güzeli ayrılırsın. Ona sorarsanız o kesin psikolojik şiddet yaşadım der” (K32, 41 Yaşında, Öğretmen, Boşanmış, Lisans mezunu).

Alkol kullanımına bağlı aile içi tartışma ve sözel şiddetin varlığı görülmektedir: “Eşimle hiç ayık kafayla kavgalarımız yok, tartışmalarımız var, illaki var. O bağırrır, ben bağırrırım.” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu). K16’nın anlatılarında da alkol kullanımının bazı psikiyatrik rahatsızlıkları tetiklemesi, bilincin kaybedilmesi nedeniyle şiddetin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır:

“Sarhoşken mantık diye bir şey kalmıyor zaten. Beyin uyuşuyor. Ayıkken, benim eşim de söylüyor. Ayıkken bizim senle bir tane kavgamız yok, gerçekten de yok. Ya ben anlaşılmayacak bir insan değilimdir. ...Ben karşıyım, ben ayık kafayla bırakın kadına şiddeti, ya şöyle söyleyeyim. Annem Osmanlı kadını, ben annemin yanında -benim ağzım çok bozuktur normalde- annemin yanında şu yaşım kadar küfredmişliğim yoktur, ayık kafayla. Kadınların yanında küfür etmeye bile karşıyım, bırakın şiddeti. Ama içtiğim zaman, ikinci bir kişiliğe, anksiyete bozukluğum başlıyordu. Şiddetin de çoğu zaman kendimi korumaya ya da kendimi tamamen kaybetmeye yönelik oluyordu. Onun dışında kesinlikle hiçbir kadın, hiçbir çocuk şiddet görmemeli” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu).

Bu çerçevede Coleman ve Straus, aile içi şiddet ve alkol kullanımının arasında kritik bir ilişki olduğunu öne sürmektedir. Yaptıkları araştırmada ise sarhoş erkeklerin sık sık şiddet eylemine başvurdukları bulgular arasındadır (Coleman ve Straus, 1983: 108, 115). Buradan hareketle anlatılarda, şiddetin nedenleri arasında alkol kullanımının olduğu görülmektedir: “Şiddet biraz da şöyle; karşılıklı ilişkilerle olan bir şey biliyor musunuz? Erkek de, kadın da alkol aldığı zaman birbirini görmesinler ya da erkeğin aldığı gün kadın almasın. Kontrollü olsun, en güzeli almamak zaten.” (K26, 42 Yaşında, Firma Yöneticisi, Evli, İlkokul mezunu).

Araştırma bulguları arasında şiddetin nedenleri, erkeklerin şiddete maruz kalmaları olarak da anlatılmıştır. Fiziksel şiddetin nedeninin bazı durumlarda erkeğin daha özgüvenli olması ya da psikolojik değişimi olarak karışımıza çıkabilmektedir. Bu halde ise erkekteki değişim onu hem fail hem müşteki konumuna sürükleyebilmektedir. Karla Ivankovich, erkeklere karşı uygulanan fiziksel şiddetin genellikle kadınlara karşı uygulanan fiziksel şiddete benzediğini, ancak farklılık gösterebileceğini “şiddet uygulayan kadınların yumruklama, tekmeleme, ısırma vb. gibi erkeklere benzer şekillerde şiddet uyguladıklarını” belirtmektedir. Bazı durumlarda, fiziksel güç farklılıklarını telafi etmek için kadınlar sopa vb. kullanabilmektedir (Birch, 2015). K4, şiddetin nedenini eşinin şiddet uygulaması olarak anlatmaktadır:

“Ben psikiyatrik tedavi görmeye başladım. İlaç kullanıyordum. Bende özgüven patlaması yaptı. Beni hayata bağladı. Konuşmam olsun, bağlama çalışım, yürüyüşüm bile değişti diyebilirim. Onda patlama oluyor dedim ya, gitsen de, gidemezsin. Kalsan da kalamazsın görme yani. Saldırır, döver boyu da kısa sandalyenin üstüne çıkıyor. Bana da komik geliyor mesela gülüyorum yani. Vuruyor, vuruyor bana mesela. Pat küt pat küt. Önceden gülüyordum falan filan. Sonra bir ittirdim, ben böyle refleksif bir hareket ondan sonra oldu. Ne yalan söyleyeyim vurdum yani. Size de yalan söyleyecek değilim. Vurdum ilk defa inanıyorsanız bana, ilk tokadı ben ondan yedim. Hiçbir zaman ben karşılık vermedim. Bir gün yine benim üzerime yürüdü, ayağımı incitene kadar. Biliyorum kadına el kaldırdın mı bittin, yani bir de kadın esas kanunen. Duruyordum böyle o saldırıyordu. En son ayağım zedelendi alçıda kaldı ve şikâyetçi olmadım mesela” (K4, 45 Yaşında, Usta öğretici, Evli, Lise mezunu).

Erkeklere göre para kazanmak önemli bir erkeklik göstergesidir. Ancak kadının para kazanmak yerine harcama yapmaya yatkın olmasının bunun da eril şiddet için bir gerekçe olduğu anlatılmaktadır. Brannon’a göre erkeklik dört farklı bileşenin özgün kavramsallaşmasından oluşmaktadır: (1) “Hanım evladı olmamak” (no “sissy stuff”): Belli belirsiz kadınsı olan her şeyi damgalamak; (2) Büyük tekerlek (the big wheel): Başarı, statü ve örnek alınma ihtiyacı, ailenin geçimini sağlamak; (3) “Sağlam meşe ağacı” olmak (the sturdy oak): Sertlik, güven ve kendine güvenin erkeksi havası içinde olmak; (4) Göster gününü! (give ’em hell) tavrı: Saldırganlık, şiddet ve cüretkârlık (1976: 12). Bu çerçeveden hareketle, erkeklere göre, kadınların kendilerine ekonomik şiddet uygulamasının nedeni onların isteklerini karşılamak zorunda bırakmaları ve bu bağlamda erkekliğin kavramsallaşmasındaki “büyük tekerlekten” “göster gününü” evresine dönüşmektedir. Şiddetin başlatıcıları bu anlatılara göre kadının erkeğe ekonomik şiddet uygulaması olarak anlatılmaktadır:

“....Sen kendine alıyorsun, niye bana almıyorsun diyor. Parayla susturuyorum. Şirket hesabından atıyorum. Her dekontu avukata atıyorum... Ben bu paralarla susturdum kadını, yetmiyor. Uzaklaştırma kararı hiç bitmiyor. Bir gün alınıyor sonra geri çekiyor. Ben 36 yaşındayım, babamdan hiç destek görmeden güzel bir yere geldim, ama çalışarak geldim. Hırsızlık yapmadım, yolsuzluk yapmadım. Ee çevredeki kızların hepsi de para avcısı. Ya para verirsın, ya şikâyetçi olurlar. Bakın dövme var burada (kolunu gösteriyor), on yıl önce de böyle bir şey gelmişti başıma. Kadına paralar verip susturmuştuk. Yani genelleme yapmak istemiyorum ama piyasadaki tüm kızları para susturuyor” (K28, 36 Yaşında, Galerici, Boşanmış, Lisans mezunu).

“Harçlık vermediğimi söylüyor. Üç beş bin lira giriyor, annemin de maaşı var on, on beş bin giriyor eve. Hiç yiyemedim o paradan. Bir insan üç kez mobilya değiştirir mi? Üç kez. Alıyor, alıyor akrabası benim mobilyaya ihtiyacım var diyor. Gönderiyor akrabasına. Bakıyorum evde mobilya yenilenmiş benim üzerime (hesabıma) yazdırmış” (K17, 34 Yaşında, Emekli, Evli, İlkokul mezunu).

Yüksek işsizlik koşullarında, sürdürülebilir ve güvenceli olmayan işlerde çalışmanın, statü anlamında saygın görülen bir iş sahibi olamamanın (Sancar, 2016: 58-59) erkekler tarafından uygulanan toplumsal cinsiyet temelli kadına yönelik şiddetle ilintili olduğu anlaşılmaktadır. Goode, bu konuda belirtmektedir ki, ailenin devamlılığını sağlayan; ekonomik

anlamda yeterlik, aile üyeleri arasındaki sevgi, saygınlık/prestij, dostluk/arkadaşlık gibi faktörlerin bir ailede olmaması veya zayıf olması durumunda, erkeğin aile içerisindeki iktidarını kurmak için, ailenin devamını sağlayan ve dinamik olan güç kullanma ya da güç kullanma tehdidinde başvurmasının olası bir davranış olduğu bilinmektedir (1971: 624). Yapılan görüşmede K3, maddi açıdan karısının kendisini yetersiz gördüğünü belirtmiş, esnek çalışma saatleri nedeniyle tartışıklarını anlatmıştır. K3'ün şiddetin nedeni ile ilgili anlatılarında, aile içerisinde otoitesini kurmak için susmanın işe yaramadığı, fiziksel şiddete başvurduğu anlaşılmaktadır:

“...Hakaret de oluyor. Bir tanesini iki tanesini sineye çekersin ama üst üste aynı gün olunca insanın nevro dönüyor. Onun sonucunda da kavgaya gidiyor. En sonki kavgamızda fiziksel şiddet oldu. Olmasaydı iyiydi ama bende istemezdim ama son noktaya kadar dayanmaya çalıştım, sabretmeye çalıştım. Ettiği son hareketten sonra o an hatırlamıyorum, şu an gözüm kararış, kendi aileme dahi şiddet gösterdim yani. Onlar gelmişti bizim kavgamıza. Onlar ses çıkarmadım ama eşim beni istemiyor bildiğim kadarıyla” (K3, 26 Yaşında, Tesişatçı, Evli, Ortaokul mezunu).

Philip W. Cook tarafından eş veya partner şiddetine maruz kalan erkeklerle yapılan araştırma sonuçlarında açıklayıcı bilgiler yer almaktadır: Aile içi şiddetin çoğu (yaklaşık bire iki farkla) erkeğin daha fazla fiziksel gücünün devreye girdiği fiziksel teması içerirken -itme, yakalama, itme, tokatlama, şaplak atma- bu kategorideki kadın şiddetinin çoğu bir şeyler fırlatmayı içermektedir. Bir erkek tarafından bir kadına yönelik bu tür fiziksel saldırganlık eylemlerinin tıbbi müdahale gerektiren yaralanmalara yol açma olasılığı, bir kadın tarafından bir erkeğe yönelik aynı tür fiziksel eylemlere kıyasla daha yüksektir. Kadının isabetli nişan almadığı sürece erkeği yaralaması pek olası değildir, bu da o anki duygular tarafından daha da engellenmektedir (Cook, 2009: 18). Yapılan görüşmelerde, bu konudaki literatürü destekleyen anlatılar bulunmaktadır: “Hangi kadının gücü bir erkeğe yetebilir ki. Sizin hangi erkeğe gücünüz yetebilir ki. Nereye kadar bir erkeğe gücünüz yetebilir, fiziksel olarak. Yani bu acizlik. Ha kadını dövmüşsünüz, ha korumasız bir çocuğu dövmüşsünüz aynı şey.” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu).

“Asla kadına karşı şiddet uygulanmamalı. Çünkü güç dengesi denilen bir şey var. Kadın adaplı olmalı ve kesinlikle kadına şiddet uygulanmamalı. Vurmak, kötü şeyler bunlar insan insana şiddetin her türlü kötü. Kavga edersin, laf söz dalaşı olur ama vurmak iyi şeyler değil bunlar. Uyuşamazsın uzak duracaksın yani” (K33, 40 Yaşında, Tekstilci, Boşanmış, Lise mezunu).

Araştırma bulgularına göre, erkeklerin fiziksel açıdan daha güçlü olması, erkeklere göre şiddetin nedenleri arasında görülmektedir. Ancak kadının da toplumsal rollere uyum sağlaması şiddetin ortaya çıkmasının önündeki engellerden biri olarak yer almaktadır. Şiddetin yaşanmasının ardından yaşanan deneyimlerin neler olduğuna bakıldığında ise, söz konusu olan Kanun'un müeyyideleri (zorlama hapsi) ve kadın cinayetleridir.

3.8.3.6. Eril Şiddetin Sonuçları: Kadın Cinayetleri Üzerinden Erkekleri “Haklı Bulmak”

Eril şiddetin sonucunda, şiddet uygulayan olarak erkeğin, cezaevine girmesi gibi durumlar söz konusu olabilmektedir. Bu durum sonucunda ise hak etmediği cezayı aldığını düşünen erkeğin, bu durumu kabul etmek istemediği anlaşılmaktadır: “Ben kötü olsaydım, kafamı atardım iki tane duvara, ben de burnumu kırardım, o da bana vurdu derdim. Ben de onu attırırdım cezaevine. Ki öyle bir yetkim de öyle bir şansım da vardı. Niye yapayım ki, o karakter meselesidir.” (K13, 35 Yaşında, İşsiz, Evli, Ortaokul mezunu).

Araştırmada katılımcılar, eril şiddetin sonuçlarını, şiddetin en son noktası olan cinayetler üzerinden vurgu yaparak da anlatmıştır. Özellikle kadın cinayetlerinin neden işlendiği konusunda erkeklerin söylediklerine itibar edilmesi gerektiği, bu olayların meşru olduğu düşüncesi belirtilmiştir. Son yıllarda kadın cinayetlerinin femicide olarak kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Bu kavramın yaratıcısı Amerikalı feminist Diana H. Russell, 1976 yılında ilk kez Uluslararası Kadınlara Karşı İşlenen Suçlar Mahkemesi’nde “Kadınların kadın oldukları için erkekler tarafından öldürülmesini ifade etmek üzere yeni femicide terimini seçtim” (Grzyb vd., 2018: 20) şeklinde belirtmiştir. Öztürk’e göre, şiddet olaylarının medya tarafından haberleştirilmesinde zaman zaman erkekleri genelleyici ve suçlayıcı bir dil kullanılması çarpıcıdır. Örneğin; bazı yayın platformlarında kadın cinayeti haberlerinin “*bugün erkek terörü bir can daha aldı*” şeklindeki sunumu erkekleri terörize ederek bazı erkekler tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemini tüm erkeklere genellemektedir. Kadın cinayet haberlerinin bu üslup çerçevesinde paylaşılması, erkeği (kocayı/eşi/partneri) güvenilmez biri olarak etiketlemektedir (2021: 18). Bu düşünceler şiddet uygulayan ve araştırma katılımcısı olan erkekler tarafından da dile getirilmiştir. Erkeklere empatik davranmayı ima eden ve erkeklerin ne yaşadıklarının anlaşılması gerektiğini vurgulayan K18, şiddet eylemini haklı çıkararak savunmaktadır:

“O cinayeti işleyenle hiç röportaj yapmıyorlar, hep kadın haklı. Bakın bir röportaj yapın bir mikrofon uzatın sadece. Ne yaptı karşılığında hiç o araştırılıyor mu? Ne yaptı da o adam o kadını öldürdü. Bu bir araştırılsın. Sana samimi söylüyorum, belki erkeğe de hak verceksiniz. Cinayet, cinayet, cinayet. Kadına şiddete hayır falan, falan, falan ne kadınmış arkadaş. Erkeğe şiddete hayır diyen oldu mu, olmadı. İzliyoruz kadın cinayeti haberlerde geçiyor, belki azaldı belki biz bilmiyoruz. Ama mikrofonu bir erkeğe uzatmıyorlar ya. Yani emniyete alınırken bir beş dakikasını ayırsın ne için işlediniz. Ya da kadının ifadesi okunuyor. Haberlerde ama erkeğin ifadesi okunmuyor. Neden erkeğin ifadesi okunmuyor? Bir de erkeğin ifadesi. Bir de erkeğin ifadesini okusalar varya oo ortalık nasıl karışır. Hiçbir insan durup dururken cinayet işlemez. Durup dururken ben karşımdaki insana bıçağımı çekip de veya silahla veya elimde sopayla öldürmem. Bunun neticesinde sabır, sabır, sabır birikmişler vardır geçmişte. Bu birikmişler neticesinde ya erkek intihar ediyor, duyuyoruz. Ya kendini öldürüyor, ya karşısındakini öldürüyor iki yol kalıyor ortada. Ama geçmişini dinlediğinizde, sabrediyor suçlamalar geliyor habire

yağmur gibi geliyor, erkek sabrediyor, işte mahkemelerde ceza geliyor onları ödüyor veya işte atıyorum 6 ay hapis yatıyor, 3 yıl yatıyor çıkıyor, ona rağmen devam ediyor. Ona rağmen devam ediyor. Bu konuda çocukları kullanıyorlar, ne bileyim göstermiyor ne biliyim kısıtlıyor. ...Valla varsa hakkımızı öğrenelim. Erkekler olarak aile sosyal politikalarda hakkımız varsa, bilelim kanunda yok” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu).

Kadın cinayetlerinin en önemli sebeplerinden birisi, kıskançlık duygusudur. Kıskançlık bireysel anlamda sahip olma güdüsü ile aynı potada bir reflektir (Yıldırım, 2018: 15). Bu bağlamda K15, kadınların yeni bir hayat kurmasına karşılık eski kocaların buna tahammül edemediklerini ve kadınları öldürdüklerini belirtmektedir: “Kadın kocasından boşanmış, kocası boşanmış. Kadın başkasıyla evlenmiş, bunu ne yapıyor, yediremiyor gidiyor kesiyor, biçiyor, öldürüyor. Yediremiyor.” (K15, 38 yaşında, İşçi, Evli, Ön lisans mezunu).

Eril şiddetin nihai noktası tarihsel süreçte görüldüğü gibi kadın cinayetleridir. Orta çağ İngiltere'sinde “meşru müdafaa” kavramının cinayeti (aksi takdirde kanunen idamlık bir suçtur) meşrulaştırmak için cömertçe kullanıldığı bir gerçekliktir: Bir cinayetin sosyal kontrol içerdiği durumlarda, jürinin, kurbanın sanığa ilk saldırdığı ve onu kendi hayatını kurtarmak için şiddetle direnmeye zorladığı bir olay gibi varsayarak mahkûmiyetten rutin olarak kaçındıkları görülmektedir (Green, 1976: 428-36). Erkeğin, kadın cinayetleri konusunda erkeği savunmaları da bu çerçeveden ilerlemektedir:

“Kadın cinayetleri arttı şu an bildiğim kadarıyla. Neden arttı? Eşine saygısı yok ki kadının; hak bende diyor. Adam da boğuluyor, çıkarıyor en sonunda afedersiniz. Adama ne diyeceksiniz. Ne diyeceksin yani adam haklı. Son raddesine kadar zorlamış adamı, ne yapabilir bu adam? Çekip gitmesi gerekiyor. En basiti yani bunu da çoğu insan yapamaz nası yapsın. Kurulu düzenini nasıl bıraksın. Çoğu çekip gitse yine peşinde oluyor ya. Peşinden gidiyor adamın, kendini öldürtesiyse gidiyor peşinden adamın. Allah korusun yani Allahın verdiği canı Allah alır” (K11, 35 Yaşında, Serbest meslek, Boşanmış, Lise Mezun).

Kadına yönelik şiddetin bir sonucu olan cinayetlerin sebepleri arasında yer alan aldatılma olgusu ve buna bağlı erkeğin tahrik olma durumu yer almaktadır. Yapılan araştırmalarda, kocalarını veya sevgililerini aldatmaları sonucu erkeğin gurur ve namus meselesi kapsamında kontrolsüz yıkıcı/saldırgan eğilimlere başvurduğu sıklıkla gözlenmiştir. Bu cinayet vakalarının sonucunda genellikle erkeğin de öz yıkım yaşadığı ve intihar ettiği görülmüştür. Öte yandan cinayet vakalarında kadınların erkekler tarafından aldatılması da oldukça yaygın bir durumdur (Yıldırım, 2018: 15):

“Benim yaşadığım olaylar cinayet sebebiydi. Ne olacak cezaevine girsem ne olacak. İki tane çocuk var ortada son pişmanlık fayda etmiyor. Yani sonuçta çocuklarımmın annesi, ufak tefek bir tartışma yüzünden cinayet işlenmez yani. Tamam, namussuzluk yapabilir veya ihanet olabilir. O ayrı mesele. İnsan kaldıramıyor bazen, bu yüzlerden çıkıyor cinayet. Kadın kocasını aldatıyor veya kocası kadını aldatıyor. Kocası kadını aldatı mı boşanıyor ama kadın kocasını aldatı mı kocası cinayet işliyor. Yalanla evlilik yürümez yani. Ne varsa doğruluk dürüstlüktür. Ama şimdi dilin kemiği yok yalan söyleyen söyleyene.

Kim yalan kim doğru söylüyor bilemiyorsun. Ben küçük yalanlar konuşurum, bazen eşimden çekindiğimden dolayı. Ama sonra doğrusunu gerçeğini söylerim, doğruluk dürüstlük en önemli” (K19, 36 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu).

Araştırma bulgularına göre şiddet, erkeğin iktidarını kabul ettirme ve ispat etme aracıdır. Bu sadece kadınlara değil erkeklerin birbirlerine karşı uygulamış olduğu şiddetin önemli bir nedenidir. Arendt’ ın da belirttiği gibi, şiddet iktidarın tehlikeye girdiği anda ortaya çıkmaktadır. Şiddet, iktidar yapısını ayakta tutmak için meydan okuyuculara karşı son çare olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden şiddet iktidarın ön koşuludur (2016: 58). Erkeklerin anlatılarında, eril şiddetin erkeğin öfkeli durumlarında ortaya çıkabildiği, bu öfkeli halinin nedeninin çoğunlukla kadının davranışları olduğu görülmekle birlikte, bazı erkeklerin şiddetin yalnızca bir anlık olmadığı, “kadının şiddeti hak ettiği” düşüncesini benimsedikleri anlaşılmaktadır. Erkeklerin söylemlerinde kadına şiddetin yanlış olduğu, bunun yerine yapıcı bir dil ile iletişim kurularak sorunların çözüme kavuşturulması gerektiği söylene de erkeklerin kullandığı eril dil kadınların yapıcılıktan uzak olmasına vurgu ile belirmektedir.

3.8.3.7. Erkeklerin Perspektifinden Şiddet Uygulayan/Faili Olmak: “Asıl Mağdur Benim”

Erkekler, yaşamın tüm pratiklerinde sergilediği “imkânsız erkeklik” rolleri nedeniyle geliştirdiği veya geliştirmek zorunda kaldığı davranışlarında “kaybeden” olmaktadır. Bunun nedeni, segilediği tutum ve davranışların farklı biçimlerinin kadınsı özellikler taşıması ve yeterince yerleşik erkeklik değerleriyle uyuşmaması olarak gösterilmektedir. Ataerkil kalıplara uygun olmayan bu durum erkeklik krizine neden olarak erkeğin özgür seçimlerini hayata geçirememesi ile çıkmazın içine sürüklenmesinin yolunu açmaktadır. Bu bağlamda şiddet deneyimi, varoluş mücadelesi veren erkeğin, “erkek olmak” için duygularını, isteklerini, taleplerini ve benliğini yok sayarak bir yandan kendine bir yandan topluma karşı yıkıcılığını gösterdiği bir sorundur (Çelik, 2016: 3).

Erkekliğin özellikle kadınlar açısından zararlı taraflarının olduğu gündelik yaşam pratiklerinde de gözlemlenmektedir (Atay, 2004b: 13). Cicone ve Ruble (1978)’ye göre, kültürel anlamda erkeklik hakkında insanların sahip olduğu inançları, soruları ve cevapları şu şekilde anlatılmaktadır: 1. Bir erkek kendi hayatına nasıl yön verir? -Maceracı, hırslı, özgürce, cesur ve rekabetçi olma özelliklerini barındıran eylemlerle, 2. Bir erkek kendi dışındaki erkeklerle nasıl iletişim kurar? -Saldırgan, güçlü, iddiacı biçimde, 3. Bir erkek kendi iç dünyasını nasıl yönetir? -Mantıklı, kararlı, duygusuz, sakın ve kendine hâkim özellikleriyle göstermektedir (Scully, 2021: 99). Yapılan görüşmelerde, erkekliğin yukarıda bahsedilen toplumsal anlamda güçlü ve sağlam anlamlarına karşın resmi kayıtlara da geçen şiddet uygulayan olarak tanımlanmaları, ciddi kırılmalara sebep olmuş görünmektedir. Bu kırılma,

erkeklerde “şiddet uygulayan olma” gerçeğini ve/veya iddiasını reddediş, kabullenmeme, utanma, mantıksız bulma, mutsuzluk, hayal kırıklığı duygularına dönüşmektedir:

“Kesinlikle kabul etmiyorum. Şiddet yapan, şiddet yapan bir insan olarak adlandırılmışım. Kabul etmiyorum Allah şahit yapmadım. Ne vurdum, ne dövdüm, hiç bir kadına el kaldırmadım. Hırsıma yenilip kadına el kaldırmadım. Saçımı çekti demiş. Saçını bile çekmedim, o neden demiş anlamadım. Sadece tartıştık. Bağırış, bazen ağzımdan istem dışı küfür de çıkabilir eyvallah kabulüm var ama şiddet yapmam, sinirlenirim, bağırırım, her şeyi söylerim ama şiddet yapmam. Yani orada o konuda adlandırılmak açıkçası beni üzdü” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu).

Şiddet uygulamadığı halde “şiddet uygulayan” olarak tanımlanmak, adlandırılmak erkek katılımcıların anlatılarına göre, “zora giden”, “onur kırıcı” bir durumdur: “Zoruma gidiyor. Gerçekten zoruma gidiyor. Yapmadığım şey ki keşke yapsaydım diyebiliyosun yalnız. Yine de düşünüyorum ama etmedim.” (K22, 44 Yaşında, Fabrika ustası, Evli, İlkokul mezunu), “Tabi kadın sokağa atılsın hakkı olmasın demem asla. Onuru kırılıyor adamın ciddi şekilde. Onuru kırılan insanda toplumda her türlü açık, alkole veriyor kendini. Dağılıyor. Çocukları var.” (K4, 45 Yaşında, Usta öğretici, Evli, Lise mezunu). Buna göre, şiddet uygulamasa da fail olarak tanımlanmak ve ceza almak erkeği perçinleyerek şiddetin kendini var etmesine gerekçe hazırlayabilmektedir:

“Gitmiyorum, şimdi gitsem ev basmaya geldi der, korkuyorum yani. Yapmadığım halde bunları yapılmış diye göründükçe içim elvermiyor, yapamıyorum. Hani yapsam da suçlamalar olsa ya tamam yaptım zaten yaptım da çekiyorum derim ama yapmadığım halde oldukça zoruma gidiyor yani. Ama yapacak da bir şey yok” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Ön Lisans mezunu).

“O kadar sinirlendim ki; şeytan dedi ki şiddet nasıl oluyomuş git önce hâkime göster kararı veren hâkimdir. Önce hâkimi bi güzel döv. Yani gönlümden geçen bu. Gerçek anlamda diyorum. Sonra savcıyı döv, sonra git onu döv. Bak şiddet böyle olur, demek istedim. Ama tamam ben bir insanın yapması gereken bir şey olarak gittim hâkime anlattım olayı yazılı olarak tek tek her şeyi yazdım. Avukat arkadaşlarım var; ben ilk defa bir detaylı dilekçe görüyorum ve ilk defa kaldırıldığını görüyorum dediler. Normalde uzaklaştırma kararı aldırırsanız kolay kolay geri çekilmiyor. Bakın ben şiddet yapmıyorum ama beni şiddete yönlendiriyorsunuz siz ya. Yapmadığım halde iki defa” (K32, 41 Yaşında, Öğretmen, Boşanmış, Lisans mezunu).

Hegemonik erkeklik, başka erkeklikler üzerinde de otorite ve güç sahibi olmayı gerektirmektedir. Erkekliğin nasıl olması gerektiği hegemonyaya sahip erkeklik sınıfındaki erkekler tarafından suç ortağı erkekliklere anlatılarak öğretilmektedir:

“Ben yapmadım, hiç bir gün şiddet yapmadım. Arkadaşım vardı, eşine şiddet göstermiş, vurmuş, kırmış erkek kardeşim de vardı. Eğer dedim bir gün karına vurursan karşında beni bulursun. Her zaman dedim kadına vurmak yok, kadına vurmak acizliktir, aşağılıktır. ...Kadına vuramazsın, kadın gerçekten suçlu da olabilir, gerçekten hakaret de etmiş olabilir. Bu teröristler için geçerli vatan millete ihanetse öldürsünler, onlar için geçerli değil. Ama kadına, herhangi bir kadına şiddet yapamazsın. Benim öğrencilerim var, kız arkadaşının saçını yolmuş, başkasıyla oturdu diye. Sen kimsin ya vuramazsın yapamazsın, babası olsan

yapamazsın. Ben kızıma yapamam. Vurmuyacaksın yani” (K32, 41 Yaşında, Öğretmen, Boşanmış, Lisans mezunu).

Araştırma katılımcıları resmi verilerde şiddet uygulayan olarak adı geçen kişilerden oluşmaktadır. Ancak erkek katılımcıların bunu yanlışlayan, şiddet uygulayan olmadıkları yönünde anlatılarının olduğu görülmektedir: “Ben hiç bişey diyemedim bu duruma, hiç bir kadına şiddet uygulamadım. Şiddet hiçbir sorunu çözmeyecek o eğitimi de aldım ben. İnsanlara kurumlarda brifing veriyordum, eğitilmiş bir insan olduğumdan.” (K17, 34 Yaşında, Emekli, Evli, İlkokul mezunu).

“Şimdi ben şöyle her ne kadar orada şiddet gören diye yazdıklarına bakmayın, inanın bir tane bile şiddet uygulamadım sadece eşim olarak değil hiçbir bayana şiddet uygulamadım. Zaten böyle bir insan olmuş olsam alkol almam, kahve alışkanlığım yoktur, sadece sigara içerim, günde bir paketi bitirmem onu da bırakmadığımızdan dolayı içiyoruz” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu).

Şiddet konuşma (violence-talk)’ ya odaklanmak, şiddet ilişkilerini yani sosyal konumlanmaları, yapı ve eylemlilik arasındaki karmaşık etkileşimi ve sosyal ilişkiler tarafından hem kısıtlanan hem etkin hale gelen durumları daha vurgulu hale getirmektedir (Seymour, 2018: 133). İstatistiklere göre, kriminal şiddetin birincil failleri erkeklerdir ve spor, kurumsal rekabet, savaş ve dövüş gibi sosyal olarak onaylanmış, büyük ölçüde erkeklerle özgü şiddet olaylarıyla çevrili bir düzenden söz etmek mümkündür. Bununla birlikte, şiddet doğası gereği erkeksi olmadığı gibi, erkeklik de erkeklerle “ait” değildir. Daha ziyade şiddet, toplumsal cinsiyet, ırk, etnik köken, sosyal sınıf, cinsellik ve benzerleri de dahil olmak üzere güç ilişkileriyle yakından ilişkilidir. Dolayısıyla şiddet hakkında konuşma biçimleri “belirli anlamları ve pratikleri” sabitlemeyi ön plana çıkararak (Nayak ve Suchland, 2006: 470), şiddeti bir anlamda erkeklerin üzerine sabitleyen bir söylemi de inşa etmektedir. Nitekim katılımcıların anlatıları da bu yönde olurken, şiddet uygulamamış olmalarını ikna etmeye çalışmaları, erkeksiliğe yapışan şiddet uygulayan olma tanımını üzerlerinden atmak istemektedir. Ancak bunu eril dil üzerinden yapmaları ve kadına şiddetin “nasip olma” olarak görülmesi de ataerkil söylemin bir göstergesidir: “Aile yaşantım güzel, bazen böyle ufak tefek kavgalarımız oluyor da ne çocuklarıma şiddet uygulayım ne dövmeye kalkarım. Eşime bile bir tokadım nasip olmuştur yani. Belki on kere tartışmamız olmuştur.” (K19, 36 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu), “Ona zarar vermek değildi amacım, zarar da vermedim ayrıca, ne el kaldırdım, ne bir şey yaptım. Ben onu (ağlıyor) hiçbir zaman heves olarak düşünmemiştim ki nefes olarak düşündüm.” (K35, 46 Yaşında, İşçi, Bekâr, İlkokul mezunu).

“Şiddet yok yani inanın şiddet hiç yok. Aynı bu şekilde üzüldük. Devlet de çağırınca gideceksin ne yapacaksın, ona karşı boynunuz kıldan ince. Valla şimdi şiddet uygulama şekli iyi bir şey değil ama bu olaylar oldu mu üzüyor insan da şiddet bu olaylarla oluyor zaten. Başka insanlar niye birbirine vursun dövsün değil mi?” (K21, 62 Yaşında, Emekli, Evli, Ortaokul mezunu).

Erkeklerin kendilerini şiddet uygulayan olarak değil mağdur olarak hissettikleri, “Aslında evliliğim boyunca şiddet mağduru bendim. Tehdit edildim.” (K25, 30 Yaşında, Fizyoterapist, Boşanmış, Lisans mezunu), “Kendisi gidiyor bana şiddet uyguluyor diyor yokken.” (K36, 39 Yaşında, İşçi, Boşanmış, İlkokul mezunu), “Ben ne kadar söylersem söyleyem kadın hakları var ya ben suçluyum ama ben bunların hiçbirini yapmadım.” (K22, 44 Yaşında, Fabrika ustası, Evli, İlkokul mezunu) söylemlerinden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, erkeklerin iddiaları, gerçek olmayan durumla karşı karşıya kaldıkları ve aslında mağdur edildikleri yönünde görünmektedir.

Şiddetin asıl mağdurlarının erkekler de olabildiğini vurgulayan çalışmaları bulunan Odman ve Odman (2017: 40)’a göre, bazen kadınların erkekleri gözaltına aldirmek için kolluk kuvvetlerine, mahkemelere başvurmak suretiyle, erkekler hakkında asılsız ihbarlarda bulundukları, teavüz veya cinsel taciz suçlamaları yaptıklarını belirtmektedir. K2’nin anlatılarında, bunu destekleyen söylemler ile şiddet uygulayan biri olarak toplumsal mecralarda yer almanın zor olduğu belirtilmektedir:

“Bence bu mantıksız. Şiddet uygulayan diyor bakın ben şiddet yapmadım ki. Cinsel tacizden dolayı yargılanıyorum. Hem mantıksız. Yanlış geliyor. Bana zor geliyor. Allah sonumuzu hayretsin. Şiddet meyilli biri olarak toplumda görülmek çok kötü bir şey. Umarım böyle bir şey olmaz” (K2, 38 yaşında, Kargocu, Bekâr, İlkokul mezunu).

İnsanların toplumsal anlamda uygun olmayan bir davranışta bulunduklarında hissettikleri suçluluğu açıklamak veya yok etmek için kullandıkları gerekçeleri anlatmak üzere “hesaplaşma (accounting)” (Scott ve Lyman, 1968: 57) yaptıklarında erkeklerin şiddet uygulayan olmanın acizlik ve utandırıcı bir durum olduğunu düşündükleri anlaşılmaktadır:

“Utandırıcı bir şey işte onu söylüyorum ya. Acizlik yani utandırıcı yani ben hâkimin karşısına çıktığımda yüzüm kızarıyor utaniyorum. Ha bir adam olsun evet dövdüm. Hayır, hâkim bey dövmedim, böyle böyle oldu karşımdaki kadın olduğu zaman acizim yani” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu).

K20 de şiddet uygulayan olmanın utanç verici olduğuna dair düşünceleri paylaşmaktadır:

“Ben yaptığım şeylerden utaniyorum utanmıyor değilim. Onun da bana karşı yaptıklarından bilmiyorum utaniyor mu utanmıyor mu ama. Ben yaptıklarından utaniyorum birbirimizi severek evlendik. Bana karşı böyle sonradan değişiklik yaparsa ben ne yapayım bu zamana kadar. Utaniyorum millete karşı boynum eğik geziyorum” (K20, 29 Yaşında, İşçi, Evli, Ortaokul mezunu).

Odman ve Odman, bazı kadınların erkeğe acı çektirmek, cezalandırmak, gözaltına aldirmek veya tutuklatmak istediklerini belirtmektedir (2017: 39). Buna göre, şiddet uyguladığı gerekçesi ile hakkında hukuki işlem başlatılan erkeklerin kadınların cezalandırma stratejileri nedeniyle “*fail damgası*” aldıklarını, kendilerinin herhangi bir sorumluluklarının olmadığını

ifade etmektedir: “Ben oraya (cezaevine) gidecek ne yaptım ya, ben ne yaptım (ağlıyor). Başka hiçbir şey yapmadım, bir tokat vurdum yapma diye. Ben babayım ya insan ya tavuk civcivini saklıyor kedi gördü mü, bilmem ne gördü mü diye. Biz sakınamayacak mıyız yani.” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu). Buradan da anlaşılacağı üzere, şiddet uygulayan olmak ve cezaevine girmek erkekler için korkutucu bir durumdur: “Ben onu göze alamam. Benim için bir gün bile yatmak cezaevinde karakola gidip ifade vermek bile çok kötü.” (K4, 45 Yaşında, Usta öğretici, Evli, Lise mezunu).

“... Yıllar önceki çevrem olsa yuvamı yıkmamak için elimden geleni yapardım. Elimden geleni yapardım ve cezaevine girmeye katlanırdım. O zamanki çevremde bana cezaevinde bakabilecek çevrem vardı. Ama şu anda yok. Ben kadına yönelik şiddetten cezaevine girersem, ölüm çıkar benim. Ben bunu açık açık söylüyorum” (K27, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu).

Hegemonik erkeklik, egemen erkekliğin yalnızca kadınlar değil, diğer erkekler üzerinde hakimiyet kurması anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla, erkekler şiddet uygulayan olmanın sonuçlarıyla hesaplaşırken diğer erkekliklere bakarak kendilerini haklı çıkarma stratejilerini kullanabilmektedir. Kadına yönelik şiddetin kabul edilemez olduğuna dair inanç, erkeğe şiddet uygulama nedeni haline gelebilmektedir. Bu tutumu sergilerken nasıl kadına karşı şiddet uygulayan olarak kayda geçilir? Söylemi ile bunun garipsendiği görülmektedir:

“Belki dosyalarımı görebilirsiniz, kadına yönelik şiddetten benim beraat ettiğim iki dosyam var. Ben değil sokakta sevgilisini döven adamı ben dövdüm. 2018 olması lazım. İki adam orada kavga ediyor, beni ilgilendirmes karışmam. Ama çocuk ya da bir kadın şiddettir, hakarettir ya da kötü bir şeye maruz kaldı mı, karışırım” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu).

Erkeklerin bazılarının şiddetin yalnızca fiziksel olduğunu düşündükleri görülmektedir. Bu bakış açısına göre, aşırı düzeyde bir darp olmadığı sürece şiddet kabul edilmeyen “saç çekme” gibi davranışlar nedeniyle ceza almak sebepsiz olarak görülmektedir. Kadına yönelik şiddetin suç aleti kullanılarak yapılması ile “hafif” düzeyde şiddet uygulanması arasında fark olduğunu belirten K18 anlatılarında şiddetin ağır suçlar içermediği sürece şiddet faili olarak yargıya tabi olmaması ve adli bir durum olarak kayda girmemesi gerektiğini belirtmektedir:

“Bakın şöyle ben daha önünde bir vücudunda bir morluk olur, kırık olur evet darp etmiş sayılırım. Ama vücudunda genel olarak hiçbir şey yok. Sadece şikâyet beyanında ‘saçımı çekti’ diyor. Sadece bundan dolayı basit yaralamadan darp raporu verildi. Bu yüzden bana Aile ve Sosyal Politikalar yüzünden mahkeme açılıp 3 bin lira ceza alıyorum, hani anlamsız bir şey bu. Bana göre anlamsız bir şey. Tamam, 3 bin lira fazla değil ama ne yapmışım da ben ceza alıyorum, sizin önünüzde suçlu konumunda evrakta şiddet uygulayan canı bir insan olarak gösteriliyorum. Ne yapmışım yani bıçakla mı yaralamışım, silahla mı yaralamışım. Ben hiç bir zaman o tarz şeylere giren bir insan olmadım, olsam zaten bir kurumda sabit çalışıyorum. Ben o tarz bir insan olmuş olsam, ben bunları yapamam bana yaptırmazlar. Yani ki kanıtlamıyorum, o tarz bir insan olmadığımı kanıtlayamadım. Suçlu gözüktüm ve bu suç neticesinde zaten yürümedi” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi Sekreter, Evli, Lisans mezunu).

Erkeğin ispat döngüsünde kaybolması ve buna bağlı erkekliğini kaybetme kaygısı, sert erkek kimliğine sığınmasına sebep olmaktadır (Segal, 1992: 15). Bu sert kişiliğe ait davranışlarının meşrulaştırılması ise kendi duygularıyla iletişim kuramadan erkekliğin kalkanını kullanmasına neden olmaktadır. Buradan hareketle K34, suç kavramının ne olduğuna ilişkin tartışmalarını aktarırken, erkekliğin getirisi olan “koruyuculuğun”, yasal tanımlamalardan daha öncelikli olduğunu belirtmektedir:

“Ya ben cebimde kâğıtla geziyorum ya ne kadar zoruma gidiyor biliyor musunuz? Çevirmeye giriyorum yanımda bir tane adam oluyor müşterim. Hayırdır abi sen niye girdin cezaevine diyor. Ne anlatayım ya ne anlatayım. Benim kızım uyuşturucu bağımlısıyla kaçtı, ona tokat vurdum diye cezaevine girdim diye nasıl anlatayım. Nasıl gücüne gidiyor insanın biliyor musunuz? Yatırsın vallahi yatırsın on sene yatırsın beş sene yatırsın, lanet olsun kanun gibi umrumda değil. İşimi gücümü de bozayım. Suçlu benim ya bu suç değil, ben kızımı korumakla suç işlemedim. Suç işlemedim, ben suç işlemek nedir? Birisinin parasını çalarsın, birisinin ırzına geçersin. Birinin bir şeyini yaparsın. Birini bıçaklarsın, birini öldürürsün suç budur ya, evladını korumak suç değildir” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu).

3.8.4. Kadına Yönelik Şiddete Karşı Çözüm Önerileri

Araştırmada, erkeklere “kadına yönelik şiddete ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusu yöneltildiğinde, katılımcıların bu soruyu kendi yaşam deneyimleri ve 6284 sayılı Kanun’un uygulamaları üzerinden değerlendirdikleri dikkat çekmektedir. Şiddetin önlenmesine öneriler: “Herkes sabırlı olsa böyle şeyler olmaz. Bir anlaması bir dinlemesi lazım. Gözün ile görüyorsan öyle, gözün ile görmüyorsan kimse bir şey demesin.” (K8, 52 Yaşında, Emekli, Evli, İlkokul mezunu)” şeklinde şiddet failliğinin kanıta dayalı olması gerektiğine dair anlatılar olduğu gibi, şiddeti önlemede devletin rol ve sorumluluklarının fazla olduğunu vurgulayan, bireysel çabanın da önemini belirten anlatılara da rastlanmaktadır. Hali hazırda veya geçmiş bir zaman diliminde kadınlar tarafından alınan aleyhinde tedbir kararı bulunan erkeklerin söz konusu Kanun kapsamında daha eleştirel bir yaklaşım sergiledikleri, zaman zaman da kadınları koruyan ama erkeklere zarar veren, “yerli yerinde kullanılamayan ve suistimale açık, erkekleri suçlu ‘gösteren’ bir Kanun ve uygulamaları olduğu yönünde söylemlerin olduğu görülmektedir: “Hep de devlet karşısında erkekler suçlu olduğundan ben açığım buna yani araştırılsın, soruşturulsun suçluysam ben suçumu kabul ederim. Gelir imzamı atarım suçluymuş diye. Ama araştırılmadan direkt suçlu damgasının vurulması benim moralimi bozuyor. Neden araştırılmıyor.” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu), “Şiddeti önlemek için kanunları değiştirin bence. Bu şekilde erkekleri öfkeliendiriyorlar bence. Kaç kere daha haksızlığa uğrarım, en son ben de döverim mantıken böyle değil mi?” (K24, 34 Yaşında, Kuaför, Boşanmış, İlkokul mezunu), “Yani nasıl söylesem bilemedim ama erkeklere de

yapılması lazım, hep kadınlara hak verilmemesi lazım.” (K3, 26 Yaşında, Tesisatçı, Evli, Ortaokul mezunu).

Mezkûr Kanun’un şiddeti önleme konusunda etkinliğinin analizine ilişkin kapsamlı verilerin ve araştırmaların gerekliliği açıkça görülmektedir. Araştırmada erkeklerin “şiddetin yasal yollarla önlenemez” söylemlerine ilişkin tartışmaları bilimsel araştırmalarla destekleyen somut çalışmaların varlığı, toplumsal algıda önemli bir güç teşkil edebilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, 20 Mayıs 2021 tarihli 3. Toplantı Tutanağı’nda, geçen ve şiddet mağduru 841 kadın ve şiddet uygulayan 479 erkek, toplamda 1.320 kişiden nicel yöntem uygulanarak, 119 yasa uygulayıcısı, 28 şiddet uygulayan ve 31 şiddet mağduru üzerinde nitel yöntem uygulanarak yapılan toplam 178 kişiden elde edilen 6284 sayılı Kanun’un uygulanmasına yönelik etki analizi araştırma verileri sonuçları değerlendirilmiştir. Buna göre; hem şiddet mağduru kadınlarda hem de şiddet uygulayan erkeklerde Kanun’u başarılı, etkili bulma oranları; başarısız, etkisiz bulma oranından daha yüksektir. Kanun’u çok başarılı veya başarılı bulan kadınların oranı yüzde 49, erkeklerin oranı yüzde 39’dur. Kanun’u başarısız bulan kadınların oranı yüzde 27, erkeklerin oranı yüzde 22’dir. Hakkında tedbir kararı alınan şiddet mağduru kadınların yaklaşık yüzde 55’i, Kanun’un hayatları üzerindeki etkisini olumlu olarak değerlendirmiş ancak bu oran şiddet uygulayan erkeklerde yüzde 31’de kalmıştır. Araştırma sonuçlarında, Kanun’un kendi hayatları üzerinde olumsuz etkisi olduğunu düşünen kadın ve erkeklerin oranı birbirine yakındır; kadınlarda yüzde 20, erkeklerde yüzde 28’dir. Kadınların yaklaşık dörtte 1’i (%24); erkeklerin yaklaşık yarısı (%44), bu konuda net bir yorumda bulunmamıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2021: 14). Bu verilere göre, Kanun’un erkekler açısından başarılı ve başarısız bulunma oranları yüksektir. Bu araştırmada ise erkeklerin bir kısmının, yasa koyucunun doğru bir yol çizdiğini, uygulamaların olumlu olduğunu ancak şiddet gibi suçları ortaya çıkaran etmenleri (alkol ve uyuşturucu kullanımı, aile içi iletişim becerilerinin geliştirilmesi vb.) elimine etmekte ve ortadan kaldırmakta yeterli olmadıklarını düşündükleri görülmektedir:

“Bence şunun çok faydası olur, kadına şiddeti devlet zaten çok şey yapıyor da uyuşturucunun daha çok üzerine gidilmeli, benim mesela çevremde hiç içmez dediğim insanlar... Ben kendim temin etmedim ama mesela illaki alacağım deyip kadın mesela parayı verip buluyor mesela. Kadın cinayetlerinin yüzde sekseni doksani zaten uyuşturucu etkisinde yapılıyor. Ben kendini atanlar biliyorum uyuşturucu etkisinde” (K1, 38 yaşında, Serbest Meslek, Evli, Ortaokul mezunu).

“Şiddet önlemez çünkü hani genelde şey oluyor alkollüyken oluyor şiddet olayları, cinayet olayları hani ben alkol yoktu, şimdi yeni yeni alkole başladım. Unutmak için kendimi rahatlatmak için uyumak için. Ama o da sıkıntılı alkol aldıktan sonra insanlar ne yaptığının farkına varmıyor, televizyonda görüyorum. Alkollüydüm hatırlamıyorum diyor. Eşini kesmiş, çocuğunu kesmiş, öldürmüş. Ben o safhaya varmak istemiyorum...” (K30, 53 Yaşında, Tır şoförü, Evli, Lise mezunu).

Erkekliğin inşasının gerekliliği olarak şiddete bakıldığında, şiddete ililkin söylemlerin erkeklik performansının bir çıktısı olduğu söylenebilmektedir. Dolayısıyla erkekliğin icrasında şiddetin ortaya çıkması ve önlenemez oluşunu dile getiren katılımcılar bulunmaktadır: “Önlenemez. Biz değişmeyiz.” (K29, 44 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu)”. “Toplumsal olarak önlenebileceğini düşünmüyorum.” (K22, 44 Yaşında, Fabrika ustası, Evli, İlkokul mezunu). Bu durumda çözümün olmayacağına köklü ataerkil kodların davranışsal yansımalarının derin olduğuna ilişkin inancın olduğu söylenebilmektedir. Öte yandan kadına karşı şiddetin önlenmesi için çözüm yollarının bireysel değil devletin kendi mekanizmaları aracılığıyla bulunması gerektiğine dair görüşler de bulunmaktadır: “Devlet bunu daha iyi araştırmıştır biz ne yapabiliriz yani.” (K12, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu). Yine devlet kontrolünde olmak üzere, çiftler arasındaki sorunların çözümlenmesi, aile danışmanlığı ve psikolojik destek verilmesine yönelik uygulamaların olması gerekliliğine dair anlatılar sıklıkla vurgulanmıştır:

“Şiddeti önlemenin çok yolları var. Şimdi öncelikle iki eş arasında sorun ne? Ona inmek lazım. Sorun nereden çıkmış, adam evine bakmıyor mu? Alkol mu kullanıyor? Eşine para getirmiyor mu? Buysa yine de çocuğuna şiddet uyguluyor mu? Buysa çocuğu hiç göstermesin, ee erkeğe yani sakinleşmesi için yardım psikolojik destek verilmesi gerekiyor. Daha başka yönlelere yönlendirilmesi gerekiyor. Belki de ekonomik sıkıntısı var o yollara. Erkek içip içip başka yönlelere sapıyorsa bunun nedenini araştırılır. Avrupa’da. İşsizse ona devlet iş verir. Bak bu bahçe sen bu bahçede ne güzel düzene sok maaşını al akıllı başına gelinceye kadar. Yani her şeyi işe döndürüyor. Parklarda iş verirler. Ormanlarda iş verirler. Önce ekonomik sorunu çözerler. Erkek kadını çok sever ama kadın erkeği seviyor mu, bakalım görücü usulü mü evlendiler, zamanında. Kadının isteği dışında mı oldu evlilik, ayrı bir çözüm var. Kadın mutlu değilmiş sen olsan yerinde ne düşünürdün gibilerinden ikna yollarına gitmek gerekiyor, erkeği ikna yolu bir kere iki kere değil onu ikna edici yüceltici konuşmalar yapmak gerekiyor. Çok ince yetiştiriyorlar bu uzmanları. Orada (Avrupa) da oluyordu. Çabuk başladı kesildi hemen. ...Okulda çağırıp ben gibi insanlara çay kahve verip şurada toplantımız var, kadına şiddet ile ilgili eğitim seminer verirlerdi. Orada kişi gösterirdi ekrandan. Öldürülen işte boşu boşuna gitmiş, şu anda pişman hapiste, hepsi pişmanım keşke yapmasaydım, keşke yapmasaydım gibilerinden videoları ekleyip ardı sıra eğitici videolar gösterirlerdi. Şiddet göstermiş erkeklerin röportajları. Sonrasında kesilir. Sadece kadınlara verilen haklar bu şiddeti çok büyük şekilde artırdı. Bütün hata burada” (K17, 34 Yaşında, Emekli, Evli, İlkokul mezunu).

Fiziksel şiddetten ziyade psikolojik şiddetin erkekleri daha çok yaraladığı anlatılar arasında yer almaktadır. Erkeklerin anlatılarına göre, psikolojik şiddetin fiziksel şiddete dönüşmesi durumunun da sıklıkla yaşandığı ve kadın tarafından “ezildiğini” gören erkeğin saldırıya geçmesinin kolaylaştığını ifade etmektedirler. K11, psikolojik şiddete maruz kalan bir erkek olarak kadına yönelik şiddetin önlenmesinin çok boyutlu ele alınması gerekliliği belirtilmektedir. Bu önleme stratejilerinin ise devletin yaptırım gücünü kullanarak, eş veya

partnerlerin psikolojik sağılığını iyileştirmek için sistematik destek vermesi gerektiğine vurgu yapmaktadır:

“Şiddet sadece kavga dövüş olarak vücut dili değil yani. Psikolojik şiddet de var ortada. Narsist bir durum söz konusu burada aslında. Sadece kendini düşünüyor, kendi dediğini diyor, istediğini kendi biliyor sadece. Ben buna maruz kaldığımı düşünüyorum. Bence psikolojik destek tek düzeltebilecek şu an başka düzeltebilecek bence hiçbir şey yok. Sen busun desen yanlış anlar, sen busun desen yanlış anlar. Ama sizin böyle yapmanız gerekiyor bizce, denilse bence olur. Zorunlu tutulması lazım” (K11, 35 Yaşında, Serbest Meslek, Boşanmış, lise mezunu).

“Emniyette büyük ihtimal erkeğin veya kadının, aynı olayı kadın da yaşayabilir. Benim eşimle problemim var dediğinde bu sadece seni ilgilendiriyorsa, psikolojiye gitmesi lazım, psikolog tedavisi kadın ve erkek fark etmiyor. Kadın da erkek de geri birleşse de ifadesinde problemim var diyorsa, psikolog doktoru mu oluyor, aile danışmanı mı oluyor, hiç bir aile danışmanı gelmedi. Hepsinde de istedim. Ama hiç gelmedi. O anda uzlaşma olur belki. Hanımı on senedir psikiyatriye götüremedim. Belki siz ikna edecektiniz, benim yuvam yıkılmayacaktı. Eşimle bir şekilde bitmek zorundaydı ama şu an geri adım atılsa çocuklarım için düşünürüm. Çünkü çocuklarım gelinlik çağında, hiçbir kız çocuğu annesi babası, gelinlik çağı anne babasının ayrı olmasını istemez ama düşünüp de niye cezaevine girme riskimi bir kenara koyayım. Neden çünkü yarın KADES’e yine basarsa cezaevi riskim var” (K27, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu).

Devletin, şiddet önleme mekanizmalarından olan İçişleri Bakanlığı tarafından başlatılan KADES programı, şiddetin en hızlı çözüme ulaşması için şiddet mağduru tarafından kolluk kuvvetlerinin bilgilendirildiği bir mobil uygulama olarak başlatılmıştır. K7 bu uygulamadan bahsederek olumlu olduğuna atıf vermekte, ayrıca şiddetin önlenmesinde şiddet uygulayanın detaylı sağılık kontrolünden geçmesi gerektiğini, şiddet uygulayanın daha kontrollü tutulması ile suç ve şiddetin önüne geçilebileceğini vurgulamaktadır:

“Program güzel olmuş KADES. Çok güzel olmuş. Annemin okuma yazması yok mesela o bir daha polisi arayamaz. O konularda aydınlatıp o programları kursanız mesela. Bizi de git ne halin varsa gör yerine (şiddet uygulayan olarak) beni götürecek hastaneye. Avrupa Birliği’ne tedavi ettirmeyecek, Rusya’ya tedavi ettirmeyecek sonuçta. Kanıma bakacak, o zaman anlaşılacak zaten dövmüş mü dövmemiş mi. Rahatsızlığımız da belli olacak. Uyuşturucu içiyorsam o çıkacak, alkol içiyorsam o çıkacak mesela. O süreçte o şekilde biraz daha iyi olur. Ama ben gerçekten uyuşturucu bağımlısı olsam, annemi dövsem, ötekinin çocuğunu kaçıracağım, öbürünün cebindeki parayı alacağım. Elin göçmenini getirdiler, tamam hoşgörölüyüz ben ırkçılığı demiyorum. Hani onlara bakıyorsun da beni tedavi ettirmiyorsun. Beni salmayacak. Tedavi ettirecek. Otel uygulaması (şiddet mağduru erkeklere sağılanan barınma yeri) mesela çok iyiymiş. Ha kadın olmaz bazen bizim hemcinsimiz hayvanlaşabiliyor da. Öyle insanlar da var, kaldı ki insana yapmasın. Bizi atmasınlar ki size zarar vermeyelim” (K7, 35 Yaşında, Oto kaportacı, Bekâr, İlkokul mezunu).

Araştırmada, kadına yönelik şiddetin önlenmesinde kendi çabasını yine şiddet kullanarak gösteren, erkekliğin başka erkeklik rolleri üzerinde etkisini kullanan katılımcılar da bulunmaktadır. Bu durumun sokakta (streetlife) görünür olduğu gerçeğinden hareketle, Mullins’e göre, sokaktaki şiddeti anlamamanın yolu sokaktaki erkekliği anlamaktır. Toplumsal

cinsiyetin yekpare olmadığı, hem erkekliklerin hem de kadınlıkların, daha yakın sosyal bağlamlarına bağlı olarak değişen çoklu biçimlerinin olduğu bir gerçektir. Basitçe söylemek gerekirse, orta sınıftan bir erkek, erkekliği suça gömülü alt sınıftan bir erkekten farklı algılamakta ve uygulamaktadır. Ellerindeki sosyal ve sembolik kaynaklar, akranlarının beklentileri gibi büyük ölçüde farklı olmaktadır (2013: 2). Bu farklılıkların görünümünde, şiddet kendisini yeniden üreten, kadına yönelik şiddetin önlenmesinde yine şiddetin sahneye çıkmasına yol açan bir silsile izlemektedir:

“Hatta benim oğlum da geçenlerde, spor yapıyor, kickboxa gidiyor. Baba diyor; eşini dövüyormuş diyor ya dur abi ne yapıyorsun demiş (sokakta) sen karışma demiş, ittirmiş bir tekme atmış adamın kafasına. Adam düşmüş bayılmış. Dedim oğlum yapma böyle şeyler. Cebinde silah olur bıçak olur. Baba ister istemez kadını döverken gördüm dedi. Sokakta dövüyormuş. Oğlum da ayırmaya çalışıyor. Zaten adam alkollüymüş. Biz de eşine zorbalık yapan birisini görsek müdahale ederiz. Ama o insanların ne yaşadığı çok önemli. Kurallar iyi” (K10, 45 Yaşında, Galerici, Evli, Ortaokul mezunu).

Donald Black, suç olarak kabul edilen davranışların genellikle tam tersi bir anlam taşıdığını söylemektedir. Bir yasağın kasıtlı olarak ihlal edilmesi bir yana, çoğu suç ahlaki olmakla birlikte adalet arayışını içermektedir. Bir çatışma yönetimi biçimidir, muhtemelen bir cezalandırma biçimidir. Hukuk ile ilişkili olarak bakıldığında, kendi kendine yardım (self-help) anlamına gelmektedir. Bir başkasının -mağdurun- davranışını sapkın olarak tanımladığı ya da buna karşılık verdiği ölçüde, suç sosyal kontroldür (1983: 34). Black’in söz ettiği kendine yardım, şiddet ve saldırganlık yoluyla şikâyetleri dile getirme ve kendi hakkını gözetmek için kadını cezalandırma biçimi üzerinden yorumlanabilmektedir. Buradan hareketle, K11’de suç olan şiddetin yasaların yalnızca kadınları koruması nedeniyle sonlanmayacağına dair görüşlerini belirtmektedir:

“Ama bu yasalar böyle devam ettiği sürece kadın şiddeti aksine artar yani. Fazlasıyla verilen yasalardan. Eşitlik varsa niye biz eşit yargılanmıyoruz ya. Neden ben madem eşit yargılanmadım. Alın bunu, bunu yarısı senin, bunun yarısı senin çocuğun, birisi senin, bilmem ne, niye mademki eşitlik var. Niye yani” (K11, 35 Yaşında, Serbest Meslek, Boşanmış, lise mezunu).

Konuya dair tartışmalarda da belirtildiği üzere; kadına yönelik aile içi şiddet olaylarından birçok uluslararası antlaşmada, uluslararası mahkeme ve komite kararlarında, devletler sorumlu tutulmaktadır (Düğmeci ve Gürsel, 2019: 847). Dolayısıyla devlet mekanizmaları aracılığıyla birçok önleyici tedbir ve düzenleme uygulanmaktadır. 6284 sayılı Kanun kapsamında kolluk kuvvetlerine de birçok sorumluluk verilmiştir. Örneğin, şiddet uygulayana yönelik önleyici tedbir kararlarının alınması vb. uygulamaları içermektedir. Bunun yanı sıra alınan tedbir kararlarının izlenmesi, mağdurun risk durumunun kontrolü, şiddet uygulayanın tedbire uyup

uymadığı, 6284 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği³⁰ (m. 35-5) ve Adalet Bakanlığı'nın 154/2 Genelgesi³¹ (m. 23-b) kapsamında kolluk tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu izlemelerin geç işlemesi, hiç işlememesi, hizmet kusuru olmakla beraber (Düğmeci ve Gürsel, 2019: 863); K14, bu uygulamanın gecikmesinin sonuçlarının şiddeti önlemede yetersizliğe yol açacağını vurgulamaktadır:

“Kadına yönelik bir şey diyeceksem de geç kalınıyor, yani erkekler yapmaz demiyorum, yapıyorlardır ama yapmayan da yanında yanyor yani. Onun araştırılması lazım. Televizyonlarda görüyoruz, kadını bıçaklamışlar, destek sisteminin geç kalması. Takip sisteminin geç kalması, başıma geldiği için. Ben yapmak istesem o niyetli olsaydım, ben de yaptydım belki de haberlere çıkmıştık. O niyette bir şeyim olsa. Yapılacak ortam vardı. Çok uzaklaştırma kararı varken, eve çok geldim gittim. Evdeydim zaten bir yere gitmedim. Ama şu an mesela polis sadece telefonlan arıyor, var mı bir şey? Yok diye kapatıyor. Adam kapıda, ben buradaydım aradıklarında. Ötekinde iş yerinde aramışlar. Ben orada gelsem kapının ağzında beklesem bıçak veya herhangi bişeyle vursam gitsem hiçbir şey yok. Çoğu da bu şekilde oluyor. Ya ben görürdüm televizyonda niye böyle diye. Bazen erkeklere hak veriyorum, bazı kadınların dırdırından dolayı diyorum başıma geldiği için. Çok geç kalıyorlar” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Ön Lisans mezunu).

K15 de yukarıdaki anlatının benzeri şekilde, kadına yönelik şiddetin önlenmesinde kolluk kuvvetlerinin hızlı müdahalesi konusuna vurgu yapmaktadır:

“Çok zor. Çok zor yani emniyetimiz güvenlik kollarımız tamam ama KADES’e bastın mı beş dakikada geliyor. Tamam, ama insanlar beş dakikada orada Allah korusun insan kesiyor, bayanları kesiyor. Bu haberleri izlemek daha kötü bir şey. Sürekli kadınlara şiddet, cinayet. İnşallah önlenir ama zor. Kıskançlığım yediremem olsaydı, üçüncü, altıncı, dokuzuncu aylarda benim raporlarım (tedbir kararları) olurdu. Herkes kendi yoluna baksa sıkıntı olmaz” (K15, 38 yaşında, İşçi, Evli, Ön lisans mezunu).

Kadına karşı şiddetin önlenmesinde şiddet uygulayanın cezasının artırılması, şiddetin gerçek nedenlerinin ortaya çıkarılması için gerekli işlemlerin yapılması diğer vurgulanan noktalardandır. Şiddetin nedenleri düşünüldüğünde, kadınların mükerrer mağduriyetini ortadan kaldırmak için, onları koruma gerekliliği, sosyal kamu hizmetinin uygulanması, önleyici ve koruyucu tedbirlerin sıkı ve etkin bir şekilde daha fazla yasal yaptırım ve müeyyide içerecek şekilde uygulanması gerektiği anlatılmaktadır:

“Hükümet yanlış bu konuda, Avrupa bakanlığı böyle değil. Herhangi bir insan sizin görevinizde bir insana bile açsam telefonu desem ki benim eşim şunu şunu yapıyor. Bir yerleri harekete geçirip, emniyetten tut her tarafı harekete geçirip, onun peşini bırakmazlar. Onu ortaya çıkarmadan bırakmazlar. Onu ortaya çıkarırlar. Araştırırlar” (K17, 34 Yaşında, Emekli, Evli, İlkokul mezunu).

Kadına şiddet uygulayan faillerin devlet aracılığıyla araştırılması gerektiği, önleyici hizmetler kapsamında değerlendirilmesi için elzem olarak görülmektedir: “Gerçekten de her iki

³⁰ Resmi Gazete, 18.01.2013- 28532.

³¹ <https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/12012023150641154-2%20NOLU%20GENELGE.pdf> (erişim tarihi: 02.03.2025).

tarafı da iyi araştırmak lazım. Kadın cinayet işliyor haklı sebepleri var kocasından görmediği için ama bunu araştırmak lazım, o kocayı bir araştırmak lazım, kadını da aynı şey erkek için de geçerli. İki tarafın da gerçekten geçmişini araştırmak lazım.” (K9, 38 Yaşında, İşçi, Bekâr, İlkokul mezunu).

6284 sayılı Kanun’da hâkim tarafından verilen önleyici tedbir kararları arasında yer alan “Korunan kişilere, bu kişilerin bulundukları konuta, okula ve işyerine yaklaşmaması (m. 5/1-c)” kararının uygulamalarına ilişkin uygulamadaki çelişkiler nedeniyle şiddetin önlenemediğini anlatan katılımcılar bulunmaktadır:

“Bana bi ay uzaklaştırma vermiş. ...O kadın yine korumasız, o kadının evi yine orda aynı. Yeri aynı. Gidip yine zarar verebilirim. Yani bu kâğıt üzerinde uzaklaştırma. Uzaklaştırma alındıysa o kadın o süre boyunca devlet gözetimi altında olmalı. Ya kapısında polis bekleyecek ya da o kadın kadın sığınma evinde kalacak. Ailesiyle çocuklarıyla beraber. Bir nebze önüne geçilebilir. Görüyoruz işte. Uzaklaştırması var gitmiş vurmuş, ee uzaklaştırma nerede kaldı. Uzaklaştırma alındıysa, beni atsinlar o zaman cezaevine. Direkt atsinlar. Uzaklaştırma nedir ya, uzaklaştı. Yani uzaklaştırma şuraya attığım imza mı beni durduracak. Alkol, uyuşturucu kullanınca uçuyorum zaten ben kafamda. O var artık, o beni bu hale getirdi. Onun yüzünden e ben odaklanıyorum artık. Uzaklaştırma vermişsin tamam bu kadın bakkala, çakkala, markete çıkmayacak mı? Çıkarken tüfikle sıkıyor öldürüyor. Ee nerede kaldı uzaklaştırma, ee noluyor öldürdükten sonra, alacağı ceza üç ay, ölen ölmüş ya, üç ay değil on üç ay verseniz ne olur. Ölmeden önce tedbir alacağız ama bizim ülkemizde maalesef olduktan sonra bir şeyleri tedbir almaya kalkıyoruz. O da olmuyor” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu).

Kanun uygulamalarının “aile birliğini” bozduğuna ilişkin anlatılarda, şiddetin önlenmesinden ziyade şiddeti artırıcı bir unsur olarak anlatıldığı görülmektedir:

“Önce insanları bir arada tutmayı becerecek devlet. İnsanların aile birlikteliğini bozmayacak. Eskiden uzaklaştırma yoktu, annemiz babamız da kavga ederdi, polis gelmezdi eve. Önce insanlar kendi arasında çözüm bulacak, bu şununla bağdaşacak önce insanların geçim sıkıntısı var. Şimdiki toplumda geçim sıkıntısı var. İnsanların bir refah hayatı yok, 11 bin lira maaş alıyor 3 bin lirasını 4 bin lirasını kira veriyor. Böyle bir dünya yok devlet bunun önüne geçmiyor. Değişim şart dedik. İnsana anlatamadık, bunlara anlatamadık. Önceden geçim sıkıntısı yoktu, geçim sıkıntısı bir iki toplumun ayrışması diye bir şey var herkese erişebiliyorsunuz. Eskiden erişim yoktu, birisine ulaşmak için çaba sarf etmen lazım. Ne tiktok vardı, eskiden ne instagram vardı, ne facebook. Beş dakikada buluyorsunuz şimdi bunlar var. Bir ikincisi bu. Üçüncüsü ne olursa olsun toplum önce aileden başlar. Aile düzenini bozarsanız, sen en ufak bir şeyde durmadan evden gönder. Niye uzaklaştırıyorsun ya erkek sığınma evi var mı? Türkiyede niye yok? Biz niye mağduruz? Ben evimden gittim, annemin evine gittim, niye ben annemin evine gidiyorum. Yok, ben erkeğim, bu eve bakan benim, niye devlet buna engel olmuyor. Niye bunu yapmıyor ya. Devletse o adam ben aile bireyi değil miyim? Neden onu koruyorsun, beni niye korumuyorsun? Kanunda yok. Ama erkek en ufak birşey yaptığında kanunda var. Suçlamak kolay cezaevine atmak kolay” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu).

Araştırmada, şiddetin önlenemeyeceğine dair kesin kanaati, düşüncesi olan erkek sayısı azımsanmayacak seviyededir. Bunun nedenleri olarak, toplumsal, sosyal ve kültürel etmenler,

dini normlar, eğitim kalitesinin yetersizliği olarak gösterilmiştir: “Önlenemez gibi geliyor bana. Çünkü toplumun gelenekleri, görenekleri var o gelenek göreneklere göre ...Dini bir toplum. Avrupa’ya göre başka ülkeye göre farklılığı var.” (K21, 62 Yaşında, Emekli, Evli, Ortaokul mezunu). Şiddetin önlenemeyeceğine dair görüşlerin bir gerekçesi de çocukların taleplerinin karşılanmasında yetersizlik hisseden ebeveynlerin çıkmazı olarak anlatılmaktadır. Popüler kültürün getirileri ile çocukların isteklerinin artması buna karşılık maddi anlamda güçsüzlük yaşayan erkeğin duygusal durumuna bağlı olarak şiddetin ortaya çıkmasının engellenemeyeceği gerekçelendirilmektedir:

“Şiddeti önlememek için öyle bir ortam var ki dışarıda, bugün sende iphone telefon varsa bugün benim kızda da olması lazım. Ama tek çalışan bi insan bunun altından gelemiyor, maddi anlamda. Bu şekilde giderse şiddet biraz zor önlenir. İstekler artıyor. İstekler artınca adamlar zor durumda kalıyor. Bugün adamın evi kiraysa mesela elektriği var, suyu var doğalgazı var. ...Her gün, her gün talebi, her gün isteği var yani. Karşılatabilceğimi karşılıyorum, karşılayamayacağımı karşılamıyorum. Bir iki gün darlıyor küsüyor, yapacak bir şey yok” (K23, 48 Yaşında, İşçi, Evli, İlkokul mezunu).

Bunun yanı sıra çocukların ebeveynlerine yönelik tutum ve davranışlarının değişmemesi nedeniyle şiddetin önlenemeyeceğine vurgu yapılmaktadır: “Şu an önlemek mümkün değil. Benim 16 yaşındaki çocuğum, siz şöylesiniz böylesiniz, sizden ana baba olmaz dedi. Çocuk böyle konuşuyorsa, hanım da aynıysa, üst mertebede oldukları için şiddetin sona erme gibi bir şey yok, benim gibi kaçacaksınız.” (K31, 46 Yaşında, İnşaat ustası, Evli, Lise mezunu). Bu nedenle şiddet uygulamamak için bireysel bir strateji de uzaklaşmak olarak anlatılmaktadır. Şiddet erkekler tarafından bireysel bir çaba olarak önlenmeye çalışılmaktadır.

Araştırma katılımcılarından K33 ve K4, kadına karşı şiddetin önlenmesinin çözümünün kadınlarda olduğunu belirtmektedir: “Önleyebiliriz. Ben kadınların daha önde olduğunu düşünen bir insanım ama kadınlar birazcık ağzından çıkanı kulağının duyması lazım. Bazen insanı çok şey yapıyorlar, tahrik ediyolar.” (K33, 40 Yaşında, Tekstilci, Boşanmış, Lise mezunu); “Yattığın, aynı yastığı paylaştığın insana şiddet olayı. Çok patlatması lazım. Kadınlarımızın da tolerans seviyesini bilmesi lazım. İnsan olduktan sonra da hiçbir şey olmaz.” (K4, 45 Yaşında, Usta öğretici, Evli, Lise mezunu).

Şiddetin önlenmesi, toplumsal cinsiyet kalıpyargıları çerçevesinde kız ve erkek çocuklarının büyüülme biçimleriyle doğrudan bağlantılıdır. Erkek çocuklarının “güçlü, bağımsız, şiddet uygulamasında sakınca bulunmayan”; kız çocuklarının ise “pasif, kendisini korumak zorunda olan” biçimindeki kodların ailede öğretilmesi ile şiddetin yetişkinlik döneminde kendini yeniden tekrarlayan bir döngüye girmesine zemin hazırlamaktadır. K4, bu çerçevede aile ve devlet eğitiminin ve kadın- erkek fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik tutumların önemine vurgu yapmaktadır:

“Şiddeti eğitimle önlenabilir. Direkt eğitim. Türkiye’deki eğitim öğretimle alakalı. Biz başladık. Mesela çocukların hırsızlığı da var, küçük yaşta. Ailede kadına, kıza kötü konuşma temelden başlıyor ailede. Çocuk erkek doğdu mu ‘aslanım yiğidim vur kır’. Ama kız öyle değil. Hep saklanır gizlenir. Ama büyüdükçe ne oluyor. Sistem çözüm üretmeye çalışıyor ama üretmiyor. Üretmedikçe uzaklaştırma veriyor. Adamın zaten umurunda değil ki, alsa da olur almasa da gidiyor, dövüyor ondan sonra. Eğitim. Duyarlı insan yetiştirmemiz lazım. İnsan yetiştirdiğimiz zaman ne şiddet olur. Kadının erkeğe, erkeğin de kadına şiddeti olmaz. Kadına şiddet zaten çok saçma” (K4, 45 Yaşında, Usta öğretici, Evli, Lise mezunu).

Reinhard Kahl, okulların “geleceğin seraları” olduğunu hatta toplumun tamamının buna benzer bir sera olduğunu söylemektedir (Thoma, 2011: 14). Dolayısıyla sera metaforuna atıfla eğitim sürecinde çocuğa ne öğretildiği gelecek kuşağın davranışlarının belirleyicisi olmaktadır. K32, değerler bilgisi ve etik değerlerin formel eğitim sürecinde verilmesinin şiddetin önlenmesinde önemli bir etkisinin olduğunu belirtmektedir:

“Yok önlenemez. Bu ülkede böyle, bu kafayla gittiği sürece eğitimde öncelikle etik değerlerimiz insani değerleri vermediğimiz sürece önlenemez. Eğitim bakanı ben olmadığım sürece, ben de olamam o nedenle önlenemez. İlkokuldan başlasın. Birinci sınıfta tek eğitim, aslında insanlık eğitimi; yere tükürülmez, sigara içilmez, açık alanda, kapalı alanda çöpler çöpe atılır, plastikler plastik çöpüne atılır. Bilmem ne. Bunların öğretin. Bunları bir öğretelim. Küfürlü konuşulmaz. Böyle yönetirsek o çocuğun çocuğu da düzelecek. Bir eğitimin süresi minimum kırk yıldır, yirmi yılda düzeleceğini düşünüyorlarsa yanılıyorlar, minimum kırk yıl. Ama maalesef ki hiçbir eğitim sistemi kırk değil, dört yılda düzelmiyor” (K32, 41 Yaşında, Öğretmen, Boşanmış, Lisans Mezunlu).

Anlatılardan anlaşılacağı üzere, şiddet iktidar ile yakından ilişkilidir. Bu iktidar biçimi tek bir bireye ait olmamakla birlikte belirli hegemonik bir gruba aittir ve bu gruba mensup bireyler tarafından devamlılığı sağlanmaktadır. Bu durum da güç üzerinden kendisini yeniden üretmektedir. Erkeklere göre bu güç mekanizmaları ise devletin kanunları olarak anlatılmaktadır. Şiddetin önlenmesi bu yaptırımların kullanılmasıyla mümkündür.

3.8.5. Geleceğe İlişkin Beklentiler ve Deneyime Bağlı Değişimler

Araştırmada erkeklere 6284 sayılı Kanun kapsamında şiddet uygulayan olarak hüküm almalarının yaşamlarına yansımalarının ne olduğu, geleceğe ilişkin ne gibi planlarının olduğu ve şiddet uygulayan olma çerçevesinde değişen anlam dünyalarının detayları sorulmuştur. Buna istinaden erkeklerin bütünsel yaşam öykülerinden hareketle büyük kırılmalar yaşadıklarını dile getirdikleri görülmüştür. Örneğin K13, aleyhlerinde tedbir kararı alınması sonrasında, eşi ile iletişiminin tamamen sonlandığını, öfke ve nefret duygularının arttığını, aile olmaktan ziyade artık bireysel bağlamdaki planları ile yaşamlarına devam etmek istediğine dair güçlü düşüncelerin olduğunu anlatmaktadır:

“Deseler ki döneceksin evine, yoksa ömür boyu hapis alacaksın deseler, verin girerim derim. Benim için bitmiştir. Hayat devam ediyor. Mutlaka bir işe gireceğim, mutlaka devam edeceğim, bu saatten sonra eşim bu insan. İmam nikâhı kıydık, ayrıldığı anda da resmi her şey şu kâğıt değildir. Resmi nikâhım elimde var mı? Var tamam, resmi nikâhım elimde ama sevgi var mı? Hayır, eve gidiyor musun? Hayır. Nefret var mı? Hat safhada. Ha şiddet uygulamam, şiddet yanlısı bir insan değilim” (K13, 35 Yaşında, İşsiz, Evli, Ortaokul mezunu).

Bu durumun tam tersi olarak ailesi ile bağlarını daha güçlü tutmak ve yeni bir yaşamı inşa etmek isteyen bir katılımcının anlatısı da aile desteğinin önemine dikkat çekmektedir: “Ailemle beraber sınımsız hayata tutunmak.” (K15, 38 yaşında, İşçi, Evli, Ön lisans mezunu).

Şiddet mağduru kadınlarla yapılan araştırma verilerine göre; kadınların boşanma sırasında hâkimlerle ilgili yaşadığı en yoğun çatışmalardan birisi, kadınların hassasiyet gösterdiği ve çoğunlukla da şiddet faili tarafından tehdit olarak kullanılan ortak çocukların velayetinin kime verileceği konusudur (Uçan vd., 2021: 91). Bu çalışmada da boşanma sürecinde şiddet faili olarak adı geçen katılımcıların çocuklarının velayetini almak istemelerine rağmen alamadıklarını söyledikleri ve bunun bir yaşam planı olarak anlatıldığı görülmektedir:

“Çocuğun velayetini almak için de uğraşacağım. Ama bu olaylardan sonra velayet almak için dava açamıyorum. Çocuğun yaşı da küçük olduğu için. Bir de şimdi bunları öne sürecekler, sen şunu yapıyorsun, şunu yapmışsın diyecekler. O yüzden bişe yapamıyorum. Çocuk belli bir yaşa gelip de ben bu tarafa geleceğim diyesiye kadar bir şey yapamayacağım” (K14, 30 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Ön Lisans mezunu).

Katılımcı erkeklerin bazılarının, tedbir kararı ile kadınlara yaşattığı şiddet olaylarının, aile içi tartışmaların sonrasında veya boşanma gibi yaşamsal olayların ardından yaşamdan izole olan, yaşamı sorgulayıcı, ümitsiz, duygusal davranışlar sergiledikleri görülmektedir: “Hani ümidim benim yaşamla ilgili ümidim bitti değil. Ben yaşıyorum daha nefes aldığı sürece. Daha yaşayacağız demek ki yaşayacağımız günlerimiz varsa yaşayacağız.” (K11, 35 Yaşında, Serbest Meslek, Boşanmış, lise mezunu).

“Şöyle ben her şeye üzüliyorum artık. Bir şey yapamadıktan sonra, eskiden çok duygusal değildim ama şimdi aşırı derecede duygusallaştım. Fiziki anlamda bir şey değişmedi, psikolojik olarak duygusallığım arttı moralim bozuluyor, sürekli yani hani hayattan bir zevk alamıyorsun. Bir şeyler aldığımda bana mutluluk vermiyor artık” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu).

“Düşüncelerimi toplayamıyorum. Çünkü beynim bir boşlukta, şen şakrak fabrikada çalışıyordum, arkadaşlar diyor ki sen neden konuşmuyosun? Çünkü düşüncelerimi toplayamıyorum. Hiç beklemediğin bir insandan bu hareketi gördüğün sürede insan şok oluyor. Sokaktan geçen biri bunu yapabilir, yalan söyleyebilir ya da iftira atabilir. Yaşayabilirsin eve gidersen unutursun, fabrikaya gidersen unutursun ama şu anda evde yirmi dört saatin on altı saati o evde. ... Psikolojikman çöküyorum ki evde” (K22, 44 Yaşında, Fabrika ustası, Evli, İlkokul mezunu).

Evlilik içerisinde yaşanan zorluklar ve olumsuz deneyimler nedeniyle evlilik kurumuna bakış açısının değiştiğini şöyle belirten “Bundan sonra şöyle bayansız bir hayat istiyorum,

evlenmek istemiyorum, herhangi bir ilişki, duygusal ilişki dahi yaşamak istemiyorum.” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu), ve psikolojik anlamda sağlamlılığını tesis etmek isteyen K19; “Şu an biraz kafamı dinlemek istiyorum.” (K19, 36 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu), evlilik ilişkisinin bitmesi ile içsel hesaplaşma sürecinde yalnız kalmayı tercih etmektedir. Bu içsel hesaplaşma ve pişmanlık duygularını yaşayan K35 deneyimlerini şu şekilde paylaşmaktadır:

“Ben yaşadım, gördüm geçirdim, diyorum. Bu olmaması lazımdı diyorum, kendi kendime ne kadar iyilik yaptırıyım o kadar kötülük gördüm. Ben bunu hak etmedim diyorum. Başka bir şey demiyorum. Böyle düşünüyorum. Yani çok güzel günlerimiz de oldu aslında. Kalbimde bitmedi. Ayağı taşa takılsa (eski eşi) ilk önce ben üzülürüm ama o istemedikten sonra ben üzülsem ne faydası var” (K35, 46 Yaşında, İşçi, Bekâr, İlkokul mezunu).

Erkek katılımcılar, tedbir kararlarına konu olan aile içi çatışmalar ve sonrasında yaşadıkları strese bağlı değişimlerden ve buna bağlı hayata tutunma biçimlerinin, isteklerini söyleme şekillerinin ne olduğundan bahsetmektedir: “Ama ben artık yalan söylemekten iki tarafı (eşini ve annesini) da mutlu etmeye çalışmaktan yoruldum. Otuz üç yaşında benim saçım sakalım beyazlamıştı. O zamandan beri giderek çoğalıyordu. Şimdi artık rahata erince yavaşladı.” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu); “Toparlanma sürecine girdim. Aslında zayıfım, işi gücü bıraktım sönüktü vücudum, yavaş yavaş toparlamaya başladım, bunu hazmedemiyorlar (eski karısı ve ailesini kastediyor). Maddi olarak çok koyverdim, çok dağıttım.” (K33, 40 Yaşında, Tekstilci, Boşanmış, Lise mezunu).

K25, tedbir kararı alınması sonrasında evliliğini, rollerini ve eşinin tutumlarını sorguladığını, ilişki içerisinde yaşanan güven duygusuna karşı yeniden bir değerlendirme yaptığını anlatmaktadır:

“Tamam, kırk gün diyebiliyorum (uzaklaştırma) ama o zaman diyemiyordum. Ağır bir süreç oluyor babalar için ya da annelere böyle bir karar verilebiliyor mu bilmiyorum. Çok ağır geldi, duygusal bir boşalma yaşadım. Nasıl yapabilir böyle bir şeyi? Dedim. Çünkü çocuğuma ne kadar bağlı olduğumu biliyor. Nasıl yapabilir? Öfkelenme değil de bir sorgulanma gibi. Bana bir faydası oldu mu, oldu. Ertesi gün boşanma davası açmaya karar verdim” (K25, 30 Yaşında, Fizyoterapist, Boşanmış, Lisans mezunu).

Tedbir kararları sonrasında bazı katılımcıların boşanma sürecine girdikleri, bazılarının ise boşanmış oldukları görülmektedir. İki durumda da erkeklerin yeni bir yaşama adım atmakta zorlandıklarını dile getirdikleri söylenebilmektedir: “...Boşanma davamız açıldı. Çekişmeli. Ne istiyorsa vereceğim, bitecek gidecek bitsin de zaten. Yoksa bu iş kötü sonuçlanacak.” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu); “Ben herhalde evlenirsem unutturum onu da evlenmek de istemiyorum. Ya buralardan uzaklaşacağım. Gitsem de sürekli aklımda.” (K6, 52 Yaşında, Emekli, Boşanmış, İlkokul mezunu).

Erkekler, tedbir kararı sonrası süreçlerini; hayata karşı bakış açılarının değiştiği, güven duygusunun sorgulandığı bir süreç olarak da anlatmaktadır. Yakınlık ve güven ilişkisine dayalı olarak kurulan aile birlikteliğinin güvensizliğe dayalı deneyimler ile değişebildiğini örneklendirmektedirler: “İnsan haliyle şüphe duyuyor, bunu yaptıysa acaba benim arkamdan daha neler neler yaptı? Güvensizlik oluyor, başka birşey değil.” (K29, 44 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu).

“Bu hayatta kırk iki yaşına girdim. Son bir sene öncesine kadar ne karakol ne adliye yüzü görmüş insanım. O olaydan sonra insanın başına her şey gelebiliyormuş, bir insan bir şey yaşadığı zaman kesinlikle bir şey yapmış da yaşamış onu biliyorum. Buradan o dersi çıkardım. Bir de herkese güvenmemem gerektiğine inanıyorum, aşırı sosyaldim ama artık aşırı şüpheli bir insanım. İstemeye istemeye yapıyorum” (K26, 42 Yaşında, Firma Yöneticisi, Evli, İlkokul).

Eril rol tanımına uyan erkekler, orta yaşlarında kendilerini başarılarını ve kazanımlarını sorgularken, kendilerini ailevi ve diğer kişilerarası ilişkilerinin yetersizliğinden yakınırken bulabilmektedir (Cohen, 1979: 466). Bu duruma benzer şekilde K34, orta yaşlarında yaşamı üzerinde sorgulamalar yaptığını ve kızı ile iletişiminin iyi olmamasına bağlı çaresizlik hissettiğini anlatmaktadır:

“Benim sakallarım ağardı ben seksen üç doğumluyum, kırk yaşındayım. Saçım dökülüyor, bu iki yılda üç yılda oldu, anlatamam yani. Anlatılacak gibi değil. Bir isminiz var, bir işiniz var. Kırk yıldır baba mesleğimiz nakliyeciyiz. Ben yirmi yıl bu mahallede yaşadım, bu mahalleliyim. ...Anlatılacak gibi değil. İnsan şerefi için yaşar... Bunu söylerken bile utaniyorum. Benim kız çocuğum var, ailemizin ilk torunu, yapmadığını bırakmıyor ve ben hiçbir şey yapamıyorum” (K34, 40 Yaşında, Nakliyecisi, Evli, Lise mezunu).

Araştırmadaki bazı erkekler, gelecek planlarını çocukları üzerine kurmaktadır. Bu durum, “çocukların için yaşayacağım, çocukların huzurlu bir hayat kursun” söylemlerinden anlaşılmaktadır: “Ben şu anda bu Türkiye’de kendi geleceğimle alakalı hiçbir şey göremiyorum. Yani çocuklarım huzurlu olsun, iyi bir hayat kursun. Gerçekten ben kendim için bir gelecek, ıdıklı bir gelecek göremiyorum.” (K11, 35 Yaşında, Serbest Meslek, Boşanmış, lise mezunu), “Çok pişmanlık yaşayan bir insan değilim, hayat bir şekilde öğretiyor. Tek kazancım kızım. Kızım için sabrettim çok şeye. Hayatımı ona göre şekillendirmeye çalışıyorum.” (K33, 40 Yaşında, Tekstilci, Boşanmış, Lise mezunu), erkeklerin aile içerisinde yaşanan sorunları çözüme kavuşturarak çocuklarına sosyal açıdan destekleyici çevre oluşturma, çocuğunun davranışlarına olumlu katkı sunma gibi babalık rollerini gerçekleştirme isteği de planları için arasındadır: “Artık yeter dedim, ben kimseyi mutlu etmeye çalışmak zorunda değilim. Benim iki tane çocuğum var, ben onların mutluluğuyla mükellefim.” (K16, 36 Yaşında, Harita teknikeri, Bekâr, Ön lisans mezunu).

“Çocuklarım için yaşayacağım ben. Çocuklarıma da söyledim. Üvey anne, üvey baba göstermeyeceğim. Şu ana kadar nasıl okuttuysam, nasıl etüt merkezlerine gönderdiysem ben bir şekilde devam edeceğim. Üniversite sınavına giren kızım sınava girdi, küçük de dil üzerine gidiyor. Emekli de oldum. Ben yemeyeceğim, içmeyeceğim, ödeyeceğim kurslarını. Ben ona da dedim, emekli maaşım senin. Yarısıyla sigorta paramı yatıracaksın, yarısıyla da evin ihtiyaçlarını alacaksın. Ben çalıştığım ilk üniversiteye giden çocuğumu okutmaya çalışacağım dedim” (K27, 43 Yaşında, İşçi, Boşanmış, Lise mezunu).

Yeni kariyer planlaması yapmak suretiyle sorumluluklarını gözden geçiren, eşi ve çocuklarını kazanmaya çalışan veya bireysel bir yaşam kurmak için çaba gösteren katılımcılar da vardır: “Daha üç gün, beş gün oldum işten ayrılalı. Artık ne yapacağımı bilmiyorum. Ticari faaliyet yapmak istiyorum, artık sanayiye gitmek istemiyorum. Yapmam lazım çünkü çocuklarım var, eşim boynumun borcu yani.” (K19, 36 Yaşında, İşsiz, Evli, İlkokul mezunu), “Aracımı yükseltmek istiyorum. Onun üstüne yatırım yapmak yani rahat bir yaşam istiyorum. Yani şu anda ailemdeyim. Ailem sağ olsun çok destek oldu. Elektrik su parası istemediler. İstersen de git kiralık ev bul, kendin hayatını kur diyorlar. ...Yani işte huzurlu bir yaşam istiyorum.” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu).

Kanun kapsamında tedbir kararları ve kadın hakları konusunda erkeklerin mağduriyet yaşadığı düşüncesi de değişim gösteren erkekler için dönüşen bir başka konudur: “Artık bu kadına verilen haklar kırmızıçizgi oldu. Artık bu hakları düşürmek için elimden geleni yaparım. Dernek kurulsa gider başkanlığını yaparım. O derece bir şey oldu bende. Artık bıktık isyan etme dercesindeyiz.” (K18, 36 Yaşında, Tıbbi sekreter, Evli, Lisans mezunu). Kanunun ve yaptırımlarının erkekler nezdinde etkili olduğu ve şiddet uygulamaları konusunda caydırıcı olduğu da anlaşılmaktadır: “Onunla çıkılmaz bir yola girdi, bir tokat attım o bana yetti. Her şeyin üstüne yemin ederim, bir daha şiddet uygulamam.” (K28, 36 Yaşında, Galerici, Boşanmış, Lisans mezunu). Kanun yaptırımlarından kaçmanın maddi açıdan yetersiz konuma düşmek olduğunu düşünen K28, tedbir kararı sonrasında yaşamını bu şekilde düzenleyeceğini anlatmaktadır: “Ya batacağım parasız kalacağım kimse de benden şikâyetçi olmayacak en iyisi. Başka hiçbir seçeneğim yok.” (K28, 36 Yaşında, Galerici, Boşanmış, Lisans mezunu).

Erkeklerin Kanun kapsamında aleyhlerinde tedbir kararı alınması sonrası yaşadıkları deneyimlerin irdelendiği bu bölümde, erkeklerin değişim yaşadıkları alanların; aile ortamı ve kadınlarla ilişkileri, çocuklarının geleceği hakkında planlar, psikolojik sağlamlılıkları, kadın haklarına bakış açısı, iş ve kariyer planlamaları, yeni bir yaşam kurma isteği ve yaşanan tartışmalı olayları unutmama, ilişkilerden uzaklaşma isteği olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Sahanın bulguları, erkeklerin söylemlerindeki özne konumunu kendi anlatılarına dayanarak hegemonik erkekliğe dair anlamı yansıtmaktadır. Bu anlamda erkeklik kendini sürekli kanıtlamak zorunda olan ve yeniden üreten bir toplumsal yapıdır. Sosyalizasyon sürecinde keskin süreçlerle inşa edilen ve “diğer”leri ile ilişkiler aracılığıyla şekillenen erkekliğin, sosyal ve kültürel olarak da garanti edilmeyen iktidarını koruması gerektiği erkeklerin ortak hafızasında yerleşikleşmiştir. Dolayısıyla, eril iktidar hegemonyasının rıza yoluyla gerçekleşmediği durumlarda şiddet ortaya çıkmakta ve bu durumun da çoğunlukla kadına yönelik olarak gerçekleştiği görülmektedir. Diğer bir anlatımla, şiddet, erkekler tarafından ataerkil düzenin korunması için araç olarak kullanılmakta, erkekliğin sürdürülmesi ve ispatlanması için de bir “gerekliklik” olmaktadır. Çünkü ataerkil toplum yapısı, erkekliğe saygınlık ve üstünlük atfetmektedir. Bunu besleyen kültürel ve değerler sistemi, başta aile ilişkilerinde olmak üzere yaşamın her alanında -sosyal, politik, ekonomik vb.- erkeklere ayrıcalıklı bir yer sağlamaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere hegemonik erkeklik biçimleri ve ataerkillik birbirini besleyen oluşumlardır.

Hegemonik erkeklik, yüzyıllardır devam eden ataerkinin ve erkeklerin kadınlar üzerindeki hegemonyasını, çoklu erkeklikler ile erkekler arasında sürdürülen egemenlik durumuna genişleten bir çatıyı oluşturmaktadır. Connell bu noktada erkekliklerin kültürel inşasına vurgu yapmakta, ataerki yerine toplumsal cinsiyet rejimi kavramını kullanarak emek, iktidar ve kateksis bağlamında toplumsal cinsiyet ilişkilerin doğasının oluştuğunu söylemektedir. Bu toplumsal cinsiyet yapısı kurumlar, aile, devlet ile ilişkiler üzerinden şekillenmektedir. Connell’in hegemonik erkeklik kavramı, erkeklerin egemenliğini meşru kılmakta ve kadınların ikincilleştirilmesinin meşrulaştırılma zeminini hazırlamaktadır. Diğer bir taraftan, Türk’ ün de belirttiği gibi, hegemonik erkeklik, “erkek olmanın anlamı nedir?” ayrıca “bir erkek nasıl olmalıdır?” sorularının cevabı ile yakından ilişkilidir (2008: 4). Bu sorulardan hareketle araştırmada erkekliğin nasıl anlamlandırıldığı ve erkekliğe atfedilen değerlerin neler olduğu yine erkeklerin anlatıları üzerinden irdelenmiştir.

Çalışma bulguları beş ana tema altında ele alınmıştır. Bunlardan birincisi, erkekliğin dünyasına yaşam öyküleri üzerinden derinlemesine bakışı içermektedir. Bu temada, erkeklerin aile yaşantıları ve ebeveynleri ile ilişkileri üzerinden erkekliğin kurulması ele alınmıştır. İkinci tema başlığı altında; yakın ilişkilere dair anlatılarında şiddetin izleklerine dair derinlemesine analiz sunulmuştur. Üçüncü tema altında ise şiddetin meşrulaştırma biçimleri, erkekliğin anlamı ve kadınlık imgesi irdelenmiştir. Dördüncü temada kadına yönelik şiddet konusunda

çözüm önerileri ele alınırken, beşinci tema altında ise tedbir kararları sonrasında yaşam deneyimleri ve geleceğe ilişkin beklentiler tartışılmıştır. Erkekliğin, temel aktörlerin söylemleri ve onların yorumlayış biçimleri üzerinden irdelenmesinin amaçlandığı bu tez çalışmasının öne çıkan bulgularından biri, hegemonik erkekliğin erkeklik için de zorlayıcı olduğu ifadesidir.

Erkeklerin çocukluk yaşamı, ebeveynleri ile olan ilişkileri ve şiddetin; aile, kişisel yaşam ve yakın çevre ile ilişkiler bağlamında nasıl kurulduğu, erkeklik ve şiddet ilişkisinin anlaşılması için önemli bir konudur. Çocukluk yaşamına dair bulgulara göre, erkeklerin babaları ile ilişkilerini “sevgiden yoksun, mesafeli, kısıtlanma” biçimindeki tanımlamaları ön plana çıkmaktadır. Eril kodların aile yaşantısındaki erkek rolünün gözlenmesi ve davranışsal olarak deneyimlenmesi ile öğrenildiği düşünüldüğünde, erkeklerin babaya karşı edilgen tutumlarla büyümelerine, otoritelerini evlilik veya beraberlik yaşadıkları kadınlar üzerinden kurmalarına sebep olabilmektedir. Bunun yanı sıra iktidar hiyerarşisinin babada olduğunu anlatan erkekler, ilgi görmeden büyüdüklerini ve çekimser tavırlarının varlığından söz etmektedir. Bu durum, erkekliğin toplumsal normlarında öğretilen tüm güçlülüğün karşısında duran bir engel ve paradoks oluşturmaktadır. Bu noktada anahtar eylemler yetişkinlikte erkek egemenliğini “öteki cins”e yansıtmak olabilmektedir. Erkekler babalarının sevgisizliğinin üstesinden gelmek için iş yaşamında çabalarırken, bu durumu kendi çekirdek ailelerine zaman ayıramamalarına mazeret olarak sunmaktadırlar. Dolayısıyla, kendi kurdukları ailelerine de yansıyan babadan kaynaklanan çözümlememiş iletişimsizlik durumları ortaya çıkmaktadır. Ancak erkeklerin babaları hakkında olumsuz ifadeler kullanmak istememeleri, kısa anlatılar ile bu soruları geçiştirmeleri, baba ile ilişkide beklentilerin karşılanmaması ve yıllar süren tamamlanmamış duyguların olduğuna işaret edebilmektedir. Bu sonuçlar, literatürde yer alan araştırma sonuçları (Bolak Boratav vd. 2018) ile benzerlik taşımaktadır. Öte yandan bu araştırma bulgularına göre, erkeklerin anne ile ilişkilerinin çatışmalı olduğu görülmekte; baba ile ilişkilerde vurgulanan “sevgisizlik” tanımının yerine “şiddet uygulayarak öğretene” şeklinde vurgulamalar bulunmaktadır. Erkeklerin çocukluk yaşamında anneleri tarafından şiddete maruz kalmalarının nedenlerini “daha iyi bir birey olmaları için ısrarcı davranmaları” biçiminde yorumlamaları da dikkat çekmektedir. Erkeklerin bu şiddet eylemlerine bakış açıları, öğretici, kuralları hatırlatıcı olması gereken bir eylem biçimi olarak tanımlanıp ebeveynlerin şiddet tutumlarını onaylayan ve meşrulaştıran söylemleri bulunmaktadır. Bu durum, erkeklerin çocuklukta yaşadıkları şiddeti meşru kılarak kendi ailelerine ve çocuklarına yönlendirmelerine neden olabilmektedir. Kendi deneyimledikleri şiddeti eril tahakkümün sürmesi için meşrulaştıran erkekler, şiddetin araçsallaştırılması ve pekiştirilmesi yoluyla devam ettirmektedirler. Akan ve Kıran (2017)’in araştırma sonuçlarında gösterdiği gibi kök ailede

maruz kalınan şiddet eylemleri; yetişkinlikte kurulan aile yaşantılarında yeniden üretilerek sürdürülmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre bir diğer önemli tema, erkeklerin ilişki, evlilik ve boşanma gibi yakın ilişkileri ve bu ilişkilerde yaşanan sorunlar ve bu bağlamda deneyimlenen şiddetin meşrulaştırılma biçimleridir. Kadın ve erkek arasında kurulan duygusal ilişkinin toplumsal yorumu “erkeğin başat konumunu güçlendirmesi ve kadını sınırlayarak bağımlı kılması” perspektifinden birliktelik veya evliliği farklı boyutlara dönüştürmektedir. Araştırmada evlilik, erkekliğin geçirmesi gereken aşamalardan biri olarak toplumsal verili bir kurum olma özelliğini korumuştur. “Sıcak aile kurma isteği” katılımcılar için sosyal bağlamda inşa edilen düzenin önemli bir gerekliliğidir. Araştırmada evlenme kararını “aile baskısı, toplum baskısı” ile verdiğini belirten erkekler, eş seçiminin kendilerine ait olmadığını, görücü usulü evlendiklerini vurgulamaktadır. Evliliğini severek gerçekleştirdiğini belirten katılımcılar için ise ilişki içinde yaşanan tartışmaların hayal kırıklığına dönüşerek ikilem yarattığını belirtmekte yarar bulunmaktadır. Evlilik ilişkisi, ataerkilliğin erkeklik biçimlerini ve kurgulanışı belirleyen sosyo-kültürel bir olgudur. Buradan hareketle, kadın ve erkek arasındaki ilişki dinamiklerinde yaşanan çatışmalara ve buna yönelik çözümlerin ne olduğuna bakmak hiyerarşik ataerkil ilişki sistemine açıklık getirmektedir. Araştırmada katılımcıların yakın ilişkilerde yaşadıkları problemlerinden öne çıkan kategoriler, kadınlar için ev içi iş bölümünde aktif rol oynamaması, maddi kazancın düşünmeden harcanması, kendi ailesi ile fazla vakit geçirmesi, çocuk bakımına yeterli özveri göstermemesi, ev dışı ortamlarda erkeğin “sözünü” dinlememesi, kıyafetlerine dikkat etmemesi, erkeğin sosyal çevresini ve ev dışında geçirdiği zamanı kısıtlaması, alkol kullanımına karışması, çocukları ile ilişkisine müdahale etmesi ve/veya ilişkiyi engellemesi olarak sayılabilmektedir.

Bunun yanı sıra, erkeğin çalışıyor olmasından bağımsız olarak kadının ev içi emeğine dayalı aile sisteminin varlığı söz konusudur. Katılımcıların çoğunluğu, cinsiyete dayalı iş bölümünün olması gerektiğini belirtirken toplum tarafından empoze edilen “erkeklik ruhu”na aykırı olarak algılanan ev içi emeğin kadınlar tarafından verilmesini beklemektedir. Demren’in de belirttiği gibi, erkeğin özellikle bir kadına, üretim ve yaşam odaklı olmak üzere bireysel gereksinim duyması, ataerkillik açısından “erkeğin zayıflığı” olarak yaftalanmaktadır (2008a: 325). Bu zayıflığın yaşanması durumunda hegemonik erkeklik değerleri çerçevesinde yüceltilen öfke hali ortaya çıkmaktadır. İlişkide yaşanan çatışmalara karşı bu öfke ve sinirlilik durumunun kültürel anlamda onaylanması, erkeğin kadın üzerinde kurduğu iktidarı da pekiştirmektedir. Dolayısıyla değişime direnen ve ataerkil değerleri en yoğun yansıtan kadın ve erkek ilişkileri hiyerarşik düzenin devamlılığını da sağlamaktadır. Bu olgu, kadının erkeğin

kurduğu ilişki düzenini sarsması ile somutlaşmaktadır. Bu bağlamda araştırma sonuçları daha önce Türkiye’de yapılan Kandiyoti (2015: 186)’nin çalışma sonuçları ile benzer niteliktedir.

Yakın ilişki içerisinde karşılaştıkları zorluklara karşı erkeklerin, Pence ve Paymar (1993: 3)’in araştırmasında belirttiği gibi, “gözdağı vermek” şeklinde bakışlar kullanarak korkutmak, bir şeyleri parçalamak, yok etmeye çalışmak gibi davranışlarda bulundukları, bu durumu “mecbur kaldım” şeklindeki söylemler ile meşrulaştırdıkları iddia edilebilmektedir. Öte yandan, ilişkide kadınların erkeklere karşı uyguladığı belirtilen; “zorlama ve tehdit kullanma”, istediğini yaptırmak için ısrarcı olma, psikolojik şiddet durumları dikkat çekmektedir. Buna “maruz kaldığını” söyleyen erkeklerin ise “kendisini savunmak” amacıyla fiziksel şiddete başvurduğu, “ittirmek, saç çekmek” gibi kendi anlatımlarıyla “küçük ve zarar verici olmayan” eylemlerin fiziksel şiddet veya suç olmaması gerektiğinin düşünülmesi de şiddetin meşru kılınması yönündeki örneklerdendir.

Araştırma sonuçlarına göre boşanma, bazı erkekler için “zorlu bir mücadeleden kendini sağ salim kurtarmış olmak” anlamına gelirken; öte yandan bazı erkekler için ise “nasıl olduğunu anlayamadım, neden boşandık?” gibi sorgulamaların yapıldığı bir deneyimdir. Dolayısıyla, erkeklerin yeni bir yaşam kurma yolunda tekrar erkekliğini ispat etmesi ve toplumsal olarak kendisini kanıtlaması için performans sergilemesi gerekmektedir.

Araştırma bulgularına göre erkekler, erkekliği hegemonik erkeklik tanımlarına uygun bir çerçevede yapmaktadır. Erkeklik kurguları hegemonik erkekliğin içselleştirilmesine dayanmaktadır. Araştırmada erkekler; erkekliği maddi kazancı olan, iş sahibi, çocuğuna ve ailesine sahip çıkan, bağımsız, fiziksel olarak güçlü, cesur ve güvenilir olarak tanımlamaktadır. Sert, şiddet uygulama, cinsel ilişki kurma, kararlarının sorgulanamaz olması da erkeklerin tanımlamaları arasında yer almaktadır. Bu tanımlamalar erkekliğin hegemonik biçimi ile örtüşmektedir. Erkekliğe atfedilen iktidar ve güç odağı kadınlar üzerinden gerçekleşmektedir. Erkeklerin bazılarının hegemonik erkeklik tanımına uygun olmadıklarına dair düşünceleri Connell (2005b: 40)’in ataerkil pay (patriarchal dividend) tartışmasını gündeme getirmektedir. Bazı erkeklerin kadınlar üzerinde erkek egemenliğini savunmadıkları veya erkeklerin güçlü olması gerektiğini düşünmedikleri anlaşılsa da hegemonik erkekliğin kültürel olarak çoğunluk tarafından onaylanmış biçimini kabul ederek “suç ortaklığı” ile iktidardan pay almaya devam ettikleri gözlenmiştir. Dolayısıyla erkeklik, kadınlardan üstün konumunu yerleşik kalıpyargılar üzerinden tekrarlamaktadır.

Budgeon (2014)’un belirttiği gibi, erkekler, diğer erkekler karşısında, güçsüzlük veya itaatsizlik gibi hegemonik erkekliğin parçası olmayan özellikler sergilediklerinde, kadınsı olarak damgalanmaktadır. Dolayısıyla, hegemonik olmayan özelliklerin dışlanması ve diğer

erkekliklerin tabi kılınmasını öne çıkaran anlatılar çalışmanın bulgularında da dikkat çekmektedir. Erkeklerin büyük çoğunluğu için net bir biçimde dile getirilen erkeklik tanımı; “evin geçimini sağlayan ve maddi olarak güçlü konumda” olmasıdır. Aileye bakmakla yükümlü bireyin erkek olması, iktidarın başat temsiliyetini elinde tutması için bir ön koşul olarak görülmektedir. Buna bağlı biçimde para kazanan erkeğin karısına ve çocuğuna “sözünün geçiren” olduğuna; “sözünü geçiremeyen” erkeğin güçsüz ve hatta erkek olmadığına ilişkin hegemonik algı mevcuttur. Yani erkek olmanın gerekliliklerinden birisi “sözünü dinletebilmektir”. Dolayısıyla bu anlamda hegemonik erkeklik grubundan ayrılan erkeğin madun erkeklik (Connell, 2005b: 39) alanına geçmesi de gücünün ortadan kalkması ile eşdeğer olmaktadır. Diğer bir deyişle erkekler için hegemonik erkekliğin sınırları ve gerçekliği, aile içerisindeki ilişki sınırlarındaki saygınlığın ve iktidarın kurulması ile ölçülmektedir. Buradan hareketle araştırma sonuçlarında erkeklerin erkeklik tanımlarının farklılaşabildiği ama aynı özde açık veya gizil olarak dile getirilen söylemler ile ataerkil iktidarı onaylama biçimlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda Connell ve Messerschmidt’in belirttiği gibi, erkeklik tek yönlü stratejilerle değil çok yönlü olarak kendini var etmektedir. Erkekler etkileşimsel ihtiyaçlarına göre birden fazla anlam arasında geçiş yapabilmektedir. Erkekler arzu edildiğinde hegemonik erkekliği benimseyebilirler; ancak aynı erkekler başka zaman dilimlerinde kendilerini hegemonik erkeklikten stratejik olarak uzaklaştırabilmektedir. Sonuç olarak, “erkeklik” herhangi bir erkek örüntüsünden ziyade, erkeklerin söylemsel pratikler aracılığıyla kendilerini konumlandırma biçimini anlatmaktadır (2005: 841).

Araştırma bulgularında öne çıkan anlatılardan biri de; erkekliğin en önemli “görev”leri arasında “kadının korunması”nın ifade edilmesidir. Korunmadan kastedilen; erkekler tarafından kadının namusunun korunması, dış çevredeki diğer erkeklerden gelebilecek riskleri elimine etme görevidir. Bu da erkeğin şerefine halel getirmemek olarak tanımlanmaktadır. Kadını korumak aynı zamanda kadın gibi olmamak anlamına da gelmektedir. Narinlik, kırılganlık ve duygusallığın kabul edilmediği erkeklik alanında, ayakta kalmanın şartlarından en önemlisi kadına benzememek olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca; erkekliği en çok ezenin erkekler (Atay, 2004b) olduğunu belirten katılımcılar, kadınlar ile ilişkilerinde zorlanmazken erkeklik mekanlarında dayatıların hegemonik erkeklik normlarına uyum sağlayamamakta suç ortaklığı sınırları içerisinde “güvenli” bir alanda kalmayı tercih etmektedir. Erkeklerin anlatılarından anlaşıldığı üzere, sabit olmayan ve sürekli ispata ve performansa dayalı erkekliğin gündelik yaşamdaki görünimleri toplumsal ilişkilerdeki hiyerarşinin belirlediği düzeni temsil etmektedir.

Araştırmada erkek egemen düzeni eleştiren, eril iktidarın erkeklere sunduğu ayrıcalıklara karşıt konumda olan erkekler, kadınların güçlü olduğunu ve maddi kazançlarının olması gerektiğini savunmuştur. Bu durum kadının iş sahibi olması ve kazanç elde etmesi anlamında “*onlar da kazansın, karşı değiliz*” şeklinde söylemlerle dile getirilirken kadınların diğer harcamalarına karar vermesinde “*benden habersiz para harcıyor*” eril iktidar söylemine dönüşmektedir. Hegemonik erkekliğin gücünü koruma isteği, erkekliğin söylemsel inşasında çelişkili bir biçimde erkeklerin anlatılarına yansımaktadır. Diğer bir yandan erkeklerin “bile” başaramadığı işlerde çalışan kadınlar güçlü görülmekte hatta “*kadın olmaktan uzak, erkek gibi*” nitelendirilmektedir. Bu noktada başarı ve gücün yalnızca erkeğe ait bir öznelilik olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra erkekler kadınların tutumlu, güvenilir, sadakatli, çocuklarına bakım veren, eşinin sözünden çıkmayan, kendi ailesi ile ilişkilerini belirli düzeyde tutan olması gerektiğini düşünmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları bir yapıdan çok bir performans olarak ele alındığında, kadınların konumu hegemonik erkekliğin belirlediği ve konumlandığı noktadadır.

Ataerkil ideoloji çerçevesinde dönüşen evlilik içerisinde, kadınların erkek iktidarına karşı direnç göstermeleri ile erkeklik krizinin ortaya çıktığı ve bu iktidarın yeniden kurulması için şiddetin ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Kadın cinselliğinin baskı ve kontrol altında tutulması, eril hegemonyanın önemli alanlarından biri olarak araştırma bulgularında yer almaktadır. Dolayısıyla, kadına yönelik şiddetin erkeklik ile ilişkilendirilmesinin en temel nedenlerinden biri; evlilikte erkeklik iktidarının korunması kaygısını ihtiva etmektedir.

Çoğunlukla ataerkil toplumlarda benimsenen “evi geçindiren, sorumluluk sahibi erkek” ideali, hegemonik erkekliğin önemli bir yapı taşı olmakla beraber bu durum yapılan diğer araştırma sonuçlarının da ortak çıktısıdır (Sancar, 2016; Türkoğlu, 2013; Erbuğ, 2021). Bu ideal, erkekler için güvenceli iş sahibi olma baskısını artırmak ile birlikte, iş yaşamında erkeğin de erkekliğini yeniden üretebileceği bir alan olarak devam etmektedir. Bu araştırmaya katılım sağlayan erkeklerin farklı iş kollarında çalıştığı ve çoğunun uzun ve esnek olmayan çalışma saatlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmada, iş yaşamına ilişkin sorular sorulmasına rağmen bu bölümde erkeklerin “*iyi, bir sorunum yok, patronlarım beni sever*” şeklinde cevap verdikleri veya “*çalışma saatlerim uzun*” gibi iş içeriğine atıf vererek cevaplandıkları görülmektedir. Dolayısıyla, iş yaşamının erkekler için erkeklerin kendilerini rahat hissettikleri, kendilerini ifade etmekte güçlük yaşamadıkları bir alan olduğu düşünülmektedir. Bundan dolayı araştırma sorularında iş yaşamı kategorisine ilişkin net ve detaylı bilgiler alınamamıştır. Erkeklerin aralarında kurdukları mekanizmaların, patron çırak ilişkisi, işveren çalışan ilişkileri egemen erkeklik normlarının devamlılığını sağlayan niteliktedir. Hearn’e göre, her üretim süreci kadın

ve erkek için ayrı bir yeniden üretim sürecini temsil etmektedir (1987: 13). Kamusal ve özel alanın ve bu alanlardaki cinsiyetlendirilme inşası, toplumsal anlamda meşrulaştırılarak erkekliğin para kazanma potansiyeline yönelik performans kurgusuna neden olmaktadır. Çalışan erkekler konusunda yapılan çalışmaların da gösterdiği gibi (Yıldız, 2010; Türkoğlu, 2013) işin, erkek kimliği ile özdeşleşen bir tanım olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kamusal alan bir nevi çalışma alanı, eril iktidarın beslendiği ve erkekliğin anlam dünyasını şekillendiren cinsiyetlendirilmiş bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcılar, babalık rollerini kendi babalarını referans göstererek tanımlamışlardır. *“Baba olmanın vecibelerini”* çocuğunu koruma içgüdüğü olarak anlatan katılımcılar, bunları çocuklarının iyi bir eğitim alması için çabalamak, geleceği için maddi desteği sunmak olarak yorumlanmıştır. *“Biz babamızdan böyle gördük”* referansı ile belirtilen ise çocuklarla çalışma hayatı nedeniyle vakit geçirilemeyen zamanın telafisini yapmak, kısıtlı da olsa çocuklar ile sosyalleşmek anlamında kullanılmıştır. Dolayısıyla hafta içi işte geçirilen vaktin hafta sonu aile yaşamına vakit ayrılarak kapatılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu noktada bakım verme sorumluluğunun çoğunlukla annede olduğunu düşünen katılımcılar, çocuk büyüme konusunda sorumluluğun kadınlarda olduğunu vurgulamaktadır. Daha önce yapılan bir çalışmada (AÇEV, 2017: 85) da babaların, çocuk bakımında annenin başat rol üstlenmesi gerektiğine ilişkin algısının olduğu belirtilmiştir. Bu sorumluluğun aksamasında ise annenin suçlanması söz konusu olmaktadır. Özellikle çocuklar ile ilgili “önemli” bulunan kararların iktidar sahibi erkeğin fikrinin alınarak gerçekleşmesi önemli bulunmaktadır. Örneğin; çocukların meslek seçimleri, sosyal ilişkileri anlamında sorun yaşandığında ise kontrol dinamikleri ortaya çıkmakta, annenin “yetersizliği” ve “doğru yetiştirme becerilerinden” yoksunluğu ile hayal kırıklığı yaşanmaktadır.

Baba olarak bakım vermeye katılım sağlayan görece az katılımcı kendi sosyal yaşamından fedakârlık yaptığını, iş ve aile yaşam dengesini kuramadığını belirtmektedir. Erkeklerin “aile reisliği” algısı bakım verme konusunda etkilidir. “Erkek adam” şeklinde hegemonik erkekliğe verilen atıf çocuklar ile ilişkide mesafeyi dile getirmektedir. Özellikle kız çocukları ile mesafeli ve soğuk iletişim kurduğunu belirten katılımcıların geleneksel ve ataerkil yapıya sahip oldukları gözlenmiştir. Özellikle çocuğu küçük yaşta olan babaların *“Kız çocuğunun odasına girilmez”* söylemleri ile perçinlenen bu durum erkeklerin toplumsal cinsiyet kalıpyargıları çerçevesinde kız ve erkek çocuklarına farklı tutumlar sergilediklerini göstermektedir. Diğer bir yandan erkek çocukları için *“benden sonra işimi devralsın”* şeklinde çalışma yaşamına katılım için öğretilerin varlığı ataerkil davranışları kuşaklar arası pekiştiren niteliktedir. Bazı babaların cinsiyet farklarına göre çocukları ile geçirdiği zaman süresinin de

değiştirdiği görülmektedir. Çocuğu yaşça büyük babalar kız ve erkek çocuk ayrımını daha az yapmakta hatta kız çocuklarına daha öncelikli davranmalarını erkek çocuklarının sorunlarının daha fazla olması ile ilişkili olarak anlatmaktadırlar. Sonuç olarak babalığın toplumsal ve söylemsel inşasının egemen erkeklik pratikleri ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Çocuklarına cinsiyetçi tutumlar sergileyen, sadece kadına bakım sorumluluğu yükleyen erkeklerin, otoriter ve geleneksel yapıya yakın oldukları, ataerkil toplumsal dinamiklerden etkilendikleri görülmektedir. Öte yandan çocuğuna gelecek hazırlama isteğiyle iyi eğitim alması için maddi destek sunan, paylaşımcı, eşitlikçi babaların diğer gruba göre daha demokratik ve olumlu babalık stratejilerini kullandıkları dikkat çekmektedir.

Araştırmada katılımcılar yaşadıkları toplumu kadın ve erkek eşitliği üzerinden yorumlamışlardır. Ayrıca erkeklerin kadın-erkek eşitliği konusunda ikilem içinde oldukları, geleneksel beklentiler ve demokratik tutumlar arasında tercih yapmakta zorlandıkları görülmektedir. Çoğunluk tarafından benimsenen yargı “*toplumda kadın ve erkek eşit değildir, olamaz*” şeklinde olsa da bazı katılımcılar tarafından eşitlik vurgusu yapılmıştır. Ancak, Türk toplumunun ataerkil olduğunu, kadınların ev içi rolleri gerçekleştirirken erkeklerin “aile reisi” olduğunu ve kamusal alanda önemli roller üstlenmesi gerektiğini düşünenler çoğunluktadır. Hatta bu durumun aksamamasını sorunların ve hatta şiddetin ortaya çıkmasının nedeni olarak kendi söylemleriyle ifade etmişlerdir. Katılımcılar arasında eril şiddetin başlatıcı faktörünün “*kadının tahrik etmesi*” olarak yorumlayanlar, şiddetin bir savunma mekanizması olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. Aslında erkekler “*erkeğin durduk yere şiddete başvurmuyacağını*”, muhakkak geçerli bir neden (kıskançlık, kadının “söz dinlememesi” veya erkeğin istemediği tutumlar sergilemesi) olması halinde şiddet uyguladıklarını söylemektedir. Kadının gündelik yaşam pratiklerinde yoğun denetim altında ve “izne tabi” olması başka çalışmalarda da ele alınmıştır (Altınay ve Arat, 2008). Saha bulgularında da bu durum meşrulaştırılmakta ve eril denetim sonucunda ortaya çıkan şiddetin sorumlusu da kadın görülmektedir.

Öte yandan erkekler için şiddet uygulamış olmak veya uygulayan olarak resmi kayıtlarda yer almak “gurur kırıcı, onur zedeleyici” bir durumdur. Yani erkeklerin hegemonik erkeklığe uyumlu davranışları sergilerken özgür olmak istedikleri ve iktidar içerikli davranışlarının suç teşkil etmemesi yönünde beklentilerinin olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu durum, 6284 sayılı Kanun kapsamındaki eleştirilerde de yer almaktadır. Kanun ve uygulamalarının erkekler tarafından; “*kadın yanlısı, erkek düşmanı, kadınlara sınırsız ayrıcalık tanırken erkeği yok sayan*” şeklinde tanımlamalarından ve söylemlerinden anlaşılmaktadır. Böylece söz konusu Kanun’un koruyuculuğunun sadece kadınlara yönelik olduğunu düşünen erkeklerin sisteme, kanun koyucuya karşı öfke duymasına sebep olmuş görünmektedir. Erkeğin

toplumsal olarak sunulan sınırsız iktidar yüceliğinin, yine bir erk tarafından ellerinden alınması tüm güçlü olma isteklerini sekteye uğratmaktadır.

Kadına yönelik şiddetin önlenmesine yönelik çözüm önerileri olarak katılımcıların söylemlerinde, *“kadın haklarının azaltılması, erkeklere de hak verilmesi, ailelere yönelik danışmanlık hizmetlerinin verilmesi, çiftler arasındaki ilişki sorunlarının derinlemesine çözümlerine yönelik devlet marifetiyle müdahalelerin yapılması”* yer almaktadır. Şiddetin yaşam olaylarına bir çözüm olmadığını belirten katılımcılar, şiddetin nedenlerinin devlet yaptırımları ile araştırılarak önlenmesi gerektiğini düşünmektedir. Diğer bir yandan, aile içinde yaşanan şiddetin uygulayıcısının çoğunlukla erkeklerin olduğu bilinmektedir. Bu çerçevede şiddet uygulayan erkeğin şiddeti aile içerisindeki meselelerin olası çıktısı yani meşru sayılan mahrem bir mesele olarak görülmektedir. Dolayısıyla ailede yaşanan “küçük ve önemsiz tartışmaların” kamusal alana ve Kanun uygulayıcısı kamu kurumlarına yansımından rahatsızlık duyduklarını sıklıkla ifade etmişlerdir. Bu anlamda şiddetin doğal ve toplumsal yaşamın ayrılmaz bir parçası olduğuna ilişkin inanç erkekler arasında yaygındır. Bu durum şiddet konusunda ataerkil değerlere bağlı kalan erkeklerin değişime dirençli olduklarını göstermektedir. Şiddet uygulayan erkekler ile yapılan bir çalışmada (Kardam ve Yüksel-Kaptanoğlu, 2011: 70) da bu araştırma sonuçlarıyla benzer şekilde, erkeklerden toplumsal beklentilerin olduğu ve bazı erkeklerin şiddet başvurmaktan çekinmeyeceklerine, kendileri bunu doğru bulmasa da erkeklerin şiddet uygulamaktan vazgeçmeyeceklerine yönelik düşüncelerini belirtmişlerdir. Bu değişimin en önemli itici güçlerinden birisi de kadınların talepleri ve şiddetin önlenmesindeki başat rollerini gerçekleştirmeleri olarak değerlendirilmektedir.

Katılımcılar tarafından kadına karşı aile içi şiddetin önlenmesi adına dile getirilen diğer hususlar; devletin istihdam olanaklarını artırması, ailelere maddi güvence vermesi, alkol ve madde kullanımına yönelik sıkı denetimler getirmesi, erkeklere yönelik konukevleri açması, diğer bir deyişle evinden uzaklaştırılan erkeğe barınma yeri sağlanması, erkeklerin iyileştirme programlarına zorunlu katılım sağlaması olarak belirtilmiştir. Kendi anne ve babalarının aile ilişkilerini örneklendirerek, yaşanan tüm sıkıntılara ve şiddet durumlarına karşın annelerinin evliliğini sürdürmek için çaba sarf ettiğini ve *“her şeye rağmen susuyordu”* diyen erkeklerin bunu kıyaslama üzerinden *“yuvayı dışı kuşun yaptığı”* öğretisi üzerinden kendi eşlerinden ve diğer kadınlardan da aynı tutumu sergilemelerini bekledikleri anlaşılmaktadır. Bu noktadan hareketle, şiddet uygulayan erkeklere verilen cezaların caydırıcı olmadığını belirten katılımcı sayısı az olmakla beraber, şiddetin önlenmesinde kadınların “susması ve/veya anlayışlı olması” gerektiği düşüncesi yaygındır.

Kadına yönelik şiddet ile mücadele mekanizmalarını eleştiren bazı katılımcılar, erkekler hakkında Kanun kapsamında tedbir kararlarına hükmedilmesi sonrası rutin olarak gerçekleştirilmesi zorunlu olan kolluk kuvvetlerinin denetimlerinin sıkı olmadığını ve yetersiz olduğunu bu durumun kadınları korumaktan uzak olduğunu belirtmiştir. Kandiyoti'nin belirttiği gibi devlet ve kurumsal yapılanmalar, kadınlar konusunda kültürel pratikleri amaç edinen düzenlemeler üzerinden değişimin yolunu açabilmektedir (2015: 78). Bu durum kalıplaşmış pratiklerin değişmesi için öncülük edebilir ancak, erkeklerin de aktardığı gibi öznel kadınlık deneyimleri içerisine sızan ataerkil değerlerin dönüşümü için mücadele gerekmektedir. Bu anlamda, araştırmada katılımcılar şiddetin önlenmesinde kadınların rolüne değinmemişlerdir. Daha ziyade erkeklerin daha demokratik tutum sergilemeleri ve ataerkil zihniyetin değişmesi gerektiği, sistemsal sorunların giderilmesi, Kanun' un koruyuculuğunun genişletilmesi, Kanuni ceza ve yaptırımlarının "caydırıcı" olması gerektiği konularını belirtmişlerdir. Ayrıca devletin kamu kurumları aracılığıyla sosyal sorunları (yoksulluk, işsizlik vb.) ve suç teşkil edecek olayları (alkol ve madde kullanımına bağlı işlenen suçlar vb.) engellemek için kontrol mekanizmalarını artırması gerektiğini söylemişlerdir.

Eril şiddetin farklı formlarına maruz kalmış erkekler, Sancar (2016: 266–267)'ın çalışmasında gösterdiği gibi, erkeklik ve şiddet ilişkisini dönüştürmede potansiyel taşımaktadır. Bu araştırmanın kadına yönelik şiddet konusunda çözüm önerileri ve sonuçları da Sancar (2016)'ın çalışmasıyla tutarlı sonuçları içermektedir. Hegemonik erkeklik değerleri çerçevesinde zorlandığını düşünen erkek katılımcıların, şiddetin ortadan kaldırılması konusunda istekli ve değişime açık olduklarını ifade ettikleri görülmektedir. Bu tez çalışmasının bizzat şiddet uygulayan erkeklerin anlatılarına dayanması aracılığıyla, erkeklerin kadına yönelik şiddet konusunda derinlemesine düşüncelerini sunmada literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir. Araştırmanın sınırlılıkları arasında, çalışmanın yalnızca Uşak ili içerisinde gerçekleştirilmesi sayılabilir. Bu konunun Türkiye'nin diğer illerini de içerecek biçimde genişletilmesi, erkeklerin söylemlerindeki şiddetin irdelenmesi için kültürel bir harita oluşturacaktır. Bunun yanı sıra, şiddet uygulayanların yanı sıra şiddet mağdurları ile yapılacak çalışmalar da bütünsel bir veri setinin ortaya çıkmasını sağlayarak şiddetin diğer boyutlarıyla ele alınmasını kolaylaştıracaktır.

Toplumsal ilişkilerde çevresel (aile, sosyal ilişki kurulan arkadaş grupları vb.) etmenlerin aktif rolü erkeklerin iktidarlarını koruması için hesaplaşmalarını artırmaktadır. Dolayısıyla cinsiyetlere yüklenen rol ve sorumlulukların eşitlikçi yaklaşımlar çerçevesinde uzmanlar tarafından anlatılması bu konudaki farkındalığın artmasını sağlayacaktır. İş yaşamında ve kamusal alanda eril iktidar konumunun değişmesi, ev içi rollerin kadınlara

yüklenmesinin de değişimini sağlayacaktır. Buradan hareketle, yalnızca kadınların sorumluluğu olarak kabul edilen ev ve çocuk bakım işleri konusunda devletin daha fazla imkan sunması; kadınların kamusal alandaki görünürlük ve aktifliğini artıracak olup erkek egemen sistemin dönüşümüne hizmet edecektir.

Kadına yönelik şiddet ile mücadele mekanizmalarının etkinliğinin artırılması, erkeklerin şiddeti önlemede sorumluluk almasının sağlanması, makro ve mikro düzeyde uygulanan politikaların verimliliği ile mümkündür. Bu konuda alanda çalışan kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve diğer oluşumların eşgüdüm içerisinde çalışması ve topyekün birliğin temsil edilmesi gerekmektedir. Bu işbirliğinin ana konuları;

- Kadın-erkek eşitliğine yönelik söylemlerin yerleşik hale getirilmesi,
- Erkekliğin “eleştirel” boyutunun toplumun her kesimi tarafından benimsenmesi,
- Şiddetin her türlü biçiminin kabul görmemesi için yerleşik kalıp yargıların tartışmaya açılması,
- Şiddetin, kıskançlık, namus, töre gibi meşru kılınan görünümünün önlenmesi için kadın odaklı çalışmaların (kadını güçlendirme) yanı sıra erkek odaklı bilinç yükseltme ve dönüşüm çalışmalarının yapılması,
- Toplumun tüm kesimlerine yönelik kültürel ve normatif söylemlerdeki eşitsizliklerin farkındalığının artırılması, “dilde eşitlik” vurgusunun yaygınlaştırılması,
- Kadına yönelik şiddet ile mücadelede erkeklerin iyileştirilmesine yönelik yapılandırılmış ve sistematik müdahale yöntemlerinin geliştirilmesi veya hâlihazırda uygulanan müdahale çalışmalarının Türkiye’ye entegrasyonunun sağlanması,
- Erkeklerin bakış açılarının ve yaşam deneyimlerinin derinlemesine araştırılması ve erkekliklerin kültürel dinamikleri, sosyal çevreyi ve bağlamı göz önünde bulundurarak özgün deneyimlerin ortaya çıkması için odak grup görüşmeleri ile tartışılması,
- Şiddet uygulayan erkeklere yönelik Kanun kapsamındaki yaptırımların, şiddet uygulayana müdahale konularının -öfke kontrolü, stresle başa çıkma gibi- kapsamının genişletilmesi,
- Şiddet uygulayan erkeğe yönelik beceri ve farkındalık eğitimlerinin verilmesi; Bu eğitime; **anlaşma, adalet ve güven** (değişimi kabul etme, çatışmalara çözüm bulma, güvenin yeniden yapılandırılması), **tehdit edici olmayan davranışlar sergileme** (isteklerini güvenli ifade etme becerisi), **sorumluluk paylaşımı** (ilişkide her türlü

sorumluluğun adil dağılımı), **ekonomik ve duygusal istismarı önleme** (olumlu iletişim becerileri, ekonomik sorumluluğun paylaşımı), **hesap verilebilirlik, dürüstlük ve saygı** (şiddetin sorumluluğu alma, değerler bilgisi ve değişime direnç göstermeme), **duyguları dengeleme ve anlamlandırma** (duyguların ifade biçimlerini öğrenme/uygulama), **olumlu deneyimleri hatırlama** (olumlu iletişim deneyimlerinin hatırlatılması ve olumlu güçlenme stratejileri) konularının eklenmesi,

- Ev içi veya kamusal alanda şiddetin ortaya çıkmasından hemen sonra devlet kurumlarına intikal etmesi sürecindeki tüm görevli personelin, kadına yönelik şiddet ile mücadelede farkındalık, şiddet uygulayan bireylerle görüşme teknikleri, dilde kadın-erkek eşitliğine ilişkin beceriler gibi profesyonelleşmiş eğitimler alması ve uygulamada birliğin sağlanması,
- Kadın hakları ve kadınlara yönelik güçlendirme politikalarının yerel düzeye entegre edilmesi ve bu konuda gerçekleştirilecek çalışmalara erkeklerin tam katılımının sağlanması,
- Yerel düzeyde kadına karşı şiddet ile mücadelede hizmet veren kurum ve kuruluşların üst ve ast düzey çalışanlarının, profesyonel bakış açısı kazanması için sistematik ve düzenli olarak eğitimlere katılımının sağlanması; bunun izlem ve takibinin politikalar ve eylem planları çerçevesinde gerçekleştirilmesi,
- Yerel düzeyde kültürel olarak değişen ve şekillenen erkekliğin şiddet ile ilişkisini konu alan daha çok sayıda araştırmanın gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Bu araştırmadan yola çıkarak, toplumsal beklentilere uygun hegemonik erkeklik biçimlerinin erkeklerin algılarında yerleşik bir hale geldiği, bunun gündelik yaşam pratiklerinin genelinde baskın olarak deneyimlendiği anlaşılmıştır. Hegemonik erkekliğin oluşturduğu kurgunun farklı erkekliklerin deneyimlenmesinin önünde engel teşkil ettiği de ileri sürülebilir. Güç, iktidar ve şiddet ekseninde yeniden üretilen hegemonik erkekliğin sorgulanması, *şiddetsiz*, iktidarsız, eşitlikçi bir toplumun oluşmasının adımı olacaktır. Kadın ve erkeğin zıtlıkları üzerinden kurulan toplumsal kalıpyargılar ve normların sorgulamaya açılması gerekmektedir. Erkeğin sürekli içsel ve ilişkisel “hesaplar” ile mücadele ettiği hiyerarşik düzenin, adil ve eşit paylaşımlı farklılıkları ortak bir paydada buluşturan dinamiklerinin olması geleceğin yapılandırılmasına olumlu katkı sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Aboim, S. (2009). "Men between Worlds Changing Masculinities in Urban Maputo". *Men and Masculinities*, 12: 201-204.
- Acar, F. (2010). "Türkiye’de Kadınların İnsan Hakları: Uluslararası Standartlar, Hukuk ve Sivil Toplum". *Kadın Hakları Uluslararası Hukuk ve Uygulama*, 13-23.
- Acar- Savran, G. (2013). *Beden Emek Tarih: Diyalektik Bir Feminizm İçin*. (3 b.). Kanat Kitap, İstanbul.
- Adak, N. (2013). "Madalyonun Öteki Yüzü: Erkeğe Yönelik Şiddet". *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 16(1): 1-28.
- Adak, N. (2017). "Medyada Namus Adına İşlenen Cinayetler: Erkek Kurbanlar Üzerine Bir Çalışma". *Mediterranean Journal of Humanities*, VII(2): 15-25.
- Akan, Y. ve Kıran, B. (2017). "Erkeklerin Şiddete Maruz Kalma ve Şiddet Uygulama Yaşantıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *International Journal Of Education Technology and Scientific Researches*, (2): 47-71.
- Akkaya, C. (2020). "Eş Seçimi ve Evlilik". N. Adak (Ed.), *Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar*. Siyasal Kitabevi, Ankara, 147-162.
- Akkuş, S. ve Yıldırım, Ş. (2018). "Erkeklerin Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet Uygulamasına Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi". *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(4): 1368-1388.
- Akşit, G. Ve Varışlı, B. (2014). "Türkiye’de Eleştirel Erkekler ve Erkeklikler Konusunu Feminizm İçinde Çalışmak: Jeff Hearn ile Erkekler ve Erkekliklere Ulusaşırı Yaklaşımlar Üzerine Bir Röportaj". *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 6(2): 81-86.
- Aldarondo, E. ve Mederos, F. (2002). "Men Who Batter: Intervention And Prevention Strategies In A Diverse Society". E. Aldarondo ve F. Mederos (Eds.), *Programs For Men Who Batter: Intervention And Prevention Strategies In A Diverse Society*. Civic Research Institute, New York, 1-20.
- Alican Şen, A. (2018). "Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kurumlar Arası İşbirliği Süreci ve 6284 Sayılı Yasanın Uygulanabilirliği". *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 11(22):141-161.
- Altınay, A. G. ve Arat, A. (2008). *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*. Punto Baskı, İstanbul.
- Anderson, K. ve Umberson, D. (2001). "Gendering Violence: Masculinity and Power in Men's Accounts of Domestic Violence". *Gender and Society*, 15(3): 358-380.

- Anderson, E. (2009). *Inclusive Masculinity: The Changing Nature of Masculinities*. Routledge, New York.
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı. (2017). *Türkiye’ de İlgili Babalık ve Belirleyicileri: Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi - I*. AÇEV, İstanbul.
- Arıkan, H. ve Kaplan, B. (2022). “Boşanmanın Erkekler Üzerindeki Sosyal-Kültürel ve Ekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi”. *Topkapı Journal of Social Science*, 1(1): 101-116.
- Arın, C. (2018). “Kadına Yönelik Şiddet”. *Cogito*, Kış-Bahar(6-7): 305-312.
- Ashe, F. (2007). *The New Politics of Masculinity: Men, Power and Resistance*. Routledge, New York.
- Atay, T. (2004a). *Çin İşi Japon İşi: Cinsiyet ve Cinsellik Üzerine Antropolojik Değiniler*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Atay, T. (2004b). “ ‘Erkeklik’ En Çok Erkeği Ezer! ”. *Toplum ve Bilim*, (101): 11-30.
- Australian Government Department of Affairs, “Countering violent extremism (CVE) intervention programs”. <https://www.homeaffairs.gov.au/about-us/our-portfolios/national-security/countering-extremism-and-terrorism/cve-intervention-programs#> (erişim tarihi: 17.12.2024).
- Avşar, S. (2017). “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Tarihsel Rollerini Yitiren Erkekliğin Çöküşü: Küllerinden “Yeni Erkek”liğin Doğuşu”. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2): 224-241.
- Ayata, S. (2012). “Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı”, *Kültür Fragmanları: Türkiye’de Gündelik Hayat*. D. Kandiyoti ve A. Saktanber (drl.). Metis Yayınları, İstanbul.
- Bandura, A. (1963). “The Role of Imitation in Personality Development”. *The Journal of Nursery Education*, 18(3): 207-215.
- Bandura, A. (1965). “Influence of Models Reinforcement Contingencies on the Acquisition of Imitative Responses”. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1(6): 589-595.
- Bandura, A. (1973). *Aggression, A social Learning Analysis*. Englewood Cliffs, New Jersey.
- Barbour, R. S. (2014). “Quality of Data Analysis”. U. Flick (Ed.), *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis*. SAGE, Los Angeles, 496-510.
- Barutçu, A. (2013). *Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Barutçu, A. (2015). “Bir Erkeklik Stratejisi: Özel Alanda Eril Suskunluk”. *Fe Dergi*, 7(1): 130-145.

- Basile, K. C., Smith, S. G., Breiding, M., Black, M. C. ve Mahendra, R. (2014). *Sexual Violence Surveillance; Uniform Definitions and Recommended Data Elements Version 2.0*. Centers for Disease Control and Prevention National Center for Injury Prevention and Control, Atlanta.
- Baştürk Akca, E. ve Tönel, E. (2011). “Erkeklik Çalışmalarında Teorik Bir Çerçeve: Feminist Çalışmalarından Hegemonik Erkekliğe”. İ. Erdoğan (Ed.), *Medyada Hegemonik Erkeklik ve Temsili*. Kalkedon Yayınları, İstanbul, 11-39.
- Beneke, T. (1997). *Proving Manhood: Reflections on Men and Sexism*. University of California Press, California.
- Berktaş, F. (2004). Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye. Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, No 7. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi. https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/berktay_std_7.pdf (erişim tarihi: 04.03.2025).
- Bidwell, L. M. ve Mey, B. V. (2000). *Sociology of the Family: Investigating Family Issues*. Allyn and Bacon, Boston, London.
- Birleşmiş Milletler. (1995). *Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu*. BM, NewYork.
- Black, D. (1983). “Crime as Social Control”. *American Sociological Review*, 48(1): 34-45.
- Black, T. R. (2002). *Understanding Social Science Research (Cilt 2)*. SAGE Publications, Londra.
- Bojaruniec, M. (2023). “Is This Already Violence? Defining Violence And Domestic Violence and Its Impact on Awareness of the Problem”. *Journal of Modern Science*, 53(4): 291-307.
- Bolak Boratav, H., Okman Fişek, G. ve Eslen Ziya, H. (2018). *Erkekliğin Türkiye Halleri*. (2. bs.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Bora, A. (2012). “Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık”, *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. K. Çayır ve M. Ayan Ceyhan (drl.). (s. 175-188). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Borkan, J. (1999). “Immersion/crystallization”. B. F. Crabtree ve W. L. Miller (Eds.), *Doing Qualitative Research*. SAGE, California, London, New Delhi, 179-195.
- Borkan, J. M. (2022). “Immersion–Crystallization: A Valuable Analytic Tool For Healthcare Research”. *Family Practice*, 39 (4): 785–789.
- Bourdieu, P. (1990). *The Logic of Practice*. (Çev. R. Nice), Stanford University Press, CA.
- Bourdieu, P. (1995). *Pratik Nedenler*. (Çev. H. Tufan), Kesit Yayıncılık, İstanbul.

- Bourdieu, P. (2016). *Eril Tahakküm*. (3. bs.). (Çev. B. Yılmaz), Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Bozkurt Şener, E. (2011). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Önlemede 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Değerlendirilmesi*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Bozok, M. (2005). *Erkeklik Kimliğinin Sosyokültürel İnşası: Ankara Tepecik Mahallesi Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bozok, M. (2009a). “Feminizmin Erkekler Cephesindeki Yankısı: Erkekler ve Erkeklik Üzerine Eleştirel İncelemeler”. *Cogito*, 58: 269-284.
- Bozok, M. (2009b). “Erkeklik incelemeleri alanındaki başlıca kuram ve yaklaşımların sosyalist feminist bir eleştirisine doğru”. *VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı: Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar*. Ekim 2009, Aydın, 431-445.
- Bozok, M. (2011). *Soru ve Cevaplarla Erkeklikler*. Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Politikaları Merkezi Derneği, İstanbul.
- Bozok, M. (2013). “Eleştiren ile Eleştirilenler Arasında Nazik Karşılaşmalar: Pro Feminist bir Yaklaşımla Trabzon’da Erkeklikleri İncelemek”. *Fe Dergi*, 6(1): 78-90.
- Bozok, M. (2015). “Ataerkil ve Cinsiyetçi Erkeklikler, Erkeklik Ve Erkekliklerin Eleştirisi, Profeminizm, Ben ve Kendim”, *Erkekler*. A. Akaltun (drl.). NotaBene Yayınları, Ankara.
- Bozok, M. (2018a). *Ebeveynlik, Erkeklik ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye’de Babalık: Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi - II*. AÇEV, İstanbul.
- Bozok, M. (2018b). “Türkiye’de Ataerkillik, Kapitalizm ve Erkeklik İlişkilerinde Biçimlenen Babalık”. *Fe Dergi*, 10(2): 31-42.
- Bozok, M. (2019). “Raewyn Connell ve Erkeklik Çalışmalarının Köşe Taşı Çalışması Olarak Erkeklikler”. *ViraVerita E-Dergi: Disiplinler arası Karşılaşmalar* (9): 199-205.
- Boxer, M. J. (1998). *When Women Ask the Questions: Creating Women's Studies in America*. JHU Press, London.
- Bölükbaşı, Ö. (2014). *6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Kapsamında Kadının ve Aile Bireylerinin Korunması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Brannon, R. (1976). “The Male Sex Role: Our Culture's Blueprint of Manhood, and What It's Done for Us Lately”. D. S. David ve R. Brannon (Eds.), *Forty-Nine Percent Majority: The Male Sex Role*. Addison-Wesley, MA, 1-49.

- Breiding, M. J., Smith, S.G., Basile, K.C., Walters, M.L., Chen, J. ve Merrick, M. T. (2014). "Prevalence and Characteristics of Sexual Violence, Stalking, and Intimate Partner Violence Victimization in The United States—National Intimate Partner and Sexual Violence Survey, United States, 2011". *MMWR*, 63(8): 1-18.
- Breiding, M. J. (2015). "Prevalence and Characteristics of Sexual Violence, Stalking, and Intimate Partner Violence Victimization—National Intimate Partner and Sexual Violence Survey, United States, 2011". *American Journal of Public Health*, 105(4): e11-e12.
- Brittan, A. (1989). *Masculinity and Power*. Oxford Basil Blackwell, Oxford.
- Brod, H. (2015). "The Case for Men's Studies". H. Brod (Ed.), *The Making of Masculinities The New Men's Studies*. Routledge, New York, 39-62.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments in Nature and Design*. Harvard University Press, Cambridge.
- Budgeon, S. (2014). "The Dynamics of Gender Hegemony: Femininities, Masculinities and Social Change". *Sociology*, 48(2): 317-334.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge, New York.
- Carmo, R., Grams, A. ve Magalhães., T. (2011). "Men as Victims of Intimate Partner Violence". *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 18(8): 355-359.
- Carrigan, T., Connell, B. ve Lee, J. (1985). "Toward a New Sociology of Masculinity". *Theory and Society*, 14(5): 551-604.
- Catano, J. V. (2000). "Entrepreneurial Masculinity: Re-tooling the Self-made Man". *Journal of American & Comparative Cultures*, 23(2): 1-8.
- Ceylan, B., Erdoğan, R., Bozdemir, A., Yurdakul, İ., Taş, H. ve Erden, E. (2023). "The Hidden Side of the Covid-19 Epidemic Process Increasing Domestic Violence". *Black Sea Journal of Public and Social Science*, 6(1): 21-26.
- Chant, S. (2000). "Men in Crisis? Reflections on Masculinities, Work and Family in North-West Costa Rica". *The European Journal of Development Research*, (12): 199-218.
- Charmaz, K. (2006). *Constructing Grounded Theory*. SAGE Publications, London.
- Cohen, J. F. (1979). "Male Roles in Mid-life". *Family Coordinator*, 28(4): 465-471.
- Cohen, D. (1995). *Erkek Olmak*. (Çev. Y. Alogan), Alan Yayıncılık, İstanbul.
- Coleman, D. H. ve Straus, M. A. (1983). "Alcohol Abuse and Family Violence". E. Gottheil, K. A. Druley, T. E. Skoloda ve H. M. Waxman (Eds.), *Alcohol, Drugs Abuse and Aggression*. Charles C Thomas, Springfield, IL, 104-124).

- Coles, T. (2008). "Finding space in the field of masculinity: Lived Experiences of Men's Masculinities". *Journal of Sociology*, 44(3): 233-248.
- Coles, T. (2009). "Negotiating the Field of Masculinity: The Production and Reproduction of Multiple Dominant Masculinities". *Men and Masculinities*, 12(1): 30-44.
- Connell, R. (1977). *Ruling Class, Ruling Culture*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Connell, R. (1985). "Theorising Gender". *Sociology*, 19(2): 260-272.
- Connell, R. W. (1987). *Gender and Power*. Polity Press, Cambridge.
- Connell, R. W. (2000a). "Arms and the Man: Using the New Research on Masculinity to Understand Violence and Promote Peace in the Contemporary World". I. Breines, R. Connell ve I. Eide (Eds.), *Male Roles, Masculinities and Violence: A Culture of Peace Perspective*. UNESCO Publishing, Paris, 21-30.
- Connell, R. (2000b). *The Men and the Boys*. Polity Press, Cambridge.
- Connell, R. W. (2001a). "Introduction and Overview". *Feminism and Psychology*, 11(1): 5-9.
- Connell, R. W. (2001b). "Studying Men and Masculinity". *Resources for Feminist Research*, Fall-Winter (14): 43-57.
- Connell, R. W. (2002). "On Hegemonic Masculinity and Violence: Response to Jefferson and Hall". *Theoretical Criminology*, 6(1): 89-99.
- Connell, R. ve Messerschmidt, J. (2005). "Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept". *Gender and Society*, 19(6): 829-859.
- Connell, R. (2005a). *Masculinities*. University of California Press, California.
- Connell, R. W. (2005b). "The Social Organization of Masculinity". S. Whitehead ve F. Barrett (Eds.), *The Masculinities Reader*. Polity Press, USA, 30-50.
- Connell, R. W. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Connell, R. W. (2019). *Erkeklikler*. (Çev. N. Konukcu), Phoenix, Ankara.
- Cook, P. W. (2009). *Abused Men: The Hidden Side of Domestic Violence*. Praeger Publishers, Westport, Connecticut, London.
- Cornwall, A. ve Lindisfarne, N. (2005). *Dislocating Masculinity Comparative Ethnographies*. Routledge, London and New York.
- Coşgun İlgar, S. ve İlgar, M. Z. (2014). "Nitel Veri Analizinde Bilgisayar Programları Kullanılması". *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi/IZU Journal of Social Science*, 3(5): 31-78.
- Courtenay, W. H. (2000). "Constructions of Masculinity and Their Influence on Men's Well-Being: A Theory of Gender and Health". *Social Science&Medicine*, (50): 1385-1401.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Siyasal Kitabevi, Ankara.

- Çamurcu, M. H. (2021). “İstanbul Sözleşmesi: Türkiye’de İç Hukuka Etkisi ve Toplumun Tepkisi”. *Ankara Barosu Dergisi*, 79(4): 63-106.
- Çaylı Rahte, E. (2021). “Türkiye’de Eleştirel Erkeklik Çalışmaları: Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisiyatifi İle Söyleşi”. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 8(2): 517-524.
- Çelik, G. (2013). “Eşine şiddet uygulayan erkeklere yönelik grup çalışması: bilişsel-davranışçı yaklaşımla yapılandırılan grup sürecine bakış”. *Aile ve Kadın Sempozyumu Kitabı*, Mayıs 2013, Kırıkkale, 51-66.
- Çelik, G. (2016). ““Erkekler (de) ağlar!”: Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Erkeklik İnşası ve Şiddet Döngüsü”. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 8(2): 1-12.
- David, D. S. ve Brannon, R. (1976). *The Forty-Nine Percent Majority: The Male Sex Role*. Addison- Wesley Publishing Company, California.
- Demetriou, D. Z. (2001). “Connell's Concept of Hegemonic Masculinity: A Critique”. *Theory and Society*, 30(3): 337-361.
- Demez, G. (2005). *Değişen Erkek İmgesi: Kabadayıdan Sanal Delikanlıya*. Babil Yayınları, İstanbul.
- Dempsey, M. (2007). “Toward a Feminist State: What Does 'Effective' Prosecution of Domestic Violence Mean?”. *The Modern Law Review*, 70(6): 908-935.
- Demren, Ç. (2008a). “Ortadoğu’da Ataerkillik ve Erkeklik İlişkileri”. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2): 321-329.
- Demren, Ç. (2008b). “Kadınlık Dolayısıyla Erkeklik Öznelliği”. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1): 73-92.
- Dey, I. (1993). *Qualitative Data Analysis: A User Friendly Guide for Social Scientists*. Routledge, New York.
- Direk, Z. (2021). *Cinsel Farkın İnşası Felsefi Bir Problem Olarak Cinsiyet*. (3. bs.). Metis Yayınları, İstanbul.
- Doğan, R. (2014). “Kadına Yönelik Şiddetin Bir Türü Olarak, Israrlı Takip (Stalking) Kavramı ve Suçu”. *Ankara Barosu Dergisi*, (2): 135-154.
- Donaldson, M. (1993). “What Is Hegemonic Masculinity?”. *Theory and Society*, 22(5): 643-657.
- Donovan, J. (2016). *Feminist Teori*. (11. bs.). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Doyle, J. A. (1989). *The Male Experience*. (2. bs.). Wm. C. Brown, Dubuque, Iowa.
- Dökmen, Z. (2009). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

- Dutton, D. G. ve Nicholls, T. L. (2005). "The gender paradigm in domestic violence research and theory: Part 1—The Conflict of Theory and Data". *Aggression and Violent Behavior*, 10(6): 680-714.
- Düğmeci, F. ve Gürsel, E. (2019). "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Hususunda Devletin Yükümlülükleri ve Sorumluluğu". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21(2): 843-873.
- Dyer, R. (1985). "Male Sexuality in the media". A.Metcalf ve M.Humphries (Eds.), *The Sexuality of Men*. Pluto Press, London and Sydney, 28-44.
- Dworkin, S. L. ve Wachs, F. L. (2000). "The Morality/Manhood Paradox: Masculinity, Sport and the Media". J. M. McKay (Ed.), *Masculinities, Gender Relations, and Sport*. Sage Publications, California, 47-67.
- Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. E. Karkıner (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2-32.
- Edwards, T. (2004). *Cultures of Masculinity*. Routledge, London and New York.
- Erbuğ, E. (2021). "Özel Alanda Erkekliğin Yeniden İnşasını Anlamak: Home-Office Çalışan Erkekler". *Moment Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 8(1): 25-46.
- Eroğul, N. ve Zabun, B. (2022). "Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Erkeklik Çalışmaları ile Eleştirel Erkeklik Çalışmaları Bağlamında Bir Değerlendirme". *Academic Social Resources Journal*, 7(42): 1229-1237.
- Ertürk, Y. (2004). "Considering the Role of Men in Gender Agenda Setting: Conceptual and Policy Issues". *Feminist Review*, 78: 3-21.
- Ertürk, Ş. ve Özdamar, D. (2009). "Kadınlara Karşı Şiddet ve Ayrımcılık". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(Özel sayı): 1169-1218.
- Ertürk, Y. (2015). *Sınır Tanımayan Şiddet: Paradigma, Politika ve Pratikteki Yönleriylere Kadına Şiddet Olgusu*. Metis Yayınları, İstanbul.
- European Commission (2020). *A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020-2025*. EC, Brussels.
- European Institute for Gender Equality. (2021). *Gender Inequalities In Care and Consequences for the Labour Market*. European Institute for Gender Equality, Luxembourg.
- European Institute for Gender Equality. (2022). *Gender Equality Index 2022 the COVID-19 Pandemic and Care*. European Institute for Gender Equality, Luxembourg.
- European Institute for Gender Equality. (2024). *Gender Equality Index 2024 Sustaining Momentum on a Fragile Path*. European Institute for Gender Equality, Luxembourg.

- European Commission (2025). *Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions A Roadmap for Women's Rights*. EC, Brussels.
- Fairbairn, W. (1952). *Psychoanalytic Studies of the Personality*. Routledge, London and New York.
- Finlay, L. (2011). *Phenomenology For Therapists: Researching The Lived World*. Wiley-Blackwell, West Sussex.
- Flick, U. (2013). "Mapping the Field". U. Flick (Ed.), *The SAGE Handbook Of Qualitative Data Analysis*. SAGE, Los Angeles, USA, 3-18.
- Flood, M. (2019). *Engaging Men and Boys in Violence Prevention*. Palgrave MacMillan, New York.
- Foucault, M. (1986). *The History of Sexuality (Vol. 3): The Care of the Self*. Pantheon Books, New York.
- Friedman, J. (2003). *Globalization, The State and Violence*. Alta Mira Press, New York.
- Galtung, J. (1969). "Violence, Peace and Peace Research". *Journal of Peace Research*, 6(3): 167-191.
- Galtung, J. (1990). "Cultural Violence". *Journal of Peace Research*, 27(3): 291-305.
- Garcia-Moreno, C., Heise, L., Jansen, H., Ellsberg, M. ve Watts, C. (2005). "Public health. Violence against Women". *Science*, 310 (5752): 1282-1283.
- Gardiner, J. (2005). "Men, Masculinities, and Feminist Theory". M. S. Kimmel, J. Hearn, R. W. Connell (Eds.), *Handbook of Studies on Men & Masculinities*. SAGE Publications, California, 35-50.
- Gelles, R. J. (1974). *The Violent Home: A Study of Physical Aggression Between Husbands and Wives*. Sage Publications, Newbury Park, London, New Delhi.
- Gelles, R. J. (1998). "Family Violence". M. Tonry (Ed.), *The Handbook of Crime and Punishment*. Oxford University Press, New York, 178-206.
- Genç, Y., Altıparmak, İ. B. ve Ustabaşı Gündüz, D. (2019). "Kadına Yönelik Şiddetin Erkekler Tarafından Değerlendirilmesi: Sakarya Örneği". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2): 391-408.
- Gezici Yalçın, M. ve Tanrıverdi, V. (2018). "'Kavanozu Açan' Erkeklerle 'Kafasını Kullanabilen' Kadınlar: Erkek Üniversite Öğrencilerinin Erkeklik Müzakereleri". *Masculinities: A Journal of Identity and Culture*, (9-10): 129-167.
- Glaser, B. G. ve Strauss, A. L. (1965). "Discovery of Substantive Theory: A Basic Strategy Underlying Qualitative". *American Behavioral Scientist*, 8(6): 5-12.

- Glesne, C. (2015). Nitel Araştırmaya Giriş (5 b.). (Çev. P. Yalçınoğlu ve A. Ersoy), Anı Yayıncılık, Ankara.
- Goldberg, H. (1976). *The Hazards of Being Male: Surviving the Myth of Masculine Privilege*. Wellness Institute, Los Angeles.
- Goode, W. (1971). "Force and Violence in the Family". *Journal of Marriage and Family*, 33(4): 624-636.
- Grealy, C. ve Wallace, A. (2013). *Literature Review on Domestic Violence Perpetrators*. Urbis, Avustralya.
- Green, T. A. (1976). "The Jury and The English Law of Homicide, 1200-1600". *Michigan Law Review*, 74: 413-499.
- Greenberg, J. ve Mitchell, S. A. (1983). *Object Relations in Psychoanalytic Theory*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London.
- Grzyb, M., Naudi, M. ve Marcuello-Servós, C. (2018)." Femicide Definitions". S. Weil, C. Corradi ve M. Naudi (Eds.), *Femicide Across Europe Theory, Research and Prevention*. Policy Press, Bristol, 17-33.
- Gutmann, M. C. (1997). "Trafficking in Men: The Anthropology of Masculinity". *Annual Reviews*, 26: 385-409.
- Günay-Erkol, Ç. (2018). "İllet, zillet, erkeklik: Eleştirel Erkeklik Çalışmaları ve Türkiye'deki Seyri". *Toplum ve Bilim*, 145: 6-31.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2015). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*. Elma Teknik Basım Matbaacılık, Ankara.
- Hacker, H. M. (1957). "The New Burdens of Masculinity". *Marriage and Family Living*, 19(3): 227-233.
- Hall, S. (2002). "Daubing the Drudges of Fury: Men, Violence and the Piety of the 'Hegemonic Masculinity' Thesis". *Theoretical Criminology*, 6(1): 35-61.
- Hanke, R. (1992). "Redesigning Men: Hegemonic Masculinity in Transition". S. Craig (Ed.), *Men, Masculinity, and the Media*. Sage Publications, California, 185-199.
- Hartmann, H. (2006). *Marksizm ve Feminizmin Mutsuz Evliliği*. (Çev. A. Kantarcı), Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Hartmann, E. (2017). "Violence: Constructing an Emerging Field of Sociology". *International Journal of Conflict and Violence (IJCIV)*, 11: a623-a623.
- Hartsock, N. C. (2004). "The Feminist Standpoint: Developing the Ground for a Specifically Feminist Historical Materialism". S. Harding ve M. Hintikka (Eds.), *Discovering*

- Reality*. Kluwer Academic Publishers, New York, Boston, Dordrecht, London, Moscow, 283-310.
- Healey, K., Smith, C. ve O'Sullivan., C. (1998). *Batterer Intervention: Program Approaches and Criminal Justice Strategies*. National Criminal Justice. U.S. Department of Justice, Washington.
- Hearn, J. (1987). *The Gender of Oppression: Men, Masculinity and The Critique of Marxism*. St. Martin's Press, New York.
- Hearn, J. (1999). "The violences of men: men doing, talking and responding to violence against known women". *GenDerations: 7th International Interdisciplinary Congress on Women* June 20-26, Tromsø, Norway.
- Hearn, J. (2008). "Book Review: Howson, R. (2006). Challenging Hegemonic Masculinity. London: Routledge", *Men and Masculinities*, 11 (1): 125-128.
- Hearn, J. (2012). "A Multi-Faceted Power Analysis of Men's Violence to Known Women: From Hegemonic Masculinity to the Hegemony of Men". *Sociological Review*, 60(4): 589-610.
- Hearn, J. (2022). "The Place and Potential of Crisis/Crises in Critical Studies on Men and Masculinities". *Global Discourse*, 12(3-4): 563-585.
- Hegarty, K., Hindmarsh, E. D. ve Gilles, M. T. (2000). "Domestic Violence in Australia: Definition, Prevalence and Nature of Presentation in Clinical Practice". *The Medical Journal of Australia*, 173(7): 363-367.
- Heise, L. (2011). *What Works to Prevent Partner Violence? An Evidence Overview*. Department for International Development, United Kingdom.
- Hester, M. ve Lilley, S. J. (2016). *Domestic and Sexual Violence Perpetrator Programmes: Article 16 of the Istanbul Convention*. Council of Europe, Strasburg.
- Hines, D. A. ve Douglas, E. M. (2010). "Intimate Terrorism by Women Towards Men: Does it Exist?". *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 2(3): 36-56.
- Hollway, W. (1989). *Subjectivity and Method in Psychology: Gender, Meaning and Science*. SAGE, London.
- Hooks, B. (2021). *Değişme İsteği Erkekler, Erkeklik ve Sevgi*. (2. bs.). (Çev. Z. Kutluata), Bgst Yayınları, İstanbul.
- Howson, R. (2006). *Challenging Hegemonic Masculinity*. Routledge, New York.
- Hunter, M. (2007). "Feminist Geography and Masculinities". M. Flood, J. Gardiner, B. Pease, ve K. Pringle (Eds.), *International Encyclopedia of Men and Masculinities*. Routledge, London, 238-241.

- Hyde-Nolan, M. ve Julia, T. (2011). "Theoretical Basis For Family Violence". R. Fife ve S. Schrager (Eds.), *Family Violence: What Health Care Providers Need to Know*. Jones & Bartlett Learning, Ontario, 5-21.
- Jaggar, A. M. (1983). *Feminist Politics and Human Nature*. Harvester Press, Brighton.
- Jefferson, T. (2004). "From Cultural Studies to Psychosocial Criminology: An Intellectual Journey". J. Ferrell, K. Hayward, W. Morrison ve M. Presdee (Eds.), *Cultural Criminology Unleashed*. Glasshouse, London, 29-41.
- Johnson, M. P. (1995). "Patriarchal Terrorism and Common Couple Violence: Two Forms of Violence Against Women". *Journal of Marriage and Family*, 57(2): 283-294.
- Johnson, M. P. ve Ferraro, K. J. (2000). "Research on Domestic Violence in the 1990s: Making Distinctions". *Journal of Marriage and Family*, 62(4): 948-963.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2009). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*. Elma Teknik Basım Matbaacılık, Ankara.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2014). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Rapor*. Elma Teknik Basım Matbaacılık, Ankara.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2018). *Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023*. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2021). *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025)*. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ankara.
- Kanbir, F. (2018). "Cinsiyetçi Sosyalleşme Mekânları: Siirt Kent Kahvehaneleri Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(60): 641-647.
- Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. (5. bs.). Metis Yayınları, İstanbul.
- Karabacak, H. ve Kuyucu, N. (2018). *Kadına Yönelik Şiddet Karşısında Yasal Haklarımız*. Şen Matbaa, Ankara.
- Karaca, N. (2020). "Yeniden ve Yeniden Üretilen Eril Tahakküm". *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Aralık(65): 405-416.
- Karakurt, G. ve Silver, K. E. (2013). "Emotional Abuse In Intimate Relationships: The Role of Gender and Age". *Violence and Victims*, 28(5): 804-821.
- Karataş, Z. ve Kılıçarslan, F. (2013). "Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Aile Terapisinin Rolü". *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1): 109-128.
- Karcı, S. ve Karakoç, M. (2023). "Hegemonik Erkeklik Bağlamında Erkek Mali Müşavirlerin Gündelik Hayat Pratikleri: Uşak İli Örneği". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(3): 1778-1807.

- Kardam, F. ve Yüksel-Kaptanoğlu, İ. (2009). "Aile İçi Şiddet Algısı: Niteliksel Araştırma Sonuçları", KSGM (Ed.), *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması*. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, 103- 165.
- Kardam, F. ve Yüksel-Kaptanoğlu, İ. (2011). "Kadına Yönelik Şiddet Konusunda Erkeklerin Görüşleri/ Deneyimleri/ Algıları". *Kadın/Woman 2000*, 10(1): 55– 78.
- Karınca, E. (2010). *Sorularla Kadına Yönelik Aile içi Şiddet*. Türkiye Barolar Birliği, Ankara.
- Karner, T. X. (1994). *Masculinity, Trauma, and Identity: Life Narratives of Vietnam Veterans With Post Traumatic Stress Disorder*. University of Kansas, Kansas.
- Kepekçi, E. (2012). "(Hegemonik) Erkeklik Eleştirisi ve Feminizm Birlikteliği Mümkün mü?". *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(11): 59-86.
- Khalifeh, H., Moran, P., Borschmann, R., Dean, K., Hart, C., Hogg, J., Osborn, D., Johnson, S., Howard, L. M. (2015). "Domestic and Sexual Violence against Patients With Severe Mental İllness". *Psychological Medicine*, 45(4): 875-886.
- Kidder, K. M. (2003). "Men’s Studies". B. E. Carroll (Ed.), *American Masculinities: A Historical Encyclopedia*. Sage, New York, 304-305.
- Kimmel, M. S. (1987a). "The Contemporary "Crisis" of Masculinity in Historical Perspective. H. Brod (Ed.), *The making of masculinities*. Allen&Unwin, USA, 121-153.
- Kimmel, M. (1987b). "Men's Responses to Feminism at the Turn of the Century". *Gender and Society*, 1(3): 261-283.
- Kimmel, M. S. (1995). "Introduction". M. S. Kimmel (Ed.), *The Politics of Manhood: Profeminist Men Respond to the Mythopoeticmen’s Movement (And The Mythopoetic Leaders Answer)*. Temple University Press, California, 1-12.
- Kimmel, M. S. (2002). "Foreword". J. K. Gardiner (Ed.), *Masculinity Studies Feminist Theory*. Columbia University Press, New York, ix-xi.
- Kimmel, M. (2004). "Preface". M. Kimmel ve A.B. Aronson (Eds.), *Men and Masculinities: A Social, Cultural, and Historical Encyclopedia*. ABC-Clio, CA, xiii-xiv.
- Kızmaz, Z. (2006). "Şiddetin Sosyo - Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2): 247-267.
- Koller, P. ve Darida, P. (2020). "Emotional Behavior with Verbal Violence: Problems and Solutions". *Interdisciplinary Journal Papier Human Review*, 1(1): 1-6.
- Korkut-Owen, F. ve Owen, W. (2008). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Körükçü, Ö., Öztunalı Kayır, G. ve Kukulu, K. (2012). "Kadına Yönelik Şiddetin Sonlanmasında Erkek İşbirliği". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(3): 396-413.

- Köysüren, A. Ç. (2013). *Kültürel ve Dini Algıda Toplumsal Cinsiyet*. Sentez Yayıncılık, Ankara.
- Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., Zwi, A. B. ve Lozano, R. (2002). *World Report On Violence and Health*. World Health Organization, Geneva.
- Kumar, A. (2012). “Domestic Violence against Men in India: A Perspective”. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 22(3): 290-296.
- Kurtuluş, C., Tol, U., U. ve Küçükkural Ö. (2004). “Hegemonik Erkekliğin Peşinden”. *Toplum ve Bilim*, (101): 50-70.
- Kümbetoğlu, B. (2017). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Langlands, R. L., Ward, T. ve Gilchrist, E. (2009). “Applying the Good Lives Model to Male Perpetrators of Domestic Violence”. *Behaviour Change*, 26(2): 113-129.
- LaRossa, R. (1988). “Fatherhood and Social Change”. *Family Relations*, 37(4): 451-457.
- Leemis, R. W., Friar, N., Khatiwada, S., Chen, M. S., Kresnow, M., Smith, S. G., Caslin, S. ve Basile, K. C. (2022). The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey: 2016/2017 Report on Intimate Partner Violence. National Center for Injury Prevention and Control Centers for Disease Control and Prevention, Atlanta, Georgia.
- Lefebvre, H. (2017). *Gündelik Hayatın Eleştirisi I*. (4. bs.). (Çev. I. Ergüden), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Letherby, G. (2003). *Feminist Research in Theory and Practice*. Open University Press, Buckingham.
- Lewis, D. A. (2009). “Unrecognized Victims: Sexual Violence Against Men in Conflict Settings Under International Law”. *Wis. Int'l L.J.*, 27(1): 1-49.
- Lincoln, Y. ve Guba, E. (1985). *Naturalistic Inquiry: Establishing Trustworthiness*. Sage Publications, Beverly Hills.
- Lusher, D. ve Robins, G. (2009). “Hegemonic and Other Masculinities in Local Social Contexts”. *Men and Masculinities*, 11(4): 387-423.
- MacAndrew, C. ve Edgerton, R. B. (1969). *Drunken Comportment A Social Explanation*. Aldine, Chicago.
- Maccoby, E. E. ve Jacklin, C. N. (1974). *The Psychology of Sex Differences: Volume I/Text*. Stanford University Press, California.
- MacInnes, J. (1998). *End of Masculinity*. Open University Press, Buckingham.
- Matthews, J. J. (1978). *Good and Mad Women the Historical Construction of Femininity in Twentieth-Century Australia*. University of Adelaide, Adelaide.

- McGee, C. (2004). *Childhood Experiences of Domestic Violence*. (4. bs.). Jessica Kingsley Publishers, London, Philadelphia.
- McLean, K. E. (2020). “‘Post-Crisis Masculinities’ In Sierra Leone: Revisiting Masculinity Theory”. *Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography*, 28(6): 786–805.
- Mechem, C. C., Shofer, F. S., Reinhard, S. S., Hornig, S. ve Datner, E. (1999). “History of Domestic Violence among Male Patients Presenting to an Urban Emergency Department”. *Academic Emergency Medicine*, 6(8): 786-791.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (Çev. S. Turan), Nobel Yayınları, Ankara.
- Messerschmidt, J. W. (1997). *Crime as Structured Action: Gender, Race, Class, and Crime in the Making*. Sage Publications, California.
- Messerschmidt, J. W. (2019). *Hegemonik Erkeklik: Formülasyon, Yeniden Formülasyon ve Genişleme*. (Çev. Ç. Günay-Erkol ve N. Y. Sünbuloğlu), Özyeğin Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Messner, M. A. (1997). *Politics of Masculinities: Men in Movements*. SAGE Publications, California.
- Messner, M. (2016). “Forks in the Road of Men's Gender Politics: Men's Rights vs Feminist Allies”. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 5(2): 6-20.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (2021). *Nitel Veri Analizi*. (4. bs.). (Çev. S. Akbaba Altun, ve A. Ersoy), Pegem Akademi, Ankara.
- Miller, R. M. ve Minton, C. (2016). “Interpretative Phenomenological Analysis: A Contemporary Phenomenological Approach”. *Journal of Mental Health Counseling*, 38(1): 47-61.
- Millett, K. (1977). *Sexual Politics*. Virago, London.
- Mills, C. (1940). “Situating Actions and Vocabularies of Motive”. *American Sociological Review*, 5(6): 904-913.
- Mitchell, J. (1971). *Women's Estate*. Penguin, Harmondsworth.
- Moore, H. L. (1995). *Feminism and Anthropology*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Morgan, D. (1981). “Men, Masculinity and the Process of Sociological Inquiry”. H. Roberts (Ed.), *Doing Feminist Research*. Routledge & Kegan Paul, London, 83-113.
- Moroğlu, N. (2012). “Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi 6284 Sayılı Yasa ve İstanbul Sözleşmesi”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 99: 357-380.

- Morse, J. M. (1994). "Designing Funded Qualitative Research". N. K. Denzin ve Y.S. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative Inquiry*. Sage Publications, Thousand Oaks, 220-235.
- Moses, R. (2018). "Şiddet Nerede Başlıyor?". *Cogito*, 6-7: 23-27.
- Mullins, C. W. (2013). *Holding Your Square Masculinities, Streetlife And Violence*. Routledge, London and New York.
- Murphy, C. M. ve Ting, L. A. (2010). "Interventions for Perpetrators of Intimate Partner Violence: A Review of Efficacy Research and Recent Trends". *Partner Abuse*, 1(1): 26-44.
- Nayak, M. ve Suchland, J. (2006). "Gender Violence and Hegemonic Projects". *International Feminist Journal of Politics*, 8(4): 467-485.
- Neuman, W. L. (2017). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar (Cilt 1)*. Yayınodası, Ankara.
- Newburn, T. ve Stanko, E. A. (1994). "Introduction: Men, Masculinities and Crime". T. N. Stanko (Ed.), *Just Boys Doing Business?: Men, Masculinities and Crime*. Routledge, London and New York, 1-10.
- Odman, T. M. ve Odman, L. (2017). *Erkekler'de Şiddet Mağduru Hikâyeleriyle Erkeklerle Karşı Kadın Şiddeti*. Karahan Kitabevi, Adana.
- Orhun, O. ve Delibaş, K. (2021). "Eleştirel Erkeklik Çalışmaları ve Raewyn Connell". *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 14(1): 14-30.
- Orme, J., Dominelli, L. ve Mullender, A. (2000). "Working with Violent Men From a Feminist Social Work Perspective". *International Social Work*, 1(43): 89-105.
- Özbay, C. ve Baliç, İ. (2004). "Erkekliğin Ev Halleri". *Toplum ve Bilim*, Güz(101): 89-103.
- Özbay, C. (2013). "Türkiye'de Hegemonik Erkekliği Aramak". *Doğu Batı Dergisi*, 63: 185-204.
- Özgentürk, İ., Karğın, V. ve Baltacı, H. (2012). "Aile İçi Şiddet ve Şiddetin Nesilden Nesile İletilmesi". *Polis Bilimleri Dergisi*, 14(4): 55-77.
- Özkan, G. (2017). "Kadına Yönelik Şiddet-Aile İçi Şiddet ve Konuya İlişkin Uluslararası Metinler Üzerine Bir İnceleme". *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1): 533-564.
- Özkazanç, A. ve Yetiş, E. Ö. (2016). "Erkeklik ve Kadına Şiddet Sorunu: Eleştirel bir Literatür Değerlendirmesi". *Fe Dergi*, 8(2): 13-26.
- Öztürk, A. B. (2014). *Erkeklik ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet: Eşine Şiddet Uygulayan Erkekler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Öztürk, A. (2018). “Düşünümselliğin İzinde Erkeğin Dönüşümü”. *Toplum ve Bilim*, (145): 138-161.
- Öztürk, M. (2021). “Şiddet’i ‘Cinsiyet’e Bölmek: Erkeğe Yönelik Şiddetin Perdelenmesi”. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(27): 15-27.
- Page, A. ve İnce, M. (2008). “Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme”. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22): 81-94.
- Patton, M. Q. (1980). *Qualitative Evaluation Methods*. Sage Publications, Beverly Hills and London.
- Pence, E. ve Paymar, M. (1993). *Education Groups for Men Who Batter: The Duluth Model*. Springer Publishing Company, New York.
- Pilcher, J. ve Whelehan, I. (2004). *Fifty Key Concepts in Gender Studies*. Sage Publications, London.
- Pilcher, J. ve Whelehan, I. (2016). *Key Concepts in Gender Studies*. (2. bs.). Sage Publications, London.
- Pleck, J. H. ve Sawyer, J. (1974). *Men and Masculinity*. Prentice-Hall, New Jersey.
- Pleck, J. H. (1981). *The Myth of Masculinity*. MIT Press, Cambridge.
- Pollack, W. (2002). *Harbi Delikanlılar Oğullarımızı Delikanlılık Efsanesinden Nasıl Koruruz?* (Çev. E. Özgen), Dharma Yayınları, İstanbul.
- Przybysz-Zaremba, M. (2015). “Egzemplifikacje Wybranych Teorii Zachowań Agresywnych Człowieka–Perspektywa Trójwymiarowa”. *Studia nad Rodziną*, XIX nr 2(37): 311-332.
- Punch, K. F. (2016). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. (Çev. D. Bayrak, H. B. Arslan ve Z. Akyüz), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Pyke, K. D. (1996). Class-Based Masculinities: The Interdependence of Gender, Class and Interpersonal Power. *Gender and Society*, 10: 527-549.
- Reeser, T. W. (2011). “Concepts of Masculinity and Masculinity Studies”. S. Horlacher (Ed.), *Configuring Masculinity in Theory and Literary Practice*. Brill Rodopi, Boston, 11-39.
- Reinharz, S. ve Davidman, L. (1992). *Feminist Methods in Social Research*. Oxford University Press, Oxford.
- Rubin, G. (1975). “The Traffic in Women: Notes on the “Political Economy” of Sex”. R. R. Reiter (Ed.), *Toward and Anthropology of Women*. Monthly Review Press, New York, 157-210.
- Rutherford, A., Zwi Anthony B, Grove, N. J. ve Butchart, A. (2007). “Violence: A Glossary”. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 61(8): 676-680.

- Saavedra, T., Contreras-Urbina, M. ve Inchauste, G. (2022). *Intimate Partner Violence against Women Prevalence, Formal Reporting, and Risk Factors in Chile*. World Bank Group Poverty and Equity Global Practice & Social Sustainability and Inclusion Global Practice, Washington, DC.
- Sakallı-Uğurlu, N. ve Akbaş, G. (2013). “Namus Kültürlerinde “Namus” ve “Namus adına Kadına Şiddet”: Sosyal Psikolojik Açıklamalar”. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16(32): 76-91.
- Salan Gül, S. (2013). *Türkiye’de Sığınma Evleri Erkek Şiddetinden Uzak Yaşama Açılan Kapılar Mı?*. Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Sancar, S. (2016). *Erkeklik: İmkânsız İktidar*. (2. bs.). Metis Yayınları, İstanbul.
- Saunders, D. G. (1992). “A Typology of Men Who Batter Women: Three Types Derived from Cluster Analysis”. *American Orthopsychiatry*, 62(2): 264-275.
- Schrock, D. P. ve Padavic, I. (2007). “Negotiating Hegemonic Masculinity in a Batterer Intervention Program”. *Gender and Society*, 21(5): 625-649.
- Schrock, D. ve Schwalbe, M. L. (2009). “Men, Masculinity, and Manhood Acts”. *Annual Review of Sociology*, 35: 277-295.
- Scott, M. B. ve Lyman, S. M. (1968). “Accounts”. *American Sociological Review*, 33(1): 46-62.
- Scully, D. (2021). *Cinsel Şiddeti Anlamak: Tutuklu Tecavüzcü Erkekler Üzerine Bir İnceleme*. (5. bs.). Metis Yayınları, İstanbul.
- Segal, L. (1990). *Slow Motion: Changing Masculinities, Changing Men*. New Brunswick, New Jersey.
- Segal, L. (1992). *Ağır Çekim, Değişen Erkekler, Değişen Erkeklikler*. (Çev. V. Ersoy), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Seidler, V. J. (2004). *Rediscovering Masculinity: Reason, Language, and Sexuality*. Routledge, London and New York.
- Selek, P. (2018). *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*. (8. bs.). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Seymour, K. (2018). “Cowards and Scumbags: Tough Talk and Men’s Violence”. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 7(4): 132-147.
- Simmons, C. ve Lehmann, P. (2009). “Strengths-Based Batterer Intervention: A New Direction with a Different Paradigm”. P. Lehmann, C. Simmons ve P. L. Simmons (Eds.), *Strengths-Based Batterer Intervention: A New Paradigm in Ending Family Violence*. Springer Publishing Company, New York, 39-43.

- Smith, J. A. ve Osborn, M. (2015). "Interpretative Phenomenological Analysis as a Useful Methodology for Research on the Lived Experience of Pain". *British Journal of Pain*, 9(1): 41-42.
- Speer, S. (2001). "Reconsidering the Concept of Hegemonic Masculinity: Discursive". *Feminism and Psychology*, 11(1): 107- 135.
- Stahl, G., Adams, B. ve Oberg, G. (2024). "Understanding the Role of Masculinity through the Perspectives of Countering Violent Extremism (CVE) Intervention Practitioners Engaged in Men's (de) Radicalization". *Gender Issues*, 41(4): 19.
- Stark, E. (2010). "Do Violent Acts Equal Abuse? Resolving the Gender Parity/Asymmetry Dilemma". *Sex Roles*, 62: 201–211.
- Steinmetz, S. K. (1977). "The Battered Husband Syndrome". *Victimology*, 2(3-4): 499-509.
- Sullivan, O. (2004). "Changing Gender Practices within the Household: A Theoretical Perspective". *Gender and Society*, 18(2): 207-222.
- Sunar, D. ve Fişek, G. O. (2005). "Contemporary Turkish Families". U. Gielen ve J. Roopnarine (Eds.), *Families in Global Perspective*. Allyn & Bacon/Pearson, Boston, 169-183.
- Sweetman, C. (2000). "Editorial". C. Sweetman (Ed.), *Men and masculinity*. Oxfam, Oxford, 2-8.
- Taşdemir Afşar, S. (2016). "Violence against Women and Femicide in Turkey". *European Journal of Multidisciplinary Studies*, 2(1): 70-80.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2014). *Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması (TBNA) 2014*. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1995). *Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2008). *Aile İçi Şiddetle Mücadele El Kitabı*. UNFPA, Ankara.
- Thoma, D. (2011). *Babalar Modern Bir Kahramanlık Hikâyesi*. (Çev. F. Doğan), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Thomas, C. (1996). *Male Matters: Masculinity, Anxiety, and the Male Body on the Line*. University of Illinois Press, Urbana and Chicago.
- Thureau, S., Le Blanc-Louvry, I., Gricourt, C. ve Proust, B. (2015). "Conjugal Violence: A Comparison of Violence against Men by Women and Women by Men". *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 31: 42-46.
- Timurturk, M. (2019). "Anelik, Söylem ve İktidar: Eleştirel Bir Tartışma". *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47(2): 64-78.

- Toffanin, A. M. (2011). "Research on Violence against Women: A Sociological Perspective". *Interdisciplinary Journal of Family Studies*, XVII(1): 15-30.
- Tol, U. U. ve Taşkan, D. (2018). *Erkeklik ve Babalık Halleri- Türkiye'de Babalığı Anlamak Serisi- III*. AÇEV, İstanbul.
- Tolson, A. (1977). *The Limits of Masculinity: Male Identity and the Liberated Woman*. Harper & Row Publishers, New York.
- Topçu, G. (2018). "Varsayılan Aile Kısılacında Babalık: Türkiye'de Farklı Babalık Algıları ve Sosyal Politika İlişkisi". *Toplum ve Bilim*, 145: 54-102.
- Travers, Á., McDonagh, T., Cunningham, T., Armour, C. ve Hansen, M. (2021). "The Effectiveness of Interventions to Prevent Recidivism in Perpetrators of Intimate Partner Violence: A Systematic Review and Meta-Analysis". *Clinical Psychology Review*, 84: 101974.
- Truong, M., Sharif, M., Olsen, A., Pasalich, D., Calabria, B. ve Priest, N. (2022). "Attitudes and Beliefs about Family and Domestic Violence in Faith-Based Communities: An Exploratory Qualitative Study". *Australian Journal of Social Issues*, 57(4): 880–897.
- Truong, M. ve Ghafournia, N. (2024). *Understanding Spiritual and Religious Abuse in the Context of Intimate Partner Violence*. Australian Institute of Family Studies, Australia.
- Tsui, V., Cheung, M. ve Leung, P. (2010). "Help-Seeking among Male Victims of Partner Abuse: Men's Hard Times". *Journal of Community Psychology*, 38(6): 769–780.
- Turner, M. J., Young, C. R. ve Black, K. I. (2006). "Daughters-in-Law and Mothers-in-Law Seeking Their Place Within the Family: A Qualitative Study of Differing Viewpoints". *Family Relations*, 55(December): 588-600.
- Türk, B. H. (2008). "Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkân Olarak Pierre Bourdieu". *Toplum ve Bilim*, 112: 119-147.
- Türker, Y. (2004). "Erk ile Erkek". *Toplum ve Bilim*, Güz (101): 8-11.
- Türker, Y. (2018). "Şiddetle Seviyorum!". *Cogito*, Kış-Bahar (6-7): 319-322.
- Türkoğlu, B. (2014). "Fay Hattında Erkeklikler: Çalışma ve İşsizlik Ekseninde Erkekliğe Bakış / Manhood on the Fault Line: Examining Manhood under the Frame of Working and Unemployment". *Mülkiye Dergisi*, 37(4): 33-61.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2021). *Kadına Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Tüm Yönleriyle Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*. TBMM. Ankara.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2016). *Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlarla İlgili Meclis Araştırması Komisyon Raporu (Sıra Sayısı: 399)*. TBMM. Ankara.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2022). *Kadına Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyon Raporu (Sıra Sayısı: 315)*. TBMM. Ankara.
- Uçan, A., Yayıntaş, A., Gürkan, D., Bayram, D., Özdemir, D. D., Özdemir, E., Ayata, G., Kanat, G., Akyüz, H., Gökdemir, İ., Özkan, Ö., Çavuşoğlu, S., Zorca, S., Büyükgöze, S., Taylı, Ü. ve Işıldak, Z. (2021). *Adaletin Cinsiyeti: Erkek Şiddeti ile Mücadelede Hukuki Deneyimler*. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, İstanbul.
- Uçan, G. (2012). “Post-modern Erkek(lik)”. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2): 262-271.
- United Nations. (1993). *Declaration on the Elimination of Violence against Women*. United Nations General Assembly, New York.
- United Nations. (2023). *The Sustainable Development Goals Report 2023: Special edition Towards a Rescue Plan for People and Planet*. UN, New York.
- United Nations. (2024). *The Progress on the Sustainable Development Goals: The Gender Snapshot 2024*. UN, New York.
- Ünlü, S. (2022). *Evdeki Erkeklik: Evlilikte Uyum ve Çatışma Arasında Eril Kimlikler*. Çizgi Kitabevi, İstanbul.
- Üskül, A. K., Cross, S. E., Sunbay, Z., Gercek-Swing, B. ve Ataca, B. (2012). “Honor Bound: The Cultural Construction of Honor in Turkey and the Northern United States”. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 43(7): 1131–1151.
- Vahip, I. (2002). “Evdeki Şiddet ve Gelişimsel Boyutu: Farklı Bir Açıdan Bakış”. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13(4): 312-319.
- Vahip, I. ve Doğanavşargil, Ö. (2006). “Aile İçi Fiziksel Şiddet ve Kadın Hastalarımız”. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(2): 107-114.
- Walby, S. (1990). *Theorizing Patriarchy*. Blackwell Publishers Ltd., Oxford, UK and Cambridge USA.
- Walker, L. E. (1992). “Battered Women Syndrome and Self-Defense”. *Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy*, 2(6): 321-334.
- Wallerstein, I. (2006). *Tarihsel Kapitalizm*. (4. bs.). (Çev. N. Alpay), Metis Yayınları, İstanbul.
- Watts, C. ve Zimmerman, C. (2002). “Violence Against Women: Global Scope and Magnitude”. *The Lancet*, 359(9313): 1232-1237.
- Weber, M. (1998). *Sosyoloji Yazıları*. (Çev. T. Parla), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Westmarland, N., Kelly, L. ve Chalder-Mills, J. (2010). *Domestic Violence Perpetrator Programmes: What Counts As Success?*. Durham University, London.

- Wetherell, M. ve Edley, N. (1999). "Negotiating Hegemonic Masculinity: Imaginary Positions and Psycho-Discursive Practice". *Feminism & Psychology*, 9(3): 335-356.
- Wetherell, M. ve Edley, N. (2014). "A Discursive Psychological Framework for Analysing Men and Masculinities". *Psychology of Men & Masculinity*, 15(4): 355-364.
- Williams, C. L. (1992). "The Glass Escalator: Hidden Advantages for Men in the 'Female' Professions". *Social Problems*, 39(3): 253-267.
- Wood, J. T. (2008). *Gendered Lives: Communication, Gender, and Culture*. Cengage Learning, Boston.
- World Health Organization. (2002). *The World Health Report 2002: Reducing Risks, Promoting Healthy Life*. WHO, Geneva.
- World Health Organization. (2013). *Global and Regional Estimates of Violence against Women: Prevalence and Health Effects of Intimate Partner Violence and Non-Partner Sexual Violence*. WHO, Cenevre.
- World Health Organization. (2014). *Global Status Report on Violence Prevention 2014*. WHO, Geneva.
- Yarar, B. (2015). "Yakın İlişki İçinde Şiddet'i Feminist Bakışla Yeniden Düşünmek". B. Yarar (Ed.), *Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 14-49.
- Yavuz, Ş. (2015). "Ataerkil Egemen Erkeklik Değerlerinin Üretiminde Kadınların Rolü: Trabzon Örneği". *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 7(1): 117-130.
- Yenerer Çakmut, Ö. (2018). "Kavramsal Olarak Kadına Karşı Şiddet/Cinsel Şiddet Ve Türk Ceza Hukukunda Cinsel Saldırı Suçunun Genel Değerlendirmesi". *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 2(1): 49-54.
- Yetiş, Ö. (2019). *Türkiye'de Erkeklerin Şiddet Hakkında Algı, Düşünce ve Deneyimleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldırım, S. (2018). "Türkiye'de Son On Yılda İşlenen Kadın Cinayetleri Üzerine: Sebep, Sonuç ve Öneriler". *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6): 1-21.
- Yıldız, H. (2010). "Çalışma Üzerine Sosyolojik Perspektif". *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 58: 129-161.
- Young, I. M. (1990). *Justice and the Politics of Difference*. Princeton University Press, Princeton and New Jersey.
- Yuval-Davis, N. (2020). *Cinsiyet ve Millet*. (Çev. A. Bektaş), İletişim Yayınları, İstanbul.

- Yüksel-Oktay, E. (2015). “Türkiye’nin ve Dünyanın Ortak Sorunu: Kadına Şiddet”. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 16(64): 57-118.
- Zajczyk, F. ve Ruspini, E. (2008). *Nuovi Padri? Mutamenti Della Paternità in Italia e in Europa*. Baldini Castoldi Dalai, Milano.
- Zastrow, C. ve Krist-Ashman, K. K. (2014). *İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre I*. (Çev. A. Aydın, Ç. Karaca, F. Çoban, M. A. Foça, S. E. Türközü), Nika Yayınevi, Ankara.
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). “Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile”. *Mediterranean Journal of Humanities*, III(2): 297-328.
- Zimmerman, D. H. ve West, C. (1987). “Doing Gender”. *Gender and Society*, 1(2): 125-151.

İnternet Kaynakları

- Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, “Aile içi ve kadına karşı şiddetin önlenmesi genelgesi no. 154/2”. <https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/12012023150641154-2%20NOLU%20GENELGE.pdf> (erişim tarihi:02.03.2025).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, “Şiddet önleme ve izleme merkezi (ŞÖNİM)”. <https://www.aile.gov.tr/iletisim/bakanlik-iletisim-bilgileri/sonim/> (erişim tarihi:03.02.2025).
- Birch, J., “The Number of Male Domestic Abuse Victims Is Shockingly High — So Why Don’t We Hear About Them?”. <https://www.yahoo.com/lifestyle/the-number-of-male-domestic-1284479771263030.html> (erişim tarihi:15.08.2024).
- Birleşmiş Milletler, “Kadınlara karşı şiddetin tasfiye edilmesine dair bildiri”. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094614bm_19.pdf (erişim tarihi:05.06.2023).
- DAIP -Domestic Abuse Intervention Programs, “About us”. <https://www.theduluthmodel.org/about-us/> (erişim tarihi:21.04.2025).
- Erkekler Konuşuyor, “Hikâyemiz”. <https://erkeklerkonusuyor.com/> (erişim tarihi:05.04.2025).
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, “Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması”. https://hips.hacettepe.edu.tr/tr/analiz_ve_rapor-102 (erişim tarihi:05.06.2023).
- Kandiyoti, D., “Contesting patriarchy-as-governance: lessons from youth-led activism”. <https://www.opendemocracy.net/en/5050/contesting-patriarchy-as-governance-lessons-from-youth-led-activism/> (erişim tarihi:08.06.2024).
- Moroğlu, N. “Kadına Yönelik Şiddet ve Ailenin Korunmasına Dair Kanun”. www.tukd.org.tr/dosya/KadinaYonelikSiddet.doc (erişim tarihi:19.01.2025).

Official Journal of the European Union. (2024). “Directive (Eu) 2024/1385 Of The European Parliament And Of The Council of 14 May 2024 on Combating Violence Against Women and Domestic Violence”. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401385 (erişim tarihi:02.01.2025).

Resmi Gazete, “Türkiye cumhuriyeti anayasası”. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (erişim tarihi:26.08.2024).

Resmi Gazete, “Türk medeni kanunu”. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4721&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (erişim tarihi:26.12.2024).

Resmi Gazete, “Türk ceza kanunu”. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (erişim tarihi:20.01.2024).

Resmi Gazete, “Ailenin korunmasına dair kanun”. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.5.4320.pdf> (erişim tarihi:06.06.2023).

Resmi Gazete, “Kadına yönelik şiddetle mücadele genelgesi”. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/11/20231125-26.pdf> (erişim tarihi:10.04.2025).

Resmi Gazete, “6284 sayılı ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanun”. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf> (erişim tarihi:06.06.2024).

Resmi Gazete, “Şiddet önleme ve izleme merkezleri hakkında yönetmelik”. <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=21457&mevzuatTur=KurulmVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5> (erişim tarihi:16.03.2024).

Resmi Gazete, “6284 sayılı ailenin korunması ve kadına yönelik şiddetin önlenmesine dair kanuna ilişkin uygulama yönetmeliği”. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130118-2.htm> (erişim tarihi:21.07.2024).

Resmi Gazete, “6284 sayılı kanun kapsamında teknik yöntemlerle takip sistemlerinin kullanılmasına dair yönetmelik”. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/09/20210904-13.htm> (erişim tarihi:08.01.2025).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, “Türkiye’nin istanbul sözleşmesi’nden çekilmesine ilişkin açıklama”.

<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyenin-istanbul-sozlesmesinden-cekilmesine-iliskin-aciklama> (erişim tarihi:10.01.2025).

Türk Dil Kurumu, “Güncel Türkçe sözlük”. <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi: 11.01.2025).

UN Woman, “Engaging boys and young men in gender equality”. <http://www.unwomen.org/en/what-wedo/youth/engaging-boys-and-young-men-in-gender-equality> (erişim tarihi:07.06.2023).

United Nations, “Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması sözleşmesi (CEDAW)”. <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm> (erişim tarihi:06.06.2023).

World Health Organization, “Global status report on violence prevention 2014”. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564793> (erişim tarihi:16.06.2024).

Yanındayız Derneğı, “Tarihçemiz”. <https://www.yanindayiz.org/sayfa/tarihcemiz> (erişim tarihi:20.04.2025).

EK 1-KATILIMCILARA İLİŞKİN BİLGİLER

Katılımcılar	Yaşı	Mesleği	Medeni Durumu	Eğitim Durumu	Çocuk sayısı
K1	38	Serbest Meslek	Evli	Ortaokul	2
K2	38	Kargocu	Bekâr	İlkokul	Yok
K3	26	Tesisatçı	Evli	Ortaokul	Yok
K4	45	Usta Öğretici	Evli	Lise	1
K5	41	İnşaat İşçisi	Evli	İlkokul	2
K6	52	Emekli	Boşanmış	İlkokul	2
K7	35	Oto kaportacı	Bekâr	İlkokul	Yok
K8	52	Malulen emekli	Evli (2.)	İlkokul	2
K9	38	İşçi	Bekâr	İlkokul	Yok
K10	45	Galeri sahibi	Evli (2.)	Ortaokul	3
K11	35	Serbest meslek	Boşanmış	Lise	2
K12	43	İşçi	Boşanmış	Lise	2
K13	35	İşsiz	Evli	Ortaokul	2
K14	30	İşçi	Boşanmış	Ön Lisans	1
K15	38	İşçi	Evli	Ön Lisans	1
K16	36	Harita Teknikeri	Bekâr	Ön Lisans	2
K17	64	Emekli	Evli	İlkokul	3
K18	36	Tıbbi Sekreter	Evli	Lisans	1
K19	36	İşsiz	Evli	İlkokul	2
K20	29	İşçi	Evli	Ortaokul	1
K21	62	Emekli	Evli	Ortaokul	3
K22	44	Fabrika Ustası	Evli	Ortaokul	2
K23	48	İşçi	Evli	İlkokul	1
K24	34	Kuaför	Boşanmış	İlkokul	2
K25	30	Fizyoterapist	Boşanmış	Lisans	1
K26	42	Firma Yöneticisi	Evli	İlkokul	3
K27	43	Seramik İşçisi	Boşanmış	Lise	2
K28	36	Galerici, İnşaat Şirketi Sahibi	Boşanmış	Lisans	3
K29	44	İşsiz	Evli	İlkokul	4
K30	53	Tır Şoförü	Evli (2.)	Lise	2
K31	46	İnşaat Ustası	Evli	Lise	3
K32	41	Öğretmen	Boşanmış	Lisans	1
K33	40	Tekstilci	Boşanmış	Lise	1
K34	40	Nakliyecisi	Evli	Lise	2
K35	46	İşçi	Bekâr	İlkokul	1
K36	39	İşçi	Boşanmış	İlkokul	3
K37	35	Öğretmen	Evli	Lisans	1

EK 2-KATILIMCILARA İLİŞKİN DETAYLI BİLGİLER

➤ K1

Görüşme tarihi: 31.03.2023

Görüşme süresi: 45 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K1' in diksiyonu düzgün, kendini ifade edebilen bir görünümü vardır. Görüşmeye isteyerek geldiğini ifade eden katılımcı serbest meslek ile uğraştığını, iki çocuğunun olduğunu, eşinin ev kadını olduğunu ve evliliklerinde sorunlar yaşadıklarını bu nedenle kendilerine ait apartmanlarında alt ve üst katlarda ayrı yaşadıklarını ifade etmiştir. Maddi bir problem yaşamadığını anlatan katılımcının eşi, kendi anne ve babası lehine alınan toplam 13 önleyici tedbir kararının bulunduğu bunun yanı sıra katılımcıya bir defa teknik yöntemlerle takip (elektronik kelepçe) uygulaması kapsamında tedbir kararı uygulandığını anlaşılmıştır. Anne ve babası ile tartışmalarının olduğunu ve ailesi ile ilişkisinin iyi olmadığını belirten katılımcı, bunun nedenleri arasında, yoğun alkol kullanımı ve gece hayatının olmasını dile getirmiştir. Görüşmede herhangi bir direnç göstermeyen katılımcıdan sorulan sorulara yanıt alınmış ve derinlemesine yaşam öyküsü bilgileri alınarak görüşme sonlandırılmıştır.

➤ K2

Görüşme tarihi: 03.04.2023

Görüşme süresi: 54 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K2' nin görüşmenin yapıldığı dönemin öncesinde kız arkadaşı tarafından kendisi hakkında şiddet uygulayan olarak şikâyet edilmesi nedeniyle elektronik kelepçe takıldığını, mesleğinin kargoculuk olması nedeniyle asgari mesafeyi sürekli ihlal ettiğini ve bu nedenle hakkında yasal işlem başlatıldığını anlatmıştır. Kız arkadaşının kendisinden şikâyetçi olması nedeniyle aleyhinde 7 kez önleyici tedbir kararı alındığını belirtmiştir. Görüşmede kız arkadaşı hakkındaki anlatılarında öfkelenildiği, zaman zaman sesinin yükseldiği ve duygusal anlar yaşadığı gözlenmiştir.

➤ K3

Görüşme tarihi: 05.04.2023

Görüşme süresi: 35 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K3, görüşmeye kadın haklarından muzdarip olduğunu belirterek, erkek haklarının azlığından söz ederek başlamıştır. K3, eşi ile bir yıllık evli olduklarını ve sürekli tartışma yaşadıklarını, bu nedenle mutsuz bir yaşamının olduğundan söz etmiştir. Görüşmede sorulan sorulara açık ve net cevap veren katılımcı, eşinin kendisine karşı tutumlarına yönelik öfkesini gizlememiş ve eşinin ailesine karşı olumsuz düşüncelerini de anlatmıştır. K3, hanenin geçimini kendisinin sağladığını ve uzun çalışma saatlerinin eşi tarafından sorun haline getirildiğini ve bazı tartışmalarında eşine fiziksel şiddet uyguladığını belirtmiştir. Katılımcı ile görüşme akıcı geçmiş olup araştırma konusu dâhilinde sorular ile anlatılar derinleştirilmiştir.

➤ K4

Görüşme tarihi: 06.04.2023

Görüşme süresi: 79 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K4, yapılan görüşmede hareketli ve kaygılı kişilik tipine sahip bir birey izlenimi vermiştir. Eşi ile yaşadığı problemlerde eşinin kendisine şiddet uyguladığını kendisinin de eşine şiddet uygulayarak karşılık verdiğini sıklıkla dile getirmiştir. Erkeklerin “mağdur” olduğunu defaten vurgulayan katılımcı kadın haklarının fazlalılığına ve “pozitif ayrımcılığına” vurgu yapmıştır. Eşi ile evlilik ilişkisinin

ikircikli ve tartışmalı olmasına rağmen evliliklerini devam ettirdiklerini anlatan K4, kısıtlanmaya karşı hassas olduğunu ve özgürlüğün kendisi için önemli olduğunu, birden fazla hobisinin olması nedeniyle sosyal çevresinin de geniş olduğunu bu nedenle sosyal ilişkilerin kendisi için önemli olduğunu belirtmiştir. K4' ün görüşmenin genel çerçevesini oluşturan araştırma soruları ve buna bağlı deneyimlerinin içerisinde kendisini ifade etmekten duyduğu memnuniyeti dile getirmesi ve psikolojik ruh hali hakkında bilgi vermesi de dikkate değerdir.

➤ **K5**

Görüşme tarihi: 10.04.2023

Görüşme süresi: 37 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K5, görüşmede akıcı bir iletişim kurmuş olup eşi ile sorunlarının kaynağının oğlu olduğunu belirtmiştir. Eşi ile yirmi yılı aşkın süredir evli olduklarını, bu evlilikten iki çocuğunun olduğunu, kızı ile arasının iyi olduğunu ancak oğlunun sosyal sorunları olduğu için sürekli aile içi tartışmalar yaşadıklarını anlatmıştır. Görüşmeye iş saatinde geldiğini ifade eden katılımcı eşinin, eşi ve oğlu ile birlikte yaşadıkları evden uzaklaştırma aldığı bu nedenle eve giremediğini, akrabasında kaldığını, uzaklaştırma tedbirinin bitmesinin ardından eşi ile barışmak için çaba harcayacağını, aile kurumunun kendisi için önem arz ettiğini, eşinin küçük, önemsiz ve şiddet bile sayılmayacak sebeplerden kendisine haksızlık yaparak şikâyetçi olması nedeniyle zor durumda kaldığını belirtmiştir. Kanun uygulamalarının erkekleri yok saydığını tekraren dile getiren katılımcı, eşi ile ilişkisini yeniden kurmak için istekli olduğunu vurgulamıştır. Görüşmede herhangi bir zorluk yaşanmamıştır.

➤ **K6**

Görüşme tarihi: 10.04.2023

Görüşme süresi: 68 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K6' nın duygusal bir kişilik tipine sahip olduğu izlenimi oluşmuştur. Duygularını daha çok eşi ile boşanma sürecini anlatırken açığa çıkarmıştır. Bu anlatılarda zaman zaman ağladığı, çaresizlik hissettiği ve hayatını eşi olmadan nasıl devam ettireceği konusunda umutsuz olduğu ve boşanma kararının alınmasında kendisinin eylemleri nedeniyle suçluluk duyduğu anlaşılmıştır. Gündelik yaşamını kahvehanede arkadaşları ile vakit geçirerek sürdürdüğünü belirten K6, emekli olduğunu belirtmiştir. Pandemi döneminde madde kullanımı ve gece hayatının olduğunu, eşine karşı sadakatsiz olduğunu ve bu nedenle evlilik ilişkisinin devam etmediğini, eski eşine karşı şiddet eyleminde bulunmadığını anlatmıştır. K6, yaşam öyküsünü açık bir biçimde yaşadığı anı parçacıklarını duyguları eşliğinde canlı bir biçimde ifade etmiştir.

➤ **K7**

Görüşme tarihi: 11.04.2023

Görüşme süresi: 50 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K7, annesinden para istediği ve küfürlü konuşarak psikolojik şiddet uyguladığı gerekçesiyle annesinin kendisinden şikâyetçi olduğunu, bu nedenle Kanun kapsamında önleyici tedbir kararı alındığını belirtmiştir. Bu durumun gerçeği yansıtmadığını belirten K7, görüşme içerisinde kadına karşı şiddete karşı olduğunu ve bu sorunun çözülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Oto kaporta dükkânı işlettiğini ve şiddet mağdurunun yaşadığı eve uzaklaştırma tedbir kararı bulunduğu için dükkânında yaşamaya başladığını, bunun öncesinde annesi ile birlikte yaşıyor olduklarını anlatmıştır. Görüşmede annesine kırgınlığını defaten belirten katılımcının ayrıca annesine tedbir kararı aldırıldığı için öfke duyduğu anlaşılmıştır. Annesine, yaşlı olması nedeniyle "tahammül" ettiğini, birbirimizi "idare ediyoruz" şeklinde anlatmıştır. Görüşme boyunca "anneme kırgınım" söylemini tekrarlayan katılımcının bu konuda yoğun duygulanımın olduğu gözlenmiştir.

➤ K8

Görüşme tarihi: 13.04.2023

Görüşme süresi: 35 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K8, ilk evliliğinden iki çocuğunun olduğunu, eşinin çalışmaya başlamasının ve maddi özgürlüğünü kazanmasının ardından değiştiğini ve anlaşılmadıkları için boşandıklarını ve kendisinin ikinci evliliğini yaptığını bu evliliğinden müşterek çocuklarının olmadığını belirtmiştir. K8, önleyici tedbir kararının (uzaklaştırma) alınma nedenini; uzun süredir alkol almadığını o gün alkol alarak eve gittiğini ve eşi tartıştıkları için eve polisin geldiğini, kendisini uzaklaştırdığını ifade etmiştir. K8, eşi ile yaşanan tartışmalarda şiddet uygulamadığını, eşinden özür dileyeceğini, kendisini affetmesini istediğini ve aralarında çözülebilecek sorunların Kanun hükümleri çerçevesinde yasal yaptırımlara yansımından hoşnut olmadığını dile getirmiştir. Görüşmede kısa ve net anlatımları bulunan K8' in, eşi ile yakın zamanda yaşanan sorunlar nedeniyle suçluluk duygusu yaşadığı gözlenmiştir.

➤ K9

Görüşme tarihi: 14.04.2023

Görüşme süresi: 34 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K9' un öfkeli ve anksiyeteye yatkın bir kişiliğe sahip olduğu izlenimi oluşmuştur. K9, babası ve annesine karşı sinirli olduğunu, babasının alkol kullanımına bağlı sorunları olduğunu, annesinin ve kardeşlerinin bu duruma göz yumduğunu belirtmiştir. Kendisinin hali hazırda anne ve babasıyla yaşadığını, babası ile çatışmalı ilişkilerinin olduğunu belirten K8, babası ile yaşadığı sorunlar sonucunda psikolojik rahatsızlık yaşamaya başladığını, eve gelir getirmek ve çalışmak için çaba harcadığını ve buna rağmen ailesi tarafından "kabul görmemenin" verdiği rahatsızlığın zor ve aşılması güç bir durum olduğunu anlatmıştır. Öfke duygusunun yoğunluğunun nedeninin, kendisinin şiddet uygulayan olarak tedbir kararı alınmış olması ve ailesi ile aşamadığı iletişim problemlerine bağlı olduğu anlaşılmıştır.

➤ K10

Görüşme tarihi: 17.04.2023

Görüşme süresi: 50 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K10, özgüvenli, iletişime açık görünüme sahip bir katılımcı izlenimi vermiştir. Galericiilik sektöründen para kazandığını belirten K10, iki kez evlilik yaptığını, ilk evliliğinin yaklaşık on iki yıl sürdüğünü bu evlilikten iki çocuğunun olduğunu, daha sonra ikinci eşi ile tanıştığını ve ilk eşinden boşandığını, ikinci eşi ile imam nikâhlı birliktelik yaşadığını, müşterek bir çocuklarının olduğunu anlatmıştır. K10, eşinin kendisini kıskandığını, kültürel uyumsuzluk yaşadıklarını, alkol kullanımına bağlı ilişki içerisinde sorunlar yaşadıklarını, ilk eşine maddi ve manevi desteğini devam ettirmesinin de ilişki sorunlarından bir diğeri olduğunu, aleyhinde tedbir kararı alınmasının nedenlerinin de bu durumlar olduğunu belirtmiştir. Paranın her türlü sorunu çözeceğini düşündüğünü belirten K10, erkek olmanın "korumak, kollamak, maddi desteği sağlamak" anlamına geldiğini ve maddi gücü bulunan her erkeğin kadınları "kontrol edebilme gücü"nü de elde edebileceğini düşündüğünü belirtmiştir. Görüşmede herhangi bir olumsuz yaşanmamış olup katılımcının kendisini ifade ediyor olmaktan memnuniyet duyduğuna ilişkin geri bildirim alınmıştır.

➤ K11

Görüşme tarihi: 19.04.2023

Görüşme süresi: 44 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K11' in görüşme başından itibaren eşi ile boşanma süreci ve sonrasında aleyhine eşi tarafından alınan tedbir kararları hakkında depresif duygudurumunun yoğunluğu dikkat çekmiştir. K11, eski eşi ile üniversite yıllarında tanıştığını, okul sonrasında evlendiklerini bu evlilikten iki çocuğunun olduğunu,

eşi ile anlaşmazlık yaşamaları, kök aileleri ile ilişki sorunları nedeniyle boşanma kararı aldıklarını belirtmiştir. Boşanma sonrasında çocuklarını görmekte ve onlarla zaman geçirmekte eski eşi nedeniyle sorunlar yaşadığını, bu nedenle özlem duygusu yaşadığını ve çocuklarının geleceğini hazırlamada herhangi bir aktör olmaması nedeniyle de öfke duyduğunu anlatmıştır. Eski eşinin “haksız” yere kendisine uzaklaştırma tedbiri aldırıldığını ifade eden katılımcı, mağdur olduğuna ve hayatının kendi kontrolünde olmadığına ilişkin anlatılarda bulunmuştur.

➤ **K12**

Görüşme tarihi: 19.04.2023

Görüşme süresi: 53 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K12’ nin görüşme boyunca boşanmış olduğu karısına yönelik öfke duygusunun olduğu anlaşılmıştır. Diksiyonu düzgün katılımcının sorulan sorulara derinlemesine olay, zaman örgüsü bağlamında yanıtlar verdiği ancak bilinç düzeyindeki duyguları nedeniyle zaman zaman sesinin yükseldiği ve eski eşi ile bitirilemeyen ilişki hesaplaşmalarının olması dikkat çekmiştir. K12, boşanma sebeplerini, kendisinin alkol kullanımı olduğunu, maddi sorunlar ve eşinin taleplerini karşılamakta güçlük çekmesi olarak belirtmiştir. Eski eşinin “çocukları göstermediğini” belirten K12, bu durumu, mahkeme kararı olmasına rağmen çocuklarıyla etkin ve verimli vakit geçirilemeyen zaman olarak nitelendirmiştir. Ayrıca, çocuklarını kendisine karşı “doldurduğunu” söyleyen katılımcı, eşine karşı bu konuda öfkeli olduğunu anlatmıştır.

➤ **K13**

Görüşme tarihi: 08.05.2023

Görüşme süresi: 80 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K13, görüşmenin hemen öncesinde, küfürlü mesajlar attığı ve şiddet uyguladığı gerekçesiyle, eski eşinin kendisinden şikâyetçi olması, tedbir kararı kaldırması ve bu kararı mesaj atmak suretiyle ihlal etmesi nedeniyle bir ay cezaevinde kaldığını ve ceza süresinin yeni bittiğini belirtmiştir. K13’ ün, öfkeli bir kişiliğe sahip olduğu izlenimi vardır. Bu öfke duygusunun, ilk evliliğini gerçekleştirdiği eşine karşı olduğu anlaşılmıştır. Görüşmeye, ikinci evliliğini yaptığı eşi ile geldiğini belirten katılımcı, ilk eşinin “anlayışsız” olduğunu, kendisinin gece hayatı ve pavyon kültürünün olduğunu, alkol kullanımının olduğunu bu alışkanlıklarına karşı eski eşinin “müsamaha” göstermediğini ve evlilik içi sorunlarının genellikle bu bağlamdan kaynaklandığını anlatmıştır. K13, cezaevine girmeden önce fabrikada çalıştığını ancak cezaevine girmesi nedeniyle işyerinden çıkarıldığını, bu durumun kendisine hem maddi hem manevi zarar verdiğini bu duruma karşı öfke duyduğunu anlatmıştır. Görüşmede zaman zaman ses tonunun yükseldiği gözlemlenen K13’ ün karakter olarak öfkeli olduğu ve yaşam öyküsündeki engellenmişlik hissine ilişkin bu duyguyu taşıdığı gözlenmiştir.

➤ **K14**

Görüşme tarihi: 16.05.2023

Görüşme süresi: 120 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K14, istekli ve hevesli bir tonda görüşmeye katılım sağlamıştır. Eski eşinin, rahatsız ettiği ve evlilikleri süresince kullandıkları ortak konuta girdiği gerekçesiyle kendisine karşı tedbir kararı aldırıldığını, bu durumun yalnızca şahsına ait eşyaları almak için olduğunu ve şiddet uygulayan olarak resmi kayıtlara geçmiş olmasının doğru olmadığını ifade ettiği görülmüştür. K14, eşi ile severek evlendiklerini yaklaşık altı yıldır tanıştıklarını ve bu evlilikten bir çocuğunun bulunduğunu, evliliklerinin ilk yıllarında sorunlarının olmadığını ancak son iki yıldır eşinin kendisine davranış ve tutumlarında olumsuzluklar başladığını bu nedenle küçük sebeplerden tartışma yaşadıklarını ve bu durumların uzun sürece yayılması nedeniyle ilişkilerinin zedelendiğini ve boşandıklarını ifade etmiştir. Neden boşandıklarını hala anlamlandıramadığını belirten K14, eski eşinin tartışma esnasında kendisini “tahrik” ettiğini sadece bu nedenle fiziksel şiddet sayılmayacak şekilde kendisinden uzaklaştırdığını bu gibi “önemsiz” eylemler

yaşadıklarını belirtmiştir. K14' ün araştırma soruları çerçevesinde yaşam öyküsünün derinlemesine alınmasında, eşi ile yaşantısına dair anlam boşluklarının olduğu, düşünceli ve geleceğine ilişkin kaygı durumunun olduğu gözlenmiştir. Görüşme nispeten uzun sürmüş olup K14' ün psikolojik olarak kendini ifade etme ihtiyacı çerçevesinde de verimli geçmiştir.

➤ **K15**

Görüşme tarihi: 17.05.2023

Görüşme süresi: 50 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K15, evli olduğunu, bir çocuğunun olduğunu, yaklaşık bir yıldır evlilik dışı romantik birliktelik yaşadığı kız arkadaşının kendisini şikâyet etmesi üzerine aleyhinde önleyici tedbir kararı alındığını belirtmiştir. K15, evli iken “boşluğa düşerek” eşi dışında birisiyle beraberlik yaşadığı için suçluluk duyduğunu, bu durumları ailesine yaşattığı için üzüntü duyduğunu anlatmıştır. Görüşmede, açık bir iletişim kuran K15, eşi ile barıştığını hayatını düzenlediğini ve eşi ile ilişkilerine dair yeni bir dönemi başlattıklarını, hakkında alınan tedbir kararlarını hiçbir şekilde ihlal etmediğini ancak bu tedbir kararlarının yerinde ve doğru biçimde alınmadığını, çünkü kız arkadaşını, ayrıldıktan sonra rahatsız etmediğini, bunun aksine onun kendisine “zarar vermek için” üç kez şikâyetle bulunarak uzaklaştırma talep ettiğini belirtmiştir. Bunun nedenini ayrılığı kabul etmemesi olarak ifade etmiştir. K15' in kararlı ve tutarlı anlatılarının olduğu gözlenmiş olup görüşmede herhangi bir olumsuzluk yaşanmamıştır.

➤ **K16**

Görüşme tarihi: 17.05.2023

Görüşme süresi: 45 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K16, görüşmeye istekli geldiğini belirtmiştir. Aşırı alkol kullanımına bağlı yaşadığı fizyolojik ve psikolojik sorunlar nedeniyle AMATEM' de tedavi gördüğünü, yaklaşık iki yıldır herhangi bir sorun yaşamadığını anlatmıştır. Bir evlilik yaptığını, bu evlilikten bir çocuğunun olduğunu, eşi ile iletişim ve yaşantı farklılıkları nedeniyle boşandıklarını, şimdi beraberlik yaşadığı partneri ile evlenmeden önceki dönemde tanıştıklarını, boşandıktan sonra tekrar birliktelik yaşadıklarını, annesinin bu birlikteliği onaylamadığı için zorluk yaşadığını anlatmıştır. Alkol kullandığında öfkeli bir karaktere dönüştüğünü, partnerine şiddet uyguladığını ve yaşadığı olayları hatırlamadığını, bu durumda kendisini videoya çektiklerini ve sonra kendisine izlettiklerinde bu durum nedeniyle utanç duyduğunu, aleyhinde partneri tarafından alınan uzaklaştırma kararlarının ardında yatan nedenlerin bu yaşantılar olduğunu belirtmiştir. Şiddetin kadınlara ve insanlara uygulanmasının yanlış olduğunu, buna karşı olduğunu belirten K16, annesine güçlü ve maddi gücünü kazanmış bir kadın olarak hayranlık duyduğunu, erkeklerin öfke kontrollerini sağlamalarının yerinde bir tutum olacağını vurgulamıştır.

➤ **K17**

Görüşme tarihi: 18.05.2023

Görüşme süresi: 80 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K17' nin iletişim kurmayı seven, kendisini ifade etmekten memnuniyet duyan bir tutumunun olduğu gözlenmiştir. Uzun yıllar boyunca Avrupa' da yaşadığını, çalıştığını ve orada bir evlilik yaptığını bu evlilikten üç çocuğunun olduğunu ancak sonrasında boşandığını belirten K17, Türkiye' ye döndükten sonra görücü usulü bir evlilik yaptığını, bu evlilikten çocuğunun olmadığını anlatmıştır. K17, eşine karşı “kesinlikle şiddet uygulamadığını” hatta Avrupa' da yaşarken şiddete müdahale ekiplerinde gönüllü olarak çalıştığını, şiddet uygulayan ve kanun hükümleri çerçevesinde cezai yaptırım almış erkeklerle yönelik eğitim gruplarında görev aldığını, şiddetin kabul edilemez olduğunu belirtmiştir. Türkiye' deki Kanun uygulamalarının yetersiz olduğunu ve caydırıcı bir unsur taşımadığını söylemiştir. Sosyal medyada yöneticisi olduğu hesap üzerinden erkeklerin sorunlarına çözüm bulmaya çalıştığını, erkeklerin gündeminde bulunan en büyük sorunun “nafaka” olduğunu, kısa süreli evliliklerin ardından “ömür boyu” nafaka ödemeye “mahkûm” bırakılan erkeklerin “sesi” olmaya çalıştığını da belirtmiştir. Sosyal

sorumluluk sahibi olduğunu belirten K17, “erkek mağduriyeti”nin yasalar ve uygulamalar bağlamında değiştirilmesi için çaba harcadığını ve buna devam edeceğini söylemiştir.

➤ **K18**

Görüşme tarihi: 23.05.2023

Görüşme süresi: 104 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K18, yaptığı ikinci evliliğinde iletişim sorunları yaşadığını bu nedenle yaklaşık bir yıldır ayrı yaşadıklarını, eşine şiddet uygulamadığını “*her ne kadar orda şiddet gören diye yazdıklarına bakmayın, inanın bir tane bile şiddet uygulamadım, sadece eşim olarak değil, hiçbir bayana şiddet uygulamadım*” şeklinde söylemleri ile anlatmıştır. İlişkilerindeki problemlerin maddi sorunlara dayandığını, iki ayrı hesap ve harcamaların olmasının sorunlara neden olduğunu belirtmiştir. Bu sorunların çözilememesi nedeniyle eşinin kendisine uzaklaştırma aldırıldığını, Kanuni haklarını “yersiz, bedavadan” kullandığını belirten K18, bu “muameleyi” hak etmediğini, dolayısıyla şiddet uygulamamasına rağmen bu şekilde kayıtlarda isminin geçmesinden rahatsızlık duyduğunu ve “büyük bir suç” işlemiş gibi damgalanmanın gurur kırıcı olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Görüşmede, entelektürel, sosyal kişiliğine vurgu yapan katılımcının, iş dışında birden fazla hobisinin olduğu ve buna bağlı sosyal çevresinin geniş olduğu öğrenilmiştir.

➤ **K19**

Görüşme tarihi: 24.05.2023

Görüşme süresi: 42 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K19, “*kadınlar yani bir sorun olsun, bir sıfır önde yani erkeklerden*” söylemi ile kadınların “avantajlı” konumunda olduklarını anlatmıştır. Eşi ile yaklaşık on yıldır evli olduğunu, bu evlilikten iki çocuğunun olduğunu, sık sık aile içi tartışmalar yaşadıklarını, artık ilişkinin düzelmesi için çaba harcamadığını, çocuklarına “babalık görevi”ni yerine getirmeye çalıştığını söylemiştir. K19’ un görüşmede yorgun bir fizyolojik halinin olduğu, geleceğe dair bir planının olmadığı daha ziyade gündelik yaşamı idame ettirmeye çalıştığı gözlenmiştir. Çalışmadığı ve sabit bir gelirin olmadığı, rutin işleri devam ettirmede -sıkılan yapısı itibarıyla- başarılı olmadığını belirten K19, maddi açıdan ailesini desteklemediğini ancak manevi olarak destek olmaya çalıştığını söylemiştir. Görüşmede katılımcının araştırma sorularına keskin, net ve veciz anlatılarla cevap verdiği görülmüştür.

➤ **K20**

Görüşme tarihi: 24.05.2023

Görüşme süresi: 40 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K20, eşi ile evliliğinin çocuğunun doğmasına kadar iyi olduğunu, çocuğunun bakım sorumluluğu konusunda eşinin zorluk yaşadığını, eşinin ailesi ile iletişim kurmakta sorun yaşadığını bu nedenle evlilik ilişkisinin bozulduğunu anlatmıştır. K20, sözel tartışmaların yaşanması neticesinde eşinin kendisi aleyhinde tedbir kararı aldığını ve evden uzaklaştırıldığı bu sürenin kendisine iyi geldiğini, “kafasını dinlediğini” belirtmiştir. K20, kendisinin ve babasının mülk anlamında gelirlerinin fazla olduğunu bu durumun eşi tarafından “kötüye kullanıldığını” bu nedenle maddi açıdan tartışmalar yaşadıklarını, haneye giren gelir miktarını artırmak için çaba gösterdiğini ancak eşinin “bir adım geri attırmaya çalıştığını” bu nedenle tartıştıklarını, bunun dışında “evlilik dışı bir ilişki, alkol kullanımı, gece hayatı” gibi sorunlarının olmadığını, iyi bir “aile babası” olduğunu söylemiştir. Görüşmede araştırma konusu çerçevesinde sorulan sorulara derinlemesine bilgiler alınmış, herhangi bir olumsuzluk yaşanmamıştır.

➤ **K21**

Görüşme tarihi: 25.05.2023

Görüşme süresi: 37 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K21, gelini tarafından kendisine karşı tedbir kararı aldırıldığını, oğlu ve gelini arasındaki aile içi sorunlar nedeniyle bu durumun meydana geldiğini anlatmıştır. Oğlunun boşanma aşamasında olduğunu, ortak çocuklarının bakımını üstlendiklerini, hayatlarının bu aşamada değiştiğini anlatmıştır. Görüşmede umutsuzluk duygusu içerisinde olduğu anlaşılan K21' in iletişime açık ve söylemlerinden dini değerlere ilişkin hassasiyetlerinin olduğu anlaşılmıştır.

➤ **K22**

Görüşme tarihi: 29.05.2023

Görüşme süresi: 47 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K22' nin görüşmede çaresizlik duygusunu hissettiği, depresif bir ruh halinin olduğu gözlenmiştir. K22, kız kardeşi ve diğer aile üyeleri ile aynı apartman binasında ayrı katlarda ikamet ettiğini, kız kardeşine sosyal destek olduğunu, boşanma süreçlerinde onu yalnız bırakmadığını ancak buna rağmen onun kendisine “iftira atarak” şikâyet ettiğini, şiddet uygulamamasına rağmen şiddet uyguladığını iddia ederek tedbir kararı “aldırdığını” bu nedenle psikolojik iyilik halinin olmadığını söylemiştir. Kardeşinin bu tutumlarına karşın hayal kırıklığı yaşadığını ve bu nedenle dünyaya karşı güven algısının bozulduğunu belirtmiştir.

➤ **K23**

Görüşme tarihi: 29.05.2023

Görüşme süresi: 30 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K23, görüşmeye işten çıktıktan sonra geldiğini dile getirmiş olup katılımcının yorgun olduğu gözlenmiştir. Bu nedenle görüşme süresi nispeten kısa sürmüştür. Kızının, erkek arkadaşı ile vakit geçirmesi nedeniyle eve geç geldiği için ona yüksek sesle ikazda bulunduğunu anlatan K23, kızının bu olay sonrasında polise giderek kendisinden şikâyetçi olduğunu, şiddet uyguladığını söyleyerek 5/1-a maddesi kapsamında önleyici tedbir kararı alındığını belirtmiştir. K23, kızını sevdiğini, onu korumaya çalıştığını, bu aşamada neden tedbir kararına ihtiyaç duyulduğunu anlamadığını, kızına “söz geçirmek için” bağırmanın şiddet olmadığını anlatmıştır. K23, evin maddi geçimini kendisinin sağladığını uzun saatler süren zorlu bir işinin olduğunu belirtmiş, iş yorgunluğunun dışında bu gibi aile ilişkilerine dayalı stresin kendisini yıpratıldığını vurgulamıştır.

➤ **K24**

Görüşme tarihi: 16.06.2023

Görüşme süresi: 44 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K24' ün özgüvenli bir kişiliğe sahip tavrının olduğu gözlenmiştir. K24, boşanmış olduğunu, evliliğinden müşterek iki çocuğunun olduğunu, eski eşinin “takıntılı”, “kıskanç” olduğunu söylemiştir. Boşanmış olmalarına rağmen eski eşinin, çocuklarının görüş günlerinde kendisine fiziksel anlamda yakın konumlanması nedeniyle üç defa önleyici tedbir kararı “aldırdığını”, bu durumun kendisine ve esnaf olarak çalışması nedeniyle itibarına zarar verdiğini söylemiştir. K24' ün eski eşine karşı öfke duyduğu gözlenmiş olup onun boşanma sonrasında hayatına devam etmekte zorlandığı için Kanun'u kendi lehinde “kullandığını”, ancak kendisinin de buna karşılık verdiğini, vereceğini söyleyerek düşmanca tutumunu görünür biçimde sergilemiştir.

➤ **K25**

Görüşme tarihi: 19.06.2023

Görüşme süresi: 40 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K25' in eğitilmiş, diksiyonu düzgün bir birey görünümü vardır. K25, boşanma sürecini yeni tamamladığını, eşi ile evliliğinde zorluklar yaşadığını, çocuğunun doğumundan sonra ilişkilerinin dönüştüğünü, babalık rolünü çalışan bir erkek olsa da yerine getirdiğini, eşinin “asosyal” olduğunu ve dirençli bir karaktere sahip olduğunu bunların sorunlarının nedenleri olduğunu belirtmiştir. K25, asıl

şiddet mağdurunun kendisi olduğunu, eşinin kendisine psikolojik şiddet uyguladığını buna karşılık fiziksel şiddet uygulamadığını söylemiştir. Eski eşinin kendisine 1 aylık uzaklaştırma kararı aldırması sürecinin kendisi için depresif ruh hali içinde geçtiğini, çocuğunu göremediğini ve eski eşinin bu duruma hakkının olmadığını söylemiştir. K25, travmatik olaylar yaşadığını ve toparlanıp sosyal ilişkilerini yeniden tesis etmeye giriştiğini, yaşamı yeniden anlamlandırma süreci içerisinde olduğunu belirtmiştir.

➤ **K26**

Görüşme tarihi: 23.06.2023

Görüşme süresi: 45 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K26' nın sert bir kişiliğe sahip görünümü vardır. Katılımcı, romantik birliktelik yaşadığı kadının kendisine karşı tedbir kararı aldığını, tartışmalı ve fiziksel şiddet içeren ilişkilerinin olduğunu anlatmıştır. Kadınların Kanun kapsamındaki tedbir kararlarını “çok güzel kullandıklarını, oturdukları yerden istedikleri zaman alabildiklerini” bu nedenle “erkeklerin mağdur” olduğunu düşündüğünü kendisinin de bunu yaşadığını söylemiştir. K26' nın bu yaşam olaylarını anlatırken öfkelenildiği gözlenmiş olup zaman zaman iş nedeniyle telefon aramalarının olduğu bu nedenle görüşmede bölünmeler olmuş ancak görüşmenin derinleşmesini engelleyen bir durum oluşmamıştır.

➤ **K27**

Görüşme tarihi: 06.07.2023

Görüşme süresi: 55 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K27' nin iletişime açık bir karaktere sahip olduğu gözlenmiştir. İlk evliliğinin bittiğini belirten K27, eşinin “maddiyata önem verdiğini” ilişkide bu problemlerin çözülemediğini ve sık sık tartışma yaşadıklarını anlatmıştır. K27, eski eşinin kendisini “tahrik ettiği için” ona fiziksel şiddet uyguladığını açıkça anlatmış, “beynimi döndürdü” diyerek kendi anlatılarını meşrulaştırmıştır. Boşanma sonrasında annesi ve kardeşleri ile iletişiminin kötüleştiğini, sosyal destek mekanizmasının da olmadığını, işçi olarak çalıştığını gelirin zor da olsa yettiğini belirtmiştir. Ancak şans oyunlarından zaman zaman para kazandığını, ancak kaybettiğinde eşi ile tartıştıklarını anlatmıştır. Ev eşyalarını yenilemek isteyen eşinin isteklerini karşılayamadığını onun da bu konuda “hoşgörülü” olmadığını bu anlaşmazlıkların uzun yıllar boyunca biriktiğini ve ayrıldıklarını söylemiştir. Şu anda kızının okuması için çaba harcayacağını kendisini çocuklarına adadığını ve gelecek planının “iyi bir baba” olmak olduğunu söylemiştir. K27' nin eski eşine karşı dengelenmemiş olumsuz duygularının olduğu, hali hazırda sosyal destek sunan arkadaşlarının olmadığı, bu nedenle izole bir yaşam sürdürdüğü gözlenmiştir.

➤ **K28**

Görüşme tarihi: 06.07.2023

Görüşme süresi: 86 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K28' in özgüvenli, iletişime açık bir birey izlenimi oluşmuştur. Görüşmeye merak duygusuyla geldiğini belirten K28, kadın (araştırmacıyı kastediyor) tarafından dinlenilmenin şaşırtıcı olduğu vurgulamıştır. Katılımcı, resmi olarak evli olmadığını, bunun yanı sıra sık sık seyahat etmesi nedeniyle “yol arkadaşı olarak sevgilisinin” olduğunu, sevgilisinin ayrı bir evde yaşadığını söylemiştir. K28, “paranın her derdi çözdüğünü”, sevgilisi olduğunu eski karısının bildiğini, hem ailesine hem sevgilisine maddi desteğini sağladığını bu nedenle özgürlüğü yaşadığını belirtmiştir. Sevgilisinin kendi arkadaşları ile madde kullandığını öğrendiği gün tüfek ile onları korkuttuğu için polislerin eve gelerek kendisini götürdüğünü, sevgilisinin kendisinden önce şikâyetçi olduğunu, bu nedenle bir ay cezaevinde kaldığını, tedbir kararı aldırıldığını ardından şikâyetinden vazgeçtiğini anlatmıştır. Cezaevi süresinde içsel hesaplaşmalar yaptığını belirten K28, hayatını yeniden düzenleyeceğini, sevgilisine güvenmediğini kendisini “maddi olarak zarar verdiğini” bu nedenle ondan yavaş yavaş ayrılacağını ve ailesine yönelik planlarını hayata geçireceğini söylemiştir. Kendisini ifade etmenin psikolojik iyilik haline katkı sunduğunu belirten K28 görüşmenin sonunda teşekkür etmiştir.

➤ **K29**

Görüşme tarihi: 10.07.2023

Görüşme süresi: 37 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K29' un kaygılı ve şüpheli bir kişiliğe sahip olduğu izlenimi oluşmuştur. K29, eşi ile maddi konularda sorun yaşadıklarını, eşinin eve giren geliri kendisinin bilgisi dışında harcadığını, kızı ile arasının iyi olmadığını uzun saatler telefon ile vakit geçirdiği için onu kısıtladığını ve bu nedenle sürekli tartıştıklarını söylemiştir. Eşine karşı şiddet uygulamadığını söyleyen K29, “savunmasız kalınca olduk olmadık ithamlar” ile suçlandığını bunun “haksızlık” olduğunu vurgulamıştır. Görüşmede herhangi bir olumsuzluk yaşanmamış olup K29' un sert bir mizacının olduğu ve kültürel kalıpyargılarına bağlı tutumunun olduğu gözlenmiştir.

➤ **K30**

Görüşme tarihi: 11.07.2023

Görüşme süresi: 55 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K30, ikinci evliliğini yaptığını, eşinin “kıskanç olduğunu”, “başka kadınlarla yakıştırdığını”, ilişki içerisinde bu nedenlerle sık sık tartıştıklarını, yine bu gerekçelerle tartıştıkları bir gün eşine fiziksel şiddet uyguladığını, eşinin de polise ihbarda bulunduğunu ve şikâyetçi olduğunu, kendisine evden uzaklaştırma kararı çıkartıldığını söylemiştir. K30, eşinin kendisini “tahrik” ettiğini, bu nedenle şiddete başvurduğunu, onun tutumlarına anlam veremediğini söylemiştir. K30' un kendisini anlatarak yeniden yaşantıladığı olay örüntüleri üzerinden haklılığını ispat etmeye çalıştığı gözlenmiştir. İletişimi ve diksiyonu iyi olan K30' un, ilk evliliğini bitirme kararı almasından dolayı yoğun suçluluk duygusu yaşadığı, ikinci evliliğini yapmasının doğru bir karar olmadığını düşündüğü görülmüştür. Görüşmede zaman zaman duygusallaştığı, ilk karısına karşı özlem duyduğu, evliliğin bitirilme şekline ilişkin utanç duygusunun olduğu gözlenmiştir.

➤ **K31**

Görüşme tarihi: 14.07.2023

Görüşme süresi: 35 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K31, oğlunun madde bağımlısı olduğunu, oğlunun sürekli para istediğini eşinin de bunu karşılamaya çalıştığını, eşinin de oğlunu koruduğunu bu nedenle aile içi sık sık tartışma yaşadıklarını söylemiştir. Bu nedenle eşinin kendisine karşı uzaklaştırma kararı aldığı, eve giremediğini apartta kaldığını anlatmıştır. Hayatını farklı şehirlerde çalışarak geçirdiğini söyleyen K31, artık yaşama karşı umutsuz olduğunu, aile içinde yaşadığı zorluklar nedeniyle mutsuz olduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra fizyolojik rahatsızlıklarının da olduğunu söyleyen katılımcının görüşmede de zaman zaman ağrılarına bağlı halsizlik halinin olduğu gözlenmiştir.

➤ **K32**

Görüşme tarihi: 19.07.2023

Görüşme süresi: 65 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K32' nin eğitilmiş, diksiyonuna dikkat eden bir birey izlenimi vardır. Kendisini entelektüel ve bilgili biri olarak tanımladığı görülmüştür. Eşi ile yakın bir zaman diliminde boşandığı, evliliklerinden ortak bir çocuklarının olduğu, çocuğu için onunla aynı şehirde kalmaya devam ederek “fedakârlık” yaptığını söylemiştir. Eşinin, iki defa kendisine karşı uzaklaştırma kararı aldırmasının sebebini, çocuğun görüşme günlerinde yaşadıkları sorunlar ve evlilik içi tartışmalar olarak bahsetmiştir. K32, eşiyle maddi harcamalar konusunda ortak noktada buluşamadıklarını, kültürel farklılıklarının olduğunu söylemiştir. Eşine şiddet uygulamadığını belirten katılımcı, hakkında alınan önleyici tedbir kararına itiraz ettiğini ve kendisini ifade eden bir dilekçe sunarak tedbir kararının mahkeme kararı ile kaldırıldığını söylemiştir. Şiddete karşı olduğunu ve çevresindeki insanlara da şiddet uygulamamaları yönünde öğütler verdiğini

söyleyen K32, haksızlığa uğradığını, eşinin Kanun'u "kullandığını" söylemiştir. Görüşmede defaten eğitimin önemini vurgulamış, kendisinin de birden fazla üniversite okuyarak kendisini geliştirmeye devam ettiğini, iş yerinde, akraba ve arkadaş çevresinde sevilen ve sözün dinlenen bir birey olarak tanımlamıştır.

➤ **K33**

Görüşme tarihi: 20.07.2023

Görüşme süresi: 84 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K33' ün fiziksel olarak zayıf bir görünümü vardır. K33, karısı ile arasında yaş farkı olduğunu, evliliklerinde yaş ve buna bağlı deneyim farklılıkları nedeniyle sorunlar yaşadıklarını, bu nedenle boşandıklarını söylemiştir. Karısının kendisini "kısıtladığını", sosyal çevresinden uzaklaştırdığını ve evlilikte cinsellik problemleri yaşadıklarını bunun da ayrılma sebepleri arasında yer aldığını söylemiştir. K33, boşanma sonrasında kendisini yeniden toplama sürecinde olduğunu ve kızı ile bağlarını güçlendirmek için çaba harcayacağına vurgu yapmıştır. K33, eski karısı tarafından aleyhinde alınan tedbir kararı olduğunu, karısının, yeni kurduğu hayat düzenine ve toparlanma sürecine "tahammül edemediği" için bu kararı aldığını, ancak karısına evlilikleri içerisinde "çok tahrik ettiği" için fiziksel şiddet uyguladığını ancak bu konuda kendisini suçlu hissetmediğini söylemiştir. Görüşmede herhangi bir olumsuzluk yaşanmamıştır.

➤ **K34**

Görüşme tarihi: 24.07.2023

Görüşme süresi: 62 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K34'ün iletişime açık ve konuşmayı seven bir görünümü vardır. K34, evli olduğunu, iki çocuğunun olduğunu, uzun çalışma saatleri ve şehirlerarası lokasyonları içeren bir işinin olduğunu, dolayısıyla ev içerisinde zamansal olarak çok kalamadığını söylemiştir. Kızının erkek arkadaşı ile görüşmesini kısıtladığı için eşi ve kızının kendisine önleyici tedbir kararı aldığını bu konuda kendisinin "mağdur" olduğunu, kızını korumak için elinden geleni yaptığını ancak "değerinin" bilinmediğini söylemiştir. Zaman zaman sesinin yükseldiği gözlenen K33 ile derinlemesine yapılan görüşmede herhangi bir olumsuzluk yaşanmamıştır.

➤ **K35**

Görüşme tarihi: 03.08.2023

Görüşme süresi: 62 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K35, romantik birliktelik yaşadığı partneri ile yaşadığı tartışmalar sonucunda aleyhinde önleyici tedbir kararı bulunduğunu, herhangi bir fiziksel şiddet uygulamadığını, sadece alkol aldığı zamanlarda öfkeli ve sinirli bir kişiliğe dönüştüğünü, dolayısıyla psikolojik şiddet uyguladığını söylemiştir. K35' in görüşmede zaman zaman duygusallaştığı, ağladığı ve partnerine yoğun bağlılık beslediğini ifade ettiği görülmüştür. K35' in uzaklaştırma kararı olmasına rağmen onu görmek istediğini ifade etmesi üzerine bu durumun yasal olarak cezai yaptırıma tabi olduğu hatırlatılmış ve bu konu hakkında bilgilendirilmiştir.

➤ **K36**

Görüşme tarihi: 04.08.2023

Görüşme süresi: 32 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K36, eşi ile yaklaşık on yıldır evli olduğunu bu evlilikten üç çocuğunun dünyaya geldiğini, maddi sorunlar nedeniyle eşi ile sürekli tartıştıklarını ve boşandıklarını söylemiştir. Çocuklarının velayetinin eski karısında olduğunu belirten K36, görüş günlerinde çocukları göremediğini, dolayısıyla bu konuda yaşanan tartışmalar nedeniyle eski karısının, kendisi aleyhinde önleyici tedbir kararı aldığını bu

nedenle öfkeli olduğunu söylemiştir. K36' nın, hızlı konuşması sebebiyle bazı konuşmalarda durdurularak tekrar ettirilmiştir. Görüşmede herhangi bir sorun yaşanmamıştır.

➤ **K37**

Görüşme tarihi: 10.11.2023

Görüşme süresi: 78 dk.

Görüşme yeri: ŞÖNİM görüşme odası

K37' nin eğitilmiş, diksiyonu düzgün bir birey izlenimi vardır. K37, eşi ile severek evlenmiş olmasına rağmen evlilik içinde anlaşmazlıklarının olduğu, eşinin kendisine karşı beklentilerinin “farklı” olduğunu ve bunları karşılayamadığını söylemiştir. Örneğin, çocuk bakımı konusunda daha ilgili olmasını, çocuğuyla daha çok vakit geçirmesini istediğini, kendisinin de işten geldikten sonra dinlenmek ve yalnız kalmak istediği için bireysel bir alan istediğini söylemiştir. Bu sebep çerçevesinde, eşi ile tartıştığında eşinin kendisini tehdit etmesi sonrasında ona “vurduğunu” bu nedenle eşinin kendisi aleyhinde önleyici tedbir kararı aldığını anlatmıştır. K37' nin umutsuz bir duygudurumda olduğu ve eşi ile ilişkisine dair memnuniyetsiz bir tutumunun olduğu gözlenmiştir. Yaşamında bazı radikal kararlar alacağına dair söylemleri bulunan katılımcının, geleceğine dair belirsizlik hissettiği gözlenmiştir.

EK 3-YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

1. Kişisel Bilgiler

- 1.1. Yaşınız kaçtır?
- 1.2. Eğitim durumunuz nedir?
- 1.3. Medeni durumunuz nedir?
- 1.4. (Varsa) Çocuk sayınız kaçtır?
- 1.5. Çocukların cinsiyeti, yaşları ve eğitim durumları nedir?
- 1.6. Mesleğiniz nedir?
- 1.7. Anne ve babanın meslekleri nedir?
- 1.8. Anne ve babanın eğitim durumları nedir?
- 1.9. Kardeş sayısı, cinsiyetleri ve eğitim durumları nedir?
- 1.10. (Varsa) Eşin memleketi, eğitim durumu, mesleği, anne ve babasının mesleği nedir?
- 1.11. Bir gününüzü anlatır mısınız? (Alışkanlıklar, gündelik yaşam rutinlerini anlamak)

2. Aile ve Evlilik Yaşantısı

- 2.1. Çocukluğunuzda aile yaşantınız nasıldı? Anne ve babanız arasındaki ilişki nasıldı?
- 2.2. Yetişkinlikte aile yaşantınız nasıldı?
- 2.3. Eşiniz/ partneriniz ile iletişiminiz nasıl?
- 2.4. (Varsa) Çocuklarınız ile iletişiminiz nasıl? Bakımını kim yapar?
- 2.5. Eşiniz/ partneriniz ile tartışma yaşar mısınız ? Yaşıyorsanız bunların sebepleri nelerdir?
- 2.6. Eşiniz/ partneriniz ile sorunlarınızı nasıl çözümlersiniz?
- 2.7. Evdeki işbölümünüz nasıl? Eşiniz hangi işleri yapar? Siz hangi işleri yaparsınız?
- 2.8. Ev içi alanda sizi en çok ne sinirlendirir?

3. İş Yaşamı

- 3.1. Herhangi bir işte çalışıyor musunuz?
- 3.2. İş yerinde yönetiniz ile iletişiminiz nasıl?
- 3.3. İş yerinde sizi zorlayan bir durum ile karşılaştınız mı? Karşılaştıysanız bunu çözümlmek için nasıl bir yol kullandınız?

4. 6284 sayılı Kanun ve Uygulamaları

- 4.1. Şiddeti önlemede 6284 Sayılı Kanun ve uygulamaları (tedbir uygulanması, aykırılığında zorlama hapsi vb.) nasıl buluyorsunuz?
- 4.2. Tedbir kararı alındıktan sonra hayatınızda ne gibi değişiklikler oldu?
- 4.3. Şiddetin önlenmesi için çözüm önerileriniz nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı	Hale Nur TUNÇAY
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Manisa Hasan Türek Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü (2009-2013) Hacettepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Yandal Bölümü (2011-2013)
Tezli Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı (2016-2019)
Yüksek Lisans Tez Konusu	Kadın Konukevinde Kalan Kadınların Anlatılarında Ataerkillik ve Erkeklik İmgesi
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler: - Demez, G. ve Seval, H. N. (2018). “Şiddet Mağduru Kadınların Erkeklik Tanımlamaları: Burdur İli Özelinde Bir Çalışma”. <i>Journal of Mehmet Akif Ersoy University Social Science Institute</i>, 10(23): 90-113. - Tunçay, H. N. ve Demez, G. (2024). “Şiddet Faili Erkeklerin Anlatılarında 6284 Sayılı Kanun ve Uygulamalarına Yönelik Tanımlamalar”. <i>Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi</i> 14(2): 223-249.	
Ulusal/uluslararası kitap bölümleri: - Seval, H. N. (2017). “Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Konusunda Temel Uluslararası ve Ulusal Düzenlemeler”. N. Öztürk, G. Yazar ve Ş. Arslan (Eds.), <i>Türk Hukukunda Kadın: Temel Kanunlar, Uluslararası Sözleşmeler ve Uygulama</i>. Adalet Yayınları, Ankara, 105-128.	
Uluslararası bilimsel etkinlikler, kongre ve sempozyum bildirileri: - Confederation of European Probation. (28-29 Kasım 2023). “2nd Edition of the Workshop on Gender-based Violence in Probation”. Barselona/İspanya. - Tunçay, H. N. ve Demez, G. (2024). “Gender-based violence and narratives of male perpetrators of violence”. <i>24th Annual Conference of the European Society of Criminology (EUROCRIM 2024) Kongre Kitabı</i>. 11-14 Eylül 2024, Bükreş, 245. - Confederation of European Probation. (13-14 Mart 2024) “Seminar on Domestic Violence for Senior Managers of Probation Services”. Brüksel/Belçika. - Demez, G. ve Tunçay, H. N. (22 Mayıs 2024). “Turkish Experience”. <i>Expert Group on Gender-Based Violence in Probation, Confederation of European Probation</i>. Bilbao/İspanya. - Leiden University. (17-18 Mart 2025). “Unpacking Narratives of Violence’ : A Qualitative Research Workshop on IPV Perpetrators' Perspectives”. Lahey/ Hollanda.	
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	- Bursa Çekirge Devlet Hastanesi, Stajyer, 2012. - Manisa Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Stajyer, 2013.
Projeler	- Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (BAP) destekli “Kadın Konukevinde Kalan Kadınların Anlatılarında Ataerkillik ve Erkeklik İmgesi” Projesi, Araştırmacı, 2018.

	- Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı 2018 Teknik Destek Programı, “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitici Eğitimi”, Proje Sorumlusu, 2019. - Avustralya Büyükelçiliği Doğrudan Yardım Programı, “Bilgi ve Beceri Atölyesi” Projesi, Proje sorumlusu, 2019. - Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı 2019 Mali Destek Programı, “Gelecek Benimle” Projesi, Proje Sorumlusu, 2019. - TUBİTAK 3005 - Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Yenilikçi Çözümler Araştırma Projeleri Destekleme Programı, “Şiddet Faili Erkeklerin Kadına Yönelik Şiddete Dair Tanımlamaları: ŞÖNİM’den Hizmet Alan Erkekler ve Kadına Yönelik Şiddet” Projesi, Bursiyer, 2024.
Çalıştığı Kurumlar	- Amasya Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü, Psikolog, 2013-2015. - Burdur Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü Kadın Konukevi Müdürlüğü, Kuruluş Müdür V., 2015-2017. - Burdur Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Psikolog, 2017-2022. - Uşak Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğü, Kuruluş Müdür V., 2022-devam ediyor.